

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ANABİLİM DALI

**KOSOVA'DA TÜRK TOPLULUĞUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ VE
SORUNLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İBRAHİM ÇULHA

İSTANBUL 2008

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ANABİLİM DALI

**KOSOVA'DA TÜRK TOPLULUĞUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ VE
SORUNLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İBRAHİM ÇULHA

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. MAHMUT İHSAN ÖZGEN

İSTANBUL 2008

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi İbrahim Çulha'nın "Kosova'da Türk Toplumunun Tarihsel Gelişimi ve Sorunlar" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Mahmut İhsan Özgen
Üniversitesi

İmza

Üye : Prof.Dr. Vahdettin Engin
Üniversitesi

Üye : Yrd.Doç.Dr. Ali Karaca
Üniversitesi

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun ...04.1.09.../2008 tarih ve ...14-7... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Emel KEFELİ
Müdür

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	V
ÖZET	VI
ABSTRACT	XII
ÖNSÖZ	1
GİRİŞ : İLK VE ORTAÇAĞ'DA KOSOVA VE KOSOVA MEYDAN MUHAREBESİ	4
1. BÖLÜM: BALKANLAR VE KOSOVA'NIN JEOPOLİTİK, JEOSTRATEJİK KONUMU, COĞRAFI ÖZELLİKLERİ VE EKONOMİK DURUMU	13
1.1.Balkanlar ve Kosova'nın Jeopolitik ve Jeostratejik Konumu	13
1.1.1. Balkanlar ve Kosova'nın Jeopolitik, Jeostratejik Özelliklerinin Türkiye Açısından Önemi	17
1.2. Balkanlar ve Kosova'nın Coğrafi Özellikleri	19
1.2.1. Balkanların Coğrafi Özellikleri	19
1.2.2. Kosova'nın Coğrafi Özellikleri	20
1.3. Genel Ekonomik Yapı ve Türkiye İle İlişkiler	21
1.3.1. Balkanlar'da Genel Ekonomik Yapı	21
1.3.2. Kosova'nın Ekonomik Yapısı	23
1.3.2.1. Madenler	27
1.3.2.2. Ulaştırma	27
1.3.3. Türkiye- Kosova Ekonomik ve Ticari İlişkileri.....	28
2. BÖLÜM: BALKANLAR VE KOSOVA'DA YAŞAYAN TÜRK NÜFUSUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ, SİYASİ VE SOSYOLOJİK DURUMU	32
2.1. Balkanlar'ın Etnik , Dini, Kültürel ve Sosyolojik Yapısı	32
2.2. Yugoslavya'daki Türk Nüfusun Tarihsel Gelişimi, Asimilasyon Politikaları, Yaşanan Göçler ve Yarattığı Sorunlar	38
2.3. Kosova'daki Türk Topuluğunun Tarihsel Gelişimi, Asimilasyon Politikaları	41
2.3.1. Kosova'da Aile Yapısı	49
2.3.2. Eğitim	49

2.3.3.1. Türkçe Eğitim	50
2.3.3. Kosova’da Resmi Diller ve Türkçe	57
2.3.4. Kültür ve Sosyal Dernekler	69
2.3.5. Sosyo- Kültürel Alanda Türkiye İle İlişkiler	71
3. BÖLÜM: GÜÇ MERKEZLERİNİN BALKANLARA YÖNELİK POLİTİKALARI	85
3.1. ABD’nin Avrupa ve Balkanlara Yaklaşımı, Menfaat ve Hedefleri	85
3.2. Avrupa Birliği’nin Menfaatleri, Hedefleri ve Balkanlara Yaklaşımı	87
3.3. Rusya Federasyonu’nun Menfaatleri, Hedefleri ve Balkanlara Yaklaşımı	93
3.4. Yugoslavya’nın Dağılma Sürecinde ABD ve AB Tarafından Uygulanan Politikalarının Değerlendirmesi ve Gelecekte Bölgedeki Güç ve Rekabet Mücadeleleri	95
3.5. Mevcut Etnik / Kültürel Yapı ile Bölgedeki Türk Varlığının Türkiye’nin Balkan Politikalarına Etkisi ve Türkiye’nin Balkanlar Politikası	107
4. BÖLÜM: BALKANLARIN TARİHİ GELİŞİMİ VE KOSOVA SORUNUNUN TARİHÇESİ	113
4.1. Osmanlı Döneminde Balkanlar ve Osmanlı Yönetiminde Kosova	113
4.2. Berlin Kongresi Öncesi ve Sonrasındaki Siyasi Durum	121
5. BÖLÜM: ŞARK MESELESİ KAVRAMI	127
6. BÖLÜM: 1912-1990 YILLARI ARASINDAKİ YUGOSLAVYA’DA GELİŞMELER	135
6.1. Sırp İşgali, Birinci Dünya Savaşı ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler	135
6.2. İkinci Dünya Savaşı ve Kosova’nın İşgali	141
6.3. Soğuk Savaş Dönemi Başlarında Balkanlar ve Tito Döneminde Kosova	144
6.4. Tito’nun Ölümü ve 1980-1990 Arasında Kosova’da Yaşanan Gelişmeler	151
7. BÖLÜM: 1990’LI YILLARDA BALKANLAR VE KOSOVA’DA YAŞANAN GELİŞMELER	163
7.1. Soğuk Savaşın Bitişi ve Kosova	163
7.2. 1990 ve Sonrasında Kosova’da Yaşanan Gelişmeler	168

7.3. Yugoslavya Bunalımı, Dağılma Süreci (1990-1993) ve Sonrasında Türkiye'nin Politikası	198
7.4. Kosova'da Barışçı Girişimlerin Sonuç Vermemesi ve Kosova Kurtuluş Ordusunun Kurulması, Faaliyetleri ve Yugoslavya Bunalımın Uluslar arası Platforma Taşınması	208
7.5. Bölgeye NATO'nun Müdahalesini Hazırlayan Dönem, Gelişmeler ve NATO Hava Harekatı	214
7.5.1. Kosova Harekatı'nın Amacı	225
7.5.2. Müdahalenin Gerçek Yüzü ve Gizli Hesaplar	228
8. BÖLÜM: BM'NİN KOSOVA'YA GİRMESİNDEN SONRA KOSOVA VE YUGOSLAVYA'DA YAŞANAN OLAYLAR	231
8.1. Kosova'da Yaşanan Gelişmeler	231
8.2. YFC Belediye, Parlamento ve Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Kurulan Yeni Hükümetin Uluslararası Tanınması	236
8.2.1. YFC Seçimlerinin Kosova'ya Etkisi	238
8.2.2. Kosova Belediye Seçimleri	238
8.2.3. Sırbistan Parlamento Seçimleri	239
8.3. Sırbistan'da Yönetim Değişikliğinden Sonraki Gelişmeler	239
9. BÖLÜM: SAVAŞ SONRASINDA KOSOVA'NIN ULUSLARARASI STATÜSÜ VE YÖNETİMİ	266
9.1. Kosova'nın Siyasi, Askeri ve Emniyet Teşkilatlanması	266
9.2. Kosova'da, BMGK'nın 1244 Sayılı Kararının Genel Özeti, Maksadı ve 1244 Sayılı Kararın Uygulanmasında Karşılaşılan Problemler	268
10. BÖLÜM: SAVAŞ SONRASI KOSOVA VE KOSOVA'DAKİ TÜRK TOPLUMU VE SİYASİ FAALİYETLER, PROBLEM SAHALARI ve DİĞER AZINLIKLAR..	274
10.1. Türk Toplumunu ve Siyasi Faaliyetler	274
10.2. Savaş Sonrasında Bölgenin Önemli Problemleri ve Hassasiyetleri	290
10.2.1. Dış Politika ve İç Politikadaki Problemler	290
10.2.2. Bozguncu Faaliyetler	291
10.2.3. Nato Harekatından Sonra Sıcak Çatışma Alanları	295

10.2.3.1. Mitroviça	295
10.2.3.2. Preşevo Vadisi	297
10.2.3.3. Makedonya	298
10.3. Azınlık, Göç ve Toprak Sorunları	300
SONUÇ	303
KAYNAKÇA	312
ÖZGEÇMİŞ	323
EKLER	324

KISALTMALAR

a.g.a.	Adı geçen ansiklopedi.
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.s.	Adı geçen seminer
a.g.t.	Adı geçen tez
ASAM	Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi
AÜSBF	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
bkz.	Bakınız
c.	Cilt
çev.	Çeviren
der.	Derleyen
HAK	Harp Akademileri
nu.	Numara
INAF	Uluslararası İlişkiler Araştırma Merkezi
KDTP	Kosova Türk Demokrat Partisi
KFOR	Kosova Force
OBİV	Ortadoğu ve Balkanlar İncelemeleri Vakfı
UNMİK	United Nations Mission in Kosova: Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetimi
USSM	Lahey Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi
s.	Sayfa
TİKA	Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı

ÖNSÖZ

Kosova, tarih boyunca birçok savaşa sahne olan bir bölgedir. Kosova 1914 yılına kadar insanlığın o güne kadar görmediği büyük bir savaş olan Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı ve İkinci Dünya Savaşı'nda da önemli bir rol oynayan bölge olan Balkanların merkezinde, Orta Avrupa'ya ve Akdeniz'e uzanan jeostratejik konumu itibariyle son derece kritik bir coğrafyada yer almaktadır. Bu stratejik konumu dolayısıyla, Avrupa Kıtası'na, Akdeniz, Ortadoğu politika ve stratejilerine etki etme olanağı sağlamaktadır. Stratejik seviyede Avrupa'nın güvenliği açısından da çok önemli bir fonksiyonu olmakla birlikte, Avrupa'dan başlayarak Boğazlar ve Süveyş bölgeleriyle ana petrol alanlarını hedef alan askeri hareketin üs ve destek bölgesi olma özelliğini taşımaktadır. Bu bölgeden Orta Avrupa, Ukrayna ve Rusya koridoruna kolayca ulaşılmasına; batı, güney ve doğudan ise Adriyatik, Akdeniz ve İstanbul Boğazı aracılığıyla Anadolu ve Akdeniz dünyasının Avrupa'ya açılmasına imkan sağlamaktadır.

Avrupa Kıt'asında önemli bir mevki işgal eden bölgede, tarih boyunca çok uluslu yapısı ve aşırı milliyetçiliklerin etkisi ile sürekli çekişmeler ve savaşlar yaşanmış, aynı zamanda da bu bölgeyi çevreleyen devletlerin çıkar çatışmalarına sahne olmuş ya işgal edilmek ya da harp tazminatı olarak verilmek suretiyle sürekli el değiştirmiştir.

Anadolu Yarımadası ile birlikte Avrupa ve Asya Kıtaları'nı birbirine bağlayan bir köprü durumundaki bu coğrafyanın Türkiye için stratejik önemi, Orta ve Doğu Avrupa'da başlayan, Anadolu ve Türk Boğazları'nın emniyeti bakımından oldukça önemlidir. Bir ülkenin beka ve güvenliği kendi coğrafi sınırlarına dayandırılırsa o ülkenin güvenliğinden bahsedilemeyeceği gibi Türkiye'nin, yüzyıllarca Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında kalmış bu coğrafyaya kayıtsız kalması düşünülemez. Bu bağlamda Türkiye açısından Balkanlar ve bu coğrafyanın merkezi konumundaki Kosova, Trakya ile birlikte bütün Balkan Yarımadası ile Türk Boğazlarını ilerden koruyan ve Türkiye için kritik bir ileri savunma bölgesi durumundadır. Bölgenin Türkiye için jeoekonomik bakımdan önemi ise, Türkiye'yi Avrupa'ya bağlayan en kısa kara ve hava ticaret yolu imkanını sağlamasıdır. Avrupa'da yaşayan 3,5 milyona yakın Türk'ü Anayurda bağlayan yolun Balkanlar'dan geçmesi sebebiyle bölgede meydana gelen gerilim ve çatışmalar Türkiye'yi doğrudan ilgilendirmektedir. Ayrıca bu ülkede yaşayan Türk azınlık ve Osmanlı İmparatorluğu'nun etkisi ile Türk gibi düşünen ve yaşayan, ortak tarih ve kültür değerlerinin paylaşıldığı, Türkiye'ye büyük ilgi ve bağlılıkları halen

devam eden Müslüman nüfusun varlığı da bölgenin Türkiye için ayrı bir önemini ifade etmektedir.

Bu kritik coğrafyaya Türklerin gelip yerleşmesi V. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Batı Hun Hakanı Atilla, V. yüzyılda Balkanların büyük kısmını ele geçirmiştir. Bu yüzyılda bölgeye yerleşen Hun, Avar, Peçenek, Oğuz, Kuman ve Bulgar Türkleri göçlerle asırlar boyu bu bölgeyi yurt olarak kabul etmişti. 1389 yılında büyük bir zaferle sonuçlanan Kosova Meydan Muharebesi ile bölge Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girmiş; ancak Osmanlı Devleti'nin 1683 İkinci Viyana Kuşatması'nın başarısızlığa uğraması ve sonrasında Osmanlı Devleti'nin zayıflaması müteakiben 1815 yılında ortaya atılan Şark meselesi ve uygulamaları ile Türkler bölgeden safha safha çıkarılmıştır. Söz konusu demografik hareketler bölgede huzursuzlukların da başlangıcı olmuştur.

Yüzyıllar önce bu coğrafyaya gelen Türkler, bölgenin Osmanlı'dan çıkması ile buldukları yerde insanlık dışı muamele, baskı ve zulme uğramışlar ve bu kötü şartlar altında göçlere zorlanmışlar, yurtlarından edilmişlerdir. 2004-2005 yıllarında bölgede görev yaptığım sürede, bir noktada vefa borcumuz olan bu soydaşlarımızla konuşma ve bölgedeki Türklerin sorunları, çektikleri sıkıntıları görme, anlama fırsatı buldum ve konunun akademik bir çalışmaya konu teşkil etmesini istedim. Danışman hocam Prof. Dr. Mahmut İhsan Özgen'in de olumlu bulması ve teşviki ile Kosova'daki Türk topluluğunun tarihi süreci ve bölgenin sorunlarını yüksek lisans tez konum olarak belirledim. Esasen sorunların başlangıç noktasının Şark Meselesi kavramı ve anlayışının ürünü olduğundan bu konunun anlatımına ve bölgedeki sorunları anlayabilmek için bölgenin bir bütün olarak değerlendirilme ihtiyacından Balkanlar'a da yer verdim.

Söz konusu olan Türkler'in bölgedeki varlıklarının korunması, gelecekleri, en önemli ve kutsal hak olan yaşama hakkı olduğundan ve bölgenin siyasi durumunun sürekli değişmesi nedeniyle çalışmalarımı daha güncel tutmak için 2007 yılında bölgeye tekrar gitmek istedim, ancak görevim ve şartlar buna müsaade etmedi. Buna karşın bölge ile irtibatımı devam ettirdim. Çalışmamda konuyla ilgili kitap ve tezler gibi çeşitli kaynaklara ilave olarak Kosova'da görev yaptığım süre içinde Priştine'de Eş güdüm Başkanlığı ve Türkoloji Başkanlığı, Prizren'de Belediye Başkanlığı ve Eğitim Fakültesi, Mamuşa ve Prizren'de okul müdürleri, Prizren ve Gilan'da sivil halkla yaptığım görüşmelere ek olarak güncel gelişmeleri takip etmek için telefon ve internet görüşmeleri yaptım ve dönemin gazetelerine başvurudum. Bütün bu kaynakların değerlendirilmesi neticesinde tezimin metnini oluşturdum.

Tez çalışmam boyunca benden desteğini hiç esirgemeyen, değerli tavsiyeleri ile çalışmamı yönlendiren danışman hocam Prof.Dr.Mahmut İhsan Özgen'e kalbi şükranlarımı sunmayı bir borç telakki ediyorum. Bu yoğun çalışma içinde ve tez hazırlama safhasında beni her zaman destekleyen hayatımda çok önemli bir yer tutan eşim Birsen ve kızım Banu Buse'ye sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca arkadaşlarım Seliha Yılmaz ve Bahtiyar Bilen'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İbrahim ÇULHA

GİRİŞ

İLK VE ORTAÇAĞ'DA KOSOVA VE KOSOVA MEYDAN MUHAREBESİ

M.Ö.2000 yıllarında Hint-Avrupa, İlyria, Frigya, Mysia ve Daçiya dilleriyle Yenet lehçeleri Trakça ve Yunanca konuşan halkların ataları olan ilk topluluklar oluşmaya başladı. Bu kültürlerin belirgin özellikleri askeri aristokrasi, kale tipi yerleşimler, at ve araba kullanımıydı. M.Ö.1400'lü yıllarda Orta Tuna Havzası ile Adriyatik kıyılarına inen kavimler, sürekli göç ve istila dalgalarıyla Balkanlar, Anadolu ve Doğu Akdeniz'de karışıklıklara ve Miken uygarlığı ile Hitit İmparatorluğu'nun yıkımına neden oldular.¹ Büyük göç dalgalarıyla Asya'dan gelip yukarı Vistül Vadisine yerleşen Hint-Avrupa kökenli Slavlar, daha sonra gevşek siyasi sistemleri nedeniyle Doğu Avrupa'ya giren barbar kavimlere boyun eğmek zorunda kaldılar. V ve VI. yüzyıl başlarında bazı Slav toplulukları aşağı Tuna'yı geçerek Trakya, Makedonya, Tesolya ve Epir'e kadar indi. Daha önceden tarımla uğraşan İlyrialılar Yugoslavya'nın batısına, Arnavutluk ve Epir'de (Epeiros) yaşamaktaydılar. M.Ö. 750-450 arasında özellikle Bosna'nın kuzeybatısındaki demir maden yataklarının işletilmesiyle ticaret gelişti.² VI. ve VI. yüzyıllarda Balkanlar'a göç eden Slavlar, VI. yüzyıl sonrasında İliryalıların yaşadıkları topraklara da yayılmaya başlamıştır. 6. yüzyıldan itibaren Balkan yarımadasına yönelik Slav göç akınları bir yandan Bizans'ın hakimiyet alanını daraltırken, diğer taraftan da İliryalıların yaşam alanlarını daraltmış, İliryalıların dağlık bölgeleri yeni zorunlu yerleşim alanları olarak seçmek zorunda kalmışlardır.³ Slavların bu göçleri İliryalıların etnik yapısını o derece etkilemiştir ki, yapılmış birçok çalışmada VI. yüzyıl ile XII. yüzyıl arasındaki dönemde Arnavutların tarih sahnesinde görülmedikleri sık sık dile getirilmiştir.⁴

¹ Mustafa Selver, *Balkanlara Stratejik Yaklaşım ve Bosna*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, Nisan 2003, s.32.

² Husein Tursunoviç, *Balkanlara Stratejik Yaklaşım, Bosna-Hersek'teki Stratejik Gelişmeler veBalkanlar'ın İstikrarına Olan Etkileri*, HAK Tezi, İstanbul, s.3-10.

³ Aram Andonyan, *Balkan Savaşı*, çev: Zaven Biberyan, Aras Yayıncılık, İstanbul, 1999, s.169-171.; Bilgin Çelik, *İttihatçılar ve Arnavutlar II. Mefrutiyet Döneminde Arnavut Ulusçuluk ve Arnavutluk Sorunu*, Büke Yayınları, İstanbul, 2004, s. 19-21.

⁴ Emir Türkoğlu, *Balkan Diplomasisi*, ASAM Yayınları, Ankara, 2001, s.104.; Erhan Türbedar, " *Kosova Sorunu* ", *Balkanlar El Kitabı, Çağdaş Balkanlar*, Der : Osman Karatay, Bilgehan A. Gökkdağ, c.II: , Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları, Ankara, 2006, s.80.

Tarih öncesinde bölgeye gelen Arnavutlar ve Yunanlılar Balkanların yerli halklarından sayılmalarına karşın, Sırlar bölgeye 1200'lerin başlarında Orta Avrupa'nın daha kuzeyindeki bir bölgeden gelmişlerdir. Bölge XIV. yüzyılın ortalarına kadar o zamanki Sırp İmparatorluğu'nun merkeziydi ve Sırlar da Kosova'yı devletlerinin doğduğu yer olarak kabullenmekteydi. Ortaçağ boyunca da Kosova genellikle "Sırların beşiği" gibi terimlerle anılmıştır. Sırların Balkanlara gelişi ile bölgenin Osmanlı İmparatorluğu tarafından kesin olarak fethi arasında 800 yıllık bir süre vardır. Bu dönemin sadece iki buçuk yüz yılı Sırp hakimiyetinde geçmiştir.⁵ Bölge son 2000 yıl boyunca bir çok defa el değiştirmiştir. Sırlar yüzlerce yıl boyunca bir bölgeden diğerine dolaşmışlar ve gerçek anlamda ilk yerleştikleri yer Kosova olması nedeniyle Kosova'yı kendileri için tarihteki beşikleri olarak görmüşlerdir. Aslında hem İllirler hem de Sırlar yüzyıllarca dış güçlerin yönetimi altında yaşamıştır. Özellikle İliyalı kabileler, siyasi birliklerini gerçekleştiremediklerinden, kolaylıkla yabancı devletler tarafından işgal edilirken, Slavlar da işgallere maruz kalmış, ancak tarihin bazı dönemlerinde güçlü devletlerini kurabilmişlerdir. 9. yüzyılın ortalarından 11. yüzyılın başlarına kadar Kosova üzerindeki egemenlik, Bulgar Hanları ve Çarlarının ellerinde, 12. yüzyılın sonlarından başlayarak 13. yüzyıla kadar Bizans'ın hakimiyetinde olmuştur. Bizans ile mücadele eden Sırlar 13. yüzyıl başlarında Kosova'yı tekrar ele geçirdiler.

Orta Çağ'da Sırp Devleti, Stefan Nemana hanedanlığından olan ve 1331'de Sırp Çarı olan Dusan'ın yönetiminde en parlak dönemini yaşamıştır. Bizans İmparatorluğu'nda yaşanan iç savaştan yararlanan Çar Dusan, Arnavutluk'un bütün güney bölgesi ve kuzey Yunanistan'ın çoğu kesimlerine kadar uzanan bir Sırp devleti kurmuştur. Çar Dusan, imparatorluğunu yönettiği sert kanunları ile tanınmaktadır.* Çar Dusan'ın 1355'deki ölümünden kısa bir süre sonra imparatorluk dağılarak Sırp Devleti'nin parlak dönemi sona ermiştir. 1360'larda ise Sırp Devleti'nde iktidar mücadelesi yaşanmış, böylece 1370'lerin sonlarına doğru birçok prenslik ortaya çıkmıştır. Bunların arasında en büyük olanı Lazar Hrebeljanovic'in prensliği idi. Sırlar bölgedeki hakimiyetlerini, Osmanlılar tarafından 25 Haziran 1389'da I nci Kosova Savaşı'nda bozguna uğratılmalarına kadar devam ettirmişlerdir.

⁵ Noel Malcolm, *Kosova a Short History*, a.g.e., s.68.

* Bu kanunlarında Arnavut ve Ulahlar özel muameleye tabi tutulmuştur. Örneğin, Dusan kanununun 77. maddesi gereğince, iki köy arasında bir kavganın yaşanması durumunda suçlu para cezasına çarptırılıyordu. Kavganın sorumluları Arnavutların veya Ulahların olması durumunda bu ceza iki katma çıkıyordu.

Osmanlı Devleti, 1354 yılında Süleyman Paşa'nın Gelibolu'yu fethiyle birlikte Balkanlar'a Akıncı birlikleri göndererek bu toprakları idaresi altına almaya başladı. Osmanlı'nın Balkanlar'da ilerlemesinden rahatsız olan Sırp, oluşturdukları Haçlı kuvvetleriyle Osmanlı'yı bu topraklardan atmak üzere harekete geçti. I nci Kosova Savaşı'nda Priştine'nin güneybatısındaki Müttefik ordusu ile Türk ordusu karşı karşıya geldi. Müttefik ordusunun büyük devletleri Macaristan ve Lehistan, ikinci derecede devletler niteliğinde ise Sırbistan, Bosna Krallığı, Eflak (Romanya), Boğdan (Moldavya), Hırvatistan, Bohemya, Arnavut prenslikleri ve durumu oldukça bozuk olan Bulgaristan krallığı vardı. Sekiz saat süren bu büyük meydan muharebesinde Türkler Müttefikleri Başkomutanları Lazar da dahil olmak üzere bütün düşman ordusunu Ortaçağın en büyük imha muharebelerinden biri ile tamamen imha ettiler. Türk tarihinin önemli olaylarından Kosova zaferi ile beş buçuk asır Doğu Avrupa'nın mukadderatı tayin edilmiş oldu.⁶ Savaşın sebepleri:

1.Savaş öncesi Osmanlı İmparatorluğu ile müttefik olan Bulgaristan'ın, Sırpların mağlup edilmesinden sonra sıranın kendilerine geleceğini endişesini taşımaları,

2. Bosna Kralı Travtko'nun 1387'de Kuzey Sırp Krallığını Osmanlı İmparatorluğuna karşı harekete geçirerek 30.000 kişilik Bosna Sırp Kuvvetlerinin Ploşnik'te 20.000 kişilik Türk akıncılarını bozguna uğratmaları,

3. Kuzey Sırp Kralı Lazar'ın ittifak arayışlarını başarıyla sonuçlandırması ve 1387'de Türk akıncılarına karşı elde edilen zafer neticesinde Sırp - Bulgar - Arnavut ve Boşnak İttifakıyla oluşan gücün Osmanlı İmparatorluğunu Rumeli'den atabileceği düşüncesini taşıması,

4. Sırp Kralı ile Anadolu'daki Karaman Beyinin gizli bir anlaşma yapması ile Karamanoğlunun Bosna Kralını Osmanlı İmparatorluğu'na karşı kışkırtmasıdır.

Savaşın sonuçları ise:

1. Sırbistan'ın bağımsızlığı sona ermiş ve Balkanların büyük bir kısmı Türk egemenliğine girmiştir.

2. Osmanlı İmparatorluğu hudutlarını Tuna'ya kadar genişletmiş ve Rumeli'ye yerleşmiştir.

3. Osmanlı Ordusu, sayıca üstün ve zırhlı giysilerle donatılmış olan Sırp Ordusunu yok etmiş, böylece Balkanlarda uzun yıllar sürecek askeri egemenlik sağlanmıştır.

⁶ Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1977, s.297.

4. Kosova'da başlayan ve güney Balkanlarda genişleyen Türk fetihleri, Makedonya, Sırbistan, Arnavutluk ve Bosna'nın Türk hakimiyetine girmesine yol açmıştır.

5. Türklerin Balkanlara girişiyle Arnavutlar ağır Sırp ve Rum baskısından kurtulmuştur.

Bu savaşta Sırp'ların Osmanlı ordusuna yenilmeleriyle bugünkü Sırbistan ve Karadağ dışında Arnavutluk, Makedonya ve Yunanistan'ın kuzeyini kapsayan Ortaçağ Büyük Sırbistan İmparatorluğu tarih sahnesinden silindi. Bu yenilgi, yüzyıllar boyunca özellikle Sırp-Ortodoks Kilisesi tarafından mitolojik öğeler katılarak yaşatıldı. Sırp'ların yeniden toparlanarak Osmanlı üzerine gelmesiyle II. Murat öncülüğündeki Türk birlikleri Haçlı Ordusu ile 2 nci Kosova Muharebesi'nde; 16 Ekim 1448'de Priştina güneyinde karşılaşmış; Osmanlı Devleti'nin zaferi ile sonuçlanan muharebeyle Osmanlı Devleti'nin bu bölgedeki hakimiyeti kesinleşmiştir. Savaşın sebepleri:

1. Macar Krallığının kendisini Bizans İmparatorluğu'nun doğal varisi olarak görüp Şark İmparatorluğu şeklinde Büyük Macaristan'ı kurma hayalleri,

2. Osmanlı Padişahı Yıldırım Bayezıt'ın Ankara Savaşı (1402)'ni kaybettikten sonra Macarların büyük zafer diye nitelendirdikleri 1443 yılında Osmanlı İmparatorluğuna karşı yapılan kış seferini kazanmaları ile Türklerin Rumeli'den çıkabileceği umut ve inancının doğması,

3. Macarların Rumeli'ye tam olarak yerleşebilmeleri için Tuna'ya kadar bütün bölgeyi hakimiyetleri altına alma düşüncesi,

Savaşın sonuçları:

1. Osmanlı İmparatorluğu, Rumeli'deki topraklarına artık sahip olmuş, 1451 yılında yapılan üç yıllık bir anlaşmayla Rumeli'nin kuzeyindeki mücadelelere son vermiştir.

2. Bundan sonra uzun süre Türkleri Rumeli'den çıkarma girişiminde bulunulmamıştır.

3. Stratejik taarruzu esas alan 2 nci Kosova Muharebesi, Türk ordusu tarafından yükseliş döneminde olduğu gibi sonraki seferlerde de örnek olarak uygulanmıştır.

4. Kazanılan zaferlerle İstanbul'un fethi için bekleme süresi daha da kısalmış, İstanbul'un anahtarı ikinci kez ele geçirilmiş, dolayısıyla daha uygun ortam hazırlanmıştır.

Bu muharebe ve sonuçları Sırp tarihi açısından da en önemli olaylarından biri olmuştur. Özellikle Sultan Murat'ın Miloş Obiliç tarafından öldürülmesi, Sırp tarihinde

kahramanlığın sembolü haline gelmiştir.⁷ Savaşta hem Sultan Murat hem de Kral Lazar ölmüştür. Sultan Murat'ın iç organları Kosova sahrasına gömülmüş, cenazesi Bursa'ya defnedilmiştir. Kosova'daki türbesi, günümüze kadar Balkan Müslümanlarının mukaddes saydıkları bir ziyaret yeridir.⁸ Yıldırım Beyazıt'ın emriyle yeniçerilerden biri ailesiyle beraber türbenin nöbetçisi olarak orada bırakıldı. Halen türbenin bakımı ve koruması Türkiye Cumhuriyeti tarafından maaşı verilen ve türbenin yanındaki evde ikamet eden Kosovalı bir Türk (Türbeye nöbetçi olarak bırakılan yeniçerinin torunları) aile tarafından yapılmaktadır.⁹ Türbenin elektrik, su vs. gibi ihtiyaçları konusunda Kosova yönetimi tarafından sorun çıkarılmaktadır.* Kosova Yönetimi'nin Sultan Murat'ın Türbesi'ne bakışı ile karşılaştırıldığında Miloş Obiliç'in mezarı ise Sultan Murat'ın Türbesi'nin bir kilometre uzağında ve Kosova'daki BM Barış Gücü askerleri tarafından korunmaktadır. Yönetimin bu mezara ihtimamına rağmen aslında Sultan Murat'ın Türbesinin emniyet açısından korunmaya ihtiyaç duymaması ise bölge halkının Türkler'e bakış açısını göstermektedir. Sırp'lar için Kosova yenilgisi mitolojiye dönüşmüş, bu yenilginin öcünü almak ve Kosova'yı bağımsızlığa kavuşturmak birçok Sırp'ın hedefi olmuştur. Birinci Kosova Savaşı'nı kazanmış gibi davranan Sırp'lar, 28 Haziran tarihini en kutsal günleri arasında sayarlar ve bu günü "Vidovdan" adı altında kutlarlar. Sırp'lar için bu günün önemini en iyi şekilde belirten ifade, Kosova Savaşı'nın yapıldığı yerdeki bir anıtta yazılı şu sözlerdir: "*Sırp olan veya Sırp kökenli olup da Kosova'ya savaşmaya gelmeyen hiçbir zaman torunu olmasın*". Sırp'lar kimliklerini anlamlandırdıklarına inandıkları değerlerden saydıkları en büyük kilise ve manastırları Kosova'da inşa etmişlerdir. Sırp Ortodoks Kilisesinin Patrikhanesi 1219 yılında Kosova'nın İpek (Peç) kenti yakınlarında kurulmuştur. Bu yüzden Sırp'lar kendilerini Kosova'nın tarihi mirasçıları ve bu toprakların sahipleri olarak görürler ve Kosova'nın Sırp'lar için her zaman "*Eski Sırbistan*" olarak kalacağını vurgularlar. Ayrıca Kosova'nın kendi dini merkezleri İpek (Peç)'in de Sırp'ların Kudüs'ü olduğunu ileri sürerler.¹⁰ Sırp tarihçileri genel olarak Kosova'yı kendi kutsal toprağı olarak yansıtmaya eğilimindedir. Sırp'lar kendilerini Kosova'nın tarihi mirasçıları ve bu toprakların hak

⁷ İlhan Uzgel, "*Kosovo: Nasyonalizm, Politics and Ten Question of International Intervention*", *Balkanlar*, OBİV Yayınları, İstanbul, 1993, s.4.

⁸ Öztuna, a.g.e., s.299.

⁹ *Priştina'da Sultan Murat Türbesi'nin bakımında görevli olan Saniye Hanım, eşi ve kızları Sibel ile görüşme*, Şubat 2005.

* 55 yaşlarındaki bu karı-koca Türbenin yanındaki bir katlı evde ikamet etmektedirler. Onların ifadelerine göre Türbenin elektrik, su, yol gibi alt yapı vs. gibi ihtiyaçlar konusunda dahi Kosova yönetimi tarafından bir takım zorluklar çıkarılmaktadır. Bu ve benzeri problemler Priştina'daki Eşgüdüm Başkanlığı ve Kosova Türk Tabur Komutanlığı tarafından giderilmektedir.

¹⁰ Sefer Aydemir, "*Balkanlar*", çev.: 24 Haziran 1998 tarihli *Economist*, HAK yayını, İstanbul, 1998, s.1

sahipleri olarak görürler.

Sırların bölgede hakimiyetlerine Türkler'in son vermesi sebebiyle Sırp ve Karadağlılar bu savaştaki yenilgilerini hiçbir zaman sindirememiş bunun intikamını yüzyıllarca Balkanlar'daki Müslümanlar'dan almışlardır.¹¹ Türklere karşı kin ve intikam duyguları beslemeleri, Hristiyan olmaları ve bunun Avrupa'daki devletlerinde Türklerin Avrupa ve Anadolu'dan çıkarılması anlamını taşıyan Şark meselesi anlayışı içerisinde bir anlamda Sırları kışkırtılıp kullanılması ile Osmanlı Devleti'ne karşı ilk ayaklanan millet Sırlar olmuştur. Bu anlayışın ürünleri ise baskı ve şiddet ile sonuçları trajedik olan, Türklerin göçlerinin yaşanmasına sebep olmuştur.

Zaten, Türklerle Avrupalılar arasında, 1300 yılında başlayıp 1918'e kadar geçen süre içerisinde çeşitli savaşlar olmuştur. Ancak bu savaşlar içinde Avrupalıların unutamadıkları ve hafızalarından çıkaramadıkları iki savaş vardır ki bunlardan birisi İstanbul'un fethi, diğeri Kosova Meydan Muhabereleridir.¹² Kosova'daki savaşın kökeninde, iki etnik gurup arasındaki çatışmanın olduğunu düşünenler yanında bazı batı medyasında bunun bir intikam savaşı olduğu ve Sırların Osmanlı'nın yaptıklarının bir cevabı olduğu tezini savunmuşlardır. Yani yaşanan bu savaş Sırlarla Arnavutlar arasında değil de, Sırlarla Osmanlı arasında olmaktadır görüşünde olanlar olmuştur. Yugoslavya Devlet Başkanı, Kosova savaşının yapıldığı alandaki bir konuşmasında "never again"(hiçbir zaman) deyimini kullanmıştır. Yani "Bir daha Türkler buraya gelemeyeceklerdir" demek istemiştir.¹³

Sırların Türklere olan tarihi kinini, Avrupa Konseyi Hukuk Komisyonu tarafından Kosova raportörü olarak seçilen ve bu sebepten çeşitli zamanlarda Avrupa Konseyi siyasi Komisyonu ile Kosova'ya giden ve 10 dan fazla rapor hazırlayan Cevdet Akçalı'nın bir anısında da görmek mümkündür. Priştine'deki Ortodoks ruhani liderini ziyaret esnasında üyelerden birisi, Sırlarla Arnavutlar arasındaki anlaşmazlığın kökenini sorması üzerine açık açık " Bu anlaşmazlık, Türklerin Kosova'ya gelmesiyle başlamış ve bu asırlarca canlı kalmıştır."

Avrupalıların unutamadığı iki tane Türk zaferi vardır: Bunlardan birisi, İstanbul'un fethi, diğeri ise Kosova meydan muharebeleridir. Nitekim Sırların Arnavutlara karşı etnik temizlik yapmaya çalıştıkları dönemde, Sırlar savaşlarının

¹¹ Türbedar, " Kosova Sorunu ", a.g.m., s.81.

¹² Cevdet Akçalı, " Kosova Notları ", Yeni Şafak, 24 Şubat 2008.

¹³ Akçalı, a.g.m., Yeni Şafak, 24 Şubat 2008.

Arnavutlara karşı değil Osmanlılara karşı olduğunu defalarca söylemişlerdir. Arnavutlar ise kendilerinin Hint-Avrupa kökenli olan İllirlerden geldiklerine inanırlar. Bölgenin en eski yerleşimcileri yukarıda değinildiği gibi İlliryalıdır. Birçok tarihçi de İllirlerin, Balkanlara yerleşen ilk millet olduklarını kabul etmektedirler. Siyasal birliğini gerçekleştirememiş ve birbiriyle sürekli çatışan kabileler topluluğu olarak bilinen İllirlerin, M.Ö. VI yüzyılda bölgeye geldikleri tahmin edilmektedir. İllirlerin yaşadıkları bölge Epir'den başlayan, Drina ve Sava'ya kadar uzanan, bugünkü Arnavutluk, Dalmaçya, Kosova, Sancak, Karadağ ve Bosna-Hersek'i kapsayan bölge olarak bilinmektedir. Bu bakımdan Kosova Sırpla için olduğu kadar Arnavutlar için de büyük öneme sahiptir. Arnavutlar ataları olarak kabul ettikleri İllirlerin bölgeye ilk yerleşenler olması nedeniyle bölgedeki diğer uluslar arasında Kosova'yı kendi tarihi hakları olarak görürler. Bunun yanında modern Arnavut milliyetçiliğinin temelleri 1878 yılında Kosova'nın bir şehri olan Prizren'de atılmıştır. İşte bu yüzden Arnavutlar da Kosova'yı kutsal olarak kabul ederler.¹⁴ Arnavut tarihçileri ataları İllirlerin daha antik dönemlerde Kosova'da yaşadıklarını, Sırpların bu bölgeyi sonradan işgal ettiklerini savunmaktadır. Kosova Sorunu'nun temelinde, bu toprakların Balkanlar'daki iki büyük milliyetçi projenin çatışma alanı olmasında yatmaktadır. Kosova, bir yandan Sırp ve Arnavutların ulusal bilinçlerinde en merkezi temsil ederken, diğer taraftan da Sırplar için “Büyük Sırbistan”, Arnavutlar için de “Büyük Arnavutluk” rüyalarının vazgeçilmez birer parçasıdır.¹⁵

Her iki ulus Kosova'yı kendi kutsal toprağı olarak gördüklerinden bu topraklara sahip olabilmek için tarih boyunca sürekli çekişme içinde olmuşlardır. Bu bağlamda Kosova sorununun temelinde bir Sırp-Arnavut çatışması yatmaktadır. Bu çatışma, aynı toprak parçası üzerinde tarafların üstünlük ve hakimiyet elde etme çabaları çerçevesinde gelişmiştir. Bu sebepten tarihte her dönem Sırp-Arnavut ilişkilerinde egemen olan soğukluk, şüphe, önyargılar ve nefret olmuştur. Bu nefret, politikacılar ve ideolojiler tarafından kullanılmış, nefretin boyutları sistematik bir şekilde tırmandırılmıştır. Bu nedenle de geçmişten günümüze kadar Kosova baskı, şiddet, isyanlar, sürgün ve sonuçları trajik göçlere sahne olmuştur. Dolayısıyla tarih boyunca hep çekişme ve şiddet içinde olan bu iki ulusun mücadelesi ve Sırpların Arnavutlara karşı soykırıma varan olayları 1999'da zirveye ulaşmıştır.

¹⁴ Türbedar, “Kosova Sorunu”, a.g.m., s.80.

¹⁵ Şule Kut, “Kosova: Milliyetçiliğin Kördüğümü”, Foreign Policy (Küresel Politika, Ekonomi ve Fikirler Uluslararası Politika ve Ekonomi Dergisi), sayı 3, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları Güz 1998, s.54.

Sırp ve Arnavutlar yüzyıllarca aynı toprak üzerinde yaşamış olmalarına rağmen, dil, din ve genel olarak kültür farklılığı sebebiyle, dünyaları ayrıdır. Sırplar açısından Kosovalı Arnavutlar hep devletin azınlıklarından biri olmuştur.

Bütün Balkan alanında olduğu gibi Kosova'da da Türklerin tarihi çok eskiye dayanmaktadır. Eski Yugoslavya'da yaşayan Türklerin bölgedeki geçmişi ise M.S. V. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Türkler, Balkanlar'a ilk defa V. asrın başlarında Batı Hunlar ile girdiler.¹⁶ Batı Hun Hakanı Atilla, Balkanların büyük kısmını ele geçirmiş ve İstanbul yakınlarına kadar gelerek, Batı Roma gibi Doğu Roma İmparatorluğu'nu da yıllık vergiye bağlamıştır. 6. yüzyılda Avarlar, 7. Yüzyılda Bulgar Türkleri, 10-13. yüzyıllarda Kumanlar ve Peçenekler bölgeye gelerek kendi devletlerini kurmuşlar, bölgeyi yurt olarak kabul etmiş, bölgeye yerleşmişler ancak uzun süre yaşatamamışlar, ya buraları terk etmişler, ya da yönettikleri topluluklar arasında erimişlerdir. Balkan halklarının kültürlerinde ve yer isimlerinde bahsedilen Türk boylarının izleri açık bir şekilde görülmektedir. Günümüzde Balkanlarda yaşayan Türkler genellikle 14. yüzyıldan itibaren Anadolu'dan Rumeli'ye geçen Osmanlı Türklerinin devamıdır. Osmanlı Devleti ilk defa 1321'de Mudanya'yı aldıktan sonra Rumeli sahiline geçmiştir. Kosova Savaşından sonra Kosova Osmanlı topraklarına dahil edilmiştir. Osmanlı'nın fetih ve iskan politikasınca çok sayıda Anadolu Türkü Balkanlara ve Kosova'ya yerleştirilmiştir. Özellikle Yıldırım Bayezid döneminde Rumeli'nin Türkleştirilmesi amacıyla çok sayıda Türkmen bölgeye gönderilmiştir. Bu fetih ve yerleştirme Sultan II. Murat ve II. Mehmet döneminde de devam ettirilmiştir. 16. yüzyılın başlarında 37.435 Türkmen'in Rumeli'de iskan edildiğini kaynaklardan öğrenmekteyiz.¹⁷

Balkanlardaki ve Kosova'daki Türk varlığının bir kısmı 1877-1878 Osmanlı Rus savaşının ardından Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göç dalgası Balkan Savaşı'ndan sonra daha da hızlanarak günümüze kadar devam etmiştir. Tito'nun Yugoslavya'sında, 1951 yılında Kosovalı Türklerin varlığının devlet tarafından kabul edilmesi ile Kosovalı Türkler'in kısmen rahatlamalarına rağmen Osmanlıların Balkanlardan çekilmesinden günümüze kadar Kosova Türkleri çeşitli baskılara maruz kalmışlar ve asimilasyon politikalarının hedefi olmuşlardır.

¹⁶ Harp Akademileri, *Balkanlar'ın Dünü-Bugünü-Yarını*, Harp Akademileri (HAK) Basımevi, İstanbul, 1993, s.15.

¹⁷ Bilgehan Atsız Gökdağ " *Kosova Türkleri* ", *Balkanlar El Kitabı, Çağdaş Balkanlar*, Der: Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ, c.II: , Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları, Ankara, 2006, s.103.

1389 tarihinde gerekleŒen I nci Kosova SavaŒı ile 523 yıl Osmanlı -Türk egemenliğinde kalan Kosova rahat ve huzurlu bir dönem geçirmiş, etnik gruplar barış içinde bir arada yaşamıştır.¹⁸ 19. yüzyılda imparatorluklar bünyesinde ortaya çıkan milliyetçilik hareketleri Balkanları da etkilemiş bölgedeki etnik unsurlar imparatorluğun asli unsuru olan Türkleri huzursuz etmiştir. 1912’deki Balkan savaşı sonunda Sırp egemenliğine geçen Kosova için 8. yüzyıldan bu yana bölgede birlikte yaşayan Sırlar ve Arnavutlar arasında bölgenin denetimi ve hakimiyeti için o tarihten günümüze kadar devam eden büyük çekişmeler yaşanmaktadır.

¹⁸ *Balkanlar*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul, 1993, s. 98.

I. BÖLÜM

BALKANLAR VE KOSOVA’NIN JEOPOLİTİK, JEOSTRATEJİK KONUMU, COĞRAFI ÖZELLİKLERİ VE EKONOMİK DURUMU

1.1. Balkanlar ve Kosova’nın Jeopolitik ve Jeostratejik Konumu

Avrupa Kıtası’nın beş büyük yarımadasından biri ve en doğusundaki, genişliği kuzeyden güneye doğru azalan Balkan Yarımadası, Orta Avrupa’ya ve Akdeniz’e uzanan jeostratejik konumu itibariyle kritik bir coğrafyada bulunmaktadır. Balkan Yarımadası, daha önce de birçok savaşın çıktığı yer olması yanında, 1914 yılına kadar insanlığın görmediği büyük bir savaş olan Birinci Dünya Savaşı’nın başladığı ve İkinci Dünya Savaşı’nda da önemli bir rol oynayan bir bölgedir. Birinci Dünya Savaşı esnasında İngiltere Başbakanı Lloyd George, Almanları müttefiklerinden ayırmak, daha fazla cephede savaşmak zorunda bırakmak ve Ruslara yardım etmek için İngiliz kuvvetlerinin büyük bir bölümünün Balkanlar’a gönderilmesini teklif ederken, Fransa Genelkurmay Başkanı Galliyeni de, aynı stratejik düşünce ile yani müttefiklerin Batı Cephesi üzerindeki yükünü azaltmak için, bir Fransız ordusunun Selanik’e sevk edilmesini önermiştir. Buna göre, önce İstanbul ele geçirilecek, daha sonra Tuna üzerinden Avusturya-Macaristan yönünde hareket sürdürülecekti. Balkan yarımadası mevcut stratejik konumu itibariyle bu ve benzeri birçok kararların alınmasında önemli rol oynamıştır.

Balkan yarımadası bu stratejik konum itibariyle, Avrupa Kıtası’na, Akdeniz, Ortadoğu politika ve stratejilerine etki etme olanağı sağlamaktadır. Balkanlar stratejik seviyede Avrupa’dan başlayarak Boğazlar ve Süveyş bölgeleriyle ana petrol alanlarını hedef alan askeri hareketin üs ve destek bölgesi olma özelliğini taşımaktadır. Balkanlar, Orta ve Doğu Avrupa’daki bütün savaşlarda hem taarruz eden hem de savunan taraflar için daima büyük önem taşımıştır. Bu bağlamda Balkanların, Avrupa’nın güvenliği açısından da çok önemli bir stratejik fonksiyonu vardır. Balkanlardan kuzey, kuzeybatı ve

kuzeydoğu istikametlerinde geniş düzlüklerin varlığı Balkanlar'ın Orta Avrupa, Ukrayna ve Rusya koridoruna kolayca ulaşılmasına; batı, güney ve doğudan ise Adriyatik, Akdeniz ve İstanbul Boğazı aracılığıyla Anadolu ve Akdeniz dünyasının Avrupa'ya açılmasına imkan sağlamaktadır.

Avrupa'nın ilk uygarlıklarının doğduğu yer olan Balkanlar, İslam ve Hıristiyan dünyalarının da birleştiği yerlerden biridir. Romalılar ve Büyük İskender dünya imparatorluğunu kurmak için Balkanları takiben Anadolu'ya oradan da Afrika ve Asya'ya geçmişlerdir. Romalılar, Balkanlar'dan Anadolu'ya geçerek Avrupa'da sağladıkları büyük güç birikimini aynı yoldan Asya kıtasına taşımışlardır. Daha sonraki çağlarda Hıristiyanlık, Boğazlar üzerinden Balkanlara ve oradan da Avrupa Kıt'asına yayıldığı gibi, İslamiyet de Anadolu ve Boğazlar üzerinde Balkanlara yayılmıştır. Osmanlı Devleti'nin 1683 ikinci Viyana Kuşatması'nın başarısızlığa uğraması ile bu hareketin Balkanlar'dan öteye yayılmasını engellenmiştir.

Avrupa Kıt'asında önemli bir mevki işgal eden Balkanlar, tarih boyunca bu bölgeyi çevreleyen devletlerin çıkar çatışmalarına sahne olmuş ya işgal edilmek ya da harp tazminatı olarak verilmek suretiyle sürekli el değiştirmiştir. Balkanlarda şiddetli milliyetçilik sürekli olarak rekabet ve sürtüşme nedeni olurken coğrafi bakımdan dikkat çekici bir husus da, şimdiye kadar Katolik ve Ortodoks Slavların yaşadıkları bölgeler ile Batı ve Doğu Roma İmparatorluklarını ve Habsburglar ile Osmanlı İmparatorluğu'nu ayıran sınır çizgisinin hep aynı bölgeden geçmesidir.¹⁹

Balkanların sürekli olarak huzursuz bir bölge olmasını birçok tarihçi Doğu-Batı Roma İmparatorlukları zamanında oluşan Ortodoks-Katolik çekişmesinin bir uzantısı olarak nitelendirmektedir. Bizanslaşma, Hıristiyanlaşma, Türkleşme (İslamlaşma), Doğululaşma, Balkanlaştırma, Avrupalılaştırma ve laikleşme bu bölgeyi birbirini ardından etkileyen akım ve faktörler olmuştur.²⁰ Özellikle 20 nci yüzyılda etkisini gösteren “böl ve yönet” politikasını esas alan Balkanlaştırma stratejileri, Balkanlar da birbirine muhalif ve hatta düşman toplumlar meydana getirmiştir. Sözü edilen her akım kendi asimilasyon politikalarını uygulamış veya halkın kompozisyonunu etkileyen diğer girişimleri yapmışlardır. Bunun sonucu olarak 20 nci yüzyıl sonlarına gelindiğinde Balkanlar, çok milliyetli, çok dinli ve Avrupa'nın en geri kalmış bir bölgesi olarak

¹⁹ Orhan Kologlu, *Osmanlı Döneminde Balkanlar*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV), İstanbul, 1993, s.26.

²⁰ Kologlu, *a.g.e.*,s.48.

ortaya çıkarken diğer yandan da Balkanların “Avrupa’nın barut fıçısı”²¹ tabiriyle anılmasına neden olmuştur. Eski çağlardaki kavimlerin mücadelesinde olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu’nun bölgede hakimiyet kurduğu dönemde de bu kritik coğrafi bölge, jeopolitik özellikleri ve çeşitlilik arz eden etnik yapısının yarattığı zaafiyet nedeniyle İngiltere, Rusya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Almanya’nın çıkarlarının çatıştığı bir bölge ve savaşlar serisinin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu yüzden Osmanlı İmparatorluğu dönemi Balkanların hayatiyetini kazandığı, aynı zamanda da bilhassa önemli şehirlerde karmaşık, kozmopolit ve iç gerilimli yapının yükseldiği bir devir olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunun kuvvetli ve zengin olduğu dönemde bu gerilim büyük bir sakınca oluşturmamış, aksine bir kültürel ve iktisadi zenginlik kaynağı olmuştur. Ancak, Osmanlı İmparatorluğunun gerilemesiyle birlikte Balkanlar, çatışmaların, parçalanmaların ve etnik temizliklerin yaşandığı bir döneme yani Balkanizasyon sürecine girmiştir.²²

Daha sonra detaylı olarak açıklanacak olan, Osmanlı Devletinin giderek zayıflamasıyla patlak veren " Şark Sorunu (Doğu Sorunu) " da, geçtiğimiz yüzyılda, Balkanların, ateş çemberine dönmesine neden olurken kuşkusuz bu olguda, zamanın geçerli güç dengeleri, büyük devletlerin amaç ve hedefleri kadar bizzat Balkan Devletleri’nin de rolü olmuştur. Balkanlar içinde irredandist yaklaşımları, “Büyük İdeal ve Rüya”sı olmayan, hele yayılcı fikri olmayan ulus yok gibidir. Bu çerçevede;

Sırlar, ulus devlet fikrine Slavlığı katıp “Büyük Proje”lerini (Naçertanje) oluşturmuşlar, Duşan İmparatorluğu’nu yeniden canlandırmak için Karadağ, Bosna-Hersek ve denize ulaştıracak toprakları hedeflemişlerdir. Yunanlılar, kültür ve dini esas alıp, Ortodoks Patrikliğine bağlı herkesi Bizans hudutları içinde birleştirme hayali olan “Megali İdea” hedeflemişlerdir. Romenler, Daçya Krallığı hedefiyle batıda Macaristan’da Erdel’i, kuzeyde Ruslara kaptırdıkları Baserabya’yı, güneyde Dobruca’yı ve bazı Bulgar topraklarına sahip olmayı hayal etmektedirler. Bulgarlar, bugünkü hudutlarının 2-3 misli araziye kaplayan, Makedonya ve Selanik’i de içeren Büyük Bulgaristan’ı hedeflemişlerdir. Arnavutlar, Selanik’e kadar Makedonya’yı ve Kosova’yı içeren, bugünkü sınırlarının üç katına yakın bir bölgeyi düşlemektedirler. Karadağ, mevcut nüfusu ile düşleyebileceğinin ötesinde Bosna-Hersek ve Arnavutluk’tan toprak

²¹ E.Gazi Özkürkçü, "Balkanların Coğrafi Konumu, Bölgenin Jeopolitik, Jeostratejik ve Jeoekonomik Özelliklerinin, Bölgedeki Güç ve Rekabet Mücadelelerine Olan Etkileri", *Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu Bildirileri* (15-16 Aralık 1998), Harp Akademileri (HAK) Yayınları, İstanbul, 1999, s.8.

²² Özkürkçü, *a.g.s.*, s.17.

kazanarak denize çıkışını ve geri bölgesini genişletme ihtirasını hep korumuştur.²³ Birbirlerinin topraklarına göz diken bu uluslar zaman zaman ortak düşmanlarına karşı birleşseler de büyük rüyalarını hiç unutmamışlardır. 19 uncu yüzyıldan itibaren “ulus devlet”, “dil ve kültür birliği”, “Pangermanizm”, “dini birlik” ve “Panslavizm” fikirleriyle beslenen Balkanlı düşünürler, ekonomik zorunluluğun da etkisiyle bu tür yayılmacı akımları kendi yapılarına uydurmuşlardır. 20 inci yüzyılda insanlığın o güne kadar görmediği bir dünya savaşı bu bölgede atılan bir kurşunla başlamış, Soğuk savaşın bitişiyle yine en yoğun çatışmalar da bu bölgede yaşanmıştır.²⁴

Yukarıda belirtildiği gibi her Balkan devletinin birbirlerinin topraklarında hedefleri olduğundan bunun doğal sonucu olarak da denilebilir ki istisnasız bütün Balkan ulusları veya devletleri arasında ikili ya da çok taraflı toprak, sınır ve azınlık sorunları²⁵ vardır. Soğuk Savaş dönemine ait denge halinin ortadan kalkmasıyla Balkanlarda bir dönem için üzeri örtülü eski düşmanlıkların yeniden alevlendiğine tanık olunmuştur. Geçmişte olduğu gibi 1990’lı yılların Balkan siyaset ve stratejisinin egemen niteliğini teşkil eden iç sürtüşmeleri ve dış müdahaleleri hep gündemde olmuştur. Balkanlardaki bu siyasi atmosfer, eskinin iç sorunlarıyla biçimlenmesinin yanı sıra, bölge dışı güçlerin Balkanlara yönelik ilgilerini canlandırmış, bölge adeta gelenekselleşmiş siyasal dengesizliğini tekrar yaşamaya başlamıştır.

Geçtiğimiz yüzyılda bölgenin önemli aktörlerinden Rusya, emperyalist politikalarına hizmet etmesi amacıyla güney Slavları, Sırpın egemenliği, aynı zamanda kendi nüfuzu altında bir Güney Slavları birliği toplamak için önce Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı’nın, daha sonra da Yugoslavya Federatif Sosyalist Cumhuriyeti’nin kurulması için çaba göstermiştir. Rusya’nın tüm bu girişimleri neticesinde iç ve dış sınırlar, jeopolitik faktörler ve Yugoslavya Federasyonu’ndaki etnik grupların amaç ve iradeleri gözetilmeksizin Lenin ve Stalin’in yaptığı gibi, tepeden inme bir yöntemle empoze edilmesi, bölgenin kararsız ve karmaşık doğasının önemli nedenlerinden biri olmuştur.

Kurulan Yugoslavya’nın 1990’lı yıllarda parçalanmasıyla başlayan çatışmacı ve istikrarsız koşullar her geçen gün tarihsel çelişkilerin derinleşmesine yol açmıştır. Eski Yugoslavya’yı oluşturan altı cumhuriyetin beş ayrı devlete dönüşmesi, Balkanlarda

²³ Kologlu, *a.g.e.* s.51.

²⁴ Ahmet Davudoğlu, *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, İstanbul, 2001, s.120.

²⁵ Özkürkçü, *a.g.s.*, s.14.

gerilimli atmosferin durulmasına yetmemiştir.²⁶ İkinci aşamada ise, bu devletler içindeki etnik toplulukların uluslaşma hareketleri yeni oluşumları gündeme getirmiştir. Bosna-Hersek'teki Hırvatların kimlik arayışları ile Sırpların Sırbistan'la birleşme emelleri, Kosova krizi sonrasında Makedonya'da baş gösteren Arnavut kökenli ayrılık hareketleri, Sırbistan ve Karadağ Birliği'nde ise Kosova, Karadağ, Sancak ve Voyvodina'da devam eden etnik milliyetçilik, geniş kapsamlı özerklik veya bağımsızlık faaliyetleri bu süreç içine katılarak, Balkanlarda son derece karmaşık ilişkiler yumağını yaratmıştır.

Kosova, yukarıda bahsedilen bu son derece önemli stratejik bölge içerisinde Avrupa'nın güney doğusunda Balkanlar olarak bilinen bölgenin ortasında, Asya ve Avrupa istikameti geçiş güzergahı üzerinde kilit bir noktada bulunmaktadır.

1.1.1. Balkanlar ve Kosova'nın Jeopolitik, Jeostratejik Özelliklerinin Türkiye Açısından Önemi

Bu bölgenin adı ile ilgili olarak 19 uncu yüzyıl başlarından itibaren kullanılan "Balkan" adı ile ilgili üç görüş vardır. Bunlardan birincisi, bölgeye Osmanlılardan önce gelen Kıpçaklar, Peçenekler ve diğer Türkmen boylarının, bu bölgeyi Hazar Denizinin doğusundaki "Türkmen Stepi'nin " güney sınırını çizen "Balkhan Dağları'na " benzeterek anılan dağlara aynı adı verdikleri belgelere geçen görüştür. İkinci bir görüş ise, Balkan adı "üzeri sık ormanlarla kaplı sıradağ" anlamına gelen Türkçe bir sözcüktür.²⁷ Balkanların büyük bir bölümü ormanlık sarp dağlarla kaplı olduğu için, bölgeye gelen Türkler tarafından bu adın verildiği genellikle kabul edilmektedir.²⁸ Üçüncüsü 19 ncu yüzyıldan itibaren bilimsel literatürde yer almaktadır, " balkan " sözcüğü, Türkçe balçık, "çamur" sözcüğünden – an ekiyle türetilmiş olup anlamı " sarp ve ormanlık dağdır. "²⁹

Ancak yakın zamanlara kadar gerek Balkanlı, gerekse Avrupalı ve Amerikalı yazarlar tarafından geniş ölçüde kullanılan Balkan adının yerine son zamanlarda "Güneydoğu Avrupa" ifadesinin kullanılması dikkat çekici ve bir o kadar da bilinçli

²⁶ Yaşar Hacısalihoglu, "Küresel İlişkiler zemininde Türkiye'nin jeopolitiği ve Türkiye", *Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu Bildirileri* (15-16 Aralık 1998), Harp Akademileri (HAK) Yayınları, İstanbul, 1999, s.307.

²⁷ Halil Şimşek, " Balkanların Tarihsel Gelişimi " *Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu Bildirileri*, HAK Yayınları, İstanbul, 1999, s.6; Halil Şimşek, *Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2002, s.219.

²⁸ Koloğlu, *a.g.e.*, s. 41.

²⁹ Hasan Eren, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara, 1999, s. 36.

kullanıldığını düşündürmektedir. Bu yaklaşım Avrupa için “Balkan” sözcüğünün Türkçe olması bile bu kişilerde rahatsızlık konusu yaratmaktadır. Tıpkı eskiden Türklerin anayurdu olan Türkistan’a günümüzde Orta Asya olarak değiştirdiği gibi şimdi de Balkanlar için uluslararası platformlarda Güneydoğu Avrupa adının özellikle kullanılarak benimsetilmek ve yerleştirilmek istenmesi çabalarının, Avrupa’nın bölge üzerinde eskiden olduğu gibi günümüzde de bölgenin şekillendirilmesinden vazgeçmedikleri ve bölge için yeni kimlik arayışları içerisinde olduklarına işaret etmektedir.

Balkanlar, Anadolu Yarımadası ile birlikte Avrupa ve Asya kıtalarını birbirine bağlayan bir köprü durumundadır. Bu coğrafyanın Türkiye için stratejik önemi, Orta ve Doğu Avrupa’da başlayan, Türk boğazları ve Süveyş bölgeleriyle, Ortadoğu petrol alanlarını hedef alan askeri hareketin üs ve destek bölgesi olma özelliğindedir. Asya ve Ortadoğu’nun Avrupa ile hava ve kara taşımacılığında geçiş yolu üstünde, su yolu taşımacılığında da Orta Avrupa, Karadeniz ve Akdeniz’de önemli etkileri olan stratejik bir bölgedir. Bu nedenle Avrupa kıtasının Akdeniz ve Ortadoğu politika ve stratejilerinde etkili olmasına imkan sağlamaktadır.

Ülkelerin beka ve güvenlikleri kendi sınırlarından başladığı zaman o ülke için tehlike çanları çalıyor demektir. Kaldı ki Türkiye’nin, uzun yıllar Osmanlı Devleti’nin egemenliği altında kalmış bu coğrafyaya kayıtsız kalması düşünülemeyeceği gibi kayıtsız kalınması durumunda da böyle bir durum Türkiye’nin güvenliğini de tehlikeye sokacaktır. Bu bağlamda Türkiye açısından Balkanlar ve bu coğrafyanın merkezi konumundaki Kosova, Balkan Yarımadası ve Trakya Türk Boğazlarını ilerden koruyan ve Türkiye için kritik bir ileri savunma bölgesi durumundadır.

Bölgenin Türkiye için jeoekonomik bakımdan önemi ise, Türkiye’yi Avrupa’ya bağlayan en kısa kara ve hava ticaret yolu olmasından gelir. Avrupa’da yaşayan 3,5 milyona yakın Türk’ü Anayurda bağlayan yolun Balkanlar’dan geçmesi sebebiyle bölgede meydana gelen gerilim ve çatışmalar Türkiye’yi doğrudan ilgilendirmektedir. Ayrıca Balkan ülkelerinde yaşayan Türk azınlıkları ve Osmanlı İmparatorluğu’nun etkisi ile Türk gibi düşünen ve yaşayan, ortak tarih ve kültür değerlerinin paylaşıldığı, Türkiye’ye büyük ilgi ve bağlılıkları halen devam eden Müslüman nüfusun varlığı da bölgenin Türkiye için ayrı bir önemini ifade etmektedir.

1.2. Balkanlar ve Kosova'nın Coğrafi Özellikleri

1.2.1. Balkanların Coğrafi Özellikleri

Balkanlar, Avrupa'dan belirgin yüzey şekilleriyle ayrılmadığından, kuzey sınırını kesin olarak tanımlamak güçtür.³⁰ Ancak coğrafyacılar genellikle Balkanların sınırını kuzeyde Tuna nehrinden geçtiğini kabul etmektedirler. Bu sınır aynı zamanda bir zamanlar Osmanlı Devleti ile Hıristiyanlık dünyasını birbirinden ayıran Tuna ve onun kolu Sava ile belirlenen fiziksel bir sınır olarak kabul edilmektedir. Bu çizgi esas alındığında buradan güneye doğru, Adriyatik, Akdeniz ve Ege Denizi'ne kadar olan kara parçası, Balkan Yarımadasını oluşturur. Bu kabul gören coğrafi sınıra rağmen ekonomik, siyasal, kültürel etkiler nedeniyle bölgenin sınırlarının biraz daha yayılarak genişlediğini kabul etmek gerekmektedir. Bu kabulün pratikteki göstergesi Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük İmparatorlukların dönemlerinde Balkanların daha geniş sınırlara yayıldığını görmekteyiz. Yine Yugoslavya'nın toprakları 1918'den sonra Tuna'nın ötesine doğru genişlemiş, bahsedilen coğrafi sınırları aşmıştır. Bu nedenle yarımada'nın sınırlarını 1918'den günümüze kadar fiziksel ve siyasi coğrafya açısından değerlendirecek olursak;

Fiziksel coğrafya bakımından Balkanların sınırları, kuzeyde Tuna'nın aşağı kesimleri ve Sava ırmağı; doğuda Karadeniz; güneydoğuda Ege Denizi; güneyde Akdeniz; güneybatıda Adriyatik Denizi ile çizilir. Bu sınırlar içindeki yüzölçümü yaklaşık 505.000 km²dir.

Siyasal coğrafya açısından ise; Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Slovenya, Eski Yugoslavya, Romanya ve Türkiye'nin Avrupa'daki topraklarını içine alır ki bu durumda yarımada'nın yüzölçümü 788.685 km.dir.³¹

Adriyatik Denizi'ne paralel inen Dinarik Alpler, Pindos, Mora, Rodop, Balkan Dağları ve Tuna'nın kuzeyinde sınır oluşturan Karpatlar, iklimi belirledikleri gibi, insanların yaşam ve üretim tarzlarına da damgalarını vururlar.³² Balkanlarda tarım alanlarının dağlarla sınırlanması, uzun kıyıları insanların geçimlerini denizlerde aramaya

³⁰ İhsan Gürken, *Balkanlar Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yayınları, İstanbul, 1993, s. 260.

³¹ Halit Eren, *Balkanlarda Türk ve Diğer Müslüman Toplulukları ve Göç Olgusu*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yayınları, Eren Yayınları, İstanbul, 1993, s.4; Harp Akademileri, *a.g.e.*, s.1-2.

³² Harp Akademileri, *a.g.s.*, s.10.

zorlamaktadır. Bu durum Balkan ülkelerinin çoğunun deniz ulaşımı ve denizcilik alanlarındaki gelişmelerini de açıklamaktadır.³³ Balkanların ekonomik ve stratejik değerine büyük bir katkısı olan coğrafi öğelerden birisi, dünyanın sayılı su yollarından birini oluşturan 2860 km'lik uzunluğu ile Balkanların en büyük, aynı zamanda Avrupa'nın Volga nehrinden sonra ikinci uzun nehri ve büyük bir jeoekonomik değere sahip olan Tuna nehridir. Tuna, Doğu ve Orta Avrupa'nın 815 800 km²'lik büyüklükteki havzasının sularını Karadeniz'e taşımaktadır. Karadeniz'le Kuzey Denizi'ni birbirine bağlayan Tuna Nehri Sistemi* üzerindeki 40'a yakın limanı ile Almanya, Avusturya, Macaristan, Çekoslovakya, eski Yugoslavya, Bulgaristan, Romanya ve diğer ülkelere ulaşım imkanı sağlamaktadır. Ayrıca Tuna'nın üzerindeki barajlarda üretilen ve birden çok ülkeye elektrik enerjisini sağlayan tesislerin ekonomik bakımdan değeri tartışılmaz.³⁴ Üzerindeki tesisler ve ulaşım imkanı vermesi nedeniyle Tuna Nehri'nin, bu stratejik ve ekonomik değeri itibarıyla sadece Balkanlarla sınırlı olmadığı görülür. Orta Avrupa'yı kısa yoldan dünyaya açan Tuna Nehri'nin temel işlevi, Balkan Yarımadası'nın kuzey bölümünün başlıca tarihi, ticari ve ulaşım yolunu oluşturması ve önemli ölçüde enerji sağlamasıdır. Mevcut dağlar, yolları belirli istikametlere tabi kılar. Bunlar Belgrad - Selanik, Draç - Selanik ve Niş - Edirne - İstanbul yollarıdır. Tuna dışındaki nehirler üzerinde nakliyatın imkansızlığı da Balkanların kendi içindeki ulaşımının gelişmesini engellemiştir.³⁵

1.2.2.Kosova'nın Coğrafi Özellikleri

Balkan toprakları stratejik konum, fiziksel coğrafya, özellikle etnik ve dinsel yapı itibarıyla bölgenin stratejik ve jeopolitik çekirdeği Eski Yugoslavya ve onun merkezindeki Kosova'dır. Kosova, kelimesi, Eski Bulgar ve Çek dillerinde "Karataş" anlamına gelen "Kos'dan türemiştir. Kosova, tarih boyunca birçok kavmin saldırısına uğramış bir yerleşim bölgesidir.³⁶ Orta Avrupa'ya açılan yol üzerinde olması stratejik değerini artırmaktadır. Kuzeyden güneye 160 km., batıdan doğuya ise 140 km. toplam yüzölçümü 10.900 km² olan Kosova'nın kuzeyinde Karadağ, doğusunda Sırbistan,

³³ Özer Sükan, *21 inci Yüzyıl Başlarında Balkanlar ve Türkiye*, HAK yayını, İstanbul, 2001,s.3.

* Tuna Nehri Sistemi, 25 Eylül 1992 tarihinden başlayarak, Bamberg-Kelheim arasındaki 171 km.lik Main Kanalı yoluyla, Orta ve Batı Avrupa'nın 11.263 km. uzunluğundaki iç su yolları sistemine irtibatlanmak suretiyle Kuzey Denizi'ne bağlanmıştır. Böylece Tuna, Orta Avrupa'yı kısa yoldan Doğu Akdeniz ve ötesine, Doğu Avrupa'yı en kısa mesafede Atlantik'e bağlayan Avrupa çapında önemli bir uluslararası iç su yolu haline gelmiştir.

³⁴ *Harp Akademileri*, a.g.s., s.12.

³⁵ Koloğlu, a.g.e., s.42.

güneyinde Makedonya, batısında Arnavutluk vardır. 23° 00' ve 21°45' doğu boylamları ile 41°45' ve 43°15' kuzey enlemleri arasında yer alır.³⁷Adriyatik denizine yakın olan Kosova'nın başşehri Priştina'dır. Makedonya sınırı boyunca uzanan Şar Dağları ve Karadağ sınırı boyunca uzanan Kuzey Arnavutluk Alpleri, en önemli yüksek dağlardır.³⁸ Diğer bölgelerinde de yer yer önemli yükseltiler olmasına karşın genelde tarıma elverişli ovalar hakimdir.

En önemli akarsuları; Kosova'dan doğan ve Arnavutluk'ta denize dökülen Belli Drim nehri, Sırbistan'dan doğan ve Kosova'yı geçerek Makedonya'ya akan Morova nehri ile Sırbistan'dan doğan Kosova topraklarından devam ederek tekrar Sırbistan topraklarına akan İbar nehridir. Morova ve Ibar, Sırbistan'da Tuna nehrine dökülür. İbar nehrinin en önemli özelliği Kosova'nın ana problem sahalarından biri olan Mitroviça şehrini ikiye bölmesidir. Mitroviça'da Ibar nehrinin kuzeyinde Kosovalı Sırplar, güneyinde ise Kosovalı Arnavutlar çoğunluğu teşkil etmektedir. Mitroviça'nın kuzeydoğusundan aşağı hilal çizerek süzülen ve şehir merkezinden geçen nehir, pusula ibresine benzetilmiş ve İbar/İbra ismi Osmanlar tarafından verilmiştir.

Kosova'nın iklimine gelince, tümünde yeşil bitki örtüsü görmek mümkündür. Dağlar genellikle ormanlarla kaplıdır. Kosova'da yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlı olmak üzere, tipik kara iklimi hüküm sürmektedir. Ortalama yağış 80–120 mm. arasındadır. Kış aylarında yoğun kar yağışı nedeniyle yüksek kesimlerdeki ilçe ve köy yolları ulaşımına kapanmaktadır. Kışın ortalama sıcaklık -3 derece olmasına rağmen, Şar Dağları bölgesinde bulunan Dragaş Bölgesinde zaman zaman -35 dereceye kadar düştüğü görülmektedir. Kışın genellikle sisli hava hakimdir. Zaman zaman görüş mesafesi 10-20 m.ye kadar düşmektedir.³⁹

1.3. Genel Ekonomik Yapı ve Türkiye İle İlişkiler

1.3.1. Balkanlar'da Genel Ekonomik Yapı

Balkan ülkeleri bugün toprak, azınlıklar ve sınır sorunlarının yanında en büyük sıkıntıyı ekonomik açıdan yaşamaktadır. Bölgede stratejik nitelikte önemli yeraltı

³⁶ Ahmet Varol , “ Kosova Dramı “, <http://www.vahdet.com.tr/> , *Vahdet Dergisi*, 20 Mart 2008

³⁷ http://wikipedia.org/wiki/Kosova#Yugoslavya_D.C3.B6nemi, Vikipedi Ansiklopedisi.

³⁸ Türkiye Cumhuriyeti Genel Kurmay Başkanlığı, *a.g.e.*, s.1-3.

³⁹ http://wikipedia.org/wiki/Kosova#Yugoslavya_D.C3.B6nemi, Vikipedi Ansiklopedisi.

zenginlikleri yoktur. Tarım ürünleri açısından kendine yeterli olmakla birlikte yaşanan savaş ve iç karışıklıklar, çağdaş tarım ve üretim tekniklerinin yetersizliği, nüfusun yaşlı olması, tarım için önemli büyüklükte verimli tarım alanlarının olmayışı tarım endüstrisini ve buradan sağlanan geliri sınırlandırmaktadır. Ayrıca eskimiş doğu bloğu teknolojisi, sermaye yetersizliği, liberal ekonomi kuralları ile çağdaş üretim ve pazarlama tekniklerinin bilinmeyişi Doğu bloğundan arda kalan Balkan ülkelerinin ekonomisini çıkmaza sokmaktadır.⁴⁰

Balkan ülkelerinin bu durumunu iyi değerlendiren Yunanistan, AB ülkesi olmasının verdiği avantajı da kullanarak ekonomik alanda da Türkiye ile rekabet etmekte, elindeki bu avantajı bölge ülkeleri üzerinde siyasi baskı aracı olarak kullanmaktadır. Ayrıca Almanya ve İtalya da siyasi nüfuz alanı elde etmek için bölgeye ekonomik yatırımlar yapmaktadırlar.

1990'dan sonra Türk girişimcilerinin Balkan piyasasına açılmaları, Türkiye'nin Balkan ülkeleri ile ekonomik ilişkilerinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Ancak bu dönemde hızlı gelişen iç ve dış olaylar karşısında tepkisel ve gelişigüzel bir nitelikte uzun ve orta vadeli politikalar geliştirmemiştir. Dolayısıyla Balkanlarda belirli bir ekonomi politikası uygulanamamıştır.

Türkiye'nin bölgeye yönelik ekonomik politikasında teşvikler, ticaret ve yatırım antlaşmaları, vergi antlaşmaları gibi ekonomik ilişki altyapılarının yeterince gelişmemesinden, Türk girişimcilerin büyük kısmının daha cazip olan Orta Asya ve Kafkas'lara yönelmesi; bölge ülkelerinde ise ekonomilerine ilişkin bazı sınırlamalar, sermaye kısıtlamaları, tarife tahditleri, batı tipi bankacılık işlemlerinin yaygınlaşmaması; birçok Balkan ülkesinin özelleştirme, mali sistem ve iletişim ile ilgili reformları gerçekleştirememesi önemli etkenler olarak sıralanmaktadır.⁴¹ Ayrıca Balkanların sınırlı pazar olanakları, siyasal istikrarsızlıkları ile stratejik olmayan doğal kaynakları da ekonomik ilişkilerimizin yoğunluk kazanmamasında önemli paya sahip faktörlerdendir. Balkan ülkelerinin başlıca ticari ortaklarının başında Almanya, İtalya, Rusya ve ABD gelmektedir. Bulgaristan için en büyük partner Rusya, ikinci sırada Almanya gelirken; Romanya için Almanya ve İtalya başlıca ticaret ortağı niteliğini

⁴⁰ Sükan, *a.g.e.*,s.23.

⁴¹ Mehmet Özdemir, *Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkanlarda İzleyeceği Politikanın Kısa, Orta ve Uzun Vadeli Hedefleri*, HAK Tezi, İstanbul, 2002,s.18.

taşımaktadır. Arnavutluk için Hırvatistan, İtalya ve Yunanistan; Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Makedonya için Almanya ve İtalya yer almaktadır.⁴²

1.3.2. Kosova'nın Ekonomik Yapısı

Yugoslavya'nın kuruluş aşamasında Kosova; Bosna-Hersek, Karadağ ve Makedonya ile ekonomik bakımdan geri kalmış cumhuriyetlerdi. Ancak sosyalist rejim altında yaşanan hızlı kalkınma ile Yugoslavya yönetimi, Varşova Paketi askeri tehdidine karşı ağır sanayisini Bosna-Hersek topraklarına kurmuştur. Bosna-Hersek o dönem itibariyle ekonomik açıdan gelişme sağlarken Kosova'da önemli bir gelişme olmamıştır. 1973 petrol krizinin etkisiyle tüm Yugoslavya ekonomik kriz ile karşı karşıya kalmıştır. Tito yönetiminin kontrol altında tutabildiği sorunlar, Tito'dan hemen sonra 1980'li yılların sonlarına doğru krize dönüştü. Yugoslav ekonomisi bir kaosa sürüklenirken enflasyon %2.500'e ulaşmıştı. Her tarafta kaynaşma vardı.⁴³ Bu krizin faturası, her zaman olduğu gibi en ağır biçimde, ülkenin en fakir bölgesi Kosova'ya yansıtıldı.⁴⁴ Gelişmişlik düzeyi* açısından bakıldığında, Kosova ile Slovenya arasında 1'e karşılık 6,1 oranında bir fark vardı. Yani Slovenya, Kosova'dan 6,1 defa daha gelişmişti. Bu gelişmişlik düzeyindeki fark da İngiltere ile Kuzey Afrika arasındaki farka eşitti.⁴⁵

Bu haliyle Kosova Eski Yugoslavya'nın hem ekonomik hem de sanayi tesisleri bakımından en geri kalmış bölgelerinden biri olarak kaldı. Kişi başına gelir 900 Euro civarındadır.⁴⁶ Kosova'da yer alan fabrikaların bir kısmı savaş zamanında NATO uçaklarınca bombalanmış, tamamen kullanılmaz hale gelmiştir. Sağlam kalan fabrikalardan çok azı 2005'li yıllarda %10-15 kapasite ve eski teknoloji ile çalışmış; ancak büyük bir kısmı bakımsızlık ve finansman yetersizliği nedeni ile kapalı kalmıştır. Fabrikaların kapalı olması nedeniyle bölge ekonomisi dışa bağımlı hale gelmiş, bu durum %50'lere varan işsizliğe sebep olmuştur.⁴⁷ 1999'dan başlayarak bu fabrikaların

⁴² Harp Akademileri, a.g.e., s.26.

⁴³ İsmail Soysal, *Günümüzde Balkanlar ve Türkiye'nin Tutumu 1989-1992*, İstanbul, 1993, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı -OBİV- Yayınları., s.182.

⁴⁴ Hüseyin Savaş, "*Düni ve Bugünüyle Kosova Sorunu-II*", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Adana, Mayıs 2001 Cilt : 25 No:1, s.101-111.

* a.g.m., Hüseyin Savaş'ın yakın bir akrabasının 1992 yılı başlarında Türkiye'ye yaptığı bir ziyaretinde, cebinden aspirin benzeri iki veya dört tablet hap çıkararak, bunlar 6 milyar dinar dediği düşünüldüğünde, Kosova'nın içinde bulunduğu ekonomik durumun ne derece kötü olduğu anlaşılmaktadır.

⁴⁵ Mesut Çaşın, "*Balkan Jeopolitiği ve Trajedik Bosna-Hersek Savaşı.*", Avrasya Dosyası, ASAM Yayınları, c.3, sayı 3, Ankara, 1996, s.106.; Osman Karatay, *Kosova Kanlı Ova*, İstanbul, Mart 1998, İz Yayıncılık, s.102.

⁴⁶ *TİKA Faaliyet Raporu*, TİKA Yayınları, Ankara, 2005, s.126.126.

⁴⁷ Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, *Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri*, Ocak 2004.

özelleştirilmesi ile ilgili çalışmalar, UNMIK koordinatörlüğünde devam etmiştir. Ancak UNMIK tarafından özelleştirilen eski fabrikaların hiçbirini Kosovalılar alamamıştır. Nüfusunun %75'nin, 30 yaş altı gençlerin oluşturduğu Kosova, geleceğini merak ediyor. Yakın gelecekte bu genç nüfusun istihdam edilmesi Kosova'nın en büyük sorunlarından birisi olacaktır.⁴⁸

Kosova'da sanayi gelişmediğinden önceden beri halkın büyük bölümü hayvancılık ve tarımla geçimekte idi. Sanayisi gelişmemiş ülkede halı, deri ve bakır el sanatları yaygındır.

Kosova'da üretim imkanları çok az olduğundan toplum bir tüketim toplumu haline gelmiştir. Savaş sonrası UNMIK ve KFOR'un gayretleri ile ekonominin canlanması için çalışmalar devam etmiştir. Nüfusu yaklaşık 2 milyon olan Kosova'nın 0-14 yaş nüfusun toplam nüfus oranı %32, 15-64 yaş arası nüfusun toplam nüfusa oranı %61, 65 yaş üstü nüfus ise %6'dır. Bu da göstermektedir ki oldukça yüksek sayıda genç nüfus barındırmaktadır.⁴⁹ Buna rağmen ülkede % 50'in üstünde işsizlik oranı yaşanmıştır. ABD ve AB'nin parasal yardımları ile ekonominin duran çarkları işlemeye başlamış, ancak bölgedeki madenlerin çıkarılması, bu ülkelerin şirketleri tarafından özellikle ABD ve Almanya tarafından yapılmaya devam edilmiştir. Özellikle Almanya'nın bölgede altın ve gümüş arama faaliyetleri 2004'lü yıllarda dikkat çekicidir. Kosova'nın neresine bakarsanız bakın bir kazı ve şantiyeler önünde bir Amerikan veya bir Alman bayrağını görmek mümkündür. Kosova'nın dış ticaretinde de Türkiye önemli bir yer tutmuş ve ticaretin büyük bir kısmı Türkiye ile yapılmıştır. Ancak üretimin çok düşük olması, ihtiyaçların ithalat yoluyla karşılanması, dış ticarete sürekli açık verilmesine sebep olmuştur. Bu ekonomik geri kalmışlıkla bir doktorun aylık maaşı 200 Euro civarında kalmıştır ve halk ekonomik sıkıntılar ve sonuçları ile bunun bile iyi bir gelir olduğu düşünülmektedir.⁵⁰ Gelir seviyesinin düşük olması insanların genelde temel ihtiyaç maddelerine yönelmesine sebep olmakla birlikte, mobil telefon, otomobil gibi lüks sayılabilecek ihtiyaç mallarının çokluğu da dikkat çekmektedir. Kosova'da üretim olmamasının yanında ekonominin ayakta kalması Batı Avrupa ülkelerinde çalışan Kosovalıların birikimlerini Kosova'ya aktarmaları ile açıklanabilmektedir. Öyle ki hemen hemen her ailede bir ya da iki kişi bu ülkelerde

⁴⁸ <http://www.Prizrenliler.org>. *Balkanlıların Sesi Prizrenliler*, 31 Mart 2008.

⁴⁹ *TİKA Faaliyet Raporu*, TİKA Yayınları, Ankara, 2005, s.126.

⁵⁰ *Orhan Gota ile görüşme*, Kosova-Prizren, Aralık 2004.

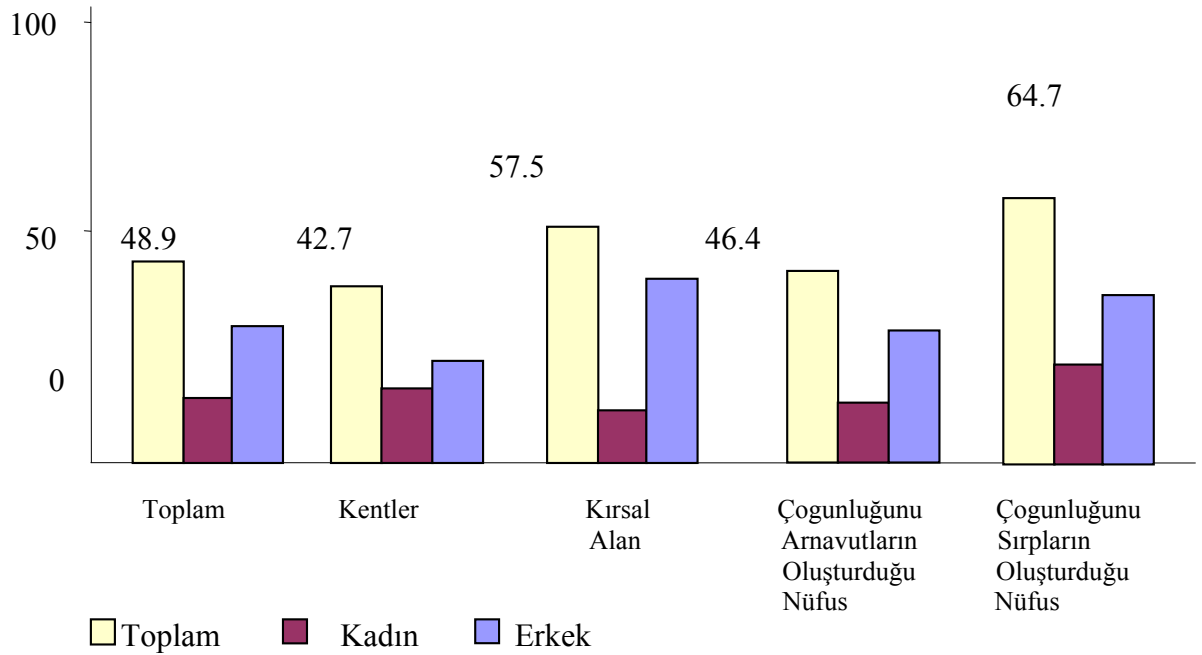
Orhan Gota, Eski Yugoslavya döneminde Priştina Üniversitesinde öğretim üyesi olan ve şimdi Prizren'de yaşayan Kosovalı bir Türk'tür.

çalışmaktadır. Bu ekonomik koşullar altında Kosova'nın ekonomik göstergeleri⁵¹ ve işsizlik oranına bakıldığında:⁵²

Tablo-1.1: Kosova'nın ekonomik göstergeleri

Gayri Safi Milli Hasıla	2.0 milyar Euro
Kişi Başına Milli Gelir	1075 Euro
İhracat	243 milyon Euro
İthalat	1.121 milyar Euro
Büyüme Hızı	% 5
Enflasyon	% 6.5
İşsiz Nüfus	275.000
İşsizlik Oranı	% 50
Ortalama Maaş (Kamu)	150 - 200 Euro
Ortalama Maaş (Özel)	200 - 250 Euro

Tablo-1.2: İşsizlik oranı

⁵¹ Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, *Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri*, Ocak 2004.

⁵² Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, *Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri*, Ocak 2004.

Günümüzde de ekonomik durumunun iyi olmadığını göstergesi, 2007 seçimlerinde milletvekili seçilen ve Kosova Parlamentosu'nda olan, aynı zamanda da Türklerin yoğun yaşadığı Prizren şehrinde öğretmenlik yapan Türk milletvekili Müferra Şinik'e geçim şartları ile ilgili soruya verdiği cevaptan anlaşılmaktadır. “ *Parlamentodaki oturumlara katılması gerektiğinde Prizren'den otobüse binerek yaklaşık iki saatlik yolculuktan sonra başkent Priştina'ya gidiyorum.*” Milletvekili maaşının ne kadar olduğu sorulduğunda ise “ *Bilmiyorum, daha maaş almadık*” diyor.⁵³ demesi ve seçimlerin üzerinden bir yıl geçmesine rağmen milletvekillerinin maaş alamaması Kosova'nın ekonomik durumunu yansıtmaktadır. Kosova her ne kadar zengin yeraltı kaynaklarına sahip olsa da esas gelir kaynağı hala tarımdır ve Kosova Avrupa'nın en yoksul bölgelerinden biridir. Halkının neredeyse yarısından fazlası yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.⁵⁴

Kosova 17 Şubat 2008'de bağımsızlığına kavuşmuş, kendi kurumlarını kurmuş; ancak bazı sorunlarına çözüm bulmak konusunda açmazları devam etmektedir. Kosova'nın GSYİH'sının, savaş sonrasında gelen bağışlarla önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Ancak 2001 yılı için GSMH' 1,85, 2003 yılı 1,34 milyar Euro olarak ortaya çıkarmıştır. Dış ticaret rakamları, 2003 yılında Kosova'nın yaptığı 968,5 milyon Euro'luk ithalat karşılığında, sadece 36,3 milyon Euro'luk ihracat olması durumun hiç de iç açıcı olmadığını göstermektedir. 2005 yılı rakamları itibariyle kişi başına düşen milli gelir yaklaşık 1.100 Dolar seviyelerindedir.⁵⁵ Bu haliyle Kosova Avrupa'nın en fakir bölgesi olma özelliğini sürdürmektedir. İşsizlik oranının Kosova'nın bazı bölgelerinde yüzde 70'lere ulaştığı tahmin edilmektedir. Bu rakamlar Kosova'nın ekonomik durumunun ne kadar kötü olduğunu göstermektedir.

Kosova ekonomisi hakkında bir değerlendirme yapan Kosova Yeni dönem Gazetesi'nin ve Yeni Dönem Radyosu'nun sahibi Mehmet Bütüç, “ Savaştan sonra Kosova'da Ekonomik yapıda istikrarın sağlanamadı. Üretim yeteri kadar yapılamaz oldu. Fabrikalar çalışmıyor. UNMIK'in kurmuş olduğu bir örgüt fabrikaları istediği gibi satıyor. 20-30 milyon dolar değerindeki fabrikalar 1 milyon dolara satılıyor. Satılan bu fiyattan işçilere sadece yüzde 20'lik bir pay düşüyor. Gerekli düzenlemeler yapılmadığı için özelleştirme iyi yürümüyor. Rekabetçi piyasa oluşturulmadan özelleştirmeye

⁵³ *Hürriyet*, 8 Mart 2008.

⁵⁴ Gökdağ, “ *Kosova Türkler* “, a.g.m., s.106.; *BBC*, 21 Şubat 2006.

⁵⁵ Erhan Türbedar, “ *Yeni Dönemde Kosova ve Geleceği* “, *Balkanlar El Kitabı, Çağdaş Balkanlar*, der.: Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ, c.II: , Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları, Ankara, 2006, s.97.

geçiliyor.” demiştir.⁵⁶

1.3.2.1. Madenler

Kosova, ekonomisi geri kalmış olmasına rağmen doğal kaynaklar bakımından zengin bir bölgedir. Kosova'da yer altı zenginliği olarak; 18,3 milyar ton kömür, 6 milyar ton boksit, 21,6 milyar ton kurşun ve çinko, 14 milyon ton feronikel, 4,5 milyon ton manyezit bulunduğu tahmin edilmektedir.⁵⁷ Zengin maden yataklarının olduğu Mitrovica'daki “Trepça” madenleri bir dönem Avrupa'nın en zengin altın, gümüş ve magnezyum yataklarıydı. Osmanlı sonrası dönemden itibaren Sırp'lar bu madenleri işlediler. Madenin iki girişi var. Biri şu an Sırp tarafında kaldı. Fransız askerlerinin denetimi altındaki Mitrovica şehri ortasından geçen İbar/İbre nehri sınır kabul edilerek tam ortadan ikiye bölünmüş durumda.

Ayrıca tarihinin eski dönemlerinden beri Novo Brdo bölgesinde gümüş çıkarılmaktadır. Bu maden bugün de başlıca endüstriyel zenginliği oluşturmaktadır. Bölge zengin linyit kaynaklarına da sahiptir. Bundan dolayıdır ki, özellikle Mitroviça yakınlarındaki maden ocağı Kosovalı Arnavutlarla Kosovalı Sırp'lar arasında bir anlaşmazlık sebebi haline gelmiştir.⁵⁸

1.3.2.2. Ulaştırma

Kosova'ya giriş-çıkış, dağların doğal geçitlerinde yer alan birkaç yoldan geçmek suretiyle mümkündür. Üsküp-Priştine-Mitrovica arasında güneyden kuzeye doğru uzanan ulaştırma hattı, bölgeye giden ana karayolu, demiryolu ve nehir yolunu içermektedir. Bölgede kuzey-güney doğrultusunda uzanan 200 km. uzunluğunda demiryolu bulunmakla birlikte kullanılmamaktadır. Karayollarının düşük kaliteli, bakımsız ve dar olması nedeniyle, trafik kazaları bölgedeki başlıca tehlikelerden biridir.

Batı ve güney Kosova'da yer alan Peç (İpek), Klina ve Prizren kentleri standart genişlikteki ana demiryolu şebekesine bağlıdır. Priştine hava meydanı, Kosova'da kullanılmakta olan tek hava meydanıdır. Bu havaalanından Türkiye'ye haftada uçak seferleri yapılmaktadır. Dakovica şehrinde de bir hava meydanı bulunmasına rağmen

⁵⁶ *Dünya gündemi*, 7.10.2004.

⁵⁷ Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, *Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri*, Şubat 2005.

⁵⁸ Harp Akademileri, *a.g.e.*, s.156.

kullanılmamaktadır.

Kosova'nın geri kalmasının sebeplerinden biri de gelişmiş yol ağına sahip olmamasıdır. Bölgede genelde köy yolları hakimdir. Priştine ve Prizren, bölgedeki önemli yolların kavşak noktasıdır. Bölgenin güneyinde yer alan Prizren'den çıkan bir yol batıya doğru ilerleyerek Kukeş üzerinde Arnavutluk'a girer, Prizren'den çıkarak doğuya doğru ilerleyen bir yol da Gabrica'da ikiye ayrılarak güneye giden Makedonya'ya kuzeye giden ise Sırbistan'a girer. Ana yollar:

1. Sırbistan Makedonya bağlantısını sağlayan Mitroviça- Priştine- Üsküp karayolu,
2. Kosova Arnavutluk bağlantısını sağlayan Priştine- Prizren- Kukeş karayolu,
3. Prizren- İpek- Mitroviça karayolu
4. Gilan- Priştine karayoludur.

1.3.3. Türkiye- Kosova Ekonomik ve Ticari İlişkileri

Türkiye'den Kosova'ya gönderilen mallar, genellikle Bulgaristan yoluyla Makedonya üzerinden Kosova'ya girmektedir. Ancak Kosova'da zaman zaman meydana gelen olaylar nedeniyle gümrük kapıları kapatılmış ve Kosova'ya mal girişi sekteye uğramıştır. Ayrıca, Makedonya sınırında KFOR bünyesinde ABD Tugayına bağlı Yunanistan'ın askeri birlikleri görev almakta ve kontrolleri bu birlikler tarafından yapılmaktadır. Bu gümrükte Türk tırlarına bilinçli olarak güçlük çıkarılmakta ayrıca, Makedonya gümrüğünde Türk tırlarına bir takım yolsuzluklar sebebiyle yine zorluklar çıkarılmıştır. Bu şekilde Kosova'da yatırım yapacak Türklerin ve Türkiye'den ortak arayan Kosovalıları yıldırılmak suretiyle engellenmeye çalışıldığı, Kosova Makedonya sınırındaki gümrük kapısının kontrolünün Yunan KFOR'u tarafından yapılmasının bu zorluğu artırdığı değerlendirilmektedir ki Yunanistan'ın bölge ekonomisi üzerinde hakimiyet çabaları bunun bir göstergesidir. Ticarete karşılaşılan bu zorluklar Kosova'da, Türkiye'den yapılacak yatırımları sekteye uğratmış ve bu olaylarla ilgili UNMIK'in herhangi bir tedbir almaması da uluslar arası yönetimin Türkiye'ye bakış açısının ne olduğunu da göstermiştir.

Kosova'ya giden malların % 55-60'ı Türkiye'den, bu malların % 20'si transit geçişle diğer Balkan ülkeleri Sırbistan, Karadağ, Bosna-Hersek gönderilmektedir.⁵⁹ Kosova'ya giden malların % 55-60'ı Türkiye'den gönderilmesi yukarıda da anlatıldığı

⁵⁹ Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, *Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri*, Şubat 2005.

gibi etnik yapının Türkiye'ye yakınlığından kaynaklanmaktadır. Gıda maddelerinin çoğu, Türkiye'den ihraç edilen araç yedek parça, makine, motor yağı, mobilya (Bellona, İstikbal), demir-çelik ürünleri, meyve-sebze, petrol ve petrol ürünleri, inşaat malzemelerinden oluşmaktadır.

Gümrüklerde çıkarılan güçlükler, ilerleyen dönemde hem Balkan ülkelerine hem de Kosova'daki tüccarlara Türkiye'den yeterli mal gelememesi durumunda, söz konusu ticaretin Türkiye'den değil de Yunanistan, Slovenya, Hırvatistan'a kolayca kaymasına sebep olacaktır. Bu durumu önlemek için alternatif yolların (Arnavutluk yolu ve Sofya-Niş/Sırbistan-Kosova yolu) kullanılması için gerekli ortamın sağlanması ve bu amaçla özellikle Sırbistan ve Arnavutluk ile anlaşmaların yapılması Türkiye ile ticaretin artmasını sağlayacaktır. Kosova'da tekstil alanında, şehirlerdeki halk pazarları incelendiğinde % 90 oranında Türk markalarına rastlamak mümkündür.

Savaştan sonraki yıllarda Türk mallarının piyasaya girmesinin önündeki bir engel de, gümrük vergileri olmuştur. AB ülkelerine uygulanan gümrük %1 iken, Türk mallarına uygulanan gümrük %23 seviyesindeydi.⁶⁰ Bu durum, AB üyesi Yunanistan'ın bölgedeki etkinliğini arttırmıştır. Gümrük Birliğine üye Türkiye'nin bu konudaki girişimleri gümrük vergileri konusunda AB standartlarından faydalanması, ticarete rekabetin devamı için şarttır. Ekonomik açıdan bir diğer olumsuzluk, büyük Türk yatırımcılarının Kosova pazarına girmesindeki isteksizlikleridir. Bu durumun, Kosova'daki istikrarsızlıktan, sigorta sisteminin yetersizliğinden ve maliyetinin çokluğundan kaynaklandığı mütalaa edilebilir. Yapılan özelleştirmelere katılarak, Balkanların merkezinde ve iş gücünün ucuz olduğu bu bölgede üretim ve dağıtım yapacak hale gelme, ileride Türk ekonomisinin bölge üzerindeki etkinliğini artıracaktır.

Bulduğu konum itibarıyla Balkanlar'ın kalbinde yer alan Kosova komşu ülkeler, Arnavutluk, Karadağ, Makedonya ve Sırbistan'a bir saat uzaklıkta, nüfusunun yüzde 70'i, 35 yaşın altında, ortalama brüt ücret 220 euronun altında, AB'ye uyumlu yasalar yürürlüğe giren ve Bankacılık sistemini denetlemek üzere 1999 yılında The Banking and Payments Authority (BPK) kurulan ve 2006 yılında yürürlüğe giren “Yabancı Yatırımcılar Yasası” ile yerli ve yabancı sermaye arasındaki şartlar eşitlenmesi üzerine yatırım yapılması bakımından oldukça cazip hale gelmiştir. Tarım, gıda işletme, tekstil, otomotiv parça, enerji ve madencilikte yabancı yatırımcılar için potansiyel

⁶⁰ Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, *Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri*, 2004.

taşımaktadır.

Ayrıca Kosova’da maden, enerji, tarım ve mütahitlikte gelecek vaad etmektedir. Nüfusun büyük bir çoğunluğu Türkçe konuşabiliyor olması Türkiye açısından bir avantajdır. Ancak tüm bu fırsatlara rağmen Türk işadamlarının daha çok gündemde olan Irak ve Ortadoğu’ya kaymaları Kosova’nın bir bakıma ihmal edilmesine neden olmuştur. Aslında bunda Kosova’daki politik istikrarsızlık ve iç savaşın da etkisi olmuştur. Ancak Kosova, bağımsızlığını ilan ettikten sonra Avrupalı şirketler Kosova’da yatırım yapmaya başlamışlardır. Bu girişimlerde Almanya, Yunanistan ve Slovenya başı çekmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Kosova Yatırım Ajansı Türkiye Temsilcisi Hakan Sapmaz, “Kosova Avrupa’ya açılan bir kapı. Türk firmaları yatırım yapmakta geç kaldı. Bundan sonraki süreçte Avrupalı şirketlerin gözü yatırım için Kosova’da olacak. Türk firmaları artık ülkede yatırım için bu şirketlerle rakabet etmek zorunda kalacak” demiştir.⁶¹ Sapmaz, Türk firmaları için Kosova’daki cazip iş alanlarını ise şöyle sıralamıştır: “Kosova ekonomisinin temel dayanağı tarım. Meyve suyu özellikle tarım endüstrisinde önemli bir yere sahip. Üzüm bağlarının yaygın olduğu Kosova’da, şarapçılık da yatırım fırsatları sunuyor. Kosova’da bir diğer zengin alan ise madencilik. Ülke, 14 milyon ton ile dünyanın en büyük beşinci linyit rezervlerine sahiptir. Linyitin yanısıra Kosova’da çinko, kurşun ve boksit de madencilikte önemli yer tutuyor. Özelleştirmeler de yabancılar için yeni fırsatlar doğuruyor.”⁶²

Dışişleri Bakanı Ali Babacan’ın Kosova’ya 26-27 Aralık 2008’de yapılması planlanan ziyaretini, “yoğun programı nedeniyle“ ertelemesi, bölgede yatırım olanaklarını inceleyecek olan geniş katılımlı Türk işadamlarının girişimlerini sekteye uğratmıştır. Bölgede hem siyasi hemde ekonomik olarak nüfuz kurmak isteyen Yunanistan işadamları heyeti bölgedeki temaslarını bu tarihlerde tamamlamıştır. Bu konu ile ilgili olarak Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) Türk-Kosova İş Konseyi Koordinatörü Aslı Akdeniz, “5 yıl kadar önce Yunanlı şirketler, 'Kosova’da ortak iş yapalım' teklifi ile Türk firmalarının kapılarını çaldı. Ancak Türk şirketlerinin iş gündemleri kısa dönemde kar getirecek Irak ve Ortadoğu’daki projelerle meşguldü. Teklifi değerlendiremediler. Şimdi Yunanlılar Kosova’da şanslarını deniyor.” açıklamasını yapmıştır.⁶³

Türkiye’den Kosova’ya bugüne kadar en büyük yatırımı Anadolu

⁶¹ Feray Akşit, “*Türk firmaları Kosova’yı keşfetmekte gecikti*“, *Referans gazetesi (İş gazetesi)*, 19.02.2008.

⁶² Akşit, a.g.m., *Referans gazetesi*.

Kaplanları'ndan Özerler yapmıştır. Bu şirket 2005 yılında özelleştirme kapsamında bir kauçuk fabrikasını 1.4 milyon euroya satın aldı.⁶⁴ Newco Balkan fabrikası da 380 kişiye iş imkanı sağlamaktadır. Kürüm Şirketi ise, sigortacılık alanında Kosova'da faaliyet göstermektedir. Şirket, 2002 yılında Kosova'da 'e Re' yi kurdu. Kosova sınırları içinde 7 bölgede bulunan bölge müdürlüğü, Priştina'da mevcut genel müdürlüğü ile faaliyetine devam eden şirket, 2006'da 7 milyon dolar prim üretimi gerçekleştirdi. Kosova e Re, bugün ülkenin sigortacılık sektöründe yüzde 13 pazar payına sahip. Ülker Grubu'nun da yıllardır Kosova'da dağıtım şirketi bulunuyor. Türkiye Ekonomi Bankası (TEB) ilk şubelerini başkent Priştina'da açarken, banka ülkenin diğer illerine de yayılarak şube sayısını kısa sürede 35'e çıkarmayı hedeflemektedir. Çalık Grubu da, Arnavutluk'ta satın aldığı Banka Kombetare Tregtare'nin Kosova'daki ilk şubesi açtı. Meyve suyu üreticisi Freşa ise Kosova'da 2004'te yatırım kararı aldı, ancak 'uluslararası garanti alamadığı' için bu karardan vazgeçti. Freşa Satış Genel Müdürü Razi Erdoğan, “Meyve suyu üretiminde Kosova'da ciddi bir potansiyel var. Ancak şu anda yatırım planı rafa kalktı. Sadece ülkedeki gelişmeleri takip ediyoruz”⁶⁵ demiştir. Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Ankara'daki gibi bir kampüs kurmak için Kosova'da çalışmalara başladığını açıklamıştır. ODTÜ Rektörü Prof. Dr. Ural Akbulut, yaptığı açıklamada “Kosova'da kampüs kurulması yönünde bazı ön hazırlıkların yapılmaktadır. Ancak kararı devlet tarafından verilecektir.”⁶⁶ Ancak halen Kosova'da Türk şirketlerinin sayısı yeterli seviyede değildir.

⁶³ Akşit, a.g.m., *Referans gazetesi*.

⁶⁴ Capital, İş ve ekonomi dergisi, 31 Ağustos 2005.

⁶⁵ Akşit, a.g.m., *Referans gazetesi*.

⁶⁶ Akşit, a.g.m., *Referans gazetesi*.

II. BÖLÜM

BALKANLAR VE KOSOVA'DA YAŞAYAN TÜRK NÜFUSUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ, SİYASİ VE SOSYOLOJİK DURUMU

2.1. Balkanlar'ın Etnik, Dini, Kültürel ve Sosyolojik Yapısı

Balkan yarımadası çok eski zamanlardan günümüze kadar geçen süreç içerisinde sahip olduğu en önemli özellik bir “ geçiş bölgesi “ olmasıdır. Milattan önceki dönemlerden itibaren Balkan yarımadasının siyasal kaderini, sahip olduğu bu jeo-stratejik özellik belirlemiştir.⁶⁷ Roma, Bizans, Osmanlı, Avusturya-Macaristan İmparatorlukları, Rus Çarlığı gibi tarihsel büyük merkezi siyasal güçler, Balkan yarımadasını denetlemek veyahakimiyet altına almak için büyük bir çaba sarfetmişlerdir. Bu sebepten bölge üzerinde uygulanan politikalarla bölge demografik açıdan son derece heterojen bir yapı ortaya çıkmıştır. Balkanlar üç büyük semavi dinin, 19 ırkın yer aldığı, 16 dilin konuşulduğu ve 10 bağımsız ülkenin yer aldığı bir bölgedir.⁶⁸ Balkanlar yukarıda bahsedilen stratejik ve coğrafi özelliklerinin etkisi, geçiş yolu üzerinde olması, birçok kavimlerin göç ve akımlarını kolaylaştırmış, bölgeye gelen milletlere barınma imkanı sağlamıştır. Böylece yarımadada çok çeşitli kavim, dil ve dinlere sahip devletler oluşmuştur.⁶⁹ Yüzyıllar boyunca bu yollardan Balkanlar'a giren insanlar, Güney ve Orta Avrupa, Asya ve Yakın Doğu'nun etnik ve kültürel etkilerini bu bölgeye taşımışlardır. Etnik grupların oluşumunda ise ırktan çok din ve dil farklılıkları belirleyici olmuştur.

Tarih boyunca yaşanan bu istila ve göçlerin bıraktığı izler ve kültür mirası günümüzde de halen Balkanlar'da yaşamaktadır. Bu bakımdan gerek Balkanlar siyasi coğrafyasının bugünkü karmaşık durumunu yansıtan jeopolitik bölünmeler, gerekse bunlara paralel ulusal nitelikler ve demografik özelliklerin çeşitliliği, Balkanların tarih boyunca sayısız istilalara uğramasının sonucudur. Balkan coğrafyasını ayırıcı ve bölücü

⁶⁷ Hüseyin Emiroğlu, “ Kosova'nın Statüsü Sorunu ve Çözüm Olasılıkları “, *Global Dergisi*, yıl 2, sayı 8, Türmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, Başak Matbaacılık, Ankara, Sonbahar 2006.s.64.

⁶⁸ Halil Şimşek, *Türk – Bulgar İlişkileri ve Göç*, HAK Yayını, 1999,s.219.

⁶⁹ Zeki Özşafak, *Türkiye'nin Balkanlara Yönelik Politikasına İlişkin Esaslar*, HAK Yayınları, İstanbul, 2001, s.12; A.Kadir Dikmensoy, *Balkanlardaki Türk Varlığı ve Türkiye'nin Balkanlar'da İzlemesi Gereken Poitikalar*, HAK Tezi, İstanbul, 2002, s.3-6.

karakterinin doğal sonucu olarak, Balkanlılar arasındaki ilişkiler daima rekabet ve mücadele üzerine kurulmuş, yerel gerginlik ve sürtüşmeler, Balkanlardaki iç kararsızlık ve Balkan devletlerinin kendi güvenlik ve bekalarını sağlamak, bunun yanında kendi öfke ve intikam dolu emellerini gerçekleştirmek için bölge dışından müttefik edinmeleri dış müdahaleleri davet etmiştir.

Balkanlar'ın tarihi çağlara adım atışı Akdeniz bölgesi kadar eskidir. İlk defa Balkanların bir birlik, bir siyasi ve kültürel yapı halinde ortaya çıkması Roma devrine rastlar. Latin dilinde bölgeye Hacmus denmekteydi. Bizans İmparatorluğu döneminde ise Balkanlar slavlaşma sürecine girmiştir. Bu slavlaşma süreci kısmen Bizans tarafından kontrol edilerek Bulgarlar, Sırplar ve Makedonlar'da Ortodoks medeniyeti yerleştirilmiş; Hırvat, Sloven ve Arnavutları ise batı kilisesi kontrol altına alarak Katoliklik Balkanlara sokulmuştur. Hristiyanlık, Roma İmparatorluğu ile yayılmasına karşılık, Doğu Anadolu Kilisesi'nin İstanbul'da Vatikan'dan ayrılmasına yol açan tarihi karar; Yunan, Sırp ve Bulgarlar'ın Ortodoks tarafında, Hırvat ve Slovenler'in ise Katolik Kilisesini tercih ederek karşı cephede yer almasına neden olmuştur.

Bizans İmparatorluğu'nun gücünü giderek yitirmesi ile Osmanlıların 1354'te Rumeli'ye çıkması ile başlayan ve daha sonraki yıllarda gerçekleşen fetihlerle elde edilen topraklara yerleştirilen Türkler, Balkanlar'da beş asır egemen olmuşlardır. Osmanlı döneminde askeri ve ticari yolların ıslahı ve yeniden inşası ile bu güzergahtaki çok sayıdaki şehrin adeta yeniden kurularak geliştirilmesi ile şehirler büyümüş bu gelişen bölgelere değişik diller ve dinlere mensup grupların gelmesi sağlanmıştır. Bu dönemde Balkanlar coğrafi sınırlarını aşarak uluslararası ekonomi ve kültürel coğrafyaya Tuna'nın kuzeyine doğru taşmıştır.

Bu sebepten Osmanlı İmparatorluğu dönemi Balkanların önem kazanmasını sağlamış, ama aynı zamanda özellikle önemli şehirlerde; karmaşık, kozmopolit, iç gerilimli yapının yükseldiği bir devir olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuvvetli ve zengin olduğu dönemde bu gerilim büyük bir sakınca göstermemiş, aksine kültürel ve ekonomik zenginlik kaynağı olmuştur. Ama Osmanlı'nın gerilemesiyle birlikte Balkanlar çatışmaların, parçalanmaların ve etnik temizliklerin yaşandığı döneme yani Balkanizasyon sürecine girmiştir.⁷⁰ 1918'de kurulan Yugoslavya'nın 1990'lı yıllarda ki

⁷⁰ a.g.s., s.17.

dağılma süreci ve devamında yakın tarihte yaşanan Bosna ve Kosova'daki savaşlar göstermektedir ki günümüzde Balkanlarda uluslaşma süreci devam etmektedir.

Balkan nüfusu genel olarak 77.430.000 kadardır.⁷¹ Bu nüfus içerisinde Balkanlar iç içe geçmiş kültürel gelenekler, inançlar ve göreneklere ile adeta karışık bir etnoloji müzesi görünümünü taşır. Sırp, Boşnak, Bulgar ve Hırvatlar Slav ırkından oldukları halde dini ve milli ayrımlar gösterirler.⁷² Bölgede Ortodoksların çoğunluğu teşkil etmesine rağmen Müslüman ve Katolikler vardır. Yarımadanın her yerinde değişik bir dil ve aksanda konuşulur. Fakat bölgede uzunca bir zaman resmi dil olarak kullanılan Türkçe bunun istisnasını teşkil eder. Her kavmin kendi dili olsa da uzun bir süre resmi dil olarak Türkçe kullanılmış, Balkan Yarımadası kavimlerinin müşterek dili olma özelliğini göstermiştir.⁷³

Balkan yarımadasında başlıca altı etnik grup bulunmaktadır. Bunlar, Arnavutlar, Bulgarlar, Yunanlılar, Romenler, Türkler ve Güney Slavları ki bunlar Sırp, Hırvatlar, Slovenler, Müslüman Slavlar olan Boşnaklar ve Karadağlılardır. Güney Slavları dışında, bu toplulukların hepsi geçmişte bugünkünden daha geniş alanlarda yaşamıştır. Bu durum özellikle, yüzyıllarca yarımadanın büyük bölümüne egemen olan Türkler için geçerlidir.⁷⁴

Balkan yarımadasındaki başlıca altı etnik grup incelendiğinde;

Arnavutlar; bu toplumun yaklaşık yarısı Arnavutluk dışında ve çoğunluğu da eski Yugoslavya topraklarında yaşamaktadır. Arnavutlar, özgün lehçeleri ve gelenekleri ile iki topluluğa ayrılırlar. Birinci topluluk kuzeyde ve Kosova Ovasında Bairak ve Fiskan denen siyasal topluluklara bölünmüş 10 kabileye ayrılır. Bu kabileler arasında bölgesel farklar görülür. Diğer topluluğu Tosklar oluşturur.⁷⁵ Arnavutların büyük çoğunluğu ise XV inci asırda Osmanlı'nın etkisi ile Müslüman olmuşlar ve Arap harflerini kullanmışlar, günümüzde Latin alfabesi kullanmaktadırlar. Müslüman Arnavutların dışında bir kısmı Ortodoks, daha az sayıda ise Katolik olanlar vardır. Makedonya'da Arnavutların % 23'lük oran ile 483.000 nüfusa sahip olduğu tahmin edilmektedir. Bununla birlikte Arnavutlar kendi nüfuslarının Makedonya civarında

⁷¹ Eren, a.g.e., s.7.

⁷² Eren, a.g.e.,s.7.

⁷³ Rizvo Pleh, *Soğuk Savaş ve 11 Eylül Sonrası Gelişmelerin Balkanlar Bölgesi ve Bosna-Hersek'in Güvenlik ve İstikrarına Etkileri*, HAK Tezi, İstanbul, 2002 s.3-3.

⁷⁴ Harp Akademileri, a.g.e., s.7.

⁷⁵ Pleh, a.g.t, s.3-4.

900.000 kadar olduklarını iddia ederler. Özellikle Arnavut sınırındaki kuzeybatı Makedonya'da yaşarlar.⁷⁶

Bulgarlar; Slavlardan sonra Rusya'nın doğusundan Balkanlar'a gelmişler ve çok geçmeden Rum Ortodoks dinini benimsemiş ve kendi dillerini de bırakarak Slavca konuşmaya başlamışlardır. Bulgaristan'ın Osmanlı yönetimine girmesiyle çok sayıda Tatar ve Çerkez bu bölgeye gelmiştir.

Yunanlılar; Yunanistan'da nüfusun yapısı her bölgede aynı değildir ve Arnavutça konuşan bölgeler vardır. Yunanca konuşan halk çok değişik kökenden gelmektedir. Klasik çağda bile gözlemlenen bu çeşitliliğin başlıca nedeni, Yunan topraklarının çok farklı coğrafi bölgelere ayrılmış olmasıdır. Yunanlıların mezhepleri Ortodoks'tur.

Rumenler; M.S. 2 nci ve 3 üncü yüzyılda Daçya'da Rum egemenliği altında yaşayan Rumenler, bu İmparatorluğun dilini ve kültürünü büyük ölçüde benimsemiş, Çot, Slav Bulgar ve Osmanlı istilaları karşısında dağlık bölgelere çekilerek yarı göçebe bir yaşam geliştirmişlerdir. Balkanlar'da en geniş alana yayılmış halk Rumenler'dir. Romenler eski Roma göçmenlerinden oluşmuş bir Latin kavmidir, mezhepleri Ortodoks'tur.

Güney Slavlar; aralarında dil birliği ve siyasal bağlılık bulunmasına rağmen dinsel bakımından farklılık gösterirler. Hırvatlar ve Slovenler Katolik; Sırlar, Karadağlılar ve Bulgarların mezhepleri Ortodokstur ve çoğunlukla Rum Ortodoks Kilisesine bağlıdır. Karadağlılar da Sırp'tır ve Sırpça'nın bir lehçesini konuşurlar. Sırlar, Boşnaklar ve Hırvatlar temelde ayrı Slav ırkından olduklarından fiziki özellikleri genelde aynı ve birbirinden ayıracak belirli fiziksel farklılıklar yoktur.

Hırvatistan; Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'nın ve daha sonra da Yugoslavya Cumhuriyetinin bir parçası olmuştur. 1996 yılında nüfusu, nüfus hesaplamalarını güçleştiren savaşın sebep olduğu yeniden yerleşime rağmen, yaklaşık 5 milyondur. Savaştan önce % 78 Hırvat, % 12 Sırp, % 10'luk diğer grupların karışımından meydana gelmekteydi.⁷⁷ Hırvatlar, Boşnak ve Sırlar ile yakın ilişkili bir Güney Slav topluluğudur. Din Roman-Katolik, dil Sırp-Hırvat dilinin Hırvat şivesi ve Hırvat ulusuna bağlılık gibi

⁷⁶ Selver, *a.g.e.*, s.30.

⁷⁷ Pleh, *a.g.t.*, s.3-4.

kavramlar Hırvat etnik kimliğinin önemli faktörleridir. Hırvatlar, Sırpça'nın bir lehçesini kullanırlar, Katolik mezhebine mensuptur ve kültürleri Sırlardan farklıdır.

Slovenya; nüfus olarak homojen bir yapıya sahiptir. Halkın % 88'i Slav olan Slovenler'in % 71'i Katolik'tir. Slovenler kendilerini Balkan topluluklarından ayrı görürler. Bunun temelinde Avrupa ile entegrasyon vardır.

Krain'de yaşayan Slavlar ile Hırvatlar ve güneydeki Sırlar farklı özellik gösterir. Bosna-Hersek'liler de Sırlarla aynı özellik taşır. Dalmaçya kıyılarında yaşayan insanlar tipik Akdenizli özelliklerini gösterirler. Karadağlı'lar ise Avrupa'nın en uzun boylu insanlarıdır.

Boşnaklar Slav kökenlidir ve Sırpça'nın bir lehçesini konuşurlar. Osmanlı döneminden etkilenip tamamen Osmanlı-Türk kültürünü benimsemişlerdir. Bosna-Hersek'in yaklaşık 500 yıl Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında kalmasında aile yaşantıları, dini günleri, büyüklere saygı, töreleri, gelenek ve görenekleri Türklere benzemektedir. Ancak şehirlerde yaşayanlarda bazı gelenekler Avrupa normlarına yaklaşmıştır. Boşnaklar toprağı ve dini uğruna ölünecek değerler olarak görmüşlerdir. Bu duygular birlik ve beraberliğin sağlanmasında önemli bir etken olmuş ve halen de en büyük etken olmaya devam etmektedir. Bosna'da savaş başladığında, çok hazırlıksız olmalarına rağmen topraklarının büyük kısmını korumuşlardır. Bu savaşla Sırp ve Hırvatlara karşı düşmanlık başlamış, bir daha böyle katliamlara karşı her zaman hazır olmak gerektiğinin bilincine ulaşmışlardır. Bosna-Hersek genelindeki nüfusun % 44'ü Müslüman, % 31'i Ortodoks, % 15'i Katolik, % 4'ü Protestan ve % 6'sı diğer dinlere mensuptur.⁷⁸

Sırbistan ve Karadağ'da, hakim etnik grup, büyüklük ve politik göç açısından 11 milyonluk ülke nüfusunun 8 milyonunu oluşturan Sırlar'dır. En büyük etnik azınlıklar güneyde Arnavutlar, kuzeyde Macarlar'dır. Sırlar ve Karadağlılar Kiril Alfabetini kullanmışlar ve Doğu Ortodoksluğu'nun takipçileridirler. Arnavutların sayısı 2 milyon civarında olup Arnavutluk sınırında Kosova'da yaşarlar. Macarların nüfusu 450 bin civarında olup hepsi Macaristan sınırı boyunca Voyvodina'da yaşamaktadır.

Bu etnik grupların yanında Balkanlar'da Yahudiler ve Çingeneler vardır. Balkan Yahudileri; Türk İmparatorluğu içinde Balkanlar'ın Yahudi cemaati, büyük ölçüde kendini Türklere özdeşleştirmiştir. Buna karşılık Doğu ve Orta Avrupa'dan gelen Yahudi

⁷⁸ Selver, *a.g.e.*, s. 32.

grupları da kendilerini daha çok Almanlıkla değil Avusturyalılıkla, Orta Avrupa kültürü ile ve daha çok kendilerine has olmayan belirsiz bir kültürel kimlikle sergilemişlerdir.

Balkan Çingeneri; Avrupa'daki en kalabalık çingene topluluğudur.⁷⁹ Bunların büyük bölümü Romanya ile Macaristan'da, ötekiler ise Bulgaristan, Yunanistan ve Eski Yugoslavya'da yaşarlar. Göçebe alışkanlıklarını sürdürenler mevcuttur. Çingener temelde Sanskrit kökenli bir Hint dili konuşurlar.⁸⁰ Roma Çingeneri Haşkalı ve Mısırlılarla birlikte kuzey Hindistan'dan geldiklerini iddia etmelerine karşın Haşkalılar Pers kökenli, Mısırlılar ise eski Mısır kökenli olduklarını iddia ediyor.

Makedonyalılar; 1949 yılında Yugoslavya'nın katılımıyla Makedonya'nın kimliği cumhuriyetle desteklendi. Makedonya Ortodoks Kilisesinin kurulması ve yeni Makedon dilinin oluşturulması üzerinde çalışıldı. Bu kilise Doğu Ortodokslar tarafından tanınmadı ve çoğu insan da Makedonya'nın kendi öz lehçesini konuşmaya devam etti.

Kosova'daki en küçük azınlık olan Goralılar, Sırpça konuşan Müslümanlardır. Nüfusları 11.000 civarında tahmin edilmektedir. Büyük kısmı Kosova'nın güneyindeki Dragaş belediyesinde, diğerleri Prizren, Priştine, Kosovo Polje, Obilic ve Lipljan'da dağınık halde yaşamaktadırlar. Geleneksel olarak göçmen işçiler olan Goralılar Sırbistan'da, Makedonya'da, Arnavutluk'ta ve Türkiye'de diasporaya sahip. Ancak diğer azınlıkların tersine anavatanları bulunmamaktadır. Goralılar ise kendilerini hiçbir ırka yakın görmezler ve Goralıyız demelerine rağmen; Boşnaklar Goralıların aslen Boşnak olduklarını iddia ederler ve Slav kökenleri ve Müslüman olmaları nedeniyle Goralıları sahiplenmeye çalışmışlardır. Türkler ise Goralıları "Dağlı Türkler" olarak tanımlamaktadırlar. Arnavutlar ise, Sırpça konuşan ve Müslüman Slav olan Goralıları "Sırp casusları" olarak görmektedirler. Kosova Savaşı sırasında daha çok Sırp devlet kurumlarından yana göründükleri için Goralıları "Sırp işbirlikçiler" olarak damgalamıştı. Yugoslav Ordusunun çekilmesinden sonra Goralılar, Kosova Kurtuluş Ordusunun (UÇK) ve Kosova Muhafız Alayınının (KPC) hedefi haline gelmişlerdir.

Kendilerini Goralı olarak tanımlamalarına rağmen, Goralılar çoğu zaman komşu ülkelerin sahiplenme ve asimilasyon çabalarına maruz kalmıştır. Birçok Sırp, Goralıları "Müslüman Sırp" olarak görüyor. Slav oldukları ve Torlak lehçesini konuştukları için, Slobodan Milosevic tarafından "Sırbistan'ın güney kanadının yegane muhafızları"

⁷⁹ Mustafa Oğuz, *Türkiye'nin Balkanlar'da İzleyeceği Politikanın Kısa, Orta ve Uzun Vadeli Hedefleri*, HAK Tezi, İstanbul, 2001, s.3-9.

⁸⁰ Pleh, *a.g.t.*, s.3-9.

olarak lanse edilmişlerdi.⁸¹ Ancak dinleri nedeniyle isimleri Sırp isimlerinden çok Arnavut isimlerine benzemektedir. Bu yüzden her karışıklıkta Goralıların Sırbistan'daki dükkanları yıkılmıştır. Slavca konuşan bu Müslüman azınlıklar Türkiye'ye karşı büyük bir sempati beslemektedirler. Goralıların yaşadıkları bölge Kosova Türk Taburu'nun kontrolü altındadır.

2.2. Yugoslavya'daki Türk Nüfusun Tarihsel Gelişimi, Asimilasyon Politikaları, Yaşanan Göçler ve Yarattığı Sorunlar

Balkan Türkleri'nin büyük bölümünü Yugoslav Türkleri oluşturmaktadır ve Türkler eskiden beri Yugoslavya'nın Makedonya, Bosna ve Kosova bölgelerinde yaşayan yerleşik halktandır. Buradaki Türkler ve Müslüman nüfus 19. yüzyıldan başlayarak göçlere ve asimilasyonuna uğramalarına rağmen 1919 yılında sayıları hala 200 bin civarında idi ve bu mevcudu ile Türkler 1919'da, 1929 yılında adı Yugoslavya olarak değiştirilecek Sırp-Hırvat-Sloven krallığının vatandaşı oldu. Balkanlardaki nüfus verileri politik nedenlerden dolayı sağlıklı verilere dayanmamakla birlikte 1919 yılındaki 200 bin olan nüfus 30 yıl sonra yarıya kadar inmiştir.⁸² 1923-1933 yılları arasında 108.179 Türk, Yugoslavya'dan Türkiye'ye göç etti.⁸³ ve “1948 yılında Yugoslavya'da yapılan nüfus sayımlarında nüfus 95 bin 940 kişi⁸⁴” olarak kayıtlara geçti. 1948 yılı sayımlarında Türk nüfusun sayısının bu kadar düşük olmasının nedeni sadece göçler değil, birtakım siyasi gerekçeleri vardı ki bu sayımlarda birçok Türk etnik kimliklerini gizleyerek kendisini Arnavut veya Çingene olarak kaydettirdi. Bu siyasi gerekçeleri sıralayacak olursak; birincisi Türkiye'nin o dönemde Batı'ya olan yakınlığı, ikincisi bölgede yaşayan Türklerin genel olarak komünizme karşı olmaları, üçüncüsü ileride daha detaylı olarak değinilecek Şark Sorunu'nun 1920'li yılların Yugoslavya'daki yansımaları olarak değerlendirilebilecek bölgedeki Türklerin varlıkları Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyetini hatırlattığından Türklere karşı duyulan antipati ve Yugoslav Devleti'nin Türk karşıtı politikalar izlemesi olarak sayabiliriz. Bu sebeplerle

⁸¹ “Bağımsız Kosova'nın Tarihi”, <http://www.tarihdestu.org/Haberler.asp?haber=devam&id=121>, Tarih Dostu, 17 Şubat 2008.

⁸² Vladimir Ortakovski, *Minorities in the Balkans*, Skopje (Makedonya- Üsküp), 1998, s.129.

⁸³ Cevat Geray, *Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskanı (1923-1961)*, Türk İktisadi Gelişmesi Araştırma Projesi, nu.9, Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Enstitüsü, Ankara, 1962, s.11.

⁸⁴ Gökdağ, “ *Kosova Türkleri* “, *a.g.m.*, s.106.; Şule Kut, *Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s.227.

Yugoslavya'yı terk etmeyen Türkler, II nci Dünya Savaşı'ndan sonra komünist rejim baskılarına ve zulmüne maruz kaldı

Yugoslav Krallığı ile Türkiye arasında 1948 yılına kadar iki kez olmak üzere isteğe bağlı göç anlaşmaları imzalanmıştır. Bunlardan ilki 11 Temmuz 1938'de ikincisi 1953 yılında imzalanmıştır. Ama 1919 ve 1948 yılları arasında Türk nüfusun yarı yarıya düşmesinde göç verilerine göre 1938 anlaşmasından sonra yapılan göçler önemli yer tutmamış, asıl önemli düşüş yukarıda belirtildiği gibi 1923-1933 yılları arasında ve nüfusun yarıya yakın kısmının azalmasına neden olan 1938'den önce yani göç anlaşmasından önce gerçekleşmiştir. 1938 göç anlaşmasına göre Türkiye 6 yıllık sürede 40 bin aileyi kabul edeceğini bildirirken göçmenlerin yerleşimi ile ilgili bir sorumluluk üstlenmezken, Yugoslavya her aile için beşyüz lira ödemeyi taahhüt etmesine rağmen birtakım bürokratik gerekçelerle çoğu göçmen bu parayı alamamıştır.

1948 yılında Yugoslavya'daki 95 bin Türk nüfusu 1953 yılında 203 bine çıktı.⁸⁵ Bu beş yıl içinde nüfusun iki kat artışı yine politik nedenlerle olmuştur. 1948 sayımlarındaki gerçek olmayan bir azalma gibi, bu kez de gerçek olmayan bir artış söz konusu idi. Bunun siyasi açıklaması ise 1953 yılında Arnavut Yugoslavya ilişkilerinin bozulması, Yugoslavya'da Arnavut olarak yaşamının zorlaşması, 1953 yılında Balkan Paktı ile Türkiye Yugoslavya ilişkilerinin iyi döneme girmesi ve Pakta göre Türklerin Yugoslavya'dan gönüllü göç edebilmelerini sağlayan bir madde konulmuş olmasıydı. Bunun sonucunda ise 1948 sayımlarında Türk olduğu halde Türk olarak yazılmayanlara ilaveten birçok Arnavut ve Çingene kendini Türk olarak kayıt ettirmiştir.

Göç edenlerin içinde Arnavutlar da olmak üzere, en fazla 1956-1960 yılları arasında gerçekleşen göçlerle, 1953-1960 yılları arasında 151.812 kişi Yugoslavya'dan Türkiye'ye göç etmiştir ki bu miktar 1934-1960 arasındaki toplam 160.922 olan göçlerin %56 'sını oluşturmaktadır.⁸⁶ Böylece 1960 yılına kadar toplam 269.101 kişi göç etmiş ve 1960 yılında Yugoslavya'da 131.481⁸⁷ Türk kalmış oluyordu.

⁸⁵ Hugh Poulton, *Balkanlar, Çatışan Azınlıklar Çatışan Devletler*, çev.: Yavuz Alagon, Sarmal Yayınları, İstanbul, 1993, s.112.

⁸⁶ Geray, *a.g.e.*, s.13.

⁸⁷ Poulton, *a.g.e.* s.111.

1960'lı yıllar boyunca 30 bin⁸⁸ daha kişi göç ederken, iki savaş sonrasında yaklaşık 300 bin kişi Yugoslavya'dan Türkiye'ye göç etmiş oluyordu. 1971 sayımına göre, Yugoslavya'da 108.552 Türk yaşamaktaydı.⁸⁹ 1970'lerde sonra Yugoslavya'dan Türkiye'ye göç edenlerin sayısı çok az yani 2000⁹⁰ civarında olmasına rağmen 1981 yılında Türklerin sayısı 86.690'a düşmüştür. Görüldüğü üzere göçler 2000 civarında kalmasına rağmen yaklaşık 20.000 nüfusun azalma sebebi ise yine siyasi nedenlere dayanmakta idi. Çünkü bu kez de 1974 Yugoslav Anayasası ile tüm Yugoslavya'da özellikle nüfusun % 90'ını oluşturan Kosova'da Arnavut kökenli olmanın avantajları artarken Türk kökenli olmanın dezavantajları artmıştır ve Balkan halkları özellikle de aynı dinden olanlar arasında sıkça görülen etnik kimlik değiştirme olgusu ile Yugoslavya ve özellikle de Kosova'da Türler'in bir kısmı kendilerini Arnavut olarak kaydettirdiler.

Osmanlı İmparatorluğu'nun tarih sahnesinden çekilmesine rağmen Balkanlar'da Müslüman toplumlar Osmanlı İmparatorluğu'nun devamı olarak görülmüş ve diğer etnik gruplar tarafından Türk kabul edilmişlerdir. 1990'lı yıllarda Müslüman olan Arnavut ve Boşnakları da Türk olarak niteleyip düşmanca davranış göstermelerine, Sırp liderlerin düşmanca konuşmalarına, yapılan zulüm ve etnik soykırımlarına rağmen Balkan uluslarında genellikle görülen etnik kimlik değiştirme, dağılma sürecinde görülmediği gibi tam tersine etnik kimliklerine daha sıkı bağlanmalarını sağlamıştır. Sırpların soykırımları karşısında kimlik değiştirmeyi kabul etmeyen etnik gruplar 1992 yılından itibaren Türkiye de olmak üzere komşu ülkelere göç etmişlerdir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu'nun 1995 raporuna göre Türkiye'ye 20.000 mülteci sığındığı belirtilmekle birlikte, savaş süresince kendilerinden vize talep etmeyen ve çoğu mültecinin turist olarak kabul edildiği Türkiye'ye yaklaşık 200.000 civarında sığınmacının giriş yaptığı açıklamıştır.⁹¹

1980 sonrası oluşan aşırı Sırp milliyetçiliği ve uyguladıkları soykırımla 1990'lı yıllardan itibaren sadece Balkanlarda çatışmalara neden olmakla kalmamış aynı zamanda önceki dönemlerde sıkça görülen kimlik değiştirme olgusu görülmediği gibi, Bosna-Hersek Savaşı'nda Boşnak milliyetçiliğinin 1999'da Kosova'da Arnavutluk

⁸⁸ Kemal Kirişçi, " Post Second World War Immigration from Balkan Countries to Turkey ", *Nem Perspective on Turkey*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.179.

⁸⁹ Poulton, *a.g.e.*, s.112.

⁹⁰ Kirişçi, *a.g.e.*, s.179.

⁹¹ Günay Göksu Özdoğan, Kemali Saybaşı, *Balkans: A Mirror of New International Order*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1995, s.295.

milliyetçiliğinin zirveye çıkmasına yol açmıştır. Kosova’da Arnavutlar, milliyetçiliklerini başta Sırlar olmak üzere Türk, Boşnak ve Çingenele karşı tanımlamaları yeni sorunların doğmasına neden olmuştur.

2.3. Kosova’daki Türk Topluluğunun Tarihsel Gelişimi, Asimilasyon Politikaları

Balkanlar’da ve Kosova’da yaşayan Türkler, bölgeye yüzyıllarca egemen olan Osmanlıların torunlarıdır. 20 nci yüzyılda bölgeden Türkiye’ye yapılan göçler nedeniyle Türkçe konuşan Müslümanların sayısında önemli ölçüde azalma olmuştur. Türkler’in ve Boşnak asıllıların çoğunluk olarak yaşadıkları Sancak* bölgesi, Sırbistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Arnavutluk ve Kosova ile çevrilmiş, 8687 km² genişlikte ve yaklaşık 500.000 nüfusu barındıran bir arazi parçasıdır.⁹²

Kosova’da, Eski Yugoslav resmi kayıtlarında Türk nüfusu, 1951 nüfus sayımına göre 1.300 kişi⁹³ ki bu durum Türklerin yok sayıldığını göstermektedir. 1961 nüfus sayımında 1953 yılından sonra yapılan göçlere rağmen Kosova’da 33 bin Türk nüfusu bulunmaktaydı.⁹⁴ Bölünme sürecinin başladığı 1990’lı yıllarda Yugoslavya’da yaklaşık 150 bin Türk bulunmaktaydı. 1994 nüfus sayımına göre yaklaşık 77 bin Türk Makedonya’da, “ 1981 nüfus sayımında 11 bin olarak gösterilmesine rağmen, çeşitli tahminlere göre 60 bin Türk de Kosova’da yaşamaktaydı.”⁹⁵ Ancak yukarıda değinildiği gibi tüm Balkanlarda olduğu gibi Kosova’da da rakamlar arasında çeşitli kaynak ve taraflara göre anlaşmazlıklar vardır. Örneğin 2002 verilerine göre Osmanlı hakimiyeti zamanında bölgeye yerleşen Türklerin Makedonya’daki nüfusu kimi kaynaklara göre 80 bin iken kimi kaynaklara göre 105.000⁹⁶ civarındadır. Kosova’daki Türklerin nüfusunu resmi sayılarla 1971’de 12 bin 500, 1981 yılında ise 11 bin⁹⁷ olarak veren kaynaklar vardır. Türk nüfusu Türk yetkililere göre 50-60 bin civarında açıklanırken, resmi rakamlar bu sayıyı 10 bin olarak gösterirler. Son 15 yıldaki iç karışıklıklar ve Arnavutların Türklere yönelik baskıları sonucu binlerce Kosovalı Türk’ün Türkiye’ye göç ettiği bilinmektedir⁹⁸ Bu verilerdeki tutarsızlıklar ise yukarıda değinildiği gibi hem

* Sancak, (Sanjak) bu ifade aynı zamanda Osmanlı dönemine ait bir idari bölüm adı ve eyalet ile kaza arasında bir yerleşim birimini tanımlanmakta idi.

⁹² Gökdağ, “ Kosova Türkleri “, *a.g.m.*, s.107.

⁹³ Sukan, *a.g.e.*,s.6.

⁹⁴ Arslan Tekin, *Balkan Volkanı*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1993, s.299.

⁹⁵ Kut, *a.g.e.*, s.226.

⁹⁶ Selver, *a.g.e.*,s.30.

⁹⁷ Tekin, *a.g.e.*, s.299.

⁹⁸ Gökdağ, “ Kosova Türkleri “, *a.g.m.*, s.106.

politik nedenlerle etnik çoğunluğu sağlayarak bölgenin kendilerine ait olduğu iddiasını pekiştirmek hem de kişilerin bazı haklardan yararlanmak için kimlik değiştirmesi ile açıklanabilir.

1974 yılına kadar genel olarak Yugoslav Devleti'nin Türk karşıtı politikalarına, baskı ve zulmüne maruz kalan Türkler, 1974 yılındaki Anayasanın getirdiği ortamlar azınlık hakları bakımından diğer Balkan ülkeleri Yunanistan, Bulgaristan gibi ülkelere göre olumlu şartlar oluşmasına rağmen yine de bu tarihten Yugoslavya'nın dağıldığı sürece kadar Kosova'da yaşamak Türkler için hiç de kolay olmamış birçok sorunla yaşamak zorunda kalmışlardır. Bu bağlamda Türkler hem Sırp lar hem de Arnavutlar tarafından baskıya uğramışlardır.⁹⁹ Bu dönemde Arnavutlar tamamen Türklere karşı bir politika izlemişler, Kosova'nın Arnavutlaştırılması sürecinde birçok Türk asimile edilmiş veya etnik kimliklerini değiştirmek zorunda kalmışlardır.¹⁰⁰ Bu tehlikeli olmayan ve uzun vadede başarı şansı oldukça yüksek uygulamalara örnek olarak; 1951 Anayasasına göre Türkçe eğitim yapılan okullar açılmasına rağmen Arnavutların baskıları nedeniyle bu okullara gidilememiş ve bu okullar kapanmıştır. Dolayısıyla çocukların Sırp okullarına gönderilmesi Kosova Türkleri için etnik kimliğin korunmasının bir yolu olmuştur. Öte yandan Türklerin sayılarının Arnavutlara göre az olması, dinsel yakınlık ve bu yakınlığın sonucu meydana gelen evlilikler Kosova Türkleri'nin Arnavutlaşmasını kolaylaştıran bir etken olmuştur.¹⁰¹ Kosova'daki Türk varlığının sorunlarını biraz daha açıklamak için bir karşılaştırma yapmak gerekirse Boşnaklar da Müslüman olmalarına ve Türklerle evlilik yapmalarına ve Bosna-Hersek'teki Türklerin Kosova'ya göre sayılarının daha az olmasına rağmen, aynı baskı ve asimile politikaları burada görülmemiş, Türkler etnik kimliklerini daha rahat korumuş ve ifade edebilmişlerdir.¹⁰² Bu durumu Yugoslavya'da ve hatta tüm Balkanlar'da her zaman var olan aşırı Arnavut milliyetçiliği ile açıklayabiliriz.

1967-1990 yılları arasındaki dönemde Kosova Türkleri "Arnavutlaştırılma" politikalarının hedefi olmuştur. Bu politikalarla eritilen Türk nüfusunun pratikteki uygulamalarını Türk göçlerinin artışında görmek mümkündür. Hatta bazı Arnavut

⁹⁹ *Gülcan Topka, Orhan Gota, Edona Başa* ile görüşme, Prizren- Kosova 10 Ocak 2005. Gülcan Topka: Kosovalı Türk öğretmen, Orhan Gota: Kosovalı Türk öğretmen, Edona Başa : Kosovalı Türk Memur

¹⁰⁰ Gökdağ, "Kosova Türkleri", *a.g.m.*, s.107.

¹⁰¹ Kut, *a.g.e.*, s.231.

¹⁰² Selver, *a.g.e.*, s.24.

kökenli bilim adamları Kosova'dan Türkiye'ye göç edenleri Arnavut göstererek Kosova Türklüğünü inkar yolunu seçmiştir.¹⁰³

Kosova ve Makedonya'da yaşayan Arnavutlara Tito'nun tanıdığı kültürel ve siyasi haklar bu dönemde ciddi bir sorun yaşanmasını büyük ölçüde engelledi. Buna karşılık özellikle Kosova Arnavutları birçok kez Karadağlılar ve Slovenler gibi eşit cumhuriyet taleplerini dile getirmekten vazgeçemediler.¹⁰⁴ Yugoslavya devlet başkanı Tito'nun ölümünün ardından Yugoslavya içinde bulunan Arnavutlar, 1980'li yıllardan itibaren ayrılıkçı düşüncelerini eyleme dönüştürmeye başlamış, bağımsızlık eğilimleri artmaya başlamışken bunlara Milosevic'in Kosova'nın özerklik iptali ve baskıcı yönetimi de eklenince Yugoslavya yönetimine karşı rahatsızlık duyulmuş, çatışmalar çıkmıştır. Bu özerklik iptali sürecinde Milosevic Arnavut nüfusa karşı Türkleri nisbeten desteklemiş, en azından onlara karşı çok fazla baskı uygulamamıştır. Kosovalı Türkler UÇK'ya katılım %1-2 seviyelerinde kalmış, Arnavutların bu ayrılıkçı hareketlerine çok fazla destek vermediklerinden Arnavutların düşmanlığına maruz kalmışlardır. Arnavutlar, Türkleri Sırplarla işbirliği yapmakla suçladılar. Aslında Kosovalı Türkler'in bu şekilde hareket etmesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin tavsiyeleri etkili olmuştur. Türkiye Kosova konusundaki politikası nedeniyle bazı uzmanlar tarafından tenkit edilmiştir.¹⁰⁵

"24 Mart 1999'da NATO'nun Yugoslavya'ya başlattığı hava harekatı sonrası Türkler bir yandan Sırpların, bir yandan Arnavutların saldırılarına uğramış, bu süreçte yüzlerce Türk öldürülmüş, yerinden yurdundan edilmiştir. "¹⁰⁶ 1991'de de Türkler Arnavutların asimilasyon hareketleri ile karşı karşıya kalmışlardır. Sayım esnasında sayım görevlisi 12 Türk, Arnavutların baskısına dayanamayarak istifa etti. Bu sayım sonucuna göre Türk nüfusu 12.000 olarak kayıtlara geçti.¹⁰⁷

Savaşın sonra da Kosova'daki yirmi dört partiden en büyükleri olan İbrahim Rugova'nın lideri olduğu Demokrasi Ligi ve Kosova Kurtuluş Ordusu'nun lideri Haşim Tacı tarafından kurulan Demokratik Gelişim partileri geçmişte yaşanan gergin dönemlerden sonra çok kültürlü Kosova fikrini kabul etmiş, buna bağlı olarak Türk azınlığın haklarına saygılı politikalar izlemelerine rağmen Kosova'daki çoğu Türk,

¹⁰³ Gökdağ, "Kosova Türkleri", a.g.m., s.105.

¹⁰⁴ İrfan Kaya Ülger, *Yugoslavya Neden Parçalandı?*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003, s.72.

¹⁰⁵ Gökdağ, "Kosova Türkleri", a.g.m., s.105.

¹⁰⁶ Gökdağ, "Kosova Türkleri", a.g.m., s.105.

¹⁰⁷ Gökdağ, "Kosova Türkleri", a.g.m., s.107.

özellikle de 1999'daki savaşın ardından, Kosova'da kendilerini güvende hissetmemişlerdir. “ Savaş esnasında yaşanan göçle yaklaşık 20 bin kişinin Türkiye'ye geldiği tahmin edilmektedir.”¹⁰⁸ Savaş bitmiş Türkler Kosova'ya tekrar dönmüş ancak savaştan önce Sırlarla birlikte hareket ettikleri ve işbirliği içinde oldukları gerekçesiyle Arnavutlar tarafından suçlanan Türkler, pek hoş karşılanmamışlardır. Aynı zamanda UNMIK yönetiminin de Türk nüfus karşıtı davranışlarıyla karşılaşmışlardır. Örneğin 2000 yılındaki seçimlere Priştine ve Prizren'deki Türkler seçmen kaydı yaptırmamışlardır. Bunun sebebi, 1974 Anayasa'sında Türkçe resmi üç dilden biri olmasına rağmen 2000 yılında yapılan seçimlerde AGİT'in düzenlediği ve UNMIK yönetiminin siyasi nitelikteki bir kararla seçim formlarını Türkçe basmayı kabul etmemiş bu sebepten Türkler genel sayımı boykot etmiş ve bu kararlar Türklerin nüfusları hakkında gerçek sayılara ulaşılabilecek bir fırsat da kaçırılmıştır. 2000 yılındaki AGİT istatistikleri Kosova'da Türk nüfusunu tahmini olarak 15 ila 20 bin arasında göstermiştir. Ancak kesin bir rakam olmasa da birçok kaynak Kosovalı Türklerin nüfusunu 50 ila 80 bin arasında tahmin etmektedir.¹⁰⁹

Nüfusunun % 90 civarını Arnavutlar'ın oluşturduğu Kosova'da ayrıca Sırp, Türk, Boşnak, Gorali ve Romlar gibi etnik gruplar da vardır. 2004'de Kosova'da nüfusun %93'ünü oluşturan Müslümanlar, çoğunluğu teşkil ederken Kosova halkının geri kalan kısmı ağırlıklı olarak Hıristiyan'dır.

Kosova nüfusu içinde Arnavutlar 1961 yılında nüfusun %55'ini oluştururken bu oran 2004'de %90'a yükselmiştir. Arnavut nüfustaki bu yükselişin nedeni ise, etnik Arnavut nüfusun 90'lı yıllarda Avrupa'daki en yüksek doğum oranına sahip olmasıyla açıklanmaktadır. Günümüzdeki toplam nüfusu 2.190.000 olan Kosova'da nüfusun etnik dağılımı şöyledir:¹¹⁰

¹⁰⁸ Kut, *a.g.e.*, s.234.

¹⁰⁹ Gökdağ, “ *Kosova Türkleri* “, *a.g.m.*, s.107.

¹¹⁰ Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, *Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri*, 2005; Türkiye Cumhuriyeti Genel Kurmay Başkanlığı, *a.g.e.*, s.1-4.

Tablo-2.1: Kosova nüfusunun etnik dağılımı

Etnik Grup	Toplam Nüfusa Oran	Nüfus
Arnavut	% 84	1.843.000
Türk	% 2.3	50.000
Sırp	% 8.6	190.000
Boşnak	% 3.1	68.000
Rom	% 1.6	35.000
Diğer	% 0.4	4.000
Toplam		2.190.000

Kosova'da Türkler Prizren, Mamuşa, Priştine, Gilan, Doburcan, Mitroviça, Vıçitırın, Yanova ve İpek gibi şehir ve kasabalarda yaşamaktadırlar. Kosova'nın beş büyük şehir merkezindeki nüfusları; Priştina 180.000, Mitrovica 93.000, Prizren 94.000, İpek (Pec) 80.000, Gilan 54.000, Dakoviçe 68.000, Orahavaç 61.000'dir.¹¹¹ Bu iller için AGIT ve diğer uluslar arası kuruluşlar tarafından açıklanan nüfusun etnik dağılımı;¹¹²

¹¹¹ Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, *Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri*, 2004.

¹¹² Bu veriler AGIT ve diğer uluslar arası kuruluşlar tarafından tespit edildiğinden, Sırp nüfusun fazla, diğer etnik unsurların ise az gösterildiği değerlendirilmektedir. Nüfus sayımının nasıl yapıldığı hakkında ise bilgi verilmemiştir. Balkanlar'daki nüfus verileri politik nedenlerle çarpıtılmakta ve güvenilir kaynaklarda bulunmadığından gerçek tam

Tablo-2.2: Beş büyük şehirde nüfus dağılımı

Şehir	Arnavut	Sırp	Türk	Boşnak	Gora	Romen
Priştina	432.400	14.950	4556	1700	-	6410
Prizren	324.856	2797	15.731	29.396	9706	5181
Mamuşa	236	-	4715	-	-	-
Gilan	318.500	35.122	2428	-	-	784
İpek(Pec)	219.900	985	95	1750	-	10.700
Mitroviça	176.400	12.000	1000	1750	120	270

olarak bilinmemektedir.

Baskın Oran'a göre: "Balkanlar'da Türkler Bulgaristan'da (900.000), Yunanistan'da (120.000), Makedonya'da (100.000), Kosova'da (12.000) yaşamaktadırlar." Bunların yanı sıra farklı kökenlerden gelip Müslümanlığı ve Türklüğü benimsemiş Torbeşler, Pomakar, vs. gibi topluluklar da vardır. AGİT istatistikleri Türk nüfusunu tahmini 15 ila 20 bin arasında göstermiştir. Her ne kadar kesin bir rakam verilemese de birçok kaynak Kosovalı Türklerin nüfusunu 50 ila 80 bin arasında tahmin etmektedir.¹¹³ Her halükarda Kosovalı Türk nüfusu, resmi sayımlarda gösterilenden daha çoktur. Çünkü resmi kayıtlar olarak açıklanan veriler bir takım siyasi gerekçelerle verildiği bilinmektedir.

Kosova'da Türklerin yoğun olarak yaşadığı Kosova'nın güneyindeki Metohiya-Dukacin düzlüğünde yer alan Prizren şehri, kuzeybatı tarafında zengin ovalarıyla, güneydoğuda Şar Dağına düşen Svilen tepesi yamaçlarında, 412 metre deniz yüksekliğinde yer almaktadır. Arnavut, Türk ve Boşnakların yaşadığı Prizren adeta "Türkçe"yle özdeşleşmiş olmasıyla da dikkati çekiyor. Prizren'de yaşayan Arnavutların büyük bir kısmı Türkçe konuşabilmektedir. Kentte ayrıca sadece 30 metre aralıklarla Sinan Paşa Camii, Sırp Ortodoks kilisesi ve Katolik kilisesinin yan yana bulunmaktadır. Bu da yüzde 95'i Müslüman olan kentte çok dinli ve hoşgörülü bir ortam olduğunu göstermektedir. Osmanlı zamanından kalan şehir merkezindeki şadırvan ise Prizren'in eğlence merkezi olma özelliği taşımaktadır. Prizren'de Türk hamamı, Taşköprü, Sinan Paşa Camii, Bayraklı Camii, Saat Kulesi gibi eserler Osmanlı'dan bugüne hala ayakta durmaktadır. Prizren şehir merkezinde yaklaşık 30 cami, 3 Ortodoks kilisesi ve 1 Katolik kilisesi bulunmaktadır. Priştine'den Prizren'e girerken, çok sayıda cami ve onların sivri minareleri; iki katlı, selamlıklı ve bahçeli evleri, kaldırımli dar sokakları, eski dükkanları, hamamları, taş çeşmeleri, köprüleri ve eski kalesi göze çarpmaktadır. Bu özellikleriyle Prizren daha ziyade bir Anadolu kasabasını andırmaktadır. Bu bakımdan yüzyıllara uzanan uygar ve zengin Türk tarihinin Türklere emaneti olan dini, sosyal ve kültür eserlerinin en çoğunu kapsayan, Balkan ve Rumeli kentlerinin başında Prizren'in geldiği belgelerce kanıtlanmıştır. Prizren'de yaşayanların günlük hayatlarının da adeta bir parçası olan bu eserler, kentin her köşesine damgasını vurmuştur.

Osmanlı kaynaklarında da Prizren için değişik isimler kullanılmıştır: Pür-zeyn, Perzerrin, Pürzen, Pürzerin, Zerrin gibi bütün bu adlar "Ziyet Dolu Şehir" anlamında

¹¹³ <http://www.dogruyol-tksd.org/>; http://www.gercekdernegi.org/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=32

idi. Burada Osmanlı ilk mimari eserlerinden ve Prizren halkı tarafından Kırık Cami olarak bilinen Namazgah inşa edilmiştir. Namazgah'ın uzun yıllar bakımsız kalması sebebiyle sadece kaidesinin kalıntıları kalmış ancak 2005 yılında TİKA ve Türk taburunun girişimleri ile aslına uygun olarak restorasyonu yapılmıştır. Fetih sonrası bir süre Kosova'da kalan Fatih Sultan Mehmet Han, bir seferinde Prizren'i de ziyaret etmiştir. Ziyaret esnasında Prizren'de en büyük kiliseyi oluşturan Sveta Bogoroditsa Levişka Kilisesinde cuma namazı kıldıktan sonra camiye tahvil ettiği bilinmektedir. Öyle ki, Prizren'in fethinden kısa bir zaman sonra Prizren'de ilk Osmanlı mimari eserleri olarak Namazgâh, Cuma-Atik ve Kale Camii inşa edilmiştir. Osmanlıların eline geçtikten hemen sonra Prizren, Sancak yöresinin Yönetim Merkezi olmuştur.

Nüfusunun yüzde 98'ini Türklerin oluşturduğu Kosova'nın Mamuşa kasabası ise tarihi camileri, çeşmeleri, saat kulesi, han ve hamamıyla Anadolu'nun herhangi bir köşesini andırmaktadır. Kosova'ya 1750 yılında Anadolu'dan gelen işçilerin kurduğu kasabada, Türkiye Türkçe'si konuşulmakta ve hemen her evde Türk bayrağı bulunuyor. Mamuşa halkının en büyük özelliği ise Sırp saldırısından kaçan Arnavutlara kucak açmasıdır. Kosova'daki savaş sırasında 5 bin nüfuslu kentin halkı, 45 bin Arnavut'u aylarca evlerinde misafir ederek Sırp'lardan korumuştur. Sırp'lar ise Türkiye'nin tepkisinden çekinerek bu Türk kasabasına saldırmamıştır. Mamuşa, Kosova'nın tek Türk belediyesi olma özelliği de taşımaktadır. Mamuşa'da güvenliği sağlayan Kosova Türk Taburu Görev Kuvvet Komutanlığı ve Türkiye'deki çeşitli belediyeler, bu belediyenin gelişmesi için sağlık ocağı, anaokulu, lise ve spor sahası inşa etti.

Kosova'nın İpek şehri ise İstiklal Marşı'nın Şairi Mehmet Akif Ersoy'un* babası Tahir Efendi'nin doğduğu kent olma özelliğini taşımaktadır. Osmanlı'nın adını verdiği "İpek" kentinde Sırp'lar tarafından 1999 yılında Osmanlı'ya ait Çarşı Camii (1471), Defterdar Camii (1570), Hamam Camii (1587), Kurşunlu Camii (1577) ile birlikte yaklaşık 30 cami, 1 medrese ve 1 hamam yıkılmıştır.¹¹⁴

* Milli Şair Mehmet Akif Ersoy da babasının doğduğu Kosova'nın Osmanlı idaresinden çıkması üzerine duyduğu hüznü Safahat'ın "Hakkın Sesleri" bölümünde, 6 Mart 1913 yılında kaleme aldığı şiirinde şöyle dile getirmiştir: "Baba! En sevgili annen, o senin öz vatanın/Olacak mıydı feda hırsına üç kaltabanın?/ Dedemin sürdüğü, can ektiği toprak gitti... Öyle bir gitti ki hem: Bir daha gelmez ebedi.../ Nerde olsam çıkıyor karşıma bir kanlı ova.../ Sen misinyoksa hayalin mi? Vefasız Kosova!/ Söyle, Meşhed, öpeyim secde edip toprağını/ Yok mudur sende Murad'ın iki üç damla kanı?/ Basacak mıydı, fakat, göğsüne Sırb'ın çarığı?/ Serilip yerlere binlerce şehidin sarığı/ Ya şu üç parçalı bayrak dikilirken tepene/ Neye indirmede, kim çıktı bu halkın önüne/ Üç sefil ordu çevirsin metin ordumuzu/ Bizi kovsun elimizden alarak yurdumuzu/ "Medeniyet!" size çoktan beridir dış biliyor/ Evvela parçalamak, sonra da yutmak diliyor/ Arnavutlar size ibret olacakken hala/ Ne bu şuride siyaset, ne bu fasid dava?/ Bunu benden duyunuz, ben ki, evet, Arnavudum.../ Başka bir şey diyemem... İşte perişan yurdum!"

¹¹⁴ Gülşen Bölükbaşı, "Kosova'nın Sorunlarının Priştine'de Tartışılmasını İstiyoruz; Belgrad'ta, Tiran'da, Washington'da, Londra'da Değil ", <http://ilef.ankara.edu.tr/akildefteri/yazi.php?yad=3265>, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, 07 Ekim 2004.

2.3.1. Kosova'da Aile Yapısı

Arnavutların da Müslüman olmaları nedeniyle bir kısım Türkler Arnavutlarla eskiden beri evlilik yapmışlar ve aile kurmuşlardır. Bu nedenle az sayıda da olsa kendisini çift kimlikli hem Türk, hem de Arnavut kabul eden insanlar ortaya çıkmıştır. Türk erkeğiyle Arnavut kızının evlenmesi sonucu; Türk kimlikli, aynı zamanda anne sebebiyle Arnavutça da konuşan çocukların yetişmesine, Arnavut erkekle Türk kızının evlenmesi sonucu ise; Arnavut kimlikli, ancak anne sebebiyle Türkçe de konuşan çocukların yetişmesine neden olmuştur.

Bazı Türklere göre aile yapıları hakkındaki düşünce “ Sırplar bizi yönetti, Sırpça’yı öğrendik, ancak onlarla ailevi bağlar kurulmadığı için asimile olmadık. Buna karşılık Arnavutlarla dini, tarihi ve ailevi birlikteliğimiz vardır. Aramızdaki fark ince bir zarın kalınlığı kadardır.” Bazı kişilerin bu düşüncede olmaları ve Türkler’in nüfusun yüzde 90’ını oluşturan Arnavutlar’la ilişkileri son derece iyi olması ve onları sevmelerine rağmen, bağımsızlıkla birlikte dengenin Arnavut tarafına kayması ile Türklerin asimilasyona uğrama tehlikesinin eskisinden daha fazla olacağı söylenilebilir.

2.3.2. Eğitim

1974 yılında Anayasa ile sağlanan özgürlüklere rağmen Arnavutların baskıları nedeniyle açılan okullara Türkler gidememiş ve 1991 yılına kadar genellikle Sırp okullarına devam etmişlerdi. Sırp yönetimini tanımayan Arnavutlar ve çoğu Kosovalılar bunun işaretlerinden biri olarak 1991-1992 yıllarında resmi eğitim sistemini terk ederek 1999 yılına kadar özel bir paralel sistem içerisinde eğitimlerini yürütmeye çalışmışlardır. 1999 yılında ise, savaş nedeniyle eğitime birkaç ay boyunca tamamıyla ara verilmiş, eğitim tesisleri ve kayıtlar zarar görmüştür.

Savaştan sonra UNMIK tarafından Arnavutça, Boşnakça ve Türkçe eğitim sürdürülürken, Sırplar ve Gorallılar Sırbistan’ın uyguladığı Sırpça eğitimi tanımışlardır. Sırpça eğitimin uygulanmak istenmesi Kosova’daki eğitim sistemiyle entegrasyonu konusunda sorunlar yaşanmış ve tepkilere sebep olmuştur.¹¹⁵

UNMIK tarafından İlk, orta, meslek ve yüksek öğretimde reform çalışmaları yürütülmüştür. Bu reform süreciyle, Kosova eğitim sisteminin eski rejimden kalan

özelliklerinin yerine, modern eğitim sisteminin getirilmesi öngörülmüştür. Bu çerçevede 8 yıl zorunlu ilk öğretim (6-15 yaş arası) 9 yıla (5+4) çıkarılmış, yüksek eğitim reformu da 1999 tarihli Bologan Bildirgesi uyarınca gerçekleştirilmiştir.¹¹⁶ Bu kapsamda yürütülen reform çalışmalarında, UNICEF ilk ve ortaokulların müfredat gelişiminin ve okul öncesi eğitimin; Kanada Hükümeti öğretmen eğitiminin; Finlandiya Hükümeti özel eğitimin; Alman GTZ firması da mesleki eğitimin sorumluluğunu üstlenmiştir. Eğitim reformu hizmet öncesi ve hizmet içi öğretmen eğitimi ile desteklemesine rağmen eğitimde bütünlük sağlanamadığından, milli birlik anlayışının ve milli benliğin oluşmasında gelecekte zafiyetler olacağı değerlendirilmektedir. 2004 yılı verilerine göre Kosova'da erkeklerin ortalama %2.3'ü, kadınların ise ortalama %10.2'si okuma yazma bilmemektedir.¹¹⁷

2.3.2.1. Türkçe Eğitim

Kosova'da Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinin sona erdiği zamana kadar Türkçe eğitim öğretim yapılan kurumların olduğu tarihi bir gerçektir. Bu kurumlar sistematik bir şekilde 1913 yılından 1950 yılına kadar kapatılmıştır. Yalnız din görevlisi yetiştiren ve bir kısmında Türkçe, bir kısmında Arnavutça eğitimin yapıldığı bazı medreseler açık kalmıştır. 1912-1951 yılları arasında Türkler resmi okullarda Sırpça ve 1941-1951 yılları arasında Sırpçadan başka Arnavutça okumaya mecbur bırakılmışlardır.¹¹⁸

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Tito Yugoslavya'sında toplulukların kendi dillerini kullanması ve ana dillerinde eğitim görmesine yönelik düzenlemeler yapıldı. Bu bağlamda ilk olarak Makedonya Türkleri eğitim haklarını elde etti ve 1944'te Türkçe eğitim veren okullar açılmaya başlandı. Kosova'da verilen bu hakları önce Arnavutlar kullanırken, Türkçe eğitim yapılan okulların açılması ancak 1951 yılında gerçekleştirilebildi.¹¹⁹

1951 yılından günümüze kadar Kosova Türkleri'nin örgün ve yaygın eğitim alanında bazı dönemlerde ciddi sıkıntılar yaşamalarına rağmen okul ve kursların faaliyetleri olmuş, Türkçe eğitim devam etmiştir. Bunların arasında Türkçe eğitimin verilmesinde öğretmen sıkıntıları yaşanmıştır. Bu kapsamda 1963'te açılıp 1968'de

¹¹⁵ Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, *Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri*, 2005.

¹¹⁶ Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, *Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri*, 2005.

¹¹⁷ Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, *Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri*, 2005.

¹¹⁸ Gökdağ, "Kosova Türkleri", *a.g.m.*, s.113.

¹¹⁹ Bilgehan A.Gökdağ, "Balkan Türklüğünün Dil ve Eğitim Sorunları", *Balkan Türkleri, Balkanlarda Türk Varlığı*, der.: Erhan Türbedar, yayınevi Ankara 2003, s.303.

kapatılan Prizren'deki Dimitriye Tusoviç öğretmen okulunda açılan Türkçe sınıfında 100 kadar ilkokul öğretmeni Türkçe eğitim yapan okulların ihtiyaçlarını sınırlı da olsa bir dönem karşılamıştır.¹²⁰

1955 yılında onaylanan yasayla ilkokullar ve liseler birleştirilerek 8 yıla çıkarılan ilköğretimde azınlık sınıflarının 4 ve 5. sınıflarında yabancı dil olarak Sırpça haftada üç saat okutulmuştur. 1989-90 yılından itibaren Sırpça 1-8 sınıflarda ortam dili olarak okutulurken, 1999'dan itibaren Kosova'da devam eden Türkçe eğitimin her kademesinde ortam dili olarak Arnavutça okutulmuştur.1991 yılı itibarıyla Kosova'da sadece sekiz yıllık okullarda 1964 ve liselerde 444 öğrenci Türkçe okuyordu.¹²¹

2005 yılında Kosova'da bir yerleşim biriminde ilköğretim seviyesindeki okulların içinde Türkçe sınıf açılması ve öğretmen tahsisi yapılması için öğrenci sayısının 8-10 mevcuduna ulaşması gerekmekte idi. Türklerin neredeyse tamamına yakın nüfusunu oluşturan Mamuşa köyünde açılan Mamuşa Lisesi, ilk Türkçe eğitim veren lise, 15 Nisan 2002 tarihinde açılmıştır. İki yıl boyunca Mamuşa Lisesinde 33 kız, 99 erkek olmak üzere toplam 132 öğrenci öğrenim görmüştür.

2000-2001 öğretim yılında Prizren'de 50 öğrenci, Priştine'de 20 öğrenci ile iki anaokulu eğitime devam etmiştir. 1999'da Prizren'de konuşlanan Kosova Türk Tabur Görev Kuvveti Komutanlığınca 2001 ve 2003 yıllarında iki anaokulu yapılmıştır. Kosova genelinde 1999-2002 yılları arasında 10 ilköğretim okulunda 2104 öğrenci Türkçe öğrenim görmüştür. Aynı dönemde 6 lisenin 4 sınıfında ortalama her yıl 599 öğrenci öğrenim görmüştür.¹²²

Kosova'da Türkçe yüksek öğretim kurumu olarak ilk kez 1962 yılında Priştine Üniversitesi Yüksek Pedagoji Okulu'na bağlı Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü açılmıştır.¹²³

Açılan bu bölüm 1972'de kapatılmış, yerine Şarkiyat Bölümü kurulmuştur. Türk ve Arap dili öğretimi yapılan bu bölümde derslerin yarısı Arap dili ve edebiyatı, diğer yarısı Türk dili ve edebiyatı olmak üzere, Sırpça bazı ortak dersler de vardı. 1988 yılında bu bölüm de kapatılmıştır. Aynı yıl içerisinde Filoloji Fakültesi bünyesinde müstakil bir Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkoloji bölümü açılmıştır. Günümüzde

¹²⁰ Bilgehan A.Gökdağ, "Balkan Türklüğünün Dil ve Eğitim Sorunları", a.g.m, s.303.

¹²¹ Gökdağ, " Kosova Türkleri ", a.g.m, s.114.

¹²² Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, *Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri*, 2003.

¹²³ Sabri Gürüzümcü, " Kosova'daki Azınlıklar Bakımından Ahtisaari Planı ", *Global Dergisi*, Global Strateji Enstitüsü Yayınları, Ankara, Mart 2007, s.17.

de eğitim-öğretime devam eden bölümde ilk zamanlarda okutulan derslerin bir kısmı Sırpça ve Türkçe iken günümüzde tamamen Türkçe'ye geçilmiştir.¹²⁴ Bu bölümde 2002-2003 eğitim yılında 49 öğrenci eğitime devam etmiş; bu sayı %35'lik bir artışla 2003-2004 yılında 41 kız, 25 erkek toplam 66 öğrenci sayısına ulaşmıştır. 2003-2004 eğitim yılında açılan Eğitim Fakültesi Türkçe bölümünde 21 kız, 3 erkek öğrenci eğitim görmüştür. Eğitim Fakültesi Türkçe bölümünün açılmasına rağmen Türkoloji bölümüne devam eden öğrenci sayısında artış olması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Bu gelişmenin en önemli sebepleri, Türkiye İktisadi Kalkınma Ajansı tarafından görevlendirilen öğretim görevlislerinin etkin çalışmaları ve bu bölümlere gerekli desteğin yapılması idi. Ancak Kosova Türk toplumunun nüfusunun 50.000 olduğu düşünülünce bu sayının artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. 2003-2004 eğitim-öğretim yılında öğretmen ihtiyacını karşılamayı amaçlayan sınıf öğretmenliği bölümü de açılmış olmasına rağmen bu okulda en büyük eksik, kadrolu öğretim üyesinin olmaması hususu ise Türkiye'den karşılanmıştır. Bölümde müfredat çağdaş uluslararası eğitim normlarına göre hazırlanmış ve devam etmiştir. Bunun dışında Eğitim Bilim ve Teknoloji Bakanlığı Priştine Üniversitesi çeşitli bölümlerine, orta öğrenimini Kosova'da Türkçe bitiren 28 öğrencinin girişine olanak tanımaktadır. 2006 yılında Türkçe okul öncesi eğitime 145 öğrenci, ilk ve alt seviye ortaöğretime 2310, üst seviye ortaöğretime 550, yüksek öğrenime 180, yüksek lisans öğrenimine de 20 öğrenci devam etmektedir.¹²⁵

2002-2005 yılları arasındaki eğitim ve öğretim yıllarındaki öğrenim gören öğrenci sayılarına bakıldığında; Mamuşa Lisesi¹²⁶, Priştine Üniversitesi Türkoloji Bölümü¹²⁷, Prizren Eğitim Fakültesi¹²⁸

¹²⁴ Gökdağ, "Balkan Türklüğünün Dil ve Eğitim Sorunları", a.g.m., s.303.

¹²⁵ Mamuşa Lisesi Müdürü Fevzi Karamuço ile görüşme, Prizren – Mamuşa, Mart 2005.

¹²⁶ Mamuşa Lisesi Müdürü Fevzi Karamuço ile görüşme, Prizren – Mamuşa, Mart 2005.

¹²⁷ Priştine Üniversitesi Türkoloji Bölüm Başkanı Prof. Dr. İrfan Morina ile görüşme, Priştine, Mart 2005.

¹²⁸ Prizren Eğitim Fakültesi Dekanı Prof.Dr.Şemsaddin Zahimi ile görüşme, Prizren, Aralık 2004.

Tablo-2.3: Mamuşa Lisesi öğrenci sayısı

EĞT.ÖĞR.YILI	KIZ ÖĞRENCİ	ERKEK ÖĞRENCİ	TOPLAM
2002-2003	18	51	69
2003-2004	15	48	63
2004-2005	23	61	84

Tablo-2.4: Priştine Üniversitesi Türkoloji Bölümü öğrenci sayısı

EĞT.ÖĞR.YILI	KIZ ÖĞRENCİ	ERKEK ÖĞRENCİ	TOPLAM
2002-2003	34	16	50
2003-2004	41	25	66
2004-2005	55	45	100

Tablo-2.5: Prizren Eğitim Fakültesi öğrenci sayısı

EĞT.ÖĞR.YILI	KIZ ÖĞRENCİ	ERKEK ÖĞRENCİ	TOPLAM
2002-2003	21	3	24
2003-2004	60	27	87

Ayrıca yılda ortalama 45-50 Türk, 25 Arnavut, 5 Boşnak öğrenci olmak üzere 75-80 civarında öğrenci, her yıl yapılan sınav sonucu kazandıkları bölümde, YÖK imkanları ile burslu olarak Türkiye'deki üniversitelerde öğrenim görmektedir. 2003 yılında Kosova Bölgesi'nde Prizren, Momuşa, Priştine, Gilan, Dohırçan, Mitroviça ve Vıçitrın yerleşim merkezlerinde toplam 11 ilköğretim okulundaki 104 sınıfta 1952 öğrenci ve 3 anaokulunda 90 öğrenci olmak üzere 2.048 öğrenci, 6 lisede 19 sınıfta 444 öğrenci ve Priştine Üniversitesinde faaliyet gösteren Türkoloji Bölümü'nde 50 öğrenci olmak üzere toplam 2.532 öğrenci eğitimlerini ana dilleri olan Türkçe ile

yapabilmektedirler.¹²⁹

Kosova'da Türklerin yaşadığı bölgelerde Türkçe okullara açılmış ve Türkçe eğitim yapılmaktadır. Gilan'daki Musa Zaymi İlköğretim Okulu ise Arnavutça eğitimin yanında Türkçe eğitim yapan tek okuldu. Okulda 2005 yılında 70 Türk öğrenci ve 15 Türk öğretmen görev yapmıştır.¹³⁰ Meydana gelen göçlerle sayının azalması ile burada yaşayan Türkleri ciddi sorunlarla karşıya bırakmıştır. TİKA tarafından yapılan tadilatlarla eğitim daha iyi şartlarda yapılabilir hale gelmiştir.

Kosova'da Türkçe eğitim konusunda kadro ihtiyacının yanı sıra önemli konulardan birisi ders kitapları ve ders araç ve gereçleridir. Bu konuda Türk Demokratik Birliği Partisinin 1991 yılındaki başvurusu üzerine T.C.MEB ile Sırbistan Eğitim Bakanlığının işbirliği sonucunda Türkiye'den 10 bin adet ders kitabı gönderilmiştir. Bu kitaplar halen Türk öğrenciler tarafından kullanılmaktadır.¹³¹ Ayrıca Kosova'da yaşayan Türkler, çocuklarının kültürel varlıklarını koruyup geliştirmek için Türkçe eğitim veren okullarda eğitim görmesini arzulamaktadırlar.

1992 yılından beri uygulanan Türkiye'nin Türk Dünyası için geliştirdiği "Büyük Öğrenci Projesi"nden Kosovalı Türk gençleri de faydalanmış, 10 yıl zarfında Türkiye'ye gelen öğrenci sayısı 700'e ulaşmıştır.¹³²

Türkiye Cumhuriyeti Kosova'daki Türkçe eğitim yapan kurumları imkanları çerçevesinde desteklemesine rağmen Kosovalı Türklerin Türkçe eğitimlerinin önünde bir takım engeller bulunmaktadır. Bu engellerin azaltılması bakımından Kosova'da KFOR bünyesinde görev yapan Türk taburu, YÖK ve TİKA yetkililerinin desteği ve çalışmaları ile Türklere yardımcı olmaktadır. Fakat buna rağmen yeterli öğretim elemanının olmayışı, ekonomik sıkıntılar, Türkiye'ye üniversiteyi okumak için giden gençlerin başarısız oluşu, başarılı olanların da Kosova'ya geri dönmek istemeyişleri, eğitim teknolojisinin zayıflığı gibi konulardır.

Türklerin eğitim alanında karşılaştıkları en önemli sorunlardan biri Türkçe ders kitaplarının hazırlanması ve bastırılması hususunda uzun bir aradan sonra olumlu bir gelişme yaşanmıştır. Kosova Eğitim Bilim ve Teknoloji Bakanlığı, Türkçe öğretime

¹²⁹ Cemali K. Tunalgil, "Kosova ve Sancak", *Yeni Türkiye - Türk Dünyası Özel Sayısı II*, s. 182.

¹³⁰ *TİKA Faaliyet Raporu*, TİKA Yayınları, Ankara, 2005, s.127.

¹³¹ Cemali K. Tunalgil, "Yugoslavya'da (Kosova'da) Türk Dilinde Öğretim Eğitim ve Sorunları (1951-1997)",

5. Türk Devlet ve Toplulukları Dostluk, Kardeşlik ve İşbirliği Kurultayı, s.216.

¹³² <http://www.tika.gov.tr/TR/Default.ASP>, Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı.

yönelik 7 ders kitabı yayınlamıştır* ve daha sonra 19 ders kitabının hazırlıklarına başlanmıştır.¹³³

Kosova Türklerinin eğitim sorunlarıyla ilgili olarak KDTP Genel Başkanı Mahir Yağcılar ve KDTP Prizren Şubesi yetkilileri, Türk eğitim görevlileri ve diğer aydınlarla 12 Haziran 2006 tarihinde bir danışma toplantısı düzenlemiştir. Kosova'daki Türk eğitim sorunlarının ele alındığı toplantıda, başlıca kaygılar bir bildiri ile kamuoyuna duyurulmuştur. Özellikle vurgulanan ve üzerinde durulması gereken konular şöyle sıralanmıştır:¹³⁴

1. Türkiye'deki üniversitelerde devlet burslusu olarak öğrenim görmek isteyen öğrenciler için Seçme ve Yerleştirme Sınavı, ancak 2006 yılındaki uygulamada önceki yıllardan farklı olarak amaçtan sapma görüldüğü sonucuna varılmıştır. Gelecek yıllarda bu durumun tekrarlanmaması için gerekli düzenlemeler yapılmasının önemi vurgulanmış ve konunun Türkiye Cumhuriyeti makamları ile görüşülmesine karar verilmiştir. Bu yapılırken, Kosova gerçekleri dikkate alınarak, başta Kosova Demokratik Türk Partisi olmak üzere Kosova'daki tüm Türk unsurlarının görüşlerine başvurulması gerektiği özel olarak vurgulanmıştır.

2. Kosova Türk eğitimine zarar verecek her tür uygulamaya son vermek için, Türkiye Cumhuriyeti yetkili organlarının bu husustaki düzenlemelerini gözden geçirerek mevzuatta Kosova'ya özel bir değişiklik yapılmasının önemi dile getirilmiştir.

3. Seçme ve Yerleştirme Sınavına yapılan başvuruların titizlikle incelenmesi, dolayısıyla kuşku uyandıracak her tür durumun ve olası usulsüzlüklerin ortadan kaldırılması için önlemlerin alınması gerektiği ifade edilmiştir.

4. Kosova Eğitim Bilim ve Teknoloji Bakanlığı'nda Türk eğitimine ilgi ve hassasiyetin artırılması için merkezi düzeyde Türkçe eğitim sorumlusunun görevlendirilmesinin ve Türk Eğitim Masası'nın oluşturulmasının önemi vurgulanarak görevlendirmenin yapılması istenmiştir.

* Kosova Eğitim Bilim ve Teknoloji Bakanlığı 2005-2006 öğretim yılında Libri Shkollor yayınevi ile işbirliği içerisinde Türk müelliflerince hazırlanan 7 ders kitabının dökümü şöyledir: Türkçe 1, Türkçe 2, Tarih 6, Tarih 7, Resim Kültürü 1, Resim Kültürü 6, Resim Sanatı. Yayımlanan ders kitapları dışında, Türk müelliflerince hazırlanan 2 kitabın yanı sıra, ortak genel derslere yönelik Arnavutça'dan tercüme edilmiş 1, 2, 6 ve 7. sınıflara yönelik kitaplar da yayına hazırlanmıştır. Bu kitaplar: Resim Kültürü 2, Resim Kültürü 9, Biyoloji 6 ve 7, Kimya 7, Yurttaşlık Eğitimi 6 ve 7, Matematik 1, 2, 6 ve 7, Coğrafya 6 ve 7 ile Teknoloji 1, 2, 6 ve

¹³³ Gökdağ, "Kosova Türkleri", a.g.m, s.117.

¹³⁴ <http://www.tika.gov.tr/TR/Default.ASP>, Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı.

5. Kosova Türk eğitimiyle ilgili keyfi davranılmaması ve bu konuda herkesin duyarlı olması gerektiği vurgulanmıştır.

6. Kosova'nın Priştine, Gilan, Mitroviça vs. gibi diğer bölgelerinde Türk öğrencilerinin Priştine Üniversitesi bünyesindeki Prizren Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümüne ilgi gösterip öğrenimlerini bu kurumda sürdürmeleri için teşvik yollarının aranması özellikle vurgulanmış, bu konuda başarı sağlanması durumunda sınıf öğretmenliği alanında uzun vadede kadro açığının kapatılabileceği belirtilmiştir.

7. Vuçitirn şehri başta olmak üzere, farklı yerlerde Türk dilinde okul öncesi eğitim yapacak kurumların açılması gerektiği belirtilmiştir.

8. Prizren'de açılması planlanan özel bir üniversitenin kurucularının KDTP'den işbirliği talebi KDTP ve Kosova Türk topluluğu tarafından memnuniyetle karşılanmış ve Kosova toplumunun eğitime ve kalkınmasına katkıda bulunacak bu tür kurumların önemli olduğu ifade edilmiştir. KDTP, yeni kurulacak olan özel üniversite ile her konuda görüşüp, doğru yapıldığına inandığı işlerde fikri konularda gereken yardımı ve manevi desteğini esirgemeyeceğini beyan etmiştir.

25 Aralık 2006 tarihinde Kosova'da Türkçe eğitimin 55. yılı münasebetiyle Prizren'de Kosovalı Türk öğretmenler, Kosova'da görev yapan Mehmetçik ile Türk yerel kurum ve kuruluşların üst düzey temsilcilerinin olduğu ve çok sayıda kişinin katıldığı bir tören düzenlendi. Kosovalı Türk eğitimciler ile konuklara seslenen Kosova Türk Öğretmenler Derneği Başkanı Müferra Şinik, konuşmasında “ Yarım asırdan fazla Türkçe eğitimin kesintisiz devam etmesinin mutluluğunu yaşayan Kosova'da Türkçe eğitimin başlangıcı aslında 550 yıl öncesine dayanmaktadır. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun 1912 yılında bölge üzerindeki hakimiyetinin sona ermesiyle Türkçe eğitime mecburen ara verilmiştir. 1951 yılında Kosovalı Türklerin ana dilinde eğitim görme hakkını yeniden kazanmasıyla yepyeni bir sayfa açılmıştır “ dedi. Kosova Demokratik Türk Partisi (KDTP) Genel Başkanı ve milletvekili Mahir Yağcılar ise, eğitim alanında stratejinin belirlenmesi zorunluluğuna da işaret ederek, “ Bizim için Türkçe eğitim, Türk toplumunun varlığı, devamlılığı ve kimlik ile benliğinin korunması için önemlidir “ şeklinde konuştu. Törende söz alan Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) Kosova Koordinatörü Metin Arslanbaş da yaptığı açıklamada, “ Türklerin ve diğer toplulukların Türkçe öğrenmesine TİKA şimdiye kadar hep destek olmuştur ve bu destek artarak devam edecektir. Türkçe eğitim Kosova'da bir başarı

hikayesidir. "Bu çerçevede Kosova Türk Öğretmenler Derneği tarafından örgütlenen 25 Aralık'ta başlayan ve iki gün devam eden 4. Kosova Türk Eğitim Kurultayı yapıldı. Kurultayda Kosova'da Türkçe eğitim gören 3 bin 700 öğrenci ve 183 Türk öğretmenin yakaladığı başarılar, karşılaştığı sorunlar ele alındı. Türkçe eğitime yeni değerler kazandırılması konusunda tebliğler sunuldu.¹³⁵

2007 seçimlerinde Kosova Parlamentosu'na milletvekili seçilen Türk asıllı Müferra Şinik Kosova'da yaşayan Türklerin problemlerinin başında öncelikle "eğitim" ve tüm Kosova için geçerli " işsizlik " sorunun geldiğini ifade etmiştir. Prizren'de konuşulan Türkler'in Türkiye'den kendilerine çifte vatandaşlık hakkı tanınması.¹³⁶

En büyük sorunlarının işsizlik olduğu ülkede Kosova Türkleri Türkiye'den istekleri ise şöyle: " *Prizren'de Türkiye Cumhuriyeti Konsoloslugu'nun ve Türk Kültür Merkezi'nin açılması. Türkiye Cumhuriyeti'nin, Kosova Türkleri'ne sahip çıkarak varlıklarını dünya kamuoyuna duyurması. Kosova Türkleri'ne Türkiye'de mal-mülk satın alma ve yatırım hakkı tanınması, karşılıklı olarak vizenin kaldırılması, Balkan Türkleri Federasyonu'nun kurulması.* "¹³⁷

2.3.3. Kosova'da Resmi Diller ve Türkçe

Balkan Türk ağızları Doğu Rumeli ve Batı Rumeli olarak iki ana kola ayrılır. Batı Rumeli ağızları Bulgaristan'da Lom, Visacre, Sofya, Köstence dil çizgisinin batısında başlıca Makedonya ve Kosova'da konuşulur. Kosova ağzının Kuzeydoğu Anadolu ağızlarıyla benzerlikleri vardır. En önemli fonetik farklar olarak Kosova Türk ağızlarında kelime başında -h- sesinin bazen düştüğü görülür; örneğin " haram-aram, halka-alka" gibi. Kelime başında ve ortasında k, ç, g, c değişimi vardır; örneğin " kenar-çenar, göster-cüster, bekar-beçar, beygir- beycir. Kelime sonunda bulunan -z- sesi bazen -s- ye dönüşür; örneğin " saz-sas, az-as, -maz eki-mas şeklindedir ". Çünkü anlamında "se" bağlacı sık sık kullanılır; örneğin, " Cülme alka se başına celir. "Halka gülme yoksa başına gelir." gibi.¹³⁸

Kosova'da hakim dil Arnavutça'dır. Ancak Sırpça, Türkçe, Boşnakça, da kullanılmaktadır. Bir dönem Balkanların geçer dili Türkçe'nin günümüz Kosova'sında

¹³⁵ TİKA Faaliyet Raporu, TİKA Yayınları, Ankara, 2006, s.192.

¹³⁶ Hürriyet, 8 Mart 2008.

¹³⁷ Bölükbaşı, a.g.m., http://ilef.ankara.edu.tr/akil_defteri/yazi.php?yad=3265, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, 07.10.2004.

200.000 konuşanın olması oldukça dikkat çekicidir. Çünkü Türkler'in Kosova'daki nüfusu çeşitli kaynaklara göre tutarsızlık gösterse de 50.000 Türk sayısının 4 katıdır.¹³⁹

Kosova'da özellikle orta yaş ve üzeri kesimin önemli bir bölümü iki veya daha çok yerel lisan bilmektedir. Halk arasında Arnavutça, Sırpça, Türkçe ve Boşnakça konuşulmaktadır. Kosova'da yaşayan Türkler de iki dilli, hatta üç dillidir. Türkler Türkçeyle birlikte iletişim dili olarak Arnavutça ve Sırpçayı da anlaşma aracı olarak kullanmaktadır. Bölge halkı ile anlaşabilmek için gerekli olan çok dillilik sayıca az olan Kosova Türklerinin ana dillerinde gerilemelere ve değişikliklere neden olmuştur. Kosova Türklerinin günlük ve eğitim hayatlarında çok dilin konuşulduğu bu ortamda dilsel kayıpları mevcuttur. Gazete dilinde rastlanan sonuncu yerine sonucu; dört gün sürecek yerine, dört günlük sürecek; ebediyen, sonsuz yerine her zaman için kelime grubunun kullanılması birkaç örnektir. Arnavutça ve Sırpçanın lek-sik ve gramatik unsurları Kosova Türklerinin hem konuşma hem de yazı dillerinde göze çarpmaktadır. Bu dil etkileşimi önceleri konuşma dilinde olurken daha sonraları yazı diline de etki etmiştir.

20. yüzyılın ortalarından itibaren öğretim ve kültür dili olarak Kosova bölgesinde Türkiye Türkçesi benimsenmiştir. 1951 yılından sonra halkın ve aydınların yönlendirmeleri ile yazılı Türkçe de Osmanlı Türkçesi'nden arındırılmış, yer yer aşırıya da giden bir öz Türkçe öne çıkmış ve kullanılmıştır.¹⁴⁰

Kosova'da dillerin kullanımıyla ilgili hususlar 1948 yılından itibaren aralıklarla çıkarılan anayasa ve yasalarla düzenlenmiştir. 1948 ve 1953 yıllarında çıkarılan Kosova Özerk Eyaletinin tüzüğünde dillerin eşit ve özgür kullanımlarından bahsedilmesine rağmen uygulamada daha çok Sırpça ve Arnavutça hedeflenmiştir. 1951 yılına kadar Kosova'da Türk toplumu ve Türkçenin hukuken tanınmadığı görülmektedir.¹⁴¹ Ancak 20 Mart 1951 tarihine gelindiğinde Kosovalı Türklerin kimliği hukuken tanınmış ve Türk dilinde eğitim yapılmasına karar verilerek uygulamaya geçilmiştir. 1963 yılında çıkarılan tüzükte Türk ve Türkçe kelimeleri yer almış, Kosova'daki en büyük etnik grup olan Arnavutlara verilen dilsel ve kültürel haklar aynı oranda Türklere de tanınmıştır.

¹³⁸ Gökdağ, Bilgehan A., "Balkan Türklüğünün Dil ve Eğitim Sorunları", *Balkan Türkleri. Balkanlarda Türk Varlığı*, der. Erhan Türbedar, Ankara 2003, s.289.; Karatay, Osman, Kosova Kanlı Ova, İstanbul, 1998, s.17

¹³⁹ Gökdağ, "Kosova Türkleri", a.g.m., s.104.

¹⁴⁰ Gökdağ, "Balkan Türklüğünün Dil ve Eğitim Sorunları", a.g.m., s.302.

¹⁴¹ Gökdağ, "Kosova Türkleri", a.g.m., s.108.

1969 Anayasası ve 1970 yılında çıkarılan Dil ve Yazıların Eşitliğinin Gerçekleştirilmesi Yasası ile düzenlemelerinde Türk dili eşit diller olarak kabul edilmesine rağmen bu daha çok bireysel haklar çerçevesindeydi.

Tito Yugoslavya'sı 1974 Anayasası'nda " Türkler, Kosova Özerk Bölgesini oluşturan yapıcı unsurlardandır. Yugoslav Federal Cumhuriyeti'nde Sırpça, Arnavutça ve Türkçe resmi dildir."¹⁴² Bu haliyle Türkçe'nin diğer resmi dillerle eşit dil olduğu, Türklerin Kosova'nın kurucu unsuru olduğu kabul edilmiş, Türklerin yaşadığı yerlerde Türk Dili resmi dil statüsüne kavuşturulmuştur. Kosova Meclisi'nin ve diğer örgüt ve kuruluşların kararlarının eşit metin olarak Türkçe de yayınlanması kabul edildi. Bu kararların her ne kadar Kosova'da çoğunluk olan Arnavutları sindirmek için alındığı iddia edilse de Tito dönemi Yugoslavya'sında toplumsal barışın sağlanması için azınlıklara çok geniş haklar sağlanmıştır.¹⁴³

Müteakiben 1977 yılında "Dillerin Yazıların Eşitliğini Sağlama Yasası" çıkarıldı ve bu hususta dillerin eşit kullanılması düzenlendi. Kosova'da Türkçe de dahil dillerin kullanımını düzenleyen bu Anayasa ve yasanın maddelerine göre artık Türkçe hem toplumsal hem de bireysel kullanımlarda Arnavutça ve Sırpça ile aynı statüye getirilmiştir. Bununla Türkçe'nin devlet dairelerinde, eğitim kurumlarında, basın, yayın ve günlük hayatta kullanımının önündeki engeller kaldırılmıştır. Ancak Arnavutlar yapılan bu düzenlemeleri Sırp'ların Arnavutları parçalama maksatlı yapıldığı gerekçesi ile hoş karşılamamışlardır. 1974-1989 arasında çok dilli bir toplum olan Kosova'da çıkarılan kanunlarla dil politikası başarılı bir şekilde yürütülmüştür. 23 Mart 1989'da Miloseviç'in uyguladığı politikalar neticesinde Kosova'nın özerkliğinin kaldırılmasıyla dil eşitliği ilkesi de kaldırılmış diğer azınlıklar gibi Arnavutça ve Türkçe elde ettiği kazanımları kaybederken Kosova'da Sırpça'nın egemenliği başlamıştır.

1991 yılında Kosova ile ilgili Dil ve Yazıların resmi kullanımına dair Sırbistan Meclisi tarafından çıkarılan kanunda Sırpça açıkça belirtilirken diğer diller için sadece halkların dilleri ifadesi kullanılmıştır. 1992 Yugoslavya Federal Anayasası'na göre " Tüm azınlık dilleri anayasal teminat altına alınmış ve korunup geliştirilecektir."¹⁴⁴ Bu bağlamda Türkçe'de anayasal teminat altına alınmış oldu. Bu anayasanın 45. maddesine göre azınlıkların dilleri de resmi dil sayılmaktadır.

¹⁴² Yugoslav Federal Anayasası, madde 1: 1974.

¹⁴³ Gürüzümcü, *a.g.m.*, s.18.

¹⁴⁴ Yugoslav Federal Anayasası, madde: 11, 1992.

Savaşın sonra NATO'nun askeri gücünün bölgeye girmesi ve müteakiben Birleşmiş Milletler adına Kosova'yı yöneten UNMIK'in ülkeyi çok kültürlü, çok uluslu bir yapıda nihai statüsüne kavuşturmayı amaçlamasına ve 1974 Anayasası ve 1977 tarihli diller yasasına göre Kosova'da Türkçe resmi dil olma yolundayken Sırpçalar ile yaşanan Kosova Savaşı'nın ardından Birleşmiş Milletler'in özerk Kosova yönetimi, 25 Temmuz 1999 tarihli "Kosova'da Geçici Yönetimin Yetkilerine Dair Yasal Düzenleme" adlı genelgenin 5. maddesinde "UNMIK kararları Arnavutça, Sırpça ve İngilizce çıkarılır" ifadesi Kosova'da Türkçenin kullanımına vurulmuş bir darbe olmuş, UNMIK'in çıkaracağı kararların Arnavutça, Sırpça ve İngilizce yayınlanacağını açıklaması Türkler'de hayal kırıklığına neden olmuştur. Yani, Türkçe bu düzenleme ile resmi dil statüsünden çıkarılmış, Türkçe'nin yerine İngilizce getirilmiş ve Kosova'da Arnavutça ve Sırpça resmi dil olarak kabul edilmişti.

Kosova'da çok kültürlü, çok dilli, çok dinli bir toplumu yaratmayı ve yaşatmayı kendine misyon edinen UNMIK yönetiminin Türkçe ve Türk toplumuna yönelik ilk dönemlerdeki bu tutumu taraflı olmuş, bunda UNMIK temsilcisi Kouchner'in taraflı tutumunun etkisi olmuştur. Kosova Meclisi'nin kabul ettiği ilk yasa da ise belediyelerde nüfusun yüzde 6'sından fazlasını oluşturan toplulukların dili resmi dillerle eşit olarak kullanılabilirdi. UNMIK yönetimi bu tavrı ile 2000 yılı belediye seçimlerinde Türkçe'nin Kosova çapında resmi lisan olarak kullanılmasını ortadan kaldırmıştır,¹⁴⁵ sadece Arnavutça, Sırpça ve İngilizce resmi dil olarak kabul edilmiştir. Buna, dönemin UNMIK Başkanı Bernart Kuşnier'in Arnavut yanlısı tutumu yol açmıştır.

UNMIK'in bu taraflı ve maksatlı tutumuna rağmen Kosova'da Türkler Türkçe'nin de resmi dil olarak kabul edilmesi yönündeki mücadelesini sürdürmüştür. Kosovalı Türkler pek çok kez BM'ye Türkçenin tekrar resmi dil olması talebini iletmış, ancak olumsuz yanıt almıştı.

2004 yılına gelindiğinde Kosova Parlamentosu'nda ve Türklerin yoğun olarak yaşadığı beş belediyede ki bunlar Prizren, Priştine, Gilan, Mitroviça ve Vucitrin'da sınırlı düzeyde de olsa Türkçe kullanılmış, Boşnakça da Türkçe ile aynı statüde kabul

¹⁴⁵ Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, *Priştine Eşgüdüm Başkanlığı verileri*, 2005.

* Kosova'da güvenlik, dış politika, hukukun işlevselliği, mülkiyet sorunları gibi konular UNMIK'in yetki alanına girmektedir. Anayasal Çerçeve gereğince, UNMIK'in başında bulunan BM Genel Sekreteri'nin Kosova Özel Temsilcisi, istediği zaman Kosova meclisini feshedip, erken seçimleri düzenleyebilmekte, Kosova bütçesinin belirlenmesinde ana rol oynamakta, gümrük kurumunu, Kosova Koruma Tugayı'nı (Eski UÇK mensuplarını kontrol altına almak için UNMIK tarafından 1999'daki Kosova Savaşı'nın hemen ardından oluşturulmuştur) kontrol etmekte, uluslararası anlaşmaların uygulanırliğini sağlamakta, Anayasal Çerçeve'de değişiklikler yapabilmekte ve bunun gibi konular üzerinde son sözü söylemekteydi. Anayasal Çerçeve ise, Kosova parlamentosuna bağımsızlık ilan etme

edilmiştir. Anayasal çerçeveye*, her etnik topluluğa; eğitimde, resmi kurumlarla ilişkilerde ve basın yayında kendi lisanını kullanma hakkı tanınmıştır. Türkçe sadece Türkler tarafından değil, şehirlerde yaşayan diğer topluluk mensuplarının büyük çoğunluğu tarafından da konuşulmakta ve anlaşılmakta, Türkçe konuşmayan ve anlamayanların daha çok kırsal kesimlerden geldikleri kabul edilmektedir. Türkler, bölgede Türkçenin yaşatılması için büyük gayret sarf etmektedirler. Bu konuda Türkçe eğitim veren okulların ve Türk derneklerinin katkısı büyüktür.¹⁴⁶

Eylül 2005'te Kosova Sağlık Bakanlığı talimatıyla Türklerin yoğun olduğu Kosova'nın Prizren bölgesinde Doktor Daut Mustafa Hastanesi'nde hastalara verilen hastane sevk kağıtları Arnavutça ve Sırpçanın yanı sıra Türkçe de hazırlanmaya başlandı. Sevk kağıtlarında Türkçe hazırlanması hususu çok dar bir alanı içermesine rağmen Kosova'da dillerin kullanımının tartışıldığı bir dönemde Prizren Hastanesinde belgelere Türkçe ibare ve açıklamalar konulması Türk dilinin eşit kullanım hakkını elde etmesi bakımından önemli bir gelişme sayılabilir.

8 Eylül 2005'te Kosova Meclisi Aleni Hizmetler, Yerel İdari ve Medya Komisyonu'nda Kosova'da dillerin kullanımına ait yapılan tartışmalarda, Türk temsilcileri Kanunda Türk dilinin, Türklerin yaşadığı yerleşim yerlerinde resmi şekilde kullanılmasına olanak sağlanması ve mevcut uygulamadaki usulsüzlükler için ikaz niteliğinde konuşmaların yapılabilmesi¹⁴⁷, yani bu konuların o tarihte gündeme gelmesi demek artık 1999 yılından bu yana Merkezi İdare'nin Kosova'da resmi dil olarak sadece Arnavutça ve Sırpça uygulamasına son verileceğinin ilk işaretleri olması bakımından önemli bir gelişmedir.

Ekim 2005'ten itibaren Kosova Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın Prizren'deki kurumlarının ardından, Gilan Belediyesi'nde de aynı Bakanlık tabelalarına Türkçe eklendi. Kosova Kültür, Gençlik ve Spor Bakanı Yardımcısı Ergin Köroğlu ve danışmanı Enis Kervan'ın yürüttükleri yoğun çalışmalar ve girişimler neticesinde Gilan'da Kültürel Miras Merkezi, Belediyeler arası Arşiv, Gilan Tiyatrosu ve Belediyeler arası Kütüphane yazıları Türkçe olarak da görülmüştür. Enis Kervan “ Uzun ve ciddi uğraşların ardından Prizren'den sonra Gilan'da da Türkçenin Kültür Bakanlığı enstitülerinde kullanılması başarıldı. Hedefimiz, Prizren ve Gilan'la sınırlı kalmayıp

hakkını tanımamıştır.

¹⁴⁶ Prizren Belediye Başkan Yardımcısı Ercan Şpat ile görüşme, Kosova-Prizren, 2004.

¹⁴⁷ Gökdağ, " Kosova Türkleri ", a.g.m., s.110.

Türklerin yaşadığı diğer belediyelerde de Türkçenin Bakanlık enstitüleri tabelalarında kullanılmasıdır.”¹⁴⁸ Bu Kosova’da bazı kamu kurumlarına Türkçe tabelaların asılması, Türkçenin kullanım alanını göstermesi bakımından önemlidir.

1974 haklarının tekrar alınması için mücadele sürdürülmüş, Türklerin yaşadığı önemli merkezlerden biri olan Gilan’da Azınlıklar Komitesi Başkanı Kemal Şahin , “ Okullarda tabelalar Arnavutça , Sırpça ve İngilizce yazılı, oysa buralarda tek bir Sırp veya İngiliz çocuğu okumamaktadır. Kosova’da 1974 Anayasası ile Türkçe’nin resmi dil statüsü kazandığını Arnavutlar çok iyi bilmektedir ve Türkçe’nin resmi diller arasına alınmamasından BM yönetimi (UNMIK) suçludur. ”

Öte yandan, Kosova Demokratik Türk Partisi (KDTP) Genel Başkanı Mahir Yağcılar, AA muhabirine yaptığı açıklamada, “ *Kosova Meclisi’nin onayına sunulması beklenen Dil Yasa Taslağı üzerinde tartışmalar sürmektedir. Meclis komisyonunda tartışılan taslağa, Türklerin yaşadığı yerlerde eskiden olduğu gibi Türkçe’nin resmi dil olarak kullanılmasını sağlayacak bir maddenin dahil edilmesi yönünde çaba sarf ediyoruz.* ”¹⁴⁹

KDTP başkanı ve milletvekili Mahir Yağcılar, 28 Temmuz 2006 tarihinde "Dillerin Kullanımı ile İlgili Yasa" mecliste görüşülürken Türkçenin resmi dil olması hususu ve bir belediyede dilin resmi dil olması için %6'lık baraj yerine %5'lik bir barajın olması, yüzdeliğe bakılmaksızın Prizren’de Türkçe’nin resmi olması hususunda önerge vermiş Kosova meclisindeki Boşnak milletvekillerinin Yağcılar’ın önergesine destek verirken önergeyi KDTP’nin de dahil olduğu koalisyonun diğer partilerine ait milletvekilleri ve özellikle Arnavut milletvekilleri reddetmiştir. Kosova meclisine gelen kanunda sadece Arnavutça ve Sırpça Kosova’nın resmi dilleri olarak kabul edilmiştir. .

Kosova Parlamentosu’nda görüşülen Dil Yasası çerçevesinde Kosova Demokratik Türk Partisi’nin ortaya attığı önerge kabul edilmeyince, Türk vekiller Meclis’i terk etti. KDTP milletvekili Rifat Krasniç, toplantıyı terk etmeden önce milletvekillerine teşekkür etti ve aldıkları kararla Kosova’da asırlarca konuşulan bir dilin eşitliğinin engellendiğini, dolayısıyla Kosova’da Türklerin kalmasının istenmediğini öne sürdü.

Kosova Radyosu Türkçe programına konuşan Mahir Yağcılar, “ *Hükümetin ve*

¹⁴⁸ Gökdağ, " Kosova Türkleri", a.g.m., s.110.

¹⁴⁹ ANKA Haber Ajansı, 3 Haziran 2006.

Meclisin fonksiyonel komisyonunun desteği olmasına rağmen, Mecliste oy çoğunluğuyla ortaya atılan önergelerin kabul edilmemesi üzücüdür. Bir belediyede dilin resmi olması için yüzde 6'lık bir baraj ortaya koyuluyor, hükümet komisyonun, bu barajın yüzde 5'e indirilmesi hatta Prizren'de Türk dilinin yüzdeliğe bakılmadan resmi dil olması önerisi mevcuttu. Yaklaşık 2 yıldır dil yasanının gündeme getirilmesi istenirken, en nihayet bu yasa üzerinde Türk ve Boşnak milletvekillerinin ortaya attığı önergelerin kabul edilmesi için bir ön anlaşmaya varılmışken çoğu milletvekilinin karşı oy kullanmasını üzüntüyle karşılıyoruz. Yasanın istendiği gibi benimsenmesi hedefinden vazgeçilmeyecek ve bu konu üzerinde ısrarlı olacağız ” Bu kanunun kabul edilmemesinin Kosova basınında yansımaları ise Kosova'da yayınlanan Koha Ditore gazetesi, “Yabancı dillerin kullanımına ait kanun tasarısı için büyük gürültü”¹⁵⁰ başlıklı haberde vermiştir.

Kosova meclisinde Türkçenin kullanımını kısıtlayan Arnavutça ve Sırpçayı Kosova'nın resmi dili haline getiren kanun Türk toplumu üzerinde büyük bir şok etkisi yarattı ve KDTP ve bazı sivil toplum örgütleri bu yasanın iptali için büyük bir direniş gösterdiler.

Ağustos ayında Kosova'da başta Mahir Yagcılar ve partisi Kosova Demokratik Türk Partisi'nin (KDTP) ve Türk siyasilerin direnişleri sonuç verdi. Kosovalı Türk milletvekili Mahir Yagcılar'ın itiraz mektubunun ardından Kosova gündeminden düşmeyen “Türk Dili ” ve “ Resmi Diller Kullanımı Yasası'ndaki “ anlaşmazlık aşılmış ve Türkçe, Kosova'da Türkler'in en yoğun yaşadığı Prizren şehrinde resmi dil olarak kabul edilmiştir. Kosova Parlamentosu , Türklerin yoğun olarak yaşadıkları Prizren'de Türkçe'nin Arnavutça ve Sırpça ile birlikte resmi dil olarak kabul edilmesini öngören yasa değişikliğini 4 Ağustos 2007 tarihinde kabul etti. 7'ye karşı 59 oyla kabul edilen değişiklik, Arnavutça ve Sırpça dilleri dışındaki bir dilin, belediyelerde resmi ve eşit olması için o dili konuşan insanların nüfusun yüzde 5'ini oluşturması ve istisna olarak Türkçe'nin, konuşanların nüfus oranına bakılmaksızın Prizren kentinde resmi ve eşit bir dil olmasını öngörüyordu. Kosova Demokratik Türk Partisi Genel Başkanı Mahir Yağcılar, “ Karar bütün isteklerimizi karşılamamasına rağmen memnuniyet vericidir. Bu gelişme Türkler'in yaşadığı yerlerde, belediye meclislerinin geleneksel dilleri kapsamında Türkçenin resmi kullanımının kabul edilmesi yolunu da açtı.”¹⁵¹

¹⁵⁰ ANKA Haber Ajansı, 30 Temmuz 2006.

¹⁵¹ ANKA Haber Ajansı, 6 Ağustos 2006.

Hükümetin, resmi dillerin kullanımıyla ilgili yasadaki değişiklikler için Yağcılar'ı destekleyen Kosova Basbakanı Agim Çeku, Meclis Başkanı Kol Berisa ve KDTP Milletvekili Mahir Yağcılar Türkçe'nin Prizren'deki resmîyetiyle ilgili anlaşmayı imzaladı.¹⁵² Böylece Türkçe, Prizren'de Arnavutça ve Sırpça ile birlikte eşit statüde resmi bir dil olarak kabul edilmiştir. Türkiye, Kosova Meclisi'nin, Türkçeyi Prizren'de resmi dil olarak tanınmasından memnuniyet duyduğunu açıkladı.¹⁵³ Kosova radyosunun haberine göre Kosova Basbakanı Agim Çeku bu desteğin devam edeceğini belirtmiştir. Kosova'da Priştine, Gilan, Mitroviça, Vıçitırın, İpek ve Yanova'da da Türkler yaşamakta idi, bu sebepten 1974 Anayasası'nda olduğu gibi Türkçe'nin tüm Kosova'da resmi dil olmasını talep etmekteydiler.

KDTP imzalanan bu anlaşmanın ardından önergeyi yeniden meclise göndereceğini bildirirken, ilk oturumun ardından açıklamalarda bulunan Yağcılar, yaklaşık 2 yıldır Dil Yasası'nın gündeme getirilmesinin istendiğini, hedeflerinden vazgeçmeyeceklerini ve konu üzerinde ısrarlı olacaklarını belirtti. KDTP Milletvekili Nafiye Gaş, bölgedeki diğer etnik gruplardan Türkçe konuşanların eklenmesiyle, Kosova'da yaklaşık 200 bin kişinin Türkçe konuştuğunu söyledi.

Daha sonra Kosova Parlamentosu, Türklerin yoğun olarak yaşadıkları Prizren'de, Türkçenin Arnavutça ve Sırpça ile birlikte resmi dil olarak kabul edilmesini öngören yasal değişikliği daha önceki oturumlarında reddetden Parlamento, 21 Eylül'de yeniden görüşerek kabul etti. Ancak bu değişiklik, Türk sivil toplum örgütlerince yetersiz bulundu. Kosova Türk Aydınları Ocağı (KTAO) Başkanı Ferhat Derviş, Prizren dışındaki Türklerin de aynı hakka sahip olmaları gerektiğini söyledi.¹⁵⁴

Çünkü, Türkçe Türklerin ağırlıklı nüfusa sahip olduğu Prizren ve Mamuşa'da eşit dillerden biri olurken Türklerin yaşadığı ancak %6'yı geçemedikleri Priştine, Gilan-Doburçan, Mitroviça, İpek gibi merkezlerde barajın altında kaldığından resmi eşit dil olamadı. Bu bağlamda Kosova Türkleri için en hayati konuların başında gelen Dil meselesi kullanım alanı daralacağı için yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalabilecekti. Kosova'da Türkçenin sadece Prizren'de değil Türklerin yaşadığı bütün yerleşim yerlerinde önündeki engellerin kaldırılması için mücadele devam etti. Çünkü baskın ve ağırlıklı Arnavut kültürü ve diğer dillerin sıkışmış Türkçenin bozulabilecek yapısı ile

¹⁵² *Milliyet*, 07. 08..2006, Türkçe, Kosova'da Resmi dil oluyor.

¹⁵³ *Hürriyet*, 6 Ağustos 2006.

Türkçe kısa sürede ortadan kalkabilecek. Kosova'da Türklük, ancak Türkçenin yaşaması ile korunabilecektir.

Edinilen bu haklara rağmen Türkistan'dan (Orta Asya) Balkanlara kadar Türkler hala insanca yaşama haklarına kavuşmamıştır. Bu durum 2006 yılında dahi Antalya'da 19 Eylül 2006'da toplanan Türk Kurultayı'nda heyetler adına yapılan konuşmalarda, Çin yönetimindeki Uygur bölgesinden Balkanlar'daki Kosova bölgesine kadar uzanan geniş coğrafyadaki Türk topluluklarının sorunları dile getirildi. Temsilciler konuşmalarında özetle şunları söyledi: Batı Trakya adına konuşan Gümülcine seçilmiş müftüsü İbrahim Şerif: "AB üyesi ülkeden katılan bir temsilciyim. Yunanistan, Türk varlığını hala tanımıyor. Bize 'Türk değil Müslümansınız' diyorlar. Azınlık haklarımız Lozan'a ve Kopenhag kriterlerine rağmen eriyip gidiyor." Uygur bölgesi temsilcisi Seyit Tümtürk: "Doğu Türkistan'daki 35 milyonluk Türk varlığı Çin esareti altında yaşıyor. Türkistan halkı tarihten silinmemenin mücadelesini veriyor. Çin ülkemizi adeta açık bir cezaevine dönüştürdü."¹⁵⁵

2 Ağustos 2007 tarihinde Kosova Meclisinin genel kurulunda Kosova Demokratik Türk Partisi Genel Başkanı ve Milletvekili Mahir Yağcılar'ın sunduğu "Kimlik belgelerinde ve formlarda Türkçe ibarelerin yer alması" önerge 46 oyla kabul edildi. Önergeye göre dillerle ilgili yasaya ait bu maddeye "Kimlik belgeleri ve formları belediye resmi dillerinde de basılacaktır" cümlesinin eklenmesi kabul edilmiş oldu. Böylelikle sunulan bu önergeyle kimlik belgelerinde Türkçe yazı ve ibarelere de yer verilecekti.

9 Nisan 2008 tarihinde olağanüstü toplanan Kosova Meclisi, Kosova'nın ilk anayasasını onayladı. Oylamada 2 Türk milletvekili ve bazı Boşnak vekiller, söz hakkı verilmediği gerekçesiyle oylamada ayağa kalkmayarak oturarak tepki göstermişlerdir. Anayasa'nın onayı için toplanan genel kurulda konuşan Kosova Başbakanı Hashim Thaçi, Kosova Cumhuriyeti'nin anayasasının, Kosova halkının iradesinin göstergesi olduğunu ve Anayasa ile Kosova Devleti'nin meşruiyet kazandığını belirtmiştir. Bu arada, Meclis genel kurulunda hazır bulunan 107 milletvekillinin ayakta alkışlayarak Kosova Cumhuriyeti'nin ilk anayasasına onay verdiğine dair resmi açıklama yapılmasına rağmen; Arnavut, Türk ve Boşnak bazı milletvekillerinin ayağa kalkmadığı ve anayasaya alkışla onay vermediği, hatta bazı

¹⁵⁴ *Milliyet*, 23 Eylül 2006, Türkçe, Prizren'de resmi dil oldu.

¹⁵⁵ *Milliyet*, 20 Eylül 2006, Kosova'dan Uygur'a sorunlar konuşuldu.

Arnavut milletvekillerinin "Anayasa oylamaya verilsin" şeklindeki talepleri alkışlar nedeniyle işitilmedi.

Tepki gösteren Kosova Demokratik Türk Partisi Milletvekili Enis Kervan, toplantı sonrası yaptığı açıklamada “ *Kendisine söz hakkı tanınmadığı için ayakta alkışlamadığını ve ayrıca Anayasaya karşı olmadıklarını ancak Kosova’da Türkçe’ye resmiyet tanımayan anayasanın 5. maddesiyle uzlaşmadıklarını, özellikle dil ile eğitim konusunda anayasanın Kosova’daki Türk halkını tatmin etmemektedir. Türkçe’nin resmiyeti ile Türkçe eğitimle ilgili olarak mücadelemize devam edeceğiz. Anayasa Komisyonu’nun imzalamış olduğu anayasanın 5. maddesine, parti ve Türk toplumu olarak yapmış olduğumuz önerilerimiz* dikkate alınmadı. Bu yüzden de ben bir Türk milletvekili olarak, mecliste oylanacak olan yeni anayasaya hayır diyeceğim*”¹⁵⁶ dedi. KDTP Genel Başkanı ve Çevre Bakanı Mahir Yağcılar ise, yeni anayasanın onaylanmasını Kosova’nın bağımsızlığı açısından önemli bir adım olarak değerlendirdi. Yağcılar, anayasanın 5. maddesinin Türklerin yaşadığı yerlerde Türkçe’nin resmi olarak kullanmasını öngördüğünü, bu nedenle anayasanın Türkler açısından uygun olduğunu söyledi.

Kosova Anayasa Komisyonu’nun uzun uğraşlardan sonra hazırladığı anayasa tasarısı 9 Nisan 2008’de imzalandı. İmzaların ardından, taslağın resmiyet kazanması için anayasa meclise gönderildi. Kosova Türkleri adına Anayasayı, Anayasa Komisyonu Üyesi Mahir Yağcılar imzalarken, Sırp temsilciler anayasayı imzalamadı.

Kosova’nın kabul edilen yeni anayasasında resmi diller arasında Türkçe’nin olmaması nedeniyle Kosovalı Türklerin tepkisine neden oldu. KDTP eski üyesi Aysel Gaş , bugün "Kınama" başlığı altında başlattığı kampanyayla Türkçe’nin resmiyetten kaldırılmasını önlemek için imza kampanyası başlattı. Kampanyaya yoğun ilginin olduğunu söyleyen Gaş, kampanyanın sona ermesi ardından imzaları, sivil toplum örgütlerine, Kosova siyasi temsilciliklerine, medyaya ve daha birçok kurum ve kuruluşa teslim edeceğini söyledi.¹⁵⁷

* Kosovalı Türkler’in itiraz ettiği 5. madde anayasanın resmi diller bölümünü oluşturuyor: "Kosova Cumhuriyeti’nde resmi diller Arnavut dili ve Sırp dilidir, Türk dili ise merkezi düzeyde resmi kullanımda, Türk Topluluğu’nun yaşadığı Kosova Cumhuriyeti belediyelerinde ise eşit resmi kullanımdaki dildir." Kosovalı Türkler, 1974 Anayasa’sındaki gibi Türk dilinin Sırpça ve Arnavutça’yla birlikte merkezi resmi diller statüsüne alınmasını istiyordu.

¹⁵⁶ *Milliyet*, 10 Nisan 2008.

¹⁵⁷ *Milliyet*, 10 Nisan 2008.

Böylece kabul edilen yeni anayasa ile Kosova’da resmi diller Arnavutça ve Sırpça oldu. Kosova Demokratik Türk Partisi ve sivil toplum kuruluşlarının bu konu ile ilgili göndermiş olduğu öneriler dikkate alınmadı.

Kosova Anayasası’nda, Türkçe’nin resmi dil olarak geçmemesi Türk toplumunda üzüntüye neden olmuştur. Ancak Türklerin yaşadığı bölgelerde, belediye meclisleri resmi dil olarak Türkçe’yi onayladı. Bunlardan Kosova’da Türklerin yaşadığı en eski kentlerden bir tanesi olan Vıçitırın’da Türkçe resmi dil olarak kabul edildi. Kosova Demokratik Türk Partisi, Vıçitırın şubesi bundan 1 yıl kadar önce Türkçe’nin resmi dil olması yönünde belediye meclisine yaptığı başvuru, seçimler ve Kosova’nın bağımsızlığı gibi gelişmeler nedeniyle gündeme gelememişti. Vıçitırın Belediyesi’nin son toplantısında söz konusu istem gündeme alındı. Türkçe’nin resmi dil olması için düzenlenen belediye meclisi toplantısına, Türkiye’nin Kosova Eş Güdüm Bürosu Başkanı Mustafa Sarnıç da davet edildi. Bir konuşma yapan Vıçitırın Belediye Başkanı Bayram Malaku, toplantı da “ Toplantı da ilk kez bir ülke temsilcisinin belediye meclisi toplantısında hazır bulunması bizim için memnuniyet vericidir. Türkiye’nin Kosova’nın kardeş ülkesidir. Türkçe Vıçitırın’da 600 yıldan bu yana konuşulan bir dildir ve resmi dil olması için bir engel bulunmamaktadır ¹⁵⁸ Oylama sonucunda ‘Türkçe’ ezici bir çoğunlukla ‘resmi dil’ olarak kabul edildi. Malaku oylamanın ardından Mustafa Sarnıç’ı konuşma yapması için kürsüye davet etti. Mustafa Sarnıç , yaptığı konuşmada, “Bu hazırlıkların bir yıl önce başladığını biliyorum. Bugün bu kararı almakla Vıçitırın Belediyesi ve halkı Türklere ve Türkiye’ye karşı olan sorumluluklarını yerine getirmişlerdir. Bu nedenle Bayram Bey’e ve azalara belediye düzeyinde Türkçe `nin resmi dil olması için aldıkları kararı içtenlikle kutlarım”¹⁵⁹ dedi. Sırp ve Arnavutlar arasında ikiye bölünmüş olan Mitroviça kentinde bazı resmi belgeler Türkçe hazırlanmaya başladı. Bir resmi evlilik belgesinde Türkçe de kullanıldı. Kosova’nın başkenti Priştine’nin belediye meclisi, Türkçenin resmi diller arasında yer almasını oybirliğiyle kabul etti. Priştine Belediye Başkanı İsmet Beçiri “ Türkçe geleneksel olarak kullanılan bir dildir. Türkçe’nin resmîyetini oybirliğiyle kabul edildi. Bu karar diğer belediyelere de örnek olmasını dilerim” dedi.¹⁶⁰

¹⁵⁸ <http://www.kosovahaber.net/haber/haberdetay.asp?bolum=3806&uyeid=9;http://www.tumgazeteler.com/?a=1848863>.

¹⁵⁹ <http://www.kosovahaber.net/haber/haberdetay.asp?bolum=3806&uyeid=9;http://www.tumgazeteler.com/?a=1848863>.

¹⁶⁰ <http://www.kosovahaber.net/haber/haberdetay.asp?bolum=3806&uyeid=9;http://www.tumgazeteler.com/?a=1848863>.

Kosova'nın Priştine, Prizren, Mitroviça ve Gilan belediyelerinde belediyelerinde Türkçe'nin resmi dil olarak kabul edilmesi olumlu bir gelişmedir. Ancak Türkçe'nin Anayasa'da resmi diller arasında yer almaması, gelecekte belediyelerin tutumlarının değiştirilerek Türkçe'yi kendi belediyelerinde resmi dil statüsünden çıkarmaları durumu dikkate alındığında Türkler bu haklarından mahrum kalabilecektir.

Türklerin tek partisi olan Kosova Demokratik Türk Partisi TDB, Türk kimliğini ve Türklerin haklarını savunmasına rağmen, özellikle Türk dilinin resmîyetini iade etmekten aciz kalması sonucu kendi seçmen kitlesinden ve Türk sivil toplum örgütlerinden son dönemlerde eleştiri almıştır.¹⁶¹

Sonuç olarak savaşın ardından çok sayıda yapılan reform ve düzenlemelerden birisi olan resmi dil konusunda Türk halkı olumsuz olarak etkilenmiştir. Çünkü yapılan yeni düzenleme ile Türkler dillerinin resmîyetini kaybetmiştir.

1974 Anayasa'sında Türkler'in yaşadığı bölgelerde Türkçe'nin resmi dil olduğu belirtiliyordu. 1977 yılında yürürlüğe giren Kosova SÖB Dil ve Yazıların Eşit Kullanılması Kanunu Türkçe'nin resmîyetini güvence altına almıştı. Günümüzde sadece Türkçe belediye çapında geleneksel dil grubuna girerek resmi dil konumuna sahiptir. Kosova Türkleri, eskiden olduğu gibi, Türkçe'nin resmi dil olmasını ve bunun anayasal garanti altına alınmasını arzu etmektedirler. Türkçe'nin resmîyeti eskiden anayasaya bağlıydı. Bugün bu resmîyet hala var ama anayasaya bağlı değil, belediye tüzüklerine bağlı. Bu Türkler için olumsuz bir durum. Örneğin Prizren Belediyesi'nde Türkçe resmi dil olarak kabul edilmektedir. Ama ileride eğer aşırı tutucu bir Arnavut partisi belediye seçimlerini kazanırsa ve bu tutumlarını değiştirirlerse Türkçe'nin resmîyetini kaldırabilir. Bu bakımdan Türk dilinin resmîyetinin yeniden anayasaya bağlanması için mücadele sürdürülmelidir.

Anayasa'nın kabulü ile ilgili olarak¹⁶², Cumhurbaşkanı Fatmir Seydiu, *"Anayasa Komisyon tarafından hazırlanan Anayasa taslağını takdirle karşılıyorum. Anayasa, Kosova vatandaşlarına ve topluluklara eşitlik haklar sağlamış ve Ahtisaari'nin dokümanını koruyacak modern bir belge niteliği taşımaktadır. Kosova anayasası kalıcı kurumların kurulması için esas olacak, Kosova'nın sınırlarının dokunulmaz, değişmez ve bir bütün olarak ortaya koymaktadır. Yeni anayasa*

¹⁶¹ <http://www.dogruiyol-tksd.org/>; http://www.gercekdernegi.org/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=32, Doğruyol Derneği, 5 Mart 1999.

¹⁶² *Milliyet*, 10 Nisan 2008.

Kosova'da pazar ekonomisinin oluşturulmasına, doğal zenginliklerin kullanımı ile ilgili hukuki alt yapıya sahiptir. Kosova tarihine yeni beyaz bir sayfa açıldı. Anayasa Kosova'yı Avrupa -Atlantik kurumlara entegre etmeye kılavuzluk edecektir ve vatandaşlara demokratik ve eşit bir toplumda yaşamalarına zemin yaratacaktır. " Kosova Başbakanı Hashim Taçi ise, " Kosova'nın tarihinde ilk defa vatandaşlarının iradesine göre hazırlanan bir anayasa onaylandı. " Avrupa Birliği Misyonu Sivil Büro Yöneticisi Pieter Feith, "Kosova'nın tam anlamı ile demokratik bir anayasaya kavuşmuş olduğunu ifade edebilirim. Kosova'nın azınlık haklarının korunması ve ademi merkezîyetçilik alanlarında önemli maddeler içeren çağdaş bir anayasaya sahip oldu. Bu anayasa, Kosova'nın Avrupa ile yakınlaşmasını sağlayacaktır. "

2.3.4. Kültür ve Sosyal Dernekler

Kosova'da savaş sırasında 65 halk kütüphanesi yok edilmiş, Belediye Kültür Merkezleri'nin %57'si tahrip edilmiştir. Kültürel faaliyet ve yatırımların, büyük ölçüde bağışçı ülkelere dayandığı söylenebilir. Ancak son yıllarda bu konulara bağışçı ülkelerin ilgisi azalmış ve ihmal edilen bir düzeye gelmiştir. Ülkedeki milli müze ve milli kütüphanenin ciddi bir şekilde desteğe ihtiyacı bulunmaktadır.

Kosova Türkleri, Kosova'nın nerdeyse her yerinde, özellikle de Prizren ve Priştine'de bulunan Osmanlı eserlerini kendi varlıklarının simgeleri olarak görmektedirler. Bu Osmanlı Dönemine ait pek çok tarihi eser restorasyona ihtiyaç duymaktadır. Kültür Bakanlığı'na bağlı biri Kosova düzeyinde, üçü yerel, toplam dört Tarihi Eserleri Koruma Kurulu (Priştine, Prizren ve Cakovo) ile beş arşiv bulunmaktadır.¹⁶³

Kosovalı Türkler, kültürel kimliklerini kurdukları dernekler eliyle sürdürmeye çalışmaktadır. Kosova'da Türk kültürünü ve Türkçe'yi yaşatma ve yayma, Türk tarihini araştırma maksatlı Sosyal Dernek ve Kuruluşlar kurulmuştur. Bu Türk derneklerinin sayısı 2003 yılında 27 olmuştur. Prizren, Priştine, Gilan, Mamuşa, Mitroviça ve Vıçitırın'daki bu Türk sivil toplum kuruluşu değişik alanlarda faaliyetlerini sürdürmektedirler. Kosova'da Türkler tarafından kurulan "Doğru Yol" ve "Gerçek" adlı iki dernek Kosova'daki Türklerin kültürel birlikteliğini canlı tutmak ve korumak yolunda faaliyet göstermektedir.¹⁶⁴

¹⁶³ Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, *Priştine Eşgüdüm Başkanlığı verileri*, 2005.

¹⁶⁴ Gökdağ, "Kosova Türkleri", a.g.m., s.112.

Özelikle Türk kültürel faaliyetlerinde, Doğruyol Derneği'nin çalışmaları bulunmaktadır. Bu dernek ve kuruluşlar genç nesli öğretme amaçları yanında esnaf ve sanatkar derneği gibi değişik amaçlarla kurulmuş derneklerdir. Bu derneklerin çoğu Türklerin yoğun olarak yaşadığı Prizren şehrinde yoğunlaşmıştır. Ülkedeki diğer sosyal dernekler incelendiğinde bu derneklere uluslar arası fonların desteği olmasına rağmen Türk dernekleri ise sadece Türkiye'den finanse edilmektedir. Priştina'da tiyatro, spor ve edebiyat etkinlikleri olan Türk derneği "Gerçek" faaliyetlerini sürdürmektedir. İlk dönemlerde ilgi alanları ağırlıklı olarak müzik ve halk oyunları olan dernekler kurulurken, aynı zamanda kadın derneklerinin yanı sıra, kültür, yazın, sanat, insan hakları, Türk öğretmenleri, Türk yazarları ve Türk gazetecileri gibi değişik dernekler de kendi alanlarında etkinliklerini sürdürme gayreti içindedirler. Günümüzde Prizren'de Türk dilinde tiyatro oyunları sahneleyen 3 dernek mevcuttur. Bunlar:" Nafiz Gürcüali Türk Tiyatrosu ", " Rumeli Tiyatrosu " ve " Kabare "dır. Özellikle Prizren'de tiyatro ve dram alanında faaliyetlerini sürdüren derneklerin sahnelediği oyunlar profesyonel tiyatro seviyesini yakalamış bir performans sergilemektedirler.

1978 yılından itibaren Kosova'da Türkçe'nin korunup yaşatılmasında önemli bir rol oynayan ve Türk Kültürünün devamlılığının sağlanması için Nafiz Gürcüali Özel Türk Tiyatrosu faaliyetlerini sürdürmektedir. TİKA Başkanlığı tarafından kostüm yönünden desteklenmektedir.¹⁶⁵ Ferizovik'te yapılan Geleneksel Amatör Tiyatro Festivali'ne oyunlara katılarak tek Türk tiyatrosu olarak son beş 5 yıldır art arda birinciliği kazanmıştır.

14 Haziran 2006 tarihinde Kosova'da Türk tiyatrosunun 70. yılı kutlamaları nedeniyle yönetmen Nafiz Gürcüali'nin yönetimindeki tiyatro sanatçıları tarafından Prizren'de kutlamalar yapılmış ve oyunlar sergilenmiştir. Galaya Kosova Demokratik Türk Partisi Lideri ve Meclis Başkan Vekili Mahir Yağcılar , Adalet Bakan Yardımcısı Altay Suroy ve Kosova Türk Eşgüdüm Bürosu Müsteşarı Volkan Türk Vural ve çok sayıda kurum ve kuruluş temsilcileri de katılmıştır.¹⁶⁶

11 Ocak 2008'de Nafiz Gürcüali Türk Tiyatrosu'nun 30. ve Rumeli Türk Tiyatro Sanatçıları Derneği'nin 15. yıldönümü dolayısıyla, Rumeli Türk Tiyatro Sanatçıları Derneği'nin organizasyonu ile kutlandı. Kosova'daki Türk Tiyatro Tarihi kutlaması, bu organizasyon kapsamında Üsküp Türk Tiyatrosu, "Kadıncıklar " ve "Kedi

¹⁶⁵ TİKA Faaliyet Raporu, TİKA Yayınları, Ankara, 2005, s.130.

¹⁶⁶ Milliyet, 15 Haziran 2006.

ile Palyaço " oyunlarıyla seyircisiyle buluştu. İlk oyun Erhan Özçelik'in yazdığı, Mustafa Yaşar'ın yönettiği "Kedi ile Palyaço ", çocuk oyunu, çocuklar tarafından ilgiyle izlendi. Akşam, büyüklerin karşısına çıkan Üsküp Türk Tiyatrosu'nun "Kadıncıklar " oyunu sergilendi. Prizren Türk Tiyatrosu adına seyircileri selamlayan "Rumeli " Türk Tiyatro Sanatçılar Derneği Başkanı Etem Kazaz, " Üsküp Türk Tiyatrosu `nun Prizren`e gelişinin, Prizren Kültür Evi Nafiz Gürcüali Türk Tiyatrosu'nun 30. ve Rumeli Türk Tiyatro Sanatçıları Derneği'nin 15. yıldönümü kutlamaları başlangıç faaliyetlerimizdir. Önümüzdeki dönem de değişik faaliyetlerin yanı sıra Türkiye'den de tiyatrolar Kosova'ya davet edilecektir."¹⁶⁷

Kosova'da genellikle insani yardım konuları görüntüsü altında çoğu misyonerlik ve istihbarat faaliyetleri yapan üç yüze yakın sayıda İnsani Yardım Kuruluşları faaliyet göstermektedir. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra başta Suudi Arabistan merkezli bazı islami insani yardım kuruluşlarının faaliyetleri dikkat çekicidir. Bu kuruluşlardan Arabistan merkezli olanlar Kosova'daki Osmanlı eserlerini restore etmek görüntüsünde bölgedeki Osmanlı varlığını ve izlerini silmek için Osmanlı'dan kalma tarihi eserleri ve mimarisini, arap mimarisi esas alınarak yok etmektedir. Suudi Arabistan kendi ülkesinde, diğer Osmanlı eserlerine yaptığı gibi Mekke'de 1781 tarihinde Osmanlılar tarafından Kabe'nin asi kabilelerden korunması için Kabe'ye hakim bir yerde yapılan Osmanlı Ecyad kalesini 2002 yılında yıktığı gibi Kosova'da restorasyon adı altında yapmaktadır. Türkiye'nin tepkilerine rağmen kalenin yıkılmasına engel olunamamış ve Kalenin yıkılmasıyla Mekke'deki 500 yıllık Türk hakimiyetinden geriye Sultan Abdülaziz ve II. Abdülhamit tarafından Kabe'nin etrafında inşa edilen revaklar dışında eser kalmamıştır.

2.3.5. Sosyo-Kültürel Alanda Türkiye İle İlişkiler

Türkiye dış Türkler politikasında Sovyetler Birliği döneminde gerek Sovyet yönetimi altında yaşayan Türklere ve gerekse Sovyetlerle ortak pakt içinde veya müttefik konumunda bulunan Bulgaristan ve Yugoslavya gibi ülkelerdeki Türklere yönelik ciddi ve kararlı bir Türk dış politikasından bahsetmek mümkün değildir. Aslında Türkiye bu dönemde, kendisi büyük bir Sovyet tehdidi ve tehlikesine maruz kalmış ve bu sebeple Sovyetleri rahatsız edecek davranışlardan uzak kalmak istemiştir.

¹⁶⁷ *Hürriyet*, 12 Ocak 2008.

Genelde Sovyet paktında veya müttefiki konumunda bulunan Bulgaristan ve Yugoslavya Türkleri, dayanılması zor şartlar altında kalmaları üzerine de, zaman zaman bu ülkelerden son çare olarak Türkiye'ye soydaş göçleri kabul edilmiştir. Bu bağlamda da eski Yugoslavya içinde yer alan Kosova bölgesinde yaşayan Türkler, Yugoslavya'nın dağılma sürecine kadar genelde kültürel haklardan yoksun yaşamışlar ve buralardan da Türkiye'ye göçler olmuştur. Yukarıda değinilen ağır Sovyet tehdit ve tehlikesi, Türkiye'yi güçlü bir güvenlik şemsiyesi aramaya itmiş ve bunun neticesinde de 1952'de NATO paktına üye olmuştur. Bu üyeliğin bir neticesi ve de paktın gelişmişlik açısından zayıf ortaklarından birisi olarak Türkiye, ister istemez milli politikalarını NATO kapsamında değerlendirmek ve uygulamak durumunda kaldığından yukarıda bahsedildiği gibi dış Türklerle ilişki kuramamıştır.

Sovyetler Birliğinin dağılması sonrası Türkiye, yeni oluşan Türk Cumhuriyetlerine, Rusya Federasyonu içinde yaşayan Türklere ve diğer dünya Türklerine yönelik daha etkin dış politikalar oluşturmaya ve uygulamaya başlamıştır. Çeşitli kültürel, ekonomik ve eğitim alanlarını içeren bu politikalar üretmiştir.

Türkiye, 1999'dan sonra bağımsızlığını elde edinceye kadar Kosova Hükümeti ile ilişkilerini Üsküp Büyükelçiliği'ne bağlı Priştine'de bulunan Türk Eşgüdüm Başkanlığı tarafından sürdürmüştür. Kosova'da yaşayan Arnavut, Boşnak ve Türk halkın Türkiye ile geçmişten gelen kültür, tarih ve akrabalık bağları mevcut Türkiye Bakanlıkları vasıtasıyla Kosova'daki eşiti Bakanlıklarla çeşitli işbirliği anlaşmaları yapmıştır. Kosova'daki Türklerin neredeyse hepsinin bir aile ferdi veya yakını Türkiye'de yaşadığı için Türkiye ile sürekli irtibat halinde olmuşlar ve bazı sağlık sorunlarını dahi Türkiye'deki hastanelerde tedavi görerek halletmeye çalışmışlardır.

1997-98 yıllarında Kosova'da yaşayan Arnavutlar her alanda Sırlara karşı örgütlendi. Türkler ise politikaya pek fazla karışmadı ve Türk kültürünü örf ve adetleriyle, kültür ve sanatlarıyla yaşatmaya çalışmaktadırlar. Bu bakımdan Türkler'e, Sırlar da nispeten dokunmamıştır. Özellikle Prizren'de kurulu kültür dernekleri çatısı altında "Türklük" yaşatılmaya çalışılmıştır. Kendilerini "Evladı Fatihan" olarak adlandıran Türkler uydu antenleriyle Türkiye'deki gelişmeler sürekli izlemekte ve her evde mutlaka Atatürk fotoğrafları ve Türk bayrakları vardır ve bununla övünmektedirler. Türkler kendilerine Kosova'da adeta bir "Anadolu" yaratmışlardır.

Kosova Savaşı'ndan sonra uluslararası kuruluşlar tarafından vatandaşlara pasaport yerine kullanılmak üzere UNMIK belgeleri verilmeye başlanmıştır. Ancak

Bulgaristan bu belgeleri bir dönem pasaport olarak kabul etmediğinden Kosova'daki Türklerin ve diğer Müslüman halkların Türkiye ile irtibatı zorlaşmıştır. Ancak daha sonra Bulgaristan Hükümeti'nin 2004 yılında aldığı bir kararla bu zorluk ortadan kalkmıştır.

Aynı şekilde Arnavutlar'ın da Türkiye'de bir yakını veya akrabası bulunmaktadır. Arnavutların büyük kısmı ve özellikle şehirlerde ve kasabalarda oturanlar da Türkçe bilmekte, teknolojik imkanları da kullanarak Türkiye televizyonlarını seyretmektedirler. Kosova'da Türk televizyonları oldukça geniş bir izleyici kitlesine sahiptir. Arnavutların birçok aile fertlerinin Yemen ve Çanakkale Savaşlarında Türk Orduları içinde yer aldığı ve bu savaşlarda şehit olduğu ifade ederler. Bir kısım Arnavut aşırı milliyetçileri hariç olmak üzere Arnavut vatandaşları, kendilerini yukarıdaki nedenlerle Türkiye'ye yakın hissetmektedirler. Bu yakınlık duygusunun temelinde, tarihsel, dinsel faktörlerin yanında Türkiye'de yaşayan Arnavut akrabalarının varlığı da önemli bir rol oynamaktadır.

Kosova Barış Gücü bünyesinde 1999 yılında Kosova'ya giden Türk Taburu Görev Kuvvet Komutanlığı, Prizren'deki "Sultan 1. Murat Kışlası"nda konuşlandı. Türk birliği, can güvenliğini sağladığı bölge halkına sosyal yardımlarda da bulunuyor ve her konuda destek oluyor. Türk taburu, barışın temininin yanı sıra önemli sayılabilecek insani yardımlarda da bulunmaktadır. Tabur sorumluluk sahasında sivil-asker işbirliği çerçevesinde yürüttüğü faaliyetler bölgedeki tüm etnik gruplar üzerinde olumlu etkiler yapmaktadır.¹⁶⁸ Kosova'da Türk askerlerinin faaliyetleri bölge halkının takdirini kazandı. Kosova'da, NATO harekâtı çerçevesinde mayın temizlerken 22 Eylül 1999'da Dragaja'da şehit düşen Türk askeri Hv. Kd. Bçvş. Hüseyin Kutlu'nun Azerbaycan ve Türk askerlerinin görev yaptığı Sultan Yıldırım Beyazıt Kışlasının yanındaki mezarına konulan iki çelenge şehit düşen Türk askerine sevgisi nedeniyle halk dokunmadı ve çelengi kaldırmadı.¹⁶⁹

Buna karşılık eski Sırp ve komünist yönetim zamanındaki yoğun olumsuz propaganda nedeniyle; sınırlı sayıda bazı aydın Arnavutlar, Arnavut milliyetçiliği adı altında kendilerinden olmayan herkese

Türkler de dahil olmak üzere Boşnaklara ve Çingenelelere tepki göstermişlerdir. Sırp yönetimi döneminde, uzun yıllar boyunca her türlü yöntem kullanarak ve

¹⁶⁸ *TİKA Faaliyet Raporu*, TİKA Yayınları, Ankara, 2005, s.126

¹⁶⁹ *Milliyet*, 23 Eylül 2006.

okullardaki ders kitapları vasıtasıyla Türk düşmanlığı propagandası yayılmaya çalışılmıştır. Az sayıdaki bazı Arnavut aydınının sahip olduğu, Türklere karşı düşüncelerin sebebinin bu olduğu değerlendirilmektedir. Boşnaklar-Goralılar, Torbeşler ve Çingeneler de Türkiye'ye yakınlık duyan topluluklardır. Bunlardan Çingenelerin bir bölümü YFC döneminde Türk okullarına devam ettikleri için Türkçe'yi konuşabilmektedirler.

Türk Dünyasının kültür varlığının araştırılması, geliştirilmesi ve tanıtımı konularında resmi ve özel kuruluşların çalışma ve çabaları bulunmaktadır. Özellikle Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra, Türkiye'de Türk Cumhuriyetleri ve Türk Topuluklarına yönelik yeni kurumlar ve mevzuatlar oluşturulmuştur. Bu kuruluşlardan birisi de 27 Ocak 1992 tarih ve 480 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı'na bağlı Türk İşbirliği Kalkınma Ajansı'(TİKA) dır. TİKA'nın kuruluş amacı, görevleri ve teşkilat yapısı anılan kararnamede yer almaktadır. TİKA, 1992 yılından itibaren faaliyetlerini sürdürmektedir. TİKA, Türk Cumhuriyetler başta olmak üzere Türkiye'ye komşu ülkeler ve gelişme yolundaki ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak, bu ülkelerle ekonomik, ticari, teknik, kültürel ve eğitim ile ilgili alanlarda işbirliği proje ve programları geliştirmek, bu projeler için gerekli finansmanı sağlamak, buradan gelecek eleman ve öğrencilerin eğitim ve staj görmesi, bu kişilere burs tahsis edilmesi amacıyla gerekli düzenlemeler ile aynı kurum ve kuruluşlarla koordinasyon yapmak; Türkiye'nin ikili, bölgesel ve küresel düzeyde iktisadi, teknik, çevresel, hukuki vs. alanlardaki işbirliği ilişkilerini yönlendirmek, bu ilişkiler için gerekli tahlil, tasarım, planlama, projelendirme ve koordinasyon sağlamak amacını hedeflemektedir.¹⁷⁰ TİKA vasıtasıyla Türkiye, Avrasya coğrafyasında akrabalık ilişkileri içinde olduğu Türk Dünyası veya ortak kültür değerlerine sahip olduğu ülkelere çeşitli alan ve düzeylerde yardım yapma ve işbirliği hususlarında bir sistematiğe kavuşmuştur. Belirlenen amaçlar doğrultusunda ve çeşitli düzeylerde toplam 210 proje, TİKA'nın katkılarıyla 1992-1997 yıllarını kapsayan dönemde geliştirilmiştir.

Bunlardan 160'ı ülke projesi, 50'si ise birden çok ülkeyi ilgilendiren genel veya bölgesel projelerdir.¹⁷¹ Anılan projelerin bazıları tamamlanmış olup; diğerleri ile ilgili çalışmalar sürmektedir. TİKA Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Balkanlar ve

¹⁷⁰ “ *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası*, Türk Dünyası'ndan Uluslararası-Kurumlararası Bir Köprü: TİKA”, *Avrasya Dosyası Bülteni*, TİKAYayınları, yıl 1, cilt 1, sayı 4, Ankara, 1993, s. 68-69.

¹⁷¹ *Avrasya Dosyası*, ASAM Yayınları, yıl 6, sayı 101, Ankara, Haziran 98, s. 3.

Kosova'da ilişkileri sürdürmekte, bu ülkelerle birlikte projeler yapmaktadır.¹⁷² 15 günde bir yayınlanacak şekilde TİKA AVRASYA Dosyası Bülteni çıkarılmasına Ocak 1994 tarihi itibariyle başlanmıştır. TİKA'nın faaliyet alanları çerçevesinde ve akademik ağırlıklı Avrasya Etütleri Dergisi üç aylık periyotlarla 1994 ilkbaharından itibaren yayınlanmaktadır. Türkçe, İngilizce ve Türkmen, Kazak, Kırgız ve Özbek Türkçe'sinde basılan bu dergi, ilgili kişi ve kuruluşlara ulaştırılmaktadır.¹⁷³

Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi de Kosova'da hem Arnavutlara hem de Türklere yönelik çeşitli sosyal projeleri hayata geçirmektedir. TİKA, bu bölgedeki Osmanlı'dan kalma eserleri de restore ederek bir medeniyetin bu topraklarda uzun yıllar var olduğunu yeni nesillere aktarılmasına hizmet etmektedir. Türk Tabur Görev Kuvveti'nin 1999-2004 yılları arasında Kosova'da yürüttüğü faaliyetler şunlardır:

TİKA'nın desteğiyle Türk doktorları tarafından etnik ayırım gözetmeksizin yardıma muhtaç halka sağlık ve bölgeye de altyapı imar, bakım ve onarım desteği temin edilmekte, bu kapsamda oluşturulan Yardım Fonundan yardıma muhtaç kişilere yardımlar yapılmakta, gençlere ve özellikle çocuklara yönelik eğitim faaliyetlerine destek sağlanmaktadır. Kosova'da tedavisi mümkün olmayan hastalar tedavileri için Türkiye'ye gönderilmektedir. Zaman zaman sünnet şöenleri ile çocuklar sünnet ettirilmektedir. Altyapı desteği kapsamında 1999-2005 yılları arasında Barışı Destekleme Harekatı çerçevesinde Kosova Taburu'nun da desteğiyle 185 km. yol bakım ve onarımı park ve çevre düzenlemeleri, 1665 m., içme suyu hattı inşası, 1330 m. kanalizasyon kazısı yapılmıştır. 44 okul, 6 cami, 3 dernek, 2 sağlık ocağı ve 2 park bakım, onarım ve yeniden inşası yapılmıştır. Fatih Sultan Mehmet'in yönettiği Osmanlı ordusu tarafından Prizren Şehrinin fethedildiği 21 Haziran 1455 tarihinde yapılan Namazgah, 2004 tarihinde aslına uygun olarak yeniden düzenlenmiştir.

Daha önceden lisesi bulunmayan, Türklerin yaşadığı Mamuşa Köyü'ne 15 Nisan 2002 tarihinde Mamuşa Lisesi ve Türklerin yaşadığı Prizren'in Kurilla Mahallesi'nde 23 Nisan 2003 tarihinde 23 Nisan Anaokulu tamamlanarak hizmete açılmıştır. Zaman zaman öğretmenler ve farklı etnik gruplardan başarılı öğrenciler gezi maksatlı olarak Türkiye'ye gönderilmektedir. Türkçe'nin bölgede eskiden olduğu gibi bozulmadan konuşulması ve bölgede daha fazla konuşulan bir dil haline gelmesi için bölge halkı talepleri de dikkate alınarak Türkçe dil kursları açılmıştır.

¹⁷² *Avrasya Dosyası, a.g.m., s. 69.*

¹⁷³ *Türkmenistan Ülke Raporu, Avrasya Bülteni, TİKA Yayınları, No 29. Ankara, 1996, s.155.*

Kosova’da Türk tarihinin doğru anlaşılması ve yerel halk ile bütünleşmeyi sağlamak amacıyla milli bayramlar da kutlanmaktadır. Bu kapsamda yerel halktan ve yabancı askeri personelden yaklaşık 2004’de 5000 kişinin katılımı ile 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kapsamında Prizren Şehri’ndeki bir kısım liselerin Gençlik Festivali ve 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamaları kapsamında Prizren’de 5 lisenin katıldığı liseler arası futbol ve basketbol turnuvaları düzenlenmiştir. 30 Ağustos Zafer Bayramı kutlamalarına yaklaşık 4.000 yerel halkın katılımı olmuş ve bayram büyük bir coşkuyla kutlanmıştır. Burada dikkat çekici bir nokta ise, Almanya bölgede nüfuz kurabilmek için 1999 yılından itibaren Türkiye’den kat kat fazla maddi ve insani yardımlar yapmasına rağmen tüm bölgede ve bir örnekle 2005 yılında Prizren’de yaptıkları ve Alman Savunma Bakanı’nın da katıldığı Alman kurtuluş gününe ancak 100-200 kişilik bir katılım sağlayabilmişlerdir, Alman görevlilerinde ifade ettiği gibi “ Türkler kendi kutlamalarında katılım sayısının bu kadar fazla olmasını nasıl sağlıyorlar “ itiraflarını yapmaktadırlar. Bu ise bölgede halen Osmanlı’dan kalma Türk sevgisinin açık bir göstergesidir.

Kosova’da Türk derneklerinden biri olan Doğruyol Türk Kültür ve Sanat Derneği’nin öncülük ettiği faaliyetler: Her 10 Kasım’da Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün ebediyete intikali münasebetiyle Kosova’da anma töreni ve bir takım etkinlik düzenlenmektedir. Bu etkinliklerde ilkökul ve lise öğrencileri arasında resim ve şiir yarışması düzenlenerek, yarışmaya katılan eserler Prizren’deki tarihi Osmanlı Hamamı’nda sergilenmektedir. Bu sergilere halkın yoğun ilgilerinin olduğu gözlemlenmiştir. Yine bu derneğin öncülüğünde Nafiz Gürcüali Türk Tiyatrosu faaliyetleri sürdürmekte ve bu etkinliklere katılmaktadır. 10 Kasım etkinliklerinde Prizren Kültür Evi’nde düzenlenen anma programlarında Nafiz Gürcüali Türk Tiyatrosu oyuncularını tiyatro oyunları sergilemektedirler.

Kosova’da Türkçe yayınlanan ilk süreli yayını 1871’de çıkmaya başlayan “ Prizren “ adındaki vilayet gazetesidir. 1920 yılına kadar birkaç gazete çıkarılmıştır. Ancak 1920-1950 yılları arasında Türkçe süreli yayınlar çıkarılmamıştır.¹⁷⁴ 1969 yılına kadar Kosova Türkleri’nin sesini duyurabileceği bir yayını organı olmamıştır.¹⁷⁵ Bu tarihe kadar Makedonya Türkleri tarafından çıkarılan Birlik gazetesi Kosova Türkleri’ne de hitap etmiştir. Tito Yugoslavya’sının kurulmasından sonra Kosova

¹⁷⁴ Gökdağ, "Balkan Türklüğünün Dil ve Eğitim Sorunları", a.g.m., s.304.

¹⁷⁵ Gökdağ, " Kosova Türkleri ", a.g.m, s.112.

Türkleri'ne kendi dillerinde eğitim ve yayın hakkı tanınması ile Kosova'da ilk Türk gazetesi ve Türklerinin en önemli haber kaynağı olan haftalık Tan gazetesi 1969 yılında çıkarılmaya başlanmıştır. Devlet bütçesi tarafından finanse edilen bu gazete 1999'a kadar, 30 yıl düzenli bir şekilde Priştine'de yayın yapmış, Kosova Türkleri'nin gözü kulağı olmuştur. Eski Yugoslavya döneminde kurulan kültür ve sanat dernekleri aracılığıyla, Kuş (çocuk dergisi), 1973'de Çevren (toplum, edebiyat, bilim yazın ve sanat dergisi), 1979'da Çığ (sanat ve yazın dergisi), Demokrasi Ufku adlı on beş günde bir çıkan yeni bir siyasi gazete yayımlanmıştır.¹⁷⁶ Ayrıca bu yayın evi oluşumdaki kitap dizisi kapsamında 160 üzerinde özgün eser (roman, şiir, öykü, dram, monografi, derleme ve antoloji) Türk dilinde yayınlanmıştır. Tan, Kosova'da yaşanan son savaştan sonra, faaliyetlerine devam edememiştir. Çevren, Kuş (çocuk dergisi), Esin, Çığ, Bay, Sofra ve Türkçem adlı dergilerin bir kısmı günümüzde kapanmış olsa da Kosova Türklerinin kültür hayatına büyük katkılar yapan matbuat olarak zikredilmelidir.¹⁷⁷ Türk Dili ve Latin Alfabesi ile Yayınlanan tek çocuk dergisi olan " Türkçem " Dergisi, Türk dili, tarihi, gelenek ve göreneklerini çocuklara aktarılması bakımından TİKA tarafından desteklenmektedir.¹⁷⁸

1992 yılından sonra baskılar artmaya başladı ve bu özgür bir medyanın gelişmesini engellemiştir. Kosova'da savaştan önce medya devletin denetimi altına girmiştir. Miloşeviç rejimine karşı olan Sırp medyasının yanında Arnavut medyası da oluşmaya başlamıştır.¹⁷⁹ 1992 yılından sonra baskı rejimi sırasında özgür bir medyanın oluşmasının imkansızlıkları nedeniyle ancak savaştan sonra çok sayıda televizyon ve radyo açılabilmiştir. Kosovalı Türklerin özel girişimleri sonucu, savaş sonrası bazı Türkçe dergiler çıkmaya başlamışsa da, bunların çoğu maddi imkansızlıklardan dolayı varlıklarını sürdürememiştir. 24 Kasım 1999'da Kosova Türkleri'nin ilk bağımsız gazetesi olan haftalık Yeni Dönem Gazetesi özel girişimlerle Prizren'de çıkmaya başladı.¹⁸⁰ Kosova'daki Türklerin tek gazetesi olan bu gazetenin amacı Bölgedeki Türkleri bilinçlendirmek, çıkarlarını korumak, Türk dilini, kültür görenek ve geleneklerini yaşatmak, Bölgedeki Türkler arasında dayanışma ve kaynaşmayı

¹⁷⁶ Gökdağ, "Balkan Türklüğünün Dil ve Eğitim Sorunları", a.g.m., s.304.

¹⁷⁷ Avrasya Dosyası, a.g.m., s. 69.

¹⁷⁸ TİKA Faaliyet Raporu, TİKA Yayınları, Ankara, 2005, s.130.

¹⁷⁹ Dünya Gündemi, 7 Ekim 2004.

¹⁸⁰ Prizren Belediye Başkan Yardımcısı Ercan Şpat ile görüşme, Kosova-Prizren, 2004.

* Kosova'daki elektrik eski teknoloji de olsa Priştine'deki elektrik santralinden sağlanmaktadır. Ancak 2005 yılına kadar Kosova'nın elektrik ihtiyacının % 65'i Sırbistan'dan karşılanmakta idi ve Sırbistan bir baskı ve yaptırım aracı olarak Kosova elektrikliğini sık sık kesmekte idi.

sağlamak ve gelişen olaylar hakkında halkı bilinçlendirmektir. Bu gazete 2001 yılından itibaren TİKA Başkanlığı tarafından desteklenmektedir.¹⁸¹

Ancak 1999 yılından sonra oluşan Türk basını maddi sıkıntılar başta olmak üzere Kosova genelinde yaşanan sık sık elektrik kesintileri* dolayısıyla jeneratör ihtiyacı, kırtasiye, bilgisayar eksiklikleri vs. gibi bir takım sorunlarla karşılaşmıştır. Fakat daha da önemlisi Kosovalı yöneticilerin Türk basınına yönelik baskıcı tutumları, çeşitli bahanelerle Yeni dönem radyo ve televizyonuna yönelik lisans verilmemesi ve iptal etme girişimleri medya yöneticilerini daima zor durumda bırakmıştır. Yeni Dönem gazetesinin çıkarılışında ve devam ettirilmesinde Kosova Türk Taburu'nun sağladığı jeneratörün büyük katkısı vardır. 1999 yılında UNMIK Yönetimi'nin bölgedeki Türkleri yok sayan anlayışı ve Türkçe'nin resmi diller arasından çıkarıldığı dönemde yayına başlaması oldukça anlamlıdır. Bu gazete sayesinde Kosova ve dünyadaki gelişmelerin yanı sıra bölgede yaşayan Türklerin sorunlarını dile getirmektedir. Bu bağlamda Kosova'daki Türk halkının toplumdaki değişiklikler hakkında bilgilendirilmesi ve farklı şehirlerde yaşayan Türklerin birbirinden haber almasına öncülük etmiş, birlik ve beraberlik ruhunun gelişmesine ve sorunlarda ortak hareket edilebilmesine yardımcı olmuştur. Kosova'da Resmi Gazete ise, 1 Haziran 2006 tarihinden itibaren Arnavut, Sırp, İngiliz ve Boşnak dilleri yanı sıra Türk dilinde de yayımlanmaktadır.¹⁸²

Radyoda ilk Türkçe yayınlarının başlangıç tarihi 1951 yılında olmuştur. 1999'daki savaşın ardından kesintiye uğramışsa da, bir takım özel girişimler sonucunda yine başlamıştır. Ancak bugün yayın süre ve kaliteleri savaştan öncesine göre daha kısıtlıdır. Savaştan sonra Priştine'deki Türklerin girişimiyle Kosova Radyo Televizyonunda Türkçe 5 dakikalık haber programı ve hafta sonu 40 dakika süren bir program yayına sokuldu. Bu yayınlara ilave olarak Prizren'de 1 Şubat 2003 tarihinde Yeni Dönem Radyosu ile Priştine'deki Kent FM radyoları kuruldu.¹⁸³ Yeni Dönem Radyosu 21 saat Türkçe, 3 saat de Arnavutça, Boşnakça ve Rom dilinde olmak üzere dört dilde yayına başlayan radyo Kosova'da bunu yapan ilk medya organı olma özelliğindedir. Kosova'da Türk medyasının yaşadığı zorluklar hakkında Kosova Yeni dönem Gazetesi'nin ve Yeni Dönem Radyosu'nun sahibi Mehmet Bütüç, “ En büyük sıkıntımız tabii ki maddi sıkıntı oldu. Tan'ın çıkamamasının ardından oluşan boşluk bir şekilde kapatılmalıydı. Bunun üzerine ben kendi sermayemden bir bölüm ayırarak Yeni

¹⁸¹ *TİKA Faaliyet Raporu*, TİKA Yayınları, Ankara, 2005, s.131.

¹⁸² *Sabah*, 2 Haziran 2006.

¹⁸³ *Prizren Belediye Başkan Yardımcısı Ercan Şpat* ile görüşme, Kosova-Prizren, 2004.

Dönem gazetesinin çıkmasını sağladım. 1.5 yıl sonra radyo yayınlarını da başlattık. Koşullar çok zordu. Kosova’da kağıt yoktu, bilgisayarımız yoktu, en önemlisi elektrik sıkıntısı yaşıyorduk. 24 saat içerisinde iki defa ikişer saat elektrik geliyordu. Jeneratörümüz yoktu. Türk askerinin getirmiş olduğu jeneratörle ilk gazeteyi çıkardık. O dönemde Türkler açısından da durum hiç de iç açıcı değildi. Uluslararası örgütler Kosova’da Türklerin olmadığını savunuyorlardı. Biz de varlığımızı kanıtlamak amacıyla 24 Kasım 1999 tarihinde Türkçe yazılan gazetemizi hepsine ücretsiz olarak dağıttık. Gazetemizde Kosova ve dünyadaki gelişmelerin yanısıra bölgede yaşayan Türkler’in sorunlarını da dile getirdik. Türkçe’nin resmiyeti kalkınca Kosova’daki tüm Türkler’in ilk yerel seçimleri boykot etmesini sağladık. AGİT’in binalarının önündeki posta kutuları halkımızın şikayet mektuplarıyla doldu. O dönemdeki UNMIK temsilcisi Bernard Kouchner’in ofisine binlerce protesto mektubu gitti. Bu gazete ile Kosova’daki Türk halkının toplumdaki değişiklikler hakkında bilgilendirilmesi ve farklı şehirlerde yaşayan Türkler’in birbirinden haber alması sağlandı. Bu gazete ile hedefimiz üçüncü bir yorum kaynağı olmaktı. Kosova’da var olan Sırp ve Arnavut yorumuna bizler üçüncü bir yorumu kattık. Radyomuzda dört dilde yayın yapıyoruz. 21 saat Türkçe, 3 saat de Arnavutça, Boşnakça ve Rom dilinde yayın yapıyoruz. Dört dilde yayını 1 Şubat 2003 tarihinde başlattık ve Kosova’da bunu yapan ilk radyo olduk.” demiştir.¹⁸⁴

Televizyonda Türkçe yayın ise 1974 yılında başlamıştır. Tarihi bağlar nedeniyle Türkiye ile yakın ilişkiler içerisinde bulunan Kosova’da bu ilişkilerin devam etmesi ve bunun genç kuşaklara aktarılabilmesi maksadıyla kültür alanında katkı sağlanmaya devam edilmektedir. Özellikle bölgede yerel bir televizyon bulunmaması önemli bir iletişim sorunu idi. Bu amaçla TİKA Başkanlığı tarafından bölgenin ihtiyacını gidermeye yönelik olarak katkı sağlanmış¹⁸⁵ ve Kosova’da Yeni Dönem televizyon kanalı da deneme yayınlarına başlamıştır.¹⁸⁶ Yaptığı yayımlarla günümüze kadar korunan Türkçe dil, din, tarih, kültür ve göreneklere ilişkin öğelerin yaşatılması, Türkiye ile olan tarihi birlikteliğin ve geleceğe yönelik projelerin Türklerin yanı sıra tüm topluma anlatılması ve kamuoyunu Türkçe olarak bilinçlendirmek ve oldukça yaygın olarak kullanılan Türkçe’nin yetişmekte olan gençlere de öğretilmesi ile Türkiye ile işbirliğinde sosyal yapının geliştirilmesine hizmet amaçlanmaktadır. Televizyon Kosova’nın etnik yapısı nedeniyle belirli sürelerde Arnavutça, Boşnakça ve Romca

¹⁸⁴ *TİKA Faaliyet Raporu*, TİKA Yayınları, Ankara, 2005, s.130.

¹⁸⁵ http://www.dunyagundemi.com/ydg/index.php?option=com_content&task=view&id=813&Itemid, = 41, Dünya Gündemi, 7 Ekim 2004 .

yayın yapmaktadır.¹⁸⁷

TİKA'nın 1997-2002 yılları arasında Kosova'daki faaliyetleri;¹⁸⁸

1.Kosova'da 1997 yılında Türk dilinde eğitim yapan ve ilkokulda öğrenim gören öğrencilere 2000 adet okul çantası yaptırılmış ve dağıtılmıştır.

2.10.000 Öğrenci Projesi, MEB, YÖK ve TİKA tarafından ortaklaşa yürütülmektedir. MEB ve YÖK projenin gerçekleştirilmesi konusunda aktif bir yol üstlenmiştir. 1995 yılından itibaren bu proje kapsamında Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve akraba topluluklarından öğrenim görmek üzere Türkiye'ye gelen Kosova ve Letonyalı öğrencilerin, burs, harçlık, giyecek masrafları, kitap-kırtasiye bedeli, ikamet teskeresi bedeli, pansiyon ücretleri, tedavi masrafları ve üniversite katkı payları TİKA tarafından ödenmektedir.

3. Dokuzuncu Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in verdiği şifai talimat üzerine, Kosova-Letonyalı Öğrenciler Projesi'nde* 1992 yılının Ekim ayında başlayan 10.000 Büyük Öğrenci Projesi yürürlüğe girmiştir. Projenin adı Kosova-Letonyalı Öğrenciler Projesi olmasına karşın, halen Türkiye'de sadece Kosova'dan gelen öğrenciler bulunmaktadır. Bu proje ile Sovyetler Birliğinin dağılmasında sonra ortaya çıkan Bağımsız Türk Cumhuriyetleri ve Akraba ve Soydaş Topluluklarından öğrenciler Türkiye'ye gelen öğrencilerden, Türk Cumhuriyetlerinden gelenlerin burs ücretleri Genel Bütçeli kuruluşlardan, Akraba topluluklarından gelen öğrencilerin burs ücretleri ise TİKA tarafından ödenmektedir.

Bahsi geçen öğrenciler için Ortaöğretim, TÖMER, Lisans ve Yüksek Lisans öğrencilerinin aylık burs, harçlık, giyecek, kitap-kırtasiye, ikamet tezkeresi, üniversite katkı payı ve pansiyon giderleri TİKA tarafından karşılanmaktadır.

Türkiye'de 2002 yılında 246 lisans, 25 Yüksek Lisans öğrencisi eğitimlerini sürdürmekte olup, anılan öğrenciler Ankara, Bolu, Bursa, Edirne, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Konya ve Samsun'da ikamet etmektedirler.¹⁸⁹

¹⁸⁶ *Sabah*, 2 Haziran 2006.

¹⁸⁷ *TİKA Faaliyet Raporu*, TİKA Yayınları, Ankara, 2005, s.130.

¹⁸⁸ <http://www.tika.gov.tr/TR/Default.ASP>, Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı.

* 27 Ocak 1992 tarihli ve 480 sayılı KHK ile kurulan TİKA'nın 2. maddesi c fıkrasında "Gelişme yolundaki ülkelerden gelecek eleman ve öğrencilerin eğitim ve staj görmesi, bu kişilere burs tahsis edilmesi" hükmü referans gösterilerek karşılanmaktadır. Bu bağlamda, bu paranın tahsisi için hiçbir makamlarla resmi bir protokol bulunmamaktadır. Kosova-Letonya'dan gelen öğrencilerin sayısı ve okuyacakları okul durumları, "Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Öğrencilere İlişkin" 2922 sayılı kanun ile oluşturulan "Değerlendirme Kurulu" tarafından belirlenmektedir. Değerlendirme Kurulu'nun çalışma görevleri v.s. ile ilgili hükümler, ekte bulunan 2922 sayılı kanunun 4.maddesinde yer almaktadır.Yine Kosova-Letonya'dan gelen öğrencilere verilecek burs, giyecek, kitap-

4. Doğru Yol Kültür Dermeği'nin faaliyetlerine yönelik olarak, maddi katkılarda bulunulmuştur.

5. Kosova'da 1988 Yılından itibaren Priştine Filoloji Fakültesi* içinde faaliyet gösteren Türkoloji Bölümü, çalışmalarını 1998 yılı Nisan ayına kadar sürdürmüştür. Bölgede savaş çıkması üzerine tatil edilen bölüm, 1999 yılında yeniden faaliyete geçirilmek istendiğinde Arnavut yönetimine giren Fakülte yönetimince çeşitli zorluklar çıkartılmasına rağmen, eğitimine devam etmiştir. 2000-2001 yılı başında Bölüme yeniden 16 öğrenci kayıt yaptırmış ve ikinci sınıfta 11, üçüncü sınıfta 9, dördüncü sınıfta da 11 olmak üzere toplam 47 öğrenciye ulaşılmıştır.

6. 2002-2003 Eğitim Dönemi'nde Kosova Eşgüdüm Bürosu Büyükelçiliği aracılığıyla Prizren Eğitim Fakültesi talebi üzerine, Sakarya Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Cevdet Şanlı anılan üniversitede görevlendirilmiştir. Anılan öğretim üyesi Priştine Üniversitesi Türkoloji Bölümü'nde de derslere girmiştir.

7. Kosova orta öğretim kurumlarında müfredat programı hazırlanması için, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan bir uzman, Kosova'da çalışmalar yapmıştır.

8. Kosova Prizren'de TİKA'nın girişimiyle bölgede görevlendirilen bilim adamlarımdan oluşan heyet, Prizren'deki yetkililerle ortaklaşa yaptıkları çalışmalar sonucu Aralık 2001 'de kazı ve Fatih Namazgahı'nın restorasyon çalışmalarını tamamlamışlardır. Çalışmalar sırasında Namazgah'ın etrafı da büyük bir park alanı haline getirilmiştir. Namazgah ve parkın açılış töreni 5 Nisan 2002 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Türk Tarih Kurumu'nun talebi üzerine Kosova'nın Prizren şehrindeki Fatih Sultan Mehmet dönemine ait Namazgah'ın restorasyonu için uzmanlar görevlendirilmiştir. 5 Nisan 2002 tarihinde Fatih Sultan Mehmet Namazgahı ve Dragaşta'ki Şehit Başçavuş Hüseyin Kutlu Parkı'nın açılış töreni gerçekleştirilmiştir.

9. Türk Gençleri I. Dayanışma Günü: Kosova'da düzenlenen Türk Gençleri Dayanışma Günü organizasyonu yapılmıştır. Türkiye'den Kosova'ya giden çeşitli kurum ve kuruluşların temaslarının koordinasyonunda yardımcı olunmaktadır.

kırtasiye, ikamet tezkeresi, Yüksek Öğrenim katkısı ve tedavi yardım bedelleri her yıl Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından belirlenmektedir. Sonuç olarak, MEB Yurt Dışı Eğitim ve Öğretim Genel Müdürlüğü tarafından her yıl Değerlendirme Kurulu tarafından belirlenen öğrenci sayısı ile birlikte, Maliye Bakanlığının belirlediği öğrencilere verilecek burs bedelleri TİKA tarafından gönderilmektedir.

¹⁸⁹ TİKA Faaliyet Raporu, TİKA Yayınları, Ankara, 2002, s.25.

TİKA'nın 2003 yılında Kosova'daki faaliyetleri;¹⁹⁰

1.Kosova Türk Öğretmenler Derneği tarafından, Kosova'da Türkçe eğitimdeki mevcut sorunlar, öğretmenlerin yeni reformlara adapte edilmesi amacıyla, ilki 2002 yılında düzenlenen Kosova Türk Eğitim Kurultayı'nın ikincisi 22-23 Aralık 2003 tarihinde Kosova'nın Prizren şehrinde düzenlenen Kurultay'a gerekli destek sağlanmıştır.

2. Kosova'da KFOR içinde görevde bulunan Türk Tabur Komutanlığı'nda kurulan Mehmetcik FM, 2001 Eylül ayında Kosova'da yaşayan Türklerin sesini duyurmak gibi önemli bir amaca hizmet edilmesi fikrinden yola çıkılan proje, daha sonra Genel Kurmay'ın talebi üzerine Türk Taburunun bir prestij radyosuna dönüşmüştür.

TİKA'nın 2004 yılında Kosova'daki faaliyetleri;¹⁹¹

1. Kosova Prizren'de Osmanlı Mezarlığının Bakım ve Onarımı konusunda ilgili bir bilim adamı grubu 24-30 Mayıs 2004 tarihleri arasında Kosova'da görevlendirilmiştir. Çalışma sonuçları, bir rapor halinde heyet başkanı tarafından TİKA ve Türkiye'de ilgili diğer kurumlara verilmiştir. Bu sonuca göre Kosova'da görevli Türk Taburu tarafından çalışmalar başlatılmış ve projenin finansmanı Genel Kurmay Başkanlığı tarafından karşılanmıştır. Konuyla ilgili ikinci bir görevlendirme ise 11-25 Ekim 2004 tarihleri arasında yapılmıştır.

2. Kosova'nın Prizren kentinde yayın yapan Yeni Dönem Radyosunun yayın kalitesinin artırılması amacıyla Radyo vericisi ve stüdyo malzemeleri alınmıştır. Söz konusu malzemeler ekim ayında çalışır vaziyette teslim edilmiştir.

3. TİKA ile Ankara Üniversitesi Çankırı Meslek Yüksek Okulu (ÇMYO) işbirliğinde Avrasya Mesleki-Teknik Eğitim Projesi çerçevesinde ilk uygulamaya Kosova'dan başlanmıştır. Turizm ve Otel İşletmeciliği, İşletme ve Yönetim, Bilgisayar

* TİKA Başkanlığı'nca Kosova Priştine Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Prof. Dr. Nimetullah Hafız ve eşi Doç. Dr. Tacide Hafız, 1999 – 2000, 2000-2001, 2001-Mart 2002 öğretim dönemi için görevlendirilmiş olup, sözleşmeleri 1 Mart 2002 tarihinde sona ermiştir. Bölümde ayrıca Prof. Dr. İrfan Morina, Suzan Canhas, Ferhat

¹⁹⁰ TİKA Faaliyet Raporu, TİKA Yayınları, Ankara, 2003, s.11.

Aşıkferki ve Ümran Sallı Aşıkferki araştırma görevlisi olarak çalışmaktadırlar. Kosova'da Birleşmiş Milletlerin atadığı yöneticilerle ve kendi almış olduğu kararlar ile yönetildiği dönemde Birleşmiş Milletler Kosova'nın geleceğini kantonlaşmada görmesi sebebiyle özellikle Sırpıları Mitrovica'da, Boşnakları ve Türkleride Prizren çevresinde toplamak istemiştir. Bu da Priştine Üniversitesi içerisinde bulunan Türkoloji Bölümünün Prizren'e taşınması durumunu gündeme getirmiştir.

¹⁹¹ TİKA Faaliyet Raporu, TİKA Yayınları, Ankara, 2004, s.34.

Teknolojisi ve Web Tasarımı, endüstriyel Otomasyon, Bilgisayarlı Tasarım ve CNC Programcılığı, Elektrik-Elektronik Teknolojileri, İnşaat, İklimlendirme ve Soğutma alanlarında Kosova'dan seçilen 10 kişiye Türkiye'de 3 ay süre ile teorik ve pratik eğitimin yanı sıra Türkiye'nin tarihi ve kültürel değerlerinin görülmesi çerçevesinde sosyal programlar da uygulanmıştır.

4. TİKA'nın Program Koordinatörlüğünde yürütülen Kosova'da Türkçe Eğitim Yapan Okullarda Eğitim Programı projesinde Kosova'da Türkçe eğitim veren okullarda görevli öğretmenlere pedagojik formasyon eğitimini verilmiş ve toplam 120 öğretmen hizmet içi eğitime tabi tutulmuştur.

2005 yılında TİKA Arnavut, Boşnak ve Goralıların yaşadıkları Drağaç bölgesine bağlı Dikance ve Zapluca köylerinde 1950 yapımı trafo ve elektrik ağı onarımına alarak bölge halkının aydınlatma dışında kullanmadıkları elektrik sorunu çözmüş ve 3200 kişinin elektriğe kavuşması sağlanmıştır.¹⁹² Bu faaliyete Türk Taburu'nun desteği olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğunun tarih sahnesinden çekilmesinden sonra başlayan ve günümüzde de devam eden Şark Meselesi anlayış ve uygulamalarına göre Türkler Balkanlar'daki nüfusları ile Osmanlı egemenliğinin mirası olarak görülmekte ve yeni kurulan ulus-devletlerin içinde etnik azınlık olmanın sıkıntı ve sorunlarını yaşamaktadırlar. Bu zihniyetin ürünü olarak Türkler nesillerdir sınırdışı edilme politikalarının hedefi olmuş ve göçe zorlanmışlardır. Daha önceleri Yugoslavya'da geniş anayasal haklara sahip ve nispeten güçlü bir milliyet olan Türkler, bugün diğer grupların etnik milliyetçiliklerinin ve ayrımcılıklarının sorunları ile uğraşmaktadırlar. Göçler nedeniyle sayısal olarak üstünlüklerini yitiren ve büyük Arnavut nüfus tarafından asimile edilen günümüzde Kosova'daki Türk varlığının varlığının devamının riskleri halen devam etmektedir. Geçmişte Uluslararası toplumun Kosova'nın sadece Arnavut çoğunluk ve Sırp azınlıktan oluşmadığını ifade eden beyanları Türkler tarafından samimi bulunmamış ve Türkleri tatmin etmemiştir. Çünkü pratikteki uygulamalar göstermiştir ki en temel haklardan olan seçme ve seçilme hakları konusunda dahi UNMIK'in seçimlerde oy pusulalarını Türkçe basmayı

¹⁹² TİKA Faaliyet Raporu, TİKA Yayınları, Ankara, 2004, s.129.

reddetmesi gibi olaylar doğal olarak gerginliği artırmış ve güvensizlik ortamının doğmasına neden olmuştur. Savaştan önce varlıklarını sürdürme konusunda sorunlar yaşayan Türkler Savaş sonrasındaki dönemde de Arnavut milliyetçiliğine ilave olarak ikinci olarak UNMİK yönetiminin Türklere karşı olan davranışları ile karşılaşmış ve bunlarla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Ama unutulmaması gereken şudur ki Kosova Türklerini yok saymak ve haklarını reddetmek sadece Türkleri etkileyen bir olay değil aynı zamanda çokkültürlü ve demokratik bir Kosova'nın kurulmasına vurulan bir darbe ile sonuçları büyük bir hatayı oluşturacak ve özellikle uluslararası yönetim Türkleri ve diğer azınlıkları görmezden gelerek bir hata yaparsa, gelecekte meydana gelecek sorunları çözmek zor olacaktır. Bu gelişmeler tekrar birçok insanın göç etmesine neden olacaktır ki bu da yeni sorunların tekrar yaşanmasını kaçınılmaz kılacaktır.

Kosova bağımsızlığını 17 Şubat 2008'de ilan etmesine rağmen Kosova'nın geleceği halen soru işaretleri ile doludur. İşte bu sebepten Türkler bu belirsizlik ve karışıklık ortamında Balkalardaki diğer Türklere göre daha hassas bir konumdadır ve bu ortamda Türklerin Kosova'daki varlıklarının ve etnik kimliklerinin korunmasıyla ilgili kuşkuları vardır. Bu bağlamda Balkanlar'da değişik ülkelerde bulunan Türkler içinde bugün en zor durumda olanların Kosova Türkleri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

III. BÖLÜM

GÜÇ MERKEZLERİNİN BALKANLARA YÖNELİK POLİTİKALARI

3.1. ABD'nin Avrupa ve Balkanlara Yaklaşımı, Menfaat ve Hedefleri

Kosova'daki Türk toplumunun varlığı ve geleceği ve gelecekte ne gibi sorunlarla karşılaşılacağını anlayabilmek ve buna uygun alternatif politikalar üretebilmek için bölgeyi bir bütün olarak değerlendiren ve bölgede hakimiyet kurmak isteyen aktörlerin politikalarının bilinmesi gerekmektedir. Resmin bütünü görülmeden yapılacak değerlendirmeler yanlış sonuçlara ulaşılmasına sebep olacaktır.

Soğuk Savaş döneminden sonra ABD'nin Balkanlar'daki temel politikası, Rusya'nın Balkanlar'da etkinlik kurmasını önlemek, Rusya Federasyonu ile iyi ilişkileri olan Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin parçalanmasını ve güçten düşmesini sağlamak, bunlar gerçekleşirken de AB'nin özellikle de Almanya'nın bu alandaki egemenliğini engellemek ve bölgeyi kontrol edebilmek olmuştur. ABD Soğuk Savaş sonrasında Balkanlar'da kendisine müttefik aramış ve Arnavutlukla arasındaki ilişkiler süratli bir gelişme göstermiştir. Bu gelişmelerle Arnavutluk ABD'den silah alan ilk sosyalist ülke olmuştur. Bu durum ABD'nin Akdeniz'in ve Balkanların orta yerinde her zaman stratejik bir önemi olabilecek, 3,5 milyon nüfuslu Arnavutluk ile şimdiden özel bir ilişki kurmak isteğini akla getirmektedir. Diğer taraftan Arnavutluk'un NATO'ya üye olmak için başvuruda bulunması da onun Moskova'nın desteğine sahip yeni Sırbistan-Karadağ Devleti karşısında güvence bulmak arzusunu yansıtmaktadır.

Başkan Bush 1992 sonlarında Sırbistan Cumhurbaşkanı Miloşević'e bir mesaj göndererek, "Kosova'da Sırlardan kaynaklanan bir karışıklık çıkarsa hem Kosova'daki Sırlara, hem de Sırbistan'a karşı askeri bir harekate geçeriz" uyarısında bulunmuştur. Çünkü Arnavutlukla kurulan ilişkiler bakımından yaklaşık iki milyonluk Kosova nüfusunun %84'ü Arnavut'tu. Soğuk Savaşın sona ermesinden bu yana Rusya ve NATO'nun karşı karşıya geldiği ilk durum olması nedeniyle Kosova sonucu merakla beklenen ve endişe verici bir bölge olmuştur. Kosova krizinde ABD'nin kararlı tutumu ve Rusya Federasyonu'nun etkisinin sınırlı kalması ABD'nin bölgedeki etkinliğini daha da

artırmıştır.¹⁹³ ABD'nin Bosna'da sorunu çözdüğünü veya Kosova sorununu tek başına çözebileceğini söylemek abartılı bir yaklaşım olur. Ancak gelinen bu noktada her iki bölge için de en yüksek inisiyatif ABD tarafından gösterilmiştir. Birçok eksiklerine rağmen Bosna'da kan Dayton sayesinde durmuştur.¹⁹⁴

ABD'nin Bosna-Hersek politikası başlangıçtan beri zikzaklı bir seyir göstermiştir. Bu ülkede devam eden savaş, uzun bir süre ABD'nin hayati çıkarları açısından kara kuvveti gönderilmeye değer görülmemiştir. Bununla birlikte ABD'nin bölgede BM ambargosunun uygulanması ve insani yardım konusunda önemli desteği görülmüştür. İhtilafı sona erdirmek üzere ABD'nin başını çektiği barış inisiyatifi, Kasım 1995'te Bosna sorunu üzerinde taraflar arasında bir anlaşmaya varılmasında etken olmuştur. ABD Bosna'da kalıcı bir barışa varılmasını Avrupa kıtasındaki istikrar ve güvenliğin geleceği açısından önemli görmektedir. Dayton Anlaşması, ABD'nin Avrupa'daki etkinliğini de göstermiştir. ABD Bosna'daki NATO İstikrar Kuvveti'nin içinde yer almıştır.

Bosna-Hersek ve Kosova olaylarına müdahale etmesi, ABD'nin Avrupa güvenliğinde ayrılmaz bir rolü olduğunu ve ABD'nin Avrupa'daki çıkarlarının hayati olduğunu göstermiştir. ABD'nin jeopolitik çıkarlarının merkezinde, kıtanın hasım bir gücün hakimiyetine geçmesinin önlenmesi ve istikrarın sağlanması yatmaktadır. Rusya'nın gücünün ve Almanya'nın, Avrupa liderliği arzusunun ABD tarafından dengelenmesi önemli görülmektedir. Bu bağlamda NATO'ya üye sayısı 19 iken, 29 Mart 2004 yılında genişleme stratejisi ile doğu bloğundan ayrılan yedi ülke (Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya, Slovenya) NATO'ya dahil edilmiş ve üye sayısı 26'ya çıkarılmıştır. Arnavutluk, Azerbaycan, Hırvatistan ve Makedonya aday ülkelerdir.

ABD'nin çıkarları gereği müdahale ettiği Bosna ve Kosova Savaşları'nda Batı homojen bütün bir politika izleyememiş neticede Bosna ve Kosova'da bir insanlık dramı ve felaketleri yaşanmıştır. İzlenen bu politikalar nedeniyle bazı Batılı ülkelerin bu felakette sorumlulukları olmuştur.¹⁹⁵ Bosna Dağılma sürecine giren eski Yugoslavya'da kurulan yeni devletlerle ilişkileri ve sorunların çözümünde ABD ve Avrupalı müttefikler eski Yugoslavya kaynaklı sorunlar olan Bosna-Hersek ve Kosova sorunları karşısında izledikleri diplomatik ve askeri politikalarda sorunlarına yaklaşımı farklı olmuştur.

¹⁹³ *HAK Dış Basın Bülteni*, HAK.'lığı Yayını, İstanbul, Kasım 2000, sayı 336,s.14.

¹⁹⁴ Koloğlu, *a.g.e.*, s. 195.

¹⁹⁵ Kut, *a.g. e.*, s.181.

Çünkü, bu güç odaklarının coğrafi konumları, bölgeyle ilişkileri, sorunlar karşısındaki temel kaygıları birbirinden farklıdır. ABD, Soğuk Savaş sonrasında uluslararası ve bölgesel sorunlara müdahale yeteneği olan tek küresel güçtü ve eski Yugoslavya topraklarında yaşanan savaşlar ABD müdahalesiyle sona erdirebilmiştir. Her ne kadar Dayton her an ihlal edilebilir ve sorunlu bir anlaşma olmasına rağmen bu anlaşmanın imzalanmasında denilebilir ki sadece ABD etkili olmuştur. 1990'larda dünyada merkezi bir rol peşinde olan AB, Balkanlar'daki bu sorunu çözmede bir etkinlik gösterememiştir. Bu sorunu AB'nin tek başına çözmemiş olmasının nedeni AB'nin homojen bir bütün oluşturamaması ve ortak bir politika oluşturamamasından kaynaklanmaktadır.

Dayton Antlaşması ve Kosova müdahaleleri ile ABD, NATO üzerinden Orta ve Doğu Avrupa'da doğrudan müdahil bir konuma gelerek oluşmakta olan yeni stratejik dengelerin merkezine oturmuştur. Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin ittifaka katılım süreciyle ABD, NATO'nun oluşturduğu güvenlik alanı ile Polonya'dan Adriyatik'e inen kuşak üzerinde yeni bir dengeleyici stratejik rol üstlenmektedir. Dolayısı ile Macar, Hırvat ve Sloven unsurlarının Almanya'ya, Sırp unsurlarının Rusya'ya; Bulgar, Romen ve Yunan unsurlarının konjonktürel olarak her iki tarafa da yakın olabilecek politikalar yürütmesi, ABD'nin uzun vadede Arnavut ve Boşnak unsurlarını bölgenin dengeleyici aktörleri olarak kullanabileceği değerlendirilmektedir.¹⁹⁶

3.2. Avrupa Birliği'nin Menfaatleri, Hedefleri ve Balkanlara Yaklaşımı

Balkanlar AB açısından da hayati öneme sahip bir bölgedir. Hayati öneme haiz olmasını gerektirecek faktörler ise ilk olarak coğrafi bakımından yakın olması, ikincisi yeraltı kaynakları bakımından zenginliği, üçüncü olarak Balkanlar'ın Avrupa'daki en verimli tarım alanı olması, dördüncü olarak temel sanayi yatırımlarının yapılmasının yanında bunların güncellenmesinin kolay, maliyetinin düşük olması ve nitelikli ve ucuz işgücünün bulunması konuları sayılabilir. Bu özellikler dikkate alındığında AB'nin genişleme stratejisine Balkanlar dahil edilmiş ve bölgeye yönelik Güneydoğu Avrupa İstikrar Paketi ile bölgenin şekillendirilmesine çalışmakta ve Avrupa'nın uzatmak istenen son sınırlarını tespit etmek istemektedir. Bölgeye verdikleri değeri göstermesi açısından

¹⁹⁶ Pleh, *a.g.t.*, s.4-41.

söylemek gerekirse Batı ülkelerinin sadece Kosova'da 36 bin askeri vardır. Bölgeye 1991-2001 yılları arasında 6 milyar dolar, 2001 yılında ise 845 milyon dolar mali harcama yapmıştır.

AB Savaştan sonra birlikte hareket edecek politikalar geliştirmelerine rağmen savaş esnasında AB içinde Almanya'ya duyulan kuşku, AB'nin homojen bir bütün olmaması ve AB'nin kendi güvenlik ve ortak dış politikasını geliştirme süreci Yugoslavya'nın dağılması ve Bosna-Hersek sorunuyla paralel gelişme gösterdiğinden Bosna konusunda ortak bir tavır sergileyememişlerdir. AB'nin homojen bir bütün olmaması üyelerin kendi ulusal çıkarları doğrultusunda hareket eden ulus-devletler olmasından kaynaklanıyordu. Bu bağlamda AB üyeleri birbirlerine karşı ulusal çıkarlarını özenle korumaya çalışmış ve örgüt bu nedenle ortak dış politika geliştirmemiş sadece tam bir uyum göstermemekle birlikte AB'nin lokomotif iki ülkesinin istediği doğrultuda hareket etmiştir. Uyumun sağlanamadığı ise eski Yugoslavya'daki soruna çözüm üretilmemesinde görülmüştür. Yugoslavya dağılma sürecinde Almanya İngiltere ve Yunanistan kilit ülkeler olmuştur. Hırvatistan ve Slovenya'nın erken tanınması konusunda Almanya'nın, Makedonya'nın bu adla tanınmaması konusunda Yunanistan'ın baskılarına ve Bosna-Hersek'e silah ambargosunun kaldırılması ve NATO'nun zamanında müdahalesi konusunda da İngiltere'nin engellemesine boyun eğmiştir. Sonuçta AB, Balkan sorunlarının büyümesine neden olmuş ve ABD'siz AB bu sorunları çözmekte zorlanmıştır. Gelecekte de AB'nin Balkan politikalarını belirlenmesinde esas, üye devletlerin milli çıkarları doğrultusunda olacaktır. Ancak AB üyelerinin bölgedeki çıkarlarının birbiriyle çatışması halinde, ortak bir AB politikasının tespiti zora girecek, Yugoslavya örneğinde olduğu gibi gecikebilecektir. AB mali yardım ve ekonomik ilişkiler açısından, bölgede barış döneminde ABD ile rekabet edebilecek durumda iken Kosova'da kanıtlandığı gibi, çatışma durumlarında, NATO'nun ultimatoların, Balkan başkentlerinde, AB'nin başkenti Brüksel'in tutarsız diplomatik gayretleri karşısında daha etkili olduğunu Bosna'dan sonra Avrupalılar da kabul etmek zorunda kalmışlardır.

AB içinde yaşanan bu gelişmeler ışığında denilebilir ki; yakın gelecekte bir Avrupa Devleti'nden çok konfederal yapıyla işleyen bir birlik modelinin var olması dış politikada ve jeopolitik yönelimlerde üyeler arasında farklılıkların kalıcı olması kaçınılmazdır. Bu ayrışmanın özellikle Hazar Havzası, Kafkasya ve Ortadoğu üçgeninde

odaklaşan enerji kaynakları açısından çok daha fazla belirginlik kazanacağı görülmektedir. AB'nin kendi içinde ayrışan jeopolitik reflekslerine karşın, Fransa ve özellikle de Almanya ekonomik potansiyeli ve Avrupa kıtasının özellikle batısında olgunlaşan kültürel gücünü arkasına alarak, küresel çapta söz sahibi olma, siyasal etki oluşturma arzuları beslediği söylenebilir.¹⁹⁷

Birlik içerisinde baskın konumdaki Almanya'nın etnik yapıya göre yapılandırma olarak tanımlanan politikaları Avrupa'da da rahatsızlık yarattığı gibi asıl kuşku duyulan nokta Almanya'nın doğuya genişleme politikasını gerçekleştirmek için AB'nin genişleme stratejisini bir örtü olarak kullanıp kullanmadığı konusudur. Bu genişlemeyi kullanarak kendi jeostratejik hedeflerine göre yönlendirme amacıyla olup olmadığıdır. Aslında bunu anlamak ve Birliğin geleceğini tahmin etmek için federalizmi savunan Almanya'nın politikalarının analiz edilmesi gerekmektedir. Almanya; Orta ve Doğu Avrupa'da, Kafkasya ve Orta Asya'da çok sayıda kültür antlaşmaları da göstermektedir ki ileriye dönük planladığı projeleri ile uluslararası ilişkilerinde güçlü bir durum hedeflemektedir. Ayrıca halen yürüttüğü politikalarla Birliğin doğuya doğru genişleme eğiliminde olduğu bilinmektedir. Bu ise, örneğin Fransa, İspanya, Portekiz ve İtalya gibi diğer üye ülkelerin tasvip etmedikleri bir gelişmedir.

Bu bağlamda Almanya'nın Balkanlara yaptığı yatırımlara da kuşkuyla bakılmaktadır. Romanya Devlet Başkanı Türkiye'ye yaptığı ziyaret sırasında bu konuya da vurgu yaparak ülkeleri için Türkiye'den daha fazla yatırım yapılmasını istemesi düşündürücüdür. Yine Makedonya Devlet Başkanı ise haziran ayındaki iç çatışmalar sırasında kendisi ile yapılan bir röportajda Almanya'nın ülkesine yaptığı yatırımın 1 milyar doların üzerinde olduğunu vurgulamıştır.¹⁹⁸ Burada asıl üzerinde durulması gereken konu ise “ Keşke Yunanistan - ABD ve Almanya'nın yaptığı yatırımları Türkiye yapsa” sözü olmuştur.

Almanya Yugoslavya'nın parçalanması ile Balkanlarda oluşan güç boşluğunu doldurmak için krizin başından beri bölgede etkin politikalar yürütmüştür. Almanya'nın Slovenya ve Hırvatistan üzerinden Adriyatik'e inme girişimleri Avrupa içi dengeleri harekete geçirmiştir. BM Güvenlik Konseyi kararları ile devreye giren İngiltere ve Fransa, Sırp politikalarına kapalı destek vermek suretiyle Balkanlar'daki tarihi Germen-Slav rekabetinde Sırbistan lehinde dengeleyici faktör olmuşlardır. Almanya'nın

¹⁹⁷ Yaşar Hacısalıhoğlu, *Yeni Dünya Düzeni Arayışı ve Türkiye*, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2001, s.81.

¹⁹⁸ Tursunoviç, *a.g.t.*, 3-56.

Avrupa'da askeri ve politik ağırlığına karşın oluşan İngiliz-Fransız bloğu Rusya'nın da desteğini kazanmıştır.¹⁹⁹

Slovenya ile Hırvatistan'ın 1991 yılında bağımsızlıklarının Almanya tarafından tanınmasının ardından bölge kan gölüne dönüşmüştür. Bu kriz ve savaşlar sebebiyle daha sonra Balkan ülkeleri yüzlerini Batı'ya döndürmüşler, AB ülkeleri de Balkanlara karşı ortak politika yürütmeye başlamışlar ve bu ülkelerin AB'ye üyeliklerini desteklemişlerdir. Bu bağlamda Makedonya'da 2001 de varılan anlaşma bu ülke ile "Avrupa- Atlantik Topluluğu" arasında yapılmış, Sırbistan ve Karadağ'ın yaptıkları anlaşmanın altını AB Yüksek Temsilcisi de imzalamıştır. AB Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya ve Sırbistan-Karadağ Devleti'ne ise uyguladığı otonom rejimi uygulamaları ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşmalarını karşılıklı hale dönüştürmeyi öngörmüştür. Bu anlaşma Makedonya ile 9 Nisan 2001 tarihinde imzalanırken, Hırvatistan'la 29 Ekim 2001 tarihinde imzalanan Anlaşma'nın ticari hükümleri 2002 itibariyle uygulanmaya başlanmıştır. Bu anlaşmalarla AB bu ülkelerinin Eski Yugoslavya pazarlarındaki payında artış olmuştur.

Ayrıca Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti, Makedonya ve Romanya, İstikrar Pakti'nin öncülüğünde hazırlanan ve 27 Haziran 2001 tarihinde Brüksel'de yapılan Bakanlar toplantısında imzalanan bir Mutabakat Zaptı ile 2002 yılı sonuna kadar serbest ticaret anlaşmaları ağı tesis etmeyi ve en geç 2008 yılı itibariyle bir serbest ticaret alanı oluşturmayı taahhüt etmiştir.²⁰⁰

Balkanların 1999 yılında AB'nin genişleme stratejisine dahil edilmiş olması ve bölgeye yönelik bir takım projelerle Avrupa'nın son sınırlarını belirlemeye yönelik çabalar dikkat çekmiştir. Bu maksatla Kosova krizi sonrasında İstikrar Pakti ve Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti isimli bir projeye 10 Haziran 1999 tarihinde Köln'de yapılan Avrupa Birliği Dışişleri Bakanları toplantısında alınan bir kararla İstikrar Pakti kurulmuştur. Amacı, AB bölge ülkeleri ve diğer gönüllü ülkelerin katkılarını bir araya getirip, Güneydoğu Avrupa'daki 10 yıl süren savaşın büyük zararlarını telafi etmektir.²⁰¹ Avrupa Birliği öncülüğünde kurulan ve kırk devlet ve yirmi uluslar arası kuruluşun katılımı Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti'ne göre Balkanların kalıcı bir istikrara kavuşturulması, bölgenin yeniden imar edilmesi ve kalkındırılması, bölge ülkelerinin

¹⁹⁹ Selver, *a.g.e.*, s.202.

²⁰⁰ *Milliyet*, 28 Haziran 2001.

²⁰¹ *HAK Dış Basın Bülteni*, HAK.'lığı Yayını, İstanbul, Mart 2001, s.274.

güvenlik endişelerinin giderilmesi, demokratikleşmesi, Balkanların Avrupa sistemine yakınlaştırılması ve bilahare entegrasyonu vurgulanmaktaydı. Pakta göre bölge ülkelerinin, ekonomik ve siyasi reformları uygulamayı vaad etmeleri, demokratik yapılanmayı hızlandırmaları karşılığında yardım ve bağışta bulunan ülkelerin ise bölgenin ekonomik kalkınmasına alt yapı, enerji, çevre, insan gücü, eğitimi gibi alanlardaki büyük bölgesel projelere maddi katkıda bulunmaları ve özel sektörün yatırımlarını teşvik etmeleri yatmaktadır.

Siyasi bağlayıcılığı olan Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti'nin uygulamaları Avrupa Birliği tarafından belirlenen ve AĞIT dönem başkanınca onaylanan bir koordinatör başkanlığındaki bölgesel masa ve bu masaya bağlı alt çalışma masaları (Demokratikleşme ve insan hakları, ekonomik yapılanma ve güvenlik olmak üzere üç değişik alını kapsamaktadır) teşkil edilmiştir.

Bu boyutuyla Balkanlar'da, oluşturulmaya çalışılan sözde “Yeni Dünya Düzeni Arayışı”nın özü ise ABD için tek kutuplu yeni dünya düzeninde güçlerini gösterme alanı olarak kullanmışlardır. Diğer bir açıdan bölge yeni silah teknolojilerinin denendiği, silahlanma yarışını temsil eden Soğuk Savaş döneminin bitmesiyle, silah satışı için yeni pazar olma niteliğine bürünmüş görünmektedir. Bu dönemde Romanya ve Bulgaristan'ın NATO üyeliklerinin özellikle ABD tarafından desteklenmesi, Kosova müdahalesiyle NATO'nun dolayısıyla ABD'nin öne çıkması, Balkanlarda ABD etkinlik isteklerini yansıtmaktadır. ABD için Balkanlar Karadeniz-Ege-Akdeniz'den Orta Asya ve Orta Doğu bağlantıları stratejik değerde olduğunu göstermekte ancak ABD'nin bu politikaları AB'nin bölgedeki egemenlik kurma emellerine ve çıkarlarına ters düşmektedir.

29-30 Mart 2000 tarihinde İstikrar Pakti'nin ilk Bölgesel Finansman Konferansı yapılmış, yardım ve bağışta bulunan ülkelerin ve uluslararası finans kuruluşlarının desteğiyle kısa zamanda bitmesi planlanan otuzdört “Quick Start” projesi denilen proje için oldukça yüklü olarak 2.4 milyar Euro bölgeye tahsis edilmiş ve proje gerçekleştirilmiştir. 24 Kasım'da Zagreb'te yapılan Batı Balkanları Zirvesinde açıklanan AB, Fransa'nın başkanlığı sırasında İstikrar Pakti çerçevesinde, Eski Yugoslavya ardılı beş ülke Bosna-Hersek, Hırvistan, Makedonya, Slovenya, YFC ki bunlardan bazıları AB ile uyumluluk ve birleşme anlaşması yapmak üzere müzakere aşamasında olan ülkeler olup bu ülkeler için 4.6 milyar Euro'luk CAROS özel programı hazırlamıştır. Yugoslavya'daki seçimlerden sonra bu ülkenin de barışın sağlandığı bir Balkanlar

ortamına çekilebilmesi için YFC İstikrar Paktına üye yapılmıştır. YFC için ayrı bir yardım programı hazırlanmıştır.

Sonuç olarak yukarıda ifade edilen ülkelerin Balkanlar üzerindeki politikaları analiz edildiğinde ortaya çıkan sonuçlar; Balkanlar'da Türk toplumunun bulunduğu ve Müslüman devletlerde Osmanlı kültürünün izlerinin bulunmasından rahatsızlık duyan bazı Avrupa ülkeleri ve Rusya'nın politikaları bu noktada birleşmekte, bu yönü ile Boşnaklar'a karşı Sırp ve Hırvat varlığını desteklemekte ve ABD, Türkiye gibi ülke politikaları ile uyuşmamaktadır. Bu konuda Yunanistan da gerek mezhep birliği nedeniyle ve gerekse Balkanlar'daki Türk etkinliğine karşı politikası nedeniyle Rusya ile beraber Sırp yanlısı bir politika izlemektedir. Yunanistan'ın Türkiye'yi Balkanlar'dan dışlamak ve Avrupa ile olan bağlantısını YFC üzerinden kurmak istemektedir. Bu politikasını fanatik İslamcılarını destekleyerek Avrupa'nın Müslümanlara karşı cephe almasını sağlamak ve böylece Türkiye'nin bölgedeki etkinliğini yok etmek şeklinde oluşturmuştur. Sırplarla olan inanç birliği nedeniyle de Bosna-Hersek'te Sırp menfaatlerini destekleyici politikalar izlemektedir.

AB'nin genişleme stratejisinde önceliğe sahip olan Balkanlar, AB'ye giremeyecek olan bir Türkiye için bölgenin birliğin sınırları içine bütünüyle dahil edilmesiyle coğrafi olarak Balkanların bir parçası durumundaki Türkiye'den koparılmış olacaktır. AB Balkanlara yönelik geliştirdiği Güneydoğu Avrupa Paketi (South Eastern Europe Stability Pact) projesi ile ismi, içeriğiyle ve sınırlarıyla Türkiye'yi Balkanlar'da adeta yok saymaktadır. Anlaşma gereğince bölgeden Romanya, Macaristan, Arnavutluk, Bulgaristan, Slovenya, Makedonya, Hırvatistan ve Bosna-Hersek ve bölge dışından ABD, Kanada, Japonya, Rusya, BM, NATO, AB, Avrupa Konseyi ve AGİT anlaşmanın tarafları olmuştur. Tarihsel, kültürel ve coğrafi her bakımdan bağları bulunan Türkiye'nin Balkanlarda Rusya, Japonya, Kanada gibi ülkelerin yer alabildiği bir anlaşmada doğrudan taraf olamaması yapılmak istenen şeylere işaret etmektedir. Güvenlik ve serbest ekonomik çıkarları açısından Balkanlar'ı şekillendirmek isteyen AB, genişlemesini Doğu Akdeniz'de Kıbrıs adasıyla birleştirerek, Balkan Yarımadasının stratejik konumunu ile bütünleştirmek istemektedir.

3.3. Rusya Federasyonu'nun Menfaatleri, Hedefleri ve Balkanlara Yaklaşımı

II nci Dünya Savaşı sonunda Balkanların büyük kısmı Rusların hakimiyeti altına girmiştir. Ruslar her zaman Balkanları stratejik amaçları için önemli görmüşler ve bu bölgenin bir başka büyük devletin egemenliği altında olmasının kendilerinin genişleme emelleri veya en azından, ülkelerinin savunması bakımından büyük bir önemi olduğuna inanmışlardır. Son üç yüz yıl içindeki on üç Türk-Rus savaşının çoğunluğu Balkanlar yüzünden olmuştur.²⁰²

Bu politikasını yürütmek ve amacına ulaşmak için Çarlık döneminde Balkanlarda Sırları, Bulgarları, Makedonları, Karadağlıları Panislavist ve Ortodoks ideoloji ile etkisi altında tutmaya çalışırken aynı zamanda da bu ülkeleri sürekli Osmanlı İmparatorluğuna karşı kıskırtmıştır. Ancak Roma İmparatorluğunun M.S.395 yılında ikiye bölünmesinden sonra Balkanların batısında yaşayan ve Katolik Slavlar olan Hırvatlar ve Slovenler ile Hıristiyan iken sonradan Müslüman olan Arnavutlar üzerinde pek etkili olamamışlardır.

Osmanlı'nın parçalanmasıyla bölgede ortaya küçük devletler çıkmış, Sovyetlerin bölgeye hakim olması ile birlikte komşularının sınırları içinde kalan azınlıklarıyla toprak talepleri için yapılan savaşlar ve azınlıkların etnik temizliği süreci durmuştur. Komünizmin çöküşü ile birlikte bu kez kısmi bir Balkanlaşma süreci denilen olgu Yugoslavya'da tekrar başlamıştır.

Günümüzde Rusya komünizm iflası ile birlikte yalnız büyük toprak parçalarını kaybetmekle kalmamış aynı zamanda kendisini büyük yapan ideolojisini, onun toplum projesini ve iç siyasi örgütlenmesini de kaybetmiştir. Yani kimliği, ruhu, varlığı yok olmuştur. Rusya Federasyonu'nun büyük devlet muamelesi görmesinin nedeni sadece BM'ler Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olması ve nükleer silahlara sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bugün Sovyet hakimiyetinden kurtulan Balkan Devletlerinden hiçbiri Rusya'yı orada tekrar görmek istememektedirler. Ukrayna'nın bağımsızlığı Rusya'nın Balkanlarla kara bağlantısını zaten ortadan kaldırmış ve stratejik ilişkisini azaltmıştır.

Rusya'nın Balkan politikasının geleceğinin ne olacağı henüz netleşmemiş olmakla birlikte Bosna savaşı süresince takip edilen politikalara bakılınca yeniden bir Slav dayanışması politikasını güttüğü görülmüştür. Rusya özellikle Romanya, Sırbistan ve

²⁰² Koloğlu, *a.g.e.*, s.193.

Bulgaristan'ı kendisine yakın tutmaya çalışmıştır. Karadeniz ve Tuna üzerinden kolay ulaşım olanakları bulunan bu ülkeler ise Rusya'ya ters düşmek istememektedirler. Rusya'nın Bosna ve Hırvatistan'daki Sırp azınlıkları topraklarıyla birlikte koparmaya çalışması, buna karşılık kendisinin küçük azınlığının bulunduğu Kosova'yı otonomi vermeden muhafaza etmeye çalışan Sırbistan'ın etnik temizliğini adeta desteklemesi Balkan politikasındaki ikiye bölme siyasetinin açık bir göstergesidir. Rusya'nın Balkanlar'daki Türk etkinliğine karşı olan izlediği özel politikası ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra kaybettiği etkinliğini Balkanlar'da yeniden tesis etme gayreti özel bir durum ortaya koymaktadır. Bu durum Rusya'nın Sırp ve Sırp menfaatlerinin koruyucusu olması sonucunu doğurmuştur. Rusya'nın Boşnak varlığına ve Balkanlar'daki Türk etkinliğine karşı olan tarihi politikasını devam ettirdiği ve bundan sonra da devam ettireceği görülmektedir. Bu şekliyle Balkanlar'daki Rus politikası, çözümsüzlüğün en önemli sebeplerinden biri olarak belirmektedir.

Rusya'nın Balkanlar politikalarında son yıllarda da önemli bir değişiklik yoktur. Mart 1999'da başlayan NATO Kosova operasyonuna yüksek sesle karşı çıktıktan sonra, Sırbistan'ın yenilgisini takiben kurulan Uluslar Arası Barış Gücüne katılmış ve halen de bu güçte görev almaktadır. Kosova sorunu ile Makedonyalı Arnavutlar sorununun zamanla birleşmesi ve Makedonya'nın 2001 yılında içine girdiği istikrarsızlık karşısında batının izlediği politikaları Rusya ilke temelinde onaylamamış olsa bile bunlara da ciddi biçimde karşı çıkmamıştır. Ancak bağımsız bir Kosova Devletine karşı olduğunu ve hem Yugoslavya'nın hem de Makedonya'nın toprak bütünlüğüne saygı duyulması gerektiğini her fırsatta ifade etmiştir. Kısacası, Rusya'nın Balkanlar'daki politikaları ve etkileri son derece sınırlı kalmıştır. Bu bölgenin kaderi ABD'nin önderliğindeki NATO'nun ve AB'nin girişimleri, projeleri ve askeri, siyasi ve mali katkıları çerçevesinde biçimlenmektedir. Rusya bu dönemde bir etkinlik gösterememiştir ancak gelişmesini sağlamak ve bir dünya devleti olabilmek amacıyla sıcak denizlere açılmayı tarihi bir hedef olarak benimseyen Rusya, Türk boğazlarında doğrudan hakimiyet kurmanın mümkün olmaması durumunda, kuzeyden boğazlara inen istikametlerin geçtiği Balkanları kontrol altında tutmayı, vazgeçilmez bir ihtiyaç olarak görmüştür. Bu bağlamda Rusya'nın, bölgedeki Slavların güçlenmesini temin yönündeki stratejik tutumunu bundan sonra da aynen sürdürmesi beklenmelidir.²⁰³

²⁰³ Harp Akademileri, a.g.s., s.2

3.4. Yugoslavya'nın Dağılma Sürecinde ABD ve AB Tarafından Uygulanan Politikalarının Değerlendirmesi ve Gelecekte Bölgedeki Güç ve Rekabet Mücadeleleri

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de dünyanın güçlü devletlerinin politikaları Balkanlar'da birçok noktada çatışmaktadır. Avrupa'nın kendi problemleri ile kendisinin baş etmesi gerektiği fikri ile Avrupa'da liderliği ele geçirmeye çalışan Batı Avrupalı, politikaların olduğu gibi ABD ise çözümünde kendisinin içinde bulunmadığı bir sorunu Avrupa'nın tek başına çözemeyeceğini ispata çalışmaktadır.²⁰⁴ Bu ülkelerin Avrupa'da çatışan politikaları Bosna-Hersek ve Kosova konusunda ABD'nin gerek Rusya'ya karşıtlığı ve gerekse bu ülke ve toplumun savaşta yalnız kalmasıyla destek sağlarken, bölgedeki ABD etkinliğine karşı politika izleyen bazı Avrupalıların Sırp ve Hırvatların yanında yer alması şeklinde görülmektedir.

Tarih boyunca Balkanlar büyük güçlerin Avrupa'da üstünlüğünü elde etme mücadelesinde rekabet alanı olmuştur. Bu nedenle de zaten çokuluslu bir yapı arz eden bölge etnik ve dini çatışmaların, sosyal karışıklıkların ve politik kararsızlıkların yaşandığı yer olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kaynak ve gelirlerin büyük kısmı Balkanlardan sağlanıyor, bu gelirlerle Arap Yarımadası besleniyordu. İmparatorluğun ağırlık merkezi durumunda olan bu kritik coğrafi bölge, İngiltere, Rusya, Habsburg İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Almanya'nın çıkarlarının çatıştığı bir mücadele alanı olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra kurulan devletler de bölgede çıkar mücadelelerini devam ettirğinden istikrar sağlanmamış, iki dünya savaşı yaşanmış, bölge paktlar ve bloklar arasında mücadele alanı olma özelliğini sürdürmüş, güvenlik hep öncelikli yer almıştır. İki dünya savaşının ardından yaşanan Soğuk Savaş döneminde de jeopolitik ve jeostratejik özellikleri bölgedeki rekabetin sebebi olmaya devam etmiştir.

Balkanlarda bölgenin jeopolitik merkezdeki eski Sırbistan ve daha sonra Yugoslavya ismini alan siyasi oluşum hem yakın geçmişte ve hem de günümüzde stratejik konum, etnik ve dinsel yapısı bakımından sorunların odağı olmuştur. Rusya'nın panislawist politikaları ile bölge halklarını kendi nüfuzu altındaki bir Sırp egemenliğinde

²⁰⁴ Ahmet Davutoğlu, *Küresel Bunalım*, Küre Yayınları, Mayıs 2002, İstanbul.s.37

birleştirme çabaları önce Sırp Krallığı sonra da Yugoslavya Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nin kurulması ile sonuçlanmış, bu ülkenin iç ve dış sınırlarının, jeopolitik ve tarihi faktörler gözetilmeksizin, bu ideoloji ve sömürgeci zihniyetle çizilmesi, bölgenin bugünkü kararsız ve karmaşık durumunun önemli nedenlerinden biri olmuştur.

1990'lı yıllarda komünizmin çökmesi ile doğu ülkelerinde görülmeye başlayan demokrasi rüzgarları federal yapısıyla çok farklı kültür ve ırkların oluşturduğu bir mozaik ve küçük bir imparatorluk görünümündeki Yugoslavya'da da görüldü ve ülkenin dağılma süreciyle birlikte meydana gelen baş döndürücü hızla meydana gelen gelişmelerle 1990'lı yıllarda bölge yeniden biçimlenirken Balkanlar en sorunlu jeopolitik boşluklardan biri haline geldi. Bu çok uluslu federe devlette Yugoslavya'yı oluşturan federal devletlerden Sırbistan, kendisinin etkin olduğu bir federal yapı ve üniter devlet isterken, Slovenya ve Hırvatistan ise gevşek bir federasyon devamından yanaydı.

1990'lı yıllarda Bloklara dayalı ideolojik örtünün kalkmasıyla, tarihsel çelişkiler, etnik karmaşa ve farklılıklar tekrar su yüzüne çıkmış, yeniden kan ve gözyaşı bölgeye hakim olmuş ve bu kez insanlık tarihine soykırım olarak geçecek bir savaşın örnekleri yaşanmıştır. Bir kavimler ve dinler mozayığı olan bölgede Sırbistan, nüfusun yüzde seksenini oluşturmasının verdiği güçle bütün haklarını gasp ettiği başta Arnavutlar olmak üzere tüm diğer ulusları ezmeye devam etmiştir. İdeolojik örtünün kalkmasıyla oluşan aşırı Sırp milliyetçiliği ve sonrasında bunun karşısında diğer milliyetçiliklerinde su yüzüne çıkması ve Yugoslavya'nın parçalanması ile neticelenen olaylar, Bosna–Hersek, Kosova, Makedonya karmaşası Balkanlar'da henüz sona ermemiş sorunların devam ettiği ve bölge eski dönemde olduğu gibi savaşların sembolü haline gelmiştir. Bölgeye komşu ülkelerin bölgeye yönelik ilgileri artarak eklenmesiyle bu karmaşa savaşın başlamasına neden olmuştur. Bu milliyetçiliklere özellikle eski Rus Slav Birliğine yönelik tarihsel çabaları ve güneye yönelik jeopolitik doktrini ve yeni oluşan dengelerde özellikle AB ve ABD'nin farklı reaksiyonları da eklenince bölgede tekrar kan ve gözyaşı hakim olmuştur. Bölge dışı güçlerin ilgi ve bölgede nüfuz edinme çabaları içinde Balkanlar üzerinde AB'nin ve özellikle de Almanya'nın ağırlığından ve ABD'nin etkinliği gözlenmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında güç merkezlerinin bölge üzerindeki mücadeleleri şekil ve mahiyet değiştirmiştir. “Sözde” barış, istikrar, demokrasi, sınırların değişmezliği, insan haklarının korunması, ticaretin serbestleşmesi, refahın yaygınlaştırılması adı altında asıl amaçları olan kendi çıkarlarını gözlemek için insanların katledilmesine

seyirci kalınmıştır. Değişen konseptte göre önemli olan coğrafi sınırlar değil, politik ve ekonomik sınırlar olmuştur. Günümüzde ekonomik sınırlarını genişleten güç bölgede hakim güç olacak düşüncesi hakim olmuştur. Avrupa Birliği içinde özellikle Almanya, ABD ve Rusya Federasyonu'nun Balkanların geleceği üzerinde kendi hesapları olmakla beraber Bosna'da, daha sonra da Kosova krizleri sonucu Balkan Bölgesinin güvenliğinde ama öncelikle bu bölgede söz sahibi olmak için "Güneydoğu Avrupa İçin İstikrar Paketi" zemininde ortak hareket etmişlerdir.

Yaşanan son savaşta AB içinde etkin konumda olan İngiltere, Fransa ve Almanya'nın bilerek bu savaşın, etnik milliyetçilik ve toprak kazanmak için saldırganlık yapıldığı gerçeğini, kendi kamuoylarından gelen müdahale çağrılarına rağmen uzun süre müdahale kararını geciktirmişlerdir. *"Balkanlar böyledir, Balkan halkları tarihsel olarak birbirlerinden nefret ederler, bırakalım birbirlerini yesinler"* görüşünü dillendirmişler²⁰⁵ ve sonuç olarak her zaman övündükleri kendilerini özgürlüklerin ve demokrasinin beşiği saydıkları Avrupa'nın tam ortasında önce Bosna sonra da Kosova'da insanlık dışı olayların yaşanmasına neden olmuşlardır. Türklere "barbar" yakıştırma söylemlerini ağızlarından hiç düşürmeyen Avrupalılar 21 nci yüzyılda barbarlık uygulamalarının örneğini hem uygulayarak, hem destekleyerek ve hem de seyrederek tüm dünyaya göstermişlerdir.

Bir süre etnik temizliğe özellikle Rusya'nın girişimleri ile seyirci kalınmış bölgedeki demografik yapının hem soykırım hem de meydana gelmesi kaçınılmaz olacak göçlerle değişmesi beklenirken, bir yandan da aşağıda açıklandığı gibi bir takım savaş senaryoları ki bunların gerçekleşmesi tabii ki mümkün olmakla birlikte pratige dökülmesi eskiden de olduğu gibi güç merkezlerinin kışkırtmaları ve desteklemesi ile olabilecek senaryolardı ve bölgede başlayacak savaşın tüm Balkanları ve hatta Avrupayı içine alması korkunçluğu ile bölgede etkinlik kurmak isteyen ABD'nin bölgeye müdahalesi ve yerleşmesi için zemin hazırlanmıştır denilebilir. Bu öngörülere göz atacak olursak:

19 uncu yüzyılın başından İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Balkanlar'ın en önemli sorunlarından olan Makedonya sorunu, tarihe gömülmüş diye düşünülürken 1991'de Yugoslavya'dan bağımsızlığını ilan etmesiyle, 2.1

* 1999 yazında yürürlüğe giren İstikrar Paketi, Balkanlarda barışı ve istikrarı teşvik etmek ve geliştirmek için "Önleyici Diplomasiyi Kullanmak ve Politik Temel Oluşturmak" misyonlarını üstlenmiştir. AB, G8'ler, Bölge Ülkeleri ve NATO gibi organizasyonlar bu paktın üyeleridir.

²⁰⁵ Kut, a.g.e.,s.185.

milyon nüfuslu Makedonya Cumhuriyeti yeniden güncellik kazandı ve bu ülkeden başlayacak olan bir savaş senaryosu gündeme atıldı. Bu senaryoyu ilk gündeme taşıyanlardan biri olan Misha Glenny, Yugoslavya'nın Çöküşü kitabında Üçüncü Balkan Savaşı altbaşlığı ile gündeme taşımıştır.²⁰⁶ Bosna Savaşı, Hırvatistan'daki çatışmaların yeniden yoğunlaşması, Makedonya'nın eski Yugoslavya'dan savaşız ayrılabilen tek federe devlet olmasına rağmen Yunanistan'ın engellemeleri ile tanınmama sorunları ve Kosova'da yaşanan gelişmeler ile birlikte bölge tekrar yeni bir Balkan Savaşı senaryoları ile anılmaya başlanmıştır. Bosna ve Hırvatistan'da savaş devam etmesine rağmen bu olaylar Kosova ve Makedonya'ya yayılmamış tüm Balkanları içine alacak bir durum gelişmemiştir.

1994 nüfus sayımına göre, yaklaşık iki milyonluk Makedonya Cumhuriyeti'nin nüfusunun % 22.9 oranla yaklaşık dördte biri Arnavutlardan oluşmaktaydı. Buna göre Makedonya'da yaşayan ama Makedonya Cumhuriyeti yurttaşı olmayan Arnavutların sayısı 130 bin (%23) olarak tahmin ediliyor.²⁰⁷ Bu sayı ile Makedonya yurttaşı 1994 sayımına göre 77 bin olan Türklerin nüfusunun iki katına yakındır. Bu grubu oluşturanlar, özellikle de 1981'den ve 1989'dan sonra, artan Sırp baskısı nedeniyle Kosova'yı terkederek Makedonya'ya göç edenlerden oluşmaktadır. 1991 nüfus sayımını boykot etmiş olan Arnavutlar nüfuslarının aslında bu sayının iki katı olduğu, ülke nüfusunun yarısına yaklaştığı ve her iki Arnavut'tan birinin sayılmadığını iddia etmiş olduklarından hem siyasal hem de istatistiksel açıdan ortaya bir nüfus meselesi çıkmıştır. Makedonya'daki bu Arnavut nüfus ve sorunlara rağmen Makedonya'da başlayacak savaş kıvılcımını Arnavutların çıkarması gerekmektedir. Bu da Arnavutların Makedonya'yı bölme girişimleri ile karşılarında sadece Makedonları değil aynı zamanda Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan'ı bulacaklardı²⁰⁸ ki, böyle bir neticeyi istemeleri çok realist bir yaklaşım değildi. Makedonya'nın komşularının bu ülke ile birtakım sorunları olmasına rağmen yeni savaşın bu bölgede çıkması mümkün görülmemektedir. Bunlardan Sırbistan, Makedonya'daki akrabalarının mücadelelerine destek verirken ve Makedon ulusunun varlığını kabul etmekle birlikte Makedonya Cumhuriyetini tanımamış, o dönemde kendisine uygulanan ambargolarla ve diğer sorunlarla uğraşırken tekrar Makedonya'ya karşı bir harekate girişmesi mümkün

²⁰⁶ Kut, *a.g.e.*, 79.

²⁰⁷ Kut, *a.g.e.*, 81.

²⁰⁸ Kut, *a.g.e.*, s.82.

görülmediği gibi Makedonya'daki Sırp nüfusu ülke geneline göre oldukça az, % 2 'sini oluşturmakta idi. Yunanistan ise ne Makedon kimliğini ne de Makedonya Cumhuriyetini tanımamakla kalmamış aynı zamanda başka devletlerinde tanımaması için kampanya yürütmüş ve ambargo uygulamıştır. Arnavutlar da Makedonya'daki akrabalarının mücadeleleri için destek vermektedir. Bu anlamda Yunanistan ile birlikte hareket etmiştir. Ancak bu sorun ve kendilerince çözüm geliştirdikleri politikaların Makedonya topraklarına bir saldırı için yeterli sebepler değildi.²⁰⁹

Geriye yeni bir Balkan Savaşı'nın çıkabileceği son yer olan Kosova kalıyordu. Burada da Sırlar ve Kosovalı Arnavutlar arasındaki bir savaşta Makedonya Arnavutları Kosova'ya yardıma gitmeleri ve Büyük Arnavutluk için Arnavutlukla birleşme hayalleri mümkündü ama öncelikle bunu Arnavutluk yönetiminin istemesi gerekmekte idi ki, ancak Sali Beşari Miloseviç gibi milliyetçilik peşinde olmadığı gibi Kosova'daki Arnavut yönetimi de ılımlı politikalar izlemekteydiler. Ayrıca Arnavutluk güvenliği için ABD ve Türkiye'ye yaslanmıştı ve bu her iki ülke de Makedonya'nın yanında yer almakta idi. Yani Arnavutluk'un böyle bir harekete girişmesi gerçekçi değildi. Sırbistan Kosova'daki baskı ve şiddetini artırması durumunda geniş bir alana savaşın yayılması ihtimali olabilirdi ki bu da zaten Sırbistan'ın içinde bulunduğu durumda mümkün değildi.

Bir dönem öngörülen bu savaşta Makedonya üzerinde çok ciddi istek ve arzuları olduğu biline Bulgaristan'ın çıkarabileceği savunulurken böyle bir durumda Bulgaristan sadece Sırbistan'la değil aynı zamanda Yunanistanla da savaşması gerekmekte idi ki NATO'ya girmek için bekleyen Bulgaristan'ın bunu yapmayacağı da buna yeltenmeyeceği de açıktı. Yine bu öngörülerde çıkacak savaşa Türkiye ve Yunanistan'ın karşı saflarda katılacak olması da gerçeklere pek uygun düşmemekteydi. Burada Makedonya'da gözü olduğu bilinen Yunanistan'ın savaşa girmesi ile Türkiye'nin de savaşa gireceği tezi yıllarca Kıbrıs, Ege ve azınlıklar nedeniyle savaşmamış iki ülke için çok da gerçekçi görünmemekteydi. Bunun hareket noktası ise Türkiye'nin tüm Balkanlardaki Müslümanların hamisi olduğu görüşü idi ki Müslümanlar orada homojen bir yapıda değildi. Ayrıca geçmişte de görüldüğü gibi Balkanlar'daki Müslüman nüfus ile Türklerin çıkarlarının aynı olması gerekirken Kosova'daki Arnavutlar bir dönem Türkleri ihanetle suçlamışlar ve geçmişte

²⁰⁹ Kut, *a.g.e.*, s.83.

Arnavutların Türkleri asimile etmemeleri gerekmez miydi? Bu bakımdan Türkiye'nin çıkarlarının iyi irdelenmesi gerekmektedir. Yine geçmişte Arap yarımadasında Arabistan'da, Yemen'de Müslüman Arapların İngilizlerle nasıl birlikte hareket edip Türk askerlerini arkadan vurdukları tarihi gerçeği de hatırlanması gerekmektedir.

Aslında uluslararası güçlerin bölgedeki varlıkları ve geçmişte ve günümüzde Balkan dengelerine bakılırsa Balkan savaşı çıkmamasının asıl nedeni savaşın galibinin olmayacağı gerçektir.

Yukarıda bahsedilen savaş senaryolarına rağmen yaşanan savaş ve en acısı da soykırım, sadece etnik nefret boyutunda göstererek bir dönem Bosna'ya daha önce müdahale etmeye kararlı Amerika'nın müdahalesini geciktirmiştir. Amerika'nın bu müdahalesini Amerika'nın çıkarlarını göz önünde bulundurmadan sadece insani boyutu açısından düşünmek de tabii ki doğru bir değerlendirme olmayacaktır. Çünkü görülmüştür ki Kosova'da yaşanan insanlık ayıbı manzaralarına Türkiye'nin askeri müdahale yapması gerektiği savına rağmen Kosova'ya Bosna'daki gibi olmasa da oldukça geç müdahale edilmiş, burada da soykırım ve göç hadiselerine bir süre seyirci kalınmıştır. Batılı devletler, yeni bağımsız devletlerin bağımsızlıkları tanımalarına rağmen yine de Sırbistan'ın Hırvatistan ve Bosna'daki saldırganlıklarını haklı gösterir şekilde bunun Yugoslavya içi bir mesele olarak görmeyi sürdürmüşlerdir. Halbuki Sırbistan'ın Bosna-Hersek ve Hırvatistan'daki Sırp ayrılıkçılara verdiği destek bu devletlerin toprak bütünlüğüne karşı saldırganlıktı. Her iki eski Yugoslav cumhuriyetinde aynı zamanda iç savaşların sürüyor olması, buralarda açık bir savaşın da sürmekte olduğunu Batılı devletlere uzun süre göz ardı ettirmiştir.

Uluslararası toplumu kendi politikaları istikametinde şekillendiren ülkeler Körfez bunalımından sonra saldırganları, birlikte hareket ederek cezalandırma iddiasında olan ve zaten BM şartı çerçevesinde de böyle de bir yükümlülüğü bulunan uluslararası toplum, BM üyeliğine kabul ettikleri ve bunun doğal sonucu da bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü korumayı taahhüt ettikleri Bosna-Hersek'i tüm Yugoslavya'ya uygulanan silah ambargosu kapsamında çıkarmayarak saldıran Sırp'ları değil, masum insanları cezalandırarak ikiyüzlü politikalarını bir kez daha göstermişlerdir. Ambargo ile BM şartı'nın 51. maddesiyle tüm devletlere tanıdığı BM Güvenlik Konseyi gerekli önlemleri alana kadar saldırgan karşısında kendini savunma hakkı, Bosna-Hersek devletine verilmemiş oluyordu. Saldırıya uğrayan Boşnaklar 3,5 yıl silahsız bırakılmasının yanında saldırganlara karşı alınması gereken önlemler de zamanında alınmamıştır. Bu

durumun doğal sonucu ise sadece Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğünün saldırıya uğramasına değil aynı zamanda Boşnakları silahsız bırakarak etnik temizliğe uğramalarına da seyirci kalmıştır.

Aynı durumun bir benzeri de 1998-1999 yıllarında Kosova'da yaşanmıştır. AB içinde yaşanan durumun yani baskın devlet ve ya devletlerin belirleyici politikaları BM içinde de bir kez görülmüş oldu. BM ve dönemdeki Genel Sekreterinin vurguladığı gibi açık Sırp yanlısı tutumuyla Rusya, Bosna ve Kosova felaketinin gerçek sorumlusudur. Ancak şu noktada unutulmamalıdır ki Rusya'nın buradaki tutumu kadar Bosna'da başta İngiltere (Bosna Hersek'e müdahalenin gecikmesinin en önemli sorumlusu olan İngiltere, Kosova'da çatışmaların başladığı andan itibaren YFC'ye yönelik bir NATO müdahalesinin baş savunuculuğunu yapmıştır.)²¹⁰ ve ABD de dahil olmak üzere, Güvenlik Konseyi'ndeki Rus vetosunu kırmak için Rusya karşısındaki ağırlıklarını kullanmayan Batılı Devletlerin sorumlulukları da büyüktür.

ABD ile Avrupalılar Bosna'ya göre Kosova'daki çatışmalara müdahale biçimi ve daha erken müdahale etmelerinin nedeni Hırvatistan ve Bosna-Hersek'teki çatışmaların eski Yugoslavya ile sınırlı kalacağı, Kosova'daki çatışmaların ise Makedonya üzerinden tüm Balkanlar'a yayılması ihtimalinin kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Yoksa bir millet tüm dünyanın gözleri önünde soykırıma uğramış uğramamış, o Avrupa ki özgürlüklerin beşiği olduğunu ve en kutsal hak kabul ettikleri insan hakkı, yaşama hakkı bu ülkelerin umurunda dahi olmamıştır.

1992'den itibaren Kosova'da başlayacak çatışmaların tüm bölgeye yayılabileceğine ilişkin öngörüler ve senaryoların korkunçluğu, bölge devletlerini daha itidalli politikalar izlemesi ile aslında olumlu bir gelişme olmuştur. Yine başta Amerika olmak üzere Batılı devletlerin Kosova sorununa acil müdahale edilmesi gerektiği aksi takdirde NATO üyesi Türkiye ve Yunanistan'ı da karşı karşıya getirecek bir çatışmanın kaçınılmaz olacağı konusundaki düşünceler yapılan müdahalenin daha erken yapılmasını sağlamakla birlikte yine de ABD'nin bölgedeki çıkarları düşünüldüğünde bölgede inisiyatif almak için böyle düşündürmeye neden olacak ABD'nin bir propagandası olup olmadığının anlaşılması ABD politikalarının daha detaylı incelenmesine ihtiyaç göstermektedir. Ama hangi düşünceye hizmet ederse etsin

²¹⁰ Kut, *a.g.e.*, s.185.

sonuçta Kosova müdahalesi daha erken yapılmakla soykırım bir noktada durdurulmuştur. Avrupa devletlerinin Balkanlar'da patlak veren çatışmaları durdurmak için kendi ordusunu kuramamasından ve çıkabilecek genel bir savaşın kendi topraklarına sıçrama ihtimalinden dolayı uluslararası askeri müdahalede isteksiz, ama sorunların siyasal ve anayasal çözümleri hakkında öneri geliştirmekte istekli oldukları görülmesine karşılık, ABD çatışmalarda daha erken, kararlı ve istikrarlı bir biçimde askeri müdahaleden yana olmuştur. Amerika'nın bu tavrının sebebi kuşkusuz, Soğuk Savaş sonrası döneminden sonra ABD'nin tek küresel güç olması, dünya enerji kaynaklarını ele geçirme ve dünya jandarmalığına soyunmasının rolü oldukça yüksektir. Aynı zamanda çıkabilecek sıcak çatışmalar da kendi ülkesine oldukça uzaktır.

Tam anlamıyla ABD politikalarına hizmet eden NATO, Bosna'da kuvvet kullanabilmek için uzun süre BM'den yetki beklerken Körfez Savaşında olduğu gibi Kosova'da NATO yetkilileri müdahale için BM'den yetki alınmasına gerek olmadığını defalarca ve açıkça belirtmişlerdir. Kuvvet kullanma tehdidi Kosova'da en başından itibaren öne çıkarken Bosna'da, uzunca bir süre diğer diplomatik girişimler ön planda olmuştur.

Ancak gelecekte Bosna'daki Dayton statükosunda ve Kosova'da oluşan uluslararası statü ve sonrasındaki bağımsızlık ilanının sürekliliğinden kuşku duymak gerekir. Çünkü Balkanlar'ın en sorunlu ve en tatminsiz milliyetçilikleri olan Sırp ve Arnavut milliyetçilikleri, uluslararası toplumun dayattığı düzenlemeleri kendi zaferlerine engel olarak görmektedirler. Neticede bu tür bir çözüm ise sürekli bir huzursuzluğa zemin hazırlamaktadır. Aslında Batı'nın bu politikalarındaki süreklilik yeni değildir. İki dünya savaşının kendilerine de olan etkileri bir yana bırakılırsa sömürgeci anlayışla Osmanlı'ya yapılanlara benzer biçimde öncelikle dağılmayı bir şekilde sağlayacaksın sonra sınırları kendi menfaatlerine göre cetvelle çizeceksin, bölgede hiçbir ulusun güçlenmesine ve bölgesel güç olmasına izin vermeyeceksin ve sonuçta istediğin şekilde sömürmenin zeminini hazırlamış olacaksın. Yine Osmanlı'da olduğu gibi zamansız bir dağılmadan kurtarmak politikası yani, paylaşım sırasında çıkacak sıcak çatışma yerine nüfuz alanlarına bölerek faydalanmak politikalarında olduğu gibidir. Bazı yazarların savunduğu şekliyle Batı'nın çoğu AB ülkesinin orta yol bulma çabası, tarafsızlık adına, çatışan ama eşit olmayan taraflara eşit mesafede durma prensipleri ile değil o yıllarda dağılan, ekonomisi iflas eden ancak dönemin hala

dünyadaki ikinci silahlı gücüne ve nükleer silahlarına sahip nasıl bir tepki vereceği bilinmeyen Rusya'nın etkisinin olduğu açıktır.

Bosna-Hersek'te çatışmalara seyirci kalan ve durdurulması için kuvvet kullanımını geciktiren kimi Avrupa ülkelerinin, Kosova'da kararlı bir kuvvet kullanımı tehdidini çok daha erken gündeme almalarının sebebi bu ülkelerde Bosna'da yapılan vahşetten ders alması ve Avrupa'nın vicdanın sızlaması değil, Bosna'daki durumun aksine Rusya'nın kestirilemez tavrını çözmüş olmalarıdır. ABD'nin ve AB'nin, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Balkanlardaki sorunların çözümlerinde zaman içerisinde değişerek bazen örtüşen bazende çelişen politikalar izlemeleri, Balkan ülkeleriyle ikili ve çok taraflı bölgesel işbirliği girişimleri ABD ve AB'nin Balkanlar'da ciddi bir rekabet içinde olduklarını göstermektedir. Bu rekabetten Balkan ülkeleri barış döneminde olumlu, ancak çatışma dönemlerinde olumsuz etkilenmektedirler.

Kosova'da devam eden anlaşmazlık 1989 yılında Arnavutların özerklik taleplerinden kaynaklanmaktadır. Sırların hakim olduğu Yugoslav hükümeti bu özerklik talebini reddetmiş ve Arnavutların politik özgürlüklerini kısıtlayan kanunu çıkartmıştır. Arnavutlar ise buna, kendi hükümetlerini, okullarını, hastanelerini ve diğer kurumlarını kurarak cevap vermişlerdir.

Hırvatlar ve Sırlar Hıristiyan ülkelerin desteğini kazanmak için, bu savaşın aslında bir din savaşı olduğunun propagandasını yapmışlar ve bunda da kısmen başarılı olmuşlardır. Din, Sırp ve Hırvat egemeni için ve onun stratejik amaçları açısından bir aracı olmuştur. Uluslararası gücün veya Birleşmiş Milletler'in tüm dokümanlarında halkı gruplara ayırırken, Hırvatlar ve Sırlara karşın Boşnaklar için Müslümanlar kelimesi kullanılmıştır. Bosna-Hersek Cumhuriyetine karşı Sırbistan'dan ve sonra Hırvatistan'dan açık saldırı olmuştur.²¹¹

NATO Kosova'da BM güvenlik konseyinden yetki beklemeden kuvvet kullanmayı çok daha kararlı bir şekilde göstermiş, ancak ABD'nin Kosova'da zayıftan çekinmesi, NATO'nun kara hareketine sıcak bakmaması Kosova'da mülteci akınına sebep olmuştur. Bosna-Hersek ve Kosova olayları göstermiştir ki Amerika ile Avrupa bu bölgede ciddi bir rekabet içindedir. Ancak AB bu kıtadan ABD'yi uzak tutmak isteyen politikalarına rağmen son yaşanan olaylarda çözüm üretememiştir. AB 1990'larda tek

²¹¹ Selver, *a.g.e.*, s.32.

başına Balkanlardaki sorunu çözmeye kalktığında çözüm yerine çözümsüzlük üretmiştir.²¹²

AB ve özellikle Almanya'nın bölgede genişleme stratejisine karşın Rusya ile ABD AB'nin bu genişleme stratejisine etki edecektir. Genişleme politikası kapsamında AB'ye alınacak aday ülkeler ve Doğu Avrupa-Balkan ülkeleri, geçmişte yaşadıkları birtakım acı tecrübelerden dolayı AB'nin genişlemesini bir taraftan demokratikleşmeleri açısından gerekli görürlerken diğer taraftan birlik içinde etkili güç olan Almanya'nın yaklaşımlarına kuşkuyla bakmalarına rağmen 16 olan üye sayısına ek olarak 2004'de Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya, 2007'de Bulgaristan, Romanya üye olurken 2004'de Makedonya, 2005'de Hırvatistan üyelik başvurusu ve 2006'da Karadağ adaylık için başvurdu.

Bosna ve Kosova'da yaşanan son savaşlar Rusya'nın Balkanlardaki etkisi azaldığını göstermiştir. Rusya'nın Balkanlar'da etkisi azalırken AB içindeki konumundan da yararlanarak Balkanlar'da üstünlük kurmak isteyen Yunanistan ve Sırbistan yüzyıllarca Osmanlı İmparatorluğu'nun parçası olmuş topraklar olan eski Yugoslavya Federasyonu'nun parçası ve Türkiye ile yakın ilişkiler içinde olan Makedonya, Bosna ve Kosova'da Türkiye'nin Balkanlar'da izlediği politikaların bir yeni-Osmanlıcılık politikası olduğu iddiası ile bir anlamda hedef göstermişlerdir.²¹³

Bölgenin diğer bakımdan mücadele alanı olması enerji kaynaklarının kesiştiği bir yer olmasından kaynaklanmaktadır. ABD, küreselleşme sürecinde ortaya koyduğu yeni stratejik hedefleri gerçekleştirmekiçin Balkanlara yerleşmeyi çıkarları açısından hayati olarak görmüştür. Bu bölgede çıkan sorunlar ve karışıklıklar Avrupalı Devletlerin kendi çıkarlarının çatışması sonucu ortak bir hareket tarzı belirleyememelerinden ve bu devletler tarafından çözülememesi ABD'ye bölgeye yerleşmek için uygun fırsatı vermiştir.²¹⁴ ABD ve NATO'nun Balkanlar'daki çatışma bölgelerinde konuşlanması ise ancak bütün taraflar arasında anlaşmaların imzalanmasından sonra gerçekleşmiştir. ABD açısından bölgede en önemli mesele NATO'nun Doğu Avrupa ve Balkan ülkelerinin birçoğunda üsler kurarak bu bölgede yayılmasını sağlamak ve bu arada Amerikan donanmasına da liman temin etmektir.²¹⁵

²¹² Şimşek, Balkanlar Gelişmeler ve Türkiye'ye Etkileri, s.15.

²¹³ Kut,a.g.e., s.76.

²¹⁴ Vassilis K. Fouskas, Balkanlar, " Ortadoğu, Kafkasya, Soğuk Savaş Sonrası ABD Politikaları ", Aykırı Yayınları, İstanbul, 2004, s.38.

²¹⁵ Catherine Samary, *Protokollar*, <http://www.kozmopolit.com/Druck/>, Haziran2003.

Balkanlar, “...petrol ve doğal gaz boru hatları için önemli bir ulaşım yolu ve bu yüzden stratejik bir köprüdür. Bu açıdan Balkanlar, Batı ve Doğu Avrasya arasında NATO ve ABD için önemli bir güvenlik boyutu taşıyan jeopolitik bir bekçi olarak” değerlendirilmektedir.²¹⁶ ABD ve Avrupa’nın büyük petrol yatırımcılarının başını çektiği ve ortak olduğu Arnavutluk-Makedonya-Bulgaristan Petrolü’nün (AMBO) Balkanlardan geçen boru hattı projesi²¹⁷, Bulgaristan’ın Karadeniz’deki Burgaz liman kentinden başlamakta, Makedonya’yı aşarak Arnavutluk’un Adriyatik’teki liman kenti Durres’te son bulmaktadır. Bu boru hattı projesi Kosova’nın güney sınırına 20 km. mesafeden geçmektedir. Bu da ABD’nin Kosova’da neden en büyük üssünü kurmuş olduğunu açıklamaktadır.²¹⁸

Zaten ABD Soğuk Savaşın hemen ardından toplanan NATO konferanslarında enerji kaynaklarını kontrol altına almak ve enerji akışını emniyete almak için bölgeye yerleşme isteğini açıkça ortaya koymuş, doğuya doğru yayılma stratejisini uygulamaya koymuştu. Varşova Paktı ülkelerini NATO’ya dahil ederek genişleme sürecini başlatmış, küresel bir güç olarak Doğu Avrupa ve Balkanlarda nüfuz etmeye başlamıştır. Sırpların Bosna ve Kosova’da giriştiği “etnik temizlik ve soykırım” ABD’nin bölgeye yerleşmesine ortam hazırlamıştır.

NATO ve ABD’nin Kosova hareketiyle bölgede stratejik bir konuma yerleşmek amacını taşımaktaydı. Harekatın sonuçları ile ilgili olarak “ *Sırbistan’ın NATO politikalarıyla uyumlu bir çizgiye getirilmesi, Arnavutluk, Kosova ve Makedonya’ya NATO’nun denetimde istikrar kazandırılması, başka şeylerin yanı sıra Yunanistan ve Türkiye arasında işbirliği sağlanması, Balkanları Hazar Denizine bağlayan petrol ve doğal gaz boru hatları projelerine ilişkin olası pürüzlerin giderilmesi.*”²¹⁹ söylenebilir.

ABD Balkanlar’ı Alman ve Rus etkisinden arındırıp, denetim altına almak için 1990’larda Bosna ve Kosova’daki krizleri ve savaşı, zor kullanarak yönetmenin uygun zeminini hazırladı. Kosova’ya NATO müdahalesinin en önemli amacının, insani nedenlerden çok NATO’nun doğuya doğru yayılması ve ABD’nin enerji alanındaki

²¹⁶ Fouskas, *a.g.e.*, s.38.

²¹⁷ Gözde Kılıç Yaşın, “*Balkanlarda Boru Hattı Yarışı*”, *Cumhuriyet Strateji*, 11 Nisan 2005, sayı:41, s.17-18

²¹⁸ Fouskas, *a.g.e.*, s.38-39.

²¹⁹ Fouskas, *a.g.e.*, s.44.

çıkarlarını güvence* altına alarak Balkanlarda Alman ve Avrupa etkisine son vermek olduğu ileri sürülmektedir.²²⁰

Arnavutların arkasındaki en önemli güç ABD olarak belirlemiştir. Kosova Harekatı sonrasında bölgeye yerleşen ABD, Arnavutların koruyucusu rolünü üstlenerek Arnavutların sempatisini kazanmıştır. Amerika’da yaşayan Arnavut Diasporası’nın yaptığı başarılı kampanyalarla özellikle Kosova Kurtuluş Ordusu’nun örgütlenmesine ve parasal desteğine önemli bir katkı sağlanmıştır. 1980’li yılların başında Kosova’da çıkan karışıklıklar sırasında Yugoslavya İçişleri bakanlığı tarafından yapılan bir açıklamada Kosova isyanının arkasında ABD, Avrupa ve özellikle Almanya’nın çalışmalarının olduğu ileri sürülmüş, Arnavutluk ise Kosova’yı topraklarına katmak istemekle suçlanmıştır. “...ABD’deki antikomünist Arnavut göçmenlerinin yayınladığı, Kosova’yı da içeren bir ‘Büyük Arnavutluk’ haritası, Arnavutluk resmi makamları tarafından hazırlanmış bir harita olduğu...”²²¹ Yugoslav basınına yansımıştı.

Rusya ise bu gelişmeler karşısında sınırlı tepkiler vermiş, karar alma sürecinde dışlanmasına ve BM kararı olmaksızın hava saldırısının başlatılmasına karşı olduğunu yetkili ağızlarından defalarca dile getirmiştir. Fakat harekate engel olamamış, harekatın ardından BM 1244 sayılı kararı gereği Kosova’ya kuvvet sokan ilk devletlerden biri olmuş ve stratejik açıdan önemli olan Priştine havaalanına asker yerleştirerek geçici bir gerilime neden olmuştur.²²² Ancak Rusya tüm çabalarına karşın ABD’nin ve AB’nin bölgede etkinlik kazanmasına engel olamamıştır. Balkanlarda önemli bir dış güç olma özelliğini kaybetmiştir. Bu durum en çok Sırp’larda hayal kırıklığı yaratmıştır.

Kosova’da UÇK’ya destek verdiği ileri sürülen ülkelerden biri de Almanya olmuştur. “Almanya’nın istihbarat servisi aracılığı ile daha 1988 tarihinden itibaren Arnavut mafyası ile ilişki kurduğunu ve Doğu Almanya’nın Rus yapımı silahlarının UÇK eline geçmesini sağlamıştır. Sürgündeki Kosova Hükümetine destek veren Almanya’nın buna ilaveten tüm dünyadaki Arnavutların nakdi yardımlarını da Almanya üzerinden transfer edilmesine izin verdiğini ve Alman gizli servisinin UÇK’ya sırtını

* 20.yüzyıl başında Balkanlardaki rekabetin bir benzerinin yaşanmakta idi. O dönemde İngilizlerin yaptığı ve Slavlara karşı bir set çekme anlayışına ilave olarak Almanya’nın doğuya doğru yayılan etkinliğini kontrol altına alma politikası şimdi ABD tarafından uygulanmaktadır. ABD’nin yerel müttefikleri ise Boşnaklar ve Arnavutlar olmuştur.

²²⁰ Fouskas, a.g.e, s.15.

²²¹ Bora, a.g.e, s.102

²²² Alexander Nikitin, “Barışı Korumada Ortaklar” <http://www.nato.int/docu/review/2004>

dayayarak bölgede varlığını sınırlı da olsa hissettirmiştir.”²²³ “*Alman Dış Politikası gazetesine göre, Kosova bağımsızlığını en çok destekleyen Almanya, aslında Kosova'nın doğal kaynaklarından Sırbistan'dan herhangi bir sınırlama olmadan faydalanmak istiyor.*”²²⁴ Kosova'nın bağımsızlığını kazanmasının Almanya için bunun ne derece önemli olduğunu ve Almanya'nın hangi amaçlar peşinde olduğunu göstermektedir.

Kosova'da Euro'nun resmi para olarak kullanılması ve UNMİK temsilcilerinin genellikle AB üyesi ülkelerin diplomatlarından seçilmesi AB'nin bölgedeki etkisini artırma çabası içinde olduğunu göstermiştir. Balkanlarda Bosna ve Kosova'yı da içine alacak genişlemenin AB'yi bir nevi imparatorluk haline getireceği yani “...ortaçağ *Kutsal Roma imparatorluğu'nun, modern ne göre postmodern) bir versiyonu* olacağı ileri sürülmektedir”²²⁵

Bölge, konumu ve yapısı itibariyle, yüzlerce yıldan beridir irili ufaklı devletlerin ilgi odağı haline gelerek sayısız entrika, çatışma, isyan ve savaflara sahne olmuştur. 21 inci yüzyılda olduğumuz şu günlerde dahi, bölge bir barut fıçısına kolayca dönüştürülebilecektir. Balkanlar'ın rahat ve huzuru, ancak jeopolitik ve tarihi faktörlere göre ve barışçı yol ve yöntemlerle yapılacak düzenlemelerle sağlanabilir. Bu da ancak her şeyden önce Balkan ülkeleri ve ulusları arasından güven ve işbirliği ruhunun yaratılması ile sağlanabilir. Gelecekte Balkanların önemli bir kısmı AB'nin bir parçası olacak, AB dışında tutulacaklar da AB'nin nüfuz ve etki alanı içine girecek ve tamamen AB'nin ekonomik etkisi altında kalacak bir bölge olacaktır. İçinde ne kadar sorun olursa olsun bölgeyi bu duruma zorlamaktadır. Şimdiden böyle bir siyasi ve ekonomik harita ortaya koyarak buna yönelik politikalar geliştirilmesi gerekmektedir.

3.5. Mevcut Etnik / Kültürel Yapı ile Bölgedeki Türk Varlığının Türkiye'nin Balkan Politikalarına Etkisi ve Türkiye'nin Balkanlar Politikası

Her Balkan ülkesinde göz ardı edilemeyecek sayıda Trakya Türk'ü ile çeşitli siyasi oluşumlarda Arnavut, Boşnak, Sancak Müslümanları yaşamaktadır. Bunların bir

²²³ Necip Hablemitoğlu, “*Alman İstihbarat Örgütü BND, Alman Derin Devleti ve Kosova Sorunu*”, Yeni Hayat, Dergisi, sayı 55, Yeni Hayat Yayıncılık Matbaacılık İnşaat Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi, İstanbul, Mayıs 1999, s.25.

²²⁴ Mirzet Mujezinoviç, “*Kosova Sorununun Geleceği*”, www.usak.org.uk, 15 Mart 2005.

²²⁵ Timothy Garton Ash, “*Osmanlı'nın kötü mirası*”, *Radikal*, 18 Nisan 2005.

kısının azınlık haklarına örneğin Romanya, Makedonya, son dönemde Bulgaristan gibi devlet yönetimlerince uyumlu davranıldığı gözlenmekte, diğer ülkelerde azınlık ve insan hakları ihlalleri sürmektedir. Bunlar dışında Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde zorla göç ettirilen ve Türkiye ile Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya arasında yapılan göç anlaşmalarınca Avrupa'ya ya da Türkiye'ye göç eden Trakya Türklerinin sayısı bugün yüz binlerle ifade edilmektedir. Bu ülkelerde yaşayan Türkler 1946 yılından beri kültürel faaliyetler, 35 yıldan beri de siyasi çalışmalar yapmak kararı ve izni almışlardır. Ayrıca Türkiye'de İstanbul, İzmir, İzmit, Bursa, Ankara gibi illerde dernekleşmişlerdir.

Balkan devletleri içindeki Osmanlı-Türk kültürü ve değerlerini sahiplenen Balkan Müslüman ulus ve toplumlarına Türkiye'nin kayıtsız kalması düşünülemez. Çünkü bu unsurlar İmparatorluk mirası olduğu gibi, aynı zamanda onlara sahip çıkmak Türkiye'nin tarihi ve ahlaki sorumluluğudur. Çünkü Bosna'da, Kosova'da yaşananlar göstermiştir ki Sırp saldırganlar yaptıkları tecavüz ve katliamlarda karşılarındakileri Türk kabul edip, kin ve düşmanlıklarını bilinçaltlarına kazınan Türk'e karşı düşmanlıklarını sergilemektedirler.

Bu bağlamda Balkanlar bölgesi Türkiye için hayati öneme haiz bir bölgedir. Balkanlar jeostratejik açıdan Türkiye'nin Orta ve Batı Avrupa ile coğrafi bağımlı oluşturmaktadır. Balkan gelişmeleri, Türkiye'nin Avrupa ile olan kara ulaşımının bölgeden geçmesi sebebiyle sosyal yönün yanı sıra ekonomik bakımdan da son derecede önemlidir. Diğer taraftan Balkanlar'daki Türk ve Müslüman varlığı Türkiye'ye önemli avantajlar sağlar. Bu nedenle Türk ve Müslüman unsurların haklarını uluslar arası kuruluşları ve hukuk yollarını kullanarak dikkatli ve akılcı politikalar izleyerek savunmalıdır. Türkiye, NATO üyesi ve KEİB Anlaşması kurucu üyesi olması avantajlarını iyi kullanarak, bölgede tansiyonu artırıcı ve kutuplaşma yaratan politikalar yerine etkin diplomasi, askeri, kültürel, ekonomik işbirliği esasına dayalı politikalar ile kendi tezlerini uluslar arası topluma iyi anlatmalı ve kabul ettirmelidir. Bu bakımdan barış ve istikrarın sağlanması için planlanan askeri, diplomatik her oluşumun içinde mutlaka yer almalıdır. Türkiye Sovyetler Birliğinin dağılması sürecinde bölge içi bunalımlarla hazırlıksız bir şekilde karşı karşıya kalırken, bir yandan kendi tarihi ile yüzleşme zorunluluğunu hissetmiştir. Bölge içindeki dengelerde Kosova, Makedonya ile birlikte Balkanların kilidi konumunda görünmektedir.²²⁶ Bu nedenle dikkatli ve

²²⁶ Harp Akademileri, a.g.s., s.5.

sistemli bir Balkanlar politikası geliřtirmek ve bu politikayı deęiřen řartlara uyum gōsterecek bir esneklikte sūrdürmek büyük önem tařımaktadır.

En önemli meselelerden bir tanesi Balkanlardaki Türk varlığının korunması ve geliştirilmesi bağlamında bölünmüş ailelerin birleştirilmesi ve Türkiye'ye göçün önlenmesidir. Türk kimliğinin korunarak güçlenen bir Türk varlığı Türkiye'nin milli menfaatleri açısından hayati öneme haizdir. Balkanlarda demokratik haklarını elde etmiş ve kendini geliştirmiş, önemli sayıdaki Türk gücü; Balkanlardaki Türk varlığının esaslı bir teminatı olacaktır. Kendisi de bir Balkan ülkesi olan Türkiye için Balkanlar daima önemli olmuştur. Trakya bölgesi, Arnavutluk ve Makedonya Cumhuriyeti yüzölçümüne sahiptir ve Türkiye nüfusunun onda biri Trakya'da yaşamaktadır. Balkanlar'dan yapılan göçlerle Türkiye nüfusunun beşte biri Balkan kökenlidir. Bu göçlere rağmen Balkanlar'daki 10 milyonluk Müslüman nüfusun onda biri Türk'tür. Ancak Türkiye'nin Balkanlarla ilişkileri, tarihsel, coğrafi, demografik ve kültürel faktörlerden başka stratejik açıdan da önemlidir. Bu bağlamda, Türkiye 1990 sonrasında her bir Balkan ülkesiyle ilişkilerini geliştirmeye yönelik ve komünist dönemdeki kopukluğu ortadan kaldıracak adımlar atmıştır.

Bu bakımdan 1989-1990'larda Türkiye, eski komünist Balkan ülkeleri ile ilişkiler kurmak için istekli davranmış ve ilişkiler kurmuştur. Türkiye, komünizmden demokrasiye ve pazar ekonomisine geçiş yapan Arnavutluk, Bulgaristan ve Romanya ile diplomatik, siyasal, ekonomik ikili ilişkilerini geliştirmeye, ayrıca başta mimarı olduğu Karadeniz İşbirliği olmak üzere çok taraflı işbirliği modelleri içinde bu ülkelerle birlikte yer almaya başlamıştır. Türkiye ve işadamları bu ülkelerle zaman kaybetmeden ilişkiye girerek ilk ülkelerden olmanın avantajlarını kullanmak istemiş ancak geçiş döneminde bu ülkelerin sorunlarından olan döviz sıkıntısı, hukuk mevzuatının henüz müsait olmaması gibi nedenlerle geçiş döneminin dezavantajlarını ve zorluklarını da yaşamıştır. Ayrıca Türkiye için Balkanlı komşuları herhangi bir ülke değildi; ilişkilerde tarihi bağlar ön plana çıkmıştır. Bu faktörler ve dünya güç merkezlerinin de etkisiyle Türkiye, bu ülkelerle ilişkilerinde bir süre sonra aşırı temkinli davranma yoluna girmiş, özellikle ekonomik ilişkilerinde kısa zamanda yetersiz kalmaya başlamıştır.²²⁷

Türkiye Balkanlarda dış politikasındaki genel değişikliklerle 1990-94 yılları arasında daha aktif ve girişimci bir politika izlenmiş, bu çerçevede çok sayıda karşılıklı

²²⁷ Kut, *a.g.e.*,s.197.

ziyaret yapılmış, daha çok anlaşma imzalanmış ve ilk kez bu dönemde Türkiye dış yardım veren ülke konumuna gelmiştir. Ancak, 1994 sonundan itibaren Türkiye'de işbaşına gelen hükümetlerin özellikle de Refahyol hükümeti döneminde dış politikalarının yetersiz kalması Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik ilgisinin giderek azalmasına yol açmıştır.²²⁸ 1991'den itibaren DYP-SHP koalisyon hükümetleri döneminde ve Hikmet Çetin'in Dışişleri Bakanlığı sırasında Balkanlar'a gösterilen ilgiye karşılık, özellikle 1994 sonundan itibaren hükümetler neredeyse Balkanlar'ın Türkiye için önemini anlamaktan uzak bir görüntü sergilemişlerdir. Sonuçta, 1990 Türkiye'nin Balkanlar'la ilişkilerinde olumlu adımlar atılarak bir dönüm noktası niteliği taşırken, 1995'den itibaren olumsuz bir dönüm noktası olmuş ve durgunluk dönemine girmiştir. Bu sonucun iç ve dış faktörleri ise Türkiye'deki yönetim değişiklikleri, Bosna-Hersek'teki savaşın sona ermesiyle diplomatik etkinliklerin azalması ve Türkiye kamuoyunda da Balkanlar'a olan ilginin azalması; Dayton Anlaşması ile Bosna-Hersek'te bir tür barış ortamının sağlamış olması sayılabilir. 1995 sonrasında Türkiye'nin Balkan politikasındaki durgunlaşmadan Bosna-Hersek de etkilenmiştir. Türkiye'nin iç siyasi çalkantılar ve ekonomik krizler olsa bile bu dış politikaya ilgisizlik olarak yansımaları, Türkiye'nin uzun vadeli bir Balkan politikasının olmamasından kaynaklandığını göstermektedir.

1997'de iktidara gelen Mesut Yılmaz başkanlığındaki koalisyon hükümeti ve Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in çeşitli açıklamaları ve planlanan ziyaretler hükümetin Balkan ülkeleriyle ilişkilerini yeniden canlandırmayı başlamıştır.²²⁹

Ancak Türkiye'nin Osmanlı'nın mirasçısı olarak görülmesi Türkiye'nin hem bu ülkelerle ilişkilerini olumsuz etkilemiş hem de daha aktif bir Balkan politikası izlemesini engellemiştir.²³⁰ Bu da, Bu ortak Osmanlı geçmişi ve mirası olumlu olarak kullanılması ve ilişkilerin geliştirilmesine yardımcı olacağı yerde tam tersine Türkiye'nin siyasileri ve bürokratlarının genelde Balkan komşularına karşı olumlu ilgisinin yanlış anlaşılmasından çekindikleri, 1990 sonrası Balkan politikasının yeni-Osmanlılık suçlamaları ve komşuları ürkütmeme kaygısıyla bir anlamıyla kendilerini sınırladıkları gözlenmiştir. Bu çerçevede Osmanlı mirası Türkiye açısından Balkanlar'da frenleyici bir rol oynadığı söylenebilir.

²²⁸ Kut, *a.g.e.*, s.218.

²²⁹ Kut, *a.g.e.*, s.219.

²³⁰ Kut, *a.g.e.*, s.219.

Aslında Türkiye'nin Balkan ülkeleriyle 1990 sonrası kurduğu yakın ilişkilere bakarak Türkiye'nin Balkanlar'da Osmanlı İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmayı planladığını iddia etmek ütopya'dan ibarettir. “ Çünkü öncelikle Türkiye Balkanlar'da etnik ya da dinsel temelli bir politika izlememiştir.”²³¹ Türkiye tüm Balkan ülkeleriyle ilişkilerini ayırım yapmadan geliştirmek istemiş, Balkanlar'ı din eksenli kamplara ayırma gibi bir politikası olmamıştır.

Diğer taraftan ülkeler arasındaki ilişkiler iki yönlüdür. Yani ilişkilerde Türkiye'nin tutumu kadar Balkan ülkelerinin tutumları da ilişkilerin seviyesini belirlemektedir. Örneğin Sırbistan, Yugoslavya'nın dağılma sürecindeki politikası farklı olup Bosna ve sonrasında Kosova'da etnik temizliğe girişmemiş olsaydı Türkiye Sırbistan ilişkileri normal seyrinde ve diğer Balkan ülkeleri ile ilişkiler seviyesinde olacaktı. Diğer bir örnek ise Bosna'da Hırvatların, Hırvatistan'ın desteğiyle Boşnaklarla savaşmış olmalarına rağmen, Türkiye-Hırvatistan ilişkilerinin olumlu gelişebilmiş olmasında Hırvat yönetiminin başından itibaren Türkiye'yle ilişkilerini iyi tutma konusunda özen göstermesinin payı büyüktür.

Her devlet gibi Türkiye'nin de ulusal çıkarlarını gözetmesi ve buna göre politikalar üreterek uzun vadeli bir Balkan politikası oluşturması bu ülkelerle iyi ilişkiler kurması Balkanlar'ı topraklarında gözü olduğu anlamına gelmeyeceği gibi bölgede barış, refah ve istikrar Türkiye'nin çıkarıdır. Balkanlar'da barış, refah ve istikrar için Türkiye'nin Balkan ülkeleriyle olan ticaretini ve yatırım hacmini mutlaka artırarak ikili ekonomik ilişkilerini geliştirmeli, çoktarafli bölgesel işbirliği girişimlerini desteklemek bölgenin barış ve refahını artırıcı ortak projeler üretmelidir. Bunun yanında Türkiye'nin Balkanlar'daki muhtemel gelişmelere karşı hazırlıklı olması gereği açıktır. Bosna ve Kosova'daki gelişmelerde Türkiye'ye hazırlıksız yakalanmış ancak özellikle Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin döneminde Bosna-Hersek sorunu karşısında izlenen politika ve Dışişleri Bakanlığı'nca yürütülen diplomatik etkinlikler başarılı sayılabilir. Türkiye'nin Soğuk Savaş akabinde son derece hassas bir dönemde, kışkırtıcı ve saldırgan bir politika yerine, yatıştırıcı ve soğukkanlı bir politika izlemiş olması, Balkanlar'ın istikrarı açısından önemli olmuştur.

1990 sonrasında Türkiye'nin Balkanlar'da aktif olmaya çalışan bir politika izlediği söylenebilir. Özellikle 1990'ların ilk yarısında Türkiye, Balkanlar'daki

²³¹ Kut, *a.g.e.*, s.220.

gelişmelere sadece reaksiyon vermekle kalmamış, inisiyatif de almıştır. Türkiye'yi Adriyatik'e bağlayacak Doğu-Batı Karayolu (WEM) Projesi (İstanbul-Sofya-Üsküp-Draç) Türkiye'nin bu tür inisiyatiflerine bir örnek sayılabilir. Ancak çok sayıda realitenin varlığı Türkiye'nin bu ilk dönemde daha aktif bir Balkanlar politikası izlemesine engel olmuştur. Türkiye'nin, hata yapmaya çok müsait bu dönemde fazlasıyla hata yapmamış olması ve çok sayıda olumlu adım atarak bu dönemi geçmesi önemli sayılabilir.

Ancak anlık politikaların sonuçları o dönemdeki gibi her zaman olumlu sonuçlanmayabilir. Bu bakımdan ülke politikaları kriz ve savaş zamanında üretilirse her zaman başarılı olunması beklenemez. Politika üretmek için mutlaka bir kriz beklenmemelidir. Bu bağlamda Türkiye'nin gelecekte de Balkanlar'ın problemlili üçgeni sayabileceğimiz Bosna-Hersek, Kosova ve Makedonya'daki muhtemel gelişmeler karşısında izleyebileceği alternatif politikaları barış zamanında üretmesi gerekmektedir. Çünkü Türkiye, Balkan sorunları karşısında dünyadaki herhangi bir devlet değildir ve Balkanlar'daki gelişmeler bölge ülkesi olan Türkiye'yi doğrudan ilgilendirmektedir. Türkiye, Kosova'da kalan soydaşları için kendi öz dili ile eğitim yapma hakkı dahil olmak üzere geçmişte tanınan tüm haklarının garanti altına alınması sağlayacak politikalar üretmelidir. Bu bağlamda proaktif davranarak sonuçları belirleyici aktör durumunda bulunan ülkelerle yakın temas içinde bulunarak gelişmelere etki edebilmesi, Kosovalı Türklerin haklarının ve varlıklarının devamı için hayati öneme sahiptir.

IV. BÖLÜM

BALKANLARIN TARİHİ GELİŞİMİ VE KOSOVA SORUNUNUN TARİHÇESİ

4.1. Osmanlı Döneminde Balkanlar ve Osmanlı Yönetiminde Kosova

Osmanlıların, 1354’de Gazi Süleyman Paşa tarafından Gelibolu’nun fethedilip Rumeli’ye çıkması ile başlayan ve müteakiben yapılan fetihler ile elde edilen topraklara yerleştirilen Türkler Balkanlarda beş asır egemen olmuşlardır. Osmanlı döneminde Balkanların önemi ve uluslar arası iktisadi, kültürel coğrafyaya katılımı Tuna’nın kuzeyine doğru taşmasıyla gerçekleşmiştir. Buna en önemli sebep de askeri yollarla ticari yolların ıslahı ve inşası ile bu güzergahta çok sayıdaki şehirlerin adeta yeniden kurulup geliştirilmiş olmasıdır.

Bu yüzden Osmanlı İmparatorluğu dönemi Balkanların hayatiyetini kazandığı, aynı zamanda da bilhassa önemli şehirlerde karmaşık, kozmopolit ve iç gerilimli yapının yükseldiği bir devir olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunun kuvvetli ve zengin olduğu dönemde bu gerilim büyük bir sakınca göstermemiş, aksine bir kültürel ve iktisadi zenginlik kaynağı olmuştur. Ancak, Osmanlı İmparatorluğunun gerilemesiyle birlikte Balkanlar çatışmaların, parçalanmaların ve etnik temizliklerin yaşandığı ortama yani Balkanizasyon sürecine girmiştir.²³²

1354’te Gelibolu Yarımadasına geçen Osmanlılar 1361’de Edirne’yi alarak bir süre sonra başkent yaptılar ve Balkanların Osmanlılar tarafından fethedilme sürecine girildi. Daha sonra Meriç ve Vardar vadilerine yönelen Osmanlılar Balkanlar’daki Hıristiyan devletlere karşı akınlar düzenlediler. Balkanlar’ın Türk tarihi açısından gerçek fatihi ise, Birinci Sultan Murat Han’dır. 1389’da öldüğü zaman Osmanlı sınırları Tuna Nehri’ne, Tuna Deltasına ve Adriyatik Denizine dayanmış bulunuyordu. 1389 Kosova Savaşı ile Osmanlı hakimiyetine giren bölgeye savaş sonrasında göçmenler, Anadolu’nun Bursa ve Konya şehirlerinden getirilmiş ve özellikle Kosova bölgesine yerleştirilmişlerdir. Türkler bölgede diğer milletlerle birlikte altı yüzyıla yakın huzur

²³² Harp Akademileri, a.g. s., s.17

içinde yaşamışlardır. Osmanlı Padişahlarından Yıldırım Bayezid, Balkanlardaki Türk hakimiyetini kesinleştirmiştir. I. Murat, Yıldırım Bayezid ve II. Murat, Sırp'ların komutasındaki birleşik haçlı ordularını 1364'de Sırp Sındığı'nda, 1371'de Çimen'de, 1389'da Birinci Kosova'da, 1396'da Niğbolu'da, 1444'de Varna'da, 1448'de İkinci Kosova'da mağlup ettiler. Balkanlar, Türklerden geri alınamadı. İkinci Kosova Savaşı, Osmanlı'yı Balkanlar'dan sürmek için Avrupa'nın son teşebbüsü olmuştu.²³³ Bugün Kosova'nın Sırp'lar için neden Kudüs kadar kutsal sayıldığı ve bilinçaltlarındaki Türk kininin nedeni bu yenilgilerde yatmaktadır.²³⁴

15 inci yüzyıl başlarında Anadolu'daki savaşlar nedeniyle duraklayan bu ilerleme, II. Murat'la birlikte yeniden hız kazandı. Fatih Sultan Mehmet'in 1453'te İstanbul'un fethiyle Balkan yarımadasının Osmanlı egemenliğine giriş süreci tamamlanmış ve Osmanlı Devleti Balkanların tek hakimi olmuştur. Osmanlılar, Kanuni Sultan Süleyman'la Orta Avrupa'ya yönelmiş, 1521'de Belgrad Kalesi alınmış, 1526'da Mohaç'ta Macar ordusunu bozguna uğratılmış, Macaristan fethedilmiş, Balkanlar Osmanlı'nın iç memleketleri haline gelmiş, milyonlarca Türk, Anadolu'dan Balkanlara geçerek büyük Türk şehirleri meydana getirilmiştir. 1429'da başarısız I. Viyana kuşatmasıyla Osmanlı devletinin batıya doğru genişlemesi durdu. Balkanların güneyi doğrudan İmparatorluğa bağlanırken Erdal, Eflak ve Boğdan özerk eyaletler biçiminde yönetildi.

Türklerin yüksek insani, kültürel değerleri ve adaletli yönetimlerinden etkilenen milyonlarca Slav, Arnavut ve diğer halklardan insanlar ise gönüllü olarak Müslüman olmuş, Osmanlı kimliğini sahiplenmişlerdir. Osmanlı tarafından bu toplumları asimile etme ya da ulusal özellikleri yok etme girişimlerinde bulunulmamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme devrinde küçük Sırp prensliklerine ayrılan Sırp devleti de kısa bir süre sonra Osmanlı idaresine girmiştir. Aslında Hıristiyan olan Arnavutlar, dinlerini değiştirmenin kendilerine sağlayacağı avantajlar nedeniyle kendi istekleriyle Müslüman olmuşlardır. Bu gruplar içerisinde 16 ncı ve 17 nci yüzyılda Arnavutların müslümanlığı kabul etmeleri büyük oranlara ulaşmış, imparatorluk idaresinde önemli kademelere yükselmişlerdir.

²³³ Özşafak, *a.g.e.* s.3-2.

²³⁴ Şükrü Elekdağ, *a.g.s.*, s.18.

Bu bakımdan Balkan tarihinde Osmanlı döneminin başlaması, Kosovalı Arnavutlar için de hayati önem taşımıştır. Osmanlı yönetimi altında Sırlar'ın bir kısmı Kosova'yı terk ederken, Arnavutların sayısı gittikçe artmıştır.²³⁵ 623 yıl yaşamış olan Osmanlı Devleti'nde, hizmet vermiş olan 292 sadrazamın 28'i Arnavut asıllıydı. Arnavutların Osmanlı Devleti ile yakınlığı, tarihin kendilerine yönelik büyük bir haksızlık işleminin temellerini atmıştır.

Böylece Sırlarla Arnavutlar arasındaki varolan mücadelenin daha da artmasında rol oynamıştır. Sırlarla Arnavutlar arasındaki çekişme iki nedenden dolayı zirveye çıkmıştır. Bunlardan birinci olarak din farklılığı, Müslüman-Hristiyan olma; ikinci olarak politik sebepler yani, yöneten ve yönetilen olma durumunda olunmuştur. Bu iki durumun sonucu ise yıllar içerisinde Sırların bölgeyi terk etmelerinde önemli bir etken olmuştur.²³⁶

Osmanlı Devleti'nin Balkanları fethini gerektiren ve kolaylaştıran bazı önemli dini, ekonomik, politik, askeri sebepler vardı.²³⁷ Bunlardan dini sebepler; 13. yüzyılda Rum ve Latin kiliseleri arasında mücadele devam ediyor ve Balkan yarımadasının büyük kısmında gerginlikler yaşanıyor. Bulgaristan, Bosna-Hersek ve sonraları Arnavutlar oldukça süratli bir şekilde İslam dinine bağlanmışlardı. Venedik, Ceneviz ve Macarların mensup olduğu Katolik Latinler ile Rumların, Sırların, Bulgarların mensup olduğu Rum Ortodoks ve Slavlar arasındaki sürtüşmeler fetihleri kolaylaştırıyordu. Uygulanan politikalarda da Hristiyan topluma karşı gösterilen hoşgörü, Osmanlı Devletine karşı daha az isyankar düşünce ve davranışların gelişmesini sağladı.

Ekonomik sebepler: Balkanlar'ın büyük bir bölümünü elinde bulunduran Bizans, toprağı bulunanlar ile adeta mücadele ediyordu. Balkanların fethi başladığı zaman fakir köylünün toprağı kilisenin ve zengin mülk sahiplerinin ellerinde toplanıyordu. Köylü ızdırıp içindeydi ve neredeyse kurtarıcı bekler durumdaydı. Osmanlılar fetihle ele geçirilen toprakların bir kısmını ihtiyacı olan fakir köylülere taksim ettiğinden halk Osmanlı Devleti'ni bir kurtarıcı gibi bekliyordu. Bu uygulamadan halk o kadar memnundu ki 1402'de Ankara Savaşı'ndaki yenilgiden sonra Osmanlı Devleti'nin otoritesinin zayıflamasına rağmen, devletin aleyhine kendiliğinden harekete geçmek bir yana Papa ve Katolik devletlerin tahriklerine dahi gelmediler.

²³⁵ Türbedar, "Kosova Sorunu", a.g.m., s.81.

²³⁶ Uzgel, a.g.e., s.9.

²³⁷ Sükan, a.g.e., s. 66.

Politik bakımdan: Siyasi ve idari sebepler de fetihlere yardımcı olmuştur. Katolik Latin devletlerin halka yaptığı zulme ilave olarak Bizans'ın idaresindeki dengesizlik halkta iyice bıkkınlık yaratmıştı. Ortodoks rahipleri ile birlik olan Bizans asilzadeleri halkı devamlı soyuyorlardı. Ortodoks ülkelerine giren Katolik askerler, Ortodoks halka zor kullanıyor, zulüm yapıyordu. Bu konuda batılı bir kaynak, “İmparatorluğun Avrupa tarafındaki Rumlar sayıca Türklerden fazla bulunmaktaydılar. Fakat verilen mezhep müsadeleri ve sağlanan mal ve can hürriyeti, Rumları yeni amirlerine pek az bir zaman zarfında alıstırmış ve Padişah'ın hakimiyetini bütün Hıristiyan devletleri idaresine tercih ettirmiştir.”²³⁸

Balkan ve Orta Avrupa'nın askeri yapısı da fetihleri kolaylaştıran diğeri bir etken olmuştur. Sırp ve Bulgar Krallıkları sürekli olarak birbirleri ile mücadele halinde ve aynı zamanda da Bizans'la da mücadele ediyorlar, Katolik Latin devletlerinin ve Macarların tacizlerine maruz kalıyorlardı. Bu çatışmalara dini, ekonomik ve politik çekişmeler de eklenince Balkan ülkeleri güçlerini gittikçe kaybetmiş ve dıştan gelen olaylara karşı hassas bir hale gelmişlerdir. Haçlı orduları da ortak düşman olarak nitelendirdikleri Osmanlı Devleti'nin fetihlerine mani olmak için bir ittifak kuramamışlardır. Katolik askerlerin aksine Türkler Balkanlara medeniyet ve huzur getirmiştir. Böylece halk Müslüman devletin hakimiyetini tanımış, bunun bir işareti olarak da cizye denilen vergiyi vermiştir. Bu dönemde Türkler büyük bir hoşgörü ile Hıristiyanlar ve diğeri dinden olanların inanç, örf ve adetlerini serbestçe yapabilmelerine müsaade etmiştir.

Ticaret ve ziraat: Serbestçe yapan bu halk askere alınmaz, devlet memuru olmazlardı. Önceden kesin kural olan bu uygulama daha sonraları yumuşatılmış ve Divan'da tercümanlık, sarayda doktorluk, Eflak ve Boğdan Voyvadanlıkları gibi bazı hizmetlerde görevlendirilmişlerdir. Başlangıçta Müslümanlaşmaları bile istenmeyen ve bir ölçüde özerkliğe sahip yerel feodaller ise yeni yönetimle işbirliğine oldukça istekli olduklarından sisteme entegre edilmişlerdir. Tımar koşullarına uymak şartıyla, sistemin parçası olmuşlardır. Böylece bölgesel huzur sağlanmasının yanında yumuşak bir çözümle orduya katkı da sağlanmıştır. XV. yüzyılda dinini değiştirmemiş Rum, Sırp, Ermeni ve Eflak tımar sahipleri vardı.

²³⁸ Sükan, *a.g.e.*, s. 69.

Osmanlı'nın bu tutumu iki karşı görüşün belirmesine neden olmuştur. Bir kesim Osmanlı sisteminin ne Türk ne de İslam olmadığını hatta Hıristiyanlık etkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buna karşılık Hıristiyanların ise bu derece Osmanlı yönetimine aşırı destek vermelerini “Hıristiyanlığa ihanet etmekle” suçlayanlar olmuştur. N.Beldiceanu'nun “şaşırtıcı” diye nitelediği bir saptaması bu konuya açıklık getirmektedir: “Osmanlı Devleti'nin bazı özellikleri devleti anımsatır, zira sultan iktidarını yürütürken sadece şeriatla değil, egemenliği altındaki halkların geleneksel haklarıyla da sınırlı bir hükümdardı.”²³⁹

Bu yönetimle 1683'e kadar Avrupa'da hemen hemen hiç toprak kaybetmeyen Osmanlılar, 1878'e kadar Balkanların büyük bölümünü de ellerinde tuttular. Beş yüz yıl kadar süren Osmanlı yönetimi Balkanların bugünkü yapısının biçimlenmesinde köklü bir rol oynadı. Balkan toprakları Osmanlı'nın en bereketli toprakları ve bir anlamda da Osmanlı'nın bel kemiğini oluşturmuştur. Osmanlı gelirin önemli bir kısmı Balkanlardan gelmiş, Osmanlı İmparatorluğu'nun çevresini, bu arada Arap topraklarını Balkanlardan elde ettiği gelirlerle geliştirmiş, bölge altı yüzyıla yakın bir süre Osmanlı Avrupa'sı olmuştur. 1699 Karlofça Anlaşması Avrupa'da Türklüğün tahliyesinin ilk adımı olmuştur.

Balkanlardaki hakimiyet mücadelesinin üç aktörü, Osmanlı, Avusturya Macaristan ve Rus İmparatorluklarıydı. Taraflardan birisinin Balkanlarda üstünlük sağlaması halinde Avrupa'daki çıkarlarının olumsuz yönde etkilenebilecek üç de dolaylı ülke vardı. Bunlardan biri Balkanlardaki Rus nüfuzundan korkan Almanya, diğeri Avusturya-Macaristan'ın gücünden rahatsız Fransa ve üçüncü ise boğazlarda zayıflamış bir Osmanlıların kontrolünün, güçlü bir rakibinin kontrolüne tercih eden Büyük Britanya'dır.²⁴⁰

Rusya ve Avusturya tarafından Osmanlı Devleti'ni Avrupa'dan uzaklaştırma girişimleri ağırlıklı olarak 1718-1792 döneminde başlatılmıştır. Karlofça Antlaşması ile kazançlı çıkan Rusya'nın güney denizlerine inme hedefinde değişiklik olmamıştı. Rusya'ya yandaş ülkeler yine Rusya'nın önderliğinde bütün Balkan Hıristiyanlarının büyük bir isyan çıkaracaklarına inanmışlardı. 1711'deki Prut savaşı bu amaca yönelikti ama sonuç Rusya'yı hayal kırıklığına uğrattı. Destek sözü verenler özellikle Romen halk

²³⁹ Eren, *a.g.e.*, s. 67.

²⁴⁰ Harp Akademileri, *a.g.s.*, s. 2.

dağlara kaçtı ve Osmanlı askerlerinin başarısı ile Ruslar Prut'a kadar çekilmek zorunda kaldılar.

1736, 1739, 1768'de çıkan çatışmalar, 1770'de Sakız adası karşısında Çeşme'de Osmanlı donanmasının yanması olayları yaşandı. 1768'de Rus Çariçesi II Katerina, Kırım, Eflak'ı Buğdan ve bütün Balkanları Rusya'nın sınırları içine katmak hayalini taşıyordu. 1774 tarihinde imzalanan KüçükKaynarca Antlaşmasıyla Kırım'ı ele geçirdi. 18. yüzyıl sonu ile 19. yüzyılın başlarında Avusturya ve Rusya, Osmanlı'ya verdikleri toprakları geri alabilmek için aralarında ittifak antlaşmaları yapmışlardı. Tüm gayretleri Balkanlardaki toprakları aralarında paylaşmaktı. Anlaşmaya göre Avusturya'nın hissesine Bosna, Sırbistan, Hersek ve Dalmaç; Rusya'nın ise Eflak Buğdan, Baserabya, Güney Podolya, Dinyester ile Diinyeper nehirleri arasındaki Kuzey Karadeniz sahili ile Ege adalarının belli başlıları düşmekteydi. Mora, Girit ve Kıbrıs Adası Venediklilere bırakılacak, eğer İstanbul alınırsa Bizans İmparatorluğu Rusya'nın himayesinde olacaktı. Bu İmparatorluğa Bulgaristan, Dobruca, Trakya, Yunanistan, Makedonya, Arnavutluk ve Karadağ bağlanacaktı. Bu ümitlerle 1788'de başlattıkları Avusturya-Osmanlı İmparatorluğu savaşında Osmanlı Devleti'ne yenildiler ve 4 Ağustos 1791'de birlikte işgal ettikleri bütün Osmanlı topraklarını terk ettiler.

XVIII. yüzyılda ekonomik yapısı, Osmanlıda mal ve servet, ordu ve adalet de büyük oranda zayıflamış, ancak gücü hala mevcut toprakları korumaya yetiyordu. Sistemin koruyucusu olan Yeniçeri ocağı bozulmuş halk, hatta yönetim ve Sultan üzerinde bir baskı ve zulüm aracı haline gelmişti. Ticaret alanında bütün Osmanlı topraklarını etkileyen bir gelişme vardı, ancak sanayileşmesi gelişen Avrupa'nın ham madde kaynağı durumuna gelmekte idi. Paranın değeri durmadan düşüyor altın sürekli Avrupa'ya kaçıyordu.

XVIII. yüzyılda Balkanlarda Müslüman nüfus yoğunluğunun artma durumu söz konusudur. Bu olgu da XVII. yüzyıldaki kitle halinde İslamlaşmanın yanı sıra XVIII. yüzyıldaki savaşlarda Avusturya ve Macarların Müslümanları güneye doğru sürmelerinin de etkisi vardır. Böylece Hıristiyan zulmünden kaçan ve aynı zamanda eski komşularına bir Anadolu Türkü'nden daha fazla kin besleyen gruplar belirmeye başladı. XIX. yüzyılda bu etken birçok olayda rol oynayacaktır. Osmanlı'nın Balkanlara gelişinden sonra Müslümanlaşan Boşnak, Arnavut ve Pomaklar dinlerine ayrı bir güçle sarılacaklardır.

Yabancı devletlerin tahrikleri ile yönetimin bozukluğunu fırsat bilen Sırlar, Osmanlı Devleti'ne karşı isyan ettiler. Rusya ve Avusturya'nın tahrikleriyle başlatılan isyan Osmanlı Devleti'nin içerden parçalanma ve dağılmaya başlamasına sebep oldu. Üç nesil önce bölge nüfusunun %60'ı Türk ve topraklarının da %59'u Türklere aitti. 1389 Kosova Savaşı sonrası göçmenler, Anadolu'nun Bursa ve Konya şehirlerinden getirildi ve özellikle de Kosova bölgesine yerleştirildi. Sırbistan,1814'te otonomi kazanmış, 1878 Berlin Anlaşması'yla tamamen bağımsız olmuştur. Balkan Savaşlarından sonra bu topraklarda Osmanlı hakimiyeti sona ermiştir.²⁴¹

19 ncu yüzyılda Balkanlardaki milliyetçilik hareketlerinden ilk etkilenenler Sırlar olmuştur. Sırbistan,1814'te otonomi kazanmış, 1817 yılında Rusya'yla imzalanan Bükreş antlaşmasıyla, Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde özerk bir prenslik haline gelmiştir. Bununla yetinmeyen Sırbistan, bütün Sırları etnik olarak saf bir Sırbistan çatısı altında toplamak ve bağımsızlık elde etmek istemiştir. Etnik temizlik politikası uygulamış ve genişlemekte olduğu topraklardan Müslüman nüfusu atmıştır. 1877'de Niş bölgesini fethederek kış ortasında 110.000 civarında Arnavutu bölgeden çıkarmıştır.

Fransız Devrimi'nin ideolojisi ve doğurduğu uluslararası sonuçlar Balkan halklarını derinden etkiledi. Napolyon'un fetihlerini sırasında Yediadalar, Dalmaçya, Slovenya, İstria, Triyeste ve Hırvatistan'ın bazı bölümlerinde Fransız Devrenin ilkeleri doğrultusunda oluşturulan kurumlar, bölgedeki ulusal uyanışı hızlandırdı.²⁴² 1789 Fransız İhtilal ile başlayan milliyetçilik hareketleri sonucunda Balkan milletleri birer birer ayaklamaya başlamışlar, bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. Bağımsızlığını ilk kazanan Balkan milleti Rumlar oldu ve 1829 yılında bağımsız bir Yunanistan Devleti kuruldu. Yunanistan'ın bağımsızlığını alması diğer Balkan milletlerine de örnek teşkil etmiş ve Karadağ, Romanya, Sırbistan 1878 yılına kadar sık sık ayaklanmalar çıkarıp, Osmanlı Devletini zor duruma düşürmüştür. Önce özerklik istekleri olarak başlatılan bu bağımsızlık hareketlerine diğer Avrupa devletlerinin müdahale etmeleri nedeniyle olaylar daima uluslar arası nitelik kazanmıştır.

Tanzimat, Islahat, I inci Meşrutiyet gibi 19'uncu yüzyıldaki gelişmelere neden olan fikir tabanı Osmanlı'ya Balkanlar üzerinden ulaşmıştır. Osmanlı devlet adamları ve aydınları Fransız İhtilali ile başlayan milliyetçilik akımlarının Osmanlı'nın

²⁴¹ *Yeni Türk Ansiklopedisi*, Cilt 12, Ötüken Yayınları, İstanbul,1985, s.4797.

²⁴² *Balkanların Dünü, Bugünü, Yarını*,s. 18.

parçalanmasına sebep olacak milliyetçilik akımlarına karşı ümmetçilik ve Osmanlıcılık hedef olmuştur. İmparatorluğu parçalayacak düşüncesi ile Türkçülük güdülmemiş ancak gelişen milliyetçilik akımlarına karşı ve en son gelişen akım ise Türkçülük olmuş, bu düşünceler ise Yeni Osmanlılar, Genç Türkler, İttihatçılar kaynaklarını Balkanlar üzerinden almışlar, İttihat ve Terakki Balkanlarda yeşermiş, güçlenmiş ve 2 nci Meşrutiyetin temelini Makedonya’da, Selanik’te atmışlardır.

Osmanlıda milliyetçilik hareketleri bu şekilde devam ederken 1878-1903 yılları Avrupa devletlerinin yayılma mücadelelerine tanıklık etti. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sonunda imzalanan Berlin Antlaşması ile Romanya, Sırbistan ve Karadağ prenslikleri adı altında Yunanistan’dan sonra Balkanlarda üç yeni devlet daha doğuyor, bu devletlerin dışında Bulgaristan özerk bir statü kazanıyordu. Sırbistan bazı önemli kentleri alırken, Dobruca Romanya’ya bırakıldı. Avusturya-Macaristan geçici olarak Bosna-Hersek’i işgal etti. 1881’de Yunanistan Tesalya’yı aldı. 1878 Berlin Antlaşması’yla Sırbistan ve Karadağ bağımsız olurken, Balkan Savaşlarından sonra ise bu topraklarda Osmanlı hakimiyeti sona ermiştir. Çeşitli zamanlarda bağımsızlığına kavuşan Hırvatistan, Slovenya, Karadağ, Makedonya, Bosna-Hersek ve Sırbistan bir araya gelerek 1946’da Yugoslavya Birleşik Halk Cumhuriyeti’ni meydana getirmiştir.²⁴³

XIX uncu yüzyılda Balkan kavimleri arasında Osmanlıya karşı kıpırdanışlar başlamış, isyanlar ihtilale dönüşmüştür. Arkalarında Rusya, Avusturya, bazen diğer büyük Avrupa devletleri vardı. Rusya, İngiltere ve Fransa’nın 1827’de Navarin’de Türk Donanmasını yakmasından sonra Yunanistan Devleti kuruldu. Böylece ilk Balkan Devleti 1830’da ortaya çıkmış oldu.²⁴⁴

1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sonunda 13 Temmuz 1878’de imzalanan Berlin Antlaşması ile Romanya, Karadağ ve Sırbistan prenslikleri adı altında Yunanistan’dan sonra Balkanlarda üç yeni devlet daha doğuyordu. Bu devletlerin dışında Bulgaristan özerk bir statü kazanıyordu. XIX. yüzyılda “*Hasta adam*” olarak adlandırılan Osmanlı İmparatorluğu çöküyor ve bu topraklardan pay almak hemen hemen Avrupa’daki tüm etkin devletler için vazgeçilmez bir amaç oluyordu.

1878 Berlin Antlaşması ile Sırbistan Karadağ ve Romanya bağımsız olmuşlar, Bulgaristan ise Osmanlı’ya bağlı bir Prenslik haline gelmişti. Bulgaristan’ın tam

²⁴³ a.g.a., s.4797.

²⁴⁴ Özşafak, a.g.e.,s. 3-4.

bağımsızlığını alması için 1908 yılını beklemesi gerekecektir. II. Meşrutiyetin ilanını fırsat bilen Bulgarlar, Avusturya'nın, Bosna-Hersek'i ilhakı ile birlikte bağımsızlıklarını ilan etti. Bağımsızlığını ilan eden ve Osmanlı'dan kopan en son millet Arnavutlardır. Arnavutlar da Balkan Savaşları esnasında Avusturya ve İtalya'nın desteği ile bağımsızlığını ilan etmiştir.

XVIII. yüzyılda büyük güçlerin müdahaleleri ile gelişen milliyetçilik akımlarıyla barut fıçısı haline gelen bölgede, 1912-13 Balkan savaşlarıyla başlayan ve Birinci Dünya Savaşıyla devam eden çatışmalar, tüm oyuncular için küçük veya büyük felaketleri de beraberinde getirecektir.

4.2. Berlin Kongresi Öncesi ve Sonrasındaki Siyasi Durum

19 ncü yüzyıla gelindiğinde Balkanlar ekonomik ve kültürel alanda Avrupa'nın kontrolüne girdi. 1878 tarihine kadar Avrupa dengesini Fransa'ya karşı Rusya'yı destekleyerek sağlayan İngiltere, bu politikasını çıkarlarına uygun olarak Fransız İhtilalinden sonra tamamen değiştirerek Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü savunma stratejisi üzerine oturtmuş, böylece Rusya ile Avusturya'nın planlarını bozmuştur. Çünkü İngiltere, Rusya'nın bölgedeki artan nüfuzu karşısında artık tehdidi Rusya'nın genişlemesinde görmeye başlamıştır. Yunan bağımsızlık hareketi hariç tutulursa, Rusya'nın daha fazla güçlenmemesi ve Rusya'nın Balkanlar'da giriştiği hemen her harekete Berlin Kongresi'ne kadar olan sürece kadar Osmanlı'nın yanında yer almayı sürdürmüştür. Rusya'nın Panislavist kışkırtmaları sonucunda Sırbistan, Bosna-Hersek topraklarına Sırp ve Karadağ askerlerinin girmesini istemiş, Babiâli bu isteği reddedince 1 Temmuz 1872'de Sırbistan, 2 Temmuz 1876'da Karadağ Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmişlerdir.

1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sonunda 13 Mart 1878'de Ayestefanos Antlaşması imzalandı. Bu anlaşma ile Karadağ, Sırbistan ve Romanya bağımsızlığını kazandı. Osmanlı Devletlerine vergi ile bağlı, büyük bir Bulgaristan Prenslığı kuruldu. Bulgaristan Prenslığı Doğu Rumeli Vilayeti, Batı Trakya ve Makedonya'yı içine almaktaydı. Doğuda ise Batum, Kars, Ardahan ve Beyazıt Rusya'ya verildi

İşte Kosova'nın uluslararası siyasette ilk kez ortaya çıkışı Rusya karşısında yenik düşmüş Osmanlı İmparatorluğu'nun 1878 yılında imzalamak zorunda kaldığı

Ayastefanos Antlaşmasına uzanır. Bu anlaşma ile Çarlık Rusya'sı Osmanlı vilayeti üzerinde 'söz hakkı' kazanır ve Bab-ı Ali'nin alacağı tüm kararların St. Petersburg tarafından onaylaması şartı getirilir. Durumdan hoşnut olmayan Batılı devletler Ayastefanos sonrasında Berlin Konferansı'nı toplarlar ve Rusya'nın manevra alanını sınırlarlar. 13 Temmuz 1878 tarihinde Rusya'nın Balkanlarada daha fazla nüfus kazanmasını sağlayan ve yayılmasını sağlayan Ayestefanos Anlaşması İngilterenin çıkarlarına ters düştüğünden Berlin'de bir konferans toplayarak Berlin Antlaşmasını kabul ettirmiştir. Berlin Kongresi'nde taraflar Ayastefanos Antlaşması'nın Osmanlı Devleti lehine hafifletilmiş şeklini kabul ettiler. Berlin Antlaşması'nın Osmanlı Devleti'ne sağladığı kazanç Makedonya ve Edirne ilinin bazı parçalarının elinde kalması ve Bulgarlar'ın Ege Denizi'ne inmelerinin engellenmesi olmuştur. Buna karşın Bosna-Hersek ve Kıbrıs Osmanlılar'dan alınmıştır. Büyük güçlerin bölgedeki dengesini sağlayacak şekilde Balkan haritasını yeniden düzenleyen 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Kongresi'nde, Arnavutların talepleri göz ardı edilmiş ve Arnavutların yaşadığı bazı toprakların, komşularının sınırlarına dahil edilmesinin koşulları oluşturulmuştur. Nitekim en sonunda Arnavutların yaşadığı topraklar bölüştürülmüştür.

Avusturya-Macaristan geçici olmak kaydıyla Bosna-Hersek'i işgal etmiş ve 1881'de Yunanistan Tesalya'yı almıştır. 1881'de Bulgaristan'ın Doğu Rumeli'yi işgal etmesi Sırbistan ile savaşa neden oldu. 1897 yılına gelindiğinde kaçınılmaz olan Osmanlı-Yunan savaşı başladı. 1897 Türk-Yunan Savaşı Osmanlı Devleti lehine sınır düzenlemeleri ile sonuçlandı. Rusya'nın doğuda Japonlara yenilmesi, bu devletin ilgi sahası ve yayılma alanını tekrar Balkanlar'a çevirmesine neden olmuştur. Açık denizlere çıkma politikasının gereği olarak boğazları ele geçirmek olarak belirleyen Rusya Balkanlar'da da genişlemek için Balkanlar'a Slav ırkının koruyuculuğunu yaparak ulaşmayı planladı ve bu hedefe ulaşmak için de Osmanlı devletine karşı Balkan ittifakını hazırladı. Bu gelişmeler 1903'te Balkanlar tarihinin en karışık devrelerinden birini hazırladı. 1903 yılında Makedonya Komitesinin çıkardığı bir ayaklanmaya Makedonyalı Slavlar, Kuzey Ulahlar'ı ve bir kısım Ortodoks Arnavutlar da katılmışlardı. II nci Meşrutiyetin ilanı ile içine düşülen siyasi buhran ve sık değişen hükümetler, 5 Ekim 1908'de Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhakı, daha sonra 31 Mart Vakası, Arnavutluk Ayaklanması, Dürzi ve Yemen Ayaklanmaları, 1911 Trablusgarp Savaşı gibi iç ve dış meseleler İmparatorluğu zayıf düşürdü.

Osmanlı Devlet adamları ise Balkanlar'daki bu gelişmelerin İmparatorluğun sonunu hazırladığını fark edemediler. Devlet idare etmek ve böylesine büyük bir devleti yönetmek yeterli istihbaratla mümkündür. Bunu çok iyi bilen II. Abdülhamit, kurduğu “Yıldız İstihbarat Örgütü” ile sağlamıştır. Ancak bu dönemde Osmanlı devlet adamları planlanan bu oyunları görememiş hatta öyle ki Balkan savaşı çıkmadan 3 gün öncesinde Belgrad Büyükelçisi “ *Balkanlardan imanım kadar eminim* “ diyerek içinde bulunulan durumda ne büyük bir gaflet içerisinde olunduğunu göstermektedir.

1912’de Balkan Savaşı çıkmış, Balkan Savaşı ile Karadağlılar Balkanlar’da genişlemek istemekte, Yunanlılar Şark İmparatorluğu kurma sevdası ile Makedonya’yı almak istemekte, Sırlar eski Sırbistan’ı tekrar kurmak ve Makedonya kısmını alma istemekte, Bulgarlar Balkanlar’da bir birlik kurma isteği ile iç siyasi durumu bozuk Osmanlı Devleti aleyhine Balkan Devletleri ile bağlaşma yapmışlardır.

1912’de Osmanlı’nın Balkan Savaşlarında yenilgiye uğraması nedeniyle 1389’da fethedilen sancak beş yüz yirmi üç yıllık Osmanlı hükümlerinden sonra Kosova önce Sırp Krallığına, 1918 yılında ise Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı’nın kurulmasıyla, bu yeni krallığa dahil edilmiştir. Bu çekilmenin bir sonucu ise Osmanlı Avrupa’da hüküm sürdüğü dönemde baskı ve zulüm yapmamasına rağmen, çekildiği yerlerden Müslümanlar sistematik bir biçimde mezalimlere* maruz kalmıştır.²⁴⁵ Balkan Savaşları’ndan sonra Sırp denetimine giren Kosova’da Belgrad’ın temel politikası, Arnavutları bölgeden uzaklaştırırken Kosova’yı Sırlarla doldurmak olmuştur. Sırlara Kosova’ya gelmeleri için çeşitli teşvikler yapılmış, Arnavutlar üzerindeki baskılar artmıştır. Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı’nın kurulması ile Kosova dahil, bu devlette yaşayan bütün Müslümanlar zor günler yaşamıştır. Cinayetler, soygunlar,

* Osmanlı’nın terk ettiği topraklarda kalan Müslümanlar, çaresiz ve yaşadıkları ülkelerdeki yöneticilerin insafına kalmıştır. Kosova’da öldürülen Müslümanların tek "suçu", faklı isim taşımaları, farklı dil konuşmaları ve tanrıya farklı bir şekilde dua etmeleriydi. Örneğin, 1912’nin sonbaharında Kievskaya Mysl isimli gazetede muhabirlik yapmak üzere Balkanlar’a gönderilen Rus Marksist teoriyensen ve devrimci Lev Troçki’nin tanıklıkları, tüyler ürperticidir. Troçki, Makedonya ve Kosova’daki sivil Arnavut ve diğer Müslüman köylülerin, Çetnikler (Çetnik, Sırp tarihinin geçmiş dönemlerine ait kahramanlaştırılmış haydutlar için kullanılan geleneksel bir terimdir.) tarafından amansız öldürüldüklerini, etrafta başı kesik Arnavut cesetlerin yattığını, Müslüman köylerinin yakıldığını, Müslümanlara ait değerli eşyaların sistematik bir şekilde yağmalandığını, Arnavutların evlerinden kapı ile pencerelerin bile sökülüp götürüldüğünü yazmıştır. Bir Sırp askerinin “*Çok sayıda Arnavut öldürdüm, ancak üzerlerinde değerli bir şey bulamadım*” veya bir Sırp çavuşunun “*Kosova’mın Ferizay kentinde yaptığımız tek şey tavuk kızartmak ve Arnavutları öldürmektir*” şeklindeki konuşmaları, Kosova’da yaşanan trajediyi gözler önüne sermektedir.

²⁴⁵ Türbedar, “ *Kosova Sorunu* “, a.g.m, s.81.

Müslümanların evlerinin kundaklanması, camilerin depo olarak kullanılması gibi olaylar yaşanmıştır.

1912 yılında imzalanan anlaşma ile Romanya, Karadağ ve Sırbistan prenslikleri adı altında Yunanistan'dan sonra Balkanlarda üç yeni devlet daha doğuyordu. Bu devletlerin dışında Bulgaristan özerk bir statü kazanıyordu.²⁴⁶ Balkan milliyetçiliği Kosova ve Makedonya coğrafyasını Osmanlı açısından bir kabaşa dönüştürmüştür. Çünkü Beyaz Drina vadisinden Şar Dağı zirvesine Osmanlı askeri Sırp, Arnavut, Bulgar, Yunan, Makedon komitacılarca şehit düşürülmüştür.

Balkan savaşları sona erdiğinde Osmanlı İmparatorluğu büyük topraklar kaybetti. 30 Mayıs 1913 yılında uluslararası bir konferans ile Londra Antlaşması imzalandı. Yunanistan; Selanik, Güney Makedonya ve Girit'i; Sırbistan, Orta ve Kuzey Makedonya'yı; Bulgaristan ise Kavala, Dedeağaç dahil bütün Trakya sahillerini aldı. Osmanlı Devleti'nin hududu da Midye-Enez hattına kadar çekildi.

10 Ağustos 1913 yılında Bükreş Sözleşmesi'ne göre Makedonya'nın büyük bir bölümü Yunanlılar'a; Manastır, İştıp, Üsküp ve Priştine Sırp'lara, Plevliye ve Diyakova Karadağ'a, Silistre ve Dobruca Rumenler'e bırakıldı. Bulgaristan ile Türk-Bulgar sınırının Meriç Nehri olmasını sağlayan 29 Eylül 1913 tarihli İstanbul Antlaşması, 14 Kasım 1913 tarihli Atina Antlaşması ile de Yunanistan'ın Balkanlar'da kazandığı toprakların bu devlete ait olduğunu kabul etmiştir. Ortak sınır kalmayan Sırbistan'la ise Sırbistan'da kalan Türklerin durumunun konu edildiği 13 Mart 1914 tarihinde bir antlaşma imzalanmıştır. 1912-13 Balkan Savaşı esnasında Arnavutlar bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.

Avrupa ve Balkanlarda bu durumdan faydalanarak siyasi coğrafyasını genişletenler olduğu gibi yeni devlet kimliğine girenler oldu. Siyasi düzenlemeler yapılmış, ancak bu düzenlemeleri sağlayan antlaşmaların tamamına yakınında maddeler arazi kazanmak ve kaybetmek esasına dayanıyordu. Bölgeyi kendi sınırlarına katan devlet o bölgenin doğal zenginliklerine de sahip oluyor, ekonomik alanda da kazançlar elde ediyordu. Fakat bu onlar için yeterli olmuyordu çünkü kendi halklarını daha iyi şartlarda yaşatması için askeri yapılanmaları için gerekli olan harcamaların savaş sonlarında antlaşmalara konan tazminatlarla karşılanması da mümkün değildi. İlhak edilen topraklarda yaşayan yenilmiş devletin soydaşları zorla göç ettirilip terk edilen yerleri

²⁴⁶ *Harp Akademileri, Balkan Harbinden Günümüzde Bakış*, HAK Yayını, İstanbul, 1995, s.6.

kendi ırklarından olanlara dağıtmak geçici rahatlık sağlayan ancak kısa vadeli bir çözümdü.

Osmanlı Devleti iki Balkan savaşında 200.000 asker kaybetmiş ve 1,5 milyon dolarlık savaş zararının yanı sıra, Ege Adaları ve Girit'i büyük devletler vasıtası ile Yunanistan'a kaptırmıştır.²⁴⁷

Birinci Dünya Savaşı'nın nedenlerini birden çok ekonomik siyasi, askeri gelişmelere dayandırmak yanlış bir değerlendirme olmaz. Bu gelişmelere büyük devletlerin menfaatleri ve çıkan fırsatlarını değerlendirerek yıllardır hayal ettikleri ve kendilerince belirledikleri hedeflere ulaşmak için uğrayacaklarını kayıpların, kazançlar ile mukayese edildiğinde başta toprak kazanmak olmak üzere ibrenin lehlerine olacağını hesaplamışlardır.

1914 yılındaki I inci Dünya Savaşı 30 Eylül 1918'de Osmanlı Devleti'nin ateşkes istemiyle sona erdi. Balkanlar'ı ilgilendiren durum, Romanya, Sırbistan ve Karadağ'ın boşaltılması, Sırbistan'ın denizde serbest ve güvenli bir kapı elde etmesi ve ülkelerin siyasi ve iktisadi bağımsızlıklarına uluslararası garanti verilmesi idi. Londra'daki gizli toplantı ile müttefiklerin İtalya'ya çoğunluğu Slav olan Tiran, Göre, Gradisca, İstria, Trentin ve Arnavutluk'taki Valona Limanını vermeleri, Sırbistan'ı güvendirir. Haziran 1918'de Sırbistan, Karadağ ve Avusturya-Macaristan Güney Slav Eyaletleri temsilcileri Corfu Pakti'nı imzalayarak Karageorgeviç Ailesi'nin hükümdarlığı altında bir birlik kurmaya karar vermişlerdi. 1919 Ekim'de Zagreb'de Yugo-Slav (güney Slav) Milli Konseyi kuruldu ve kasım ayında Karadağ Milli Meclisi Karadağ Kralı Nikola'yı tahttan indirerek Sırbistan'a katıldığını ilan etti.

Parlamentar demokrasiyle yönetilen ülkelerin I nci Dünya Savaşında zaferle çıkmaları ve barış antlaşmaları ile kurulmaya çalışılan yeni dünya düzeninin mimarlığını üslenmeleri Balkan ülkeleri üzerinde de etkili oldu. Savaştan hemen sonra bu ülkelerin ilk demokrasi deneyimleri başladı. 19 uncu yüzyıl boyunca Batıdan esen milliyetçilik rüzgarının etkisiyle bağımsız ulus devlet kurma savaşını veren bu ülkeler, 20 nci yüzyıl başında, yine Batıdan esen rüzgarla demokratikleşme sürecini başlattılar. Barış antlaşmalarının imzalanmasından hemen sonra demokratik anayasaları yürürlüğe koydular ve gerekli siyasi kurumları deneyiminin başarısızlığa uğramasında, Balkan

²⁴⁷ Selver, a.g.e., s.59.

lkelerinin iyapılarından kaynaklanan olumsuz koşulların yanı sıra ulusların da, önemli ölçüde etkisinden söz edilmelidir.²⁴⁸

I inci Dünya Savaşı sonrası Wilson Prensiplerinin 10 uncu maddesi gereği ”Avusturya-Macaristan isteyenlere otonomi verilmesi ”11 inci Maddesi gereği “Romanya, Sırbistan ve Karadağ’ın tahliyesi, Sırbistan’a denize çıkış verilmesi ve Balkan Yarımadası’nda hudutların milliyet esasına göre çizilmesi” hükümleri vardı. Ancak Bosna-Hersek’e böyle bir imkan verilmeyen eski Osmanlı Eyaleti ve Kosova zaferinden sonraki 500 yılda Osmanlı İmparatorluğu’nun bir parçası olarak kalan ve önemli bir nüfus hareketi olmayan Kosova, Avusturya-Macaristan’ın mirasçısı durumunda olan ve yeni kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı’nın Hudutları içinde yerini almak zorunda kaldı.

Balkanlardaki tüm bu gelişmeleri daha iyi anlayabilmek ve resmin tamamını görebilmek için Osmanlı İmparatorluğunu parçalayarak yıkmak, Türkleri Avrupa’dan, Balkanlardan ve nihayet Anadolu’dan atmak olan politik düşüncenin temelinde yatan ark Meselesi Kavramını incelemek gerekmektedir. Bu polikanın uygulamaları olarak Osmanlı’nın mirasını elde etme peşinde olan emperyalist devletler Balkanlarda sürekli gözyaşı olmasına, bölgenin kan gölüne dönmesine ve milyonlarca insanın ağır şartlar altında g etmelerine sebep olmuşlardır.

²⁴⁸ *Balkanlar*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul, 1993, s. 98.

V. BÖLÜM

ŞARK MESELESİ KAVRAMI

Geçmişte Balkanlar'ın barut fiçisine dönmesine neden olan ve günümüzde de Balkanlardaki sorunların temelinde Osmanlı Devleti zamanında ortaya çıkan ve devleti bölmek, parçalamak için kullanılan politik, etnik, dini, ideolojik bütün olayların temelindeki “Şark Meselesi”nin yattığını görmekteyiz.

Avrupa ve Orta Doğu tarihinin son 1600 yıllık sürecini incelediğimizde Türklerin bu coğrafyada M.S. IV. yüzyıldan itibaren var olduklarını görürüz. Türkler ilk olarak Karadeniz'in kuzeyini kullanarak Avrupa ve Avrupalılar ile karşı karşıya geldiler. M.S. IV. yüzyılda Avrupa'da, son günlerini yaşamakta olan Katolik Batı Roma İmparatorluğu ve gücünün zirvesinde olan Ortodoks Doğu Roma İmparatorlukları ile bu imparatorluk sınırlarının dışında kalan kuzey ve doğu Avrupa topraklarında dağınık bir halde yaşayan Germen, Got ve Vandal kavimleri vardı.

Dalga dalga gelen Türk boyları günümüzdeki Rusya ve Doğu Avrupa'ya yerleşmeye başlayınca, bölgede yaşayan kavimler Tuna ve Ren nehirlerini geçerek Katolik Batı Roma İmparatorluğu'nu yağmalamaya başlamışlar ve bu imparatorluğa son vermişlerdir. Türkler ise Doğu Avrupa'da yerleşmişler ve bölgedeki Slav kavimleri ile kaynaşmışlardır.

Batı Roma'yı yıkan kuzey kavimleri ise Katolik Kilisesi etrafında birleşerek Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu adı altında bir anlamda günümüzdeki Avrupa Birliği'ne benzer bir yapılanmaya gitmişlerdir.

Türkler 10 ncu yüzyıldan itibaren bu kez Karadeniz'in güneyinden hareketle Orta Doğu'ya gelmeye başlamışlardır. Bu dönemde gelen Türkler, Müslüman Arap İmparatorluğu ile kaynaşmışlar ve Müslümanlığı kabul etmişlerdi. Arapların zayıflaması karşısında bölgenin hakimiyeti Türklerin eline geçmiştir. Bu dönemde Türklerin karşısında Ortodoks Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu ile Türkler arasındaki çatışmada üstün gelen taraf Türkler olmuş ve Anadolu'ya yerleşmişlerdir.

Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi sonrasında Avrupa ile Türkler arasında ilk çatışmalar başlamıştır. Hıristiyanlar için Kutsal Topraklar olarak kabul edilen Kudüs'ü

kurtarmak bahanesi ile Vatikan'ın önderliğinde Haçlı Seferleri olarak bilinen Türkleri Anadolu'dan atmak ve İpek ve Baharat yollarını kontrol altına almak amacına yönelik kanlı savaşlar serisi başlatılmıştır. Kilise önderliğinde toparlanan Avrupalılar, başlangıçta başarılı olmuşlar ve Anadolu'nun bir bölümünü, Suriye'yi, Filistin'i ve Kıbrıs'ı ele geçirmişlerdir. 1204 yılında Avrupalılar bu kez Batı Roma'ya yaptıkları gibi Doğu Roma İmparatorluğuna da son vermişlerdir.

Türkler'in gerilemesi uzun sürmemiş, Osman Bey önderliğinde tekrar toplanan Türkler önce Anadolu, sonra Balkanları, Orta Doğu'yu ve Akdeniz'i kontrol ederek, Avrupalıları tekrar kendi kıtasına dönmeye mecbur etmişlerdir. İstanbul'u ele geçiren Türkler, Doğu Roma İmparatorluğuna değil, 1204'te yıkılan bu imparatorluk sonrasında İstanbul ve çevresinde egemen olabilen Bizans feodalitesine son vermişlerdir.

Kutsal-Roma Germen İmparatorluğu, Balkan uluslarının sürekli olarak Türkler ile savaşmalarını sağlarken, diğer yandan da deniz yolundan Çin ve Hindistan'a ulaşmanın yollarını aramışlardır. Bu sayede de Amerika ve Avustralya gibi yeni kıtaları keşfetmişlerdir ve bu toprakları sömürgeleştiren Avrupalılar, zenginleşmeye ve güçlenmeye başlamışlardır. Daha sonra da elde ettikleri zenginlikler için kendi aralarında paylaşmaya yönelik çatışmalar dönemine girmişlerdir. Fransa-İngiltere, İngiltere-İspanya, Almanya-Fransa arasında uzun süren savaşlar yapılmıştır. Bu savaşlardan birinde dönemin Fransa Kralı Françoise I, Alman İmparatoru Şarlken'e karşı Osmanlı İmparatoru Kanuni Sultan Süleyman'dan yardım istemek durumunda kalmıştır. Bu dönemde dahi Avrupalıları bir araya getiren tek düşünce, Türkleri Balkanlardan ve Anadolu'dan atmak olmuştur.

Türkler ise başlangıçta elde ettikleri parlak zaferler sonucu elde ettikleri ekonomik gücü uzun süre muhafaza edememiştir. Basiretsiz yöneticiler elinde teknolojiye ayak uyduramamışlar ve Avrupalılar karşısında geri çekilmeye ve Avrupa'da elde ettikleri toprakları birer birer kaybetmeye başlamışlardır.²⁴⁹ 1699 Karlofça Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu ilk kez büyük toprak kayıplarına uğramıştı. Diğer taraftan Rusya'nın büyük bir güç olarak ortaya çıkması ile de XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nin hem Karadeniz'de hem de Balkanlar'da nüfuzu sarsılmaya başladı. Rusya I. Petro zamanından itibaren Kafkasya'ya inmeye başlamış, bu da Osmanlı Devleti için başka bir sorun olmuştur. XIX yüzyılda

²⁴⁹ “ *Avrupa Türkiye'den Ne İstiyor* “, <http://www.inaf.gen.tr/turkish/arastir/aras13.htm>, 13 Ekim 2001, INAF(Uluslararası İlişkiler Araştırma Merkezi)

sömürgeci Avrupa devletleri de, Osmanlı Devleti'nin Afrika ve Orta Doğu'daki topraklarına göz dikmeye ve buraları ele geçirmeye başlamışlardır.²⁵⁰

Sanayi İnkılabı ve sömürgecilik dönemiyle Doğu, özellikle de Orta Doğu ve İslam Dünyası, Batılı Devletler için büyük bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Bölgenin dünya ulaşım ve ticaret hattının en işlek noktasında olması, sömürgelelere giden yolda stratejik bir mevkide bulunması; hele de yapılan geniş çaplı araştırmalar sonucunda zengin petrol rezervlerini barındırdığının anlaşılması, sömürgeci güçler nazarında bu coğrafyayı bir kat daha vazgeçilmez kılmıştı. Öyle ki, zamanla dünyaya hakim olmanın öncelikle Orta Doğu'ya hükmetmekten geçtiği düşüncesi yaygınlık kazanır olmuştu.

Dünyada meydana gelen ekonomik, askeri ve siyasi gelişim ve değişimlere paralel hareket edemeyen Osmanlı Devleti, birçok sebepten, zayıflama sürecine girerek, XIX. yüzyılın başlarından itibaren sömürgeci Avrupa devletlerinin politikalarının tatbik alanı haline gelmiş ve ne yazık ki sömürgecilerin kışkırtmalarına kapılan azınlık unsurlarının ihanet ve isyanlarına maruz kalmıştır. Bu tahrikler sonucunda Osmanlı Devleti'nin parçalanması ve yok edilmesi sürecini başlatan "Şark Meselesi" kavramı ortaya atılmıştır.²⁵¹

1815'te Viyana'da Batı temsilcilerinin katıldığı konferansta Avusturya Başbakanı Meternicht "Şark Meselesi" adı altında bir konuyu gündeme getirmiş ve bu tarihten itibaren bu kavram siyasi bir nitelik kazanmıştır. Bu siyasi terim XIX. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayrimüslimlerin, Müslümanlarla eşit haklara sahip olması şeklinde savunulmuştur. Osmanlı Devletine yapılan baskılarla ki günümüz AB dayatmalarına benzer Gülhane Hattı Hümayunu ve 1856 Islahat Fermanı ile de bu amaca ulaşıldı. Şark Meselesi, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Müslümanların Avrupa'dan çıkarılması olarak daha geniş bir anlam kazandı ve 1913 Balkan Savaşı ile de bu amaç büyük ölçüde gerçekleştirilmiş oldu. Şark Meselesi XX. yüzyılın ilk çeyreğinde, Batılı devletler tarafından "*hasta adam*" olarak adlandırılan Osmanlı Devleti'nin bütün topraklarının paylaşılması şeklinde daha geniş bir içerik kazandı. Bu politika daha 1907 yılında, İngiltere Kralı VII. Edward ile Rus Çarı II. Nikolay'ın, Estonya/ Reval'de yaptıkları gizli görüşmede dile getirilmişti. 1914 yılında patlak veren

²⁵⁰ <http://www.mfa.gov.tr/turkce/gruph/ha/ha01htm/03.htm>, 9 Ekim 2001, Dışişleri Bakanlığı, Uluslar arası İlişkiler Sözlüğü,

²⁵¹ <http://www.devletarsivleri.gov.tr/yayin/osmanli/ermeni3/onsoz.htm>, 18 Ekim 2001, Başbakanlık Devlet Arşivler Genel Müdürlüğü.

Birinci Dünya Savaşı, emperyalist devletlerin bu tasarılarını uygulamak için bir fırsat yaratmıştır.²⁵²

Şark Meselesi'nin amaçları için birçok farklı fikir ifade edilebilir. Fakat nihai hedef, Türk Milleti'ni tarih sahnesinden silmektir.²⁵³ Bu durumu İngiliz Harbiye Nazırı Lord Kitchener şöyle belirtmektedir: “*Türkleri dünya haritasından silinceye kadar harbe devam etmeliyiz.*”²⁵⁴ Eski İngiliz Başbakanlarından Gladstone da, 19. yüzyıl sonlarında Türkler için şöyle konuşmuştur: “*İnsanlığın tek insanlık dışı tipi Türklerdir.*”²⁵⁵ Avrupa'daki şark anlayışının bizdeki etkilerine baktığımızda:

Türk düşünürleri ve yöneticileri, Türk Milletinin her dönemde ortaya koyduğu güç ve büyüklük sebebiyle Şark Meselesi ile ilgilenmemişler ve Şark Meselesini bir sorun olarak düşünmemişler, üzerinde durulmaya değer bir mesele olarak dikkate almamışlardır. Türk yazarlardan bu konuyla ilgilenenler, Şark Meselesi'ni şöyle ifade etmektedirler:

Cemal Kutay'a göre Şark Meselesi: “*Asırlarca devam etmiş ve Avrupa'nın varlığına uzun zaman hakim olmuş yegane Hıristiyan olmayan ve aslı Asyalı bir milletten Garp aleminin hesap sormasıdır.*”²⁵⁶ Raif Karadağ Şark Meselesi'ni iki farklı şekilde ifade etmektedir: “*Hıristiyan Avrupa milletlerinin Müslüman Şark milletlerini, iktisadi ve siyasi nüfuz ve hükmü altına almak maksadından meydana gelen tarihi meselelerin hepsidir.*” “*Avrupa devletlerinin Osmanlı İmparatorluğu'nu, sebepler ihdas ederek parçalamak ve zabdetmek arzusundan ve Osmanlı idaresi altında bulunan muhtelif milletlerden bazılarının istiklallerini sağlamak istemelerinden meydana gelen tarihi meselelerin tümüdür.*”²⁵⁷ ; Arslan Topçubaşı'na göre: “*Tarih boyunca Hıristiyan batılı milletlerin (bunların etkisiyle Türk asıllı olmayan diğer Müslüman milletlerin) Müslüman Türk Milletini, devletini, sosyal, ekonomik, sanayi, kültür ve siyasi etkisi altına almak ve öylece tutmak veya yok etmek kasdından ve gayesinden kaynaklanan meselelerin tümüne verilen isimdir.*”²⁵⁸

Başka bir kaynağa göre Şark Meselesi: “Şark meselesi, emperyalist ve sömürgeci Avrupa devletlerinin Osmanlı teb'ası Hıristiyanların haklarını korumak

²⁵² http://www.comu.edu.tr/inkilap_tarihi/ilkdonem/chapter4/section1/, 21 Eylül 2001, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnkılap Tarihi.

²⁵³ Arslan Topçubaşı, *Batı ve Şark Meselesi*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s.49.

²⁵⁴ Topçubaşı, *a.g.e.*, s. 152.

²⁵⁵ Metin Aydoğan, *Bitmeyen Oyun ve Türkiye'yi Bekleyen Tehlikeler*, Umay Yayınları, İstanbul, 1999, s. 120.

²⁵⁶ Cemal Kutay, *Kurtuluşun Kuvvacı Din Adamları*, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, 1998, s.44.

²⁵⁷ Raif Karadağ, *Şark Meselesi*, Emre Yayınları, İstanbul, 2005, s. 19.

²⁵⁸ Topçubaşı, *a.g.e.*, s.19.

bahanesi ile Osmanlı topraklarını parçalayıp paylaşmayı ifade eder.”²⁵⁹ Dr. Veli Yılmaz Şark Meselesi’ni şöyle açıklamaktadır²⁶⁰: “Napolyon Bonapart’ın alt üst ettiği Avrupa haritasını düzene koymak ve Osmanlı Devleti topraklarının paylaşılmasını esasa bağlamak amacıyla güden bu politik terim, 1815’te toplanan Viyana Kongresi’nde gündeme getirildi ve resmîyet kazandı”.

Aslında tarihi menşei oldukça eski olan ve Avrupa’yı fazlasıyla meşgul eden Şark Meselesi’ni iki kısımda mütalaa etmek mümkündür. Birincisi, 1071-1683 tarihleri arasındaki Şark Meselesi’dir. Bu safhada, Avrupa savunmada, Türkler ise taarruz halindedir. Bu safhanın tarihi gelişimi ise şu şekildedir :

1. Türkleri Anadolu’ya sokmamak,
2. Türkleri Anadolu’da durdurmak,
3. Türklerin Rumeli’ye geçişini önlemek,
4. İstanbul’un Türkler tarafından fethini engellemek,
5. Türklerin Balkanlar üzerinden Avrupa içlerine doğru ilerleyişine mani olmak.

Şark Meselesi’nin kabul edilen bu hedeflerine rağmen, Türkler Anadolu’ya girmiş, Rumeli’ye geçmiş, Balkanlar’ı zaptetmiş ve Viyana kapılarına kadar ilerlemişlerdir. Fakat, 1683 tarihinde Türklerin Viyana’da yenilgiye uğramasıyla Şark Meselesinin ilk safhası bitmiş, ikinci safhası başlamıştır. Bu safhada; Türkler savunmada, Avrupa taarruzdadır. 1920 yıllarına kadar devam eden bu safhada Şark Meselesi’nin gelişmesi şu tarzda olmuştur:

1. Balkanlardaki Hristiyan milletleri Osmanlı hakimiyetinden kurtarmak. Bunun için Hristiyan toplumları isyana teşvik etmek ve önce onların muhtariyetini, sonra bağımsızlıklarını temin etmek.
2. Birinci maddede belirtilen hususlar gerçekleşmezse, Hıristiyanlar için reform istemek ve onların lehine Osmanlı Devleti nezdinde müdahalelerde bulunmak.
3. Türkler’i Balkanlar’dan tamamen atmak.
4. İstanbul’u Türkler’in elinden geri almak.

²⁵⁹ “ Tarih Boyunca Türk-Ermeni İlişkilerine Kısa Bir Bakış”, <http://www.osmanli.org.tr/makaleler/ermenimeselesisi.htm>, 14 Ekim 2001, Osmanlı Araştırmaları Vakfı (OSAV).

²⁶⁰ Veli Yılmaz, *Siyasi Tarih*, İstanbul, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1998, s. 96.

5. Osmanlı Devleti'ne Asya toprakları üzerinde yaşayan Hıristiyan cemaatlar (azınlıklar) lehine reformlar yaptırmak, onlar için de muhtariyet elde etmek veya mümkün olursa bağımsızlıklarına kavuşturmak.

6. Anadolu'yu paylaşmak ve Türkler'i Anadolu'dan çıkarmaktı.

Görüldüğü gibi Balkan Sorunu, Şark Meselesi'nin ilk hedefi ve bu politik düşüncenin sonucudur. Bu nedenle; Balkan Sorunu'nu Şark Meselesi politik kavramı içinde değerlendirmek ve ayrıca sorunun diğer sebeplerini de ortaya koyarak uygulanış biçimini tespit etmek gerekmektedir.

Bu cümleden olarak, Osmanlı Devleti'nde, XIX. yüzyılın ikinci yarısında açıkça ortaya çıkan Şark Meselesi'nin sebeplerinin bir diğeri ve hatta en önemlisi de; Avrupa'nın, kolonilere sahip olmak ve ekonomik nüfuz sahaları elde etmek düşüncesidir. Diğer bir ifade ile bu sebepler, maddidir, stratejiktir ve psikolojiktir.

Avrupalı, bu düşüncelere bağlı olarak kendi dışındaki dünya milletlerini ve halklarını uyandırmak, medenileştirmek, Hıristiyanlığı yaymak, başka devletlerin sınırları içinde bulunan Hıristiyanları ve diğer unsurları kurtarmak gibi bir görevi kendi işi gibi kabul etmiştir.

Batılılar ise, Şark Meselesi'ne tarih boyunca değişik anlamlar yüklemişlerdir. Koşullar değiştikçe, Şark Meselesi'nin yabancılar için anlamı değişmiştir. Bu nedenle Şark Meselesi birçok farklı şekilde ifade edilmiştir. Matthew Smith Anderson'a göre Şark Meselesi: *“Bir zamanların büyük devleti Osmanlı İmparatorluğu'nun, 18 nci yüzyılda çökmeye başlamasından ve çöküşün büyük Avrupa devletleri arasında yarattığı rekabet ve Avrupalı devletlerin emelleri yüzünden çıkan bir meseledir.”*²⁶¹; Sinyobos'a göre: *“18 inci asırdan itibaren Rusya ve Avusturya Macaristan devletleri, Osmanlı İmparatorluğu'nu istila etmeye ve onun Hıristiyan tebaasını isyan ettirmeğe çalışmışlardır. 1815 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu hala mülki bütünlüğünü koruyordu. Artık sorun, Osmanlı İmparatorluğu'nun ne olacağı meselesi idi. İşte bu meseleye bir müddet sonra isim takıldı ve adına Şark Meselesi denildi.”*²⁶² ; Albert Sorel'e göre : *“Türklerin Avrupa'ya ayak bastığı andan itibaren başlayan bir meseledir.”*; Edward Deriyo'ya göre: *“Müslümanlar ile Müslüman olmayanların*

²⁶¹ Matthew Smith Anderson, *The Eastern Question 1774-1923*, çev.: İdil Eser, *Doğu Sorunu 1774-1923*, Doğu Sorunu 1774-1923, Yapı Kredi Yayınları, Mart 2001 s. 397.

²⁶² Karadağ, a.g.e., s. 5.

*kavgasıdır.” Soloviyef’e göre: “Avrupa ile Asya’nın çarpışmasıdır.”*²⁶³; A. Malet-P. Grillet’e göre: *“Türk İmparatorluğu’nun doğu Akdeniz etrafında, Avrupa’da, Asya’da ve Afrika’daki mevcudiyetinden kaynaklanan problemlerin bütünüdür.”*²⁶⁴

Osmanlı Devleti, kuruluşundan itibaren 600 yıl boyunca farklı din ve milliyete mensup toplumlara karşı toleranslı bir yönetim uygulamıştır. Uygulanan bu politika sonucu, Balkanlar'dan Orta Doğu'ya kadar uzanan geniş sahada farklı toplumlar birarada ve barış içinde yaşamışlardır. Batılı devletlerin Osmanlı idaresi altındaki topluluklara yönelik sömürgeci politikaları neticesinde dini, etnik, siyasi ve ekonomik meseleler bu barış dönemine darbe indirmiştir. Bir örnekle önce batılı ve daha sonra da Amerika Birleşik Devletleri'nin, Osmanlı idaresindeki Ermenilere yönelik misyonerlik faaliyetleri, bu toplumu yüzyıllardan beri birlikte yaşadığı Müslüman-Türk toplumuna karşı isyana yöneltmiştir.

Her devrin kendine has siyasi ekonomik ve idari bazı özellikleri vardır. Yakınçağların en bariz özelliği ise, sömürgecilik zihniyetinin devlet politikasına dönüşmüş olmasıdır. Bu sömürgecilik zihniyeti, Osmanlı Devleti'nin uygulamakta olduğu sistemle uyuşmadığından Osmanlı Devleti önce duraklama ve sonra da dağılma dönemine girmiştir. Bu dönemde batılı devletlerin Osmanlı'ya yönelik politikalarının temelini sömürgecilik anlayışı oluşturmuştur. Emperyalist zihniyet hedefine ulaşmak için Osmanlı toprakları üzerinde yaşamakta olan toplumların dini ve milli duygularını istismar etmiştir. Bu uygulama önceleri gayri müslimlere yönelik iken, daha sonra müslüman toplumlar da hedef alınmıştır. Nitekim XIX. yüzyıldan itibaren batı dünyasının sömürgeci emelleri uğruna Balkanlar'dan Orta Doğu'ya uzanan geniş sahada bir türlü huzur ve içbarış sağlanamamış, siyasi istikrarsızlığı yönüyle bugün de dünyamızın en problemlili yörelerinden biri durumuna gelmiştir.

Batılıların Osmanlı tebaasına uygulamış olduğu politikanın kısa zamanda başarılı olmasında, Osmanlı Devleti'nin kapitülasyon adı altında vermiş olduğu ticari imtiyazların rolü büyük olmuştur. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin daha sonraki dönemlerde yapmış olduğu Tanzimat ve özellikle Islahat Fermanları onları bu emellerine biraz daha yaklaştırmıştır. Tanzimatı takiben, 1876 ve 1908 meşrutiyet hareketleri ile Şark Meselesinin bir parçası olarak Osmanlı İmparatorluğu toprakları içindeki azınlıklar dış devletlerce desteklenmiş, başlangıçta çeşitli imtiyazlar kopartılmaya çalışılmış, en son

²⁶³ Karadağ, *a.g.e.*,s. 11.

²⁶⁴ Topçubaşı, *a.g.e.*,s. 12.

olarak da bu azınlıkların bağımsız devletler kurmaları için yardımlar yapılmış, gerektiğinde Osmanlı'ya karşı savaşlar yapılmıştır. 19 uncu yüzyıl ile 20 nci yüzyılın ilk çeyreğini kapsayan bu dönemde, 5.060.000 Müslüman ve Türk katledilmiş, 5.381.000 kişi de yaşadıkları topraklardan Anadolu'ya göçetmek zorunda kalmıştır.²⁶⁵ Sadece 1821 yılındaki Yunan ayaklanmasında, Mora'da bir gece içerisinde en az 40.000 Müslüman ve Türk öldürülmüştür.²⁶⁶

Yabancılar Osmanlı'ya yardım etmek gibi masum yollar sayesinde birçok gizli faaliyetlerde bulunmuştur. Arkeolog kisvesi altındaki Alman jeologlar, Musul çevresinde petrol aramışlardır. Casuslar bu bölgede petrol bulunduğunu bildirmiş, bunun sonucunda da Almanların Osmanlı topraklarına ilgisi daha da artmıştır.²⁶⁷

Osmanlı'yı imparatorluk haline getiren unsurlardan biri, tarımda uygulanan Tımar sistemidir. O çağ için tarım neredeyse ekonominin tamamını oluşturmaktadır. Zamanla Tımar sistemi yozlaşmaya başlamış ve devlet gün geçtikçe, daha da zayıflamıştır.

Sanayi Devrimi'nin etkileri, kısmen de olsa Osmanlı Devleti'nde de hissedilmiştir. Sanayi ve ticareti ayakta tutan en önemli unsurlardan biri de kredi sistemidir. Müslümanların faizle borç para vermesi yasak olduğundan, imparatorluğun ilkel bankacılık sistemi bütünüyle Hıristiyan ve Yahudilerin eline geçmiştir.²⁶⁸ Bu durum da yabancıların Osmanlı ekonomisini daha kolay kontrol etmesini sağlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu ilk dış borcu 1854 yılında almış ve yirmi yıl gibi kısa bir süre sonra 1876'da, dış borç miktarı bütçe gelirlerinin %76,5'ini oluşturur hale gelmiştir. Daha sonra borç faizlerini bile ödeyemez duruma düşülmüş ve tek el, gümrük gelirleri, balıkçılık, damga resmi gibi devletin kolay elde edilir gelir kaynaklarına el konularak, Osmanlı İmparatorluğu bir yarı sömürge durumuna düşürülmüştür. Yabancıların alacaklarını tahsil etmek üzere kurulan Duyun-ü Umumiye İdaresi, devletin mali örgütlerinden daha güçlü hale gelmiştir. 1912 yılında Osmanlı Maliye Nezareti'nde 5472 memur çalışırken, Duyun-ü Umumiye İdaresi'nde 8931 memur çalışmaktadır.²⁶⁹

²⁶⁵ Justin Mccarthy, *Death and Exile, Ölüm ve Sürgün*, Darwin Press. Inc. Princeton/New Jersey, 1995, çev.: Bilge Umar, *Ölüm ve Sürgün*, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1998, s. 374.

²⁶⁶ *Yeni Türkiye Dergisi*, Türk Dış Politikası Özel Sayısı, sayı 3, 1995, s. 265.

²⁶⁷ Peter Hopkirk, çev.: Mehmet Harmanlı, *İstanbul'un Doğusunda Bitmeyen Oyun*, Yeni Yüzyıl Yayınevi, İstanbul, 1994, s.15.

²⁶⁸ Anderson, *a.g.e.*, s. 17.

²⁶⁹ Aydoğan, *a.g.e.*, s.103.

VI. BÖLÜM

1912-1990 YILLARI ARASINDAKİ YUGOSLAVYA'DA GELİŞMELER

6.1. Sırp İşgali, Birinci Dünya Savaşı ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

1912-1913 Balkan savaşlarıyla başlayan ve Birinci Dünya Savaşıyla devam eden çatışmalar bölgedeki tüm aktörler için küçük veya büyük felaketleri de beraberinde getirdi. Bu felaketlerin en trajik ve acı verici sonuçlarından birisi de göçler oldu. Bu göçler, Türk'ün Avrupa'dan çıkarılması anlamını taşır ve Osmanlı Türk İmparatorluğu'nun Balkan sahnesinden çekilmesi tarihiyle doğrudan doğruya bağlantılıdır ve Türk gücü Balkanlardan safha safha çıkarılmıştır. Bunların yanı sıra oralardaki yerli Türk halkı kitleleri büyük kıyım uğramışlar, yerlerinden edilmişler ve dalga dalga göç etmek zorunda bırakılmışlardır.²⁷⁰

Balkanlarda yaşanan bu milliyetçi akımlar sürecinde Arnavut milliyetçiliği ise diğer milliyetçilik akımlarına göre kesinlikle farklılık göstermiştir. Öncelikle Balkanlardaki milliyetçilik akımları Osmanlı İmparatorluğu'na karşı gelişirken, Arnavut milliyetçiliği Sırlara karşı gelişmiştir. İkinci olarak da, Arnavutların Osmanlı döneminde devlet kademelerinde yöneticilik yapmaları ve müslüman toplum içinde yer almaları nedeniyle, Arnavut milliyetçiliği daha geç ortaya çıkmıştır. Üçüncü olarak, diğer Balkan halkları bağımsız olur olmaz kendi Ortodoks kiliselerini kurarken, Arnavutların müslüman olması dini açıdan bağımsızlıklarını etkilememiştir.²⁷¹

İkinci Balkan Savaşı sonunda Balkan topraklarında Türk egemenliğinin ortadan kalkmış ve bölgede yaşayan Türkler istilacı olarak görülmüştür. Türkler esaret altına alınırken ya da göçe zorlanırken, 1913'teki Balkan Harbi sırasında Kosova'yı ilhak eden Sırbistan, 20.000 ila 25.000 Kosovalı Arnavut'u katletmiştir. Arnavutların birçoğu kaçmış, neticede bölge Sırp birlikleri tarafından yağmalanmış ve harap edilmiştir.²⁷²

²⁷⁰ Halil Şimşek, *Türk – Bulgar İlişkileri ve Göç*, HAK Yayını, s. 65; Harp Akademileri, a.g.s., s.8.

²⁷¹ Uzgel, a.g.e., s.5.

²⁷² Castellan Georges, *Histoire des Balkans*, çev.: Ayşegül Yaraman (Başbuğu), *Balkanların Tarihi: 14.-20. Yüzyıl*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1995., s.44.

Eski bir Osmanlı vilayeti olan Kosova, Balkan Savaşları sırasında Sırlar tarafından ilhak edilmesinden sonra 13 Mayıs 1913'deki Londra Antlaşması'yla Sırbistan'a terkedilmiştir. Kosova'nın Sırbistan tarafından ele geçirildiği bu dönemde, bölgede 1.000.000 civarında olan nüfusun dörtte üçünün Müslüman olduğu tahmin edilmektedir. Özellikle Prizren, İpek, Priştine ile Üsküp sancaklarının kuzey ve batı taraflarında nüfusun büyük çoğunluğunu Arnavutların oluşturduğu belirtilmektedir.²⁷³ Bölgedeki Arnavut nüfus çoğunluğu 1912 yılına kadar korunmuştur. Fakat Kosova'yı ele geçiren Sırbistan, bölgenin nüfus yapısını bozmak için, Slav unsurları bölgeye yerleştirmek için çeşitli iskan politikaları uygulamıştır.²⁷⁴

1913'te Balkan Harbi sırasında Kosova'yı ilhak eden Sırbistan, takriben 25.000 Kosovalı Arnavut'u katletmesinden sonra Avusturya'nın 1914'te savaş ilanı ile Kosovalı Arnavutların Sırlara karşı öç alma vakti gelmiş oluyordu ve başlayan bu süreç 1915 yılında Sırp ordusunu Kosova'dan başlayarak geri çekilmeye zorladı.

Birinci Dünya Savaşı sonunda yapılan antlaşmalarla Avrupa'nın haritası değiştirilerek güçler dengesi sözde yeniden düzenlendi. Almanya-Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorlukları'ndan parçalanmasından sonra güçler dengesi sağlandı denilirken yeni boşluklar oluştu. Bu boşluğun galip güçler tarafından doldurulması için yapılan girişimler ise öncelikle bu galip devletlerin kendilerini dahi memnun etmeye yetmedi. I nci Dünya Savaşı'ndan sonra Balkanlarda statükonun devamından yana olanlar ile bundan memmun olmayan iki ana grup ve gruplaşma dikkati çekmekteydi. Bunlar zafer kazanan ve barış antlaşmasından memmun olan Yugoslavya, Romanya, Çekoslovakya ile savaştan yenik statüde çıkan Bulgaristan, Avusturya, Macaristan'dı. Balkan ülkeleri bu konjüktürde siyasi hayatı, sanayileşme atılımlar ve parlamenter rejimi ile güçlü ve istikrarlı kılmak ve Büyük Avrupa Devletlerine yaklaşmak amacındaydılar. Ancak ortada çözülmesi gerek azınlık sorunları vardı.

I nci Dünya Savaşı neticelendiğinde Sırp, Hırvat ve Slovenya Krallığı yeni bir devlet olarak tarih sahnesine çıktı. Yugoslavya I nci Dünya Savaşı'ndan yenilerek çıkan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılması ile topraklarının üzerinde kurulan devletlerden birisiydi. Corfu Paktı'nın imzalanması ile Karagegeviç ailesinin hükümdarlığında 1918 Ekim'inde Zagreb'de Yugo-Slav (Güney Slav) Milli Konseyi

²⁷³ Hüseyin Emiroğlu, " Kosova'nın Statüsü Sorunu ve Çözüm Olasılıkları ", Global Dergisi, yıl 2, sayı 8, Türmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, Başak Matbaacılık, Ankara, Sonbahar 2006, s.66.

²⁷⁴ İslam Ansiklopedisi, s. 871- 872.

kuruldu ve kasım ayında da Karadağ Milli Meclisi Karadağ Kralı Nikola'yı tahtından indirerek Sırbistan'a katıldığını ilan etti. 1921 Anayasası ile de Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı kuruldu.²⁷⁵ Krallığın başına Aleksandr Sırbistan Kralı olarak getirildi. Ancak Kosova ve Bosna-Hersek'e böyle bir imkan verilmedi ve eski Osmanlı Eyaleti, Avusturya-Macaristan'ın mirasçısı durumunda olan ve yeni kurulan 200 bin²⁷⁶ Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının hudutları içinde yerine almak zorunda kaldı.²⁷⁷ Kurulan bu yeni devlet Sovyetler Birliği'nden sonra Avrupa'da etnik açıdan en karışık devlet oldu. Devlet resmi olarak üç milliyetin ortak ve eşit siyasal örgütlenmesi şeklinde kabul edilmesine karşılık ülke sınırları içinde Türkler, Karadağlılar, Makedonlar, Arnavutlar, Çingener de vardı. Savaş sonunda Krallığın nüfusunun %39'unu en büyük ulus olarak Sırlar oluşturmakta idi.

Daha önceden Arnavutlara verilen taahhütler Devlet kurulduktan sonra dikkate alınmadı ve Kosova'da bütün Arnavutça eğitim yapan okullar kapatıldı, Arnavutlar asimilasyona zorlandığı gibi 1919'un Krallık Yugoslavyası Agra reformuyla Osmanlı toprak sistemini tamamen yok etmek için topraklar, Türk -Müslüman ahalinin elinden alınıp, başka yerlerden getirilen Sırp ve gayrimüslimlere verildi. “ Söz konusu toprak reformlarını inceleyen Dzenana Efendic Semiz'e göre, “ Bu insanlardan alınan topraklar, toprak reformu adına alınanların toplamının dörtte üçüne karşılık gelmektedir.”²⁷⁸ 1918 sonrasında da bu devlette yaşayan bütün Müslümanlar zor günler yaşamıştır. Yüzlerce Müslüman çoğu zaman hiçbir sebep olmadan öldürülmüş, devlet ise bu konuda herhangi önlem almamış, suçlular hiçbir zaman yakalanamamıştır. Bununla milyonlarca Müslüman'ın asırlarca yaşadıkları yerlerden göçe zorlanması hedeflemiştir. Müslümanlarda güvensizlik duygusu yaratmak için, Müslümanlardan silahlar toplanmış, Sırp ve Karadağlılara dağıtılmıştır.²⁷⁹ Bu olaylar ve asimilasyon politikaları 1918 yılında Kosova'da silahlı ayaklanmaların başlamasına neden oldu. Kosova'nın bağımsızlığı için Azem Beyta'nın oluşturduğu gerilla hareketi başlatıldı. Bu grup, Sırp polisi ve jandarması ile uzun yıllar savaştı. Beyta'nın başlattığı "Kaçak Hareketi" olarak adlandırılan bu direniş, 1923-24 yıllarında Kosova'nın birçok bölgesinin "kurtarılmış bölge" haline gelmesini sağladı. Harekete son vermek için Sırp

²⁷⁵ Harp Akademileri, *Balkanlardaki Gelişmeler ve Türkiye'ye Etkileri ile Balkanlar – Türkiye Otoyol Projesi*, HAK Yayınları İstanbul, Mayıs 1999, s.62.

²⁷⁶ Ortakovski, a.g.e., s.129.

²⁷⁷ Harp Akademileri, *Bosna-Hersek*, 1992, HAK Yayını, İstanbul, s.145.

²⁷⁸ Türbedar, “ *Kosova Sorunu* “, a.g.m.,82.

²⁷⁹ Türbedar, “ *Kosova Sorunu* “, a.g.m.,82.

polisi büyük çaba sarf etti. Bu hareketin üyelerinin aileleri, Sırp larca kadın, çocuk ayrımı yapılmadan öldürüldü. Kaçak Hareketi, 1924 yılında Yugoslavya ordusu tarafından yok edildi, Azem Beyta da öldürüldü.²⁸⁰

Göç eden Türk ve Arnavutların terk ettikleri yerlere, kısa sürede Karadağ ve Bosna-Hersek'ten getirilen Sırp ve Karadağlılar yerleştirildi. Buralara yerleşenlere özel ayrıcalıklar verildi ve kırsal reform adı altında, "terk edilen topraklar" olarak kasıtlı olarak tanımlanan bu topraklar Sırp ve Karadağlı göçebelere dağıtıldı. Bu dönemde altı yüz bin kadar Sırp ve Slav bölgeye geldi. İskan programının çok çeşitli amaçları vardı. Bazı Sırp araştırmacılara göre en önemli ve uzun vadeli amaç, Kosova'daki nüfus oranını değiştirmektir. Sırp lar'ın bölgedeki oranı %24 iken 1928'de %38'e çıktı. Bu programın bir parçası olarak 1938'de Türkiye ile Yugoslavya arasında parafe edilen anlaşma uyarınca 25.000 aile Türkiye'ye göç etti.²⁸¹

Yugoslavya hükümeti, göç ettirilen Türklerin yanında, devam eden yirmi yıl boyunca, Kosovalı Arnavutları da göç etmeleri veya asimile olmaları için baskı uyguladı, adlarına Sırpça son ekler takmaya zorladı ve resmi işlerin Sırp-Hırvat dilinde yürütülmesini zorunlu kıldı. Göç ettirilen insan sayısında çok değişik düşüncede büyük farklılıklar vardır, bazı yorumcular yarım milyon kadar Arnavut'un bu dönemde Yugoslavya'dan göç ettiğini ileri sürmektedirler.

1926 yılında, 1913'de bağımsızlığını elde etmiş olan Arnavutluk'un sınırları hakkında anlaşmaya varıldı. Bu anlaşma ile yarım milyon Arnavut Yugoslavya toprakları içinde, Slavlarca Kosova ve Metohija veya Kosmet, Arnavutlarca ise Kosova olarak adlandırılan bölgede kaldı. 1930-1939 döneminde Balkanlar'da hayata geçirilen dikta rejimleri Yugoslavya'da da 1929 yılında Sırp Kralı I. Aleksandar, Krallığın Anayasasını yürürlükten kaldırarak diktatörlüğünü ilan etmesi ve ülkeye Güney Slav Krallığı anlamına gelen Yugoslavya adını vermesi ile sonuçlandı. Bu yönetim altında devam eden süreçte Kosovalı Arnavutların zorla asimilasyonu devam etti.

Bunların yanısıra ülke içerisinde Sırp-Hırvat çatışması yaşanıyordu. Yeni Krallığın toprakları, Sırbistan, Karadağ, Hırvatistan-Slovenya, Dalmaçya, Bosna-Hersek ve bir kısım Banat'tan meydana gelmişti. Bunların içinde, nüfusun yarısını teşkil eden

²⁸⁰ Bölükbaşı, *a.g.m.*, http://ilef.ankara.edu.tr/akil_defteri/yazi.php?yad=3265, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, 07.10.2004.

²⁸¹ Uzgel, *a.g.e.*, s.8.

Ortodoks Sırplarla, nüfusun üçte birini tutan Katolik Hırvatlar arasındaki anlaşmazlıklar II nci Dünya Savaşına kadar devam etti.

Tüm Balkan ülkelerinde olduğu gibi Yugoslavya'da da bu azınlık ve siyasal sorunlarının çözümünde en büyük engeli ekonomik geri kalmışlık oluşturmaktaydı. Ülke genellikle birer tarım ülkesi durumunda ve belli alanlar dışında, genellikle sanayileşme sağlanamamıştı. Tüm dünyada yaşanan 1929 ekonomik bunalımı ile fiyatlar ve gümrük vergileri sürekli yükselirken, üretim için bunları satın alan çiftçisinin ürün fiyatı sürekli düşüyordu. Ekonomik krizin mali yükü, vergiler yoluyla köylüye yükleniyordu. Ekonomik sıkıntılar nedeniyle Balkan devletlerinin liberal partileri de dahil hiçbir kesim kapitalizme geçme istekleri Batı'daki gibi liberal bir anlayışta olamıyordu. Devlet eliyle sanayileşme ulusal ekonomi politikası ulusal kaynak yetersizliği ve yabancı sermaye girişi olamadığından beklenen sanayi hamlesi gerçekleştirilmedi. Bu sıkıntılar ve ekonomik bunalımlar Balkanlar'da komünist ve faşist harekete zemin hazırladı. Her geçen gün hayat şartları kötüleşen köylülerin protestoları ve kentlerdeki işçilerin oyları, Yugoslavya ve Bulgaristan gibi, eskiden beri Rusya'ya sempati duymuş olan ülkelerde komünist rejimlerin iktidara gelmesini sağlarken; Romanya gibi, tarih boyunca Rusya'dan rahatsızlık duymuş olan ülkelerde kolaylıkla faşist iktidarlara yol açtı. 1930'lu yıllar boyunca, Balkan ülkelerinde faşist diktatörlüklerin kurulmasında Almanya'nın etkisi büyük oldu.

1930'lu yıllarda Yugoslavya'da Anto Paveliç'in Ustaşa, adlı örgütü ekonomik kriz arttıkça güçlendi ve parlamenter sisteme dayalı liberal-demokratik yapının çöküşünde önemli rol oynadı.²⁸² 1931 yılında kabul edilen anayasayla, Krala bağlı olan yarı-parlamenter bir sistem kuruldu. Sırp liderler merkezîyetçi veya üniter bir devlet fikrini desteklerken, Hırvat liderler ikili veya federal bir sistemi tercih ettiler. 1937'de Sırp Sanat ve Bilim Akademisi mensuplarından Vasa Cubriloviç, "*Arnavutların İhraç Edilmesi*" konulu bir muhtıra yayınlarak, Arnavutları Kosova'dan atmak için devletin organize bir şekilde kaba kuvvet kullanması gerektiğini ileri sürdü.

Savaş sonrasında II. Dünya Savaşına kadar olan dönemde Balkanlarda demokratik bir yapı oluşturulması ve demokrasi kültürünün geliştirmesi süreci, daha başından itibaren, siyasal ve toplumsal birleşme, devlet kurmak için yapılan çalışmaların ortaya çıkardığı sorunlar ve aşırı milliyetçi politika sorunları ile mücadele etmek zorunda

²⁸² Eren, *a.g.e.*, s. 100.

kalındı. İki savaş arası dönemde ise, Balkan ülkelerinin karşılaştıkları sorunları iki döneme ayırarak incelendiğinde 1919-1930 tarihleri arasında söz konusu ülkelerin demokratikleşme ve ekonomik kalkınmalarının temel sorun olduğu dönemdir. 1930-1939 tarihleri arası ise, Balkan devletleri, mevcut ekonomik koşullarından ve yapılanmaya son vermek amacıyla diktatörlük yönetimini benimsemedikleri dönemdir.²⁸³

İki savaş arasındaki dönemde Balkan Devletleri birtakım ittifaklar oluşturmak zorunda kaldılar. Bunların sebepleri; Birinci Dünya Savaşı sonunda Avusturya'dan Bukovina'yi, Macaristan'dan Banat'ı, Rusya'dan Besarabya'yı ve Bulgaristan'dan Dobruca'nın bir kısmını almış ve topraklarını en fazla genişleten ülkelerden biri Romanya olmuştur. Bunun doğal sonucu olarak Romanya, kendisine hasım ülkelerle komşu oldu. Bu durum Romanya'yı 1921 yılında Fransa ve Polonya ile yaptığı antlaşmalarla Rusya'ya, Küçük Antant ile Macaristan'a; 1934 Balkan Antantı ile de Bulgaristan'a karşı güvenliğini güçlendirmeye çalıştı ve statükonun korunmasını isteyen devletler grubundan bir ülke durumuna soktu.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Sevr'in yerine geçen Lozan Barış Anlaşması ile Türkiye Cumhuriyeti varlığını ve sınırlarını kabul ettirmişti. Türkiye 1920'li yıllar boyunca, Batılı ve Balkan devletleriyle Lozan Antlaşmasından sonra ki mevcut sorunları barışçı girişimlerle çözüme ulaştırma yollarına tercih etti.

1930'lu yıllara gelindiğinde, Türkiye büyük devlet adamı Mustafa Kemal Atatürk'ün izlediği politika ile Balkan ülkeleriyle arasındaki sorunları çözmüş ve dikkatini, Akdeniz'i tehdit etmeye başlayan İtalya'ya çevirmişti. Bölgeye yönelik tehditler karşısında, Balkanlarda güvenlik sistemi oluşturma çabalarını yoğunlaştırdı. Balkan Ülkeleri arasında hemen hemen tüm sorunlar da çözülmüş olduğundan işbirliği için gerekli ortam hazırlandı ve Türkiye'nin gayreti ile 1930 ile 1934 yılları arasında dört Balkan Konferansı yapıldı. 9 Şubat 1934'te Balkan Paketi imzalandı.

1935 yılına gelindiğinde Yugoslavya'nın ekonomisi de diğer Balkan ülkeleri gibi sallanmaya başladı. Başta Alman sermayesi olmak üzere yabancı sermaye ülkeye girdi. Fakat bu gelişmeler beraberinde işçi hareketlerini de attırdı. Tito başkanlığında bir grup, Halk Cephesi adı altında kuvvetlenmeye başladı. Yugoslavya, Mayıs 1935 ile Şubat 1939 arasında, Sırlar, Slovenlar ve Bosna Müslümanlarının meydana getirdiği Yugoslav

²⁸³ Harp Akademileri, *Balkanlardaki Gelişmeler ve Türkiye'ye Etkileri ile Balkanlar-Türkiye Otoyol Projesi*, s.57.

Radikal Birliği Partisi'nin diktatörlüğü altında yaşadı. İki dünya savaşı arası döneme bakıldığında genel olarak, Kosova yoğun Sırplaştırma politikalarına maruz kalmıştır.

6.2. İkinci Dünya Savaşı ve Kosova'nın İşgali

Balkan Savaşları, I inci Dünya Savaşı ve bir ölçüde Türk İstiklal Savaşı ile Balkanlarda statü yeniden çizilmiş, Lozan'la birlikte bir istikrar dönemi başlamış, Balkan Paktı çerçevesinde İkinci Dünya Savaşına kadar barış bölgeye hakim olmuş ve Balkan ulusları arasında dostane ilişkiler kurulmuştur. II nci Dünya Savaşı'nda Türkiye dışındaki diğer bölge devletleri bir kez daha yara almış, savaş sonrasında Balkanlarda derin ideolojik ayrımlar olmuş ve Varşova Paktı, NATO ve Bağlantısızlar Balkanları bölmüştür. Türkiye'de zamanın idarecilerine göre en hayati mesele, Lozan Andlaşması ile kurulan statüyü korumak ve yeni kurulan Cumhuriyetin varlığını güvence altına almak olduğundan Cumhuriyetin ilanından 1950'lere kadar Türkiye'nin Balkanlar konusundaki politik tavrı güvenlik ağırlıklı olmuştur. Bu nedenle Türkiye, tüm bölge ülkeleri ile toprak bütünlüğüne ve egemenliğe karşılıklı saygı ve içişlerine karışmama esasına dayanan iyi ilişkiler kurulması amacını gütmüştür. Türkiye özellikle NATO üyesi olduktan sonra ve ağırlıklı olarak 1960'lardan sonra Balkan ülkeleri ile daha aktif ilişkiler içine girmeye başlamış; kültürel, ekonomik, akademik işbirliği imkanlarını geliştirme gayreti içinde olmuştur.

1939 yılında II nci Dünya Savaşı patlak vermiş, Balkan ülkelerinden Yugoslavya, Almanya ve müttelikleri tarafından 1941 yılında işgal edilerek bölgenin kontrolü Almanya'ya geçmiştir.

Mihver güçleri ülkeyi böldüler ve Kosova, Büyük Arnavutluk'un bir parçası haline getirilerek İtalyanların idaresine verildi. 1939-1943 döneminde İtalyan ve Almanlarla birlikte hareket eden ve Kosova bölgesini denetleyen Arnavutluk oldu. Ancak Komünist Arnavutlar, Mihver Devletlere karşı savaşın içinde olmuştur.²⁸⁴ Kosovalı Arnavutların bazıları Tito'nun partizanlarıyla birlikte Mihver güçlerinin işgaline karşı savaşırken, bir kısmı da işgalcileri kendilerinin kurtarıcıları olarak gördüler ve Mihver güçleri ile işbirlikçilik yaparak faşist terörist gruplara da katıldılar. İşgalciler Arnavut okullarının ve basınının kurulmasını teşvik ettiler. Kosovalı Arnavutlar, Slav aileleri taciz edip bölgeden atarak Slavlardan öç aldılar. Göç edenlerin

²⁸⁴ Robert Lee Wolf, " *Tlie Balkans In Our Time*", Harvard University Press, Cambridge Massachusetts, 1956, s.220.

tahmini sayısı on binle yüz bin arasında değişen büyük farklar ortaya koymaktadır.²⁸⁵ Arnavut kaynaklara göre, 1918-1941 yılları arasında yaklaşık 300 bin Arnavut, Sırp larca Kosova'dan kovulmuş, yerlerine ise yaklaşık 60 bin Sırp yerleştirilmişken bu kez Sırp iddialarına göre, İkinci Dünya Savaşı yıllarında 80 bin-100 bin civarında Arnavut, planlı olarak Arnavutluk'tan getirilip Kosova'ya yerleştirilmiş, aynı dönemde 150 bin Sırp ve Karadağlı Kosova'dan göç ettirilmiştir.²⁸⁶

1943'den sonra Tito'nun, bölgedeki denetimi gittikçe artarak güçlenmiş, 1944 yılında Tito'nun liderliğinde Yugoslavya, işgalden kurtulmuş ve Kosova bölgesi tekrar Sırbistan'a verilmiştir. Yugoslavya içerisinde bölgeye özerk bir statü tanımıştır²⁸⁷ Nüfusun homojenlik bakımından Karadağ'a oranla çok daha fazla olmasına rağmen, Kosova'ya cumhuriyet statüsü verilmemiştir. "Cumhuriyet statüsünün verilmemesinde, Kosovalı etnik Arnavutların Yugoslavya dışında bir devlete sahip olmaları ve onlarla birleşebilecekleri düşüncesinin etkili olduğu ileri sürülmüştür."²⁸⁸

1944-1945 yıllarında, Kosovalı Arnavutlar Yugoslav Komünist Partisi'nin kendilerine Yugoslavya'dan ayrılıp, Arnavutluk'a katılmalarını sağlayacağı sözünü vermiş olduğu izlenimini edindiler. Bununla birlikte Tito, Sırp ların komünizmi kabul etmelerini ancak Kosova'yı Sırbistan sınırları dahilinde tutarak sağlayabileceğinin farkına vardı. Partizanlar iktidarlarını güçlendirmek ve Mihver kuvvetlerinin işgali sırasında onlarla işbirliği yapanları cezalandırmak ve onların tamamen ortadan kaldırmak için Kosova'da askeri bir hareket başlattılar. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, işgalci güçlerle işbirliği içinde olan birçok Arnavut komünistler tarafından öldürülmüştür. 1945-1946 yılları arasında, komünist lider Tito'nun uygulattığı kitlesel cinayetlerde, Yugoslavya genelinde 250 bine yakın kişinin öldürüldüğü tahmin edilmektedir. Tito, kurdurduğu "Halkı Koruma Şubesi (OZN) isimli bir gizli istihbarat polis teşkilatıyla, siyasi muhaliflerini etkisiz hale getirmiştir. Bu teşkilatın başına getirilen Sırp asıllı Aleksandar Rankovic bu görevini kullanarak, Yugoslavya'daki Müslümanların göç ettirilmesine yönelik politikaları izlemiştir.²⁸⁹ Rankovic tarafından 1968'e kadar sürdürülen şiddet eylemleri sebebiyle, aralarında Arnavutların da bulunduğu onbinlerce Müslüman Kosova'dan çıkarılmıştır.

²⁸⁵ Malcolm, *Kosova a Short History*, a.g.e., s.365.

²⁸⁶ Türbedar, " *Kosova Sorunu* ", a.g.m., s.83.

* Bu tür rakamların abartılmış olabileceğine dikkat edilmelidir.

²⁸⁷ Wolf, a.g.e., s.270.

²⁸⁸ Richard Caplan, " International Diplomacy and the Crisis in Kosovo ", International Affairs, volume 74 issue, October 1998, page 748.

²⁸⁹ Türbedar, " *Kosova Sorunu* ", a.g.m., s.83.

Askeri hareket ve Sırların uyguladıkları bu politikalar nedeniyle Kosova'da Arnavutlar halk ayaklanmasıyla bu harekate direnç gösterdiler. Olaylar karşısında Yugoslav hükümeti Şubat 1945'te sıkıyönetim ilan etti ve Kosova'yı kontrol altına almak üzere askeri bir kuvvet gönderdi. Arnavut kaynaklara göre bu tarihten itibaren dört yıl süre ile işgalci güçlere savaş zamanında sağladıkları destekten ötürü yaklaşık otuz altı bin Arnavut, partinin uyguladığı sistematik olarak kitle halinde infaz, "silahsızlandırma", "rehabilitasyon" programları ile şiddete maruz kaldılar. Arnavutlara bu politika uygulanırken Türkler de unutulmamış bu politikaların hedefi olmuştur. Çeşitli zamanlarda bağımsızlığına kavuşan Hırvatistan, Slovenya, Karadağ, Makedonya, Bosna-Hersek ve Sırbistan bir araya gelerek 1946'da Yugoslavya Birleşik Halk Cumhuriyeti'ni meydana getirmiştir²⁹⁰ ve 1946'da Yugoslavya'nın kurulmasından 1961 yılına kadar yaklaşık 160 bin kişiden oluşan 42 bin Türk aile Türkiye'ye göç ettirilmiştir.

Kosovalı Türkler, buldukları toprakları vatan kabul edip İkinci Dünya Savaşı sırasında Tito'nun direniş gruplarında Nazilere karşı savaştığı bilinmektedir.²⁹¹ Ancak bunlara rağmen Yugoslavya'daki Türklerin önemli bir bölümü Sosyalist rejimin zulmüne uğradı. Örneğin savaş sonrasında Yücel adında bir Türk örgütü kurulmuştu. Yugoslav yönetimi Yücel'in komünizm karşıtı ve terörist bir yeraltı örgütü olduğunu iddia ettiler ve üyelerini Türk ajanları olarak yargıladılar. Tarihe Yücelciler davası olarak geçen olayda 17 Makedonyalı Türk, 1948 Ocak ayında vatana ihanetten suçlu bulundu.²⁹²

Bu dönemde Türkiye'nin Batı ittifakına yakın olması ve bölgedeki Türklerin onlara göre zihinlerinde Osmanlı İmparatorluğu'nu çağrıştırmamasından ötürü antipati duymaları ve bölge Türklerinin genel komünizm karşıtlığı nedenleri ile Yugoslav yönetimi açıktan Türk karşıtı politikalar izlediler.

²⁹⁰ *a.g.a.*, s.4797.

²⁹¹ <http://www.dogruiyol-tksd.org/>; http://www.gercekdernegi.org/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=32, Doğruyol Derneği, 5 Mart 1999.

²⁹² Poulton, *a.g.e.*, s.112

6.3. Soğuk Savaş Dönemi Başlarında Balkanlar ve Tito Döneminde Kosova

Bu dönem Balkanlara genel olarak bakıldığında iki özellik dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi, iki kutuplu güç dengesi'nin ana aktörlerinden biri olan Sovyet Bloğu'nun sınır bölgelerinden birinde Balkanların olması; ikincisi de, Sovyet Bloğu'nun dağılmasının, aslında Rus-Çin uyuşmazlığından önce, Yugoslavya'daki ayrılıkçı hareket sonunda Balkanlar'da başlamasıdır. 1945-1947 yılları arasında İngiliz, ABD ve Sovyet Dışişleri Bakanları Balkan devletleriyle barış antlaşması görüşmelerine oturdular. ABD ve İngiltere'nin 1947 Şubat ayında Bulgaristan, Romanya ve Macaristan'la barış antlaşmaları imzalayarak bu ülkelerin içişlerine karışmama ve ABD'nin Truman Doktrini çerçevesinde Yunanistan ve Türkiye'ye askeri ve ekonomik yardım vermeyi kararlaştırması, Sovyetleri Balkanlarda daha etkin bir siyaset izlemeye yöneltti. Sovyetler ise devrimci maceralardan kaçınan bir tutum izleyerek genellikle anti-faşist cepheleri destekleme yoluna gittiler. Batılı ülkelerin aralarında bazı antlaşmalar yapmaları üzerine, Sovyetler "Demir Perde" Bloğunu güçlendirmek ve kontrolü arttırmak üzere kendi aralarında saldırmazlık, dostluk ve işbirliği antlaşmaları yaptılar.²⁹³

5 Ekim 1947'de uluslararası komünist partilerin bir araya gelmesi ile işçilerin tek vatani kabul edilen Sovyetler Birliğinin savunulması, emperyalizme karşı mücadele ve Sovyetler Cumhuriyeti'nin kurulması amacını esas alan Cominform kurulmuş ve bu bildiri ile de dünya iki bloğa ayrılmış oldu.

Balkanlar'da meydana gelen bu gelişmeler üzerine ABD ve İngiltere zaman kaybetmeden bölge ve Doğu Akdeniz'e yönelik kararlar ve stratejiler saptamak zorunluluğu hissettiler. 1948'de Yugoslavya Moskova'dan kopmuş ve Balkanlar yeni bir bunalım ile karşı karşıya kalmıştı. Aslında Triyeste üzerinde çıkan anlaşmazlık dışındaki Balkan sorunları toprak ve sınır sorunları olmaktan çok ideolojik sorunlardı. Çünkü Romanya, Besarabia ve Kuzey Bucovina'yı Sovyetlere ve Güney Dobruya'yı Bulgarlara kaptırılmışsa da Transilvania kendisinde idi. Yunanistan ise, İtalya'dan Onikiadalar'ı almıştı. Yugoslavya İtalya'dan önemli kazançlar sağlamışsa da nihai sınırlar Yugoslavya'nın beklentilerini karşılamaktan uzaktı.

Balkanlarda komünist rejimlerin kurulması adım adım dört aşamada gerçekleşti. Birinci olarak Sovyetler Birliği askerlerinin kurtarıcı rolünü üstlenerek bu ülkelere girme

²⁹³ Harp Akademileri, *Balkanlardaki Gelişmeler ve Türkiye'ye Etkileri ile Balkanlar-Türkiye Otoyol Projesi*, s.75.

aşamasıdır. Savaş sırasında bu ülkelerde oluşan direniş örgütleriyle irtibat kurulmuş, buna ilave olarak Alman işgalinde Moskova'ya kaçan bazı liderler, Moskova'da korunmuş ve 1945 yılında Sovyetler Birliğı askerleriyle birlikte bu ülkelere geri dönmüşlerdi.

İkinci olarak 1946 yılındaki koalisyonların döneminde bu ülkelerde “*Vatan Cephesi*” “*Demokratik Cephe*” ve “*Ulusal Cephe*” gibi koalisyon hükümetleri kuruldu. Toprak reformu vaatleriyle koalisyon oluşturan partiler, geniş halk kitleleri tarafından destek gördü. Koalisyon hükümetlerinin programlarında ise temel hak ve özgürlükler temaları işlenmiş ve Sovyetler Birliğı ile sıkı işbirliğı esaslarına yer verilmiştir.

Üçüncü olarak diğeri parti lider ve yöneticileri Hitler'le işbirliğı yapmak, Batının casusu olmak gibi suçlamalarla görevlerinden uzaklaştırıldılar. 1947 yılında kilit bakanlıkları ellerinde bulunduran komünistler, ilerleyen yıllarda hükümetlerin tamamına hakim oldular. Bu döneme kadar Doğı Avrupa'da demokrasi geleneğı de olmadığından, tek parti düzeninin yerleşmesi zor olmadı.

Dördüncü ve son aşama olarak Stalin'in yerli komünistlerin milliyetçi tutum ve davranışlarından şüpheye düşmesiyle bütün işleri gerçekleştiren yerli komünistlerin 1948 yılında tasfiyesi başladı. Stalin'in düşüncesi, Doğı Avrupa ve Balkan bütünüyle Sovyetler Birliğı'nin etki alanı içine girecekse bu ülkelerde Moskova'nın istediğı yönde hareket edecek kadrolar iş başına getirilmeliydi. Eski yöneticilerin bir kısmı eceliyle ölmesi, bazılarının da idam edilmesi, bazılarının da iktidardan uzaklaştırılmasıyla Moskova yandaşı kişiler iktidarlara getirildi.

Soğuk Savaş döneminin ilk otuz yılında, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya, komünist Doğı Avrupa ülkelerine nispeten bir ölçüde bağımsız bir dış politika izleyebilmişlerdir. Arnavutların ve Romenlerin Sovyetler'den bağımsız dış politikalar izlemeleri Sovyet liderliğindeki değışmelerden, Yugoslavya'nın bağımsız davranabilmesi ise kendi çabalarının sonucu olmuştur.

Stalin döneminde Doğı ve Batı arasında sert çatışma koşulları yaşanmıştır. 1948 yılında Yugoslavya'nın Komünist Bloktan ayrılması ile blok zayıflamıştır.

1955 yılında kurulan Varşova Paktı, Yugoslavya dışındaki Doğı Avrupa Komünist ülkelerini ve Sovyetler Birliğini, NATO'nun karşıtıdan kuvvetli bir askeri ittifak içinde bir araya getirmiştir. Türkiye'de savaştan sonra en önemli değışiklik Batı

Bloku'na katılması olmuştur. Böylece, Türkiye ve Yunanistan 1952 yılında üç yıl önce kurulan NATO'ya katılmışlardır.²⁹⁴

Sonuçta Bulgaristan ve Romanya'da Sovyetlerin denetimindeki rejimler, Yugoslavya ve Arnavutluk'ta komünist rejimler kurulmuştur. Yunanistan ise farklı bir yol izlemiş ancak o da dış müdahaleye maruz kalmıştır.

Soğuk savaş döneminde sakin ve sorunsuz sanılan Balkanlar aslında yoğun bir biçimde karmaşanın içine sürüklenmiştir. Soğuk Savaş döneminde güçler dengesinin etkisi ile bölge durağan bir sürece gitmiştir. Böylece Balkanlar, Soğuk Savaş döneminde Doğu ve Batı Bloğu ile bağlantısızlar hareketi yaşandığı bir bölge olmuştur. Bu dönemde Balkan Yarımadası tarihsel düşmanlıklarının üzerlerinin ideolojik örtüyle kapatılmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Balkanlar, Bloklararası dengelerin gözetildiği bir etkinlik alanı olarak yapılandırılmıştır.

Bu hassas dengelerin yaşandığı dönemde, 1946 yılında, ilk Yugoslav Anayasası kabul edildi. Yugoslavya altı bağımsız cumhuriyetten oluşan federal bir devlet olarak tanımlandı. Cumhuriyetler kısmen milli prensiplere, kısmen de tarihe göre tanımlandı. Yönetim, Sovyetlerin federal sistem modeline uygun olarak merkezde toplandı. Sırbistan Cumhuriyeti'nde özel bir uzlaşma oluşturuldu. Voyvodina ve Kosova'ya belli ölçüde özerklik verildi. Macar nüfusunu yoğun olduğu Voyvodina "Özerk Vilayet" olarak kabul edilerek bağımsız karar alma hakkı, kendi Anayasa Mahkemesine sahip olmalarına ve kendi hükümetini kurmalarına izin verildi. Kosova'ya ise (Kosovo-Metohija) "Özerk Bölge" adı verildi. Ancak bu bölgedeki mahalli idarelere herhangi bir bağımsız karar alma organı kurulması ve karar alınması hakkı verilmedi.

Her iki özel vilayetin de federal yasama kuruluna temsil edilmelerine izin verildi. Ancak eyaletlerin iç işleri (eğitim sistemleri, özel hakları, özerklik dereceleri vs.) Sırbistan Cumhuriyeti tarafından tanımlanarak federal hükümetlere bırakılmamıştır. Yugoslavya, bu yeni anayasa ile Ülkenin sahipleri ve tarihsel ve bir bakıma da zorunlu misafirleri olarak iki kategoriye ayrılmış oldu. Ülkenin sahipleri olarak Sırp, Hırvat, Sloven, Makedon ve Karadağlılar; zorunlu misafirler olarak ise "Milli azınlık" adı verilen diğer bütün grupları kapsıyordu. 1946 Anayasasına göre "dört eşitlik" vardı: Bütün Yugoslav vatandaşları eşit hak ve vecibelere sahiptir, bütün cumhuriyetler eşittir,

²⁹⁴ Harp Akademileri, *Balkanlardaki Gelişmeler ve Türkiye'ye Etkileri ile Balkanlar-Türkiye Otoyol Projesi*, s.78.

Yugoslavya'nın bütün ulusları eşittir ve bütün uluslar milli kurtuluş savaşına katkıda bulunmuşlardır.

Ancak Yugoslavya'da komünist rejimin kabulü ile Türkler ve Müslümanlar açısından bazı olumsuz gelişmeler yaşanmıştır. Türkçe yasaklanmış ve bu yasak 1951 yılına kadar devam etmiştir. Komünist rejim döneminde birçok dini mabet çeşitli gerekçelerle yıkılmış ve yeni ibadet yerlerinin yapılmasına izin verilmemiştir. Vakıf mallarının devletleştirilmesi ve bu ideoloji doğrultusundaki devlet politikaları, Türkler arasındaki milli birliği muhafazası ve kültürel varlığı koruma açısından önemli olan dini duyguların zayıflamasına neden olmuştur. 1945 yılından itibaren Tito dönemi Yugoslavya'sında Türk halkı kendi varlığını altı yıl sonra kabul ettirebilmiştir. Bu dönemde de Türk çocukları Arnavutça eğitim görmüştür. Eğitim konusunda ancak 20 Mart 1951 yılında düzenlenen Kosova ve Metohiya Özerk Bölgesi Ulusal Kurulu'nun üçüncü oturumunda, bölgede yaşayan Türk çocuklarının Türkçe eğitim yapabilmeleri ve bu amaçlı okullar açılması kararı alınmıştır. Bu karar sonrası 1951-1952 öğretim yılında Türkçe eğitim veren ilkokul ve liseler hizmete girmiştir.

Aslında Kosova'da bu yıllarda ve sonrasında yaşanan olaylar, sadece Yugoslavya'nın parçalanması ile ortaya çıkan sorunlar değildir. Kosova, bölgedeki Osmanlı yönetiminin sona ermesinden sonra ihmal edilmiş ve sürekli istikrarsız bir bölge olmuştur. Tito döneminde bölgenin kalkınması yönünde çaba sarf edilmesine rağmen istenen iyileşme mümkün olmamıştır. Yine bu dönemde hazırlanmış bulunan yeni anayasa ile Kosova'ya 1946 yılında özerklik verilmiştir. Müteakip yıllarda bölgede yaşayan Arnavutların istek ve gösterileri sonucu bu bölgeye daha geniş haklar tanınmıştır.²⁹⁵

1946'lı yıllarda Yugoslavya ile Arnavutluk arasında iyi bir işbirliği vardı. Ancak 1948 yılında Tito'nun Stalin rejimiyle ters düşmesinden sonra iki ülke sınırı kapatıldı. Yugoslavya'nın komünist bloğundan dışlanmasıyla Arnavutluk yönetimi, Yugoslavya'yla bağlarını kopardı.²⁹⁶ 1948-1966 yılları arasında Kosova-Arnavutluk sınırında zaman zaman sınır çatışmaları yaşandı. Tam da bu dönemde Yugoslavya'nın Cumhurbaşkanı Yardımcısı olan Alexandar Rankoviç emrindeki Yugoslav polisi, Kosova'daki Arnavut halka uyguladığı zulmü şiddetlendirdi. Bu dönemde binlerce Kosovalı Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldı veya ettirildi. Bu sırada sözde

²⁹⁵ Ülger İrfan Kaya, "Sırp'lara Göre Kosova Sorunu", *Avrasya, Dosyası*, TİKA Yayınları, yıl 1, sayı 1, Ankara, 1993, s.71.

²⁹⁶ Malcolm, *Kosova a Short History*, a.g.e., s.375.

Arnavutların uyguladığı zulüm, tacizden kaçmak ve ekonomik nedenlerle Sırlar da Kosova dışına göç etmeye başladılar. Bu nedenle de birçok Kosovalı tutuklandı ve bir kısmı siyasi bir kısmı da diğer suç iddialarıyla yargılandı. 1953 yılında düzenlenen anayasayla, 1946 Anayasasında köklü değişiklikler yapıldı. Düzenlenen yeni anayasa ile Yugoslavya, “sosyalist bilinci” ulusal bilincini aşan insanlar topluluğu olarak tanımlıyordu. Anayasa, Yugoslavya’nın insanların diğer bütün ulusal kimliklerin önüne geçerek, birleşik bir Yugoslav ulusal bilinci yaratacağına vurgu yapıyordu. Voyvodina ve Kosova’nın anayasal yetkileri merkezîyetçiliği arttırmak amacıyla, Sırbistan Cumhuriyeti’ne devrediliyordu. Yugoslavya bu dönemde katı bir merkezi idarenin kontrolü altında olduğundan, ne cumhuriyetler ne de vilayetler pek fazla özerkliğe sahip olamadılar. 1961 yılında yapılan federal nüfus sayımında “Müslümanların” “ulus” unvanını kullanmalarına izin verilerek bu unvana kavuşan son topluluk oldu. Yugoslavya’da yaşayan Arnavutlar da “ulus” statüsünü kazanmayı istiyorlardı ancak hala “ulusal azınlık” olarak kabul edilmekteydiler.

Kosova’daki Arnavutların direnişi yıllar boyunca farklılıklar gösterse de asla bitmedi. Kosova, Yugoslavya içinde daima bir huzursuzluk, hoşnutsuzluk ve kargaşa yeri olarak kaldı. İkinci Dünya Savaşından sonraki dönemde, direniş yeraltı örgütleri şeklinde devam etti. 1960’larda sokak gösterileri, açlık grevleri, 1980’lerde maden işçilerinin boykotları ve 1990’larda sivil itaatsizlik ve sonuçta tekrar silahlı direniş şeklini aldı.

Yugoslav ve Sırp Anayasaları 1963’te bir kez daha değişti. Her iki anayasa da, vilayetlerin özerkliğini Sırbistan hükümetinin iradesine sokarak Sırbistan’ın vilayetler üzerindeki kontrolünü artırdı. Bu iki anayasa ile Kosova’nın özerk statüsü en düşük noktaya getirildi. Böylece tarihinde ilk kez Kosova’nın anayasal statüsü federal düzeyde tamamen ortadan kaldırılmış ve Sırbistan Cumhuriyeti’nin iç düzenlemesine tabi olmuş oluyordu.²⁹⁷

1960’larda sosyal, ekonomik ve siyasi statülerini protesto etmek maksadıyla Arnavutların yaptıkları gösteriler nedeniyle, Tito önce 1963’te, sonra da 1969’da Kosova Arnavutlarına Kosova yönetimi üzerinde daha fazla yetki vermiş, Tito’nun etnik kökene dayandırmadığı Yugoslavya, 1963 ve 1974 Anayasaları’nda, Kosova bölgesinin

²⁹⁷ Malcolm, *Kosova a Short History*, a.g.e., s.383

özerkliğini daha da güçlendirmiştir.²⁹⁸

Dönemin Devlet Başkanı olan Aleksandar Rankoviç 1966'da devlet ve parti görevlerinden ihraç edilince, Kosovalı Arnavutlar üzerindeki polis baskısı azaldı. 1968 yazında çeşitli parti organları Kosova'nın cumhuriyete dönüştürülüp dönüştürülmemesi hususunu görüştüler.

Ekim ayında Kosova'nın üç dört kentinde öğrencilerin ilk protesto gösterileri oldu. Arnavutluk Ulusal Bağımsızlık Günü ve Kosova'nın Kurtuluş Günü olan 27 Kasım'ın hemen öncesinde, bütün Kosova'da Kosova'nın ayrı bir cumhuriyet olarak kabul edilmesi maksadıyla gösteriler yapıldı. Aslında bu bir ayaklanma idi. Ayaklanmalarda bir kişi öldü, yirmiden fazla kişi de ağır yaralandı. Nihayet Federal ve Sırp makamları, Arnavutça eğitim yapan ve 1969'da açılacak bir üniversite olan Priştine Üniversitesi'nin kurulması, Arnavut kültür derneklerinin açılması ve Arnavutluk ile Kosova arasındaki eğitim alanında işbirliği yapılması gibi birçok imtiyaz tanıdılar.

1968-1974 tarih aralığında Kosova ve Voyvodina'nın bağımsız yetkileri Sırp ve Federal Yugoslav Anayasalarında yapılan değişikliklerle daha da arttırıldı. Federal ve Sırp anayasalarına uyulması şartıyla Kosova ve Voyvodina'ya kendi yasalarını yapma ve kendi vilayetlerini temsil eden bağımsız delegasyonlarla federal hükümete katılmaları izni verildi. Bölgenin adı resmi adı olan “*Kosova-Metohija*”nın “*Kosova*”ya dönüştürülmesi ile Kosovalılar siyasi bir zafer kazanmış oldular. Kosova'da bu gelişmeler ve reformlar yaşanırken Hırvat milliyetçiliği ise tırmanma sürecine girmiş, Slavların ise göçleri Kosova'dan aralıksız sürmekteydi.

Tito, çokuluslu Yugoslavya'da daha 1960'larda kendini gösteren etnik temelli siyasal krizleri aşmak için mevcut altı cumhuriyete geniş yetkiler vererek parçalanmasının önüne geçmek istemiş ve bu maksatla Yugoslavya'yı 1971 Anayasası ile Yugoslavya altı federe cumhuriyet ve iki özerk bölgeden oluşan bir federasyon olarak yeniden biçimlendirmiş ayrıca Arnavut ve Macar nüfusun yoğun olarak yaşadığı Kosova ve Voyvodina'ya ise cumhuriyetlerinkine benzer yetkilere sahip özerk bölgeler haline getirmiştir.²⁹⁹ 1974 yılındaki Yugoslavya Anayasasında yapılan kapsamlı

²⁹⁸ Hüseyin Emiroğlu, “*Soğuk Savaş Sonrasında Kosova Sorunu ve Birleşmiş Milletler*”, *Avrasya Etüdleri*, yıl: 12, sayı: 29-30, TİKA yayımları, Ankara, 2006, s.64.

²⁹⁹ Türbedar, “*Kosova Sorunu*”, *a.g.m.*, s.83.

değişiklikler sonucunda Yugoslavya'yı oluşturan altı kurucu cumhuriyete ilaveten Kosova ve Voyvodina'ya özerk bölge statüsü verildi.³⁰⁰

1974 Kosova Özerk Bölge Anayasası, Yugoslavya'ya bağlı diğer cumhuriyetlere tanınan haklara benzer hakları Kosova'ya vermenin yanında topraklarında yaşayan ulusların haklarını da gözetmiştir. Uluslara eşit hakların tanındığı 1974 Anayasası'nın 5nci Maddesi'nde bu husus açıkça ifade edilmiştir: “Kosova Sosyalist Özerk Bölgesi'nde Arnavutlar, Müslümanlar, Sırp, Türkler, Karadağlılar ile diğer ulus, halk ve etnik grupların mensupları her konuda eşit hak ve görevlere sahiptir. Uluslar ve halklar, eşit haklılığın gerçekleşmesi dolayısıyla, bunların gelişmesi ve ulusal özellikleri, dil, kültür, tarih ve diğer hususların ifade edilmesi hakkı garanti edilmiştir.”

Arnavut ve Macarlar'a cumhuriyet statüsü yerine özerklik verilmesinin sebebi bu milletlerin Yugoslavya dışında anayurtları olması ve bu devletlerle birleşme ihtimalinde yatmaktadır. Anayasa'ya göre federasyonun Sırp, Hırvat, Sloven, Karadağlı, Makedon ve Müslüman kurucu milletlerine kendi kaderini tayin hakkı yanında federe cumhuriyetlerin federasyondan ayrılma hakkını da veriyor ancak bu hak Arnavut ve Macarlar'a tanınmıyordu³⁰¹ Bu anayasa ile Yugoslavya Federasyonunda yer alan tüm cumhuriyetlere geniş politik özerklikler tanınmakla birlikte ülkenin üniter yapısının korunması ve herhangi bir üyenin federasyondan ayrılmaması şartı getirildi. Yani 1974 Anayasası çokuluslu Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü koruyabilmesi için bulunmuş bir düzenlemeydi.

Kosova ve Voyvodina'ya federasyondan ayrılma hakkı tanınmamış, diğer altı Yugoslav cumhuriyetinden farklı olarak bağımsız cumhuriyet statüsü ile Federal Mecliste ve Federal Anayasa Mahkemesi'nde sandalye verilmiştir. Aslında 1974'te hazırlanan yeni Sırbistan Anayasası, 1963 Anayasasında yapılan değişikliklerde yer alan prensipleri kabul etmesi itibariyle, Kosova ve Voyvodina'ya büyük ölçüde özerklik vermiş, ancak aynı zamanda da bu iki eyaletin siyasi statülerini kontrol etme hakkını da muhafaza etmiştir. Buna karşılık olarak ise bölgede yaşayan Kosovalıların mücadelesi, daha sonraki yıllarda 1980'lere kadar çeşitli şekillerde sürmüştür.

1974 Anayasasının 1 nci maddesinde Yugoslavya, “kendi istekleriyle birleşmiş uluslar ve bunların Sosyalist Cumhuriyetlerinden oluşan, birleşik devlet tipinde bir

³⁰⁰ Hasan Ünal, *Balkanlarda “Arnavut Meselesi ve Türkiye”*, Avrasya, Dosyası, TİKA Yayınları , yıl 1, sayı 1, Ankara, 1993, s.134.

³⁰¹ Kut, *a.g.e.*, s.150.

federal devlet” olarak tanımlanmaktaydı. Bu açıdan Anayasa bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir, çünkü milli farklılıklar anayasal açıdan “kutsal” kabul edilmiştir. Bu hükmün mülkiyet yani Cumhuriyetler uluslara aittir ifadesi önem taşımaktadır: 1974 Anayasası’nda yetki merkezden daha da uzaklaşarak federalden cumhuriyetlere kayarak Yugoslavya’nın altı cumhuriyeti ve iki vilayetinin her birinde birer merkez bankası ve bunun yanı sıra bağımsız emniyet, eğitim ve hukuk sistemleri oldu. Önemli seviyedeki ekonomik ve siyasi gelirler altı cumhuriyet ve iki eyalet arasında paylaşıldı. Bosna-Hersek hariç bölgelerin çoğunlukta ulusuna bağlı olarak, büyük ölçüde ulusal kimlik etrafında teşkilatlandırılmıştır. Bunun sonucunda ise paylar da ulusal statüye göre verilmiştir. Bu gibi yapılan düzenlemelerle 1971’de Tito’nun Hırvatistan’daki milliyetçi hareketleri bastırmak için yaptığı müdahalesiyle bertaraf edildiği düşünülen “*etnik kimlik*” (ulusal statü)’e geri dönmüş oldu.

Kosovalı Arnavutların 1970’li yıllarda kültür ve eğitim alanında büyük ilerlemeler kaydetmelerine rağmen kendilerine “ulus” veya cumhuriyet statüsü verilmemesinden kaynaklanan hayal kırıklıkları da artarak devam etti.

1980 sonrası oluşan Sırp milliyetçiliği sadece 1990’larda Balkanlarda çatışmalara neden olmakla kalmamış aynı zamanda diğer etnik grupların da radikal milliyetçi çizgiye kaymalarına sebep olmuştur. 1992-1995 yılları arasında Bosna-Hersek Savaşı’nda yeni bir Boşnak milliyetçiliği doğmuş, “1999’da Sırbistan’a yapılan NATO harekatında ise Arnavut milliyetçiliği doruk noktasına çıkmıştır. Arnavut milliyetçiliği kendi milliyetçiliklerini Sırp, Türk, Boşnak ve Çingenele karşı yapmıştır.”³⁰²

6.4.Tito’nun Ölümü ve 1980-1990 Arasında Kosova’da Yaşanan Gelişmeler

1974 yılında radikal Sırp milliyetçiliğinin yeniden canlanması ve buna karşı Arnavut çoğunluğun 1968’de gösterilere başlaması üzerine, Yugoslav lideri Mareşal Tito, 1974 yılında Kosova’ya otonomi vermişti. 1980’lerin başında Yugoslavya’nın bütünlüğünü sağlayan Josip Broz Tito ölünce, Yugoslav mozaığının ana faktörlerinden biri gücünü yitirmiş oldu.³⁰³ Tito’nun ölümüyle birlikte Arnavutlar, Sırbistan baskısını çok daha fazla hissetmeye başlamışlardır. Bu tarihten sonra Sırbistan liderleri de

³⁰² Kut, *a.g.e.*, s.230.

³⁰³ Hasan Köni, *Savunma ve Havacılık Dergisi*, cilt 13, sayı 71, 1999, s.17.

söylemlerinde, Tito dönemi uygulamalarına yönelik büyük eleştirilerde bulunmuşlar ve her fırsatta Kosova'nın Sırp toprağı olduğunu vurgulamışlardır.³⁰⁴ Tito'nun 4 Mayıs 1980'de 81 yaşındayken ölümü, sadece Kosova için değil tüm Yugoslavya için farklı ve yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Tito'dan boşalan başkanlık kendisinin geliştirdiği rotasyonla başkanlığa gelmesi yöntemiyle doldurulmak istendi. Yani, federal başkanlığı, sıra ile federe devlet başkanları yürüteceklerdi. Tito yönetiminin kontrol altında tutabildiği sorunlar, Tito'dan hemen sonra krize dönüştü. Federasyonu üniter devlete dönüştürmeye çalışan Sırp lar ile gevşek bir konfederasyona dönüştürmeye çalışan Sloven ve Hırvatların fikir ayrılıkları sebebiyle daha 1980'lerde huzursuzluklar başladı. Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti de tarihinin en bunalımlı dönemine girdi.³⁰⁵ 1980'lerde % 2500'lere varan enflasyon ekonomik tablosu, buna karşın işletilen zengin madenlerin sahibi olan bölge insanları ve Tito döneminin sağladığı koşulların sonucu eğitim düzeyi yükselip bilinçlenen Kosovalı Arnavutlar üzerinde ciddi rahatsızlıklara neden oldu ve büyük tepkilere yol açtı. Buna karşın Sırp lar, Tito'nun Kosova politikasından son derece rahatsızdılar. Tito ve diğer federe devletlerin engellemelerini aşamadıkları için de Kosova'yı, kendi başına bırakıp adeta hesaplaşmayı ertelemişlerdi. Tito öldükten sonra Sırp lar, Kosova'ya yöneldiler, ancak bu Yugoslavya'nın, kendi yıkılışına doğru bir yönelişe geçildiğini ve kendi sonlarını kendilerinin hazırladıkları öngörüsünü göremediler. Çünkü Sırp ların bu hareketi, diğer federe devletlerin de bağımsız devlet olma süreçlerini başlatacak ilk ivmeyi hazırlayacak ortamı yaratmakta idi.

Bu ortamdaki çok uluslu federal yapılı ülke bir yandan ağır ekonomik bunalımlarını aşmaya çalışırken diğer yandan aşırı milliyetçi eğilimler yükselişe geçti. Kosova'ya önceki yıllarda sağlanan bazı haklar ki bunlar anayasal statü, hak ve özgürlüklerdi. Yugoslav yönetimi tarafından 1981 yılına gelindiğinde yavaş yavaş geri alınmaya başlandı.³⁰⁶

Kosova Arnavutları, 1960-80 döneminde yaptıkları eylemlerle kazanılan haklar açısından bir adım daha ileri gitmeye çalışırken, Tito ölür ölmez Sırp lar, bekledikleri anın geldiği inancıyla Kosova'ya yönelmelerinin sonunda 1980'lerde bu kez ağır Sırp baskıları altında var olabilmenin koşulları değişmiş ve kazanılan hakların ileri

³⁰⁴ İhsan Gürkan, " İkinci Dünya Savaşı 'dan Günümüze Değ in Balkanlar (1945-1989)", *Balkanlar*, editör: İsmail Soysal, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993,s.132-135.

³⁰⁵ Bkz.Tanıl Bora, Yugoslavya 1960-1990 arasındaki gelişmeler için, *Yugoslavya: Milliyetçiliğ in Provakasyonu*, Birikim Yayınları, İstanbul, 1991, s.90-126.

³⁰⁶ Sükan, *a.g.e.*, s.24.

götürülebilmesinin söz konusu olamayacağı bir ortamda, Arnavutlar kaçınılmaz bir şekilde var olma veya yok olma mücadelesine girilmekle karşı karşıya gelmişti ve bu açıdan eylemlerin biçimi, şiddeti, Arnavutlar arasındaki yaygınlığı ve amaçları değişmişti. Sırlar, daha Tito ölmeden önce yaşlılığından yararlanarak hazırlıklara başlamışlar ve bu çerçevede Yugoslav ordusunun % 80'ini ele geçirmekle, daha işin başında iyi bir avantaj yakalamışlardı.³⁰⁷ Arnavutlar da bu süreçte elde ettikleri özgürlük ortamından yararlanarak, daha ileri düzeyde özgürlük, daha iyi ekonomik koşullar talep ediyorlardı. Çünkü ekonomik yapıları hiç de kabullenilebilecek gibi değildi. Yugoslavya'nın diğer bölgeleri bir yana, Kosova'daki Arnavutlar ile Sırlar arasında dahi belirgin bir ekonomik fark vardı ve Kosova'da dahi ekonomik olarak ikinci sınıf vatandaş durumundaydılar.

Kosovalılar için artık bu koşullarda, bağımsızlığın kazanılması, var olabilmek için alternatif olmayan bir yol haline gelmiştir. 1980 öncesi Arnavutlar arasında izlenecek politikalar açısından oldukça farklı görüşler olmasına rağmen 1980 sonrası gelişmeler tüm Arnavutları bir araya getirmiştir. Tarafsız otoritelerce genel kabul gördüğü gibi Miloseviç'in izlediği politikaların kaçınılmaz bir sonucu oldu. Bütün Arnavutlar, varlıklarını sürdürebilmek için, Bağımsız Kosova ideali etrafında birleşerek, sorunu kökten çözümlenmesi için kararlılığı içinde, kaçınılmaz bir mücadeleye girişmişlerdir.³⁰⁸ Bu gelişmeler üzerine Kosova'da artık otonomi değil, bağımsız cumhuriyet isteyen Kosovalı Arnavutlara Yugoslav polisi sert müdahale etti ve Kosova, meydana gelen bunalımın odağında kaldı. Bu koşullar altında Tito döneminin kendilerine kazandırdığı bilinçlenme ile ezilenler olmaktan kurtularak ayağa kalkabilme ümidine dört elle sarılırken, Sırların 30 yıllık kin birikimleri ile kendilerine yönelmeleri Arnavutlar'ın sert tepkisi ile karşılaştı.

Nitekim 1981 yılının Mart ayında Arnavut üniversite öğrencileri Kosova'nın Priştine şehrinde, ekonomik koşullarını protesto etme adı altında rejime karşı ilk gösterilerini de düzenlemiştir. 1 Mart 1981'de başlayan kitle gösterileri kısa sürede Kosova'nın diğer kentlerinde de örgütlü gösteriler olarak yayılmış, 1 Nisan'da hemen hemen bütün şehirlerde eylemler olmuş ve bu eylemlere metal işçileri de katılmıştır. Gösterilerde Yugoslavya içinde "*Kosova Cumhuriyeti*" talebinde bulunuldu ve insan hakları ihlallerine karşı ilk protesto eylemleri yapıldı, protesto dilekçeleri imzalandı.

³⁰⁷ Karatay, *a.g.e.*, s.105.

³⁰⁸ Karatay, *a.g.e.*, s.102.

Ordu, polis ve özel birliklerle eylemciler sindirilmek istendi ve böylece Yugoslavya'da ilk çatışmalar 1981'de Kosova'da başladı. Bu olaylar üzerine Federal Hükümet tarafından, bölgede üç ay sürecek olan sıkıyönetim ilan edildi, bu olaylarda 11 Arnavut öldü.³⁰⁹ Yerel söylentilere göre ise binin üzerinde ölü vardı. Bazı kaynaklar bu sayının abartılı olduğunu belirtmişlerdir.³¹⁰ Bu Sırp baskısı, Arnavut direnişinin yeraltına yönelmesine ve pek çok yasa dışı örgütlenmelere neden olacaktır.

Daha sonraki günlerde on binlerce etnik Arnavut sokaklara dökülerek bunlardan bazıları Kosova Cumhuriyeti olarak bağımsızlık isterken bazıları da Arnavutluk yazılı pankartlarla Kosova'nın Arnavutluk'la birleşmesini talep ettiler. Gösteriler Mitrovica, Vucitrn ve Urosevac'a daha sonra da Kosova'daki hemen hemen bütün belediyelere sıçradı. Yugoslav basını Nisan ayı sonuna kadar 11 sivilin polis tarafından öldürüldüğünü yazarken, Uluslararası Af Örgütü ise bu sayının üç yüz olabileceğini bildirdi. Kosovalılar ise yaklaşık bin kişinin öldürüldüğünü ileri sürdüler.³¹¹ Federal düzeydeki emniyet güçlerinin, olayları çok sert bir şekilde bastırması, Kosova'da cumhuriyetin ötesinde, bağımsızlığa yönelik arzuları beslemeye başlamıştır.

İleride 1990 yılında yapılacak ilk serbest seçimler geri dönülmez bir biçimde dağılma noktası olacak; ancak daha 1981'de yaşanan bu ayaklanmanın önemi, çözülmenin ilk işaretini vermesiydi. 1981 yılında Kosova'daki Arnavut öğrencilerin rejim aleyhtarlığı gösterilerinin kanlı bir biçimde bastırılması, Sırbistan yönetiminin artık çok uluslu federasyon yapısına inanmadığını ve tanımadığını işaret etmekte idi.³¹²

Aslında Tito'nun bazı haklar vererek Yugoslavya'yı bir arada tutmak istemesine rağmen bununla yetinmek istemeyen Kosovalı Arnavutlar'ın bağımsızlığa yönelik ciddi faaliyetlerinin 1970'lerde başladığı söylenebilir. O yıllarda, Mark-sist-Leninist anlayışı içinde, Kosova'nın bağımsızlığını hedefleyen bazı örgütler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunlardan dördü 17 Şubat 1982'de bir araya gelip, 1984'de "Kosova Cumhuriyeti İçin Halk Hareketi" (LPPVK) ismini alan ve Kosova'nın bağımsızlığı uğruna mücadele eden önemli bir örgüt kurdular.³¹³

Sırbistan'ın Federasyon içinde baskın konuma gelmesinden korkan Slovenya ve Hırvatistan, Kosovalı Arnavutlar'ı destekledi.³¹⁴ Kosova 1980'lerin başında, eski

³⁰⁹ Karatay, *a.g.e.*, s.103.

³¹⁰ Noel Malcolm, *Kosova*, çev.: Özden Arıkan, Sabah Kitapları, İstanbul, 1999, s.393

³¹¹ Uzgel, *a.g.e.*, s.13.

³¹² Bora, *a.g.e.*, s.92-93.

³¹³ Türbedar, "Kosova Sorunu", *a.g.m.*, s.84.

³¹⁴ Uzgel, *a.g.e.*, s.14.

Yugoslavya'nın devam eden on yıl boyunca nasıl parçalanacağını ilk sinyallerini böyle vermişti. Bu gelişmelere rağmen Kosova, bağımsızlığını elde edemedi. Eğer Arnavutlar bağımsızlık taleplerine uluslararası destek sağlayabilmiş olsalardı, Kosova krizi Yugoslavya'nın dağılma sürecinin ilk aşamasını oluşturacaktı. İlk dağılmada Slovenya ve Hırvatistan'ın oynadığı rolü, Kosova oynamış olacaktı.

Çünkü, Kosova sorununun Arnavutların istediği gibi bağımsızlık yönünde çözülmesi demek; sadece Kosova'nın bağımsızlığı değil, aynı zamanda Yugoslavya'nın da tümüyle dağılması anlamına gelecekti. Kosova bağımsız olursa, zaten huzursuz olan Karadağ da bağımsızlığını ilan edecek, Kosova'ya asker göndermeme kararı alan ve Kosova ile benzer statüdeki Voyvodina ise hareketlenecekti. Toprakları Sırbistan ile Karadağ arasında yer alan Boşnak ağırlıklı Sancak da, daha 1992'de ilan ettiği gibi, parçalanmayı kabul etmeyeceği için bağımsızlık isteyecekti. Yeni Yugoslavya'nın bu şekilde bir parçalanma sürecine girmesi ve Sırpların müdahale etmesi Balkanlarda Bosna-Hersek'tekinden bile daha kanlı ve çatışmalara yol açabilecekti.

Aynı toprak parçası üzerinde egemenlik düşleyen farklı milliyetçiliklerin birbiriyle çatışması kaçınılmazdır. Karadağ'daki ve özellikle de Makedonya'daki 130 bin Arnavut'un, Kosova Arnavutlarının Sırbistan'a karşı izledikleri yolu izlememeleri garanti edilemezdi. Makedonya Arnavutları'nın, Kosova ve Arnavutluk'la birleşmek üzere, bağımsızlık ilan etmeleri ihtimali her zaman devam etmektedir. Bu bağlamda uluslararası toplum sorunun YFC'nin toprak bütünlüğü içinde çözülmesini istemiş ve Kosova'nın bağımsızlığına destek vermemiştir. Ancak diğer Cumhuriyetlere verilen desteğin verilmemesi ise ikiyüzlü bir politika izlendiğinin göstergesi olmuştur.

Bu arada Sırp aydınları ve basını propaganda amaçlı kitaplar yazmıştır. Sırp gazeteleri devamlı olarak sansasyonel yazılar yayınlıyordu. Bunlardan bir tanesi 56 yaşlarında bir Sırp çiftçi olan Martinoviç'in çirkin bir saldırıya uğradığı iddiası, ulusal bir skandala dönüştürülerek bütün Kosova Sırplarının ulusal davası haline getirilmiştir.* Bu kitabın I. baskısının 50.000 olması, Sırp cinnetinin hangi boyutlara vardığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.³¹⁵

* Sorun, Federal Meclis'te görüşülecek düzeyde büyütüldü. Bununla da kalınmayıp, "Martinoviç Olayı" adlı 485 sayfalık bir kitap da yayınlanmıştır.

³¹⁵ Malcolm, *a.g.e.*,s.393.

Bu noktada Sırp toplumu uzun yıllar, aşırı milliyetçi Sırp'lar tarafından bu ortama hazırlanmıştır. Yugoslavya'nın dağılmaya başlamasından çok önceleri bu aşırı milliyetçi Sırp bilim adamları; Müslümanları yalancı, aşağılık, tehlikeli bir imajlarla nitelendirerek Sırp'lar arasında bir paranoya oluşturulmasını sağlamışlardır. Bunlar Müslümanlar ile baş edebilmek için sert politikaların uygulanmasını önermişlerdir.³¹⁶ Dolayısıyla, tasarlanmış oyun, bu planlar çerçevesinde oynanmıştır. Bu çerçevede Sırp medyası, Martinoviç olayında bağımsız bir komisyonun gerçekleştirdiği araştırmanın sonuçlarına göre tamamen yalanlanan iddialar ileri sürdü. Bu iddialara göre Arnavutlar, genç ihtiyar ayırmadan Sırp kadınlarına tecavüz ediyorlardı. Oysa Bosna'da, bu çirkinliği, devlet politikasıymışçasına, sistemli bir uygulama ile "etnik tecavüz" kavramını, iğrençliğin iğrenci olarak insanlığa tanıma talihsizliğini yaşatanlar Sırp'lardı. Bunu tüm dünya kamuoyu biliyordu.³¹⁷

Bu saldırı süreci, birtakım dilekçeler ile federal meclise Arnavutların şikayet edilmesiyle sürdürüldü. İmza sayısından dolayı 2016 adını alan metinde, 1941'den beri Arnavutluk'tan Kosova'ya 300.000 kişinin geldiği belirtilerek, bunların geriye gönderilmesi ima ediliyordu. Bunun gibi Ocak 1986'da, önde gelen 216 aydının imzası ile federal meclise bir dilekçe daha sunuldu. Bu dilekçede de Kosova'da Sırp'ların soykırımı uğradıkları belirtilerek, Martinoviç davasının bütün Sırp milletinin davası olduğu bir daha vurgulandı.

1986 yılında Sırbistan Bilimler Akademisi'nin 1974 Anayasasını çok sert bir şekilde eleştiren açıklaması ülkede şok etkisi yarattı. Bu açıklamaya göre 1974 Anayasasının Sırbistan'ı üç parçaya böldüğü iddia edilerek kaldırılması gerektiği savunuluyordu. Akademi tarafından hazırlanan muhtıradaki, 1981 yılından itibaren Kosovalı Arnavutlar'ın Sırp'lar'a savaş açtığı ve burada yaşayan Sırp halkına yönelik fiziksel, hukuki ve kültürel soykırım uyguladığı iddia ediliyordu. Yine, Kosova Arnavutları 1981'den bu yana Sırp'lara savaş açmak, Sırp halkına karşı fiziksel, siyasal, hukuksal ve kültürel soykırım uygulamakla itham ediliyorlardı. Son 20 yıldır, 200.000 Sırp'ın göç ettiğine dair, belirsiz istatistiksel veriler ileri sürülüp, bu Sırp'ların Kosova'ya dönmelerine ortam hazırlanmasının kaçınılmaz olduğu ileri sürülüyordu. 1990'ların Sırplaştırma politikalarının bir belgesi olarak görülebilecek bu belgeyi, Tito'nun siyasi

³¹⁶ Norman Cıgar, "Sırbistan'ın Şarkiyatçıları ve İslam: Bosna Soykırımının Entelektüel Açısından Saygın Bir Gerekeçe Bulmaya Çalışanlar.", Avrasya Dosyası, ASAM Yayınları, c. 3. sayı 3. Ankara, 1996, s.134.

³¹⁷ Roy Gutman, *Bosna'da Soykırım Günlüğü*, çev.: Şakir Altıntaş, Pınar Yayınları, İstanbul, 1994, s.120.

görüşünde olanlar ve sağduyulu Sırlar'da şok etkisi yaratmıştır.³¹⁸ Ancak, Sırbistan'ın sonu belli olmayan bu maceraya sürüklenmek üzere olduğunu gören Sırp devlet adamları bu süreci engelleyememişlerdir. Çünkü Miloseviç, çevirdiği politik oyunlarla halkın nazarında ön plana çıkmaya başlamıştır.* Kendi politikalarına hizmet ettiği için de 1986 yılında yayınlanan muhtıraya sahip çıkan Slobodan Miloseviç olmuştur. Tito'nun ölümünden birkaç yıl sonra hazırlanan ve 1986 Eylül ayında yayımlanan ve ülkenin bölünmesini fişekleyen Sırp Bilimler Akademisi Toplantısı'ndaki şikayetler Sırp ulusu açısından bakıldığında mevcut düzenin Sırp halkı için dezavantajları içerdiği belirtiliyordu. Onlara göre;

1. Yugoslavya'nın federasyon yapısı ve ülke içindeki iki otonom bölgenin varlığı Sırları kendi devletlerinden mahrum bırakmaktadır,
2. Sırp halkının büyük bir kısmı diğer cumhuriyetlerde yaşamaya zorlanmıştır,
3. Arnavut nüfusun çoğunlukta olduğu Kosova'da, Sırlar soykırımı ile tehdit edilmiştir,
4. Bilinçli olarak Sırbistan'ın zayıflatılması için iktisadi olarak daha gelişmiş olan Sloven ve Hırvat Cumhuriyetleri tarafından Sırp karşıtı koalisyonlar oluşturulmuştur,
5. Eski tarihsel, etnik ve dinsel çatışmalar otorite boşluğu nedeniyle yeniden su yüzüne çıkmıştır.
6. Yugoslavya'nın bazı cumhuriyetleri son derece gelişirken bazı cumhuriyetleri oldukça geri kalmıştır. Sırlara göre orduya en fazla asker veren, dolayısıyla Yugoslavya için en fazla can veren millet kendileri olduğu halde, ülkenin zenginlikleri Slovenya ve Hırvatistan tarafından paylaşılıyordu. İşte onlara göre bu dengesizlik, savaşın ilk kıvılcımının yakılmasına neden olmuştur.

Özellikle 1986 yılından sonra, Kosova'da etnik Arnavutlara yönelik baskıların artmasının sonucu olarak, karşıt şiddet hareketleri ve ayaklanmalarda artmıştır.³¹⁹ 1987 yılında Kosova'da çıkan olaylar üzerine Miloseviç Kosova'ya geldi. Miloseviç, Belgrad

³¹⁸ Malcolm, *a.g.e.*, s.398.

* Bu süreç, Eastern Europa (vol. 12, 1998) dergisinde şu şekilde ortaya konmuştur: “ 1980lerin sonlarında Miloseviç, Komünist Yugoslav Birliği(LCY)'ni silindir gibi ezdi geçti. Parti ilimlileri, Miloseviç'in Kosova üzerindeki akılsızca pozisyonunu gördüler. LCY Merkez Komitesi 1988 Ekiminde, Miloseviç'in neyi savunduğu, neyi simgelediğini görüşmek ve Miloseviç'e mezarda rezervasyonları için toplandılar. O vahim sonbaharda ilimliler Miloseviç'in büyük amaçlara yönelik hırsının ölüp, son bulacağı ümidindeydiler. Ümitler ters yüz olur olmaz Miloseviç, müthiş, korkunç yolunu tuttu. Bunlar, birkaç akıllı başında solcu kimseler için son günler oldu.”

³¹⁹ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1980-1990*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1992, s.237.

yakınlarındaki bir toplantıda yaptığı konuşmada, Kosova ve Voyvodina'nın özerkliklerinin azaltılması gerektiğini açıkladı. 1987 yılında Kosova'da çıkan olaylar üzerine Nisan ayında Kosova'ya giden Miloseviç, Kültür evinde yapılan toplantıda Kosovalı Sırların şikayetlerini dinledi, burada Kosovalı Sırların bir gösterisi sırasında Kosovalı Sırp liderlerin provokasyonu ile Kosovalı Arnavut polislerin Sırp kalabalığa saldırmasına tanık oldu ve bütün politik geleceğinin temeli olacak şu sözleri söylemiştir: “Hiç kimse sizlere el kadırmaya cüret edemez.” “ Sizlere kimse dokunamaz! ” diyerek Sırları koruma vaad ve niyetini açıkça ortaya koydu. Sırlara arka çıkan ve onları cesaretlendiren bu aşırı milliyetçi çizgiler taşıyan konuşmalardan sonra, Sırlar'ın Arnavutlar üzerinde baskısı arttı ve Arnavutlar'ı Kosova'dan çıkarma girişimleri hızlandı.

Miloseviç Sırp milliyetçiliğini doruk noktasına ulaştırmak için 1988 yılı Temmuz ve Ekim ayları arasındaki dönemde, adına “*Gerçekle Buluşma*” denilen “*halk toplantıları*”nın yapılmasını sağladı. Bu toplantılara yaklaşık üç milyon kişi katıldı. Bu toplantılar bir yandan Sırp milliyetçiliğini ateşlerken diğer taraftan çoğu kez siyasi tasfiyeler izledi. Bu gelişmelere paralel olarak Miloşeviç milliyetçi duyguları körükleyerek, özellikle basın ve TV üzerinde yarattığı etkiyle karizmatik bir Sırp önderi kimliğiyle iktidarını güçlendirip korudu.³²⁰

Miloseviç, 1988 yılında Kosova ve Voyvodina'nın özerk statüsüne son verecek ve alınması gereken birçok tedbir ve anayasal değişiklik teklifinde bulundu. Bu girişimlere Arnavutların tepkisi Sırbistan'dan ayrılma isteklerini iyice ateşlemiş oldu. Miloseviç, Sırp milliyetçiliğine dayanarak, Kosova sorununu sömürüp kısa sürede ulusal lider haline geldi. Tüm muhalifleri etkisiz hale getirerek Komünist Partisini ele geçirdi. Çıkan her fırsatı değerlendirerek binlerce öfkeli Sırp'ı toplayıp mitingler düzenleme yöntemini başarı ile uyguladı. Kosova Komünist Partisinde kendisi ile işbirliği yapacak kişileri göreve getirdi. Ancak, bu uygulamaya karşı protesto mitingleri düzenlendi. 17 Kasım 1988'de Trepça'daki işçiler, 45 km. ilerideki Priştine'ye doğru yürüyüşe geçtiler. 18 Kasım'da Priştine'de işçi ve öğrenci katılımıyla, Belgrad Radyo-Televizyonu tahminlerinde bile 100.000 kişi olarak belirtilen büyük bir miting ile Miloseviç protesto edildi. Ancak, ertesi gün, Miloseviç, cevaben Belgrad'ta o güne kadar yapılmış olan en büyük mitingi gerçekleştirerek karşılık verdi.³²¹ Kanunen gösteri

³²⁰ Mustafa Bereketli, *Berlin Anlaşmasından Günümüze Balkanlar*, Rumeli Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, s.162.

³²¹ Malcolm, *a.g e.*, s.400.

yasağı sürürken Belgrad'ta toplanan bir milyon Sırp'a hitap eden Miloseviç, yaklaşmakta olan bir savaşı haber vererek, miting kürsüsünden adeta bütün dünyaya kafa tuttu.³²² Bu konuşmalar gelecekte ortaya çıkacak güvenlik sorunları ve ülkenin dağılmasına zemin hazırladığı şeklinde algılanması gerekirken; bu konuşma sonrasında Milosevic, 1990 yılında yapılan genel seçimlerde Yugoslavya devlet başkanlığına seçilecektir.

Slobodan Milosevic'in 1990 yılında düzenlenen çok partili seçimler öncesinde düzenlenen miting, toplantı ve vermiş olduğu röportajlarında kullandığı söylemler de Yugoslavya toprakları üzerindeki gelecekteki siyasal yapıya ilişkin tasarımında üç nokta üzerinde durmuştur. Bunlardan birinci olarak Kosova ve Voyvodina gibi özerk bölgelerin özerkliklerinin kaldırılması, ikinci olarak Yugoslavya'nın Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı şeklinde yeniden yapılandırılması; üçüncü olarak daha küçük cumhuriyetlerin yutulması ve onların üzerinde federasyonun hakimiyetinin sağlanması. Bu bir anlamda, " Büyük Sırbistan " yaratılmasının adımları olarak nitelendirilebilir. Milosevic kullanmış olduğu bu söylemler ve uygulamış olduğu politikalar Cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını ilan etmelerinde önemli ölçüde etkili olmuştur.³²³

Sırp partisinin 1989 yılında Trepça madenine üç mahalli yetkili ataması gerilimin daha da tırmanmasına neden olacaktı. 20 Şubat 1989'da madenciler Sırp partisi tarafından atanan üç yönetici görevden alınmaya kadar madeni terk etmeyi reddettiler ve açlık grevine başladılar. Madencilerin yaptığı grevi desteklemek amacıyla Ljubljana Slovenya'da, kalabalık bir grup tarafından gösteriler yapıldı. Bu gösterilere tepki olarak da binlerce Sırp Belgrad sokaklarına döküldü. Federal hükümet, olayları önlemek maksadıyla Kosova'ya büyük miktarda federal askeri birlik gönderdi, bölgede sokağa çıkma yasağı ilan etti ve gözaltına alma olayları yaşandı. 2 Mart'ta Arnavutların siyasi lideri Azem Vllasi 14 Arnavutla birlikte tutuklandı. Sokaklardaki şiddetin daha da tırmanması üzerine olağanüstü hal ilan edildi ve protestolara katılan yüzlerce kişi tutuklandı. 27 Mart 1989'da Kosova Bölge Meclisi dışarıda tanklar ve zırhlı araçlar olduğu halde olağanüstü koşullarda toplanmış ve Sırp Meclisi Kosova'nın yetkilerini ciddi bir biçimde kısıtlayacak anayasa düzenlemesine girişmiştir. Böylelikle, Kosova'da polis, mahkemeler, sivil savunmanın yanı sıra sosyal ve ekonomik politika ile resmi dili

³²² Karatay, a.g.e., s.106

³²³ Peter Calvocoressi, *World Politics Since 1945*, 7th Edition, Longman, London, 1996, s.326.

belirleme hakkı Sırbistan'a veriliyordu. Anayasaya getirilen ek maddeler bu koşullar altında meclisten geçti. Ardından 28 Mart 1989'da Belgrad'ta yapılan şenlikli Sırbistan Meclisi toplantısında Sırp yönetimi bunalımı doruk noktasına çıkaracak siyasi bir kararla ek maddeleri onayladı ve yeni Anayasa ilan edildi. Anayasa değişikliği ile Kosova'nın özerk statüsünün iptali Sırp Meclisinden geçti ve bu karar Sırp yönetimi tarafından açıklandı. Yapılan değişiklikle Sırbistan'ın yeniden bir "bütün" olduğu ilan edildi. Eski Yugoslavya Cumhuriyeti döneminde özerk statüye sahip olan Kosova, Mart 1989'da Belgrad'ın kararıyla Yugoslav Federasyonu içinde Kosova'nın bağlı olduğu Sırbistan bölgenin otonomisini iptal etti ve böylece Kosova'nın özerkliği fiilen silinmiş oluyordu. 1989 yılında Kosova'nın özerkliğinin kaldırılması, varolan gerginlikleri hat safhaya çıkarmıştır.

1990'da Sırbistan, Arnavutlar'ın siyasi temsiline de son verdi. Kosova artık Sırbistan'a bağlı idi ve 1963-1974 sürecinde Arnavutlar'a verilen tüm yasal haklar geri alınmış ve 1946 yılındaki durumdan daha da kötü bir duruma düşülmüştü. Bu gelişme Belgrad'da sevinç gösterilerinin yaşanmasına neden olurken Kosova'da şiddet olayları tırmandı.

Sırp'ların Kosova'nın özerk statüsüne tek tarafı olarak son vermeleri mevcut bunalımın zirveye çıkmasına neden oldu. Ülkenin değişik bölgelerinden gelen bir milyona yakın Sırp, 28 Haziran'da Kosova Savaşı'nın altı yüzüncü yıldönümü için Gazi Mestan Ovası'nda (Kosovo Polje) toplandı. Miloseviç Kosova Meydan Muharebesi'nin yapıldığı alanda coşku dolu ve kışkırtıcı siyasi nitelikli bir konuşma yaptı. Özellikle planlanan bu toplanma ve Miloseviç'in konuşması, Miloseviç'i zirveye çıkarırken; açıkça Yugoslavya'nın artık sona erdiğini ilan ediyordu Miloseviç Sırp döneminin başladığı mesajını verirken, aynı zamanda Yugoslavya'yı tekrar barut fıçısı haline getiren siyasi olayların ve Kosova'da yürütülen kanlı bir etnik temizliği hedefleyen Sırp politikasının başlangıcı oluyordu.

1989'da Belgrad yönetimi, Nisan ayında Kosova'da sıkıyönetim ilan etti ve Arnavut gösterilerini askeri güçle bastırdı. Bu yıllarda Belgrad'ın bölgeye Sırp askeri yağması tansiyonu iyice yükseltti. Arnavutların protesto gösterileri ve polisle silahlı çatışmalar neticesinde resmi raporlara göre Nisan sonuna kadar yüzlerle ifade edilen insan öldü.

Sonuç olarak; 1980'li yıllar boyunca, Kosovalı Arnavutlar sürekli tutuklanmış, Sırbistan yönetiminin baskısı altında kalmıştır. 1981-1989 arasındaki dönemde çoğu Arnavut bilim adamları, siyasiler, öğretmenler, hakim vs. cezaevlerine atılmışlardır. Resmi verilere göre, 1981-1988 yılları arasında, 1.750 Arnavut, milliyetçi faaliyetleri gerekçesi ile 15 yıla kadar, daha küçük siyasi suçlarla suçlanan 7000 kişi ise 60 güne varan hapis cezalarına çarptırılmıştır. Yine bu dönemde polislerin herhangi bir açıklama yapmadan, Arnavut evlerini basması olayları sık sık yaşanmıştır.³²⁴

Büyük Sırbistan hayalleriyle yola çıkan ve bu faaliyetlerini Sırbistan'da komünist maske altında gizleyen, Slobodan Miloseviç'in Sırp ideolojisinin iktidara gelmesiyle birlikte, Kosova'da Sırp'lar daha kışkırtıcı davranmaya başlamış, sözde Arnavut baskılarını protesto amacıyla bölgede gösteri düzenlemişler, gösterilere çocuklarıyla birlikte düzenli olarak katılan Sırp kadınları, Kosova'ya askeri müdahale yapılmasını dahi talep etmişlerdir. Aslında bütün bunlardan amaçlanan bölgedeki Müslüman hakimiyetine son vermektir.

Görünürde Sırp milliyetçiliği zafere yaklaşmıştı, Yugoslavya, Sırp devletine dönüşüyordu. Ordunun % 80'i Sırp ve Karadağlılar'dan oluşuyordu. Ne var ki bu gelişmeler, Kosova sorunu karşısında sessiz kalan Sloven ve Hırvatları nihayet harekete geçirdi ve bölgedeki polis güçlerini çektiler.³²⁵ Diğer taraftan, 1989'da 215 Arnavut aydın Kosova'nın özerk yapısının korunmasına yönelik bir belge hazırladılar. Bu belgeyi hazırlayıp imzalayanlar tevkif edildi. Bu belge nedeniyle 500 kadar aydın daha polis sorgulamasından geçti. Bu olay Kosova aydınlarını öfkelenirerek, hareketlendirdi. Daha önce davaya sıcak bakmayıp, pasif kalanlar, bağımsızlıktan başka çıkar yolun olmadığını daha iyi anlamış oldu ki bu, Arnavutların bütünleşmeleri açısından bir aşamaydı. Çünkü Arnavutların bu yönden oldukça ciddi zaafı vardı.

Bu olayı, Kosova Komünist Partisi'nin dağılması izledi. Yeni partiler kuruldu. Bunların içinde en önemlisi olan İbrahim Rugova'nın başkanlığını yaptığı Kosova Demokratik Birliği (KDB) örgütü siyasi bir hareket olarak Aralık 1989'da resmen kuruldu. Bu parti kısa sürede Arnavutlar arasında güçlenerek siyasi insiyatifi ele geçirdi. Diğer bölgelerde de örgütler kurularak, bundan sonra legal ve illegal mücadelede Arnavutlar daha profesyonelce bir varlık sergilemeye başladılar.

³²⁴ Türbedar, " Kosova Sorunu ", a.g.m., s.84.

³²⁵ Karatay, a.g.e., s.107

Sırbistan toprakları içinde bulunan, nüfusun %90'ı Arnavut olan Kosova bölgesi, Balkanlar'ın en önemli sorunlarından biri olan Arnavut sorununun da anahtarıdır. Kosova sorununun kökeninde nüfusun büyük bir çoğunluğunu oluşturan Arnavutların özerklik ve nihayet bağımsızlık istekleri vardır. Diğer taraftan bu sorun 1989'da patlayan Yugoslavya krizinde de Büyük Sırbistan hayali peşindeki Sırp milliyetçiliğinden kaynaklanmaktadır ve bu durum bütün ülkeyi kan gölüne çevirmiştir. Sırp radikaller, daima 15 Haziran 1389 günü, Kosova Meydan Savaşı'nda Sultan II. Murat komutasındaki Osmanlı ordusunun Sırp Krallığı'nı yenmesi ve Kosova'yı ele geçirmesiyle *“Türk mezalimi”* kabul ettikleri dönemde *“ülkelerinin zorla Müslümanlaştırıldığını, Müslüman oldukları için Arnavutların buraya iskan edildiğini”* iddia etmişlerdir. Arnavut çoğunluk ise, Kosova'nın bir Arnavut toprağı olduğu, 19. yüzyılda Arnavut milliyetçiliğinin merkezi olduğu görüşündedirler.

VII. BÖLÜM

1990'LI YILLARDA BALKANLAR VE KOSOVA'DA YAŞANAN GELİŞMELER

7.1. Soğuk Savaşın Bitişi ve Kosova

1980'li yıllardan itibaren zayıflamaya başlayan Demir Perde 1990'lı yıllarda yıkılmamıştı ancak çatırdıyordu. Sovyetler Birliği Başkanı Gorbaçov, Sovyetler Birliğini dağılmaktan kurtarmak için glasnost ve perestroika adımları atıyor, baskının yerine açıklık ve yenileşmeyi getirecek girişimlerde bulunuyordu. Dağılmanın önüne geçmek için alınan bu tedbirler, tam tersine dağılma sürecini hızlandırmış ve 1989-1991 yılları arasında ortadan kalkarak, dünyada yeni bir siyasal atmosfer ve yeni kutupların oluşmasına yol açmıştır. Oluşan bu yeni siyasal kutuplar yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu yeni oluşumlar ve yeni ilişkilerle meydana gelen sorunlara ilave olarak eski düşmanlıklar da su yüzüne çıkmıştır. Bu çok aktörlü, çok mücadeleli ve son derece dinamik yeni siyasal atmosfer eski jeopolitik unsurların yeniden ve yepyeni amaçlar için değerlendirilmesine yol açmıştır. Askeri güçlerle desteklenen, ideolojik ağırlıklı ve iki kutuplu dünya güvenlik sisteminin uygulandığı Soğuk Savaş dönemi 9 Kasım 1989 tarihinde Berlin duvarının yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin dağılması ile sona ermiştir. İki Almanya'nın resmi birleşme anlaşmasının 12 Eylül 1990 tarihinde imzalanmasıyla, soğuk savaş döneminin en önemli sembollerinden birisi de ortadan kalkmıştır. Ancak bölünmüş Alman toplumu, self-determinasyon ilkesine dayalı olarak düzenlenen referandumla birleşmiştir. Fakat aynı etnik kökene sahip bölünmüş Alman toplumunun bir araya gelmesi sembolik öneminin dışında da çok büyük önem taşımaktaydı. Alman Başbakanlarından Helmut Kohl, "Biz birliğimizi self determinasyon yoluyla kazandık. Biz Almanlar, Avrupa'daki başkalarının da böyle olduğunu düşünüyorsak, statüko politikalarını takip edersek ve (...) self-determinasyon hakkını doğrulamazsak, o zaman moral ve siyasal saygınlığımız kalmaz " görüşlerini ileri sürmüştür.³²⁶ Bu söylem ve

³²⁶ Heinz Jürgen, " *Did Genscher Disunite Yugoslavia? Myths and Facts about the Foreign Policy of United Germany* " *Balkans, A Mirror of the New International Order*, editör: Günay Göksu Özdoğan, Kemali Saybaşılı, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık, İstanbul, 1995, s.222.

sonucunda bu doğrultuda izlediği dış politikanın Yugoslavya'nın dağılması sürecinde son derece etkili olduğu söylenebilir. Bu politikanın etnik bir laboratuvar oluşturan Balkanlar bölgesi için son derece çok büyük güvenlik sorunları ortaya çıkaracağı ve karışıklıklara neden olacağı açıktı. Çünkü Alman birliğinin sağlanmasının temeli olarak ileri sürdüğü self-determinasyon ilkesinin tehlikesizce ve sorunsuzca olması ancak sınırları belirli olan ve homojen bir toplum için geçerli olabilirdi.³²⁷

Soğuk savaşın 1989 yılında bitişi, uluslararası politikada çok önemli gelişmelerin yaşanmasına yol açmıştır. Bu gelişmelerin en önemlilerinden birisi, ikinci Dünya Savaşı sonrasında altı cumhuriyetin bir araya gelmesiyle Josef Broz Tito tarafından kurulan Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin parçalanma sürecine girmesidir. Federal yapı içerisindeki cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını ilan etmesi, 1999 yılına kadar sürececek bir savaşı başlatmıştır. Soğuk savaşın bitişi, bazı ülkeler için yeni fırsatlar doğurmuş bazıları için de yeni riskler yaratmıştır.

Bu risklere yakalanan ülkelerden biri olan Yugoslavya oldu. 1989 yılında Doğu Bloku ülkelerinde komünist rejimlerin birer birer çökmesi ile bu ülkede de rejim bunalımı yaşandı. Sırbistan'ın ağırlığını, güçlü konfederasyon yapısına sahip bir federal anayasa oluşturarak ve Sırbistan içinde Kosova ve Voyvodina otonom bölge kurarak sağlamaya çalışan Hırvatistan doğumlu Josef Broz Tito'nun 1981'de ölümü ile Sırbistan'ın merkezi yönetiminde giderek artan ağırlığı Kosova'da hoşnutsuzluklara sebep olmuş³²⁸ ve 1980-90 yılları arasında on yıl devam eden ekonomik ve siyasi bunalımlardan sonra 1990 yılında Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesine yol açan ve yaklaşık iki yıl sürececek olan Yugoslavya bunalımı da başlamış oldu. Aslında 1990'lı yıllarda Orta ve Güneydoğu Avrupa'da olduğu gibi bu gelişmelere paralel olarak Yugoslavya için de yenileşme hareketleri başladı. Ocak 1990'da Yugoslavya Komünistler Ligi kongresinin ardından, piyasa ekonomisine ve çok partili hayata geçilmesine karar verildi. Komünist rejime son vermenin ve ekonomik, siyasal reformların federasyonun varlığını koruyacağına inanılıyordu ancak bu tam tersine

³²⁷ Emiroğlu, *a.g.m.*, s.66.

* 1991 yılı sonu itibarıyla Sırbistan, % 75 Sırp, % 5 Macar, % 20 Arnavut, % 7 Karadağlı, biraz Hırvat. Karadağ. % 68 Karadağlı, % 14 Müslüman, % 6.5 Arnavut, % 3.5 Sırp, vb., Slovenya, % 91 Sloven, % 3 Hırvat. % 2.2 Sırp, vb., Makedonya, % 67 Makedon, % 20 Arnavut, 100 Türk, vb., Hırvatistan, % 75 Hırvat, % 12 Sırp, biraz Boşnak, Sloven vb. Slovenya dışında bırakılacak olursa diğer cumhuriyetlerin hiçbirisi etnik ve dinsel homojeniteye sahip değildi. Buna karşılık Kosova, 2.200.000 kişilik nüfusu içinde yaklaşık 2.000.000'u Arnavut, 200.000 civarında Sırp, 50-60 civarında da Türk barındırmaktadır. Yani nüfusunun % 90'ı Arnavut ve Müslüman'dır. Etnik ve dinsel homojenlik anlamında sadece Slovenya vardır.

³²⁸ Emiroğlu, *a. g.m.*, s.64.

federasyonun dağılımını hızlandırdı. Bu dağılmanın nedeni, Cumhuriyetlerin birbirine ters siyasi hedefleri olması yanında daha da önemlisi aşırı Sırp milliyetçiliğinin etkisiyle önceden uygulanan önemli anayasal yapılara Sırbistan tarafından son verilmesi ile federal seviyede demokratik bir reformun yapılması imkansız olmuş, federal kurumlar giderek zayıflamış ve yavaş yavaş çözülmüştür.

1980'li yıllardan itibaren tırmanmaya başlayan Sırp milliyetçiliği ile başlayan baskıcı yönetim ve buna paralel olarak gelişen ve ayrılıkçı bir çizgide seyreden Sloven ve Hırvat milliyetçilikleri çok uluslu Yugoslavya'yı, dağılmanın eşiğine getirdi. 1990'da altı cumhuriyette yapılan ilk serbest seçimler bu dağılma sürecinin başlangıcı oldu. Yapılan seçimlerde Sırbistan ve Karadağ eski komünistlerin iktidarlarını korurlarken, diğer Cumhuriyetler Belgrad'ın karşısında ve Slovenya, Hırvatistan ve Makedonya'daki milliyetçi partilerin zaferleri ile sonuçlanırken Bosna-Hersek'te oylar etnik çizgilere kaymıştır. Eylül 1990'da Sırbistan'ın, Kosova ve Voyvodina'nın özerkliklerini kaldırması, Kosova Arnavutları üzerindeki baskıları daha da artırması ve özellikle Slovenya ve Hırvatistan yönetimleriyle görüş ayrılıklarının artması Yugoslavya'nın hızla bir dağılma sürecine girişini göstermekteydi. Kosova'nın özerkliğini kaldırması bölgede tansiyonu yükseltti ve bağımsızlığın ilk kıvılcımı Kosova'da başlamış oldu.

Yugoslavya'da on yıl süren bunalım ve bunalımın sonuçlarının bölgesel barış ve istikrarı da tehdit etmeye başlaması ile sorun uluslararası bir nitelik kazandı. Slovenya ve Hırvatistan'ın Federe Cumhuriyetleri'nin 25 Haziran 1991'de bağımsızlıklarını ilan etmeleri ile bölgede sular durulmamış, bağımsızlık ilanlarının hemen ardından yeni ülkeler Bosna ve Hırvatistan'da iç savaşlar çıkmış, çatışmalar başlamış, bu iç savaşları Sırbistan hem kışkırtmış hem de desteklemiştir.

1990'lı yıllara gelindiğinde Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetlerden Hırvatistan ve Slovenya yüzlerini Batıya dönderip, Avrupa ile ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemişlerdir. Sırbistan ise Rusya öncülüğünde bir Slav Birliği'nin kurulmasının Yugoslavya için en uygun bir çözüm olduğunu düşünmekteydi. Bu dönemde Yugoslavya'nın geleceği konusunda Avrupa Topluluğu'nun ortak bir tavrı yoktu. ABD ise Yugoslavya sorununu Avrupa meselesi olarak görmekteydi.³²⁹

Sırbistan'ın 27 Haziran günü artık tamamıyla Sırp'ların denetimindeki Yugoslav Federal Ordusu Yugoslavya'nın bir parçası saydıkları Slovenya'ya ve ardından

³²⁹ Ülger, a.g.e, s.100-101.

Hırvatistan'a müdahalesi uluslararası kuruluşların da olaya müdahale etmesine yol açtı.³³⁰ Bu tarihe kadar Yugoslavya'daki bunalım, ülkenin kendi iç meselesi olarak değerlendirilirken bu tarihten sonra bunalım uluslar arası alana taşınmış oldu.

Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesinde, ABD ve AB'nin bu ülkenin egemenlik ve toprak bütünlüğüne yönelik olarak sürdürdükleri desteği geri çekmeleri son derece önemli rol oynamıştır. Bu anlamda AB'nin ilk girişimi şu olmuştur; Yugoslavya'daki kriz hakkında Yugoslavya'nın geleceği hakkında değerlendirme yapmak üzere, Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlık ilanı ile başlayan savaştan üç ay sonra Eylül 1991'de Fransız Anayasa Mahkemesi Başkanı Robert Badinter³³¹ başkanlığında bir komite* kurulmuştur. Kasım 1991 tarihinde komisyon tarafından ortaya konan görüşler bağlayıcılığı olmamasına karşın Kosova sorununun geleceği açısından önem arz etmekteydi. Komisyon “ Yugoslavya dağılma sürecindedir ve bu yüzden bağımsızlıklarını arayan cumhuriyetler isyancı siyasal unsurlar olarak görülemezler “ diyerek Yugoslavya'nın dağılmakta olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak, bu BM Antlaşması'na aykırı bir girişim olacağından dolayı eski cumhuriyetler için uluslararası bir destek anlamına gelmemektedir. Bunun yanında BM'in, yeni bağımsızlıklarını kazanan Slovenya, Hırvatistan ve Bosna-Hersek'i üyeliğe kabul etmesi de son derece önemli bir gelişme olarak ortaya çıkmıştır. Almanya'nın AB ülkelerine rağmen izlediği dış politika, tarihsel süreci boyunca görülen bölgenin şekillenmesinde sürekli dış güçlerin etkisini bir kez daha göstermiştir.

Sırbistan ordusu Hırvatistan ve Slovenya'yı bir hafta içinde terketmek zorunda kalmıştır. Böylece 1991 yılında gelindiğinde Yugoslavya Federasyonu fiilen dağılmış, 27 Nisan 1992'de Sırbistan ve Karadağ'ın birlikte Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ni ilan etmesiyle eski Yugoslavya Federasyonu resmen son bulmuş oldu.

³³⁰ Kut, *a.g.e.*, s.49.

³³¹ Jürgen, *ag.m.*, s.223.

* Badinter Komisyonu'nun ortaya koyduğu tespitler AB ülkeleri tarafından genel olarak kabul edilmiş ancak, 24 Haziran 1991 tarihinde Lüksemburg'da toplanan AB ülkeleri Dışişleri Bakanları tarafından, Hırvatistan ve Slovenya'nın tek taraflı bağımsızlık ilanının kabul edilmeyeceği teyit edilmiştir. Almanya, yeni bağımsızlığını ilan eden cumhuriyetleri desteklemenin ötesinde resmen tanıma yönündeki açıklamalarıyla, 5 Temmuz 1991 tarihinde Lahey'de toplanan AB Dışişleri Bakanları toplantısında kendini izole bir durumda bulmuş ve birliğin ortak yaklaşımının dışına çıkmama noktasında uyarılarla karşılaşmasına rağmen 27 Kasım 1991'de Alman hükümetinin yeni cumhuriyetlerin bağımsızlığını tanıyabileceğini ilan etmiştir. ABD'nin tanınmanın ertelenmesi yönündeki talepleri de Almanya tarafından dikkate alınmamıştır. Almanya Badinter komisyonunun raporunu hazırlayıcıya kadar bekleyeceğini ancak, raporun içeriğinin herhangi bir şekilde tanımama sonucu doğurmayacağını ifade etmiştir. Almanya, 19 Aralık 1991'de Slovenya ve Hırvatistan'ı tanıma kararını vermiş, 23 Aralık'ta da tanımıştır.

1990'lardaki krizde etnik ve dini etkenler rol oynamışsa da bu sürecin başlamasına zemin hazırlayan olay, daha 1981'de Kosova'daki Arnavut öğrencilerin rejim aleyhtarı gösterilerinin Sırp yönetimi tarafından kanlı bir biçimde bastırılması olmuştur. Kesinlikle söylenebilir ki tüm taraflar tarafından kendi amaçlarına alet edilen Yugoslavya'nın parçalanmasının ve bunu takip eden çatışmaların asıl nedeni, Slobodan Miloşeviç'in suç nitelikli izlediği politikalar olmuştur. Aslında tarih, etnik, din ve dil farklılıkları nedeniyle Yugoslavya'nın parçalanmasının engellenemez olduğu yaygın bir görüştü. Hırvat ve Slovenler, Sırp Krallığı ile başlayarak 70 yıl boyunca ortak bir devlete sahip olmalarına rağmen Birinci ve İkinci Dünya savaşlarının sonrasında Tito'nun Yugoslavyası ile sona eren ulus oluşturma süreci çok yavaş ilerlemiş olsa da Alman işgaline karşı etnik ve dini farklılıklarına rağmen aile bağlarının kurulmasının da yardımıyla bir tür Yugoslav kimliği oluşturulmaya başlanmışken Slobodan Miloşeviç'in politikaları bu 70 yıllık oluşumu sona erdirmiştir. Buradan çıkan sonuç: Yugoslavya'nın dağılmasının asıl sorumlusu bağımsızlık ilan eden cumhuriyetlerden çok, bu dağılmaya şiddetle karşı çıkan Sırbistan olmuştur. Çünkü, aşırı Sırp milliyetçiliği ülke içerisinde sadece Sırp'ların konumunu ön plana çıkarıp yükseltmeyi hedeflemiştir. Bu tutum özellikle Kosova Özerk Bölgesi ve Slovenya ile Hırvatistan federe cumhuriyetlerinde ayrılıkçı milliyetçiliklerin güçlenmesine yol açarak dağılma sürecine katalizör etkisi yapmıştır. Daha sonra da Hırvatistan ve Bosna-Hersek'in toprak bütünlüklerini tehdit eden Sırp ayrılıkçılığını beslemiştir.

Başbakan Bülent Ecevit, Mart 1997'de Milliyet'teki açıklamasında “*Kuzey komşumuzda değişim rüzgarları esiyor. Ama, biz Yugoslavya'ya bakmalıyız. Balkanlar'ın bu yöresi her an patlayabilir ve bundan en çok biz etkileniriz. Çünkü, Saraybosna oradadır ama, Yenibosna İstanbul'dadır*” diyerek dikkatleri çekiyordu.³³² Aslında bu uyarı hiç de yabana atılmaması gereken bir durumdu. Nitekim bir yıl sonra etnik ayrımcılık Avrupa'nın tam da ortasında, hem de Avrupalının sadece kendilerinde oldukları iddiası ve her zaman övündüğü gelişmiş ve medeni uygarlıkları, özgürlük, demokrasi, insan haklarına rağmen tüm dünyanın gözleri önünde bir kıyım yaşanırken, Ecevit haklı çıkacaktır. Bosna'daki o gaddarlık yüzyıllarca unutulamazken ve acısı hala dinmemişken o tarihlerde, şimdi de Kosova'da en temel hak olan insan hakları Avrupalılar tarafından ayaklar altına alınıyordu. Kosova kaynıyordu, bir kıvılcım ki İşkodra'dan Manastır'a, Ohri'den Üsküp'e; yörük Türkmen, Arnavut ve Boşnak demeden

³³² *Hürriyet*, 4 Mart 1998, Kosova'ya dikkat!

bölgeyi bir anda ateş sarabilirdi. Çünkü Kosova ordaydı ancak en az oradaki nüfus kadar Kosovalı Türkiye'de; İstanbul, Trakya ve Bursa'da yaşamaktaydı.

7.2. 1990 ve Sonrasında Kosova'da Yaşanan Gelişmeler

1989'a kadar Sırbistan'ın iki otonom eyaletinden birisi olan Kosova, fiili olarak bir cumhuriyetin kendi anayasası, hükümeti, mahkemeleri, ulusal bankası ve kolektif federal başkanlık yapısı içinde eşit söz hakkına sahip olmak gibi bütün ayrıcalıklara sahipti.³³³ Miloseviç Sırp nüfusun azınlıkta olmasına rağmen anayasaya aykırı olarak 1989'da Kosova'nın özerk statüsünü iptal ederek Kosova'yı tamamen Sırbistan'a bağladı, bu ayrıcalıklarda kalmış oldu³³⁴ ve Kosova Parlemontosu'nun faaliyetlerini durdurdu. Sırbistan'ın Kosova'nın özerkliğini tek taraflı olarak ortadan kaldırması ile Kosova Sırbistan tarafından ele geçirilmiş oldu. Bu durum ise krizi hızlandırmış ve bir anlamda Yugoslavya'nın çöküşünü çabuklaştırmıştır. Kosova'da ve hatta tüm Yugoslavya'da bağımsızlık kıvılcımının başlamasına neden olan 1989 yılında Kosova'nın özerkliğini kaldırılması ve arkasından başlayan öğrenci olayları ile bölgede yükselen tansiyonla 1990'lı yılların başından itibaren Kosova polislerinin de Arnavutlar üzerindeki baskısının artarak devam etmesidir. Özerkliğin kaldırılmasını protesto etmek için, Arnavutların bir günlüğüne toplu bir greve katılmalarıyla, çok sayıda kişi işten kovulmuştu. Yaklaşık 150 bin Arnavut bir gün içinde işsiz kalmıştır. Artık çoğu Arnavut ailesi yokluk ile karşı karşıya bırakılmıştır. Kosova'da Sırp tarafından uygulanan ve kökü Balkan Savaşlarına kadar uzanan etnik temizlik, asimilasyon, katliam ve göç hareketleri, bölge halkının karşı karşıya bulunduğu bir insanlık ayıbı olarak devam etti. 21 Mart'ta Kosova'da okula giden Arnavut çocukların zehirlendiği yolunda haberlerin yayılması Kosovalı Arnavutlar ile Sırp arasında gerginliğin daha da artmasına neden oldu. Sırbistan'ın Kosova'da uyguladığı taktikleri onaylamayan Slovenya 4 Şubat'ta, Hırvat 4 Nisan'da kendi federal polis birliklerini Kosova'dan çekti.

Sırbistan'ın uyguladığı bu şiddete rağmen 1990'dan sonra Rugova liderliğinde KDB, şiddetin sona erdirilmesi, sorunu uluslar arası hale getirmek, seçimler ve sayımları boykot ederek Sırp yönetiminin meşruiyetini sistemli bir şekilde reddetmek olan üç politika izledi. 1990 yılında *“diyalog yoluyla barışçı bir politika”* planı

³³³ Emiroğlu, a.g.m., s.69.

³³⁴ Harp Akademileri, *Balkanlardaki Gelişmeler ve Türkiye'ye Etkileri ile Balkanlar-Türkiye Otoyol Projesi*, s.106.

uygulayarak Belgrat'tan halkının bağımsızlığını alma çabasına girişti. Bunun sonucunda kendisine “*Balkanların Gandhi'si*” denildi, ancak istediğini elde edemedi.³³⁵

Rugova'nın ılımlı politikalarına rağmen 1990'lı yıllardan itibaren Kosova Arnavutlar çeşitli insan hakları ihlallerine maruz kaldılar. Her geçen gün Sırbistan, Kosova'daki Arnavutlar üzerinde temel haklar, özgürlükler ve kültürel alanda baskısını artırdı. Merkezi yönetim önceden okullarda yapılan Arnavutça eğitime son verdi. Arnavutça eğitim yapan Priştine Üniversitesi kapatıldı. Sırp makamları, resmi kademelerde çalışan Türkler ve özellikle de Arnavutlar olmak üzere yaklaşık 30.000 Arnavut'u işten atarak Sırbistan'dan getirilen işçileri buralara yerleştirdi. Savaş bölgelerinden kaçan Sırlar, işten zorla çıkarılan Arnavut ve Türklerin yerlerine işe alındılar. O tarihlerde Sırp Bakan Aleska Jokiç, gazetelere verdiği demeçte savaş bölgelerinden gelen Sırların Belgrat'a değil de Kosova'ya yerleştirileceğini ve burada devamlı kalacaklarını açıklayarak Sırbistan'ın Kosova'yı kolonileştirme planını itiraf etti. Yine Arnavutlar'da aşı uygulama oranındaki düşüş nedeniyle kızamık ve çocuk felci gibi hastalıklardan dolayı ölümler arttı. 1990 yılında, yaklaşık 6.000 öğretmenin protestolara katılmaları nedeniyle görevlerine son verildi. Derslere devam edenler ise sık sık gözaltına alınmış ve dövülmüştür.³³⁶ Gölge Hükümet başbakanı Rugova'nın çabalarının fayda göstermedi ve Arnavutlar lehine düzenlemeler olmadı. Barışçı tutumlardan sonuç alınamaması üzerine Kosovalı Arnavutlara yapılan bu haksız uygulamalara tepki olarak, ileride Kosova Kurtuluş Ordusu olacak UÇK'nu 1990 yılında milis bir kuvvet olarak kurdular. Bu tarihten itibaren bu milis kuvvet tarafından Sırp kurumları ve yetkililerini hedef alan bombalı saldırılar başladı.

1990'lı yılların başından itibaren Sırbistan yönetiminin Kosova'da insan hakları ihlalleri, baskılar ve huzursuzluklar dünya kamuoyunu dikkatinin Bosna'da süren çatışmalarda olması nedeniyle pek ilgi görmedi. Kosova'da insanlık dışı baskıların devam etmesi üzerine 24 Ocak 1990'da protesto gösterileri yeniden başladı. 40.000 Arnavut sıkıyönetimin kaldırılmasını ve “*Kosova Arnavut Cumhuriyeti*”nin resmen ilan edilmesini istediler. Sıkıyönetimin kaldırılması için Ocak 1990'da başlayan gösteriler üzerine daha şiddetli çatışmalar yaşandı, bunun üzerine Sırlar tarafından daha geniş kapsamlı bir acil durum ilan edildi ve “demir yumruk politikası” yeni önlemler almayı

³³⁵ Uzgel, *a.g.e.*, s.14.

³³⁶ Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri, 2005.

sürdürdü³³⁷ ve Kosova'ya federal polis birlikleri gönderildi. Çıkan çatışmalarda en az 14 kişi vurularak öldürüldü.

16 Şubat 1990'da Sırp Komünist Cemiyeti, Arnavutluktan gelen 'illegal göçmenler'in geri gönderilmesini ve bunların içlerinde Yugoslav vatandaşlığı olanların da anayasal düzene karşı hareket eden kişilerin haklarının alınmasını istedi. Bu açıklamalar Kosovalı Arnavutların protesto gösterilerini arttırmalarına yol açtı. Kosovalı Sırp'lar, şiddet olaylarının artabileceği ve Kosovalı Arnavutlarca katliama uğrama tehlikesini gerekçe göstererek, 19 Şubat 1990 tarihinde, korunmaları amacıyla ordu birimlerine başvurmuşlardır. 20 Şubat 1990 tarihinde Yugoslav Kollektif Devlet Başkanlığı, Kosova'daki ordu birimlerinin özel girişimlerde bulunmasını onaylamıştır. Bunun anlamı şudur: 20 Şubat 1990 tarihinde Yugoslav yetkilileri, Kosova'daki ordu birliklerine, ilk kez, eyalette ayaklanmalara katılan etnik-Arnavutların yeniden başlayabilecek ayaklanma hareketlerinin bastırılması için emir verildi. Bu gelişmeler yaşanırken başkent Priştina'da sokağa çıkma yasağı ilan edildi.³³⁸ Bu tarihe kadar, serbest seçimler, Komünist Cemiyeti'nin eyalet liderinin istifasını, siyasi tutukluların serbest bırakılmasını ve özel önlemlerin kaldırılmasını isteyen göstericilere karşı sadece polis kuvvetleri kullanılmaktaydı. 1 Şubat 1990 tarihinden itibaren, askeri kuvvet konuşlandırılmasına karşın, bu kuvvetler göstericilere karşı kullanılmamıştı. Ancak, polislerin kullanıldığı gösterilerde çok sayıda kişi yaralanmış ve ölmüştür.

Bu olaylardan sonra Sırp'lar değişik bir tutum ile politikalarında yumuşama yoluna gittiler. Ancak bunun bir taktik olduğu bir süre sonra anlaşıldı. Çünkü, Sırp'lar kısa bir süre sonra, Kosova'ya 25.000 kişilik bir polis gücü daha getirme fırsatını yakaladılar. Kosova'da polis kuvvetlerinin artırılması ve ordu birliklerinin konuşlandırılmasının nedeni kısa bir süre sonra ortaya çıkmıştır. 5 Şubat 1990 tarihinde Komünist Cemiyeti lideri ve Milosevic'in, 400.000 Sırp'ın Kosova'ya yerleştirilmesini amaçlayan, “ Kosova için seferberlik “ çağrısı, Kosova'da gerginlikleri tekrar tırmandırmıştır.³³⁹

1990 yılının mart ve nisan aylarında, bir dizi esrarengiz olay sonucu binlerce Arnavut çocuğu karın sancısı, baş ağrısı ve mide bulantısı nedeniyle hastanelere kaldırıldı. Arnavutlar, çocuklarının Sırp'larca zehirlendiğine inanmaktaydılar ki BM'ni

³³⁷ Calvocoressi, *a.g.e.*, s.326.

³³⁸ BBC, 20 Şubat 1990.

³³⁹ Emiroğlu, *a.g.m.*, s.71.

aynı yönde bazı bulguları oldu. Bu olaydan sonra Arnavutlar, bazı Sırp evlerine saldırdılar. Bunu fırsat bilen Sırp lar, getirdikleri ilave polis gücü ile bölge üzerindeki kontrollerini arttırdılar.³⁴⁰

Kosova'daki Arnavut varlığına son verme hedefine doğru atılan önemli bir adım da, "Kosova'da Huzuru ve Refahı İlerletme Programı" adlı yeni bir uygulamaya geçilmesi idi. Bu program, Sırp ların Kosova'daki konumlarını pekiştirmeye yönelik çok geniş önlemler içeriyordu. Bu önlemlerden bazıları ise: Sırp lar için Kosova'da yeni belediyelerin oluşturulması, Sırp ların çoğunlukta oldukları bölgelere yatırımların yoğunlaştırılması, Kosova'ya dönen Sırp lar için yeni evler yapılması, Arnavutların, Yugoslavya'nın başka bölgelerinde iş aramaya özendirilmeleri, Arnavutlara aile planlaması uygulanması ve bölgeden ayrılan Sırp ların, Arnavutlara yaptığı mülk satışlarının geçmişe dönük olarak iptali gibi önlemlerdir.³⁴¹ Alınan bu önlemlerden ne amaç güdüldüğü de anlaşılmaktadır.

Sırp lar'ın özerklik iptalinin ardından yapılan haksızlıklara karşı bölgede yönetimi kaybetmek istemeyen ve kültürel haklarını korumaya kararlı olan Arnavutlar, pasif hallerinden ayrılarak harekete geçtiler ve iptal karşısı bazı faaliyetler yaptılar. Bu haksız uygulamalar ve baskılar karşısında Arnavutların tutumu şu şekilde oldu: Sırbistan yönetiminin 1990 yılında kapattığı kilitli olan Priştine Meclis Binası'nın önünde tarihi bir karar olarak kabul ettikleri bir genelge ile Arnavut milletvekilleri tarafından Kosova'nın bağımsızlığı ilan edildi. Bu kapsamda bölgedeki yerel meclis; 2 Temmuz 1990'da Kosova halkının ülkenin diğer yerlerde yaşayanlarla eşit haklara sahip olduğu ve 7 Eylül 1990'da kendi kaderini tayin hakkı ve egemen eşitlik ilkesine dayanan bağımsız Kosova Cumhuriyeti ve anayasasını Makedonya Cumhuriyeti sınırı yakınındaki Kçanik şehrinde yaptıkları gizli toplantıyla kabul ettiler.³⁴² Böylece Yugoslavya'nın kuruluş aşamasında cumhuriyet statüsü verilmeyen ve 1989 yılında özerklik statüsü kaldırılan Kosova, diğer cumhuriyetlerden önce bağımsızlığını ilan etmiş oldu.

Arnavutlar tarafından Cumhuriyet ilan edilmişti ancak Yugoslavya'nın dağılması ile Sırbistan yönetimi, 1974 Anayasasını yok sayan uygulamaları, azınlıklar üzerindeki baskı ve dayatmaları ile Kosova'yı zaten Sırp egemenliği altına sokmuştu.

³⁴⁰ Malcolm, *a.g.e.*, s.402-403.

³⁴¹ Malcolm, *a.g.e.*, s.403.

³⁴² Hasani Enver, "Kosova Krizi: Hukuki ve Siyasi Boyutu" *Avrasya Dosyası*, ASAM Yayınları, c. 4, sayı 1, Ankara, 1998, s.127

Bu dönemde Sırbistan'ın insan hakları ihlallerinin artması üzerine kıpırdanmalar başlamış ve Bosna'da devam eden savaş ve eski Yugoslavya'daki bağımsızlık ilanları ve bölgede çıkarı olan bölge dışındaki ülkelerin hesapları nedeniyle 1990'lı yıllarda tekrar bir Balkan Savaşı çıkabileceği öngörülerini uluslararası toplumca sıkça konuşulmaya başlanmıştı. Kosova bu dönemde çıkabilecek savaşın merkezinde adı telaffuz edilmeye başlandı. Kosova'nın bu tarihlerde kan gölüne dönüşmemesinin nedeni ise Kosovalı Arnavutların direnmeyi barışçı yollarda araması ve bunu uzun süre muhafaza etmeleri bu tarihte silaha sarılmamalarıydı. Batı politikaları Kosova'ya müdahale için tıpkı Bosna'da olduğu gibi olayın soykırım boyutlarına ulaşmasını bekleyecekti. Kosova Arnavutları, 1990 yılından itibaren ılımlı lider İbrahim Rugova'nın önderliğinde Sırp yönetimine karşı silaha sarılmamış bunun yerine haklarını alabilmek için Sırbistan yönetimini reddeder tarzda bir nevi itaatsizlik politikası izlediler ve Kosova'da kendi devletlerini kurdular. Kosova'daki Sırp egemenliğini meşrulaştıracak uygulamalardan olan seçimleri boykot ederek katılmadılar, çocuklarını okul haline getirdikleri evlerde okullarda eğiterek Sırp denetimindeki okullara göndermediler; Sırp doktorların çalıştığı hastanelere gitmediler, hastalarına ev hastanelerinde baktılar ve Arnavut lobileri ile yoğun bir propaganda faaliyeti yürüttüler. Ancak yürüttükleri bu faaliyetler 1995'li yıllara gelinmesine rağmen sorunu kendi istedikleri şekilde çözmelerini sağlayamamıştır.

Kosova'nın bu bağımsızlık ilanı uluslararası toplum tarafından kabul görmemiş, Sırbistan Sosyalist Cumhuriyeti Meclisi'nin cevabı, üç gün sonra 5 Temmuz 1990'da yasal hakkı olmamasına rağmen Kosova Meclisini feshetmek ve Kosova Cumhuriyeti'nin ilan edilmesinin kanuna aykırı olduğunu duyurmak olmuştur. Fesih kararı, Arnavutlar üzerinde etkili olmadı. Çünkü artık onlar bağımsızdılar ve Sırbistan'la hiçbir yasal ilişkileri kalmamıştı. Anayasa ilanına Sırp'ların tepkileri sert oldu. Priştine Radyo-TV'sinde, tüm Arnavutça yayınlar yasaklandı ve devlete ait olan Rilince gazetesi ve okullar kapatıldı. Arnavutça eğitime son verildi. Kamu kurumlarında, Arnavut doktorlar işten atıldılar. 240 bin Arnavut çalışanın 150 bini işini kaybetti.³⁴³ Arnavutlar ve Sırp'lar karşılıklı olarak birbirlerinin hareketlerine misillemede bulunuyorlardı. Sürtüşme, korkulan sona doğru gitmekteydi. Miloseviç yanılmış, Arnavutların, bağımsızlıktan başka bir çözüme yanaşmayacaklarını tahmin

³⁴³ Karatay, *a.g.e.*, s.108.

edememişti.³⁴⁴ Muhtemelen Arnavutlar da sorunun bu boyutlara varacağını baştan görememişlerdir. Ancak geri dönüşü olmayan bir yola girilmiş, her iki taraftaki ılımlılar zayıf da olsa hiçbir etkileme güçleri kalmamış olmanın ötesinde, kendilerini, daha önce radikal buldukları gruplar ile birlikte hareket etmek durumunda bulmuşlardır.

Artık Arnavutlar, Belgrad'tan kaynaklanan resmi hiçbir şeyi tanımıyorlardı. 1991 yılındaki nüfus sayımı başta olmak üzere tüm vatandaşlık görevlerine boykot başlattılar. Seçimlere katılmadılar. Askere gitmemek için genç Arnavutların Kosova'yı terk etmeleri bir gelenek haline gelmişti. Bu nedenle Sadece Almanya'ya 230 bin Arnavut gencin kaçmış olması, bu kaçak sorununun, ne derece büyük boyutlara ulaştığını göstermektedir.³⁴⁵

Ancak, Arnavut gençlerin, askerlikten kaçışlarının bu boyutlarda olmasının esas nedeni; Sırp'ların, korkunç uygulamaları idi. 1989 yılında, YNA (Yugoslav Halk Ordusu), Arnavut askerler arasında ani bir intihar salgınının başladığını açıkladı. Sözde, Arnavut gençler kışlarında intihar etmiş olarak bulunuyorlardı. Ailelerine gönderilen asker cesetlerinin hemen gömülmesi için de ordunun emirleri vardı. Ancak kısa sürede yüzlerce gencin intiharından şüphelenen Arnavut ileri gelenleri, Arnavut doktorlara otopsi yaptırmaya başladılar. Korkunç gerçek ortaya çıkarıldı. Sırp'lar tam anlamıyla bir katliam hareketi yürütmekteydiler.³⁴⁶ Sırp'ların bu inanılması güç katliamları yapabilmeleri, Arnavutlarda, doğal olarak, Belgrad'a karşı hiçbir güven duygusunun kalmamasına neden olmuştur.

Bu koşullarda kendileri, kendi kurumlarını oluşturup ayakta kalma mücadelesi verirken diğer yandan da siyasal çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Bu çerçevede, daha önce meclisin ilan ettiği bağımsızlık kararı için, halka müracaat edilerek halkın desteği aranmıştır. Sırp ve Karadağlıların katılmadığı Eylül 1991 tarihlerinde yapılan halk oylamasında, Türk ve Boşnaklar dahil, halkın % 99'u bağımsızlık kararını desteklemiştir.

Bu Gölge Parlamento 22 Eylül 1991'de toplanarak "Kosova'nın Bağımsızlığı ve Egemenliğine İlişkin Kararname" olarak bilinen eyalet çapında yapılan referandumu onayladı. Bu tarihten itibaren Sırp makamlar Kosova'da despot bir yönetim uygulamış,

³⁴⁴ L.Doğan Tılıç, *Kosova*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1999, s.20

³⁴⁵ Karatay, *a.g.e.*, s.109.

³⁴⁶ Karatay, *a.g.e.*, s.133.

okullarda Arnavutça'yı yasaklamış ve Arnavutların hükümete girmesine engel olmuşlardı.

Başlatılan siyasal yapılanma süreci gereği, birkaç ay sonra 24 Mayıs 1992'de yeni meclis ve Cumhurbaşkanlığı için çok partili seçimler yapıldı. 1992 Mayıs'ında yapılan parlamento seçimlerinde barışçı üslubuyla tanınan İbrahim Rugova Arnavutluk ve Türk halkının verdiği oylarla Cumhurbaşkanı seçildi ancak Belgrad yönetimi bu seçimi tanımadı. İbrahim Rugova'nın Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra kurulan sürgündeki yeni hükümet, uluslararası siyasi sisteme tanınma çağrısında bulundu. Bu çağrıya sadece Arnavutluk olumlu cevap verdi.³⁴⁷ İbrahim Rugova liderliğindeki Kosovalı Arnavutlar 1990'dan itibaren Sırp otoritesini tanımayarak Sırp yönetimine karşı, çocuklarını Kosova'daki ilk ve ortaokullarda Arnavut çocuklara ayrılan sınıflara göndermiş genel olarak devletin verdiği hizmetleri kullanmamış, Sırp hükümetinin okullarına çocuklarını göndermemiş ve kendi evlerini gündüz okullar haline getirerek çocuklarını bu evlerde Arnavut öğretmenler ve büyükler tarafından eğitmişlerdir.³⁴⁸ Ayrıca Yugoslavya tarafından yapılan seçimleri boykot ederek ve hastanelere hasta götürmeyerek bir nevi sivil itaatsizlik politikası izlediler. Piriştina ve Prizren'deki Arnavut esnaflara gelince iki kez vergi veriyorlardı. Birinci vergi Belgrad'a diğeri Arnavut Yönetimi'ne idi ancak fırsatını bulanlar ise sadece Arnavut Yönetimi'ne vergilerini ödüyorlardı. Kısacası 1989'da Kosova'ya özerklik tanıyan anayasayı lağvederek, Arnavutları devlet dairelerinden, üniversitelerden uzaklaştıran aşırı milliyetçi zihniyetin sonucu, Arnavutlar kendi gölge devletlerini kurmuşlar, Belgrad ile ilişkilerini koparmışlardı. Arnavutların büyük bir kısmı otonomi isterken, bazı gruplar ise bağımsızlık istiyordu. Kosova'ya otonomi ya da bağımsızlık verilmesi durumunda Arnavutların komşu Arnavutluk'la birleşmesinden korkan Belgrad ise Kosovalı Arnavutların düzenlediği seçimleri ve kurdukları hükümeti tanımıyordu.

20 Aralık 1992'de Yugoslavya'da federal, cumhuriyet ve eyalet parlamentosu, mahalli seçimler ve Sırbistan ve Karadağ'ın cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı. Kosovalı Arnavutlar seçimleri yine boykot ederek katılmadılar. İlk turda Slobodan Miloseviç oyların çoğunluğunu alarak Sırbistan'ın cumhurbaşkanı seçildi. Bu dönemde yeni yatırımların Sırp'ın yoğun olarak yaşadığı bölgelerde yapılması, Sırp'ın yeni

³⁴⁷ Karatay, *a.g.e.*, s.109.

³⁴⁸ *Hürriyet*, 10 Mayıs 1992.

belediyeler oluşturulması, Kosova'ya dönen Sırlar için yeni evler yaptırılması gibi Kosova'da Sırlar'ın konumunu pekiştirmeye yönelik geniş önlemler alındı.

Kosova'ya gelen ilaçların % 90'ı Belgrad'tan gelmekteydi. Yukarıda da bahsedildiği gibi Sırlara hiçbir güveni kalmayan Kosovalılar 1993 başında Belgrad'tan gelen aşılardan çocuklarını kısırlaştıracağı korkusuyla aşılatmadılar.³⁴⁹ Gelişmelerden anlaşıldığı gibi, artık bu iki toplumun bir arada, güven içinde yaşayabilmeleri imkansız hale gelmişti. Bu durum Arnavutları, varlıklarının devamı için kendi kendilerine yeterli olmak zorunluluğu ile karşı karşıya bırakmış ve dayanışma meydana getirmişti.

1993 yılı Kosova için bir dönüm noktası oldu ve Kosova muhalefeti bu tarihten sonra giderek güçlendi, taraftarları artmaya başladı.³⁵⁰ Rugova'nın Kosova'da takip ettiği politika silahlı bir direnişi engellediği ve istikrarı desteklediği için Miloşević tarafından olumlu karşılanıyordu. Ayrıca Rugova'nın pasif direniş politikası Sırların büyük oranda kayba uğramadan bölgeye hakim olabileceğini ispatlarken, uluslararası toplumun ilgisinin buraya yönelmemesini sağladı.³⁵¹

1995 yılında Bosna'daki savaşa son veren Dayton Anlaşması imzalanmış, bu anlaşma ile eski Yugoslavya topraklarında savaş son bulmuş, eski Yugoslavya'da ise Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan Yugoslavya Federal Cumhuriyeti kurulmuştur.³⁵² Ancak bu anlaşmada Kosova'nın adı dahi geçmemiş, bu haliyle uluslararası toplum ve bu topluma yön veren güç merkezleri Kosova'da devam eden insan hakkı ihlalleri ve 1974 Anayasasını görmezden gelen Sırp yönetimine bir yaptırımdan uzak anlayışları ile Kosova sorununu Sırbistan'ın iç meselesi olarak kabul etmişlerdir. Aslında Arnavut milliyetçileri Tito döneminde dahi federasyonun dağılması durumunda Kosova'nın bağımsızlık hesaplarını yapmışlardır. Kosovalı Arnavutların bu hayallerini uygulama alanına geçirmek şöyle dursun 1989 yılında onbeş yıl süre ile kullandıkları anayasal hakları dahi ellerinden alınmış ve ülkede sıradan bir azınlık haline dönüştürülmüşlerdir. Barışçı politikalar izleyerek savaştan uzak duran Kosovalılar uygulanan bu ılımlı politikalarla bir sonuç alınamayacağını anladılar.

Bu anlamda 1995 yılı ve yapılan anlaşma Kosova bakımından dönüm noktası oldu. 1993'den beri güçlenen Kosova muhalefetini harekete geçti. Muhalefet

³⁴⁹ Tılıç, *a.g.e.*, s.106.

³⁵⁰ Şule Kut, "Kosova: Milliyetçiliğin Kördüğümü", *a.g.m.*, s.58.

³⁵¹ Ünal, *a.g.e.*, s.140.

³⁵² Oya Akgönenç, "Dayton Uzlaşması ve Bosna Üzerine Etkileri", *Yeni Türkiye- Türk Dünyası Özel Sayısı II*, s. 163.

liderlerinden Adem Demaçi ve Başbakan Buyar Bukoşi'nin adları ön plana çıkmaya başladı. Aslında bu üç liderin de görüşü Kosova'nın bağımsızlığı olmasına rağmen, muhalefet daha sert tedbirlerin alınması düşüncesindeydi.

1995'li yıllarda bölgede küçük olaylarla başlayarak gerilimin artmasına sebep olan ve ilerde büyük çatışmalara sebep olacak olaylar devam etti.

Bir Hırvatistanlı Sırp mülteci, 21 Nisan 1996'da Kosova'da arabasının çalınmasını engellemek gerekçesiyle bir Arnavut genci öldürdü. Bu olay ertesi günün akşamı Deçani şehrinde bir barda bulunan Hırvatistanlı Sırp mültecilere kimliği belirsiz kişiler tarafından ateş edilerek üç Sırp'ın öldürülmesine neden oldu. Daha sonra Kosova'nın değişik kesimlerinde devriye gezen Sırp polislerine saldırılar düzenlenip, polisler öldürülmeye başlandı. Sırlar bu cinayetleri terörist olarak nitelendirdikleri Arnavutların işlediklerini söylemişlerdir. Arnavut liderlere göre ise bu olaylar Sırbistan'daki rejimin bir oyunuydu ve bu şekilde Arnavutlar aleyhine bir kamuoyunun yaratılmasına çalışılmaktaydı ve bu suçlamalar kabul edilmiyordu. Ancak kısa bir süre sonra KKO bu cinayetleri üstlendi. Aynı zamanda KKO sivil Sırları da kaçırarak, Sırların Kosova'yı terk etmeleri için psikolojik baskı yapmaya başladı.

Daha önceden bir milis kuvveti olan ve bağımsızlığın ancak silahla sağlanabileceği görüşünde olan KKO'su, 1997 yılında Kosova Kurtuluş Ordusu haline geldi ve kısa sürede Arnavut halkın desteğini aldı. Son seçimlerde de halk hala ezici bir çoğunlukla Rugova'yı desteklediklerini göstermelerine rağmen KKO artık bir silahlı bir örgüt değil, Kosova'daki Sırp zulmüne karşı savaşan Arnavut halkının kurtuluş ordusu olarak kabul edilmeye başlandı. 1997'de Arnavutluk'ta banker skandalı olayı yaşandı ve bu kaos ortamında Arnavutluk'ta silah depoları yağmalandı. Bu silahların bir kısmının Kosova ve Makedonya'ya geçirilmesi ile KKO'nun silahlı direniş için ihtiyacı olan silahlar temin edilmiş oluyordu.

Sırbistan'ın ayrılıkçı bir terör örgütü olarak lanse ettiği KKO'nun, eylemleri ile dünya kamuoyunun Kosova sorununa ilgisi artmaya başladı. Aslında KKO'nun 28 Şubat'ta Sırp devriyelerine ateş açması ile bir anlamda Miloseviç'in istediği etnik temizliği başlatacak durumun oluşmasını sağladı. İlk zamanlarda Sırp ordu ve polisine karşı başarı elde eden KKO, bu direnişini devam ettiremedi ve Sırp ordusunun saldırıları ile lider kadrosunun önemli bir bölümünü kaybetti. KKO'nun silahlı

eylemlere başlaması Kosova'da başlayan Sırp-Arnavut çatışmaları sonunda binlerce sivil Arnavut hayatını kaybetti, yüz binlercesi evlerini terk etmek zorunda kaldı. KKO'su gelişip güçlenirken Sırp milliyetçiliği ise, Tito idaresinde Yugoslav kimliği altında büyük ölçüde kontrol altında alınabilmişken 1997'li yıllarda ülkedeki azınlıklar için artarak baskıcı bir milliyetçiliğin doruk noktasına ulaştı ve baskın bir nitelik kazandı. Sırp'lar Sırp yönetimi altında üniter bir devlet halinde olmakta kararlıydı.

1997 sonlarından itibaren askeri açıdan çok üstün olan Sırp'lar Kosova'da etnik temizliğe başladı. Ancak Eski Yugoslavya'daki azınlıkların ise yaşayacağı başka bir vatan yoktu. Bu gerçeğin en güzel örneğini Haziran 1992'de Saraybosna'daki gönüllü birliklere katılmış ve çatışmalar sırasında Saraybosna'da snayperle iki ayağından yaralanmış olan Gorajde doğumlu, 66 yaşındaki Eşi Hırvat, gelini ve damadı Boşnak olan Sosyoloji Profesörü Veljko Droca verdi. Profesör, bölge halkının düşüncelerini, Sırp'ların saldırganlığını ve Çetniklere karşı duygularını şöyle dile getiriyordu: “ Bosna'nın tarihi sınırlarını oluşturan temel taşı karma evliliklerdir. Bütün Sırp'lar Çetnik değildir. Ama bütün Çetnikler Sırp asıllıdır. Bunlardan kimi iyiyi, kimi yanlış seçti. Biz birlikte yaşamayı tercih ederek burada kaldık ve bunun için mücadelemizi verdik. Çetnikler ise Büyük Sırbistan ideali için Bosna'da öncelikle Boşnak olmak üzere, Sırp olmayan herkesi yok etmek istediler. 1941'lerden bu yana ailem Çetnik ideolojisi sebebiyle acı çekti. İkinci Dünya Savaşı'nda ailemin katıldığı direnişe ben devam ettim. Küçük bir çocukken, ailemin kendilerine karşı olmasını hazmedemeyen Çetniklerden iki kez dayak yediğimi hiç unutmuyorum. Onlardan başkası yaşlı ve çocukları öldüremez. Bosna ordusunda yer almakla hayatım boyunca unutamayacağım dostlar edindim.

Bunlar omuz omuza savaştığım Boşnak askerlerdi.; Droca, Bosna'daki hayatı boyunca en yakın komşularının Boşnaklar olduğunu söylerken, “Kapı komşularım Ethem ve Raza'yı bile öldürdüler. Onlar kimseye zararı olmayan iki ihtiyardı.”

Bosna'da savaş çıktığında, sivil halk gönüllü birlikler oluşturarak savunma için organize olmaya başladı. Zaman içinde profesyonel bir ordu haline gelen birliklerde önemli sayıda Sırp da bulunuyordu. Bunlardan savaş öncesi Belgrad'da yaşayan, bebekliğinden bu yana akordeon çaldığını söyleyen ve Bosna'nın en ünlü sanatçıları arasında yer alan sanatçı kimliğinin yanısıra, Saraybosna'nın Zuç cephesinde gösterdiği başarılarından ötürü halk kahramanı olan Perica Simonoviç ise, Sırbistan'ı terk edip Bosna'da savaşa katılmasının hikayesini şöyle anlatıyor: “Yıl 1992 idi. Belgrad'da

müzisyen olarak çalışıyor ve Miloşević rejiminin Bosna için hazırlıklarını izliyordum. Bu süre içinde aleyhtarı olduğum rejimin beni tutuklayacağı izlenimini edindim. Buradan kaçmalıyım. Avrupa'ya gidebilirdim. Veya başka bir yere. Ancak oralarda da Sırp restoranlarında, kafelerinde Çetniklere müzik yapmam gerekecekti. Bosna ise savaşa yüzyüzeydi. Saldırıya uğradılar. Sadece varlıklarını sürdürme mücadelesi veriyorlardı, kararımı verdim ve Saraybosna'ya gelerek Vatanseverler Birliği'ne gönüllü kaydımı yaptırdım. Ardından 111. Viteş Birliği'nde savaşın sonuna kadar Çetniklere karşı savaştım. Beni iki kez yaraladılar. Faşist Çetnikleri asla onaylamıyorum. Savaş tekrar çıkacak olursa, ben yine buradaki cephelerde yerimi alırım.”

Bosna ordusuna iki oğluyla birlikte katılan, 23 yaşındaki oğlu Vladimir'i 1992 yılında Trebeviç tepesindeki şiddetli çatışmalar sırasında kaybeden ve kendisinin Sırp değil Karadağlı bir ateist olduğunu söyleyen Makine Fakültesi Profesörü Lukavac Vasiliye o günleri şöyle anlatıyor: “Burada Müslümanların yok edilmesi planlanmıştı. Ben de haklının yanında yer almakta tereddüt etmedim. Bunu şöyle de açıklayabilirim, faşist olan Müslümanlar olsaydı karşı tarafa geçerdim! Savaşta 600 askere komutanlık yaptım. Oğlumun çatışmalarda ölmesinden sonra bu acıya dayanamayan eşim de öldü. Buna rağmen mücadeleyi sürdürdüm, aslında böyle bir savaşı yaşamak, insana iyi şeyler de kazandırıyor. Mesela böylece insan dostunun ve düşmanının kim olduğunu tamamen anlıyor. Miro Panduroviç adlı bir dostumun oğlu askere gidecekti. Tayini Kosova'ya çıkmış. Miro kendisine bu konuda yardımcı olmamı istedi, orada askerlik yapmasından ürküyordu. Ben de tayini Bosna'daki Bjeline şehrine yaptırdım. Defalarca teşekkür etmişti. Aradan yine çok uzun yıllar geçti. Bu kez benim oğlum Vladimir, Çetnik silahlarının altında hayatını kaybetti. Cesedi saldırgan tarafta kaldı. Ailece onu nasıl bu tarafa getirebileceğimizi düşünürken, bir gece telefon çaldı. Telefondaki Miro'ydu. Onun bizim tarafımızda olduğunu sanıyordum. Ve başıma gelenleri anlattım. Beni dinledikten sonra Grbavica mahallesindeki Karameho kafesinde buluşmamızı ve sorunuma mutlaka çözüm bulacağını söyledi. Bosna ordusundaki üst düzey yetkililerden bu kafeye gitmek için izin istedim. Hayır dediler. Orası Çetniklerin karargahı! Şok oldum. En yakın dostum bildiğim kişi, bana tuzak kurmuş.”

Türk basınına konuşan Saraybosnalı Sırp, Bosna'da birlikte yaşamaktan yana. Bu inançla ülkeyi savunmuşlar. Müslümanlarla barış içinde yaşıyorlar. Barışla birlikte ordudan terhis olan ve Bosna'nın ilk Genelkurmay Başkanı Sefer Haliloviç'in Vatanseverler Birliği Partisi'nde politik savaşımı sürdüren Rade Zoranoviç ise, “Biz,

savaşta ve bugün dahi kimsenin anlamadığı bir gerçeği yaşadık. Bosna Sırp saldırısı altındayken, Bosna ordusuna kayıtlı yüzlerce Sırp, Boşnaklarla omuz omuza cephede yerini almıştı. Çatışmaların ilk yıllarıydı. Cenevre’de yapılan bir konferansa katılan komisyonda ben de bulunuyordum. Konferans sonrası çok sayıda yabancı basın mensubu bana uzaydan gelmişim gibi bakıyordu. Sırp olup da Bosna’dan yana olmamı anlamıyorlardı. Hatta kimi 'Alia İzetbegoviç onun istediği gibi konuşman için sana kaç para ödedi' gibi provokatif sorular yöneltiyorlardı. Anlamıyorlardı. Hiç anlamıyorlardı...’’ Rade, bu sözleri söylerken sanki gırtlığına birşey düğümleir gibi oluyor, gözleri buğulanıyor. Başını öne eğip bir süre sustuktan sonra, ‘‘Bosna benim vatanım. Değil Sırp, İranlılar da, Boşnaklar da saldırıydı, ben yine ülkemi savunacaktım. Çünkü benim başka vatanım yok’’ diyor..

Başlatılan etnik temizlik politikası gerginliğin daha da artmasına neden oldu. Tüm Kosova kan gölüne dönüşmeye başladı ve BM 1997 yılında hazırlattığı bir raporda Kosova’yı dünyanın en tehlikeli bölgesi olarak ilan etti. Kosova’nın ikinci Bosna olmasından endişe ediliyordu.³⁵³ Bu tarihlerde bölgeden gelen haberler uygulanan soykırımın boyutlarına işaret etmekteydi.

24 Şubat 1998’de Sırbistan'a bağlı Kosova özerk bölgesinde şiddetli çatışmalar çıktı. Başkent Priştina'nın batısındaki Drenica bölgesinin, Kosova Kurtuluş Ordusu'nun (UCK) eline geçtiği bildiriliyordu. Arnavut kaynaklar, UÇK'nin Kosova'da 50 köyü denetlediğini ileri sürüyorlardı. Sırp makamları, bölgedeki birliklerini karşı saldırıya hazırlıyordu. Kosova'daki çatışmaların, Balkanlar'a yayılmasından korkuluyordu. Priştina'da bulunan ABD'li özel temsilci Robert Gelbard, taraflara itidal tavsiye etti ve sorunların diyalog yoluyla çözülmesini istedi.³⁵⁴

Uygulanan etnik temizlik politikası 28 Şubat 1998’de KKO, Kosova’da iki Sırp polisi öldürmesi üzerine Sırp güvenlik güçleri Arnavutlara karşı şiddetli saldırılarda bulundu. Bu saldırılar üzerine Kosova Meclisi de KKO’yu tanıyarak cevap verdi.³⁵⁵ 2 Mart 1998’de Sırbistan'ın Kosova bölgesinde Sırp güvenlik güçleriyle Arnavutlar arasında şiddet olayları tırmanmaya devam etti.

1 Mart’ta çıkan çatışmalarda 14 kişinin öldüğü bildirildi. Belgrad yönetimi Mart 1998’de bir yandan yapılacak olan genel seçimleri tanımayacağını açıklarken diğer

³⁵³ Şimşek, *Balkanlar Gelişmeler ve Türkiye'ye Etkileri*, s.107.

³⁵⁴ *Hürriyet*, 24 Şubat 1998.

³⁵⁵ Gökçen Alpçaya, *NATO Müdahalesi Üzerine, Tartışma Metinleri*, AÜSBF Yayınları, İstanbul, 1999, s.2.

yandan Sırp güvenlik güçleri ise Kosova'nın bağımsızlığı için mücadele eden Kosova Kurtuluş Ordusu milislerine karşı sık sık operasyon düzenliyordu. Uluslararası topluluğun Kosova'da Arnavutlar'la Sırp Yönetimini uzlaştırma süreci ise devam etmekteydi. Son çatışmalarda, Likosane köyünde 5 Arnavut ile 2 polis memurunun öldüğü Sırbistan yetkililerince açıklanırken, yerel Arnavut yetkilileri de, Cirez köyü ve civarında polis helikopterlerinin ateşi sonucu 7 Arnavut'un can verdiğini kaydettiler.³⁵⁶ 2 Mart 1998'de Yugoslav Tanjug Ajansı'nın bildirdiğine göre Kosova'da devriye gezen 4 Sırp polisinin bir bombalı saldırıda ölmesi üzerine gerginlik tırmanmaya başladı. Bu saldırıya karşılık olarak Kosova Kurtuluş Ordusunu sorumlu tutan Sırp polisi, Drenica bölgesinde düzenlediği operasyon ve baskınlarda aralarında bir de kadının bulunduğu ve terörist olarak nitelendirdiği 16 Arnavut'u öldürdü, 5 kişiyi de tutukladı. Arnavut Hükümeti yaptığı açıklamada, Sırp polisi ve milis güçlerin artık kadın, çocuk demeden Arnavut köylerine saldırdığını caddelerde, bahçelerde ve tarlalarda her yerde cesetlerin olduğunu açıkladı. Sırp polisiyle Arnavutlar arasında çıkan çatışmalarda on altısı Arnavut, 20 kişi öldü. Bu gerilimle Sırp yönetimin Kosova'dan özerkliği geri aldığı 1989 yılından bu yana Belgrad aleyhine düzenlenen en büyük gösteride Priştine'de 50 bin kişi yürüdü ve Arnavutlar Belgrad Yönetimini kınadı. Çatışmalarda hayatlarını yitirenler, toprağa verilirken, Sırp polisi cenaze törenlerini izlemek isteyen gazeteci ve televizyonculara bölgeye giriş izni vermedi. Gazetecilere izin verilmemesi Sırpların can kaybının fazla olmadığı iddialarının doğru olmadığını göstermekte idi. Çünkü kaynaklarında iddia ettiği gibi, hayatını kaybeden Arnavutların sayısı oldukça fazla idi. Arnavut ve Sırp kaynaklar, gerçekte can kaybının daha yüksek olduğunu bildiriyorlar. Arnavut basınına göre Priştine'de düzenlenen ve yaklaşık 50 bin kişinin katıldığı gösterilerde 289 kişi yaralandı. Yugoslav Demokratija Gazetesi'nin haberine göre Sırp polisi ile Arnavutlar arasında patlak veren gerginlikte 62 kişi hayatını kaybetti.³⁵⁷

Bu tarihlerde gerginliğin artması üzerine Balkanların yeni bir savaşa sürüklenmesinden korkuluyor. İşlenen bu cinayetlerin durmaması üzerine Kosova lideri Bujor Bukoshi, Arnavutlara “silahlanın!” çağrısında bulundu. Uluslararası kamuoyu, Balkanlar'da Bosna'dan sonra yeni bir savaşın patlak vermesinden endişe ederken, Yugoslavya Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç ise “Kosova bizim iç sorunumuzdur”

³⁵⁶ *Hürriyet*, 2 Mart 1998, Kosova'da şiddet 14 ölü.

³⁵⁷ *Hürriyet*, 4 Mart 1998.

diyerek Batı'ya rest çekti.³⁵⁸

4 Mart 1998'de 1992 seçimlerinde oluşturulan 130 sandalyeli Kosova Parlamentosu'nda 96 sandalyeyle çoğunluğa sahip olan iktidardaki Kosova Demokratik Ligi'nin (KDL) Prizren Milletvekili Edita Tahiri, bir konferansa katılmak üzere İstanbul'a geldi. Edita Tahiri, Kosova'da yaşanan Sırp vahşetini Hürriyet'e şu sözlerle dile getirmiştir : ” Kosova'da Bosna'da olduğu gibi etnik temizlik başladı. Kosova 1989 yılında Yugoslavya Ordusu'nun desteğiyle Sırp tarafından işgal edildi ve Kosova hızla savaşa sürüklendi. Bu günlerde devam eden olaylar Büyük Sırbistan hayalini gerçekleştirmek isteyen Sırp'ın Kosova'da da düğmeye bastıklarına işareti etmektedir. Sırp'ın Kosova'nın geleceği üzerinde müzakerelere başlamadan önce aynı Bosna'da olduğu gibi etnik temizlik yoluyla mümkün olduğunda çok toprak kazanmaya çalışmakta ve buna da madencilik açısından zengin ve stratejik önemi olan Dreniça'dan başladılar. Kosova'nın yüzde 90'ını Arnavutlar oluşturuyor ama askeri açıdan çok üstün olan Sırp'ın istediklerini elde edene kadar bu politikalarını sürdürecekler.”

Aynı tarihlerde Bosna'da etnik soykırım yapan ve işlediği savaş suçları dolayısıyla BM'nin en çok arananlar listesinde yer alan Zeljko Raznatović'in kaplanları olarak anılan askerleriyle birlikte Arkan kod adlı Sırp bu kez de Kosova'da faaliyetlerini sürdürmeye başlaması hem Sırbistan'ın politikalarına işaret etmekte hem de Edita Tahiri'nin söylemlerini doğrular nitelikte idi.

Kosova'da gergin günler yaşanırken sorunun diyalog yoluyla çözümlenmesi için Yugoslavya Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç'e yönelik baskılar da giderek arttı. ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü James Rubin, Sırp polislerinin tutumunu ‘dehşet verici’ olarak açıklıyordu.

Yunanistan'ın 1997'de Arnavutluk krizinde olduğu gibi aktif bir rol oynayarak Balkanlar'da uzun yıllar lider rolü oynayan Türkiye'nin yerine bölgede ekonomik ve siyasi inisiyatifi ele geçirme çabaları görülmüştür. Yunanistan Arnavutluk'taki halk ayaklanması sırasında Sali Berişa'ya karşı politika izleyerek hapiste olan Fatos Nano'yu açıkça desteklemiş ve sonunda Arnavutluk'ta seçimlerin yapıp Nano'nun başbakan olmasında da önemli rol oynamıştı. Bu bağlamda Arnavutların çoğunluğu oluşturduğu Sırp kontrolündeki Kosova'da olayların başlamasının ardından Yunanistan, Arnavutluk ile Sırbistan arasında arabulucuğa girişti. Kosova'da çatışmaların başlamasından hemen

³⁵⁸ Hürriyet, 3 Mart 1998, Kosova'da iç savaş korkusu.

sonra Arnavutluk Başbakanı Fatos Nano, Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis'i telefonla arayarak arabuluculuk yapmasını istedi. Bu maksatla Simitis, Kosova'da olaylar devam ederken 4 Mart 1998 Nano'yla iki kez telefonla görüşmüş ve Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos'u Belgrad'a göndermiştir. Pangalos, Yugoslavya Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç'i Sırp yönetiminin Arnavut liderlerle müzakerelere başlamak üzere ikna etmesi için girişimlerde bulunmuştur. Bölgede tansiyon yükselmişti ve gerginlik artmaya devam etmekteydi. Amerika'nın, Sırbistan'a bölgede bir karışıklığa yol açacak adım atmayın ultimatomu Belgrad'da kısmen etkili olurken Arnavutlara da “bağımsızlık” sevdasından vazgeçmeleri telkini yapıyordu. Nitekim o tarihlerde 6 Mart 1998 Kosova Cumhurbaşkanı İbrahim Rugova, cumhurbaşkanlığı binasında yaptığı açıklamada “Arnavutların bağımsızlık değil, özerklik istediklerini”, “Gaspedilen haklarımızın iadesi için mücadele ediyoruz” demiştir. Ancak Rugova'nın bu sözlerinin uluslararası konjoktürün dayatmasının sonuçları olduğu apaçık belli idi ve gelecekte yaşanan olaylar zaten böyle olmayacağını gösterecekti. Çünkü Arnavut halkı artık açık açık bağımsızlık yoluna girildiğini ve dönüşü olmayacağını söylüyordu. Hatta silahlanmaya başladıklarını söyleyen gençler vardı.³⁵⁹

Sırbistan'a baskılar artarken aynı zamanda diplomatik girişimler de devam ediyordu. İngiltere Dışişleri Bakanı Robin Cook, 5 Mart'ta Belgrad'da Kosova'daki tehlikeli tırmanışla ilgili temaslarda bulundu. 5 Mart 1998 Kosova Kurtuluş Ordusu militanlarının peşine düşen Sırp güvenlik güçleri Arnavut köylerine saldırdı. Arnavut lideri İbrahim Rugova'nın sözcüsü katliam yapıldığı iddiasında bulundu. Kosova Enformasyon Merkezi'nin verdiği bilgiye göre, Sırp güvenlik güçleri tanklar desteğinde Priştine'nin batısındaki Drenica bölgesinde yaklaşık 10 köye saldırdılar. Prekaz ve Lausha adlarındaki köyler top ateşine tutulurken, komşu köylerden Fransız Haber Ajansı AFP ile telefonla konuşanlar ‘Prekaz, Lausha ve Poljat köylerinden sürekli ateş sesleri geliyor, evler yanıyor. Priştine'deki insan hakları komitesi sekreteri Behçet Shalla, dün yaptığı açıklamada saldırıya Yugoslav Ordusu askerlerinin ve helikopterlerinin katıldığını kaydetti.”³⁶⁰ Kosova'daki Arnavutların lideri İbrahim Rugova'nın barışçı direnme politikasına karşı çıkan Kosova Parlamento Partisi lideri Adem Demaci ise, ‘Arnavutlar eyleme hazır. Bir avuç insandan ibaret olan Kosova

³⁵⁹ *Hürriyet*, 06 Mart 1998, Tehlike çanları.

³⁶⁰ *Hürriyet*, 6 Mart 1998, Kosova'da iç savaş korkusu.

Kurtuluş Ordusu'na destek giderek büyüyor' dedi.³⁶¹

7 Mart 1998'de Kosova'da Sırp polisi Arnavut köylerine saldırıyı sürdürürken, Kosovalı Arnavutların lideri İbrahim Rugova, Kosova Kurtuluş Ordusu militanlarına Başkent Priştina'nın 40 km batısındaki Drenica bölgesinde operasyon düzenleyen Sırp polisinin aralarında kadın ve yaşlıların da bulunduğu masum insanları katlettiğini iddia etti ve Sırp'ları etnik temizlik uygulamakla suçladı.³⁶²

5 Mart'ta 2'si Sırp polisi, 22 kişinin öldüğü saldırıları şiddetle kınayan İbrahim Rugova, uluslararası toplumu Kosovalıları kurtarmak için derhal harekete geçmeye çağırdı. Artan şiddet olayları nedeniyle Kosovalılar, canlarını kurtarmak için göçe başladılar. 5 Mart tarihinde Yugoslavya Devlet Başkanı Slobadan Miloseviç AB Dönem Başkanı İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Robin Cook' ile görüşmesinde başta ABD olmak üzere Batı'nın bu görüşmede kendisine iletilen yaptırım tehditlerini “Kosova bizim iç meselemizdir. Müdahale etmeyin” diyerek cevap vererek uluslararası topluma adeta meydan okumuştur.

Bu tarihlerde Türkiye, soruna barışçı bir çözüm bulmak için Dışişleri Bakanı İsmail Cem'i diplomatik temaslarda bulunmak üzere Belgrad'a gönderdi. Kosova krizi nedeniyle Yugoslavya ziyaretinden önce yaptığı açıklamada “ BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın da gezisini desteklediğini söyleyen Cem, Balkanları, Yugoslavya'yı ve Kosova'yı böyle bir felaketten geri döndürmeliyiz.” dedi. Kosova'daki olaylar büyürse, birkaç Balkan ülkesine de sıçrayabilir. Yunanistan'a, Türkiye'ye uzanabilecek bir tehlike ortaya çıkabilir' dedi. Sorumluluk sahibi bir ülkeyiz. Bunlar bizim tarihi paylaştığımız insanlar. Bu bilinçle Belgrad'a gidiyoruz. Balkanlardaki gelişmelerden kaygı duyuyoruz. Yugoslav Dışişleri Bakanı ile görüşme yapacağım. Türkiye olarak bizi yakından ilgilendiren Kosova konusunda yapacağımız bu görüşmeden sonra, Devlet Başkanı Miloseviç ile de görüşeceğim. Kendisine Türkiye'nin kaygılarını anlatıp, Cumhurbaşkanımız Demirel'in mesajını sunacağım. Kosova konusunda iki konudan dolayı tarafız. Birincisi, hemen yanı başımızdaki coğrafyada savaş çıkması bizi etkileyecek bir olay. Yeniden Balkanlarda insanların öldürülmesine karşıyız ve bu konuda çok hassasız. Yeni Bosnalar ve Bosna dramları istemiyoruz. Yugoslavya'nın toprak bütünlüğüne ve sınırların saygılıyız ama, bu çerçevede insanlara baskı yapılmasına, eziyet edilmesine ve öldürülmesine Türkiye olarak, ilgisiz kalamayız. Bu

³⁶¹ *Hürriyet*, 6 Mart 1998, Sırp köylere saldırıyor.

³⁶² *Hürriyet*, 7 Mart 1998.

nedenle ziyaretim sırasında önerilerde bulunacağım” dedi.³⁶³

Bu diplomasi trafiği devam ederken Sırp'lar Kosova'da 5 Mart'ta etnik temizliğe başlamıştı ve Bosna katliamının benzeri hareketla Sırp güvenlik güçleri, üç gün içerisinde 75 Arnavut'u öldürmüştü. Sırp saldırıları özellikle Prekaz köyünde yoğunlaşırken yanan evlerde dehşet içindeki savunmasız köylüler, canlarını kurtarmak için ormanlara kaçmıştır.

5 Mart'ta başlayan ve 8 Mart'a kadar devam eden hareketin bitiminde Sırp makamları, Kosova Kurtuluş Ordusu lideri Adem Çaçari ve ailesinden bazılarının da öldürüldüğünü açıkladı. Sırp devlet televizyonu da, Çaçari ailesine ait, çevreye dağılmış cesetleri ve evlerinin bombardıman sonucu enkaza dönen görüntülerini yayınladı. Sırbistan İçişleri Bakanlığı ise Kosova'da operasyonun devam ettiğini, şu ana kadar 52 Arnavut'un öldüğünü bildirdi. Sırbistan televizyonu, Kosova Kurtuluş Ordusu lideri Adem Çaçari ve ailesinin kanlar içindeki cesetlerini sürekli yayınladı. Adem Çaçari ve ailesine mensup 25 kişinin cesetleri arasında kadınlar ve 12 yaşlarında çocuklar da bulunuyor.³⁶⁴

Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç'in uyguladığı etnik temizliği durdurmak için Batı ülkelerinin başını çektiği uluslararası toplumun girişimlerinin tersine Sırp Yönetimine Rusya destek sağlamıştır. Rusya Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklamada, Kosova sorunuyla ilgili olarak Yugoslavya'ya girişilecek her türlü doğrudan müdahaleye karşı olduklarını açıkladı. Rusya'nın bu açıklamaları ve Sırbistan'a yaptığı destek üzerine ABD, daha önce Belgrad lehine alınan bazı kararları iptal ettiğini, Miloseviç üzerindeki baskıların süreceğini açıkladı.

ABD'nin açıklamaları ve tehditlerini umursamayan Sırp'lar, Sırp General Radko Mladiç liderliğinde 1995 yılında Bosna'nın Srebrenica kentinde benzeri görülmemiş bir katliam gerçekleştirerek binlerce kişiyi katleden özel birlikleri, fanatik Sırp milliyetçilerinden oluşan ve Bosna savaşı sırasında sivilleri katleden 'Savaş Köpekleri' adlı bir grubu, zırhlı birlikleri ve askeri polis timleri ile Kosova'ya girdi.

Balkanları yeniden barut fıçısına çeviren Sırp'lar Kosova'da Arnavut çoğunluğa karşı etnik temizliğe devam ederken Londra'da yapılan ABD, Rusya, İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya'nın oluşturduğu Temas Grubu toplantısında Almanya, Kosova'daki

³⁶³ *Hürriyet*, 8 Mart 1998, Cem: Kosova'yı felaketten döndürmeliyiz.

³⁶⁴ *Hürriyet*, 8 Mart 1998, Bu aynı filmi Bosna'da gördük.

Sırp zulmünün derhal durdurulması için Güvenlik Konseyi'nin duruma el koymasını isterken Rusya buna karşı çıktı. İngiltere'nin BM Büyükelçisi John Weston destek verirken 'Olaylar çok ciddi ve tüm dünyayı endişeye sevk ediyor. Güvenlik Konseyi'nin konuyu ele alması şart' derken, Rus temsilci Sergey Lavrov BM'nin sertlikten kaçınmasını isteyerek Sırp'larla 'yapıcı diyaloga' gidilmesini önerdi.

Temaslarda bulunan Türkiye Dışişleri Bakanı İsmail Cem 8 Mart'ta Belgrad'da Yugoslavya Cumhurbaşkanı Miloseviç'le bir araya gelerek Cumhurbaşkanı Demirel'in, 'Kosova'da akan kanı durdurun' çağrısını ilettiler. Cem görüşmede, 1996 Eylül'ünde dönemin Sırbistan Cumhurbaşkanı Miloseviç ile İbrahim Rugova arasında imzalanan ancak uygulanamayan bölgedeki olumlu havanın yaraltılmasında ilk adımı oluşturabilecek eğitimde özerklik anlaşmasını hayata geçirmesini önerdi. Kosova'daki çatışmaların sürmesi halinde, 'Tüm bölgeyi tehdit edebileceğine ve Balkanlar'daki hassas istikrarı yıkabileceğine' dikkat çekti. Ancak Kosova'daki olayların uluslararası arenaya taşınmasını kesinlikle kabul etmeyeceğini belirten Miloseviç Arnavut teröristlerin temizlenmesi için polisin başlattığı operasyonların krizin çözülmesi için gerekli olduğunu ve sorunun ancak bu şekilde çözülebileceğini açıklayarak görüşme çağrılarına olumlu cevap vermedi. Yugoslavya resmi haber ajansı Tanjug, Cumhurbaşkanı Slobodan Miloseviç'in, " Kosova'daki kanı durdurun " çağrısında bulunan Türk Dışişleri Bakanı İsmail Cem'e sert bir karşılık vererek, " Kimse içişlerimize müdahale etmesin ", Cem'e, " Kosova'daki karışıklık, ancak ve ancak, Yugoslavya anayasası ve yasaları çerçevesinde çözülebilir "³⁶⁵ dedi.

Londra'da 9 Mart 1998'de toplanan Batı Temas Grubu Sırp'lara Kosova'da şiddete son vermesini söyledi. Sorunların diyalog yoluyla çözümlenmesini için 25 Mart'a kadar süre tanıdı. Temas grubu BM'nin de Belgrad'a silah satışını yasaklayan ve abluka hazırlayan Güvenlik Konseyi kararı çıkartmasını istedi.³⁶⁶ Sorunun dialog yoluyla çözülmemesi durumunda Yugoslavya'ya karşı bazı ekonomik ve diplomatik yaptırımlar uygulanacağını bildirdi. Temas Grubu'nda yer alan Rusya buna karşı çıkarken NATO Sırp'ları kınayan açıklamada bulundu.

Özellikle Amerikan Dışişleri Bakanı Madeleine Albright'ın bastırması üzerine Rusya'nın dahi bu ultimatoma imza atmak zorunda kalması Amerika'nın 1991-1992 sürecinden farklı olarak, yeni Balkan sorununun çözümünde etkili olamayacağını

³⁶⁵ *Hürriyet*, 9 Mart 1998, Kosova'daki kanı durdurun.

³⁶⁶ *Hürriyet*, 10 Mart 1998, Sırp'lara ultimatoma Arnavut gerillalar direniyor.

düşündüğü Avrupa'ya emanet etmek niyetinde olmadığını göstermekteydi. Bölgede ikinci bir Bosna vahşeti yaşanmasını istemeyen Avrupa soruna acil bir çözüm bulunması amacıyla yapılan çağrılarını artırdı. Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac 'Kıtamızda bir kez daha etnik kin patlamasına izin vermeyiz. Kosova'da iç savaş çarkının döndürülmesine karşıyız' sözleriyle Belgrad'a sert uyarılarda bulundu.

Diplomatik temaslar ve açıklamalar sürerken Başkent Priştine'deki gösteriler devam etmekteydi. Gösteriye katılan 50 binden fazla Arnavut, Sırp saldırılarını protesto ederken " Canımızı veririz, ama Kosova'yı vermeyiz " ve " Sırp terörünü durdurun " açıklamaları yaptı. Bu gösterilere Drenica'da ve Kosova'nın diğer kentlerinde de devam edildi.

Kosova'da meydana gelen olaylar, Arnavut kökenli Türk vatandaşlarının İstanbul ve Ankara'da protesto gösterilerine de neden oldu. 1500'e yakın gösterici Nişantaşı'ndaki Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Konsoloslukuna yürüyüş düzenleyerek Sırpların Arnavutlara karşı uyguladığı şiddet politikasını protesto etti. Ankara'da da 150 kişilik Arnavut asıllı Türk vatandaşı, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Büyükelçiliği'ne siyah çelenk bıraktı. Göstericiler, " Sırp ordusu Kosova'dan defol ", " Kosova hürdür hür kalacak " diye sloganlar attı ve büyükelçilik kapısına, üzerinde " 3. Dünya Savaşı'na Hayır. Kosova'ya Özgürlük. Kosovalılar " yazısı bulunan siyah çelenk bıraktı.³⁶⁷ Almanya'nın Stuttgart kentinde yaklaşık 8 bin kişinin katıldığı gösteride Kosova'ya karşı yapılan Sırp müdahalesi protesto edildi. Gösteri sırasında, " Avrupa uyan artık " ve " Avrupa utansın " pankartları taşındı.

10 Mart 1998'de TBMM Başkanı Hikmet Çetin, Kosova'da genişleyecek bir çatışmanın Balkan savaşına yol açabileceğini ifade etti. NATO, BM ve AB'yi göreve çağırarak Çetin, "Sırlara gerekirse kuvvet kullanılacağı söylenmelidir" açıklaması ile Türkiye'nin Kosova sorununa karşı tutumunu bir kez daha vurgulamış oluyordu.

Temas grubunun ultimatoma taşıyan açıklaması sonucunda Sırp 10 Mart'ta Kosova'lı Arnavutlara görüşme önerisinde bulundu. Bu talep üzerine Kosova'daki Arnavutların lideri İbrahim Rugavo, Belgrad ile diyaloga hazır olduklarını bildirdi ve "Kosova sorununa tek çözüm bağımsızlıktır, diğer alternatifler kabul edilemez" dedi.

13 Mart 1998'de Sırbistan Kosova'ya karşı ses tonunu yumuşatmaya başlamış, Sırbistan üst düzey bir yetkilisini Arnavut liderlerle diyalog zeminini yoklamak üzere

³⁶⁷ *Hürriyet*, 9 Mart 1998, Kosova'daki kanı durdurun.

Kosova'ya göndermiş, Yugoslavya Başbakan Yardımcısı Zoran Liliç, Sırbistan Hükümeti'nin Kosova'ya “en üst derecede” özerklik vermeye hazır olduğunu, “Sırbistan'da Kosova'nın bağımsızlığını tartışacak siyasi bir ortam olduğunu sanmıyorum ancak uluslararası standartlara göre üst düzey özerkliği tartışmak için ortam müsait” açıklamasını yaptı. Belgrad, üst düzey yetkililerini Priştine'ye göndererek özerklik önerisinde bulunmuş ancak Kosova'da uluslararası bir arabulucuya karşı çıktığını açıklamıştır. Ancak Arnavutlar, Priştine'ye gelen Sırp heyetiyle görüşmeyi reddettiler. Belgrad'ın sürpriz bir gelişme ile özerklik önerisinin altında yatan gerçek yeni ekonomik yaptırımlarla karşı karşıya kalmak istememesinden kaynaklanmakta idi.

Öte yandan, 13 Mart 1998'de batılı devletler, Kosova'daki Arnavutlara uygulanan şiddeti durdurmak için Yugoslavya Devlet Başkanı Slobodan Milošević üzerinde baskı kurmaya çalışırken, BM Güvenlik Konseyi Belgrad'ı destekleyen sürpriz bir bildiri yayınladı. Bu bildiriye göre Yugoslavya'nın toprak bütünlüğü teyit edildi. Temas grubu ise daha önceden Kosova'daki ayaklanmayı bastırma yöntemleri değiştirilmediği takdirde, Belgrad'a yönelik, silah ambargosu ve malvarlıklarının dondurulması gibi bazı yaptırımlara başvurulacağını açıklamış, özellikle ABD ve İngiltere yaptırımlar için Güvenlik Konseyi desteğini sağlamaya çalışmıştır.

Tüm bu diplomatik girişimler ve çatışmalar devam ederken 22 Mart'ta Kosova'da Arnavutlar Sırların şiddetle karşı çıkmasına rağmen parlamento ve devlet başkanını seçmek için sandık başına gitti. Devlet başkanlığı seçimine, Rugova'nın başlıca muhalifleri olan Adem Demaçi başkanlığındaki Arnavut Parlamenter Partisi ile Kosova Kurtuluş Ordusu (UCK) seçimlere katılmazken 1992'de bu göreve seçilen Kosova Demokratik Birliği'nin (LDK) lideri İbrahim Rugova tek aday olarak katıldı. Sırp yönetiminin yasadışı olarak nitelediği seçimlerde toplam 13 parti yarıştı. Parlamento seçimlerinde 130 sandalyeli mecliste 12 sandalye Sırlara ayrılmıştı. Kosova'da yapılan seçimlerin ardından tansiyon daha da arttı. Başkan ve parlamento seçimlerine katılım %85.4'le yüksek olurken sandık başına giden ve yöneticilerini belirleyen Kosovalılar bağımsızlıkta ısrarlı olduklarını göstermiştir.

Kosova'da uygulanan şiddeti Amerikan Time Dergisi şöyle anlatıyordu : “ Sırlar Kosova'da Bosna benzeri kan döktüyor, masumları katlediyor, ancak çözüm daha zor görünüyor, Sırlar, Bosna'da olduğu gibi Kosova'da da kadın-çocuk demeden öldürüyorlar. 10 yaşındaki bir çocuğun alnının ortasından vurularak öldürülmesi, Sırp

vahşetini tüm çıplaklığıyla gözler önüne seriyor. Köyler, Sırp polisi tarafından sebepsiz yere basılıyor. Tarafları masaya oturtmaya çalışan Batı başarılı olsa dahi çözüm oldukça uzakta görünüyor. İzlenimler, tarafların uzlaşamayacağını gösteriyor.”³⁶⁸

Olaylara çözüm bulmak için Türkiye'yi Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in temsil ettiği altı ülkenin oluşturduğu Balkan Temas Grubu ve Balkan ülkeleri dışişleri bakanları Kosova'daki kanlı çatışmaların savaşa dönüşmesini engellemek için Bonn'da bir araya geldi ve Kosova sorununun çözümü için ortak hareket etmenin yolları arandı.

Kosova'da bağımsızlık isteyen Arnavutlar ile Sırp güvenlik güçleri arasında üç ay içinde ki gerginlik sonucu 20 Nisan 1998 tarihindeki bilanço şöyleydi: 104 kişi hayatını kaybetmiş, 44 kişi yaralanmış, 22 kişi kayıp, 3095 insan hakları ihlali gerçekleşirken 71 ev yandı.

Sorunların daha da büyümesine ve bir Balkan savaşı çıkmasına neden olacak açıklamalar yapılmaya devam ediliyordu. Sırbistan Arnavutluğu silah yardımıyla suçlarken, Arnavutluk'ta yayınlanan Koha Jon Gazetesi ise sınır şehirlerinden Tropoja'da tam anlamıyla savaş yaşandığını haber veriyordu. Arnavutluk Dışişleri Bakanı Paskal Miljo ise, ‘Belgrad, bizim Kosova’ya silah yardımı yaptığımız şeklinde asılsız iddialar ortaya atarak sorunu büyütmeye çalışıyor’ dedi. Kosova'da gerginlik yeniden tırmanışa geçerken Drenica bölgesinde çok sayıda köyün Sırp kuşatması altında olduğu bildiriliyor.³⁶⁹

Haziran 1998’de tüm diplomatik girişimlere rağmen Sırp’ın, Kosova’daki Arnavut azınlığa karşı yürüttükleri etnik temizlik artarak devam etti. Başkent Priştine'nin batısıyla Arnavutluk sınırı ve Drenica kenti arasındaki üçgen şiddetli çarpışmalara sahne oldu. 2 Haziran 1998’deki çatışmalarda Drenica ve Decani’de 2 Sırp polisi, Morina’da da 3 Sırp askeri öldü. Decani kentinde de 500 kişi Sırp güvenlik güçleri tarafından olası KLA eylemlerine karşı rehin olarak alıkondu. Decani ile Pec kentleri arasındaki köyler sürekli olarak topçu ateşi altında tutuluyor.³⁷⁰

9 Haziran’da Balkan Ülkeleri Dışişleri Bakanları İstanbul zirvesinde toplandı.

³⁶⁸ *Hürriyet*, 24 Mart 1998, Kosova Bosna yolunda.

³⁶⁹ *Hürriyet*, 20 Nisan 1998, Kosova’nın bilançosu:104ölü.

³⁷⁰ *Hürriyet*, 2 Haziran 1998, Kosova’da etnik temizlik.

Tüm Balkan ülkeleri Yugoslavya'ya Kosova konusunda büyük baskı uygulanırken Yunanistan, konunun deklarasyonda yer almaması için Belgrat'a destek verdi. Türkiye başta olmak üzere bütün ülkeler Kosova'daki olayların bir an önce önlenmesi gerektiğini vurguladılar. Dışişleri Bakanı Cem, Yugoslav Dışişleri Bakanı Zivadin Jovanoviç'in muhalefetine rağmen Kosova sorununu toplantının gündemine getirdi. Cem, “ Çok geç olmadan “ Kosova Sorununun çözümlenmesi için çağrıda bulundu. Cem, konuşmasında Kosova'da “ Her türlü şiddet ve aşırı güç kullanımının “ ve “ her türlü terör eyleminin “ derhal durdurulmasını isteyerek Türkiye'nin hem Yugoslavya yönetimi hem de Kosova'daki Arnavut azınlığa yönelik dengeli tutumunu vurguladı. Toplantıda Bulgaristan, Romanya, Makedonya Dışişleri Bakanları da Kosova'daki gelişmelerden duydukları endişeyi dile getirirlerken Yunan Dışişleri Bakanı Teodoros Pangalos bir yandan iyi ilişkiler içinde olduğu Arnavutluk'u kollarken, diğer yandan kararların oybirliğiyle alınacağını hatırlattı. Pangalos, “ Çoğunluğun azınlığa tahakkümüne izin veremeyiz “ diyerek, Yugoslavya'yı kınayan bir kararın alınamayacağını söyledi. Toplantıda Arnavutluk Dışişleri Bakanı Paskal Milo, Kosova konusunda en ağır konuşmayı yaparak Kosova'daki Arnavutların Bosna'daki gibi soykırım tehdidiyle karşı karşıya bulunduğunu, bir çok köyün yıkıldığını, yüzlerce masum kadın ve çocuğun öldürüldüğünü ve korku içindeki 20 bin göçmenin evlerini bırakarak Arnavutluk'a sığındığını anlattı Avrupa ülkelerine ve uluslararası kuruluşlara Kosova'da yaşanan trajedeyi durdurma çağrısını tekrarladı. Milo'nun Yugoslavya'ya ağır ithamlarda bulunması üzerine cevabi bir konuşma yapan Yugoslavya Dışişleri Bakanı Zivadin Jovanoviç “ Kosova bizim iç işimiz. Biz bölgede iç işlerine karışmama ilkesine saygı gösterilmesini istiyoruz “ dedi. ve sorunun çözümü için diyalog başladığını savunarak Kosova Yugoslavya'nın iç sorunu olduğu tezine dayanarak, deklarasyonda yer almasına kesinlikle karşı çıktı. Yunanistan dışındaki diğer ülkeler ise sorunun deklarasyonda yer alması yönünde tavır koydular. Konferansı gözlemci olarak izleyen Batılı büyükelçilerin de sorunun deklarasyona girmesi için faaliyet gösterdiler. Yugoslavya, Kosova sorununu “ iç meselesi “ olarak gördüğü için İstanbul Deklarasyonu'nda yer verilmesine karşı çıkınca devreye uzlaşma formülü girdi. Bu formül uyarınca Yugoslavya dışındaki altı Balkan ülkesi ayrı bir belge yayınladı, ancak, Yugoslavya'yı da Balkan diyalogu dışına itmeye özen gösterdi. Buna karşılık, Yugoslavya da konferansın ikinci belgesi olan ve Kosova sorununun ele alındığı başkanlık bildirisinde kendisine atıfta bulunulmasına karşı çıkmadı.

Konferans sonunda üç ayrı belge yayınlandı. Ortak bildiri niteliğindeki İstanbul Deklarasyonu'nda Balkan ülkeleri arasında ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi için daha fazla çaba harcanacağı vurgulandı. Toplantının en önemli başarılarından biri de Türkiye'nin 'iyi komşuluk ilişkiler şartı' önerisinin kabul edilmesi oldu. Bu konudaki hazırlıkların hemen başlaması için harekete geçildi. Bölgede güvenliğe katkıda bulunacak çokuluslu güç oluşturulması çalışmalarının da devamına karar verildi. İkinci belge olan, Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in hazırladığı başkanlık metninde ise konferansta Kosova sorunu hakkında yapılan tartışmaların dökümü yer aldı. Bu belgede Kosova'daki Arnavutlar'la Belgrad arasında başlayan diyalogun devamı için çağrı yapıldı. Belgede bölgedeki şiddet ve aşırı güç kullanımı ile her türlü terör eylemleri kınandı. Yugoslavya dışındaki 6 ülke Kosova konusunda ayrı üçüncü bir belge yayınladı. Türkiye'nin dönem başkanlığını yaptığı Balkan Konferansı'nda olumlu bir anlaşmaya varılmış ancak çatışmaların devam etmesi ise engellenememiştir.

Çatışmaların halen devam etmesi Sırbistan'ın samimi olmadığını, bunun bir oyalama taktiği olduğu ve aslında bu etnik temizlik hareketi yıllar öncesinde planlanmış ve safha safha uygulandığını göstermekte idi. Bunun işaretleri ise yıllar önce kendisini göstermekte idi. Daha 1989 yılında Sırbistan'ın, Kosova'nın özerkliğini fesh etmesinden sonra, Sırp politikacılar, kendi liderliklerini Kosova Arnavutları'nın trajedisi üzerine inşa etmişlerdi. Başta Slobodan Miloseviç olmak üzere Sırp radikal milliyetçisi olarak tanınan ve Sırbistan hükümetinin Başbakan yardımcısı koltuğuna oturmayı başaran Voislav Şeşel'in şu sözleri dikkat çekici idi: " Kosova Arnavutlarını dağlar ötesine kovmak ve onların gözlerini paslı çatallarla oymak lazım " demiştir. İşte yıllar önce söylenen bu sözler o günlerde Kosova'da gerçekleşmeye başlamış, Sırp güçlerinin bombardımanında, birçok sayıda köy haritadan silinmişti.

Kosova İnsan Hakları Konseyi'ne göre, sadece bölgenin güneybatısında bulunan Beçar'da, 29 Mayıs'tan bu yana 54 Arnavut, Sırp tarafından öldürüldü. Bölgede, 45 ceset hala yollarda ve ovalarda yatıyor. Sırp keskin nişancılarının tehdidinden dolayı, bu cesetlerin kaldırılması şimdilik mümkün değil.³⁷¹ Yanan köylerini, mallarını mülklerini bırakan 10 binlerce Arnavut, sadece canlarını kurtarmak için, kayalık dağları günler süren bir yürüyüşle aşarak, Arnavutluk'a sığınmayı başardılar. İşte Kosova'da bütün dünyanın gözleri önünde katliam yaşanıyor.³⁷²

³⁷¹ *Hürriyet*, 9 Haziran 1998, Kosova'da planlı etnik temizlik.

³⁷² *Hürriyet*, 9 Haziran 1998, Avrupa Birliği'nden Belgrad'a yaptırım.

Haziran ayında devam eden bu Sırp vahşeti, ABD'de askeri müdahale tartışmalarını başlatırken, AB'yi de harekete geçirdi. AB Yugoslavya'nın Kosova politikasını protesto için, Avrupa ülkelerinin, bu ülkede yeni yatırımlar yapmalarını yasakladı. Lüksemburg'da bir araya gelen AB Dışişleri Bakanları'nın ortak açıklamasında, bu yaptırımın uygulanması için, Avrupa Komisyonu'nun gerekli önerilerde bulunmak üzere derhal harekete geçeceği belirtildi. İngiliz Hükümeti'nin ABD ile birlikte, BM'den askeri müdahale için izin isteyeceğini belirten Blair, 'Biz Sırbistan'ı bölmek, Kosova'yı Sırbistan'dan ayırmak niyetinde değiliz ama, Bosna'da dersimizi aldık. Kosova'nın Bosna olmasına izin vermeyeceğiz' dedi. Danimarka Başbakanı Rasmussen ise 'Sırp lider Miloseviç'e Kosova'da yaşanan olayların devam etmesine izin verilmeyeceği konusunda net sinyal vermeliyiz. Miloseviç, askeri müdahale dahil, her türlü önlemin alınacağını bilmelidir.' dediler.³⁷³

Tüm bu uyarılara rağmen Miloseviç ambargoya aldırmadı ve katliamlarına devam ederek Arnavutluk'a göçe zorlamaya devam etti. Bu haliyle katliamlarla Bosna Hersek vahşetini bir kez daha tekrarlamaktan çekinmeyeceğini ortaya koyuyordu. Beş yıl önceki etnik temizliği şimdi yeniden pratiğe geçiriyor. 'Büyük güç' olduğunu ve Balkan'da sözünün geçtiğini ispatlamak sevdasındaki Rusya için her türlü operasyona karşı çıkıyor. Rusya'nın BM'de veto uygulayacağı ve tüm ciddi alternatiflere taş koyacağını işaretlerini veriyordu.

13 Haziran 1998'de Kosova'da bağımsızlık yanlısı Arnavutlarla Sırp polis güçleri arasında çatışmalar tüm Kosova'ya yayılırken, Kosova'nın batısındaki Carkova bölgesinde saldırılar yoğunlaştı, Sırp köyleri top ateşine tuttu ve birçok köy yakıldı. Mülteci durumuna düşen ve Arnavutluk'un kuzeyine kaçan 12 bin mülteciye BM Yüksek Mülteciler Komiserliği havadan yardım paketleri ulaştırdı. Bu arada NATO, Kosova'daki etnik temizliğin son bulması için olası bir askeri müdahale planı yapılırken 16 Haziran'da harekete geçerek NATO üyesi 13 ülkeye ait savaş uçakları Sırp hava sahasına girmeden Belgrad'a gözdağı vermek üzere Arnavutluk ve Makedonya'da hava tatbikatı yaptı. Rusya ise NATO tatbikatını onaylamadığını açıklayarak NATO nezdindeki temsilcisini ülkesine çağırdı. Rusya'nın bu tutumu Kosova konusunda uluslararası bir konsensus oluşturulması çabalarına darbe vurmakta idi. 'Kararlı Şahin' adı verilen operasyona İngiltere, Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, Norveç, Danimarka, Yunanistan, Portekiz ve İspanya'dan 84 uçak katılırken harekate

³⁷³ *Hürriyet*, 11 Haziran 1998, Kosova'daki yılan.

Türkiye'den de F-16'lar katıldı.³⁷⁴

16 Haziran'da Yeltsin-Miloseviç görüşmesinin ardından Moskova'dan Rusya lideri Boris Yeltsin tarafından yapılan açıklamada Sırbistan Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç'in etnik çatışmaların sürdüğü Kosova'daki Arnavutlar'ın lideri İbrahim Rugova ile masaya oturmaya hazır olduğu açıklandı. Yeltsin, Kosova sorununun çözülmesinde Moskova'daki diyalogun etkili olmasını umut ettiğini söyledi. Ancak bu açıklamalar devam ederken 21 Haziran 1998'de Kosova cehenneme dönmüş Arnavutlar ile etnik temizlikte kararlı Sırp'lar arasında şiddetli çarpışmalar devam etmekteydi. Halk, evlerini terk ediyor, dağlar boyunca, kilometrelerce yol katedip, günlerce aç, susuz, bitkin insanlar Arnavutluk'a ulaşıyorlar. Sırp'lar bir hafta önce Moskova'da evlerinden ayrılmak zorunda kalan on binlerce Arnavut'un Kosova'ya dönebilmelerini öngören uzlaşmaya rağmen ve BM Mülteciler Komiserliği ise Sırp yetkililerinin ikazlarına rağmen uzlaşmaya riayet etmediler.

23 Haziran 1998'de NATO'nun tüm girişimleri ve gözdağına, Rusya'nın arabuluculuk girişimlerine rağmen Kosova'da çatışmalar giderek yayıldı. Sırp baskısı yüzünden zorunlu olarak göç yollarına düşen onbinlerce kişi, canlarını tehlikeye atarak dağ yollarından Arnavutluk'a ulaşmaya çalıştı. Ancak Arnavutluk sınırının Sırp'lar tarafından çevrilmesi üzerine günde yaklaşık 400 mülteci Karadağ'a göç ederken Sırp güvenlik güçleri ile silahlı Arnavutlar arasında ülkenin batısını doğuya, kuzeyini güneye bağlayan yolların kontrolünü ele geçirmek için çatışmalar sürdü. Başkent Priştine'nin 50 kilometre dışında, doğuyu batıya bağlayan yolda şiddetli çatışmalar yaşandı. Bu gelişmeler yaşanırken Rusya çatışmaların sona ermesi için Temas Grubu'ndan Sırp'lara Kosova'dan çekilmeleri için daha fazla zaman vermelerini istedi. Dışişleri Bakan yardımcısı Nikolai Afanyevsky ise tansiyonun düşürülmesi için Priştine ve Belgrad'ta temaslarda bulundu.

Bölgedeki çekişme ve çatışmaların perde arkasında ekonomik sebepler de oldukça önemli yer tutmakta idi. Bunlar arasında altın, gümüş, kurşun, çinko ve kadmiyum çıkarılan Trepca maden ocakları 2005 yılından beri büyük bölümünün işletilmesi özellikle Almanya olmak üzere ABD tarafından yapılmakta idi. Sırbistan'ı uluslararası toplulukla karşı karşıya getiren Kosova sorununun arka perdesinde etnik ve dinsel çatışmalara ilave olarak Kosova'nın kalbinde yatan büyük zenginlik rol oynadı. Tarihi Romalılara kadar dayanan altın ve gümüş çıkardığı madenler İkinci Dünya

³⁷⁴ *Hürriyet*, 17 Haziran 1998.

Savaşı öncesinde İngilizler tarafından işletilmişti. Alman orduları savaş sırasında Kosova'yı işgal ettikten sonra Priştina'nın yönetimini İtalyanlara bırakırken, madenlerin yönetimine el koydular. 1941 yılından sonra Alman ordularının cephane, silah ve denizaltı akümülatörlerinde kullanılan madenlerin büyük bölümü Trepca'dan temin edildi. Trepca madenine özel önem veren Sırlar, burada çalışan Arnavut işçilerin sayısını da sistemli bir şekilde azalttı. Çünkü bu maden aynı zamanda, Sırlara karşı Arnavut başkaldırısının başladığı yer olarak görülüyor. Trepca maden kompleksi, dünyanın üçüncü büyük eritme kapasitesine sahip ve madenlerin işlendiği 17 ayrı tesisi de bünyesinde barındırıyor. Metalürji ve kimya sanayi ile elektrikten otomobil aküsüne kadar uzanan enerji sektörünü besleyen madenler Fransa, İsviçre, Yunanistan, İsveç, Çek Cumhuriyeti, Rusya ve Belçika'ya ihraç ediliyor.³⁷⁵ Miloseviç Yönetimi'nin baskılarına direnen Arnavutlar ilk kez bu madende eyleme geçerek açlık grevine gittiler. Bir zamanlar madendeki işgücünün % 50'sini Arnavutlar oluştururken, bu oran % 20'lere kadar düştü. 24 Haziran 1998'de İngiliz The Independent Gazetesi'nin Ortadoğu ve Balkanlar uzmanı Robert Fisk'in kaleme aldığı habere göre, Kosova'daki Sırp-Arnavut kavgasının arkasında, bölgenin altın ve maden zenginliği yatıyor. Kosova'daki toplam 14 Ocak'tan oluşan Trepca madeninden çıkarılan altın, gümüş, kurşun, çinko ve kadmiyum madenlerinin toplam rezerv değeri 3 milyar sterlini (1.3 katrilyon lira) ve sağlanan bu büyük gelir, Yugoslavya Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç'in Kosova'ya duyduğu 'sevgi'nin nedenini de çok iyi açıklıyor. Trepca madeninin müdürü Sırp Novak Bijeliç, 'Ölürüz ama, bu madeni bırakmayız. Bizlerin geleceği burada yatıyor. Burası bizim evimiz. Biz Trepca uğruna ölümü bile göze alırız' diyor.³⁷⁶

25 Haziran 1998'de Kosova'da gergin günler yaşandığı ve çatışmaların giderek başkent Priştine'ye yaklaştığı günlerde Bosna'daki barış sürecini hazırlayan ve ABD tarafından BM Büyükelçiliği'ne atanan ABD özel temsilcisi Richard Holbrooke, Kosova'da akan kanın durdurulması için Belgrad'ta temaslarda bulunurken 25 Haziran 1998'de Belgrad'ta Yugoslavya Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç ile bir araya geldi. Dört saat süren bu görüşmenin ardından yaptığı açıklamada, Kosova'da barışçıl bir çözüme ulaşılması için giderek vaktin daraldığı uyarısında bulundu. Miloseviç'ten barışa son bir şans tanınmasını isteyen Holbrooke, Kosova'ya geldi. Ancak elinin boş döndüğünü Kosova'nın patlama noktasında olduğunu ve Kosova Kurtuluş Ordusu'nun

³⁷⁵ www.Prizrenliler.org 1 Aralık 2007. *Balkanlıların SesiPrizrenlilerin*, Doğruyol Türk Kültürü ve Sanat Derneği.

³⁷⁶ *Hürriyet*, 24 Haziran 1998, Amaç Kosova'nın altın madenleri.

denetiminde Malişeva iline bağlı Kosova'nın bölümüne elektrik enerjisi üretimini sağlayan kömür yataklarının olduğu stratejik Kieva köyündeki gelişmelerin iç savaşı tutuşturabileceğini bildirdi.³⁷⁷ 28 Haziran 1998'de Kosova Kurtuluş Ordusu yetkilileri ile görüşen Holbrooke'un umutsuz tablo çizerek 'Barış için son şansımızdı. Kosova'ya sihirli bir çözüm bulamadık ve gerginlikten Sırp'lar sorumlu, çok silahları var' demiştir. 28 Haziran 1998'de Gözlemciler, " Kieva, Avrupa'nın en tehlikeli noktası. Kurtuluş Ordusu bu köyü ele geçirirse Kosova'nın orta kesimindeki militanların kuzeybatı ile bağlantısı sağlanır. Ancak Sırp'lar da karşı saldırıya geçerse topyekün savaş patlak verir ve bölge için tam bir felaket olur " uyarısını yapıyorlar.³⁷⁸

7 Temmuz 1998'de ilk Türk Başbakan olarak Kosova sorununda görüş alışverişinde bulunmak üzere Makedonya'yı ziyaret eden Mesut Yılmaz, Başkent Üsküp'te çok sıcak bir ilgiyle karşılandı. Makedonya Başbakanı Branko Crvenkovski, "Türkiye ile savunma sanayii ve siyasi konularda işbirliğini artırmayı amaçladıklarını belirterek, "Bölgeyi tehdit eden Kosova sorunu konusunda ise Türkiye ile benzer değil, aynı görüşteyiz" derken³⁷⁹ Heyetlerarası görüşmelerin ardından iki ülke başbakanları, ticari işbirliğini artırmaya yönelik girişimler, ticaretin liberalleştirilmesine dönük ortak bildiriye imza atarken, çalışma bakanları da iki ülke arasındaki sosyal güvenliği sağlayan anlaşma imzalandı. YÖK Başkanı Kemal Gürüz ise Makedonya Devlet Bakanı Naumovski ile iki ülke üniversitelerinden mezun olanların diplomalarının denkliğine dönük anlaşmaya imza attılar. İkili ilişkilerin yanısıra bölgesel işbirliği konularında görüşmeler yapıldı. Yılmaz, "Kosova sorunu ile ilgili görüş alışverişinde bulunduk. Bölgesel barış açısından önemli olan bu konuda görüş birliğinde olduğumuzu gördük" dedi. Bu görüşmeler arasında ulaşım ve kültür konularında da bir takım anlaşmalar sağlandı. Bunlar arasında THY'nın İstanbul-Üsküp seferleri 7 Temmuz'da başladı, Atatürk'ün askeri liseden mezun olduğu Manastır'da da Türkiye'nin Fahri Başkonsolosluğu'nun açılacağı, Cumhuriyet'in 75'inci, Atatürk'ün ölümünün 60'ıncı yılında Manastır'da bir de sempozyum düzenlenmesi ve Üsküp'te de Türk Kültür Merkezi'ni faaliyete geçirme konularında fikir birliği sağlandı.

Yugoslavya Temas Grubu ise yaptığı toplantıda Kosova'daki taraflara derhal ateşkes ilan etmeleri çağrısı yaptı. Ancak bu çağrıya ne kadar uyulacağı konusunda tereddütler vardı, çünkü Kosova'da Sırp'ların saldırıları durmak bilmiyordu ve Miloseviç

³⁷⁷ *Hürriyet*, 25 Haziran 1998, Kosova'da çatışmalar başkente dayandı.

³⁷⁸ *Hürriyet*, 28 Haziran 1998, Balkan savaşı çıkarsa Kieva'dan çıkar.

³⁷⁹ *Hürriyet*, 07 Temmuz 1998, 1998 Merhaba Üsküp.

hiç geri adım atmıyordu. Miloseviç sivil Arnavutlara karşı güç kullanırken Kosova'da İbrahim Rugovan'ın benimsediği barışçı politikaların önünü tıkamaktaydı.

Bu dönemde Türkiye diplomatik girişimlerini en üst düzeyde sürdürmeye ve aktif bir politika izlemeye devam etmiştir. Bu bağlamda Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel; yanında Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Devlet Bakanı Yücel Seçkiner, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Prof. Nami Çağan ve TBMM Dışişleri Komisyonu Başkanı Murat Karayalçın, işadamları, üst düzey bürokratlar ve diplomatlarla Kosova sorunu başta olmak üzere iki ülkeyi ilgilendiren ortak bölgesel konular üzerinde görüş alışverişinde bulunmak için resmi ziyaretlerde bulunmak amacıyla 15 Temmuz'da Arnavutluk'a gitti. Demirel'in kalabalık ve önemli isimlerin olduğu bir heyetle gerçekleştirdiği bu ziyaret Türkiye'nin Arnavutluk ve bölge politikalarına karşı ne kadar hassas olduğunu ve ciddi şekilde önem verdiğini göstermektedir.

16 Temmuz 1998'de Demirel, parlamentoya hitaben yaptığı konuşmada, Kosova'daki durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini belirterek, Sırp saldırganlığının önlenmesi için uluslararası kamuoyuna çağrıda bulundu. Türkiye'nin her türlü barış misyonuna katılmaya hazır olduğunu kaydeden Demirel, 'Arnavutluk'u bu zor günlerinde ziyaret etmemin amacı, Türkiye'deki 65 milyon kardeşinizin her zaman sizin yanınızda olduğunu bir kere daha dünyaya ilan etmektir' dedi. Demirel, 'Saldırgan etnik milliyetçilik gibi artık tarihin karanlık sayfalarında kalması gereken çağdışı yöntemlerin, akla ve sağduyuya galebe çalması neticesinde Bosna-Hersek'te yüzbinlerce masum insan hayatını kaybetmiş, büyük acılar yaşanmıştır. Uluslararası kamuoyunun Bosna'da olduğu gibi Kosova sorununda da uyarılara kulak asmadığını belirten Demirel, Türkiye'nin, Bosna'da işlenen insanlık suçlarının Kosova'da tekrarlanmaması için mücadele ettiğini belirterek şöyle konuştu: 'Bu bağlamda, Kosova'ya, etnik kökenleri ne olursa olsun tüm Kosovalıların insan ve yurttaşlık haklarını teminat altına alınması yönünde taraflar arasında diyalogun vakit geçirilmeksizin başlatılması ve yerlerinden yurtlarından olmuş insanların en kısa sürede geri dönüşlerinin sağlanması gerektiğine inanıyoruz.'³⁸⁰

Bu sırada Kosova'da Arnavutlar ile Sırp güvenlik güçleri arasındaki çatışmaların hızla yayılmaktaydı ve çatışmalar ülkenin en büyük sanayi bölgesi olan İpek bölgesine kaydı. Kurşun ve çinko madenlerinin bulunduğu, ülkenin kuzeybatısındaki Trepçe'de de

³⁸⁰ *Hürriyet*, 16 Temmuz 1998, Demirel'den Arnavutlara tam destek.

Sırp güvenlik güçleriyle Kosova Kurtuluş Ordusu (UCK) arasında çatışmalar artarak devam etti.

20 Temmuz 1998'de ABD Senatosu, oybirliğiyle onaylanan ancak bağlayıcılığı olmayan kararında katliam yapmakla suçlanan Yugoslavya Cumhurbaşkanı Slobodan Miloseviç savaş suçlusu olarak Lahey Uluslararası Savaş Suçluları Mahkemesi (USSM) önüne çıkarılmasını istedi. Richard Holbrooke yaptığı açıklamada, Miloseviç'in "sorunun esas nedeni" olduğunu belirtirken, Miloseviç'i, Kosova'daki çatışmaların da baş sorumlusu olarak gösterdi.³⁸¹

21 Temmuz 1998'de Balkanlarda durum giderek gerginleşti. Kosovalı Arnavutlara karşı düzenlenen operasyonlarda Sırp toplarının Arnavutluk'a isabet etmesi üzerine Arnavutluk ordusu alarma geçirildi. Kosova şiddetli çatışmalara sahne olurken Arnavut Yönetimi, Yunanistan'dan olayların yatıştırılması için arabuluculuk istedi. Diğer yandan Kosova'da ABD'nin başını çektiği barış girişimlerine rağmen son haftalarda giderek şiddetlenen çatışmalar iç kesimlerdeki 20 bin nüfuslu stratejik Orahovac kasabasında yoğunlaştı, kasabının kontrolü için, Kosova Kurtuluş Ordusu (UCK) ile Sırp güçler arasında hafta sonunda başlayan şiddetli çatışmalar devam etti. Bölge kan gölüne dönerken, canlarını kurtarmak isteyen Orahovacılar çareyi dağlara kaçmakta buldu. Priştine'nin 50 kilometre güneybatısında yer alan Orahovac'ın ele geçirilmesi Kosova'nın çeşitli merkezleriyle bağlantılıyı sağlayan stratejik ana yolun kontrolünün ele geçirilmesi anlamına gelmekte idi.

24 Temmuz'da tüm dünyanın gözü önünde cereyan eden Kosova trajedisinde, çatışmalarda Sırp kadın, çocuk, ihtiyar demeden etnik temizlik hareketine devam ediyorlardı. Ülkenin iç kesimlerindeki Rautsa'da korkunç bir katliama girişen Sırp caniler, etnik temizlik amaçlarına ulaşabilmek için, hamile kadınlarla çocukları bile öldürüyorlardı. Erkekleri elektrik direklerine asan, zırhlı araçların arasında gerekerek işkenceden geçiren Bosna'da akıttıkları kana doymayan Sırp'ların katliamdan kurtulan görgü tanıkları, sivillerin el ve ayaklarının kesildiğini, gözlerinin oyulduğunu, saman yığınları içinde diri diri yakıldıklarını anlatıyor. Sırp'ların kadın, çocuk, ihtiyar demeden katlettiği onlarca Arnavut arasından kimliği belirlenenlerin isimleri gazetelerde yayınlandı; ancak kimliği teşhis edilemeyen cesetler, üzüm bağlarına ve evlerin avlularına gömüldü. Görgü tanıkları, cesetlerin Rautsa sokaklarında etrafa saçıldığını,

³⁸¹ *Hürriyet*, 20 Temmuz 1998.

Sırp vahşetinden kaçan Arnavutların bu cesetlerin üzerinden atlayarak geçtiğini anlatıyor. Arnavut kaynaklarına göre, Sırp güvenlik güçleri, masum sivilleri esir alarak direklere bağladı ve Kosova Kurtuluş Ordusu'na karşı canlı kalkan olarak kullandı. Kosova Demokratik Birliği'nin adının açıklanmasını istemeyen Rautsa'daki bir yetkilisi şunları anlattı: “Sırp, Rautsa'da ele geçirdikleri Arnavutları elektrik direklerine asarak idam ettiler. Bazı soydaşlarımızı da zırhlı araçların arasına bağlayıp sonra bu araçları ters yönde hareket ettirerek işkenceden geçirdiler. Bazı sivillerin el ve ayaklarını kesip gözlerini çıkardıktan sonra öldürdüler. Evlerden çıkardıkları insanları avlulara yığılan samanların içinde diri diri yaktılar. Kaçanları sırtlarından vurdular...” Sırp, bir gece yarısı gerçekleştirdiği katliamdan canını kurtarabilen bir görgü tanığı da yaşadığı dehşeti şöyle anlattı: “400-500 kişi hep birlikte Şeyh Muheddin Tekkesi'ne sığınmıştık. Aramızda çok sayıda hamile kadınla yaşlılar ve çocuklar vardı. Ortalığa karanlık çöktükten sonra, kasabadan bir an önce çıkabilmek için gizlice kaçmak üzere harekete geçtik. Tekkeden çıktuktan birkaç metre sonra karşımıza aniden Sırp güvenlik güçleri çıktı. Havaya uyarı ateşi açtıktan sonra yere yatmamızı söylediler. O sırada başka Sırp da geldi. Ben cesaretimi toplayıp koşmaya başladım. Geride bıraktığım manzara korkunçtu. Silahlar arka arkaya patlıyor, insanlar çığlık çığlığa yere devriliyordu.” Sırp, saldırıları sırasında 250 Arnavutu tutuklayarak, Rautsa'nın güneyindeki Prizren kentine götürdükleri ve sorguladıkları öğrenildi. Bu sorgudan sonra serbest bırakılan bazı Arnavutlar, tutsaklık günlerinde aç ve susuz bırakıldıklarını söylediler.³⁸²

28 Temmuz 1998'de Kosova'daki çatışmalar iyice şiddetlendi. Etnik temizlik operasyonlarına hız veren ve başkent Priştine'yi batıdaki en büyük yerleşim merkezi İpek'e bağlayan stratejik karayolunu hedefleyen Sırp polisi, kanlı çatışmaların ardından Lapusnik kasabasını tam denetimleri altına aldı. Bahsedilen kasaba, Kosova Kurtuluş Ordusu'nun Arnavutluk'tan desteğinin geldiği nokta olması açısından oldukça önemli bir mevkiide bulunmakta idi.

Sırp, Kosova'yı tam anlamıyla ikinci bir Bosna haline getirirken Batı da sadece diplomatik girişimlerle yetinerek sanki sonradan suçluları yakalamak için etnik temizliğin bitmesini bekliyor görüntüsü oluşmaya başlamıştı. Miloseviç Kosova'daki operasyonların ve çatışmaların sona erdiğini duyurmasına karşın Sırp saldırıları şiddetlenmiş, Kosova Kurtuluş Ordusu ile Sırp güvenlik güçleri güneybatıdaki

³⁸² *Hürriyet*, 24 Temmuz 1998, Hamileleri bile öldürüyorlar.

Drenica'da kıyasıya çarpışmaya devam etmiştir. Bosna Hersek'teki gibi etnik temizliğe girişen Sırlar, Arnavutların evlerini, köylerini yağmalıyor, yakıyor, bombalıyor ve çocuk, kadın, yaşlı demeden öldürüyordu. Can derdindeki Arnavutlar dağlara, ormanlara ve komşu ülke Arnavutluk'a kaçıyor. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, beş aydır süregelen çatışmalar yüzünden yollara dökülen mülteci sayısını 180 bin olduğunu açıkladı.³⁸³ Bölgedeki yabancı kaynaklar, Kızılhaç yetkililerinin çatışma bölgesinde, içinde en az 500 Arnavut'un cesedi bulunan bir toplu mezar bulunduğunu öne sürüyor. Kosova'nın en etkin yayın organlarından Kohaditore gazetesinin sahibi Veton Surri, Amerikalı arabulucu Christopher Hill ile yaptığı görüşmede şu bilgileri verdi: “Polisler Arnavutlar'ın evlerini yaktılar, eşyalarını gözlerimizin önünde çaldılar. Bu savaş sivillerin en çok öldürüldüğü savaşlardan biridir. Traktörlerle evlerinden kaçan sivilleri Sırlar yollarda öldürdü. Oysa onların yatacak yeri, yiyecek ekmeği ve içecek suları bile yok. Burada büyük felaket yaşanıyor. Bu saldırıyı düzenleyen Sırların amaçları Arnavutları evlerinden sürerek, onların bir daha geri dönmemesi sağlamaktı.” Bölgede konuşulan en son bilgiye göre, traktörlere ve römorklara yığılarak, eşyalarını bile alamadan kaçan 12 bin kadar Arnavut kökenli Kosova'lı Cerovik ve Çabiç ormanlarında yaşamaya çalışıyor.³⁸⁴ Canlarını kurtarmak için sıcak savaşın yaşandığı bölgelerden kaçan Arnavut halk bu kez de açlıkla, salgın hastalıkla karşı karşıya kalmış, Kosova'nın orta kesimindeki Malişeva kasabası çevresindeki dağlara sığınan yaklaşık 200 bin Arnavut su ve tuz kaybından peşpeşe bebek ölümleri yaşamıştır.

Yugoslav güçleri Şubat-Eylül 1998 arasında Kosova'daki 1335 kasabadan 311'ine saldırmıştır ve bu saldırıların sonucunda 266'sı ağır silahlarla tahrip olmak üzere 217'si tamamen boşaltıldı ve beş yüz bin kişi yerinden edildi.

7.3. Yugoslavya Bunalımı, Dağılma Süreci (1990-1993) ve Sonrasında Türkiye'nin Politikası

Türkiye, İtalya ve Almanya'nın yayılmacı politikalarına karşılık bölgede istikrar ve barışın sağlanması ve devamlılığı için Balkanlar'da Atatürk'ün girişimleri ile Yugoslavya'da birlik içinde olmak üzere 1934'te Balkan Antantı ve daha sonra 1953'te Balkan Paketi ile Yugoslavya ile geçmişte iyi seviyede ilişkiler sürdürmüş,

³⁸³ *Hürriyet*, 28 Temmuz 1998, Kosova'da Sırp çemberi daralıyor.

³⁸⁴ *Hürriyet*, 6 Ağustos 1998, 1998 Dramın binbir yüzü.

1960'lı yıllarda da çeşitli Balkan İşbirliği Toplantıları'nda birlikte yer almıştır.³⁸⁵ Soğuk Savaş döneminin bağlantısız ülkesi olan Yugoslavya ile olan ilişkiler Tito döneminde de normal seviyede sürdürülmüştür. 1980'de Tito'nun ölümü ile sallanmaya başlayan ve 1990'da başlayan dağılma sürecinde de Türkiye bu ülke ile olan ilişkilerini önemli derecede bir değişiklik olmadan sürdürmüştür. Dağılma sürecinde Sırp liderler tarafından Yugoslav Cumhuriyetleri'nin ayrılıkçılıklarına destek vermekle suçlanmasına rağmen, aslında Türkiye son ana kadar eski Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü korumasından yana bir politika izlemiştir.³⁸⁶

Sırbistan'ın sınırları içindeki Kosova ve Sancak'ta 1980'lerin başından itibaren giderek artan Sırp baskıları Ankara'da hoş karşılanmamış ve tedirginliğe sebep olmuşsa da Türkiye eskiden olduğu gibi geleneksel çizgisinde değişiklik yapmadı ve Yugoslavya'yı bir bütün olarak görmeye ve etnik ya da dinsel bağları öne alan bir politika izlememeye kararlı olmuştur.³⁸⁷

Bunun yanı sıra 1980'li yıllar boyunca Sırbistan'ın % 90'ı Müslüman olan ve yaklaşık 50.000 kadar Türk'ün yaşadığı Kosova'da, baskılar ve yoğun insan hakları ihlallerini göz ardı etmesi mümkün değildi ancak Türkiye'nin ayrılıkçı Arnavut milliyetçiliğine desteklemesi içinde bulunulan konjektür açısından mümkün olmadığından Türkiye Kosova konusunda ihtiyatlı davranmıştır. Diğer taraftan Arnavutların Türklere karşı asimilasyonu nedeniyle de Kosova'daki Türklerle Arnavutlar arasındaki ilişkiler çok sıcak olmamıştır. Kosova bu nedenle, eski Yugoslavya'daki diğer Cumhuriyetlerle karşılaştırıldığında Türkiye'nin desteğini en az gören ülke olmuştur. Bu bakımdan Kosova, Balkanlardaki diğer ülkelere farklı olarak Türkiye için kesin tavır sergilemesi en zor olan ülke olmuştur.³⁸⁸ Ancak bunlara rağmen Kosova'nın sürgündeki Cumhurbaşkanı Ibrahim Rugova, 11 Şubat 1991'de Ankara'yı ziyaretinde Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından kabul edilmiştir.³⁸⁹ Kosova, aslında Balkanlarda Arnavut ve Sırp ulusal davalarının çatışma alanı ve Balkanlar'da daha geniş Arnavut sorununun da temelini teşkil etmektedir. 1989 yılında çıkan bu soruna Türkiye, taraf olmamaya özen göstermiştir. Bu durum Belgrad

³⁸⁵ Oral Sander, *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1960)*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1969, s.52.

³⁸⁶ Fahir Sönmezoglu, *Türk Dış Politikası Analizi*, Der Yayınları, 1994, s.163; İsmail Soysal *Dağılan Yugoslavya ve Bosna Hersek Sorunu: Olaylar, Belgeler 1990-1996*, OBİV, İstanbul, 1997, s.75.

³⁸⁷ Kut Şule, "Yeni Balkan Savaşı Senaryolar", Türkiye Günlüğü Dergisi, sayı 34, Mayıs-Haziran 1995, s.30.

³⁸⁸ Kut, a.g.m., s.30.

³⁸⁹ Soysal, a.g.e., s.228.

tarafından üstü kapalı memnuniyetle karşılanırken Arnavutlar'ın üstü kapalı da olsa tepkilerine neden olmuştur.

Bu ülkenin 1991 yılında Sovyetler Birliği ile birlikte dağılması ile Türkiye, kuzey, doğu ve batı'da yeni sınırlara ve komşulara sahip olmuş ve bu dönemde Türkiye için sınır ve bölge komşularıyla ilişkiler özel bir önem taşımıştır. Dağılmanın sonucu olarak başlayan çatışmalar Türkiye'yi doğal olarak etkilemiş ve bu gelişmeler Türkiye'nin eski geleneksel politikası dışına çıkarak yeni bir dış politika izlemesini gerektirmiştir. Bu yeni Balkan oluşumunda Türkiye bölge ülkeleri ile ilişkilerini daha serbestçe geliştirebileceği bir konjektür yakalamıştır. Bu bağlamda Yugoslavya ile uzun bir aradan sonra 1988 yılında Belgrad'da, 1990 yılında ise Tiran'da toplanan Balkan Ülkeleri Dışişleri Bakanları Toplantısı'nda bölgesel işbirliği için bir araya geldiler. “ Türkiye, 1990 sonlarında SSCB, Romanya ve Bulgaristan'a önerdiği Karadeniz Ekonomik İşbirliği Projesi'ne KEİ örgütünün kurucu üyelerinden olmasını istemiştir.”³⁹⁰ Ama “ Yugoslavya'nın 1990'da dağılma sürecine girmesiyle, Balkan ülkeleri toplantısı yapılamadı ve KEİ işbirliği örgütünün oluşum sürecinde Yugoslavya'nın dağılması nedeniyle üyelik daveti yapılamadı.”³⁹¹ Türkiye'nin bu tavrından da anlaşılacağı üzere dağılma sürecindeyken dahi bu teklif götürülmüş ve her düzeyde Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün ve birliğinin korunması gerektiğini ifade etmiştir. Dağılma sürecinde olan Yugoslavya'nın Federal Devlet Başkanı Borisav Joviç 10 Nisan 1991'de Ankara'ya resmi bir ziyaret gerçekleştirdi.

³⁹⁰ Bkz. Türkiye – Karadeniz Ekonomik İşbirliği İlişkileri Alt Komisyonu Raporu, Kitap 4, Ankara, Ocak 1995, s.3-4, 3. Türkiye, 3 Şubat 1992 tarihinde KEİ Dışişleri Bakanlarını İstanbul'da bir araya getirmiştir. Bu toplantının asıl amacını, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlıklarını kazanan yeni Cumhuriyetlere, sürece katılım taahhütlerini yenileme ve "Karadeniz Ekonomik İşbirliği Deklarasyonunun imza tarihi ve usulünü saptamak oluşturmuştur. Bu toplantının önem taşıyan sonuçları şunlar olmuştur:

-KEİ sürecine başından beri eski SSCB şemsiyesi altında katılan yeni Cumhuriyetlerin tamamı, Deklarasyonu parafe ederek Karadeniz Ekonomik İşbirliği'ne olan taahhütlerini yenilemişlerdir.

-Deklarasyonun, Haziran 1992 sonunda veya Temmuz 1992 başında, Devlet veya Hükümet Başkanları düzeyinde imzalanması kararlaştırılmıştır.

-Moskova toplantısına gözlemci olarak katılmış olan Yugoslavya ve Yunanistan'ın, Mayıs 1992 sonuna kadar Türkiye Dışişleri Bakanlığına resmen başvurmaları halinde, kurucu üye olarak Deklarasyonun imza törenine katılabilecekleri kararı alınmıştır (İstanbul Bildirisi).

4. Yunanistan 28 Şubat 1992 tarihinde kurucu üyelik başvurusunu yapmıştır. "İstanbul Bildirisi" gereğince, bu başvuru diğer üye ülkelere duyurulmuş ve Yunanistan'ın kurucu üye olması kabul edilmiştir. Daha sonra Arnavutluk da kurucu üyeler arasında yer almıştır.

5. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Zirve Deklarasyonu 25 Haziran 1992 günü İstanbul'da düzenlenen Zirve Toplantısı'nda Katılan Devletlerin Devlet veya Hükümet Başkanları tarafından imzalanmıştır. Böylece Karadeniz Ekonomik İşbirliği resmen işlerlik kazanmıştır.

6. Zirve Toplantısı'nda ayrıca, KEİ'nin ilk altı aylık dönem başkanlığının Türkiye tarafından ve sekretarya faaliyetlerinin de Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nca yürütülmesi; banka ve finans, ticaret ve sınai işbirliği, ulaşım ve iletişim, istatistik veri ve ekonomik bilgi değişimi, tarım ve tarımsal sanayi, çevre korunması gibi öncelikli alanlarda çalışma grupları kurulması karara bağlanmıştır.; Kut Şule, “ Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve Geleceği “, *Sosyal Demokrat*, Temmuz-Ağustos 1999, 51-52, s.34

³⁹¹ Kut Şule, “ Karadeniz İşbirliğinin Boyutları ”, Strateji, İstanbul, Şubat 1999, s.93.; Kut, “ Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve Geleceği “, a.g.m., s.34.

Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Joviç'e Yugoslavya'nın içinde bulunduğu durumu kaygıyla izleyen Türkiye'nin, Yugoslavya'nın iç meselesi olarak gördüğü federe cumhuriyetlerin aralarındaki sorunlara barışçı yollardan çözüm bulmaları gerektiğine inandığını ilettiler.³⁹²

AT ve içinde etkin konuma sahip Almanya'nın da desteğiyle Slovenya ve Hırvatistan 25 Haziran 1991'de bağımsızlıklarını ilan ettiler. Bağımsızlık ilanından iki gün sonra Sırbistan'ın bu iki yeni ülkeye müdahalesi ile çatışmalar başladı. Bölgede yapılan müdahale ve çatışmaların başlaması üzerine Türkiye çatışmaların durdurulması ve AT'nin girişimlerde bulunmasını istemiştir.³⁹³

Türkiye Yugoslavya bunalımı ve dağılma sürecinde bölgedeki istikrarın devam etmesi için bu ülkenin toprak bütünlüğünden yana olmuş o bakımdan bağımsızlığını ilan eden Cumhuriyetleri destekleyenin kendisi olmasını istememiştir. Aslında Türkiye uyguladığı dış politika ile Yugoslavya'nın parçalanmasını teşvik eden ve destekleyen bir duruma düşmek istememiştir. Ancak diğer yandan da bağımsızlık ilan eden bu ülkeler Türkiye'nin desteğini istemekteydiler. Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov 9, Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı İzzetbegoviç 15 Temmuz 1991'de Türkiye'ye gelerek Türkiye'nin bu cumhuriyetlere desteğini istediler.³⁹⁴ Bu ziyaretlerden kısa bir zaman sonra kendi bağımsızlıklarını ilan edecek olan bu Cumhuriyetler Türkiye'nin tutumunun ne olacağı sinyallerini almak ve Türkiye'den destek istemişlerdir. Gerçekten de Türkiye'nin tarihi ve kültürel bağları olan bölgede kayıtsız kalması düşünülemezdi ki bunu Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel 11 Aralık 1991'de şu cümlelerle ifade etmiştir:³⁹⁵ *“Türkiye için Fedarasyon'un 1991'de fiilen dağılması ve 1992'de de resmen ortadan kalkması, kuşkusuz kayıtsız kalınabilecek bir olay değildir.”*

17 Eylül'de Makedonya ve 15 Ekim 1991'de de Bosna-Hersek bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Gerek Temmuz ayında gerçekleşen ve Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarına destek isteyen, Makedonya ve Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlarına, Türkiye Cumhurbaşkanı Özal tarafından sorunların kuvvete

³⁹² *Milliyet*, 11 Nisan 1991.

³⁹³ *Milliyet*, 30 Haziran 1991.

³⁹⁴ *Milliyet*, 11,16 Temmuz 1991.

³⁹⁵ Süleyman Demirel'in basın toplantısı, *“Türkiye ve Yeni Dünya Düzeni”*, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1991, s.12.

başvurmadan çözülmesi dilekleri iletilirken, bağımsızlık ilanlarının ardından 11 Aralık 1991’de Başbakan Süleyman Demirel yaptığı uluslararası basın toplantısında,“ *Türkiye gelişmeleri kaygıyla izlemekte, Yugoslavya’daki iç gelişmelerin ve anlaşmazlıkların ilgili tüm tarafların beklentilerine cevap verecek şekilde ve bir an önce güç kullanımının önüne geçilerek çözümlenmesi için Türkiye’nin AGİK İlkeleri çerçevesinde diyalog ortamı oluşturabilmek amacıyla temas ve çabalarını sürdürmektedir..*” demiştir.

Bu açıklama ile anlatılmak istenen Türkiye bu ülkeleri tanıyacağını ancak yukarıda da açıklandığı gibi Yugoslavya’nın parçalanmasını destekleyen bir duruma düşmemek için öncelikle uluslararası toplumun bu ülkelerle ilişkilere girip tanınmasını bekleyeceğini vurguluyordu. Zaten bölgede etkin bir konuma geçmek isteyen ve başından beri bu bağımsızlıkları destekleyen Almanya’nın baskıları sonunda 15 Ocak’ta AT Slovenya ve Hırvatistan’ı tanımıştır. Bulgaristan ise aynı gün dört Cumhuriyeti tanıdığını açıklamıştır. Kurulan bu ülkeleri tanımak için önce başka ülkelerin tanınmasını bekleyen Türkiye bu gelişmeler üzerine 17 Ocak 1992 tarihinde Yugoslavya’dan ayrılarak bağımsızlıklarını ilan eden tüm Cumhuriyetleri tanıyacağını açıkladı ve 6 Şubat 1992’de tanıdı.³⁹⁶ Türkiye’nin 17 Ocak’ta tanıyacağını açıklama kararından sonra 22 Ocak’ta Sırbistan Cumhurbaşkanı ve Dışişleri Bakanı Türkiye’ye gelerek bağımsızlığını ilan eden bu Cumhuriyetlerin ve özellikle de Bosna Hersek’in tanınmamasını istediler.³⁹⁷ Sırbistan Cumhurbaşkanlığı gibi en üst düzey girişimlerle Türkiye’yi ikna etmeye çalışırken diğer taraftan da, yine aynı Cumhurbaşkanı tarafından Sırbistan’da özellikle 1989’da başlayan yeni dönem Sırp milliyetçiliğinin temellerinden birini Türk karşıtlığı politikası üzerine kurmuştu. Türkiye 26 Ağustos 1992’de Londra’da Slovenya, Hırvatistan, Bosna ve Makedonya ile diplomatik ilişkileri kurulmasını sağlayan protokol imzalandı, bu ülkelerde 14 Ekim’de büyükelçilik açılması kararlaştırıldı ve bu ülkelerle ilişkiler kuruldu.

Türkiye ise, bir taraftan Bosna-Hersek’teki olaylara dünyanın dikkatini çekmeye çalışırken diğer yandan Sırbistan ile ilişkilerini de tümenden koparmamaya özen göstermiştir.³⁹⁸ Türkiye’nin uyguladığı bu politika dönemin şartları açısından

³⁹⁶ *Hürriyet*, 6 Şubat 1992, Türkiye Dışişleri Bakanlığı açıklaması.

³⁹⁶ Soysal, *a.g.e.*, 228.

³⁹⁷ Şule Kut, “ *Sırbistan Politikası Nasıl Olmalı* “, *Milliyet*, 1 Şubat 1995.

uygulanması bir çok sebepten zorunlu görülmüştür. Çünkü Sırbistan Avrupa'ya uzanan yol üzerinde idi, daha da önemlisi Türkiye Bosna-Hersek ve Kosova'ya rağmen 1990'lı yıllarda Balkanlar'da bir Ortodoks-Müslüman çatışmasını körükleyebilir düşüncesi ile Ortodoks bağlantılı bu ülke ile ilişkilerini tamamiyle bozmamaya gayret etmiştir. Diğer taraftan bu ülke içerisinde Türkiye'nin soydaşları yaşamakta idi. Sırbistan yönetiminin ülkesindeki Müslüman ve Türklere karşı uyguladığı baskı ve soykırıma rağmen ilişkilerini yukarıdaki sebeplerden dolayı devam ettirdiği için Türkiye'de sadece tutucu ve milliyetçi kesimler tarafından değil, aynı zamanda insan hakları ve demokrasi savunucularının da tepki ve eleştirilerine hedef olmuştur.³⁹⁹

Türkiye, bahsedildiği gibi Yugoslavya'nın başlangıçta toprak bütünlüğünün korunması yönünde temkinli politikalar izlemiş ancak tarihi, kültürel bağları olan Bosna-Hersek'in saldırılara ve etnik temizliğe uğraması nedeniyle Bosna Türkiye'nin Balkan politikasını şekillendirmiş ve Bosna bu politikanın belirmesinde kilit ülke olmuş ve uzun bir dönem 1995 yılında imzalanan Dayton Anlaşmasına kadar Bosna-Hersek Türkiye'nin Balkan politikasında diğer tüm konuların önüne geçmiş, 1989 yılında Kosova'da yaşanan etnik soykırımla Kosova gündeme oturmuştur.

Türkiye tarihsel ve kültürel nedenlerle Balkanlar'da dost ve müttefik olarak özel önem verdiği Bosna ile olan ilişkileri geliştirmek istemiş ancak Nisan 1992'de Bosna-Hersek'te çıkan ve üç buçuk yıl süren savaş nedeniyle ilişkiler gelişmemiştir. Bu dönemde savaşın ve etnik temizliğin sona erdirilmesi için uluslararası düzeyde olağanüstü bir diplomatik çaba harcamış ve bu ülkenin toprak bütünlüğüne karşı saldıran Yugoslav ordusu ve Bosnalı Sırp milislerce yürütülen saldırganlığa karşı ilk andan itibaren uluslararası uluslararası güç kullanma tehdidinin yapılması ve askeri müdahaleden yana ve Bosna'ya uygulanan silah ambargosunun yanlışlığını vurgulamıştır. Uluslararası girişimlerini 1992'den itibaren İslam Konferansı Örgütü, BM, AGİK, AT, Avrupa Konseyi, NATO, BAB ve diğer uluslararası örgütlerin toplantıları nezdinde yapmıştır. Türkiye'nin diplomatik girişimleri savaşı daha önce durdurmaya yetmemiş, daha sonraki girişimlerse savaşın kısa zamanda sona erdirilmesini sağlayamamıştır. Ancak Ağustos 1992'deki Eylem Planı'nda geliştirdiği çözüm önerilerinin daha sonra uluslararası toplum tarafından benimsenmesiyle askeri müdahale yapılmış ve savaş durdurulabilmiştir ki bu Türkiye'nin tezinin kabulünü ve Onun haklılığını göstermiştir. İlk başta Türkiye'nin uluslararası topluma fikirlerini kabul

³⁹⁹ Kut, *a.g.e.*, s.215.

ettirememesi Türkiye'nin Bosna-Hersek politikasının zafiyetinden değil, Türkiye'nin gücünün sınırlarından kaynaklanmıştır. Çünkü Türkiye'nin bu savaş karşısında izleyebileceği alternatif politika tek taraflı askeri müdahalede bulunmak olabilirdi ki, bu da Bosna-Hersek'te zaten savaşı durdurmaya yetmeyeceği gibi, Türkiye'yi de sonu belirsiz bir maceraya iterdi.

Türkiye Bosna-Hersek için izlediği politika gereği uluslararası toplumla birlikte hareket ederek diplomatik ve askeri girişimlerde yer almış ve çatışma bölgelerinde uluslararası müdahaleyi desteklemiştir. Yugoslavya'nın askeri hareketini durdurulmaması üzerine BM Güvenlik Konseyi kararları gereği Yugoslavya'yla ticari ilişkilerini kesti ve büyükelçisini geri çekti. Türkiye Adriyatik'te BAB ablukasında destek vermiş, 1993 Nisan ayında NATO çerçevesinde Bosna-Hersek üzerindeki uçuşa yasak bölgenin denetimi ve müteakiben Kararlı Güç Operasyonunda Sırp mevziilerinin vurulmasına uçaklarıyla katıldı. Savaş sırasında Bosna-Hersek'ten yaklaşık 150 bin sığınmacıyı kabul etti, yaralıların bir bölümünün tedavisinin İstanbul'da yapılmasını sağladı. Bosna'ya binlerce ton tıbbi ve insani yardım malzemesi gönderdi. Daha sonra 1500 kişilik kara kuvvetiyle 1994 yılı Haziran ayından itibaren Bosna-Hersek'te konuşlandırılan BM Barış güçleri SFOR'a harekate katıldı.

İlerleyen süreçte Boşnak-Hırvat çatışmalarının sona ermesinde iki ulus arasında arabuluculuk rolü üstlendi. 1993 Kasım'ında Boşnaklarla Hırvatlar arasında ateşkesin sağlanmasında ve Mart 1994'te Washington Anlaşması'yla bir Boşnak-Hırvat Federasyonu'nun kurulmasında aktif bir rol oynadı. Bosna-Hersek'te tahrip edilen kültürel mirasın onarılmasında yer aldı. Bosna-Hersek Federasyonu'nun ordusunun eğitimini üstlendi. 1992'den itibaren Bosna-Hersek'e yaptığı ekonomik yardımlara ilaveten anlaşma sonrasında da ülkenin yeniden inşası için oluşturulan uluslararası yardım havuzuna katkıda bulunmayı taahhüt etti. 1991-1997 arasında iki ülke arasında 50'yi aşkın üst düzey ziyaret gerçekleşirken, çeşitli konularda 11 anlaşma imzalandı.⁴⁰⁰ Savaşın sona ermesinden sonra Türkiye'nin Bosna-Hersek'e olan ilgisi azalmış, vaat edilen yirmi milyon dolarlık hibe yardımı verilmemiş, yeniden inşa döneminde Türkiye'nin varlığı azalmıştır. Bunun maddi zorluklar ve bürokratik engellerle açıklanması daha önceden uygulanan politikalarla ters düşmektedir ki bu bakımdan uzun vadeli politikalar izlenmemiştir.

⁴⁰⁰ Kut, *a.g.e.*, s.205.

Dayton Anlaşmasından sonra Sırbistan ve Türkiye arasındaki ilişkiler hızla normalleşme dönemine girmiştir. Öyle ki 1997 yılı Haziran ayında Selanik'te düzenlenen Balkan Dışişleri Bakanları toplantısının ardından Kasım ayında Girit'te yapılan Balkan Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde 1997'de Sırbistan devlet başkanlığından YFC devlet başkanlığına geçen Miloseviç, Türkiye'nin Başbakanı Mesut Yılmaz'la yaptığı görüşmede, YFC'nin uluslararası örgütlere üyeliği konusunda devam eden ambargonun kaldırılması için Türkiye'den özel destek isteyebilmiştir.⁴⁰¹

Sırbistan ve Türkiye arasındaki ilişkiler geliştirilmek istenmesine rağmen insani ve tarihsel gerekçelerle Kosova'da yaşanan insanlık suçlarından dolayı Türkiye 1992-1995 arasında uluslararası forumlarda Kosova'daki insan hakları ihlallerini dile getirmekten çekinmemiştir. Ancak yine de Kosova sorununu YFC'nin bir iç meselesi olarak görmüş, YFC'nin sorununun toprak bütünlüğü çerçevesinde çözümlenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Türkiye, Kosova konusunda kışkırtıcı olmak bir yana, aksine son derece mesafeli bir politika izlemiştir. Türkiye'nin Kosova konusundaki temkinli politikasının sebebi Sırbistanla ilişkilerin bozulmaması ve daha da önemlisi genelde Türk dış politikasının ayrılıkçılık karşıtı ve toprak bütünlüğünden yana olmayan geleneksel çizgisi ve Kosova'daki Türk nüfusun Arnavut milliyetçiliğinden duyduğu kaygının da etkisi vardır.⁴⁰²

Eski Yugoslavya'dan ayrılan diğer Cumhuriyetlere bakıldığında; Yugoslavya'dan bağımsızlık ilan eden diğer cumhuriyetler gibi Hırvatistan da daha bağımsızlık öncesinde, 1991 başından itibaren üst düzey ziyaretlerle Türkiye'nin desteğini aradı. Türkiye Hırvatistan'ı, diğer Yugoslav cumhuriyetleriyle birlikte 6 Şubat 1992'de tanıdı. Hırvatlar öncelikle Bosna-Hersek'te Boşnaklarla önce savaştıkları sonra birlikte federasyon kurdukları için Türkiye'nin gündemine ve daha fazla ilgi alanına girdi. Türkiye'nin Bosna-Hersek sorunu çerçevesinde, Boşnaklara yardım etmeye çalışması açısından Hırvatistan'la iyi ilişkiler içinde olması önemliydi. 1992-1997 arasında Hırvatistan'la Türkiye arasında 13 üst düzey ziyaret gerçekleşti. 1997 sonu itibarıyla 18 anlaşma imzalandı.⁴⁰³

⁴⁰¹ *Milliyet*, 11 Kasım 1997.

⁴⁰² Tekin, *a.g.e.*, s.301.

⁴⁰³ Kut, *a.g.e.*, s.210.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Eylül 1997'de Hırvatistan'a yaptığı ziyaret sırasında teyit edildiği gibi, Türkiye, Hırvatistan'ın NATO'nun genişleme sürecine öncelikle dahil edilmesini de desteklemiştir.⁴⁰⁴ Türkiye'nin Hırvatistan politikası savaş içerisinde belirlenmiş olmakla birlikte, savaş sonrasında da devam etti. Türkiye-Hırvatistan ilişkileri büyük ölçüde Hırvat-Boşnak ilişkilerine bağlı olarak gelişmiştir.

Türkiye'nin yeni Balkanlar'da en fazla ilgi gösterdiği ülkelerden biri de Makedonya Cumhuriyeti oldu. Makedon yönetimi bağımsızlık öncesinde Türkiye ile yakın ilişki kurma arzusunda olduğunu göstermiştir. Her ne kadar Makedonya-Yunanistan ilişkilerinin kötülüğü ve bunun Makedonya açısından yarattığı sorunlar Makedonya'yı Türkiye'ye yaklaştırmada önemli rol oynamışsa da, Makedonya-Türkiye ilişkilerinde esas faktörün olduğu söylenemez.⁴⁰⁵ Burada eski Yugoslavya'da Türk nüfusunun % 85'inin Makedonya Sosyalist Federe Cumhuriyetinde yaşıyor olması Türkiye için, Makedonya ile Soğuk Savaş sonrasındaki bu yakınlaşmanın nedenlerine bağlanabilir. Ama, tarihsel nedenlerin varlığı bir gerçek olmasının yanında Makedonya'nın güvenlik kaygıları birbirlerine yaklaşmalarında belki de en önemli rolü oynamıştır. Diğer yandan Balkan ülkelerinde sosyalist hükümetlerin iktidarda olduğu dönemlerde Türkiye ile ilişkiler zayıflarken, Makedonya hem daha az milliyetçi olmuş ve hem de Türkiye ile ilişkileri geliştirme niyetinde olmuşlardır. Makedonya'daki hassas olan iç barışın sürmesindeki en önemli unsurlardan biri olan Cumhurbaşkanı Gilgorov'un dış politikadaki yapıcı yaklaşımı kadar, Türkiye'ye yönelik olumlu düşünceleri ve yaklaşma isteğinin de etkisi olmuştur.⁴⁰⁶

Makedonya bağımsızlık sonrasında Yunanistan'ın ambargosu ile karşılaşmış ve bu Türkiye'nin gönderdiği yardım sayesinde bir felaketle karşılaşmadan atlatabilmiştir. Makedonya'nın içinde bulunduğu durum onu Türkiye'ye yaklaştırmak için 1991-1995 arası dönem ilişkilerin gelişmesi açısından ideal zemin hazırlamıştır. 1993'de Özal Balkan gezisinde “ *Makedonya'yı tehdit edecek olanlar karşılarında Türkiye'yi bulacaklar* ” şeklinde demeç vermiştir.⁴⁰⁷

⁴⁰⁴ *Milliyet*, 18 Eylül 2007.

⁴⁰⁵ Şule Kut, “ *Turkey and Macedonia: A Curious Alliance in the Balkans* ”, *Turkish Review of Balkan Studies, Annual 1997-98* ”, OBİV Yayınları , İstanbul, 1998, s.26.

⁴⁰⁶ Kut, *a.g.e.*, s.211.

⁴⁰⁷ *Hürriyet*, 20 Şubat 1993.

Türkiye Yugoslavya'ya karşı izlediği politika gibi etnik ve dinsel bağları dış politikada ön planda kullanmadığı gibi Makedonya topraklarına da yönelik etnik bir politika izlemekten kaçınmış⁴⁰⁸ ve düşüncesi bu ülkenin bağımsızlık ve toprak bütünlüğünün korunması olmuştur. Türkiye, Makedonya Cumhuriyetinin Balkanlar'daki varlığının bölgede istikrara katkıda bulunduğu tezini her fırsatta vurgulamış, uluslararası platformlarda bu devletin tanınması için büyük çaba sarfetmiştir. Türkiye, Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in Ekim 1997'deki Üsküp ziyaretinde de belirttiği gibi, Makedonya'nın istikrarını Balkanlar'da barışın önkoşullarından biri olarak görmektedir.

Türkiye'nin Makedonya'ya verdiği destek ve iki ülke arasındaki iyi ilişkiler, Makedonya'daki Türklerin ülke içindeki siyasi ve toplumsal itibarını yükseltmiş,⁴⁰⁹ Türkiye'nin Makedonya'ya desteği Türklere değil, Üsküp'e yönelik olması ve koşullara bağlanmaması Türklerin ekonomik durumlarında bir iyileşmeye yol açmadığı gibi, yurttaş ve azınlık haklarını kullanırken karşılaştıkları kimi sorunları da azaltmamıştır. Türkiye'nin uygulamış olduğu bu politika Makedonya'da yaşayan Türklerin bir kesimi ve Arnavutlar tarafından Türkiye, Makedon yanlısı bir politika izlemekle suçlanmıştır.

Federasyon'un 1991'de fiilen dağılarak 1992'de de resmen ortadan kalkmasına kayıtsız kalmamış, başta Bosna-Hersek'teki savaş olmak üzere, Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde diplomatik ilgisini yoğunlaştırdığı başlıca dış politika konularından olmuştur. Yugoslavya'dan bağımsızlıklarını ilan eden cumhuriyetlerden özellikle Bosna-Hersek ve Makedonya'nın Türkiye'nin yeni Balkanlar'da izlediği dış politikanın önemli faktörleri olması nedeniyle, Yugoslavya'nın dağılması Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik yeni dış politikasının temel unsuru oldu.⁴¹⁰

Sırbistan içinde kalan Kosova ile ilişkiler ise Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliğine bağlı Priştina Eşgüdüm Başkanlığı aracılığı ile dostane şekilde devam etmiştir. Yugoslavya'nın dağılmasıyla Türk dış politikasının gündemine yerleşen Bosna-Hersek ve Makedonya jeopolitik konumları ve Türkiye'den destek arayan iki yeni bağımsız ülke olmaları bakımından Balkanlar'da Türkiye açısından önemli bir gelişme olmuştur. Bu gelişmelere 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Kosova da eklenmiş oldu. Türkiye Kosova'nın bağımsızlık ilanından iki gün sonra bu yeni ülkeyi de resmen tanımıştır. 26 Şubat 2008 tarihi itibarıyla Kosova'yı tanıyan

⁴⁰⁸ Kut, *a.g.e.*, s.212.

⁴⁰⁹ Şule Kut, "Upcoming elections and Turks in Macedonia", *Turkish Daily News*, 13 Ekim 1994.

ülkelerin sayısı 23 olmuştur.⁴¹¹ Türkiye, Balkanlar'daki gelişmelere de, jeopolitik konumundan kaynaklanan gücü ve diplomatik birikimiyle, konjonktür izin verdiği ölçüde başarılı tepkiler gösterebilmiş, hatta Bosna-Hersek konusunda daha sonra da Kosova'da yaşanan olaylarda aktif bir dış politika izleyebilmiştir. Balkan dengeleri ve milli menfaatler açısından, Türkiye'nin gelecekte de bu bölge için özel çaba göstermeye devam etmesi gerekmektedir.

7.4. Kosova'da Barışçı Girişimlerin Sonuç Vermemesi ve Kosova Kurtuluş Ordusunun Kurulması ve Faaliyetleri

Kosova'nın cadı kazanı haline gelmesinde başlıca sorumlu olan Sırp lider Slobodan Miloseviç'in başa geçer geçmez ilk işi, hem Bosna'da hem de Kosova'da "etnik temizlik" başlatmak oldu. 1995 yılında Bosna savaşı son veren Dayton Anlaşması'nda Kosova unutuldu. Daha 1996'lı yıllarda camileri, tekkeleri ve tipik mahalleleriyle Osmanlı damgasının en canlı örneklerini taşıyan Kosova'nın Arnavutlar ve Türkler tarafından paylaşılan küçük kentlerinde Kosova halkı gördükleri baskı ve zulümle Belgrad ile ilişkilerini tamamen koparmış ve bu haliyle bölge alarm sinyallerini ta bu tarihlerde vermiştir.

1996 yılına gelindiğinde Kosova'da Rugova ve Miloseviç, okulların yeniden açılmasını öngören bir anlaşma imzaladı. Buna karşılık Arnavutlar, Yugoslav seçiminde "tarafsız" kalmayı kabul etti. 1997 Ekim ayında Sırp sızılar sözlerini tutmamış, Arnavutların durumlarında bir düzelme olmamış, aşırı milliyetçi Belgrad Yönetimi'nin Arnavutları yok sayan politikası neticesinde Kosova'da öğrenci gösterileri tekrar başlamış ve Sırp polisi şiddet kullandı. 1997'de artık Rugova hükümeti de bağımsızlığı telaffuz etmeye başlamıştı. Tüm Kosova "Bağımsız Kosova" sloganı etrafında birleşmeye başladı.

Kosova Türkleri ise Yugoslavya'nın parçalanma sürecinin başından beri iki ateş arasında denge kurmaya çalışmışlardır. Onlar, Kosova'da ister Sırp, ister Arnavut yönetimi olsun her iki durumda da azınlık olarak yaşayacaklarının bilincinde olarak bu çatışmada taraf tutmaya yanaşır görünmemişlerdir. UÇK'ya katılım %1-2 seviyesinde⁴¹²

⁴¹⁰ Bkz.Şule Kut, *a.g.e.*,55-77.

⁴¹¹ Bu ülkeler, ABD, Fransa, İngiltere, Almanya, Estonya, Kostarika, Afganistan, Türkiye, İtalya, Letonya, Arnavutluk, Avusturalya, Belçika, Finlandiya, Litvanya, Avusturya, Senegal, Norveç, Peru, Belçika, Danimarka, Luksemburg ve Polonya'dır.

⁴¹² *Ercan Şpat ve Şemsettin Zahimi* ile görüşme

olmuştur. Zaten 1989'dan sonra Kosova'daki Türklerin büyük bir bölümü Sırbistan Yönetimini boykot etmemişlerdir.⁴¹³

Sırbistan ve başındaki faşist yönetim, Kosovalıların tüm barışçı ve demokratik çabalarını acizlik olarak algılamış ve bu konuda uluslararası alanda da yürütülen tüm çalışmaları çeşitli taktiklerle oyalamıştır. Bosna'daki savaş nedeniyle Kosova'nın uluslararası alanda gündemden düşmesi ve İbrahim Rugova liderliğinde izlenen barışçıl politikanın Arnavutların istediği şekilde bir sonuç vermemesi ve Arnavutlar lehine düzenlemelerin olmaması nedeniyle, Arnavutlar yöntem değiştirmek zorunda kaldılar. Uygulanacak bu yöntem ise, "*Batının dikkatini çekebilmek için şiddete gerek vardır*" ve *bunun için* Kosova Kurtuluş Ordusu'nun yapacağı eylemlerin kullanılması gerektiği anlayışında birleştiler. Bu dönemde, Rugova'nın izlediği pasif politika, kendisinin Kosova'da gittikçe prestij kaybetmesine neden oldu. Hatta Rugova, bu politikası nedeniyle, ihanetle suçlanmaya kadar varacak tepkilere maruz kaldı.⁴¹⁴ Çünkü, Kosovalıların pasif politika ile kaybettikleri zaman, Miloseviç açısından kazanılmış zaman oluyordu. Bu çerçevedeki gelişmelerin sonucunda Kosova'da, başlangıçta Rugova'nın tanımadığı, pek çok Kosovalının destekleme açısından ağır davrandığı "UÇK" (Ushtria Çlirimtare e Kosoves, Türkçesi "KKO" -Kosova Kurtuluş Ordusu) adlı, silahlı mücadele yürütmek amacıyla bir örgüt ortaya çıktı.⁴¹⁵

Sırpların kaba kuvvetten başka bir dilden anlamayacaklarının anlaşılması üzerine, Kosovalılar maruz kaldıkları Sırp baskı ve soykırımı karşısında kendi savunma güçleri Rugova'nın radikal muhalifleri öncülüğünde sorunu silahla çözmek üzere "Kosova Kurtuluş Ordusu'nu (KKO) " kurdular. Kosovalı Arnavutlardan toplanan vergiler ve yurtdışında bulunan Arnavut ailelerin gönderdikleri paralar sayesinde, UÇK finansal olarak da desteklenmiştir.

Aslında KKO'su 1990 yılında kuruluşunu bildirmiş fakat 1997 yılına kadar milis teşkilat olarak kalmıştı. Özellikle gençler arasında büyük taraftar bulan bu milis teşkilat örgütlenmeye başladı ve örgüte kısa sürede yüzlerce taraftar katıldı. Bu milis teşkilatı, Sırplarla savaşılmadan bölgenin kurtulamayacağını düşünmekteydi. Teşkilat ya bağımsız bir Kosova ya da Arnavutluk'la birleşmesi görüşünde idi. 1997 yılı başlarında KKO bir gerilla grubu iken, çok kısa bir zamanda orduya dönüştü ve 1997'den itibaren Sırplara,

⁴¹³ Kut, a.g.e., s.217.

⁴¹⁴ Karatay, a.g.e., s.110.

⁴¹⁵ Bkz. Karatay, a.g.e., s.138 ; Tılıç, a.g.e., s. 117-136.

Sırp kurumları ve yetkililerini hedef alan bombalı saldırılarla etkin bir şekilde faaliyet göstermeye başladı. Amacı Kosova sorununu uluslararası gündeme taşıyarak Batı'nın desteğini almaktı. Bu saldırılar arasında Mitroviça'da iki polisin vurulması ve Priştina Üniversitesi Sırp Rektörüne saldırıları sayılabilir. Kosova liderleri bu ve benzeri saldırıların Sırbistan yönetimi tarafından yapıldığını iddia etmiş ancak 1997 yazından itibaren UÇK saldırıların sorumluluğunu üzerine almış, Sırbistan hükümeti de UÇK'yı terörist örgüt ilan etmiştir. UÇK'nın hafif silahlar ile Sırp karakollarına ve Sırlara vur-kaç taktiği ile saldırıları devam etti.

1997 yılına kadar Kosova konusunda Yugoslavya'nın tezlerinin kabul görmesinin sonucu, bu sorunun çözümünün, küresel güçlerin ve BM vb gibi örgütlerin gündemine girmemesi sonucunu doğurmuştu. Belgrad yönetiminin aşırı milliyetçi davranışları ile Arnavutları yok sayan tutumları, Arnavutların haklarının ellerinden alınması buna karşın UÇK'nın Kosovalı Arnavutların seslerini duyurmak için yaptıkları saldırılar ve sonuçta Belgrad yönetiminin sivillere karşı şiddet eylemlerine girişmesi, insan hakkı ihlalleri, baskı ve soykırımı neticesinde 1997 yılından itibaren Kosova sorununun ulaştığı boyut, uluslararası toplumun ilgisizliğini değiştirmiştir. 1998-1999 yıllarında Kosova sorunu, ABD ve AB üyesi devletlerin, BM, NATO, AGİT gibi örgütlerin önemli gündem maddesi haline gelmiştir.⁴¹⁶

UÇK'nın Sırlara vur-kaç taktiği ile saldırıları 1998'de devam etmiş, bunun üzerine Miloseviç, 28 Şubat 1998 tarihinde Sırp özel polis birliklerine (MUP) Kosova'da KKO'yu yok etmek amacıyla kapsamlı bir operasyon başlatmaları emri vermiştir. Sırlar UÇK'yı yok etme görüntüsü altında bölgede etnik temizliğe yönelik büyük bir hareket başlattı. Bu hareketle bölgedeki köyler boşaltılmış, Arnavutlar göçe zorlanmış, Sırp polisi Kosova'da 1998 Şubat'ı ve Haziran'ı arasında 200'den fazla etnik Arnavut'u öldürmüştür. Drenica, Gilan ve Priştina bölgeleri Sırp polisi ve UÇK arasındaki çatışmaların en yoğun olduğu bölgeler olmuştur. Sırp polisleri Drenica bölgesinde KKO mensuplarını bastırmak için, yaptıkları operasyonda direnişçilerin başı Adem Yaşari'yi öldürmüşlerdir. Ancak ölenlerin arasında kadın ve çocukların da bulunması KKO'nun işine yaramıştır. Olayların görüntüleri tüm basında yer almaya başlayınca milliyetçi duyguları yükselen içerdeki ve Kosova dışındaki genç Arnavutlar örgüte katılmaya başlamıştır. Toplanan vergiler ve yurtdışında bulunan Arnavut

⁴¹⁶ Emiroğlu, *a.g.m.*, s.63.

ailelerin gönderdikleri paralar sayesinde, KKO mali olarak da desteklenmiş, gerekli silahların alımı için kaynak oluşturulmuştur. Bir kısım silahları Arnavutlara satanların bizzat Kosovalı Sırpolar olduğu da iddia edilmektedir. Eski Yugoslavya'nın dağılmasıyla Kosova'daki sorun yaşanabileceği düşüncesi ile, Sırbistan rejimi Kosova'da ki her Sırp aileye silah dağıtmıştır. Bu silahların bazılarının Arnavutlar tarafından satın alındığı iddiaları olmuştur. Diğer taraftan Arnavutluk'ta 1997'de başlayan iç savaşta Arnavutluk ordusundan ele geçirilen silahların çoğu, bu ülkede bulunan KKO kamplarına ulaşmıştır. Giderek silahlanan KKO, Kosova'da faaliyette bulunduğu köylerdeki gençleri de seferber etmiş ve sonunda Kosova'nın belli bölgelerini denetimi altına almıştır. Bunun üzerine Sırp polisi KKO'na son vermek için ağır silahlar kullanarak saldırıya geçmiştir. Sırpoların büyük hatası potansiyel KKO yuvaları olduklarını düşündükleri Arnavut köylerini yakmaları olmuştur. Miloşeviç birkaç hareketle KKO'nun işini bitirebileceğine düşünerek yanılgıya düşmüştür. Sırpoların bu saldırılarından korkan sivil Arnavutlar evlerini terk ederek, dağlara ve ormanlara yerleşmiştir. Sonradan da bu halkın büyük bir kısmı KKO'na katılmıştır. UÇK Sırpolar tarafından yok edilmeye çalışılırken tam tersine 1998 başlarında bölgede kendini hissettiren eğitimli ve silahlı bir güç haline geldi. Sırpolar karşı bölge üzerinde nüfuz sahibi olmak isteyen devletlerden özellikle Almanya tarafından desteklendi. Bu silahlı direniş örgütü, Temmuz 1998'de Kosova'nın önemli bir kısmını (% 40 gibi) kontrolü altına almıştı.⁴¹⁷

Diğer taraftan Kosova'da Sırp saldırıları durmak bilmiyordu. Eylül 1998'de genel Sırp saldırıları ve toplu katliamlar başlamıştı. Güçlü Sırp ordusuna karşı, Arnavutların yaşam mücadelesi çok dengesiz iki güç arasında kıyasıya bir mücadele olarak başladı. Bu mücadelede çok daha güçlü olan Sırpolar, hiçbir evrensel değer, hiçbir insani kural tanımadan, genç-ihtiyar, kadın-erkek ayırmadan, silahsız insanları nerede ele geçirirlerse, orada işkencelerle, acımasızca katlediyorlardı. Bölgeden toplu katliam haberleri eksik olmuyordu. UÇK temsilcilerinin de katıldıkları, sonuçsuz barış görüşmeleri, Sırpolar zaman kazandırmaktan başka bir sonuç vermedi.

Uluslararası toplumun Sırbistan'ı hava saldırıları ile tehdidi Miloşeviç'i saldırılara ara vermek zorunda bırakmıştır. Uluslararası toplum Kosova'daki şiddet eylemlerini durdurmak için devreye girmiş ve Amerikalı diplomat olan Richard

⁴¹⁷ Karatay, *a.g.e.*, s. 138.

Holbrooke'un arabuluculuk girişimleri ile çözüm üretmeye çalışmıştır. Eylül 1998'de BM Güvenlik Konseyi, ateşkes ilanı ve sivillere yönelik tüm baskılara ve insanlık dışı uygulamalara son veren 1199 no'lu kararı çıkarmıştır. Miloseviç bu kararı uygulamayı kabul etmiş, ateşkes anlaşmasını imzalamıştır. Kararın uygulanmasını kontrol etmek üzere 2.000 civarında uluslararası bağımsız gözlemci AGİT tarafından Kosova'ya gönderilmiştir. İki ay sonra Arnavutluk sınırından Kosova'ya sızmak isteyen 140 KKO mensubu ile Yugoslav sınır muhafızları arasında çatışma çıkınca anlaşma bozulmuştur. Bu çatışmalarda KKO 36 kişi kaybetmiştir. Ancak antlaşmanın uygulanmaması ve bunun Miloseviç'in oyalama taktiğinin bir parçası olarak görülmesi üzerine AGİT gözlemcileri geri çekilmiştir.

Daha sonra da Ocak 1999'da Raçak'ta bir katliam olan 45 sivil Arnavut cesedinin ortaya çıkması olayları tekrar şiddetlendirmiş, dünyanın dikkatinin Kosova'ya çevrilmesini sağlamıştır.

1998'de Kosova'nın parçalanıp büyük bölümünün Sırbistan'a bağlanmasından yana olan radikal Sırplarla milliyetçi Arnavutlar arasında çatışmalar şiddetlendi. Sırpların katliamlarını artırması üzerine ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve Rusya Kosova'ya barışçı bir çözüm getirmek maksadıyla Kosova'da bir temas grubu kurmaya karar verdi. 29 Ocak 1998'de yapılan Temas Grubu toplantısında, Kosova'da her iki tarafa birden ultiatom verilerek 6 Şubat günü Paris'teki Rambouillet Şatosu'nda toplantıya katılmaları, Temas Grubu ve Amerika tarafından önerilen plan üzerinde anlaşmaları veya NATO tarafından yapılacak askeri müdahaleye hazır olmaları kararlaştırılmıştır.⁴¹⁸

Temas grubu, Sırbistan'dan düşmanlığın durdurulması, Sırp polisinin ve Yugoslav Ordusu'nun Kosova'dan çekilmesi, göçmenlerin dönüşü ve bölgeye uluslararası gözlemci girişine müsaade edilmesi konularını kapsayan dört istekte bulundu. Miloseviç birliklerin Kosova'dan çekilmesi dışında bütün şartlara olumlu yanıt verdi. Miloseviç birliklerin Kosova'dan çekilmesinin Kosova'yı bağımsızlığa götüreceğini düşünmekteydi. Mart 1998'de BM Güvenlik Konseyi 1160 sayılı kararı oylamış, Kosova'daki kuvvetli Sırp polisi baskısından dolayı bu karar reddedilmiştir. Eylül 1998'de BM Güvenlik Konseyi, ateşkes ilanı ve sivillere yönelik tüm baskılara ve insanlık dışı uygulamalara son veren 1199 no'lu kararı çıkarmıştır. Miloseviç bu kararı uygulamayı kabul etmiş, kararın uygulanmasını kontrol etmek üzere 2.000 civarında

⁴¹⁸ Abdülhamit Bilici, "Kosova'nın Dayton'ı Rambouillet", (<http://www.aksiyon.com.tr/arsiv/218/pages/dosyalar/dos9.html>).

uluslararası bağımsız gözlemci AGİT tarafından Kosova'ya gönderilmiştir. Antlaşmanın uygulanmaması ve bunun Miloseviç'in oyalama taktiğinin bir parçası olarak görülmesi üzerine AGİT gözlemcileri geri çekilmiş, Ocak 1999'da Racak'ta etnik Arnavut temizliği ile olaylar tekrar şiddetlenmiştir.

Bu gelişmelerin hemen ardından uluslararası toplum diplomatik yollardan sorunun çözümü için tarafları 6 Şubat 1999'da Fransa'nın başkenti Paris'in yakınlarındaki Rambouillet şatosunda bir araya getirmiş, etnik Arnavut heyeti antlaşmayı imzalamasına rağmen, Sırp tarafı antlaşmayı imzalamadığından bu görüşmelerden hiçbir sonuç elde edilememiştir.⁴¹⁹ Sivil halkın öldürülmesi örgüte katılımın artmasının yanı sıra Miloseviç'in bu tutumu batıda puan kaybetmesine, batının tepkisine neden olmuştur. Miloseviç, Sırbistan'da iç politika hesapları yapmış ancak bu davranışı ile NATO'yu kendisini vurmaya adeta zorlamıştır. NATO, Miloseviç'in bu direnişinin taktik bir manevra olduğunu değerlendirerek uzun bir süre bekledi. Tüm çabaların sonuçsuz kalması ve yüz binlerce Kosovalı Arnavut'un mülteci durumuna düşmesi üzerine, 24 Mart 1999 tarihinde NATO Sırbistan ve Karadağ'a hava hareketini başlattı. Harekatı başlaması ile birlikte Kosova'daki resmi ve gayri resmi Sırp birlikleri, bölgede çılgınlık derecesinde terör estirmiş ve sivil halka toplu katliamlar yapmışlardır. Miloseviç, bombalama olayını istismar ederek, masum insanları katletmeyi hızlandırmıştı. Bu Sırp vahşeti karşısında, Kosovalıların yarısı, bir milyona yakın Kosovalı ağır doğa şartları altında anavatanlarını terk ederek komşu ülkelere sığınmıştır. Günlerce yağmur altında bekleyen, çamurda yatan, aç ve susuz kalan halktan birçok insan hayatını kaybetmiştir.

1999'daki Kosova savaşı, Balkanlarda yeni bir göç dalgasına neden olmuştur. UNHCR verilerine göre, o yıl yaklaşık 900 bin Kosovalı Arnavut Arnavutluk, Makedonya ve Karadağ'a göçe zorlanmıştır. Ancak bu insanların dramları bununla da kalmamış Karadağ'a sığınmaya çalışan Arnavut sivillerin, ordu mensupları tarafından öldürüldüğü belirtilmektedir. Kosova'nın Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı'ndan verilen bilgilere göre 1998-1999 yıllarında öldürülen ve kayıp olarak gözükenlerin toplam sayısı farklı rakamlarda telaffuz edilmekle birlikte tahminler 10 bin ile 15 bin arasında değişmektedir. Aralık 2005 tarihi itibarıyla, Kosova savaşı sırasında kayıp olan 2 bin 464 kişinin daha akıbeti bilinmemekteydi.⁴²⁰

⁴¹⁹ Türkoğlu, *a.g.e.*, s.118.

⁴²⁰ Abdülhamit Bilici, "Kosova'nın Dayton'ı Rambouillet", (<http://www.aksiyon.com.tr/arsiv/218/pages/dosyalar/dos9.html>).

7.5. Bölgeye NATO'nun Müdahalesini Hazırlayan Dönem, Gelişmeler ve Nato Hava Harekatı

Sırbistan Devlet Başkanı Slobodan Miloşeviç'in Büyük Sırbistan hayali ile Kosova'ya verilen özerkliği tek taraflı olarak geri alması ile ateşlenen ve Kosova'da Arnavutların etnik çoğunluğu oluşturmalarını engelleme politikaları çerçevesinde Kosovalı başta Arnavutlar olmak üzere diğer toplulukları sindirme, tehdit, zulüm, tecavüz, baskı ve yok etme politikalarına 1998'de de devam etti.⁴²¹ Yugoslavya'nın eylemlerinin giderek insanlığa karşı bir savaşa dönüşmesiyle Bosna-Hersek için kurulan Temas Grubu'nun benzeri 9 Mart 1998'de Kosova için toplandı. Temas Grubu, Sırbistan'ın Kosova'daki Arnavutlar'a karşı 28 Şubat'ta başlattığı etnik yok etmenin durdurulması ve Yugoslav birliklerinin Kosova'dan çekilmesi için yoğun diplomatik girişimlerde bulundu ve bunların durdurulmaması halinde NATO'nun güç kullanacağını ifade etti. Kosova sorununun AGİT'in yanı sıra AB ve Avrupa Konseyi'nin de gündemine girmesiyle, siyasal yollarla ve Kosova'ya daha geniş bir özerklik formülü çerçevesinde çözülmesi gerektiği görüşü ağırlık kazandı.

Uluslararası toplum, Kosova'da yüzlerce masum Arnavut'u katleden Sırp vahşetine dur demek için operasyona geri sayarken ABD arabulucusu Richard Holbrooke, bölgede mekik diplomasisi yürütüyordu. Sırpların hamisi olan Rusya, operasyonu veto edeceğini açıkladı. Rusya'nın itirazına rağmen NATO operasyon için son hazırlıklarını yaptı. Richard Holbrooke, Belgrad'ta Yugoslavya Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç ile bir araya geldi ve uluslararası baskılara rağmen halen Sırp polislerinin Kosova'da büyük bir güç oluşturduğunu söyledi. Miloseviç uluslararası askeri müdahale tehditlerini suç eylemi olarak tanımlarken, buna Holbrooke'un yanıtı sert oldu. Holbrooke, “ NATO'nun blöf yaptığını sanıyorsa, risk almak istiyorsa, benim yapabileceğim sadece ABD yönetiminin görüşünü ifade etmektir” dedi.⁴²²

Soruna uluslararası boyut kazandıran en önemli gelişme BM Güvenlik Konseyi'nin konuyu gündemine alması oldu. BMGK, Kosova'da barış ve istikrarı sağlamak amacıyla Yugoslavya'ya her türlü silah satışını yasakladı. Yugoslavya'yı, özel polis güçlerini Kosova'dan çekerek sivil halka karşı suç işlenmemesi konusunda uyardı. Güvenlik Konseyi'nin Yugoslavya'dan istediği taleplerinin başında, Arnavut yerleşim

⁴²¹ *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Deniz Kuvvetleri Basımevi, Ankara, Mart 2001, s.70.

⁴²² *Hürriyet*, 07 Ekim 1998, NATO vurdu vuracak .

yerlerine yönelik saldırıların durdurulması, Sırp asker ve polislerinin Kosova'dan derhal çekilmesi, mültecilerin evlerine güvenli geri dönüşlerinin sağlanması ve Kosova'nın siyasal statüsü için bir takvim çerçevesinde derhal görüşmelere başlanması geliyordu. NATO Daimi Konseyi'nin 13 Ekim tarihli kararında ise 1199 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararını kabul etmesi için Sırp yönetimine 96 saat süre tanınıyor ve Kosova'daki Sırp askerlerinin bu süre içinde bölgeden çekilmemesi halinde, NATO'nun Yugoslavya'ya bir hava harekatı düzenleyeceği belirtiliyordu.

NATO Sırbistan'a karşı hava saldırılarıyla başlayacak askeri bir hareket başlatmak üzere iken uluslararası diplomatik girişimler, ABD'nin temasları, BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı karar ve NATO'nun 13 Ekim'deki kuvvet kullanma tehdidi içeren ultimatunun sonucu, Miloseviç Richard Holbrooke'la 14 Ekim günü Belgrad'da bir görüşme yapmış ve görüşmenin ardından sürpriz bir açıklama ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (YFC) Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç 14 Ekim günü Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 23 Eylül 1998 tarihinde aldığı 1199 sayılı kararını onayladığını kabul ettiğini bildirdi.

Miloseviç, BM kararına uygun olarak NATO Genel Sekreteri Javier Solana ile 15 Ekim'de imzaladığı anlaşma ile Sırp birliklerinin Kosova'dan ayrılmalarını, Arnavutlara uyguladığı şiddete son vermeyi, evlerini terk eden mültecilerin dönüşlerini izlemek üzere Kosova'nın havadan ve karadan denetlenmesini ve NATO uçaklarının Kosova üzerinde keşif uçuşları yapabileceği; AGİT Başkanı Bronislaw Geremek'le 16 Ekim'de Belgrad'da AGİT'le imzalanan anlaşma ile de 2000 sivilden oluşacak silahsız bir denetleme gücünün Kosova'da yerleştirilmesini kabul ediyordu. Burada her iki anlaşmanın önemi ise YFC topraklarının uluslararası toplum tarafından denetlenmesine izin verilmesi idi. Yaşanan olaylar nedeniyle YFC'nin AGİT üyeliği askıya alınmış olması ile Miloseviç topraklarında hiçbir AGİT misyonuna asla izin vermeyeceğini defalarca açıklamıştı. Miloseviç'in tutum değiştirerek AGİT'le yapmış olduğu anlaşma bir geri adım olsa da yine de güvenilir olarak görülmemiştir. Çünkü Hırvatistan ve Bosna-Hersek'te Miloseviç Kosova ve Sancak'taki AGİT gözlemcilerini bir gecede sınırdışı etmiş silah kullanma yetkisi olmayan UNPROFOR birliklerinin Bosna-Hersek'te düştüğü durum unutulmamıştı. Ancak gösterilen siyasi kararlılık geri adım atılmasında işe yaramıştır. İlerleyen süreçte önceden olduğu gibi yine görülecektir ki Miloseviç anlaşmalara ve verdiği sözlere uymayacaktır.

Açıklamanın hemen ardından, Yugoslav güçleri yavaş da olsa Kosova'dan çekilmeye başlamıştır. Bu gelişme üzerine 16 Ekim'de Brüksel'de toplanan NATO üyesi ülkelerin büyükelçileri, çekilmenin rahatlıkla tamamlanabilmesi için NATO'nun Yugoslav yönetimine tanıdığı sürenin on gün daha uzatıldığını açıkladı.

Uluslararası ilişkilerde hukuk kurallarının geçerli olmasına rağmen realist teoriye göre ve günümüzde pratikte uygulamalarına bakıldığında görüleceği üzere güç esas belirleyici faktördür. O sebeple ulaşılan bu sonuç diplomatik bir zafer gibi görünse de aslında sonuca ciddi bir güç kullanma tehdidi sayesinde ulaşılmıştır. Burada dikkat çekici nokta ise Kosova'da takınılan siyasi kararlılıktır. Bosna için bu tür bir kararlılık, ancak 250 bin ölü, 2,5 milyon mülteçiden sonra gösterilebilmişken, Kosova krizinde Batılı ülkeler ve NATO'nun askeri müdahale yönündeki kararlılığı, tüm etnik soykırıma bir süre müdahale edilmemiş ancak Bosna'ya göre daha hızlı devreye girilmiş ve Sırp yönetiminin tavır değiştirmesindeki en büyük etken olmuştur. NATO Genel Sekreteri Javier Solana'nın Ekim ayı başında yaptığı açıklama NATO'nun kararlılığının bir göstergesi olmuştur. Rusya'nın veto tehdidine de gönderme yaparak Javier Solana bu dikkat çekici açıklamasında “ *NATO'nun Kosova'ya müdahale edebilmesi için BM Güvenlik Konseyi'nden yetki almasına gerek yoktur* “ demiştir. Oysa bu yetkinin alınması Bosna'daki müdahaleyi birkaç yıl geciktirmiştir. NATO ilk kez bu krizde, kendi topraklarında gerçekleştirdiği eylemler nedeniyle bir devlete karşı güç kullanma, bir askeri müdahale kararı olarak tarihinde bir ilke imza atmış oluyordu.

NATO desteği ve baskısı ile Kosova Arnavutları ile Sırp lar arasında öngörülen anlaşmaya göre; Kosova'ya geniş bir özerklik verilmesi, Sırp kuvvetlerinin Kosova'yı boşaltması, NATO liderliğinde çok uluslu barış gücünün Kosova'da konuşlanması, üç yıllık bir süre sonunda Kosova'nın geleceği için bir referandum yapılması gerekiyordu. Bu kapsamda 1.400 AGİT gözlemcisi Kosova'da görev almış ve NATO hava denetimine başlamıştır.

Ancak NATO'nun süreyi uzatması, Miloseviç tarafından gösterilen kararlılığa bir gevşeme belirtisi olarak algılanmıştır. Çünkü bu uzatmanın ardından çekilme beklendiği üzere hızlı devam etmediği gibi yer yer yeni çatışmalar ve saldırılar olmuştur.

Çatışmaların devam etmesi ve çekilmenin zamanında yapılmaması üzerine Temas Grubu ve NATO adına, NATO Avrupa Müttelik Kuvvetleri Komutanı General

Wisley Clark tarafından 27 Ekim sabahına kadar tüm Sırp asker ve polislerinin Kosova'dan çekilmemesi halinde, yeni bir NATO kararına gerek olmaksızın bir hava harekâtı için NATO güçlerinin hazır bekletildiği açıklaması yapılmıştır. Bu arada, BM Genel Sekreteri Kofi Annan, ABD Başkanı Bill Clinton, Almanya'da başbakanlığa seçilen Gerhard Schröder 23 Eylül ve 24 Ekim 1998 tarihli diğer BMGK kararlarında çözülmeyen durumun bölgede barış ve güvenliğe sürekli bir tehdit oluşturduğu, Belgrat'ın Kosova'daki Arnavutlara karşı sürdürdüğü etnik temizliği durdurması ve Yugoslav birliklerinin Kosova'dan çekilmesi istendi. Aksi halde NATO'nun kuvvet kullanma tehdidi ile devreye gireceği belirtildi.

NATO, 8 Aralık 1998 Kuzey Atlantik Konseyi Bakanlar Toplantısında yayınlanan Kosova ile ilgili bildiriye Belgrat'ın anlaşmaya uymaması halinde NATO'nun YFC'ye bir hava harekâtı düzenlemeye kararlı olduğu belirtiliyordu.⁴²³ Başta ABD olmak üzere Batılı ülkeler kazanılacağı kesin gözle görülen savaştan sonra KKO gibi radikal unsurların bölgede egemen olmasını istemediklerinden onlar için en iyi seçenek olarak ılımlı lider Rugova'yı bölgede kendi menfaatleri açısından güvenebilecekleri en iyi seçenek olarak gördüler. Sırp birliklerinin çekilişi devam ederken iki taraf arasındaki çatışmalar yer yer devam ediyordu. Bu süre içinde Miloşeviç ise oyalama taktiğine başladı. Miloşeviç 1998 yılı Aralık ayından itibaren Kuzey Kosova'dan başlayarak güneye kadar geniş kapsamlı bir etnik temizlik harekâtı icra etmek amacını güden harekâtı başlattı. 15000 kişilik polis gücü ile başlayan harekât Sırp askerlerinin katılımı ile şiddetlendi. Yaklaşık 10.000 kişi hayatını kaybetti, bir milyon insan evlerini terk etmek zorunda kaldı. Bunların çoğu komşu ülkelere sığındı.⁴²⁴

Etnik temizlik teşebbüsünün şiddetli olduğu bu dönemlerde yaşanan ve Kosova raportörü olarak görev yapan Cevdet Akçalı* şu şekilde aktarılan olay Sırpların Arnavutlara karşı nasıl bir kin güttüklerini göstermektedir. “ Çatışmaların olduğu hudut kasabalarının birisine birkaç yüz metre yaklaşmış ve oradaki vahşeti görmüştüzdür. Sırpaların girdiği köylerde sadece insanları değil hayvanları ve hatta tavukları bile kurşunladığına şahit olmuşuzdur.”⁴²⁵

Bu kapsamlı harekâtla Arnavutların Sırp tarafından toplu olarak katledilmeye

⁴²³ NATO Dergisi, “ Kosova ile İlgili Bildiri “, HAK Yayını, İstanbul, Bahar 1999.s.17

⁴²⁴ Onur Öymen, *Silahsız Savaş*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002, s.160.

*Avrupa Konseyi Hukuk Komisyonu, yazarı Kosova raportörü olarak seçmiştir. Bu sıfatla çeşitli zamanlarda Kosova'yı ziyaret etmiş ve ondan fazla rapor hazırlamıştır.

⁴²⁵ Cevdet Akçalı, a.g.m., *Yeni Şafak*, 24 Şubat 2008.

başlanması üzerine barışçı çözüme yeşil ışık yakan Batılı Devletler çatışmaların durdurulması için Sırlara 6 Şubat'a kadar süre verdi. ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve Rusya'nın oluşturduğu Temas Grubu Londra'da yaptığı toplantıda Sırp yönetimi ve Kosovalı Arnavutları, 6 Şubat tarihinde Paris yakınlarındaki Rambouillet'de görüşmeleri başlatmaları için nota verdi ve bir hafta içinde Kosova için özerklik temelinde bir anlaşmaya varmaları istendi. Fakat bu sert uyarılara rağmen Kosova'dan yine katliam haberleri gelmeye devam etti. Nitekim Sırp kaynakları, bölgede çıkan çatışmada en az 20 UÇK taraftarı Arnavut'un öldürüldüğünü, bir Sırp polisinin de hayatını kaybettiğini bildirdi. NATO'nun operasyon tehdidine rağmen Sırp polisi, 30 Ocak'ta Kosova'nın batısında yer alan Rogovo Köyü'ne düzenledikleri bir saldırıda ve AGİT gözlemci heyeti kaynaklarının teyidi ile tamamı erkek ve sivil 24 kişiyi katletti.

11 Şubat 1999'a geldiğinde Kosova'da yaşanan kanlı savaş birinci yılına yaklaşırken, Kosova ve Balkan Göçmenleri Dayanışma Derneği'nin davetlisi olarak İstanbul'a gelen Kosova Savunma Bakanı Halil Bicaj, Türk halkından acil yardım istedi. Kosova'da yaşayan Arnavut halkıyla Türkiye arasında tarihi ve kültürel önemli bağlar bulunduğunu belirten Kosova Savunma Bakanı Halil Bicaj, düzenlediği basın toplantısında, *“Bilindiği gibi geçtiğimiz yıla kadar barışçıl tüm yolları denedik. Ancak Sırlar tüm bu çabalarımızı engelledi. Kosova Arnavut halkına savaş dikta ettirildi. Halkımız da kendilerine dikte ettirilen bu savaşı kabullenerek bağımsızlık mücadelesine başladı. Bu savaş iki eşit olmayan gücün savaşıdır. Bir yanda devlet terörü, diğer yanda ise savunmasız, silahsız bir halk bulunuyor. Görüldüğü gibi her açıdan zor durumdayız. Kardeş Türk halkından yardım bekliyoruz”* dedi.⁴²⁶

Şubat 1999'da taraflar arasındaki çatışmalar hala devam ettiği için Batılı Müttefikler tarafları barış görüşmelerine çağırdılar. Bu davete cevap verilmediği takdirde NATO'nun askeri müdahalede bulunacağı ilan edildi. Bu doğrultuda 6-17 Şubat tarihlerinde Kosovalı Arnavutlarla Belgrad Hükümeti arasında Paris'in 50 km. yakınındaki Rambouillet'te barış görüşmeleri yapıldı. 18 Martta Kosovalı Arnavut halkının temsilcileri, üç yıllık geçici özerk yönetim ve bu yönetimin 28.000 mevcutlu NATO Barış Gücü tarafından teminat altına alınmasını öngören anlaşmayı imzaladı. Sırp heyeti anlaşmayı imzalamaya yanaşmayınca müzakereler tıkanı.

Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (YFC) Devlet Başkanı Miloşević'in Şubat

⁴²⁶ *Hürriyet*, 11 Şubat 1999, Kosova acil yardım bekliyor.

1999'dan itibaren Kosova'daki asker ve polis birliklerinin sayısını arttırması ve Kosova Kurtuluş Ordusu'na karşı yürütülen operasyonlara paralel olarak, sivil halka yönelik baskı ve yıldırma yöntemleriyle etnik temizlik politikasına devam etmesi nedeniyle çatışmalar artmış ve gözlemciler Kosova'yı terk etmek zorunda kalmıştır. Türkiye de Kosova sorunu nedeniyle NATO'nun Yugoslavya'ya yönelik askeri müdahale olasılığının artması üzerine, Belgrad Büyükelçiliği'ni tahliye kararı aldı. 20 kişiden oluşan Türk kafilesi, Türkiye'ye giriş yaptı.

NATO'nun Kosova barış anlaşmasını imzalamayan Sırlara müdahalesine karşı çıkan Rusya'nın Yugoslavya'ya yönelik silah ambargosunu delerek Sırp ordusuna gizlice göndermek istediği altı adet MİG-21 ve MIG-29 savaş uçaklarını taşıyan Rus kargo uçağının 30 kadar askeri personel ve mühendisleri ile birlikte 18 Mart günü yakıt ikmali yapmak üzere Bakü'ye indi, taşıdığı yük ve rotasının belirlenmesi üzerine de Azeri yetkililer kalkış izni vermedi. Rusya Dışişleri Bakanlığı MİG'lerin Yugoslavya'ya gönderildiği iddiasını yalanladı. Rus Dışişleri Bakanlığı Dışişleri sözcüsü Vladimir Rahmanin, AN 124 kargo uçağının Polyot adlı özel bir Rus şirketinin malı ve MIG'lerin Kazakistan'a ait olduğunu ve bu uçakların Slovakya'nın başkenti Bratislava'ya götürüldüğünü açıkladı.⁴²⁷

Bu arada NATO tarafından bir barış anlaşması hazırlanmış, Kosovalı Arnavutlar ile YFC bu anlaşmayı imzalamaya davet edilmiştir. Anlaşmanın ana hatlarını kapsayan maddeleri, Kosova'ya geniş bir özerklik verilmesi, Sırp kuvvetlerinin Kosova'yı boşaltması, Kosova'ya NATO liderliğinde Çok Uluslu Barış Gücü'nün konuşlandırılması, üç yıllık bir süre sonunda Kosova'nın geleceği için bir referandum yapılması idi. Anlaşma Kosovalı Arnavutlar tarafından imzalanmış, ancak anlaşma teklifi referandum maddesi nedeniyle Miloşeviç tarafından reddedilmiştir. Bunun üzerine bütün NATO ülkeleri askeri müdahalenin bir insanlık felaketinin önlenmesi bakımından şart olduğu konusunda mutabakata varmış ve 24 Mart 1999'da "Müttefik Güç Harekatı" başlamıştır.⁴²⁸ Aralıksız 79 gün süren hareketin hava bombardımanına NATO ülkelerine ait 1.500'e yakın uçak katılmıştır.

Harekat başarılı oldu ve 9 Haziran 1999'da NATO ve Sırp yönetimi arasında varılan anlaşma gereğince KFOR ve YFC arasındaki bölgede bulunan Sırp birliklerinin Kosova'dan bir plan dahilinde çekilmelerini de kapsayan barış antlaşması imzalandı.

⁴²⁷ *Milliyet*, 19 Mart 1999.

⁴²⁸ Türkiye Cumhuriyeti Genel Kurmay Başkanlığı, *a.g.e.*, s.7.

NATO birlikleri de bölgeye girmeye başladı. BM yayınladığı 1244 sayılı karar ile KFOR ve sivil yönetim 10 Haziran 1999 'da Kosova'ya girdi. KFOR'un Kosova'ya girmesinden sonra evlerini terk etmek zorunda kalan mülteci Arnavutlar, Kosova'ya dönmeye başlamışlardır.

ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright bir konuşmasında şöyle diyordu: *“Biz buraya yardım için ve Sırp otoritelerinin Kosova'da ne yaptığını seyretmek için gelmiyoruz. Sırplar artık yaptıklarından kurtulamazlar.”* İngiliz Savunma Bakanı George Robertson ise şunları söylüyordu: *“Dünya Bosna'dan gereken dersi almıştır. Uluslararası toplum, Balkanlar konusunda olası hareketlerden önce kararlı ve birlikte hareket etmesi gerektiğini bilmektedir.”*

25 Mart 1999 tarihinde NATO Genel Sekreteri Javier Solana'nın vur emri üzerine Rus ordusu batı birliklerini ve nükleer güçlerini alarma geçirdi. Primakov, NATO'ya vur emrinin verildiğini Uluslararası Para Fonu (IMF) ile görüşmeler için Washington'a giderken uçakta öğrendi. Operasyon kararı üzerine ABD'ye giderken yarı yoldan dönen Başbakan Yevgeny Primakov, *“Hele bir bombardımana başlasınlar. Bizim reaksiyonumuz zamanında ve çok sert olacak”* ifadesini kullandı. Moskova'ya dönüşünde yaptığı açıklamada Primakov, *“Operasyonların Kosova'ya istikrar getireceğini sanmıyorum. Bölge açısından felaket anlamına gelecek müdahale ayrıca Rusya ile ABD'nin arasını kesinlikle açacak. Ortaklığın eseri bile kalmayacak.”* diye konuştu.⁴²⁹ Rus Dışişleri Bakanı İvanov ise Rusya'nın dış politikada 180 derecelik dönüş yapabileceği işaretini verdi. 25 Mart 1999'da Rusya'da nükleer alarm vererek NATO'nun askeri müdahalesini önlemeye çalıştı.

Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin, hareket başlamadan önce yaptığı konuşma ile NATO'nun Yugoslavya'ya askeri müdahalesini son dakikada önlemeye çalıştı. Yeltsin, ABD ve NATO'yu sert bir dille eleştiren konuşmasında NATO'nun Kosova'da güç kullanmasına karşı ülkesinin yapabileceği şeyler bulunduğunu ama, buna vicdanlarının izin vermediğini söyledi. Yugoslavya'ya yönelik bir hava operasyonunun tüm Avrupa'da savaş anlamına geleceğini söyleyen Yeltsin, *“Bu, Avrupa güvenliğidir. Bu, Avrupa'da savaştır, belki daha da fazlası... Yugoslavya Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç ile barışçı siyasi müzakereler istiyorum”* dedi. Yeltsin, çatışmanın genişlemesi halinde, Rusya'nın askeri önlemler alma hakkını saklı tuttuğunu söyledi.

⁴²⁹ Milliyet, 26 Mart 1999.

Yeltsin, NATO operasyonunun başlamasından sonra ilk yaptığı açıklamada, “*Bu, egemen bir ülkeye karşı açık bir saldırıdır*” dedi ve BM Güvenlik Konseyi'nin acilen toplanmasını da talep etti. Rusya Dışişleri Bakanlığı ise hareketin derhal durdurulmasını istedi ve yapılan açıklamada hareketin, BM Ana Sözleşmesi'nin açıkça ihlali olduğu belirtildi.⁴³⁰

26 Mart 1999'da Kosova'daki savaştan kaçanlar Karadağ ve Arnavutluk'a kaçarken Türkiye'ye de Kapıkule'den çoğunluğu kadın ve çocuk olmak üzere 3 binden fazla Kosovalı giriş yaptı.⁴³¹

Rusya, NATO'nun Yugoslavya'ya karşı başlattığı operasyonun ilk saatlerinde reaksiyonumuz sert olacak şeklindeki açıklamalarının ABD'nin IMF kozu ve Moskova ile Washington arasındaki IMF pazarlığı nedeniyle 26 Mart'ta geri adım attı. Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin bakanlarıyla yaptığı toplantının ardından yaptığı açıklamada, “Rusya'nın NATO operasyonu karşısında alacağı maksimum önlemler vardır, ancak şimdilik bunlara başvurmama kararı aldık. Kosova krizinde barışçı bir çözüm için çaba sarfetmeye devam edeceğiz.”⁴³² demiştir. Rus yetkililerin paralel açıklamaları ile Rusya'nın görüşü netlik kazanmıştır. Rus Dışişleri Bakanı İgor İvanov ise, Moskova'nın Yugoslavya'ya askeri yardımının söz konusu olmadığını belirterek “*Güce karşı güç kullanmayacağız*” derken, İçişleri Bakanı Sergey Stepaşin de, Rusya'nın Avrupa ile iyi ilişkiler sürdürmek zorunda olduğunu belirtmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nda Avrupa'da bir ABD-Almanya çatışması yaşanmıştı. Şimdi ise bu bir anlamda 54 yıl sonra Yugoslavya topraklarında Kosova'da yaşananlar Amerika-Avrupa ve hatta Avrupa'nın içinde etkin konumda olan ve Avrupa siyasetine yön veren Almanya ile Amerika'nın hesaplaşması olmuştur. Avrupa'nın lideri konumundaki Almanya, Yugoslavya'nın parçalanması ile doğan iki devleti, Hırvatistan ile Slovenya'yı hiç vakit geçirmeden ve Avrupa Birliği kararını beklemeden tanıyan ilk ülke idi. Almanya'nın Balkanlar'a dönük bu stratejisinin sonucu Yugoslavya'da tırmanan etnik savaş ve Bosna dramı oldu. Bosna iç savaşına müdahale etmeyen Avrupa, ABD'nin okyanus ötesinden gelip Sırplar'ı ezmesiyle Balkanlar'da inisiyatifi ABD'ye kaptırılmış oluyordu. Operasyonun NATO şemsiyesi altında yapılmıştı ancak, NATO'nun büyük gücü ABD ve Almanya'nın hedefleri farklı idi. Aslında Dünya

⁴³⁰ *Hürriyet*, 25 Mart 1999.

⁴³¹ *Hürriyet*, 26 Mart 1999.

⁴³² *Hürriyet*, 27 Mart 1999.

operasyona Kosova'da daha fazla kan dökülmesini engeller gerekçesiyle destek verirken Rusya, Çin, İran gibi ülkeler karşı çıkmış, Yunanistan ise iki taraflı oynamıştır.

Tabi ki Kosova'daki savaş Arnavutlar'ı korumak üzere yapılmadı ve etnik gruplar arasındaki sorunlar NATO'nun ne geçmişte derdiydi, ne de o gün derdi idi. Rusya ve ABD, soğuk savaş sonrası dönemde ilk kez karşı karşıya geliyorlardı. Adı artık komünist olmasa da bir bloğun lideri Rusya ve yandaşları ile diğer bloğun lideri ABD ve yandaşları kutuplaşıyorlardı. Bu bağlamda Yunanistan; Yugoslavya ve Rusya ile ortak hareket etmiştir. Ülkelerin yapılan hareket karşısında tavır ve açıklamalarına bakıldığında menfaatler çatışmasının izleri de görülmektedir:

Arnavutluk, Yugoslavya'ya ileride düzenlenecek askeri operasyonlar için NATO'ya her türlü olanağı sunmaya hazır olduğunu açıkladı. Başbakan Pandeli Mayko, Balkanlar'da barışın bedelinin hala savaş olduğunu söylemiştir.

Karadağ Devlet Başkanı Milo Djukanoviç, Miloseviç'i kınayarak, suçsuzların topluca ızdırabına ve ülkenin geleceğinin tehlikeye girmesine yol açan politikasını değiştirmesi çağrısında bulundu.

Hırvatistan, Dışişleri Bakanlığı, NATO'ya tam destek verildiğini ve hareketin, Kosova'daki çatışmaların bölgede yayılmasını engelleyeceği umudunda olduklarını vurguladı.

Sırpların müttefiki Yunanistan, NATO üyesi olması nedeniyle tam anlamıyla iki taraflı bir politika izledi. Operasyon konusunda NATO da sessiz kalırken, Savunma Bakanı Akis Çohacopulos, NATO'nun Yugoslavya'daki askeri hedeflere düzenlediği hava operasyonlarının durdurulması ve diyalog çağrısında bulundu. NATO'nun Yugoslavya operasyonuna karşı çıkan Atina, hem Washington'un, hem de Ankara'nın tepkilerine hedef oldu. Türkiye, Yunanistan'ın NATO'nun Yugoslavya'ya yönelik hava operasyonunu fırsat bilerek bölgede yayılmacı bir politika izlemesi konusunu yakından izliyordu. ABD Başkanı Bill Clinton'un, Kosova sorununun, Türkiye ile Yunanistan arasında savaşa neden olabileceği yönündeki sözlerinin ardında da Atina'nın Balkanlardaki yayılmacı tutumunun yattığı belirtildi.

Çin, Dışişleri Bakanlığı, “Çin hükümeti, Yugoslavya'ya karşı sürpriz askeri hareketin hemen durdurulmasını şiddetle talep etmektedir” dedi.

İran, NATO'nun başlattığı hava saldırılarını kınadı. Dışişleri Bakanlığı sözcüsü, BM Güvenlik Konseyi'nin onayı olmadığı için operasyonun meşru olmadığını savundu.

İtalya, D'Alema, NATO harekâtının gereksizliğinden yüksek sesle söz etmiş ve ABD'yi eleştirmiştir. İtalya, NATO üyesi olarak mecburen ülkesindeki NATO üslerini kullandırmış ancak hoşnutsuzluğunu da açıklamıştır.

Türkiye, Yunanistan'ın bölgedeki gerginliği bahane ederek Makedonya, Arnavutluk ve Kosova'ya müdahale etmesi halinde, bunu savaş nedeni olarak görmüştür. Çünkü, Atina Balkanlarda hem dengeleri bozacak hem de baskın bir konuma geçmenin planlarını yapmıştır. Türkiye'nin özel olarak önem verdiği Makedonya ve Arnavutluk'u Yunanistan'ın bir güvenlik sorununu bahane ederek işgale kalkması ise Ankara için kabul edilemez bir durumdur. Atina'nın böyle bir girişimde bulunması halinde Türkiye'nin Yunanistan'a karşı cephe açacağı ABD dahil tüm NATO başkentlerinde değerlendirilmiştir. Türkiye'nin kararlı bu tutumu, Yunanistan'a daha ilk günden geri adım atırdı. Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis, Kosova krizinin Ankara ile Atina arasında yeni bir krize neden olmayacağını açıkladı. Berlin'de yapılan AB zirvesine katılan Simitis, ülkesinin Kosova'ya yapılan NATO askeri harekâtına katılmayacağını belirterek, “*Harekata askeri destek de vermeyeceğiz*” dedi. NATO harekâtında Türk uçaklarının bulunmasının kendisini ilgilendirmediğini ifade eden Simitis, Kosova'nın stratejik durumu nedeniyle, Türkiye ile Yunanistan arasında herhangi bir krizin meydana gelmeyeceğini açıklamıştır.

NATO Kosova'da barışa yanaşmayan Sırp'lar'a askeri müdahale yapınca Sırp'lar da savaşı Balkanlar'a yaymak için girişimlerde bulundu. Sırp'lar 26 Mart'ta İngiltere Savunma Bakanı George Robertson'ın bu saldırıyı doğrulayan açıklamalarında Kosova'ya yeni birlikler göndererek Arnavutluk'taki iki köye saldırdı. Sırp'ların Kosova'da da bir köyü abluka altına alıp bombardımana tuttuklarını anlatan Robertson, Arnavut köylerinin yerle bir edildiğini belirterek, bombardımana rağmen Sırp vahşetinin durmadığını söyledi.

NATO'nun müdahalesinden sonra 27 Mart 1999'da Türkiye Yugoslavya Büyükelçisini geri çekti. Kosova'daki Sırp zulmünden kaçanların akın akın geldiği Kapıkule'ye, Türkiye Büyükelçisi Ali Ahmet Acet de giriş yaptı. Acet açıklamasında, “ Bize de ufak tefek tepkiler başladı, daha da yoğunlaşabileceği endişesiyle elçiliği geçici olarak boşalttık. Personeli daha önceden gruplar halinde gönderdim. En son eşimle birlikte biz ayrıldık. Elçilik ve ikametgah emin ellerde, yerel bir görevli var. Büyükelçilikte bayrağımız dalgalanacak, Yugoslavya ile diplomatik ilişkiler sürecektir” şeklinde konuştu. Kosova'dan birkaç bin kişinin gelmesinin önemli olmadığını anlatan

Büyükkelçi Acet, 'Kosova'da 50- 60 bin Türk, 250 bin de Türkçe konuşan var. Onların can güvenliğinden büyük endişe duyuyoruz' dedi.⁴³³ 27 Mart'ta Edirne Valilik açıklamasına göre Sırp zulmünden kaçan Kosovalılar'ın Kapıkule'den Türkiye'ye girişinin yeniden hızlandığını ve gelenlerin sayısının 2.370'e ulaştığı belirtildi.⁴³⁴

Sırp'lar 31 Mart'ta Priştine'yi kuşattı NATO'nun Sırp hedeflerine yönelik hava saldırılarında ikinci aşamaya girilmesine karşın, operasyonlar yetersiz kalmış ve hala Kosova'daki katliamlar devam etmiştir. Sırp'lar, Kosova'da giriştikleri etnik temizlik hareketinde, cezaevlerinden salıverilen katilleri de kullanmışlardır. New York Post, NATO kaynaklarına dayanarak verdiği "Balkan kasabı Miloseviç, kirli işleri katillere havale etti" başlıklı haberinde cezaevlerindeki çok sayıda katil ve ırz düşmanının serbest bırakıldığını ve Kosova'daki bir bölüm cinayetlerin bu kişiler tarafından işlendiği belirtilen haberde, bunların ellerinde silah bile bulunmadığı, sadece iplerle yakaladıkları Kosovalı erkekleri asarak öldürdükleri ifade edildi. Başkent Priştine kuşatılırken, Kosova'nın ikinci büyük kenti İpek'in de, Sırp güçler tarafından yerlebir edildi.⁴³⁵

12 Nisan 1999 tarihinde Kosova'da Sırp'lar'dan kaçan mülteci sayısı 1 milyona doğru hızla ilerlerken, Türkiye Genelkurmay Başkanlığı, Kosovalı mültecilerin sayısının 841 bin 113'e ulaştığını bildirdi.⁴³⁶ Kosova'dan Türkiye'ye ise bugüne kadar 8 bin 928 mülteci geldi. Savaş döneminde Sırbistan'da 50 bin, Karadağ'da 60 bin, Arnavutluk'ta 403 bin, Makedonya'da 118 bin 200, Bosna-Hersek'te 24 bin 500, diğer ülkelerde 4 bin 413 mülteci bulunuyordu. Kosova içinde yerlerinden edilmiş bulunan 280 bin kişinin de bu rakama eklenmesiyle bölgedeki mülteci sayısı, toplam 841 bin 113'e ulaşıyor. Öte yandan bugüne kadar Kosova'dan Türkiye'ye gelen toplam 8 bin 928 mülteciden 5 bin 676'sı Kapıkule'den karayoluyla pasaportlu olarak, 3 bin 252'si ise Çorlu Meydanı'ndan havayoluyla pasaportsuz olarak Türkiye'ye girdi. Bu mültecilerin 3 bin 399'u Kırklareli'ndeki Gaziosmanpaşa Mülteci Kampı'na yerleştirildi.⁴³⁷ Kızılay Kırklareli'nde 20 bin göçmeni barındıracak çadırkentini yapımını başlattı.

Başbakan Bülent Ecevit, Kosova'dan ilk kafilenin 12 uçakla en kısa zamanda geleceğini belirterek 6 NATO ülkesinin göçmen kabul edeceğini ifade etti. Ecevit, "En

⁴³³ *Hürriyet*, 27 Mart 1999.

⁴³⁴ *Hürriyet*, 28 Mart 1999 Valilik açıklaması.

⁴³⁵ *Hürriyet*, 1 Nisan 1999.

⁴³⁶ <http://www.tsk.mil.tr/INDEX.html>, Türkiye Cumhuriyeti Genel Kurmay.

⁴³⁷ <http://www.edirne.gov.tr./sinirkapilarimizdir.asp>., Edirne Valiliği.

çok sayıda göçmen kabul etmeyi kararlaştıran ülke Türkiye'dir. Türkiye'nin Makedonya ve Arnavutluk'ta da çadırkent kurmaya hazır bu amaçla 2 uçak dolusu malzeme gönderilmiştir. 10 bin kişilik çadırkent malzemesi de Arnavutluk'a gönderilmiştir. Bu çadırkent malzemesi ve her türlü insanı yardımı Arnavutluk'a götürecek 13 TIR kamyonumuz da yarın sabah yola çıkıyor. Türkiye'deki Kosova veya Arnavut kökenli yurttaşlarımız da 8 TIR kamyonu dolusu insanı yardım malzemesi göndermeyi kararlaştırdılar. Ziraat, Halk, Vakıflar ve Emlak Kredi bankalarının 50'şer milyar liralık katkıyla Kosovalı göçmenlere yardım kampanyası başlattıklar.”⁴³⁸ dedi.

Nisan ayında da Sırp vahşetine her gün yenileri eklenirken Bosna'da olduğu gibi Kosova'da da toplu mezarlar bulunmaya başlandı. ABC Televizyonu, ABD'nin toplu mezar olduğu sanılan uydu görüntüleri elde ettiğini kaydetti. Kosova'nın Orahovac kenti yakınlarında yeni kazılmış 96 toprak kümesi belirlendiler. Kosova'dan kaçan Arnavutlar daha önce bu bölgede Sırp'ların düzinelerce Arnavut'u katlettiklerini bildirmişlerdi. Fotoğraflarda görülen yakın bir zamanda kazılmış toprak kümelerinin, görünüş itibarıyla Arnavutlar'ın geleneksel mezarlarından ayrıldığını söyledi.⁴³⁹

Bulgaristan hükümeti Güvenlik Kurulu 6 Nisan'da aldığı karar ile “sosyal dengeyi bozacağı” gerekçesiyle mülteci kabul edilmemesine ilişkin kararı üzerine hükümet, Yugoslavya vatandaşlarına sınırlarını kapattı. Üzerlerinde geçerli pasaport ve tüm resmi belgeleri olmasına rağmen potansiyel mülteci gerekçesiyle Kosova Arnavutları'nın Bulgaristan'dan transit geçişlerine dahi izin verilmemiş, Makedonya-Bulgaristan sınırındaki Güeşovo sınır kapısından ülkeye giriş yapmaya çalışan Yugoslavya vatandaşı binlerce kişi geri gönderilmiştir.

7.5.1. Kosova Harekatı'nın Amacı

Kosova Harekatı'nın amacı; Sırp soykırımını durdurmak, Sırp'ların yapacağı askeri harekatı engellemek ve bölgede barışı sağlamaktır. NATO hava taarruzlarının başlamasıyla Miloseviç'in pes edeceği ümit ediliyordu. Ancak Miloseviç pes etmeye hazır olmasa da, NATO hem siyasi hem de askeri açıdan hazırlıklıydı. Bunu da 1.3

⁴³⁸ *Hürriyet*, 6 Nisan 1999.

⁴³⁹ *Hürriyet*, 12 Nisan 1999.

milyon Kosovalı Arnavut'u sürerek gösterdi.⁴⁴⁰ Bu göç dalgası, Avrupa'da 2 nci Dünya Savaşından sonra meydana gelen en büyük mülteci hareketiydi.

Harekatın politik hedefi Miloşeviç'i barışa razı etmektir. Bu politik hedefin sağlanması için yapılan NATO harekatının askeri hedefleri; Sırbistan'ın etnik temizlik hareketinin sonlandırılması, Sırbistan'ın askeri ve ekonomik gücünü yıpratmak, komuta-kontrol, haberleşme ve ulaştırma sistemlerini çalışmaz duruma sokmak, moral çöküntüsü yaratmaktır.

Kosova Harekatı'na; Yunanistan, ordusu bulunmayan Lüksemburg ve İzlanda ile NATO'ya yeni katılan Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti hariç, diğer tüm NATO ülkeleri olan Türkiye, ABD, Kanada, İngiltere, Almanya, Hollanda, Portekiz, Belçika, Danimarka, İspanya, Norveç, Fransa ve İtalya katıldı. İcra edilen harekat, uluslararası camianın büyük çoğunluğu tarafından destek görünürken Güvenlik Konseyi tarafından, NATO'nun faaliyetlerini kınayan taslak karar 26 Martta oylandı ancak kabul edilmedi.

12 Nisan 1999'da Brüksel'de yapılan Dışişleri Bakanları toplantısında NATO'nun siyasi hedefleri teyit edilerek Miloseviç'ten aşağıdaki talepleri yerine getirmesi istendi:

1. Bütün askeri harekat durdurulacak, bunun uygulanıp uygulanmadığı kontrol edilecek, şiddet ve baskının derhal sona erdirilmesi sağlanacaktır,
2. Silahlı kuvvetler, polis ve milis kuvvetleri Kosova'dan çekilecektir,
3. Bir uluslararası askeri gücün Kosova'da üslenmesi kabul edilecektir,
4. Bütün mültecilerin ve evlerini terk etmek zorunda kalanların kayıtsız şartsız ve emniyetle evlerine dönmeleri ve insani yardım örgütlerinin söz konusu mülteci ve kişilere hiçbir engelle karşılaşmadan ulaşması sağlanacaktır,
5. Kosova için, Rambouillet anlaşmasını esas alarak uluslararası mevzuat ve BM Şartına uygun bir siyasi çerçeve anlaşması imzalanması için çalışmaya istekli olduğu konusunda teminat verilecektir.

Yukarıda belirtilen hedefler 23-24 Nisan'da Washington'da yapılan NATO zirvesinde İttifak'ın liderleri tarafından tekrar vurgulandı. Zirvede NATO'nun faaliyetleri Barış İçin Ortaklık programına üye ülkelere de büyük destek görünürken

⁴⁴⁰ *NATO Dergisi*, NATO Office of Information and Press, 2001.

Rusya ve Belarus zirveye katılmadılar. Zirveden tam destek alarak ve güçlenmiş olarak çıkan NATO, hava harekâtını hedeflerini gerçekleştirinceye kadar sürdürme kararı aldı.

Alınan kararlar G8 bakanları tarafından Miloseviç'e teklif olarak götürüldü. Miloseviç'in kabul ettiği G8 esasları Rambouillet anlaşmasından daha katı olan bir anlaşma idi. Çünkü Rambouillet anlaşma esaslarının tersine Sırp yönetiminin bölgenin idaresi konusunda artık hiçbir söz hakkı olmuyordu. Anlaşma gereğince UÇK'nın silahsızlandırılması devam etmekteydi ancak Sırp kuvvetlerinin Kosova'dan tamamen geri çekilmesi şartı vardı. Oysaki Rambouillet anlaşmasına göre Sırp kuvvetlerin bir kısmı bölgede kalabilecekti.

Miloseviç'in G8'in taleplerinin kabul edilmesi için KFOR Komutanlığı ile Yugoslav Yugoslav Kuvvetleri Genelkurmay Başkanı, Kara Kuvvetleri Komutanı ve Sırp İçişleri Bakanlığı Polis Kuvvetlerinin temsilcileri arasında 9 Haziran'da Makedonya'nın Kumanova kentinde, NATO, YFC Ordusu ve Sırbistan İçişleri Bakanlığı temsilcileri arasında dört gün süren müzakerelerden sonra bir Askeri-Teknik Antlaşma imzalanmış ve savaş fiilen sona ermiştir.⁴⁴¹ Askeri-Teknik Antlaşmanın imzalanmasından bir gün sonra Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından kabul edilen 1244 Sayılı Karar ile, NATO'nun YFC'ye yönelik bombardımanı resmi olarak sona erdirilmiş ve KFOR ile Kosova'nın geçici BM yönetimi UNMIK'in (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo) görevleri onaylanmıştır. Bu anlaşmaya göre Haziran ayında Yugoslav kuvvetleri Kosova'dan çekilmeye başlamış ve bu kuvvetlerin yerini KFOR almıştır. Sırp kuvvetlerinin geri çekilmeye başlaması ile NATO Genel Sekreteri NATO hava taarruzlarının geçici olarak durdurulduğunu ilan etti. NATO kuvvetleri Yugoslav kuvvetleriyle herhangi bir çatışma yaşamadan 12 Haziranda Kosova'ya girdi. Sırp kuvvetlerinin Kosova'dan zamanında çekilmesiyle hava harekâtı 20 Haziranda NATO Genel Sekreteri tarafından sona erdirildi. KFOR, BM Güvenlik Konseyinin 1244 sayılı kararına uygun olarak 1999 yılı Haziran ayından itibaren Kosova'da Rambouillet anlaşmalarının şartlarını uygulamaya başladı.

KFOR Kosova'yı; Amerikan, İngiliz, Alman, Fransız ve İtalyan tugaylarının ayrı ayrı kontrol ettikleri beş idari bölgeye böldü. Kosova Türk Taburu da Alman bölgesinde görev aldı. Diğer taraftan, UNMIK geliştirdiği değişik yasal düzenlemeleri yürürlüğe

⁴⁴¹ Türbedar, "Kosova Sorunu", a.g.m., s.87.

sokarak, Kosova'daki misyonuna başlamıştır. UNMIK ve KFOR'un yaptığı ilk işlerden birisi, Kosova Kurtuluş Ordusu (Ushtria Çlirimtare e Kosoves-UÇK) mensuplarını kontrol altına almak olmuştur. Bu çerçevede, yeni dönemin hemen başlarında, eski UÇK mensuplarına istihdam sağlayan Kosova Koruma Teşkilatı (The Kosovo Protection Corps-KPC) oluşturulmuştur. Kosova'nın silahsızlandırılmasına da yoğun çabalar sarf edilmiş, ancak bu konuda yeterince başarılı olunamamıştır.

7.5.2. Müdahalenin Gerçek Yüzü ve Gizli Hesaplar

1999'da Kosova'da bir insanlık dramı yaşanmış bu insanlık dramına son verilmesi için bir uluslararası müdahaleye ihtiyaç duyulmuş ve bu müdahale gerçekleşmiştir. Ancak, NATO müdahalesi altında ABD'nin bazı yan amaçlarının da bulunduğu söylenebilir. Öncelikle NATO'ya ihtiyaç duyan ABD, müdahale ile hem silah sanayisini canlandırmış, hem de yeni tehditlerin varlığını İttifak üyelerine kabul ettirmiştir. Diğer taraftan Kosova müdahalesinin zamanlamasına bakıldığında bu tarihin oldukça dikkat çekici olduğu ve bir anlamda da sanki bir mesaj verildiği sonucuna götürmektedir. Müdahalenin NATO'nun yeni misyonununu net bir şekilde tanımlandığı kuruluş yıldönümünde gerçekleştirilmiş olması ve aynı tarihte Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin ittifaka katılma sürecinde olması tesadüf değildir. Bu çerçevede, NATO genişlemesinin gerekli olduğunun altı çizilmiştir.

NATO, 1991 Roma Zirvesinde ilan edilen yeni stratejik konseptte "ittifakın Avrupa içindeki stratejik dengelyi muhafaza edeceği"ni vurgulamıştır. Bu bağlamda Kosova müdahalesinin görünürdeki amacının Kosova'da ki insanlık trajedisini durdurmak olarak görüldüğü ancak asıl amacın ise küresel dengelerin hassasiyeti üzerindeki etkilerinin var olduğu görülecektir. Yani, Kosova'ya yönelik müdahalenin asıl hedefi olarak NATO'nun Orta ve Doğu Avrupa'da oluşmakta olan yeni stratejik dengelerin merkezine oturmayı hedeflediği bu konjüktürde Soğuk Savaş süresince Avrupa'nın üçüncü büyük askeri gücüne sahip olan ve bu gücünü saldırgan politikalarla sürdüren Miloseviç'in sahip olduğu askeri gücü indirgemek ve denetim altına alınmak istenmiştir. ABD'nin, 1990'lı yıllar boyunca biriken haklı nedenlerden dolayı Milosevic yönetimine son vermeyi de hedeflediği söylenebilir.

ABD, NATO'yu kullanarak Avrupa'da, kendi askeri gücü ile de Ortadoğu'da stratejik güvenlik alanı oluşturmak istemiştir. Kısacası Kosova müdahalesinin

zamanlama açısından NATO'nun Orta ve Doğu Avrupa'ya dönük genişleme planlarının ele alındığı 1999 Washington Zirvesi ile aynı zamanlara gelmesi bir tesadüf olmadığını göstermektedir. Kosova müdahalesi süreci ve sonrasında yaşanan gelişmeler Orta ve Doğu Avrupa'daki dengenin sarsılmasından sonra ortaya çıkan jeopolitik boşluğu doldurmaya kararlı olan ABD, NATO'nun oluşturduğu güvenlik alanı ile Polonya'dan Adriyatik'e kadar yeni bir stratejik rol üstlenmiştir. Bu bağlamda bu müdahale bu stratejik kuşak üzerinde en ciddi askeri güçlerden birine sahip ve bu gücü bir saldırganlık içinde kullanma eğilimini Bosna'da göstermiş olan Sırbistan'ın askeri gücünü önce sınırlamak, sonra denetim altına almak daha sonra da sistem içine çekme amacının ilk kademesini oluşturmuştur.

Nasıl ki Körfez Savaşı'nda amaç sadece Kuveyt'in bağımsızlığı değil de Ortadoğu bölgesinde, basit bölgesel bir gücün çok üstünde bir askeri güce sahip olan Irak'ın bu kapasitesi bölgedeki güçler dengesinin gerektirdiği sınırların altına indirilmesi hedeflenmişse Kosova'ya yapılan müdahalede de amaç sadece Kosova'da ki etnik kıyımın durdurulması değildi, Soğuk Savaş döneminde Doğu Avrupa'daki dengelerin üzerinde bir askeri güce sahip olan Yugoslavya'nın gücü istenen boyutlara çekilmiş ve ikinci planda da Miloseviç'in iktidardan uzaklaştırılması siyasi düzenlemeleriyle denetim altına alınmıştır. Daha sonraki aşama da Sırbistan'ın sistem içine çekilme safhası olacaktır. Bunun göstergesi de bir takım siyasi ve özellikle ekonomik yaptırımlarla Miloşeviç'in savaş suçları dolayısıyla uluslararası hukuk açısından yargılanmak üzere teslim edilmesidir ki, bu teslim sağlanacak dış yardım şartına bağlanmıştır. Sırbistan'ın başlangıçta denetim altına alınması, daha sonra da sistem içine çekilmesiyle NATO'nun Orta ve Doğu Avrupa'ya genişleme süreci önündeki önemli bir risk alanı ortadan kalkmıştır.

ABD bu hareketle kendisi için birçok faydalar sağlamıştır. Daha da önemlisi ABD bu müdahale ile bu senaryoda başrol oynamış ve bu olayla Balkanlarda da bir güç gösterisi yapmış, AB ve Rusya'nın tepkilerini ölçmüş ve aynı zamanda başka bir tarih ve mekanda başka şeyler yapabileceğini ispatlamıştır. Özellikle Almanya'nın önemli bir rol üstlendiği AB'nin bölgedeki yükselen konumuna karşı ABD önemli bir atak yapmıştır. Sonuç olarak ABD'nin bölgeye yerleşmiş ve bunun avantajlarını kullanmaktadır. Diğer bir sonuç ise ABD, NATO güçleri adı altında bu müdahaleyi yaparak NATO'nun varlığını pekiştirmeyi hedeflemiştir. Bu amaçları gerçekleştirmek için de ABD Başkanı da olmak üzere uluslar arası kamuoyunun desteğini almak,

müdahale karşıtlarını pasifize etmek ve özellikle uluslararası Kamuoyunun Güvenlik Konseyinde veto tehdidi yapan Rusya üzerinde baskı kurmak için hem ekonomik kartlarını hem de Balkan Savaşı senaryolarını özellikle gündeme getirmiştir.

Kosova krizinde görülen NATO'nun bu kararlılığının sebebini, NATO'nun Soğuk Savaş sonrasında dünya kamuoyunda misyonunu tamamladığı görüşlerini çürütmek ve kendisine yeni bir rol arayışında olması ile açıklamak mümkündür. Kosova'daki gelişmeler karşısında Batı'nın gösterdiği hassasiyetin ardındaki asıl neden, İngiltere başta olmak üzere pek çok Batılı ülke Bosna-Hersek'te savaşı sonlandıracak uluslararası askeri müdahalenin gecikmesini sağlamış, bu nedenle Kosova'yı bir vicdan aklama aracı olarak görülse de ülkelerin milli çıkarları ve yeni bir Balkan Savaşı çıkma ihtimalinde aramak gerekir. İngiltere Kosova krizinde Kosova'ya uluslararası askeri müdahalenin öncülüğünü yapmış, Batı'nın tavırları Sırp karşıtlığına dönüşmüş, uluslararası arabulucular Miloseviç'e diplomatik nezaket kuralları dışında üsluplar ve tehditler kullanmıştır.

Tarih gösterecektir ki Kosova'daki bu sorun bu müdahaleyle çözülemeyecektir. Çünkü Kosova sorunu Belgrad'ın Kosova'daki sivillere karşı giriştiği açık saldırganlık ve etnik temizlik güncel bir olay değildir. Sorunun temelinde Balkanların Büyük Sırbistan ve Büyük Arnavutluk olmak üzere iki büyük milliyetçilik projelerinin çatışma alanı olması yatmaktadır. Kosova, Sırp için milli davanın merkezi, Arnavutlar için ise vazgeçilemeyecek bir topraktır.

VIII. BÖLÜM

BM'NİN KOSOVA'YA GİRMESİNDEN SONRA KOSOVA VE YUGOSLAVYA'DA YAŞANAN OLAYLAR

8.1. Kosova'da Yaşanan Gelişmeler

Onbir hafta süren Kosova savaşı NATO'nun yaşadığı ilk savaş tecrübesi olmuştur. NATO birlikleri Miloseviç'in birliklerini Kosova'dan çekmeyi kabul etmesi ile Haziran 1999'da Kosova'ya girmiştir. Sırbistan tarafından başlatılan etnik temizleme süreci NATO'nun hava taarruzları ve KFOR'un bölgeye girişi ile sona erdirilmiştir. Bu tarihten itibaren Kosova uluslar arası toplum tarafından korumaya alınmıştır. Bunun doğal sonucu olarak da halen Yugoslavya'nın bir parçası olmasına rağmen, Sırbistan Kosova'yı kaybetmiş oluyordu.

Savaş sırasında Sırbistan Müttefik Kuvvetler tarafından bombalanırken sivil Sırlar Kosovalı Arnavutların misilleme saldırılarına maruz kalmışlardır. Sırbistan Batı tarafından diplomatik ve ekonomik yaptırımlara maruz kalmıştır. Miloseviç hakkında savaş suçlarından dolayı dava açılmıştır.

1999'daki Kosova savaşı yeni bir göç dalgasına yol açmış, yaklaşık 900 bin Kosovalı Arnavut Arnavutluk, Makedonya ve Karadağ'a göçe zorlanmıştı. Kosova'nın Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı'ndan elde edilen bilgilere göre, 1998/1999 yıllarında öldürülen ve kayıp olarak gözükkenler hakkında değişik rakamlar söylenmesine rağmen tahminler 10 bin ile 15 bin arasında değişmektedir.

Savaşın sona ermesinden sonra birkaç ay önce başlayan toplu olarak göç eden Arnavut halk geri dönmeye başlarken bu sefer, Arnavutların intikamından korkan yaklaşık 230 bin Sırp, Roman ve diğer bazı azınlıklar Kosova'dan kaçmıştır.⁴⁴² Sırlar, Kosova'dan intikamdan kaçarak göç etmişler ancak bu insanlar Sırbistan'da dahi istenmemişlerdir.

⁴⁴² Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, *Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri*, Ocak 2004.

UNMIK'in dönüşlerle ilgili dairesinin verilerine göre, 1999'da Kosova'yı terk eden Sırp'ların sayısı 180 bin civarındadır. Kosova'nın Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı verilerine göre 2005'in sonuna kadar, Arnavut intikamı korkusuyla Kosova'dan kaçan ve geri dönen toplam 14.088 kişidir. Bunların içinde kökenlilerin oranı ile 6 bin 424 kişi Sırp olmak üzere toplam dönenler içindeki oranları % 45,6'dır.⁴⁴³ Arnavutlar tarafından Sırp'larla işbirliği yaptıkları gerekçesiyle, savaştan sonra Romanlar da öldürülmüş ve göçe zorlanmıştır. Mitroviça'da Romanların yaşadıkları bazı mahalleler tamamen ateşe verilmiştir.

Tahmin edilebileceği gibi Arnavutların Sırp'lara yönelik intikamları da hemen başlamıştır. Arnavutlar, Sırp'ların ve Çingenelerin boş kalan evlerini yaktılar ve ya kendileri yerleştiler. Prizren şehrinde hemen hemen yakılmayan hiçbir Sırp evi kalmadı. Bu yağmalara bir de Arnavutluk'tan Kosova'ya sızan grupların eklenmesi büyük istikrarsızlıklara yol açmıştır.

Barışın sağlanmasına ve BM'nin Kosova'ya girmesi ile korku ve nefret duyguları son bulmamıştır. Sırp'ların tekrar Kosova'ya dönmeleri için yeni projeler geliştirilmiş ancak projelerin karşılanmasında kullanılacak yeterli finansman bulunmasında güçlüklerle karşılaşmıştır. UNMIK'in Sırp'ların geri dönüşleri için koşulları oluşturma girişimleri savaştan sonra Sırp'ların Kosova'ya gelmesini kesinlikle istemeyen Arnavutlar nedeniyle sınırlı kalmış ancak KFOR koruması altındaki belirli alanlarda ikamet ettirilebilmişlerdir. Çünkü Arnavutlar Kosovalı Sırp'lara karşı zaman zaman değişik saldırılar düzenlemiş, Sırp'ları taşıyan yolcu otobüsleri taşlanmış, Sırp mülkiyetleri yağmalanmıştır. Sırp'ların hareket özgürlüğü kısıtlandığı için de iş edinmeleri neredeyse mümkün olmamıştır. Kosova sokakları dolaşıldığında Sırp'ların Arnavutlara yaptıkları soykırımdan dolayı duvarlarda Sırp'lara karşı nefret yazıları dikkat çekmektedir.

Bu savaşta bir milyona yakın Arnavut göç etmişken Kosova'da Miloseviç tarafından başlatılan şiddet eylemlerden sonra 200.000'den fazla Sırp nüfusu da daha çok Sırbistan ve Karadağ'a olmak üzere hızla bölgeyi terk etmiştir. Ancak bu insanların Miloseviç başta olmak üzere diğer Sırp'ların günahlarının bedelini ödediklerini düşünmek oldukça iyimserlik olacaktır. Çünkü bu insanlar bu bölgeye bilerek gelmiş adeta yangından mal kaçırma durumundadırlar. Bölgede ise 50.000 civarında Sırp göç

⁴⁴³ Türbedar, "Yeni Dönemde Kosova ve Geleceği", a.g.m., s.94.

edemeyecek kadar yaşlı, hasta ve fakir insan kalmıştır. KFOR'un Kosova'ya intikalinden sonra bu kez durum tam tersine dönerek başka trajediler yaşanmıştır. Arnavutlar halen Kosova'da olan birçok Sırbı Kosova dışına çıkarmak ve Kosova dışından gelecek olan Sırbıların dönüp yerleşmelerini engellemek için, Sırbıları öldürme, kaçırma ve gasp olaylarına maruz bırakmış, evlerini terk etmeye zorlamış, eşyalarını yağmalamış, bombalamış ve yakmıştır. KFOR'un bölgeye girmesinden sonra da olaylar yatışmamıştır. 2 Şubat 2000 tarihinde Fransız kesimindeki Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin Mitrovica'daki Kosovalı Sırbıları taşıyan sivil otobüsüne karşı bir roket saldırısı yapılmış, bu olaya misilleme olarak Sırbılar tarafından şiddet içeren olaylar meydana getirilmiştir. Olaylarda hem asker hem de siviller yaralanmıştır. Emniyetli bir ortam yaratmadıkları için hem Arnavut hem de Sırbılar tarafından Rus ve Fransız KFOR birliklerine yönelik tehdit, şiddet ve saldırılar olmuştur.

KFOR'un görevlerinden bir tanesi de bölgenin silahsızlandırılmasıydı. Ancak 20 Şubat'ta KFOR unsurlarının Mitrovica'nın Arnavut ve Sırbı mahallerinde silah araması yapması sivillerin taş atarak olayların çıkmasına neden olmuştur. Bu da göstermektedir ki her iki halkta silahlarını uluslararası birliklere vermek istememekteydi. Sırbılar protestolarını 21 Şubat'ta da sürdürmüş, büyük bir kalabalık kentin ortasından geçen Ibar nehrinin üzerindeki büyük köprüye doğru ilerlemişler, ancak göz yaşartıcı bomba kullanılarak dağıtılabilmişlerdir. Sırbılar bu eylemlerini yaparken yaklaşık yirmi beş bin Arnavut ise, Priştine'den Mitrovica'ya doğru bir yürüyüş başlatmışlar, yetkililerin göstericilere birleşmiş bir Mitrovica'nın oluşturulacağına dair garanti vermesinden sonra dağılmışlardır. 2000 yılı Mayıs ayı içerisinde KFOR'a karşı 16 saldırı düzenlenmiştir. Arnavut halkın özellikle Rus askerlerine karşı taciz ateşleri zaman zaman devam etmiştir. 2000 yılının yaz aylarında, Kosovalı Sırbılara karşı ölüm ve yaralanmalarla sonuçlanan ateş etme, bombalama ve mayın kullanımında önemli derecede artış olmuştur. Bu olaylar gerginliğin artmasına neden olmuştur.

Azınlıkların Kosova'dan kovulmasını sağlamak için 2000 yılı Kasım ayından itibaren, saldırıların çoğu Kosovalı Sırbıların mülklerine yönelmiştir. Aynı yıl 22 Kasım'da Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin Priştine'deki büyükelçisinin konutunda bomba patlaması sonucunda bir kişi ölmüş, iki kişi yaralanmıştır.

6 Aralık'ta Kuzey Mitrovica'da 100 kadar Kosovalı Sırp'ın çıkardığı ayaklanma UNMIK polislerinin dövülmesi ve bir Kosovalı Arnavut'un evinin kundaklanmasıyla sonuçlanmıştır. 16 Aralık'ta nüfusun çoğunluğunun Sırpların oluşturduğu Leposaviç'teki Kosovalı bir Sırbın bir trafik suçu yüzünden tutuklanmasından sonra bir ayaklanma patlak vermiştir. Bir grup KFOR askeri kızgın bir Sırp topluluk tarafından rehin alınmış, Leposaviç'te ki karakolun yanı sıra birçok araç ateşe verilmiştir. Bu olaylar esnasında bir Kosovalı Sırp vurularak öldürülmüş, bir diğeri de yaralanmıştır. Bu olaylar, Sırp toplumunda KFOR aleyhtarı duyguların varolduğunu bir kez daha göstermiştir.

2001 yılında da olaylar tırmanmaya devam etmiştir. Ocak 2001'de Arnavutlarla Sırp'lar arasındaki şiddetli düşmanlık ve nefret, etnik şiddeti daha da tırmandırmıştır. 29 Ocakta Mitrovica'da Sırp'lar ve etnik Arnavutların el bombası ve silahlar kullanarak girdikleri çatışma sonucunda bir Arnavut ölmüş, iki kişi de yaralanmıştır. Bu olayda Arnavutların öldürülmesi, 30 Ocakta yaklaşık 1.000 Kosovalı Arnavut'un ayaklanmasına sebep olmuş, ayaklanma esnasında beş Fransız KFOR aracı ateşe verilmiş, buna rağmen Fransız KFOR kuvvetleri 350 Sırp isyancının Ibar nehri üzerindeki köprüyü geçmelerini önlemişlerdir. 31 Ocakta Kosovalı Arnavutlar Güney Mitrovica'da bir kez daha ayaklanma çıkararak Fransız askerleri ile karşı karşıya gelmişlerdir. Arnavutlar, Fransız askerlerine karşı köprü üzerinde ve hatta kışlalarında el bombası ve taşla saldırılar düzenlemiştir. Olaylar esnasında biri ağır olmak üzere toplam 20 asker yaralanmıştır. Devamındaki günlerde de Fransız KFOR birliklerine yönelik taciz devam etmiştir. Kuzey Mitrovica'da ise Sırp'lar tarafından Kosovalı Arnavutları hedef alan şiddet hareketleri devam etmiş ve Mitrovica ikiye bölünmüş, Sırp'lar Kosovalı Arnavutları Kuzey Mitrovica'dan atmaya çalışmışlardır. Bu maksatla, Kuzey Mitrovica'daki Sırp'lar kendi emniyet teşkilatlarını oluşturmuşlar ve silahlarını açıkça taşıyabilmişlerdir. Bu durum Kuzey Mitrovica'daki Arnavutlar arasında Fransız KFOR birlikleri aleyhtarı bir tutum oluşmasına sebep olmuştur. Fransız KFOR birliklerine karşı ayaklanmalar devam etmiştir. Kosovalı Arnavutlar Sırp'lara yönelik şiddet olaylarını ilerleyen dönemde Kosova'nın tamamında devam ettirmişleridir.

Kosova Harekatı'nın bitmesinden sonra Türkiye BM'ye müracaatla bölgede görev yapma isteğini bildirmiştir. BM'nin bu isteği kabul etmesi ile Türkiye bölgeye bir Tabur Görev Kuvveti göndermiştir. Kosova Türk Tabur Görev Kuvveti 01 Temmuz 1999 tarihinde Ankara'dan Kosova'ya intikaline başlamış ve 04 Temmuz 1999

tarihinde intikalini tamamlamıştır. O tarihten itibaren “ barışı destekleme hareketi “ görevini yürütmektedir. Tabura Kosova’da barışın tesis ve idamesini sağlaması için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 1244 sayılı kararına uygun olarak; Almanya’nın Çok Uluslu Güney Tugayı emrinde, NATO ve YFC arasında imzalanan Askeri Teknik Anlaşma⁴⁴⁴ ile KFOR ve UÇK arasında imzalanan Yüklenme Senedi’nin⁴⁴⁵ uygulanmasını sağlamak ve denetlemek, Kosova’daki uluslararası barış ve güvenliğin korunması ile ilgili BM Güvenlik Konseyinin aldığı kararlar vahim insanlık durumunu çözmeye, bütün mültecilere ve yerinden edilmiş insanların evlerine güvenli bir şekilde dönmelerini sağlama görevleri verilmiştir.

Kosova’da terör estiren ve soykırım yapan Sırp silahlı güçlerinin geri çekilmesi, Kosova’ya hemen huzur getirmemiştir. KFOR’un bölgeye girmesinden sonra da bir süre karışıklıklar devam etmiş UNMIK kısa sürede İlk zamanlarda meydana gelen otorite boşluğu nedeniyle kentlerde dahil olmak üzere kendini UÇK olarak tanıtan çetelerle dolmuş, üniforma temin eden bu kişiler çeşitli saldırılar, insanların kaçırılması, cinayetler ve soygunlar yaparak neredeyse günlük hayatın bir parçası haline gelmiştir.⁴⁴⁶

Siyasilerin rant kavgaları da başlamıştır. UÇK ile ilişkileri olan kişiler gerektiğinde silah da kullanarak belediyeleri ele geçirmişlerdir. Bunlardan bazıları kendini belediye başkanı dahi ilan etmiştir. Bu da yerel yönetimlerde büyük sorunlara neden olmuştur. Aynı sorunlar Kosova’nın merkezi yönetimlerin de de yaşanmıştır.

Savaşın ardından UÇK’nın eski lideri Haşim Taci "geçici hükümet" oluşturup en önemli mevkilere kendine yakın kişileri getirdi. Bu arada, Kosova Demokratik Birliği'nin (LDK) Başkanı İbrahim Rugova da daha 1990'ların başında oluşturduğu paralel devlet yapıları da çalışmalarına devam etmiştir. 15 Aralık 1999’da UNMIK ile Kosova’daki Arnavut siyasi partileri arasında imzalanan anlaşma gereğince, Kosova’ya bir şekilde düzen getirmek amacıyla, hem Taci’nin "geçici hükümetine, hem de Rugova’nın "paralel devletine" son verilmiştir. Bunun ardından, Kosova’nın otoritesi olarak "Geçici İdari Konseyi" oluşturularak, anarşik durum biraz denetim altına alınabilmişse de Geçici İdari Konseyi’nin kurulması şiddet olaylarına son vermemiş,

⁴⁴⁴ Askeri Teknik Anlaşma; NATO ve Yugoslav federal cumhuriyetleri arasında imzalanan ve NATO Kuvvetlerinin Kosova’ya Girişini kabul eden anlaşmadır.

⁴⁴⁵ Yüklenme Senedi; KFOR ve UÇK arasında imzalanan ve konusu UÇK’nın silahsızlanma ve yapısal değişikliği olan anlaşma. UÇK silahları kayıt altına alınarak silah toplama noktalarına teslim edilecek. UÇK kendi mayın tarlalarını ve bubi tuzaklarını temizleyecek muharebe mevzilerini boşaltacak. UÇK = Kosova Kurtuluş Ordusu TMK = KPC = Kosova Koruma Gücü

⁴⁴⁶ Türbedar, “ Yeni Dönemde Kosova ve Geleceği “, a.g.m., s.95.

siyasi cinayetler de yaşanmaya devam etmiştir. Çıkar çatışmaları ve iktidar mücadeleleri, çoğu zaman sır perdeli cinayetler ile sonuçlanmıştır. Özellikle LDK üyeleri birçok sefer saldırıya maruz kalmışlardır. Bu saldırıların bazıları da ölüm ile sonuçlanmıştır.

Kosova savaşı öncesinde, Arnavutlar siyasi birlik içinde oldukları izlenimini vermişse de, savaştan sonra, bu birliğin pek sağlam olmadığı görülmüş, Haziran 1999 sonrası bölgedeki farklı Arnavut gruplar arasında siyasi fikir ayrılıkları da su yüzüne çıkmıştır. UÇK içinden çıkan Kosova Demokratik Partisi (PDK) gibi siyasi partiler ile LDK arasındaki başgösteren. husumet UNMIK'in girişimleriyle belli ölçüde yumuşatılmıştır.

8.2. YFC Belediye, Parlamento ve Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Kurulan Yeni Hükümetin Uluslararasıca Tanınması

YFC'de yaşanan gelişmeler Kosova'nın statüsü ve geleceğini de etkileyecektir. BM'le anlaşma imzalandıktan sonraki dönemde Sırbistan'da mevcut siyasi partiler küçük boyutta olduklarından, Miloseviç ve partisine karşı bir varlık gösterememişlerdir. Miloseviç, ülkede etkin konumunu sürdürmüş ve kendisine muhalif basına karşı baskı uygulamaya devam etmiştir. Ülke içindeki ağırlığının hala devam etmesine rağmen, Yugoslav Federasyonunda kalan tek ortağı Karadağ üzerinde tekrar kontrol sağlama girişimleri sonuç vermemiştir.

Miloseviç, Eylül 2000'de Karadağ'ı da baskı altına almak ve gücünü pekiştirirerek liderliğini teyit etmek amacıyla, belediye, parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinin erken yapılmasını sağladı. Ülkedeki partiler dağınık ve küçük boyutta olduklarından kesin zafer kazanacağından emindi. Ancak Miloseviç'in beklemediği bir gelişme ile dağınık 18 kadar Sırp muhalefet partisi bir araya gelerek Sırbistan Demokratik Muhalefeti adı altındaki bir koalisyonla tek bir adayda birleşmeyi başarmıştır. Bu birleşme Belgrad'da ılımlı bir avukat olan Vojislav Kostunica tarafından sağlanmıştır. Seçim kampanyası esnasında basın ve yayın organlarının muhalefete yer vermesi yasaklanmış, yüzlerce eylemci polis tarafından sorguya çekilmek üzere alıkoyulmuştu. Seçim kampanyaları esnasında Miloseviç, kendini bir kez daha Sırbistan'ın haklarının savunucusu ve tek koruyucusu olarak tanımlarken, Kostunica'yı NATO'nun kuklası olarak lanse etmiştir. 24 Eylül 2000'de Belediye, parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılmış, Miloseviç, seçim sonuçlarının açıklanmasını dahi

beklemeden seçimleri kazandığını ve bir zafer ilan etmiştir. Muhalefet ise Kostunica'nın büyük bir zafer kazandığını ileri sürmüştür. Aslında seçimleri idare eden Federal Seçim Komitesi, sandıkları kapanmasından iki gün geçmesine rağmen sesiz kalarak seçim sonuçlarını açıklayamamıştır. Miloseviç ilan ettiği zaferi kanıtlayamamıştır. Bu durumda Miloseviç'in önünde iki seçenek bulunuyordu ya onüç yıl iktidarının sonunda bu seçimlerde yenildiğini kabul etmek ya da da seçimleri muhalefetin kazandığını kabul etmeyerek halkı karşısına almak olacaktı.

Ülkede bu baskı ve seçim sonuçlarının şaibeli olması nedeniyle beklenen olay vuku buldu ve 5 Ekim 2000'de Miloseviç rejimine yönelik bir ihtilal gerçekleştirildi. Küçük bir muhalefet grubu parlamentoya saldırmış ancak başarılı olamamıştır. Fakat aynı gün içinde 200.000 kişi başkente yürümüş ve güvenlik güçleri daha fazla direnç gösterememiş, muhalefet Miloseviç'in kontrolündeki basını kendi kontrolü altına almıştır. Çok geçmeden Belgrad polisi geri çekilmiş, bazıları ise protestoculara katılmıştır. Sırbistan Demokratik Muhalefeti'nin seçtiği Cumhurbaşkanı Vojislav Kostunica yeni Parlamentonun toplanacağını ilan ederken, polis ve Yugoslav ordusu tarafsızlığına dair garanti vermiştir. İhtilalde Slobodan Miloseviç yakalanamamıştır. Ancak daha sonra Miloseviç yakalanarak Nisan 2001'de cezaevine konulacaktır.

Seçimlerden önce açıklandığı gibi 9 Ekim 2001'de Sırbistan'a uygulanan petrol ambargosu ve uçuş yasağı kaldırıldı. Karadağ Cumhurbaşkanı Djukanovic 6 Ekimde YFC'de yapılan seçimlerin kanunlara aykırı olduğunu ve seçilen Kostunica'yı tanımayacağını bildirdi. Djukanovic, YFC anayasasında yapılan son değişikliklerle Karadağ'ın etkinliğinin azaldığı gerekçesi ile kendi kendini yönetme hakkı Sırbistan tarafından tanınmadığı takdirde, Karadağ'ın YFC'den ayrılabilceğini açıkladı. Ancak, Karadağ muhalefeti seçimlere katılmış ve YFC'nin yeni hükümetinde savunma bakanlığı gibi önemli görevler dahi almıştı. 2 Kasım 2001'de BM Genel Kurulunda YFC'nin BM'ye girmesi için oybirliğiyle karar alınmış ve 10 Kasım'da Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) YFC'yi AGİT'in 55 nci tam üyesi olarak bünyesine katmıştır. AB 166 milyon dolar tutarında mali yardım göndermiş, Rusya da Yugoslavya'ya doğal gaz sağlamaya hazır olduğunu açıklayarak YFC'ye önemli seviyede uluslararası destek sağlanmıştır.

8.2.1. YFC Seçimlerinin Kosova'ya Etkisi

Kosovalı Arnavutlar uluslararası camianın Kosova'nın kontrolünü Miloseviç'e geri vermeyeceğini düşündüklerinden Kosova'nın siyasi statüsündeki belirsizliğinden eskisi gibi rahatsızlık duymamışlar ancak, Arnavutların tamamı Kostunica'nın göreve gelişinden sonra temkinli bir tutum benimsemişlerdir. Sırbistan'daki yönetim değişikliği ve Kostunica'nın göreve gelişi Kosovalı Sırplar tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Arnavut siyasi partilerinin liderleri Ramush, Thaci ve Rugova'nın ise bazı çekinceleri olmuştur. Bunun sebebi ise Kostunica'nın Avrupa Birliği'nin desteğini alacağından ve BMGK'nın 1244 sayılı Kararını muhtemelen Sırbistan'ın lehine olacak şekilde kullanılması endişelerini dile getirmişlerdir. Diğer taraftan Vojislav Kostunica'nın yönetime gelmesi ile oluşacak demokratik bir Sırbistan Kosovalı Arnavutların bağımsızlık isteklerine engel olacak bir gelişme olarak değerlendirilmekte idi.

8.2.2. Kosova Belediye Seçimleri

Yugoslavya'da bu gelişmeler yaşanırken, Kosova'da 28 Ekim 2000 tarihinde belediye seçimleri yapılmıştır. Seçimler sırasında beklenilen aksine çok az olay çıkmış ve UNMIK seçimlerin başarıyla sonuçlandığını açıklamıştır. Seçimlerde oy kullanan seçmen sayısı yüksek olmuş, Kosovalı Sırplar ve Türklerin⁴⁴⁷ büyük bölümü hariç azınlıkların katılımı sağlanmıştır. Kosovalı Sırplar seçimleri boykot ederek katılamamış, seçimlerin demokratik olmadığını ileri sürerek, sonuçlara da itiraz etmişlerdir. Seçim sonuçlarına göre ılımlı olarak bilinen İbrahim Rugova'nın LDK partisi 27 belediyeden 21'ini kazanmıştır. İkinci ve üçüncü parti olarak Hashim Thaci'nin PDK ve Haradinaj'ın AAK partileri istedikleri sonuçları alamamış bir yerde hayal kırıklığı yaşamışlardır. LDK'nın en yakın rakibi olan PDK sadece beş belediyeyi alabilmiştir.

⁴⁴⁷ Kosova'da mevcut iki Türk partisi bulunmaktadır. Merkezi Pristina'da bulunan Türk Halk Partisi (THP) ve merkezi Prizren'de bulunan Türk Demokratik Birliği. Türk Halk Partisi (THP)'nin başkanlığını Sezai Şuayip yapmaktadır. Sezai Şuayip, üniversiteyi Hırvatistan'da bitirmiştir. Arnavut gazetelerine verdiği demeçlerde Türkiye karşıtı görüşleriyle dikkat çekmektedir. Türk Demokratik Birliği (TDB)'nin başkanlığını Mahir Yağcılar yapmaktadır. TDB, Kosova'da yaşayan Türk azınlığın haklarının korunması ve sağlanması için büyük uğraş vermektedir. Özellikle 1974 Yugoslavya anayasasına göre Sırpça ve Arnavutça ile birlikte resmi dil olan Türkçenin 1989'da Kosova'nın özerkliğinin Miloseviç tarafından iptal edilmesiyle kaldırılan Türkçenin yeniden resmîleştirilmesi için gayretlerini yoğunlaştırmıştır. Türkçe, Temmuz 1999 yılında yayınlanan UNMIK'nın ilk genelgesinde de resmi dil dışında bırakılmıştır. Bir milletin yok edilebilmesi için önce dilinin ve kültürünün yok edilmesi gerçeğinin farkında olan Kosova Türkleri, bu durumu protesto ederek 1974 anayasasına göre hakları olan Türkçe dilinin resmîleştirilmesi için seçimlere katılmama kararı almışlar ve kaydolma işlemine katılmamışlardır.

8.2.3. Sırbistan Parlamento Seçimleri

23 Aralık 2000'de Sırbistan'da parlamento seçimleri yapılmıştır. Parlamento seçimlerinde Miloseviç'in Sırbistan Sosyalist Partisi %14 oy, Sırbistan Radikal Partisi %18, katledilen savaş suçlusunu Arkan'ın kurduğu aşırı milliyetçi bir parti olan Sırp Birlik Partisi sürpriz bir gelişme ile ancak %5 oy alırken Sırbistan Demokratik Muhalefeti %65 oy alarak büyük bir zafer kazanmıştır. Bu sonuçlara göre Sırbistan'ın yeni parlamentosunda toplam 250 koltuğun 176'sını Sırbistan Demokratik Muhalefeti, 37'sini Sırbistan Sosyalist Partisi, 23'ünü Sırbistan Radikal Partisi ve 14'ünü Sırp Birlik Partisi almıştır. Seçimlerde Vuk Draskoviç'in Sırbistan Yenilikçi Hareketi ve Mira Miloseviç'in Yugoslav Solcu Partisi parlamentoda koltuğa sahip olmak için gereken %5'lik barajı geçemediklerinden parlamentoya girememiş ve büyük bir yenilgiye uğramışlardır. Seçimlerin sonucunda Başbakanlığa seçilen Zoran Djindjiç liderliğinde Sırbistan Demokratik Muhalefeti partisi hükümeti kurmuştur.

Kosovalı Arnavutlar Sırbistan Parlamento seçimlerini beklendiği gibi boykot etmişlerdir. Bu seçimlerde Kosova'daki seçim merkezleri sınırlı sayıda kalmış, Kosova'nın Sırp bölgeleriyle sınırlandırılmıştır. Eylül ayında yapılan YFC seçimlerinin aksine, Kosovalı Arnavutlar Sırp parlamentoların Kosova'dan seçime katılmasına aktif bir şekilde karşı çıkmışlardır. Bunun nedeni, önceki oylamanın YFC'nin federal mevkileri için olması, bu oylamanın ise Sırp parlamentosunun mevkileri için olmasıdır. Bu uygulama ise, Sırbistan'ın Kosova üzerinde egemen olduğunu ve Kosova'nın Sırbistan'ın bir parçası olduğunu vurgulamaktaydı. Kosovalı Arnavutlar bu seçimi bağımsızlık yolundaki bir engel olarak kabul etmişler ve seçimlerin yapılmasını engellemek için lobi faaliyetleri yapmışlardır.

8.3. Sırbistan'da Yönetim Değişikliğinden Sonraki Gelişmeler

1999 NATO operasyonundan sonra yönetimden uzaklaştırılan Miloşeviç Yugoslavya'da Nisan 2001'de yolsuzluk, usulsüzlük ve milyonlarca doları zimmete geçirmek ile suçlandı ve tutuklandı. BM'in 1224 sayılı kararı gereği UNMİK tarafından yönetilen Kosova'nın geleceği konusunda belirsizlikler devam ederken bu durumun başlıca sorumlusu olan Miloseviç'i Lahey Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi (USSM), 27 Mayıs 2001'de savaş suçlusunu olarak ilan etti. 28 Haziran 2001'de ise

Milošević Balkanlar'da son 10 yılda dökülen kanların sorumlusu, Kosova'da yaşayan Arnavutların sürgün edilmeleri ve toplu halde öldürülmelerinde sorumluluğu bulunduğu gerekçesiyle mahkemeye sevk edilmesine karar verildi ve Sırbistan'dan teslimi istendi. Milošević, 20'nci yüzyılın sonunda soykırıma yönelerek Balkan halklarını birbirine kırdırmak, Ocak ve Ekim 1999 arasında Kosova'da gerçekleştirilen Sırp operasyonları sırasında Arnavutlara karşı giriştiği bastırma kampanyası sırasında Sırp güçleri tarafından işlenen katliam, işkence ve tecavüz, binlerce sivilin sürülmesi, öldürülmesi, evlerinin yakılıp yıkılması için emir vermek ayrıca Bosna ve Hırvatistan'da işlenen savaş suçlarından da yargılanmasına karar verildi. Yugoslavya eski Devlet Başkanı, Kosova ve Bosna'da işlediği "insanlık suçu" nedeniyle yargılanacak; etnik temizlikten zorla göçe, sivil halka şiddetten tecavüz ve kötü muameleye dek Balkanlar'daki katliamın hesabını verecektir.⁴⁴⁸

Yugoslavya'nın eski ortağı Karadağ ise Sırbistan'ın USSM tarafından Kosova'da insanlık suçu işlemekle suçlananan Miloseviç'i USSM'ye teslim edilmesi halinde koalisyonu bitirecekleri tehdidini gündeme getirerek teslimine şiddetle karşı çıktı. Koalisyon ortağı SHP Genel Başkanı Predrag Bulatoviç, Karadağ'ın başkenti Podgoritsa'da yaptığı açıklamada, *"Tavrımızı sürdürmeye devam edeceğiz"* dedi. Koalisyon hükümetindeki Sırp Demokratik Muhalefeti'ne (DOS) gönderme yaparak, *"Bundan sonra DOS ile daha fazla görüşme yok"* diye konuştu.⁴⁴⁹

Başta ABD olmak üzere Avrupa, Sırbistan'daki Koştunitsa yönetimine, ekonomik yardım yapılabilmesi için Milošević'i Lahey'e göndermesini şart koştu. Yugoslavya Anayasa Mahkemesi'nin ve Belgrad yönetiminin Milošević'i Lahey'e hesap vermeye göndermekte zorlandığı saatlerde ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Armitage açıkça şunu ilan ediyordu: *"Lahey ile tam bir işbirliğine gidinceye kadar Washington'dan yardım beklemeyin."*

Miloseviç'in USSM'ye teslim edilmesi için baskılar devam etti, ancak Sırbistan Anayasa Mahkemesi Miloseviç'in teslimi için "USSM ile işbirliği yapılması" kararını 28 Haziran'da red ederek askıya aldı. Ancak Sırbistan hükümeti ağır ekonomik durum ve baskılara daha fazla dayanamadı. ABD NATO'nun askeri müdahalesi ardından uygulanan ambargonun sonuç verdi ve Belgrad'ın direnci kırıldı. Hükümet, Anayasa Mahkemesinin red kararına ve Devlet Başkanı Voyislav Koştunitsa'nın karşı çıkmasına

⁴⁴⁸ *Milliyet*, 30 Haziran 2001.

⁴⁴⁹ *Milliyet*, 29 Haziran 2001 USSM Savcısı: "Milošević en geç Salı günü mahkemede olacak".

rağmen sürpriz bir biçimde ve Devlet Başkanı'na bilgi dahi verilmeden Miloseviç Lahey'deki Uluslararası savaş suçları mahkemesi'ne teslim edildi ve Hollanda'daki Scheveningen Cezaevi'ne konuldu. Hükümetin Miloşeviç'i mahkeme kararına rağmen USSM'ye teslim etmek zorunda kalmasının nedeni ABD'den gelen sert uyarılar oldu. Miloşeviç Lahey'e gönderilmeden kısa bir süre önce ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Armitage, 28 Haziran'da yaptığı açıklamada, Belgrad yönetiminin, *"Lahey ile tam bir işbirliği içine girinceye kadar Washington'dan yardım beklemesin, anladığım kadarıyla Yugoslav Anayasa Mahkemesi, hükümetten farklı düşünüyor. Belgrad yönetimi bu konuyu kendi çözmelidir"* demiştir. Belgrad'ın, Bir Sırp yetkilisi Reuters'e verdiği demeçte, *"Sırbistan hükümetinin bir kararı ve anayasa uyarınca, Miloseviç'i verdiklerini"* söyledi.⁴⁵⁰

Miloşeviç'in USSM'ye teslim edilmesinin ardından Belgrad karıştı, halk ve politikacılar ikiye bölündü. Binlerce Miloşeviç yanlısı Belgrad'da gösteri düzenleyerek ayaklanma çağrısında bulundu. Miloşeviç'in teslim edilmesi kararına Başbakan Zoran Cinciç imza atarken, Devlet Başkanı Vojislav Koştunitsa'nın bu karardan haberi yoktu ve öğrendiğinde *"Ama bu Anayasaya aykırı!"* diye tepki gösterdi. Teslim kararına Yugoslav Genelkurmayı ise, *"Ordunun hükümetin verdiği kararı yorumlaması için sebep yok"* açıklaması yaptı.

Miloşeviç'in teslim edilmesinin ardından AB'nin önde gelen ismi Javier Solana Brüksel'de Yugoslavya'nın yardımı hak ettiğini açıkladı. Bush, Chirac ve Blair gibi Belgrad yönetimine övgüler yağdırdı. Teslim konusunda bir değerlendirme yapan BM Genel Sekreteri Kofi Annan, *"Bu olay yetkilerini kötüye kullanan tüm liderlerin günümüzde uluslararası topluluğa eninde sonunda hesap vermek zorunda kalacağını ve cezadan kaçamayacağını gösteriyor."*⁴⁵¹ demiştir.

Daha önceden Miloşeviç'in Lahey'e teslim edilmemesi halinde tehditle Yugoslavya'ya yapılacak mali yardımı bu toplantısına katılmayacağını açıklayan ABD, Miloşeviç'in Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'ne teslim edilmesinin ardından Brüksel'de başlayan ve Yugoslavya'ya yapılacak mali yardım Konferansına katıldı ve mali yardım konuları görüşüldü. İlk aşamada 1.25 milyar dolar yardım yapılması kararı alındı. ABD'nin başını çektiği 40 kadar ülke ile 30 uluslararası yardım kuruluşu, Yugoslavya'ya yapılacak 1.25 milyar dolarlık yardımın şeklini ve bu miktara kimin, ne

⁴⁵⁰ *Hürriyet*, 29 Haziran 2001.

⁴⁵¹ *Milliyet*, 30 Haziran 2001.

kadar katkıda bulunacağını karara bağlandı. Dünya Bankası Başkan Yardımcısı Johannes Linn, bankanın Yugoslavya'nın yeniden imarı için 580 milyon dolar tutarında yardım edeceğini bildirdi. AB Komisyonu Sözcüsü de, AB üyesi 15 ülkenin bağışlarıyla 530 milyon euro tutarında bir yardımın Yugoslavya'ya aktarılmasının öngörüldüğünü bildirdi. Uzun bir süre konferansa katılma konusunda tereddüt eden ve yardımına Miloşeviç'in teslimi şartını koyan ABD de, bu ülkeye 181 milyon dolar tutarında bir yardım taahhüt etti.⁴⁵²

Sırbistan hükümetinin, Miloşeviç koşulunu yerine getirmesiyle Bosna ve Kosova savaşları sırasında neredeyse yerle bir olan Yugoslavya ekonomisini yeniden ayakları üstüne durmasını sağlamak üzere yapılacak uluslararası yardımın da önü açılmış oldu. Sonuç olarak Slobodan Miloşeviç'i yolun sonuna getiren gelişme özellikle ABD'nin Sırbistan hükümeti üzerinde uyguladığı yoğun baskı ve uyarılar oldu. Bu baskının odağında ise ekonomik yaptırımlar vardı. Kısacası ABD, Miloşeviç'in verilmesi karşılığında ekonomik yardımların başlayacağını açıklamıştı. Yıllardır süren ambargo ve 1999'daki NATO operasyonunun yaralarını sarmak için şiddetle dış kaynağa ihtiyaç duyan Sırp hükümeti devlet içinde yeni bir iç sürtüşmeyi göze alarak sonunda Miloşeviç'i Lahey'deki mahkemeye teslim etmek zorunda kaldı.

Böylece Miloşeviç, USSM'de yargılanan ilk devlet başkanı oldu. Bu teslimin ardından gözler diğer savaş suçlusu Sırp liderlere çevrildi. Soykırımla suçlanan diğer önemli isimler Bosna Sırpları lideri Radovan Karadžić ile ordu komutanı Ratko Mladić, Milan Milutinoviç ve eski Başbakan Yardımcısı Nikola Sainovic olmak üzere 37 kişi vardı.

Lahey'de tutuklu devrik Sırp lider Miloşeviç'in, Hırvatistan, Bosna ve Kosova'da işlettiği katliam, soykırım ve toplu tecavüz suçlarından yargılanmasına 12 Haziran 2002 başlandı. Miloşeviç için insanlığa karşı suç işlemek, Cenevre Sözleşmesi'ni ve savaş yasalarını ihlal etme suçlamalarından oluşan üç ayrı iddianame hazırlandı. Bu suçlamalar şunlardı:

1. 1992-1995 yıllarında Bosna-Hersek'te, Boşnaklar ve Hırvatları katliam, zorla yerlerinden etme, tutuklama ve işkence yoluyla ortadan kaldırmayı planlamak, 40'tan fazla bölgede kent, kasaba ve köylere saldırılar düzenlemek, binlerce Boşnak ve Hırvat'ı katletmek ve binlercesini de 50'den fazla toplama kampına hapsedmek,

⁴⁵² *Milliyet*, 30 Haziran 2001, 40 ülkeden yardım.

2. Ağustos 1991 ve Haziran 1992 arasında Hırvatistan'da Hırvatları ve Sırp olmayan diğer nüfusu Hırvatistan'ın üçte birinden sürmek. Bu amaçla yüzlerce Hırvat ve Sırp olmayan kimseyi öldürmek, 170 bin kişiyi yerlerinden etmek ve binlerce kişiye işkence yapmak,

3. Ocak – Haziran 1999'da Kosova'da, Arnavut sivillere karşı şiddet ve terör kampanyası düzenlemek. 800 bin civarında Arnavut'u Kosova'dan sürmek, 5000'den fazla Arnavut'u katletmek.⁴⁵³

Yargılama süreci devam ederken diğer taraftan, 1999 yılında Kosovalılarca kabul edilen ve BM Geçici Yönetimi tarafından açıklanan, Kosova halkının kendi kendini yönetebileceği bir seviyeye gelince görüşmeler yoluyla Kosova'nın geleceğinin belirlenebileceğini belirten plan 2004 yılına gelinmesine karşın durumda herhangi bir gelişme olmadığı gibi Sırların bölgeye tekrar yerleştirme çalışmaları sebebiyle zaman zaman gergin dönemler yaşanmıştır. 2004 yılı Mart ayında Kosova'nın kuzeyinde yer alan Mitroviça kentinde Kosovalı Arnavut çocuklarının öldürülmesi üzerine Kosova'lı Arnavutlar ayaklanarak, Ortodoks kilise ve diğer Hıristiyan tarihi eserleri ve Kosova'lı Sırların evlerine saldırmıştır.⁴⁵⁴ Aslında bu saldırıdan amaç Sırları bölgeden göç etmeye zorlamaktır. Bu ayaklanmada özellikle Hıristiyan tarihi eserleriyle kiliselerine saldırılması, Arnavutları Sırlardan korumak için gelen büyük çoğunluğu Hıristiyan dinine mensup Barış Gücü kuvvetlerinde Kosovalı Arnavutlara karşı tavır değişikliğine neden olmuştur.

Kosova'da 2001 yılındaki seçim sonuçlarına göre partiler tek başına iktidar olamamış ve koalisyon hükümeti kurulmuştu. Ekim 2004'de BM'in Kosova'ya girmesinden sonra ikinci seçimlere hazırlanılırken Kosova Arnavutları'nın bağımsızlık sesleri yükselmeye başlamış, Sırp azınlık ise güvenliklerinden kaygı duyuyordu hem de Belgrad yönetiminin Kosova'da kontrolü yeniden ele almasını istiyordu.⁴⁵⁵ Uzun yıllardır siyaset sahnesinde hakimiyetini kurmuş olan Kosova Demokrasi Birliği'nin LDK lideri Rugova, o günlerde temel hedeflerinin, Kosova'ya bağımsızlığını kazandırmak olduğunu söylüyordu. Ancak bağımsızlık talebi, sadece devlet başkanı İbrahim Rugova'nın değil, Kosova'daki Arnavut partilerin seçim kampanyalarının temel konusu haline geldi. LDK'den ayrılıp kendi partisi 'Demokratik Alternatif'i kuran Edita Tahiri ise seçimlerin Kosova'da yeni bir dönem başlatacağı inancındaydı. Tahiri,"

⁴⁵³ *Milliyet*, 13 Şubat 2002, Artık hesap verecek.

⁴⁵⁴ Sertif Demir, *a.g.m.*, s.41.

⁴⁵⁵ *BBC*, 24 Ekim 2004.

Seçimler bölgenin nihai statüsünün tanımlanması sürecini başlatacak. Koalisyon hükümetinin işlevsiz kaldığı ortada, ama asıl önemlisi ülkede yolsuzluk vakalarının arttığını gördük, elbette böyle bir ortam insanları, üçüncü bir yol aramaya sevk etmek için yeterli. Bizim alternatifimiz de reformlara yardımcı olmak ⁴⁴⁵⁶ Bu seçimlerde Sırp seçmenlerin sadece yüzde 1'i oy kullanırken Sırların oğu Kosova'daki seçimi boykot etti. Buradan da anlaşılmaktaydı ki Sırlar seçimleri boykot ederek Arnavutlarla yapıcı bir işbirliğine girmeyi yine reddetmişlerdir.

2004 seçimlerinde oyların yüzde 45'ini alan ve en çok milletvekillini çıkaran Kosova Yönetimi lideri İbrahim Rugova'nın partisi kazanırken ikinci parti oyların yüzde 28'ini alan Kosova Demokratik Alternatif Partisi oldu.⁴⁵⁷

Bölgedeki Birleşmiş Milletler sorumlusu Soren Jessen Peterson, “ *Sırların seçimlere ilgi göstermemesinden dş kırıklığına uğradık ancak bu kişilerin güvenlik kaygılarını da anlayışla karşılıyoruz.*”⁴⁴⁵⁸ demiştir.

Avrupa Birliği yetkilileri, seçimlerden sonra Birleşmiş Milletler savaş suçları savcıları tarafından 1998-1999 yıllarında Sırlara karşı yürütülen isyanda oynadığı rol ve komutası altındaki Kosova Kurtuluş Ordusu birliklerinin Kosova'da yaşayan ılımlı Arnavut ve Sırları ldrdğu iddiaları nedeniyle iki kez sorguya çekilen, "susuzum" diyen ve suçlamaları kabul etmemesine rağmen, eğer Lahey'deki mahkeme dava aarsa, gönüllü olarak teslim olacağını söyleyen UÇK Komutanı Ramush Haradinaj'ın başbakan olarak seçilmemesi yönünde Kosova'ya uyarılarda bulundu. Ancak Kosova parlamentosu, 72'ye karşı 3 oyla Ramush Haradinaj'ı başbakan seçti.⁴⁵⁹ Kosovalı siyasetçiler Haradinaj'ın Lahey Adalet Divanı tarafından sulanabileceği ihtimali olduğu yönündeki bu uyarıları dinlemediler. Sırbistan hükümeti, Haradinaj'ın bölgedeki Sırp halka karşı, emrindeki milislerce işlenen suçlardan sorumlu olduğunu idida ettiğinden Haradinaj ile görüşmeyi reddetti. Bu nedenle resmen Sırbistan'a dahil görünen Kosova'nın, nihai statüsü konusunda bir kaç ay sonra başlayacak görüşmelerin nasıl yürütüleceği belirsizliğe büründü.

8 Mart 2005'de Kosova hükümet yetkilileri Başbakan Ramuş Haradinaj hakkında savaş suçu işlemek iddiasıyla Lahey'de dava açıldığını açıkladı.⁴⁶⁰ 2004

⁴⁵⁶ *Milliyet*, 24 Ekim 2004.

⁴⁵⁷ *BBC*, 25 Ekim 2004.

⁴⁵⁸ *BBC*, 3 Aralık 2004.

⁴⁵⁹ *BBC*, 24 Ekim 2004.

⁴⁶⁰ *Hürriyet*, 8 Mart 2004.

Kosova seçimlerinin ardından kurulan koalisyon hükümetinin başbakanlığına gelen Haradinay istifa etti ve Lahey'deki Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'ne teslim oldu.⁴⁶¹ Kosova Cumhurbaşkanı İbrahim Rugova, Ramuş Haradinaj'ın yerine, onun yakın bir arkadaşı olan Bayram Kosumi'yi görevlendirdi.

Lahey'deki Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi, eski Kosova Başbakanı Ramuş Haradinay'ı 37 ayrı savaş suçu işlemekle suçladı. Suçlamalar arasında, cinayet, tecavüz, adam kaçırma ve 1998 yılında Sırp ve Çingene kökenli Kosovalılar'a ayrımcılık uygulanması da vardı. Haradinaj, Mahkemesi'nde kendisine yöneltilen 37 ayrı savaş suçunu dinledi ve suçsuz olduğunu söyledi.⁴⁶²

Mart 2004'de Kosova'da şiddet olaylarının yeniden patlak vermesi üzerine Kosovalı Arnavutlar ve Sırp lar arasındaki en hassas konulardan biri olan 1999'daki Kosova'daki savaşta kaybolan yaklaşık üç bin kişinin* bulunabilmesi için yapılan görüşmeler kesintiye uğramıştı. Görüşmeler Cenevre merkezli Uluslararası Kızıl Haç Örgütü başkanlığında yeniden başlatıldı.⁴⁶³

Kosova Başbakanı Ramuş Haradinay'ın USSM'ye teslim olmasının ardından, Hırvatistan'ın 1995 yılında Hırvatistan'ın Yugoslavya'dan bağımsızlığını elde etmek için giriştiği savaş sırasında 150 Sırbın öldürülmesi ve binlercesinin de evlerinden sürülmesinden sorumlu olduğu iddia edilen ve savaş suçu zanlısı olarak aranan General Ante Gotovina'yı Lahey'e teslim edilmemesi üzerine Avrupa Birliği'nin, Hırvatistan'la yarın başlaması planlanan üyelik müzakerelerini erteledi. Avrupa Birliği'nden diplomatlar, Hırvatistan'ın Birleşmiş Milletler Savaş Suçları Mahkemesi ile tam olarak işbirliği yapmadığını vurgularken, *"Avrupa Birliği savaş suçluları konusunda çifte standart uygulayamaz. Eski Kosova Başbakanı Ramuş Haradinay'ın teslim olması ardından Hırvatistan'ın Gotovina konusunu hasıraltı etmesine izin vermek çifte standart olacaktır."* denildi.⁴⁶⁴

Kosova'da 1999'da Kosova'daki sivil Arnavutları öldürme emri vermek ve etnik temizlik yapmakla suçlanan Sırp generallerden Vladimir Lazareviç, Şubat ayında

⁴⁶¹ BBC, 10 Mart 2004.

⁴⁶² BBC, 14 Mart 2005.

* Kayıplar arasında Sırp lar ve diğer etnik gruplara mensup kişiler de olmasına rağmen, savaş sırasında kaybolanların çoğunluğunu Kosovalı Arnavutlar oluşturuyordu. Belgrad yakınlarındaki bir polis eğitim merkezinde bulunan toplu mezarlardan, 2001 yılında yaklaşık 800 ceset çıkarılmıştı ve birçok ailenin yakınlarını teşhis etmeye çalışmış, trajedik olaylar yaşanmıştı. Hem Kosova, hem de Belgrad'daki yetkililer, cesetlerin yerlerini tespit etmemek, buldukları mezarlardan çıkarmamak ve iade etmemekle eleştirilmişlerdi.

⁴⁶³ BBC, 16 Mart 2005.

⁴⁶⁴ BBC, 16 Mart 2005.

mahkemeye teslim olmasının ardından dört Sırp generalden biri olan ve 90'lı yılların sonunda Kosova'nın polis şefi Lukiç, 4 Nisan'da Lahey'deki Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'ne teslim oldu. Dördüncü general Vlastimir Djordjeviç'in ise Rusya'da olduğu sanılıyor.⁴⁶⁵

Karaciç ve Mladiç'in Lahey'deki mahkeme tarafından savaş suçlarıyla suçlanmasının ve soykırımla itham edilmesinin üzerinden 10 yılı aşkın süre geçmesine rağmen hala yakalanamıyordu. Bu konu ile ilgili olarak Lahey'deki Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'nin başsavcısı Carla del Ponte, BBC'ye yaptığı açıklamada, “ *En çok arananlar listesindeki iki Sırp yetkilinin, Temmuz ayına kadar adalet önüne çıkarılacağı konusunda umutlu olduğunu, Sırp lider Radovan Karaciç ve Sırp General Ratko Mladiç'in Lahey'de yargılanması için her türlü çaba sürdürülmektedir. Karaciç ve Mladiç'in yakalanmamış ve hala Lahey'e teslim edilmesinde olması 'skandal'dır. Lahey'e teslim edilmesinin uluslararası toplumun sorumluluğu vardır.* ”⁴⁶⁶ dedi.

Kosova Sorunu'nun çözümü için görüşmeye açık olduğunu, ancak bölgenin bağımsızlığına kesinlikle karşı çıkacağını açıklayan Belgrad Yönetimi ve Sırbistan Cumhurbaşkanı Boris Tadiç, Kosova'nın bağımsızlık yanlısı lideri İbrahim Rugova'ya görüşme çağrısı yaptı.⁴⁶⁷ Rugova geçmişte, Sırp liderlerle görüşme tekliflerini Kosovalıların kendi kaderlerini tayin hakkına sahip olduğundan reddetmişti ancak şimdiki görüşme teklifini kabul etti. Nisan ayında Sırbistan'da başlayan görüşmeler devam ederken Bosna Sırp hükümeti, 2005 yılında 1995 yılında Bosna Savaşı sırasında Srebrenitza'da 7000 Bosnalı müslümanın Sırp güçleri tarafından öldürüldüğünü kabul etti. Söz konusu rakam, hükümetin 4 yıl süren Bosna Savaşı'nın sonunda, toplu ölümlerin soruşturulması için görevlendirdiği komisyon raporunda açıklanmış ve Birleşmiş Milletler Savaş Suçları Mahkemesi, Srebrenitza katliamını 'soykırım' olarak ilan etmiştir. Bu kabulün altında yatan neden ise Sırbistan-Karadağ'ın, zaman içinde üye olmak istemesi ve Avrupa Birliği'nin de bu süreçte uygulayacağı büyük baskı idi.

Sırbistan, Kosova'da 1990'ların sonundaki savaş sırasında ölen 64 kişinin cesetlerini iade etti.⁴⁶⁸ Altı yıl önce savaşın sona ermesinden bu yana, ilk kez bir kerede bu kadar çok sayıda ceset iade edilmiş oldu. Cesetler Sırbistan'ın başkenti Belgrad yakınlarındaki bir polis eğitim merkezinin bahçesinden çıkarılmıştı. Sırp yetkililer,

⁴⁶⁵ BBC, 4 Nisan 2005.

⁴⁶⁶ BBC, 14 Nisan 2005.

⁴⁶⁷ BBC, 12 Nisan 2005.

⁴⁶⁸ BBC, 27 Mayıs 2005.

cesetleri Kosova'ya nakledilmek üzere sınır bölgesinde BM yetkililerine teslim etti. Savaştan bu yana çoğu Arnavut kökenli üç bin kişi hala kayıp durumda. Sırbistan'da ortaya çıkarılan toplu mezarlarda ise 836 kişinin cesedine ulaşıldı. Bunlardan ancak yarısının kimliği belirlenebildi.

BM Genel Sekreterliğince görevlendirilen İsveçli diplomat Kai Eide'den Eylül 2005 tarihine kadar Kosova'da inceleme yaparak Kosova'nın nihai statüsünün belirleneceği görüşmelere hazır olup olmadığının belirlenmesi için bir rapor hazırlaması istendi. İstenen rapor 2005 Ekim ayı başlarında Güvenlik Konseyine sunuldu. Rapora göre, Kosova'nın altı yıllık BM kontrolündeki yönetimde, özellikle yasama, yargı ve yürütme olmak üzere kamu kurumlarının merkezi hükümetten yerel düzeye kadar kurulduğunu, kamu hizmetlerinin Kosova bazında halka sunulmaya başlandığını, sonuçta Kosova'nın kendi kendini yönetebilecek kapasite ve yeteneği istenilen düzeyde olmasa bile ülkenin geleceğine yönelik görüşmelere başlanması tavsiye edildi. Ancak ülkede Sırplar ima edilerek, yerinden edilen ve göçmen durumunda olan nüfusun evlerine dönemediğini, seyahat özgürlüğünün kısıtlandığını, işsizliğin çok aşırı ve %45'ler düzeyinde olduğunu, örgütlü suçun ülkede sistematik ve yaygın olarak bulunduğunu, ülke ekonomisinin kırılgan bir yapıda olduğu ifade edildi.

Raporda Kosova'nın bağımsızlığına yönelik nihai görüşme yapılmasına yönelik herhangi bir tavsiyede bulunulmamış, sadece nihai görüşme yapılması tavsiye edilmiştir. Nihai görüşmelerin başlatılması isteğinin temel nedeni ise, Kosova halkının mevcut BM idaresinin tesis ettiği kurumlar vasıtasıyla yani, vesayet sistemi ile yönetilmekten memnun olmaması ve Kosova toplumunun ümitlerinin devam ettirilmesi idi. Raporda ayrıca, nihai görüşmelere devam edilse bile uluslararası NATO gücünün devam etmesi ve bu gücün içerisinde ABD varlığının bulunması, BM'ye ait idari kurumların devam etmesi ile AB'nin Kosova'da aktif rol oynaması tavsiye edildi.

Özetle rapor; mevcut durumu ortaya koyan, geleceğe yönelik Kosova lehine bir bağımsızlık sürecini içermeyen ve temas grubunun önderliğinde nihai görüşmelere başlanılmasını içeren bir süreci kapsamaktaydı. Raporun bağımsızlığı engelleyici ve self determinasyonu önermesi halinde Kosova'da Mart 2004 ayaklanmasına benzer bir durumun yaşanmasına yol açabilecekti. Fakat rapor yayınlandıktan sonra halkta rapora karşı bir tavır olmamıştır.

Büyük devletlerin kendi çıkarları yönünde Kosova'nın statüsünü belirlemek isteyecekleri çok açıktı. Burada en önemli öge, uluslararası aktörlerin başındaki ABD'nin bölgede ne kadar etkin bir rol oynamak istediğiydi. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından istifade ederek ABD,

Balkanlar'daki diğer ülkelerde kuvvetlerini konuşlandırmaya yönelik önemli imkanlar elde etmiştir. Bu amaçla Macaristan başta olmak üzere diğer Balkan ülkelerinde kuvvet konuşlandırmaya yönelik antlaşmalar yapmıştır. Bu açıdan bakıldığında ABD için Kosova önemli idi. Amerika Birleşik Devletleri Arnavutları Sırp'lardan kurtaran bir devlet gibi görünmekte idi ancak menfaaları açısından bakıldığında Amerikalılar Kosova'da Ferizay* vilayetinde Avrupadaki en büyük askeri üssünü kurdular.⁴⁶⁹

Ancak Balkanlar'da tekrar bir çatışma ortamını halen Irak ve Afganistan'da angaje olduğu durum nedeniyle istememekteydi. Kosova'nın statüsünün, bizzat Amerika'nın önderliğindeki bir savaş sonucu belirlenmesi dikkate alındığında, ABD'nin Kosova'nın bağımsızlığı yönünde hareket edeceği beklenmekteydi. Kosova'ya bağımsızlık verilmesine yönelik Rusya Federasyonu ile Sırbistan'ın çok açık itirazları olacağı bilinmesine rağmen BM vesayet statüsünün de uzun süre devam ettirilemeyeceği, bu nedenle Kosova'ya nihai statüsünün verilmesinin zamanının geldiği başta ABD olmak üzere diğer büyük batı devletlerinde kabul edilmiştir.

Kosova'nın geleceği konusunda belirsizlikler devam ederken 11 Mart 2006 tarihinde yargılanması devam eden Eski Yugoslavya'da büyük Sırbistan kurmak hayaliyle 200 binden fazla insanın ölümüne, 3 milyon insanın evsiz kalmasına ve Yugoslav ekonomisinin çökmesine neden olan ve hakkında 66 ayrı dava ile ömür boyu hapis istemiyle yargılandığı 64 yaşındaki devrik Sırp lider Miloşević, Lahey'deki hücrelerinde ölü bulundu. Miloşević'in ölüm haberini ilk olarak Belgrad'da yayın yapan B-92 Radyosu duyurdu. Miloşević, son 3 yıldır süren yüksek tansiyon ve kalp rahatsızlığından ötürü Moskova'da tedavi olmak için izin verilmesi isteğini yakın zamanda tekrarlamıştı. *"Kafamın içine beni çok yorgun düşüren sesler üşüşüyor. Bu, gündün güne artıyor"* diyen Miloşević'in talebi, mahkeme tarafından reddedilmişti. Mahkeme kararında, çok ciddi suçlarla itham edilen sanığın davasının son aşamalarına geldiği ve suçlu bulunması halinde ömür boyu hapis cezasıyla karşı karşıya

* Ferizay ismini burayı ilk kuran İzmirli bir Türk beyi Feriz bey'den almıştır. Amerikalıların Balkanların kalbi olan Kosova'da böyle bir üs kurmaları bu askeri üssün altında zengin Uranyum madenleri olduğu ve Amerikalıların bu madenleri peyder pey transfer ettikleri ciddi bir iddiaları olmuştur. Kosova'da artan kanser vakalarının bir nedeni olarak ta bu gösterilmektedir. Bir Amerikalı askeri yetkilinin "Türkler burada 500 yıl kaldı. Biz en az bir gün daha fazla kalacağız" demiştir. Sırp'lar köşeye sıkışınca 1989 yılında iptal ettikleri Kosova'nın özerk otonom devlet yapısını daha da ilerleterek bağımsızlığa yakın bir özerklik vermeye bile razı oldular. Sırp'lara göre yeterli Kosova tam bağımsız olmasın. Diğer taraftan Sırp'lar, gizli pazarlıklarda Kosova'da başta Trepça Altın madenlerinin olduğu Mitroviça ili olmak üzere 20 kadar belediyeyi kontrol altına almak istiyor ancak Arnavutlar buna kesinlikle yanaşmıyorlardı. Kosovalı Arnavutlar, Sırp'ların bu isteklerine karşı Sırbistan içinde olan ama Arnavutların çok yoğun yaşadıkları Preşeva bölgesinde özerkliğini istemekteydiler.

⁴⁶⁹ Rifat Sait, <http://rifatsait@superonline.com>, Balkan federasyonu Genel sekreteri, 20 Ocak 2008.

kalabileceği göz önünde bulundurularak, verilen garantilere karşın mahkemenin sanığın serbest bırakılması halinde geri döneceğine ikna olmadığı ifade edilmişti.⁴⁷⁰

Katliamlardan sorumlu diğer liderlerden Srebrenitza* katliamının baş sorumlusu Sırp general Mladić ve Karadzić aranmakta idi. Eski Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Devlet Başkanı Plavsić savaş sırasında işlediği suçlardan hapse atıldı ve 11 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Savaşta Hırvatistan'daki Sırp'ların lideri olan Babić, 13 yıl hapse mahkum edildi ancak 6 Mart'ta hücrelerinde intihar etti. Arkan lakaplı milis şefi Zeljko Raznatović ise Ocak 2000'de Belgrad'da kimliği belirsiz kişilerce öldürüldü. 22 Ocak 2006'da Arnavutların Sırbistan'dan bağımsızlık mücadelesinin temsilcisi olan Rugova yaşama veda etti.

Balkanlar'da Bosna'da, Kosova'da yaşanan insanlık suçları için Boşnak lider İzzetbegović, Helsinki'ye uçarken Milliyet muhbirine şöyle anlatıyordu: “Yugoslavya parçalanıyor, iç savaş yeni patlamış. İnsanlığa karşı suç üstüne suç işleniyor. Elebaşı, Sırp lider Slobodan Milošević Bosna'yı kana buluyor. Saraybosna alevler içinde.1992'nin temmuz ayı Saraybosna'nın varoşlarında yaşanan katliamı."Küçük çocuklar bahçede kiraz ağacına çıkmış, oynuyorlar. Birden ağır makinalının korkunç sesi duyuluyor. Silah sesiyle çocukların çığlıkları birbirine karışıyor. Akşama doğru yedi çocuğun öldüğü haberi geldi bana..." Yaşlı liderin mavi gözlerinde biriken yaşlar... "Hem aşırı milliyetçi, hem komünist... Bu ikisinin karışımından böyle bir canavar yaratıldı, Slobodan Milošević" diyor. "11 Temmuz 1992 İzzetbegović'le Saraybosna'dayız. Şehitlikte toprak ve çimen kokusu. Mezarlar yeni açılmış. Hepsinin başına, üstünde ay yıldız desenleri olan tahtalar çakılmış. Aslan Adnan, 1993-1992. Zulfic Enver, 1971-1992. Gençcik insanlar... Sıcak bir gün, yaprak kımıldamıyor. O tuhaf, hüznü sessizliği arada bir tepelerden gelen çatır çatır silah sesleri bozuyor. İzzetbegović'le Hikmet Çetin ellerini açmış, dua ediyorlar. Genç bir kadın, Boşnak bir meslektaşım, "Şimdi o tepelerde benim bir arkadaşım da var, bir Sırp. Birlikte büyüdük, gezip tozduk. Ama bir daha asla..." diyor. Son üç aydır yaşadıklarından sonra "Bir daha asla" derken gözleri çakmak çakmak. "Mostar'ı dolaşıyorum. Yürekler acısı diyerek... Etnik temizlikle birlikte kültürel temizlik ne demek, bilincime kazıyorum. Osmanlı'nın yüzyıllar önce kurduğu mücevher kutusu gibi bir kent yerle edilmiş. Milliyetçi

⁴⁷⁰ Milliyet, 13 Mart 2006

* BM'nin güvenli bölge ilan ettiği Srebrenitza kentinde 1995'te Sırp'lar tarafından gerçekleştirilen katliamda 8 bin sivil Müslüman erkek öldürülmüştü.

fanatikler tarafından yıkılan camilerin, Mostar Köprüsü'nün az ötesinde bir tahtaya kargacık burgacık yazmışlar: "Mostar'ı unutma!" Ben de belleğime yazıyorum bu sözü. Kendi kendime Miloşeviçleri asla unutmayacağıma söz veriyorum. Yine 1995 Ağustos ayı. Osmanlı'nın izlerini taşıyan Travnik'de dolaşıyorum. Isak Adın, bir Boşnak genci. Her adımda savaştan nasıl nefret ettiğini anlatıyor. Üç bin Boşnak kadını gelmiş şehre. Miloşeviçler tarafından tecavüze uğrayan, ırzına geçilmiş Boşnak kadınları... "Üstelik kürtaj olma sınırını da geçmiş çoğunluğu" diye ekliyor. O sıcak ağustos sabahı İngman Dağı'ndan iniyoruz, üçbuçuk yıldır Miloşeviçler'in kuşatması altında boğulmaya çalışılan Saraybosna'ya. Dağın eteklerinde çevremizi sarıyor Boşnaklar. "Allah'a emanet!" diyerek yolcu ediyorlar bizi. Saraybosna'nın içinde, bazı yerlerden geçerken gaza basıyor Hakan, "Bu yoldan geçerken hatim indiririm" diyor. Burası, Sniper's Alley! Karşı tepelerdeki keskin nişancı Miloşeviçler, bu caddenin boşluklarından ölüm ateşiyle insan avlıyorlarmış. 13 bin Saraybosnalı ölmüş. 1700'ü çocuk... Saraybosna'lı 14 yaşındaki kız çocuğu Zlata'nın çığlığı kulağımda: "Biz küçükler kesinlikle savaş çıkarmazdık. Ama siyaset büyüklerin işi. Biz küçükler acı çekiyoruz. Aç kalıyoruz. Çiçeğe, güneşe sevinemiyoruz. Bu yüzden ağlıyoruz. Sonra Kosova geldi, 1998'de. Miloseviç'in kana buladığı Kosova'da Arnavutları temizlemeye koyuldu. 1998'in temmuz ayı, Priştine'deki Hani isimli kahvede sohbet ederken, hiç Sırp arkadaşın kaldı mı? diye sorunca, şöyle gelmişti yanıt: "Kalplerimiz koptu! Artık eski dostluklar kalmadı."⁴⁷¹

1990'lı yıllarda Kosova'da savaş suçu işlemekten yargılanan eski Kosova Başbakanı Ramuş Haradinay'a şartlı tahliye tutuksuz yargılanmasına karar verildi.⁴⁷²

Sırlar ve Arnavutlar arasındaki kanlı savaştan sonra 1999'da NATO ordularının bölgede denetimi ele alışından bu yana çözüm bekleyen hukuken Sırbistan-Karadağ'a bağlı olan Kosova hakkında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından Kosova'nın nihai statüsüne çözüm bulmak amacıyla özel temsilci atanan Eski Finlandiya Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari'nin öncülüğünde yapılacak görüşmelerin başlanmasına karar verildi. Bu görüşmelerde Kosovalılarla, Belgrad yönetiminin bağdaşmaz görünen vizyonları arasında bir orta nokta bulunması amaçlandı.

⁴⁷¹ *Milliyet*, 6 Ağustos 2006.

⁴⁷² *BBC*, 24 Ekim 2005.

Uluslararası toplum, Kosova'nın bu belirsizliğini sona erdirecek ve nihai statüsü üzerinde müzakerelere başlayabilmesi için bazı şartları yerine getirmesini şart koştu. Bunların başında, demokrasi ve devlet kurumlarının sağlıklı bir işleyişe kavuşturulması ve Sırp azınlığın haklarının korunması geliyordu. Arnavut yetkililer bu şartları tam olarak yerine getirememesine rağmen, belirsizliğin daha tehlikeli olduğu kanısında birleşen Birleşmiş Milletler yetkilileri müzakereleri başlatma kararı aldı. Sırbistan-Karadağ'ın ise bu gelişmelerdeki rahatsızlığını Güvenlik Konseyi'nde bir konuşma yapan Sırbistan-Karadağ Başbakanı Voyislav Koštunica, “ *Ülkenin, bölgenin ve Avrupa'nın geleceği adil bir çözüme bağlıdır. Kosova'ya bağımsızlık verilmesi, hukukun üstünlüğünün 'tahayyül edilemeyecek' şekilde ihlali olur. Belgrad yönetimi bölgeye en fazla, 'geniş bir özerklik' verebilir....*” şeklinde ifade etmiştir. Yani Belgrad yönetimi, Kosova için özerklikten fazlasını, ancak bağımsızlıktan azını içeren bir formül istiyordu.

Buna karşın Arnavutlar ise kendi kendilerini yönetmeye alıştıktan sonra bağımsızlıktan azıyla yetinmek istemiyordu. Kosova'da UNMİK yönetiminin en üst düzey Birleşmiş Milletler yetkilisi olan Soren Jessen Petersen, “ *İki zıt görüş var. Bu nedenle tarafların önce kendi halklarını bir uzlaşmaya hazırlamaları gereklidir. İki tarafın görüşlerinin taban tabana zıt olduğunu göz önüne alırsak, Priştina ve Belgrad'a 'Masaya oturun ve sorunu çözün' demenin bir anlamı olmadığı da ortaya çıkar. Arabulucuya büyük rol düşmektedir.*”⁴⁷³ demiştir.

Temas Grubu'nun resmi tavrı, bağımsızlık isteyen Kosovalı Arnavut çoğunluk ile bölgenin Sırbistan-Karadağ Federasyonu'na bağlı kalmasını isteyen Belgrad yönetimi arasındaki anlaşmazlıkta taraf tutmadığı şeklinde idi.

Geleneksel Ortodoks müttefiklerini yalnız bırakmayı da istemeyen ancak iki yıl önce Kosova'daki barış gücü birliklerini maliyetini karşılayamadıkları gerekçesiyle geri çeken Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov da 13 Nisan'daki Sırbistan ve Karadağ ziyareti sırasında, “ *Kosova'nın uzun vadeli statüsü hakkında öne sürülecek çözümler için Belgrad ya da Priştine üzerine baskı yapılmamalıdır, son söz yerel taraflarda olmalıdır*” dedi. Ancak Belgrad'ın tavrını ana hatlarıyla desteklediklerini de ifade etti.⁴⁷⁴

Kosova yönetimi Arnavutların çoğunlukta olduğu parlamento, “*Bölge için*

⁴⁷³ BBC, 14 Nisan 2005.

⁴⁷⁴ BBC, 14 Nisan 2005.

bağımsızlığın gerisine düşen bir çözümü kabul etmeyeceklerini ⁴⁴⁷⁵ açıklayarak adeta meydan okudu. Toplam 10 maddelik karar bölgenin nihai statüsünün belirlenmesi öncesinde düzenlenen oturumda alındı. Milletvekilleri başta tek taraflı olarak bağımsızlık ilanında bulunacaklarını açıklamışlardı. Ancak Birleşmiş Milletler'den gelen yoğun baskı ardından geri adım atmak zorunda kaldılar. Ancak ifadeleri yumuşatılmış karar bile bölge yönetimini Sırbistan ile karşı karşıya getirecek nitelikteydi. Kosova nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Arnavutlar ise bağımsızlık istiyordu. Sırbistan'da ise hükümet oybirliği ile aldıkları kararlarla Kosova'ya bağımsızlık tanınmasını reddetmişti. Belgrad yönetimi bağımsız bir Kosova'nın, Makedonya ve Karadağ gibi komşu ülkelerde, ayrıca Kosova'yla sınırı olan Sırbistan'ın güney bölgelerinde etnik huzursuzluğa yol açacağına işaret etmekteydi. Fakat kısa bir süre önce, hem Makedonya, hem de Slovenya gerekirse Kosova'nın bağımsızlığını destekleyeceklerini bildirerek Sırbistan'ı rahatsız ettiler.

Bu pazarlıklar öncesinde, hem Sırlar, hem de Kosovalı Arnavutlar son haftalarda tutumlarını giderek katılaştırdılar. Bu gerilen diplomatik gelişmelere paralel olarak Sırların çoğunlukta olduğu Strepçe semtinde 20 Kasım'da kalabalık bir pazar yerinde bir patlama meydana geldi bir kişi ölümlük iki kişi de yaralandı.

Uluslararası topluluğun ana kaygısı ise bölgesel istikrarın bozulmaması idi. Temas grubu içindeki ABD Kosova'nın bağımsızlığını desteklerken, Rusya geleneksel müttefiki olan Sırları savundu. Anlaşmaya varmak için bir zaman sınırlaması konulmamıştı ancak önceki aylarda Kosova'da patlak veren şiddet olayları sonuca ulaşmak için hızlı hareket etmenin zorunlu olduğu kanaatini arttırdı.

Lahey'deki Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'nde Sırlar yargılanırken ilk kez Kosovalı Arnavutlar hakkında bir karara varıldı. Kosova'da savaş suçları işlediği iddia edilen Limaj, Musliu ve Bala mahkemede yargılanan ilk Kosovalı Arnavutlar oldu ve Haradin Bala'nın isyancı lideri olduğu tespit edildi, işkence, zalimce muamele ve cinayetten suçlu bulundu ve 13 yıl hapis cezasına çarptırıldı.⁴⁷⁶ Bala'nın dokuz mahkumu infaz ettiği suçlamasıyla hüküm giydiği belirtildi. Bala'yla birlikte yargılanan Fatmir Limaj ve İsak Musliu adındaki diğer iki sanıksa beraat etti. Bu iki kişi, 1998 yılında başlayan ve iki yıl süren Kosova Savaşı sırasında bir mahkum kampında tutulan Sırp ve Arnavut sivillere işkence yapmak ve öldürmekle suçlanıyorlardı. Bu iki kişinin

⁴⁷⁵ BBC, 17 Kasım 2005.

⁴⁷⁶ BBC, 17 Kasım 2005.

haklarındaki suçlamalardan aklanması karşısında, bölge başkenti olan Priştine'de sokaklarda kutlamalar yapıldı.

Kosova'nın nihai statüsüne ilişkin görüşmelerin Ocak 2006'da başlaması planlanmıştı, ancak Kosova lideri İbrahim Rugova'nın ölümü nedeniyle ertelenen görüşmeler Avusturya'nın başkenti Viyana'da başladı.⁴⁷⁷ İlk aşamada Kosova nüfusunun yüzde beşini oluşturan Sırp azınlığın yaşadığı bölgelere verilecek yetkiler ele alındı. Kosova temas grubu olarak bilinen arabulucu ülkeler her fırsatta Kosova'da çoğunluğun isteklerine kulak verilmesi gerektiğini söylüyor. Görüşmeler başlamıştı ancak zıt fikirlerden sonuç alınamamasına kesin gözüyle bakılmakta idi. Çünkü Sırp lar Kosova'yı medeniyetlerinin beşiği olarak görüyorlar, Arnavutlar ise 1990'lı yıllarda Sırp yönetiminde maruz kaldıkları şiddet ve baskının tekrarlanmasını önleyecek tek çözümüm bağımsızlık olduğunu vurguluyorlardı.

Bu dönemde İngiltere basınında, Kosova'nın nihai statüsüne ilişkin görüşmeler öne çıkıyor ve görüşmelerin başarıya ulaşacağından pek de umutlu olmayan Guardian şöyle diyor:⁴⁷⁸ *"Nüfusun çoğunluğunu oluşturan Arnavutlar bağımsızlık istiyor. Sırbistan ise eğer bu gerçekleşirse, Kosova'yı 'işgal edilmiş bölge' ilan etme tehdidinde bulunuyor." "Görüşmelerin çetin geçeceği muhakkak. İki tarafı da memnun edecek bir çözümün bulunması ise imkansız gibi görünüyor." "Başlıca uluslararası güçler, Kosova'nın bu yılsonuna kadar bağımsızlığına kavuşması konusunda anlaşmış görünüyor. Tabii bazı koşullar çerçevesinde ve uluslararası barış gücünün bir süre daha görevine devam etmesi karşılığında." "Ancak Kosova'ya özerklik öneren Sırp lar, bölgenin Sırbistan'ın bir parçası olarak kalmasında ısrarlı. Avrupalı liderler, Avrupa Birliği ile daha yakın işbirliği, hatta ileride üyelik sunarak, Sırp lar'ı ikna edebileceklerini düşünüyor. Ancak bunun tam tersi de olabilir. Sırbistan'da yükselecek bir milliyetçi dalga, ülkeyi 1990'lardaki Miloşeviç dönemindeki statüsüne geriletebilir."*

Guardian gibi Financial Times da, başta Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin, Kosova'nın bağımsızlığa kavuşmasından yana olduğunu vurguluyor. Gazete, hem bağımsızlığın hem de bunun geciktirilmesinin olumsuz etkilerine şu satırlarla değinmiş; *"Kosovalı Arnavutların bağımsızlık talebinin haklılığını kabul eden uluslararası toplum risk alıyor. Bağımsızlığa yöneliş, Kosova'da ve eski Yugoslavya'dan*

⁴⁷⁷ BBC, 20 Şubat 2006.

⁴⁷⁸ BBC, 20 Şubat 2006.

doğan diğer devletlerde Şiddetin baŐgöstermesine neden olabilir. Ancak bu kaygılar, Kosova'daki statükonun daha fazla korunamayacağı gerçeğiyle dengeleniyor. Bağımsızlığın gecikmesinin Kosovalı Arnavutlarda yarattığı hayal kırıklığı nedeniyle, ekonomide reform, işsizliğin azaltılması ve yolsuzlukla mücadele gibi alanlarda ilerleme sağlanamıyor." Kosova'nın nihai statüsüne ilişkin Viyana'da başlayan görüşmeleri baŐyazısında ele alan Independent ise, hem Kosova'nın bağımsızlığını güçlü bir Şekilde savunuyor, hem de bunun bölgede yaratacağı olası gerginliklere değiniyordu. "Kosovalı Arnavutların masadan bağımsızlık ile kalkmasını önlemek için, Sırların son umudu Rusya ve Çin. Ancak bu gerçekçi bir beklenti değil. 2 milyonluk Kosova'da, sadece 100 bin Sırp yaşıyor. Dolayısıyla Sırların, bağımsızlığı engellemek için güçlü bir dayanakları yok. Bu nedenle, Sırp azınlığın haklarını da garanti altına alan bir bağımsızlık kaçınılmaz. Ancak bu çözüm, büyük güçlerin Şimdiye kadarkinden çok daha dikkatli olmasını gerektiriyor. Yapılması gereken, Sırbistan'ın Avrupa'ya daha da yaklaŐtırılması. Bunun gerekçesi, Sırbistan'ın coğrafi konumundan kaynaklanıyor. Güney Doğu Avrupa'dan kıtaya yönelen suç şebekelerinin büyük kısmı, buradan geçiyor. Brüksel'in ne zamandır, Sırbistan'ın sınır rejimini güçlendirmeye para akıtmasının nedeni de bu. Eğer Sırlar, Kosova'nın bağımsızlığına, bu suç şebekelerine göz yumarak misillemede bulunursa, bundan Avrupa da kötü etkilenecektir."

Almanya'dan Frankfurter Rundschau ise⁴⁷⁹, bölge bağımsızlığa doğru gidiyor olsa da, Viyana görüşmelerinin Kosova'nın nihai statüsü üzerinde kalıcı ve herkesin üzerinde fikir birliğine vardığı bir sonuca ulaŐamayacađını savunuyor. Gazete ileride çıkabilecek sorunlar konusunda Avrupa Birliği'ni de Şu sözlerle uyarıyor: "10 yıl içinde, eski Yugoslavya'nın parçası olan devletlerin tamamı Avrupa Birliği üyesi olacak. Yani, Şu anda elde etmek için savaştıkları egemenliğin büyük kısmını Brüksel'e devretmeleri gerekecek." "Dolayısıyla Viyana'da tartışılan, Avrupa Birliği'nin bir iç meselesinin geleceğidir. Birlik bu yeni sorunla başa çıkmanın yeni yollarını bulmalıdır."

Sırbistan'da yayınlanan Danas gazetesi⁴⁸⁰, bağımsızlık isteyen Kosovalı Arnavutlarla masaya oturan Sırların hissiyatını yansıtıyor. "Uluslararası toplumun temsilcileri, görüşmelerin bağımsızlık ile sonuçlanmasının kuvvetle muhtemel olduğunu hissettiriyor. Sırbistan'da kimse bu durumdan hoŐlanmıyor. Ancak siyasetçiler buna

⁴⁷⁹ BBC, 21 Şubat 2006.

⁴⁸⁰ BBC, 21 Şubat 2006.

hazırlıklı olmalı. Bir mucize olur da, daha fazlasını elde edebilirsek, bunu kamuoyuna anlatmak belki daha kolay olur. Yine de Belgrad gerçekçi olup, en acılı sonuca, yani bağımsız Kosova fikrine kendini alıştırmalı."

BM'in arabuluculuk yaptığı görüşmelerin başlama öncesindeki bu kritik dönemde Kosova yönetiminde büyük değişiklikler oldu. İbrahim Rugova'nın ölümü üzerine parlamento 2006 Şubat'ında bu göreve Rugova'ya yakın bir isim ve bölgenin bağımsız olmasından yana olan Fatmir Seydiu'yi yeni başkan olarak seçti. 2005 Mart ayında Başbakan Ramuş Haradinay'ın Lahey'deki Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'nce yargılanması kararı ardından başbakanlık görevine getirilen ancak Kosova'nın Geleceği için İttifak partisi liderlerinin yönetimini etkisiz bulması ardından başbakanlıktan 1 Mart 2006'da istifa eden Bayram Kosumi⁴⁸¹'den sonra Kosova Kurtuluş Ordusu'nun eski komutanlarından Agim Çeku, başbakanlık görevini devraldı. Milletvekilleri, Çeku'nun başbakanlığını 65'e karşı 33 oyla onayladı. Başbakanlığa Çeku'nun aday gösterilmesi Sırbistan tarafından çok eleştirilmişti. Sırbistan, Çeku hakkında Sırlara karşı savaş suçları işlediği gerekçesiyle tutuklama emri çıkarmıştı. Çeku, UÇK'nın dağıtılması ve ardından Kosova Savunma Birlikleri'nin kurulmasına önyak olmuştu ve yaklaşık beş yıldır Kosova Savunma Birlikleri'nin komutanı olarak görev yapmıştı. Başbakan seçilmesinin ardından bölgedeki BM idarecisi Soren Jessen-Petersen ile görüşen Çeku, arabulucuya "tam destek vereceğini" söyledi.

Görüşmelerde Kosova'daki 100 bin kadar Sırp'ı temsil eden Goran Bogdanoviç, Çeku'nun müzakere sürecinde başbakanlığa getirilmesinin, Kosova'nın hiç bir tavize yanaşmayacağı mesajı vereceği anlamına geldiğini ifade etti.

10 Mart'ta Salzburg toplantısına Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün yanısıra, birliğe üye olmayı arzulayan Balkan ülkelerinin dışişleri bakanları da çağrıldı. Toplantı öncesi bir açıklama yapan Sırbistan Dışişleri Bakanı Vuk Draskoviç, ülkesinin Kosova'nın tam bağımsızlığını asla kabul edemeyeceğini söyledi.⁴⁸²

Sırp dışişleri bakanın Vuk Draskoviç, Lahey'deki Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'nde yargılanması istenen savaş suçu zanlısı Bosnalı Sırp general Ratko Mladiç'in Sırp ordusu ve polisince korunduğunu kabul etti.

4 Mayıs 2006'da yeni görüşme turunda belediye reformu, azınlık hakları ve Sırp

⁴⁸¹ BBC, 2 Mart 2006.

⁴⁸² BBC, 10 Mart 2006.

Ortodoks dinsel mirasın korunması konular ele alındı. Merkezi gücün Kosova'nın yerel birimlerine dağıtılması üzerinde anlaşmaya varılması, bölgenin nihai statüsüne yönelik görüşmelerde ilerleme sağlanabilmesi için kilit önemde idi. Kosovalı Arnavutların bölgede Sırp larca yönetilen belediyelerin sayısını artırmaya yönelik olduğu düşünülüyor. Mitrovitza'daki etnik bölünmeyi aşmak için de kentin önce iki belediye bölünmesi, bütünün de uluslararası bir yetkili başkanlığında yönetilmesi önerildi. Sırp tarafı kendi belediyelerine çok daha fazla özerklik verilmesini ve bu belediyelerle Belgrad arasında yakın ilişki kurulmasını istedi. Ancak anlaşmaya varılamadı.

AB'nin genişlemeden sorumlu komisyon üyesi Olli Rehn, Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'nin başsavcısı Carla del Ponte'ye danışmasından sonra Ekim 2005'te başlayan Avrupa Birliği, Sırbistan'la ilişkileri geliştirmeye yönelik 11 Mayıs'ta yapılması planlanan müzakereleri Belgrad'ın savaş suçu zanlısı Ratko Mladiç'i teslim etmekte başarısız olması nedeniyle askıya aldığını açıkladı.⁴⁸³ Ancak Rehn, görüşmelerin, ancak General Mladiç tutuklandığı takdirde yeniden başlayacağını ve yıl sonuna kadar tamamlanmasının mümkün olduğunu belirtti. Olli Rehn ayrıca Sırp hükümetine tüm güvenlik güçleri, özellikle de istihbarat servisini, demokratik sistemin kontrolü altında tutmaya çağırdı. Sırbistan Başbakanı Vojislav Kostunica, Ratko Mladiç'in yakalanması için hükümetinin elinden gelen her çabayı gösterdiğini savundu. Görüşmelerin kesilmesi ardından, Avrupa Birliği'yle görüşmeleri yürüten Başbakan Yardımcısı Miroljub Labus istifa ettiğini açıkladı. Labus, hükümeti 'vatandaşlarına ve Sırbistan'ın çıkarlarına ihanet etmekle' suçladı. AB'nin Sırbistan'a Bosna Savaşı sırasında soykırım yapmakla suçlanan General Mladiç'i teslim etmesi için tanıdığı süre 26 Haziran'da doldu. Sırbistan Hükümeti yakalanmamasının kendi suçları olmadığını açıkladı.

Sırbistan ve Karadağ devletinin kurulması Yugoslavya'nın tarihten silinmesi sürecine son noktayı koymuştu. 2002 yılında imzalanan Belgrad Anlaşmasından sonra Yugoslavya yeniden şekillenmişti. Anayasada iki cumhuriyetin üç yıl içinde bağımsızlık için referanduma gidebileceği belirtiliyordu. Karadağ, 21 Mayıs 2006'da bu doğrultuda sandık başına gitti, referandumda halkın yüzde 55,4'ü Sırbistan'dan kopma yönünde oy kullandı.⁴⁸⁴ ve federasyondan ayrılma kararı verdi. Şubat 2003'te Yugoslav

⁴⁸³ BBC, 4 Mayıs 2006.

* Del Ponte, Rehn'le yaptığı telefon görüşmesinde, Sırbistan'ın Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'yle işbirliği içinde olmadığını görüşünü iletmişti. General Mladiç, Srebrenitsa'da 1995 yılında, yaklaşık 8 bin Boşnak Müslümanın katledilmesinden sorumlu tutuluyor.

⁴⁸⁴ Milliyet, 22 Mayıs 2006.

Parlamentosu'nun aldığı kararla kurulan Sırbistan ve Karadağ devleti, Avrupa'nın en kısa ömürlü devletlerinden biri olarak tarihe geçti.

Kosovalı Sırlar, kendilerini hedef alan bir dizi saldırı nedeniyle Birleşmiş Milletler'le ilişkilerini keseceklerini söyledi.⁴⁸⁵ Sırların yaşadığı Kosova'nın kuzeyinde, dört kentte devam eden şiddet olayları nedeniyle yetkililer olağanüstü hal ilan etti. Sırlar, bu saldırılardan Kosovalı Arnavutları sorumlu tuttu. Kosova'nın kuzeyinde son günlerdeki saldırılarda bir Sırp ölmüş, iki kişi yaralanmıştı. Yapılan soruşturma sonucunda, Birleşmiş Milletler bu saldırıların etnik temelli olmadığını söylemişti. Yaklaşık 50 bin Kosovalı Sırpın yaşadığı Zvecan kentinin liderleri, tepkilerinin bu saldırılara olduğunu vurguladı ve "Sırlara karşı işlenen çok sayıda suçun failleri yakalanıncaya kadar, Kosova'daki tüm kurumlarla ve özellikle Birleşmiş Milletler'in Kosova Misyonu'yla ilişkileri kesiyoruz" denildi. Ayrıca eğitim ve sağlık alanındaki gibi Kosova'ya bağlı kurumlarda çalışan Sırlara, maaşlarını bu kurumlardan değil, doğrudan Belgrad'dan almaları çağırısı yapıldı. Birleşmiş Milletler yetkilileri, son altı ay içinde etnik temelli saldırılarda düşüş görüldüğünü açıklamasına rağmen Sırlar bu görüşte değildi. Bugünlerde de Arnavutlar ile Sırp azınlık arasında gerginlik devam etti.

Sırbistan Başbakanı Vojişlav Koştunitza, Sırp azınlığa desteğini göstermek amacıyla iki milyon nüfusu olan Kosova'da 100 bin Sırp yaşayan ve Arnavutlar'ın çoğunlukta olduğu Kosova'yı Sırp milliyetçileri açısından sembolik önemi büyük bir tarih olan 600 yıl önceki Kosova meydan savaşının (Ki bu yenilgi Sırları birbirine yakınlaştırmıştı) yıl dönümünde ziyaret etti.⁴⁸⁶ Sırbistan Başbakanı Koştunitza, ziyaret esnasında halen resmen Sırbistan'ın parçası olan Kosova'nın nihai statüsüne karar vermek için bir takvim belirlenmesinin doğru olmayacağını söyledi. Koştunitza, BBC'ye verdiği demeçte, Kosova'yı ziyaret nedenini şöyle açıkladı: *"Kosova'daki Sırp nüfusu zor durumda. Etnik şiddet var. Evleri yakılıyor, otobüsleri taşlanıyor, hareket serbestileri sınırlanıyor. Bu yüzden bizim desteğimize ihtiyaçları var."*⁴⁸⁷

Sırbistan yetkilileri ile Kosovalı Arnavutlar arasında yürütülen, Kosova'nın nihai statüsüne ilişkin görüşmelerin yedinci turu Viyana'da başladı.⁴⁸⁸ Birleşmiş Milletler gözetimindeki görüşmelerde yanıtı aranan soru Kosova, Sırbistan'a mı bağlı kalacak, bağımsız mı olacak? konusu idi. Tarafların istekleri yine değişmemişti. Kosovalı

⁴⁸⁵ BBC, 6 Haziran 2006.

⁴⁸⁶ BBC, 28 Haziran 2006.

⁴⁸⁷ Milliyet, 29 Haziran 2006.

⁴⁸⁸ Milliyet, 18 Temmuz 2006.

Arnavutlar bağımsızlık derken, Belgrat yönetimi ise, bölgedeki kontrolünü kaybetmek istemiyordu. Ancak en büyük sorun, Sırp'ların nihai statü görüşmelerinde ortaya koydukları en büyük kaygı ise, Kosova'daki Sırp azınlığın durumuydu. Savaşın sona ermesinden bu yana, birçok kez saldırıya uğrayan Sırp'lar, yerel yönetimde daha fazla söz hakkı, ayrıca dini ve kültürel mekânlarının koruma altına alınmasını talep ediyordu. 2004 yılında, 30'dan fazla Sırp Ortodoks Kilisesi'nin tahrip edilmesi, Sırp'ların gelecek için kaygılarını arttırmaktaydı. Taraflar Mayıs ayında, Sırp Ortodoks kiliselerinin uluslararası barış gücü tarafından korunması için geçici bir anlaşmaya varmışlardı. Kosovalı Arnavutlar, Sırp'lara ait belediyelerin sayısını artırma sözü vermişlerdi. Ancak bu konularda nihai karar 24 Temmuz'da yapılacak olan Sırbistan ile Kosovalı Arnavut liderlerin bir araya geleceği üst düzey görüşmelerde verilecekti. Yapılacak görüşmeler için arabulucu eski Finlandiya Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari, ciddi bir ilerleme beklemediğini dile getirdi: *"Üst düzey politikacıların pozisyonlarını sunacakları ilk toplantı olacak. Önümüzdeki haftaki toplantıda çözüme ilişkin önemli bir mesafe katedileceğini sanmıyorum. Çünkü bu toplantının amacı, tarafların kendi tutumlarını birbirlerine anlatması. Bu noktadan sonra sürece devam edeceğiz. Teknik düzeydeki görüşmeler de yaz boyunca sürececek."*

Kosova'nın nihai statüsü konusunda bir anlaşma sağlanabilmesi için Ahtisaari'ye yılsonuna kadar süre tanınmış, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği bu takvime uyulmasını isterken, bazı Sırp yetkililer müzakerelerin yıllar boyu sürebileceğini söylerken, Rusya da fazla acele edilmemesinden yana tavır almıştır.

Geçen iki ay içinde, taraflar arasında daha alt düzeyde bazı temaslar gerçekleştirilmiş ve bu görüşmelerde ekonomi gibi konular ele alınmıştı. Ancak 1999 yılında NATO bombardımanı sonucunda Sırp ordusunun bölgeden çekilmesinden sonra Kosova'nın geleceği hakkında bu denli önemli görüşmeler yapılmamıştı. Gerek Sırbistan, gerekse Kosova'nın cumhurbaşkanı ve başbakanları görüşmelerde hazır bulundu. Ancak bu temaslarda, Kosova'nın uzun vadeli statüsünün ne olacağı gibi tartışmalı konulara girmekten kaçınıldı. Kosova'nın statüsünün belirlenmesi amacıyla Arnavut ve Sırp liderler arasında 7 yıl sonra yapılan ilk doğrudan görüşmede ilerleme sağlanamadı.⁴⁸⁹ Birleşmiş Milletler'in Kosova özel temsilcisi Martti Ahtisaari *" Sırp'ların Kosova'nın bağımsızlığı hariç her tavize hazır. Ancak Arnavutlar sadece*

⁴⁸⁹ BBC, 25 Temmuz 2006.

bağımsızlıktan yana.” dedi. Kosova Cumhurbaşkanı Fatmir Sejdiu: “ Bağımsızlık taleplerimiz ne gözardı edilebilebilir ne de müzakerelerle bu talepten vazgeçebiliriz “, Sırbistan Başbakanı Vojislav Koştunitsa ise “Ülkemiz topraklarının yüzde 15'inde bağımsız bir devlet kurulmasını kabul edemeyiz “ açıklamalarında bulundu.

7 Ağustos 2006'da Kosova'nın bir kez daha nihai statüsünü belirlemek üzere düzenlenen görüşmelere Viyana'da başlandı.⁴⁹⁰ Kosovalı Arnavut ve Sırp heyetlerin görüşmelerinin 'yerinden yönetim' ve toplumların hakları üzerine odaklandı. Kosova'nın gelecekteki siyasi statüsünün 2007 yılı sonuna kadar belirlenmesi için taraflar üzerinde dış baskı yoğunlaştı. Bugünlerde Kosova'da gerilim tekrar tırmandı. Yerel Kosovalı politikacılar, Birleşmiş Milletler'in Kosova'daki temsilciliğinin başındaki diplomati, Kosovalı Arnavutları desteklememekle suçlayıp ağır şekilde eleştirildi. NATO liderliğindeki barış gücü de, bölgede yeni bir üs daha açarak Sırpların yoğun olarak yaşadıkları kuzeye ek askeri birlikler sevk etti.

Miloşeviç 1990'larda göreve başladığı zaman, amacı, Yugoslavya'nın dağılmasını önlemektir. Ama o Hırvatların, Boşnakların, Kosovalıların "mikro-milliyetçilik" duygularını ve bağımsızlık eğilimlerini, kendi değişleriyle "Büyük Sırbistan" vizyonu ve de kaba kuvvet kullanarak kontrol edebileceğini sanmıştı. Miloşeviç'in en büyük hatası, güç kullanımını kitlesel katliamlar ve etnik temizlik boyutlarına vardiirmiş olmasıydı. Böylece yakın tarihin en büyük insanlık suçlarından birinin sorumlusu durumuna düşmekle kalmamış, sonuçta da ülkeyi büsbütün bölmüş ve parçalamıştır. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında dış emperyalist güçlerin ve eski Yugoslavya topraklarında yaşayan çeşitli etnik ve dinsel grupların ayrılıkçı çabaları rol oynamamış değildir. Büyük Sırbistan hayali, giderek ufalan bir Sırbistan gerçeğine dönüştü. Karadağ'dan sonra Kosova da Belgrad'ın hakimiyetinden ayrılma yoluna girmiştir.

Eski Sırp lider Slobodan Miloseviç'in devrilmesinden sonra başlayan yeni anayasa hazırlıkları tam altı yıl sürdü. Sırp Parlamentosu, Kosova'nın Sırbistan'ın ayrılmaz bir parçası olarak kalacağını hükme bağlayan yeni anayasaya son şeklini verdi.⁴⁹¹ Sırbistan'da yapılan halk oylaması 13 Ekim 2006 tarihinde yapıldı ve yaklaşık 6.6 milyon seçmenin bulunduğu ülkede referanduma katılım oranı yüzde 53.5 oldu.⁴⁹² Sırbistan halkı, "Kosova'nın Sırbistan'ın ayrılmaz bir parçası" olduğu ifadesine yer

⁴⁹⁰ *Milliyet*, 7 Ağustos 2006.

⁴⁹¹ *BBC*, 29 Eylül 2006.

veren anayasaya yüzde 51.6 oranla evet diyerek onay verdi. Referandumdan evet sonucunun çıkmasının ardından Kosova'nın kuzeyindeki Mitroviça kentinin Sırp kesiminde toplanan Sırp lar, "*Kosova Sırbistan'dır*", "*Ratko Mladiç*", "*Vatanı vermeyiz*" şeklinde slogan attılar.⁴⁹³

Sırbistan'ın Kosova üzerindeki hak iddiasını kayda geçiren anayasa taslağına hem hükümet hem de diğer tüm büyük partiler destek verdi. Referandum sonucunun geçerli olabilmesi için katılım oranının yüzde 50'yi geçmesi gerektiğinden bu partiler yeterli katılım olmayacağı endişesiyle son dakikaya kadar halka sandık başına gitme çağrısı yaptılar. Anayasaya karşı çıkan gruplar ise oylamada pekçok usulsüzlük yapıldığını öne sürdüler. Anayasa yeni haliyle, Birleşmiş Milletler öncülüğünde yürütülen ve Kosova'daki Arnavut azınlığın bağımsızlığıyla sonuçlanabilecek barış çabalarına ciddi şekilde tezat oluşturmakta idi. Bu anayasa ile Kosova'ya ayrılma yasağı getirilmiş oluyordu.

Başbakan Vojislav Kostunitza, "*Bu sonuç, halkın Miloseviç'in NATO'ya kaptırdığı Kosova'nın bağımsızlığına karşı olduğunu ortaya koyuyor. Kosova'yı savunarak aslında kendi çıkarlarımız veya bölge istikrarını değil, uluslararası hukuku savunmuş oluyoruz*" dedi.

Kosova'nın statüsüyle ilgili görüşmelerde bulunan Temas Grubu Viyana'da yaptığı toplantıda Kosova'nın geleceğiyle ilgili kararını Sırbistan'da Ocak ayında yapılacak seçimlerin sonrasına ertelediğini açıkladı.⁴⁹⁴ Örgütün Kosova özel temsilcisi Martti Ahtisaari*, 21 Ocak'ta yapılacak Sırbistan genel seçimlerinden hemen sonra bölgenin gelecekteki statüsüyle ilgili tekliflerini sunacağını söyledi. Temas Grubu Kosova'nın bağımsızlık taleplerine sıcak bakıyordu, bu bağlamda erteleme nin maksadı, Sırbistan'da yapılacak seçimlerde aşırı milliyetçilere verilen desteği arttırmaması idi.

Slobodan Miloşeviç'in Lahey'deki hücresinde ölmesinden yaklaşık bir yıl sonra Sırbistan'da katılım oranının % 60 olduğu 21 Ocak 2007'de yapılan genel seçimlerde resmi lideri Vojislav Seselj Lahey'deki uluslararası mahkemede savaş suçlarından

⁴⁹² *Milliyet*, 15 Ekim 2006.

⁴⁹³ *Milliyet*, 15 Ekim 2006, Sırp lar, 'Kosova bizimdir' dedi.

⁴⁹⁴ *BBC*, 10 Kasım 2006.

* Eski Finlandiya Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari'nin planında Sırp kelimesi sıklıkla vurgulanmıştır. Bunun nedeni görüşmelerde Kosova içindeki Sırp ların haklarını garanti altına alarak Sırp tarafını etkilemek ve plana daha yumuşak yaklaşımlarını sağlamaktır. Plan Kosova'yı çoklu etnik bir toplum haline getirmeyi amaçlıyordu. Yani plan çerçevesinde Arnavut olmayan topluluklara da önemli haklar tanınıyor. Hem Kosova'da hem de diğer ülkelerde önerinin ön cephesinde yer alanlar, yani Kosova'ya bayrak, milli marş sahibi olma ve daha da önemlisi uluslararası anlaşmalar yapma ve uluslararası kuruluşlara üye olma hakkı tanınması üzerine odaklanılıyordu.

yargılanan, AB'ye ve Kosova'nın bağımsızlığına karşı çıkan bir kampanya yürüten aşırı milliyetçi Sırp Radikal Partisi (SRS) oyların yüzde 29'unu alarak birinci oldu, ama mecliste hükümeti kurmak için çoğunluğu sağlayamadı. Devlet Başkanı Boris Tadić'in AB yanlısı Demokratik Partisi (DS) oylarını iki misli artırarak yüzde 22.9, ılımlı milliyetçi lider Başbakan Vojslav Koštunica'nın Sırbistan Demokratik Partisi (DSS) yüzde 16.7 oranında oy, AB yanlısı "G17 Artı" adlı teknokrat partisi yüzde 6.8 oy topladı.⁴⁹⁵ Bu sonuçla AB üyeliğini savunan gruplarsa oyların üçte ikisini kazandı. Avrupa Birliği Sırbistan'a yapılan genel seçim sonrası gecikmeksizin Avrupa yanlısı bir hükümet kurulması çağrısında bulundu. Sırbistan seçimini değerlendiren AB dışişleri bakanları, aşırı milliyetçilerin seçimden birinci olarak çıkmasının fazla önemi olmadığını, reformcu ve Batı yanlısı partilerin oluşturacağı bir koalisyonun iktidara gelmesini umut ettiklerini bildirdi. AB Dönem Başkanı Almanya'nın Dışişleri Bakanı Frank Walter Steinmeier, *"Radikaller birinci çıktı, ancak parlamentonun üçte ikisi demokratik güçlerden oluşacak. İnaniyorum ki, bu Sırbistan'ın Avrupa yolunda devam etmesini sağlayacak bir temel oluşturur"* açıklamasını yaptı.⁴⁹⁶

Bölgedeki Birleşmiş Milletler'in Kosova özel temsilcisi Martti Ahtisaari, uzun süredir beklenen ve Kosova'nın nihai statüsünün tesisi yolunda ilk adım olarak görülen planını, Kosova'nın güvenliğini gözetmekle sorumlu Temas Grubu'na sundu.⁴⁹⁷ Raporda Kosova'ya bir tür bağımsızlık verilmesini önerdi. Ahtisaari yaptığı açıklamada, uluslararası toplumun Kosova'daki varlığını sürdürmesini istediğini söylemiş, bu görüşüne gerekçe olarak da *"çok uluslu bir toplumda azınlık Sırp'ların korunmasını"* göstermişti. Martti Ahtisaari'nin, Kosova'nın Sırbistan içinde özerkliğini sürdürmesini ve üst düzey bir Avrupa Birliği yetkilisinin varılacak bir anlaşmanın uygulanmasını denetlemesini tavsiye etti.

Fakat en önemli alan yerel yönetim. Bu konu, Arnavut çoğunluk için potansiyel olarak en büyük engel, zira Ahtisaari planı, merkezîyetçilikten oldukça uzak bir devlet yapısı oluşturulmasını ve Sırp'ların taleplerinin karşılanması için bir dizi yeni belediye kurulmasını öngörüyor. Örneğin Kuzey Mitrovica'da yüksek öğretim ve sağlık konularında yetki, yerel yönetime bırakılıyor. Aynı durum, Sırp'ların çoğunlukta olduğu diğer belediyeler için de geçerli. Sırpça eğitim veren okullarda, Sırbistan'da ilgili bakanlıklar tarafından geliştirilen kitaplar okutulabilecek. Henüz etraflıca planlanmamış olmakla birlikte, Kosova'da uluslararası toplumun ciddi biçimde varlık göstermesi öngörülüyor. Tıpkı Bosna Hersek'te olduğu gibi, plan çerçevesinde aynı zamanda AB özel temsilcisi niteliği de taşıyan Uluslararası Sivil Gözlemciye (UST) çok kapsamlı yetkiler veriliyor. UST'nin yetkilerinin anlamı açık: kendisi Ahtisaari planının uygulanmasında nihai yetki merkezi olacak. Bağımsızlık ve kontrollü bağımsızlık arasındaki farkı yaratan da işte bu UST. Ahtisaari'nin planı, sözde bağımsız bir Kosova yaratmaktan fazlasını yapıyor. Ahtisaari, Kosova'nın evrim sürecinde geldiği yeni aşama için bir çerçeve sunuyor. Plan, gerçekten bağımsızlık zamanı geldiğinde bölgedeki koşulların da bu tür bir çözüm için elverişli olması umuduyla, bu aşamanın biraz uzun bir döneme yayılmasını öngörüyor.

⁴⁹⁵ Milliyet, 24 Ocak 2007.

⁴⁹⁶ Milliyet, 23 Ocak 2007, Milliyetçiler kazandı, ama iktidar AB'cilere

⁴⁹⁶ BBC, 26 Ocak 2007.

BM'nin özel temsilcisi Marti Ahtisaari tarafından Kosova için hazırlanan ve 2 Şubat 2007'de Sırbistan ve Kosovalı yetkililere sunulan "Statü Önerisi"ni içeren 60 sayfalık raporda "bağımsızlık" kelimesini içermemiş ve uluslararası sivil ve askeri varlığın yerel kurumlar olgunlaşana kadar devamını öngörmüştür. Fakat BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararından farklı olarak, Kosova'nın Sırbistan sınırları içinde olduğunu belirten herhangi bir ifade de yer almamıştır.⁴⁹⁸ Ancak Raporda Kosova için belirlenen statünün, yani Kosova'nın kendi kendini yönetmesinin, tam bağımsızlığa giden yolda bir aşama olduğu çok belirgin olarak görülmektedir. Özellikle, Kosova'nın kendi anayasasının olacağı, kendi adına uluslararası sözleşmeler yapabileceği, uluslararası kurumlara üye olabileceği ve polis ve güvenlik güçleri kurabileceğine ilişkin hükümlerin olması eyaletin gelecekte bağımsızlığına kavuşabileceğini çağrıştırmakta idi.⁴⁹⁹

BM arabulucusu Martti Ahtisaari Kosova'nın planını* sunmak üzere 2 Şubat'ta Priştine'ye geldi ve Kosova planını açıkladı. Ahtisaari burada Kosova Cumhurbaşkanı Fatmir Seydiu ve diğer liderlerle bir araya geldi ve görüşmelere başladı.⁵⁰⁰ Arabulucu, görüşmelerden hemen sonra basın mensuplarına verdiği demeçte Seydiu, pakette "*Çok ırklı bir anayasa ve uluslararası örgütlere üyelik başvurusunda bulunma hakkına sahip çok ırklı bir devlet önerilmiştir.*" dedi. Muhalefet lideri Veton Surroi, paketin "*İsim dışında devletliğin bütün unsurlarına sahip bir plan*"⁵⁰¹ dedi. Yani Görüşmelerde Kosova tarafı planın uygulanabilirliği ve kendi isteklerine cevap vermesi bakımından olumlu görüş bildirdi.

Ahtisaari ise gazetecilere verdiği demeçte, "Kosova statü çözümü, toplum ve üye halkların haklarının gözetilmesini, hükümetin ademi merkezietini ve kültürel ve dini mirasın korunması ve muhafazasını güvence altına alan kapsamlı bir öneridir" dedi. Kosovalı Arnavut harici toplumların haklarının korunması planın bir numaralı önceliği olarak belirtiliyor. Ahtisaari " Kosova'nın, çok ırklı, demokratik, ve müreffeh bir Kosova inşa etmeyi amaçlayan anayasal, ekonomik ve güvenlikle ilgili maddeleri sağlayacak bir anayasa hazırlaması gerekmektedir."⁵⁰² dedi. Anlaşmanın bir diğer önemli unsuru, Kosova'ya anlaşmanın uygulanmasını denetleyecek ve Kosova'da barış

⁴⁹⁸ Hüseyin Emiroğlu, M.Faruk Çakır, " Kosova Devlet Olma Yolunda: Sırbistan Nerlerde Hata Yaptı ", *Global Dergisi*, yıl 3, sayı 10, Türmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, Başak Matbaacılık, Ankara, İlkbahar 2007, s.142.

⁴⁹⁹ Mirjet Mujezinovic, "Kosova: Balkanların Yeni Devleti", <http://www.turkishweekly.net/turkce/yazarlar.php?type=12&id=228>.

⁵⁰⁰ BBC, 1 Şubat 2007.

⁵⁰¹ BBC, 1 Şubat 2007.

⁵⁰² BBC, 1 Şubat 2007.

ve istikrarı sağlamada Kosova makamlarına yardımcı olacak bir müstakbel uluslararası sivil ve askeri varlığa görev verilmesi olacaktı. Belgrad'da, Cumhurbaşkanı Boris Tadiç'in dış politika danışmanı Vuk Jeremiç kararı çözüm bulma çabalarına yardımcı dokunmayan "*Tek taraflı bir eylem*" olarak kınadı.⁵⁰³ Sırbistan'daki Radikal Parti buna şiddetle karşı çıkarken diğer partiler ise Kosova'ya bağımsızlık yerine geniş özerklik hakları tanınmasından yana tavır sergilediler. Sonuçta, Sırbistan parlamentosu planı 15'e karşı 225 oyla reddetti.

Kosova Parlamentosu 5 Şubat günü yaptığı oylamada, eyalete denetimli bağımsızlık tanıyan BM destekli planını oy birliğiyle kabul etti. Yaklaşık 100 milletvekili eski Finlandiya Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari'nin hazırlamış olduğu plana destek verirken, bir vekil karşı oy verdi ve 19 vekil de çekimser kaldı. Milletvekilleri, plana "Halkın iradesine uygun dengeli ve doğru bir çözüm" olarak övgüde bulunan bir bildiriye de onayladılar. Parlamento, uluslararası toplumun Kosova Ahtisaari planında yer alan bütün şartları yerine getirene kadar askeri ve sivil varlık bulundurma planını da memnuniyetle karşıladığını açıkladı.⁵⁰⁴

Financial Times⁵⁰⁵ başyazılarından birinde Kosova'nın statüsü hakkında, "*ABD ve Avrupa Birliği'nin çetin Kosova sorununu çözme kararı almış olmasını, memnuniyetle karşılıyor. Planlarının riskli olduğunu, ancak durumun şimdiki haliyle bırakılamayacak. BM'in özel elçisi Martti Ahtisaari, uluslararası kuruluşlara da katılma imkanı veren fiili bir bağımsızlıktan söz ediyor ama 'bağımsızlık' sözcüğünü kullanmıyor. Emniyet gibi kilit faaliyetlerde Avrupa Birliği sorumluluğu BM'den devralıyor. Yabancı askerler ise görülür gelecekte bölgede kalıyor. Bir diğer öneride ise, Kosova'nın bağımsızlık ilan etmesine izin veriliyor. Bu pazarlığın cazip yanı, bağımsızlığın, Sırbistan'ın bunu tanıması şart koşulmadan ilan edilmesi. Bu öneri ise Kosova'daki Sırplar açısından bölünme ve şiddete yol açabilecektir. Avrupa Birliği'nin bu sırada Sırbistan'a yardımda bulunması gerekmektedir. Ancak Rusya bölgede AB otoritesi oluşması yönünde bir BM kararını veto edebilir. Rusya'nın köşeye sıkıştırıldığı duygusuna kapılmaması gerek. Kremlin'e, önerileri değerlendirmek için süre tanınmalı. Ancak sonunda, Moskova'nın Balkanlarda istikrarın kendisi de dahil herkesin çıkarına olduğunu, Kosova'nın da bu istikrarın bir parçası olduğunu kabul etmesi gerekiyor.*"

⁵⁰³ *Milliyet*, 6 şubat 2007.

⁵⁰⁴ *Milliyet*, 2 şubat 2007.

⁵⁰⁵ *BBC*, 30 Ocak 2007.

Aslında 1999 NATO operasyonu ile Kosova'yı fiilen kaybeden Sırbistan'ın, Kosova'yı halen kendisinin bir parçası olarak kabul etmesi ile Kosovalı Arnavutların bağımsızlık istemesi Ahtisaari'nin planının temelini ve bu soruna bir çözüm bulma amacını taşımaktaydı. Bu bağlamda bir anlamda “denetimli bağımsızlık” olan Kosova için orta yol bulma formülü idi. Yani bu plana göre Kosova Sırbistan'ın toprak bütünlüğü içinde tutulurken, Kosova'ya bir devlet gibi uluslararası teşkilatlara üye olabilme yetkisi tanıyor. Diğer taraftan Kosova'da azınlık durumuna düşen Sırp'ların haklarının korunması hususunda Kosova Sırp'larına da geniş yetkiler tanımasından öte Kosova'yı çok-etnikli bir devlet olarak tanımlıyor.

Planın Kosova'daki diğer azınlıklar konusunda getirdiği açıklamalar ise başta Türkler ve Boşnaklar olmak üzere bu toplumları tatmin etmedi.⁵⁰⁶ Ülkede yaklaşık % 2'şerlik nüfuslarıyla Türkler ve Boşnaklar vardı. Parlemonta'da 3'er milletvekili ile temsil edilen Türkler ve Boşnaklar'ın partileri KDTP ve Vatak haklarını daha iyi savunabilmek ve seslerini daha iyi duyurabilmek amacı ile kurdukları “6+” isimli bir grupta birlikte hareket ediyorlardı.

6+ grubu Ahtisaari'nin planının içeriğinde azınlık hakları ve azınlık dillerinin kullanımı konusunda umduklarını bulamamışlardır. Buna tepki olarak yayınladıkları bildiri ile “ Paketin, Kosova'daki tüm topluluklara eşit mesafede olmadığını, özellikle Türk ve Boşnak dillerinin kullanımı konusunda hiçbir açıklama getirmediğini, aksine daha önceden kazanılmış haklarının bu plan ile ellerinden alındığına “ dikkat çekilmiştir.⁵⁰⁷ Bu bildiriye 17 Şubat'ta 30 dernek, radyo, gazete, dergi ve tiyatronun oluşturduğu Kosova Türk Sivil Toplum Kuruluşları bir tepki mektubu ile BM planı üzerindeki düşüncelerini ortaya koymuştur. KDTP ve Vatak'ın oluşturduğu parlamento grubu ve sivil toplum kuruluşları bu küçük toplulukların haklarını savunmuşlardır.

İki bildiri ve mektupta da Türkçe eğitim konusunda önemli vurgu yapılmıştır.⁵⁰⁸ Çünkü 1974 Anayasası ile Türklerin yaşadığı yerlerde Türk Dili resmi dil statüsüne kavuşturulmuş ve Anayasa'nın 1. maddesine göre de Türkler Kosova'nın kurucu unsuru kabul edilmesine rağmen şimdi, bu planına göre Kosova çok-etnikli bir devlet olarak tanımlansa da sadece iki etnik unsur olan Arnavutlar ve Sırp'lar, belirli ayrıcalıklara

⁵⁰⁶ Gürüzümcü, *a.g.m.*, s.18.

⁵⁰⁷ *Milliyet*, 7 Şubat 2007.

⁵⁰⁸ Gürüzümcü, *a.g.m.*, s.18.

sahip olacaktı. Zaten bu anlamda Sırp'ların diğer azınlıklardan daha fazla hakka sahip olması çok-etnikli kavramının mantığına da ters düşmekteydi.

Uygulanmak istenen sistem özellikle eğitim ve dil kullanımı konusunda azınlıklar bakımından eskisinden daha sınırlayıcıydı. Plana göre azınlıklara ancak belirli bir çoğunlukta olduğu takdirde kendi okullarının açılmasına izin verileceğinden bu maddenin suistimal edilmesi halinde Türklerin yoğun olarak yaşadığı Prizren, Mitroviça, Piriştine, Gilan, Vıçitırn ve Dohırçan bölgelerinde bulunan Türk okullarından çoğu kapanma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilecekti. Belki de sadece tamamına yakın nüfusa sahip Mamuşa açık kalabilen tek yer olacaktı.

Tenkit edilen başka bir husus da kültürel mirasların korunması konusunda idi. Yine sadece Sırp Ortodokslarının kültürel zenginliğinin korunması öngörülürken, bölgede 500 yıl hüküm süren ve tarihi mirası ile Osmanlı medeniyeti ve eserleri ile Katoliklerin kültür eserlerinin korunması hakkında bir açıklama getirilmemiş olması sivil toplum kuruluşlarının tepkisine neden olan diğer bir konu idi. Yine bildiriye dikkat çekilen bir konu ise topluluklara eşit yaklaşım kapsamında Anayasa, Seçim Kanunu ve Kosova sembollerinin hazırlanmasında oluşturulacak komisyonlarda KTDP ve sivil toplum kuruluşlarına yer verilmesinin önemine işaret edilmiştir. Ülkede Türk, Boşnak ve diğer azınlıklar yaşamaktaydı ve onların bu haklarının belirlenmesi de Kosova'nın geleceği için oldukça önemliydi. Çünkü geçmişte Sırp çoğunlukla, haklarını alamayan Arnavutlar arasında soykırıma varan olaylar yaşanmışken şimdi, diğer küçük grupları haklarının garantiye alınmadan planın mevcut hali uygulanması ile gelecekte ülkede oluşabilecek Arnavut milliyetçiliği tehdidine geçmişte yaşanan olayların tekrar etmemesini kimse garanti edemezdi.

IX. BÖLÜM

SAVAŞ SONRASINDA KOSOVA’NIN ULUSLARARASI STATÜSÜ VE YÖNETİMİ

9.1. Kosova’nın Siyasi, Askeri ve Emniyet Teşkilatlanması

Savaş sonrasında Kosova’nın idaresi için uluslararası camia tarafından verilen yasal görev emri olan YFC hakkında 10 Haziran 1999’da BMGK’nın 1244 sayılı kararı onaylandı. BMGK’nın 1244 sayılı kararı uluslararası sivil ve güvenlik örgütlerinin Kosova’da başlangıçta 12 ay süreyle kalmasını ve daha sonra “Güvenlik Konseyi tarafından aksi yönde karar verilmedikçe” otomatik olarak kalmaya devam etmesini öngörmekteydi. Kostunica YFC Cumhurbaşkanı olduktan sonra BMGK’nın 1244 sayılı kararının taviz verilmeksizin uygulanmasını istedi.

Bu tarihten itibaren Kosova; NATO Harekatından sonra bağımsızlığını ilan edene kadar Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetimi (UNMIK) tarafından idare edilmiştir. UNMIK'e verilen görevleri; Kosova’da bir hükümetin kurulmasına ve otonomi teşkiline yardımcı olmak, gerektiğinde temel sivil idari fonksiyonları icra etmek, Kosova’nın gelecekteki statüsünü belirleyecek politik süreci kolaylaştırmak, önemli altyapı onarımları ve diğer ekonomik yapılanmaları destekleme olarak belirlemiştir. Yapısı ise Genel Sekreter başkanlığında, sekreter yardımcıları, BM’den Polis ve Adaletten Sorumlu Özel temsilci, BM’den Geçici Sivil Yönetimde Sorumlu Özel Temsilci, AGİT’ten Kurumların Yapılandırılması Özel Temsilcisi ve AB’den Ekonomik Kalkınmadan Sorumlu Özel Temsilci’den oluşturulmuştu. UNMIK’in yetkileri ise oldukça fazla idi. Bunlar, Anayasal çerçeve gereğince, UNMIK'in başında bulunan BM Genel Sekreteri'nin Kosova Özel Temsilcisi, istediği zaman Kosova meclisini feshedip, erken seçimleri düzenleyebilmekte, Kosova bütçesinin belirlenmesinde ana rol oynamakta, gümrük kurumunu, Kosova Koruma Teşkilatı'nı kontrol etmekte, uluslararası anlaşmaların uygulanmasını sağlamakta, Anayasal Çerçeve’de değişiklikler yapabilmekte ve bu konular üzerinde son sözü söyleyebilmekte idi. Anayasal Çerçeve ise, Kosova parlamentosuna bağımsızlık ilan etme hakkını tanımamıştır. 2001 Mayıs ayında duyurulan bu yasal düzenlemeye anayasal çerçeve adı-

nın verilmesinin arkasında yatan neden ise Kosova'nın statüsündeki belirsizlikti. Kosova'nın bütün önemli siyasi liderleri bu yasal düzenlemenin "anayasa" olarak anılmasını istemişse de Sırbistan Kosova'nın bağımsız bir devlet olmadığını vurgulayarak, Kosova'nın anayasasının olmasına karşı çıkmıştır. Bu sebepten UNMIK, kararlarını "Anayasal Çerçeve" adı altında vermiştir.

Kosova'da güvenlik; Çok Uluslu Polis Gücü olan UNMIK Polisi, yerel polis gücü olan KPS Kosova Polisi ve çok uluslu KFOR birlikleri tarafından sağlanmıştır. Güvenliği sağlamakla görevli bu kuruluşlar ortak ve münferit operasyonlarla asayişin temin etmeye çalışmışlardır. Ancak zaman zaman meydana gelen bombalama ve cinayet olaylarında KFOR ve UNMIK, asayiş ve güvenliği sağlamada yetersiz kaldığı yönünde sivil hükümetin tenkitlerine maruz kalmıştır. Sınır güvenliği ise Çokuluslu Polis Gücü olan Kosova Sınır Polisi, Yerel Polis Gücü ve KFOR birlikleri tarafından sağlanmaktadır. Zaman içerisinde sınır sorumluluğu tamamıyla Yerel Sınır Polisine verilmiştir. Kosova'da BM'e üye olan 49 ülkeden 4468 UNMIK Polisi görevde bulunmuştur. ABD 535 polisle birincisırada yer alırken ikinci sırada 506 polisle Hindistan yer alırken, en az polis gönderen ülke ise Belçika olmuştur. Bölgede görevli Türk Polisi sayısı 170'dir.

Kosova Kurtuluş Ordusu ise 1990 yılının başında Arnavutlar tarafından kurulmuş, bazı bölgelerde Sırpların giriştikleri etnik temizliğe karşı etkili olarak mücadele etmiştir. Savaş sonrası KFOR'un Sırbistan - Karadağ ile yaptığı anlaşmada sivilleştirilmesi karara bağlanmış, müteakiben Kosova Koruma Gücü'nün yapılandırılmasına yönelik anlaşma imzalanmıştır. Yaklaşık 3000 personelden oluşan Kosova Koruma Gücü sivil savunma amaçlı bir kuvvet haline getirilmiştir. Doğal afetlerde yardım sağlamak, arama ve kurtarma operasyonları icra etmek, Kosova'nın altyapısının inşasına yardım etmek, KFOR ve UNMIK'e yardımcı olmak görevleri verilmiştir. TMK'nın sivil savunma görevlerini icra edebilmesi amacıyla eğitilmesi görevini Uluslararası Göç Örgütü (IOM) üstlenmiştir.

Kosova'daki insan hakları ve demokratikleşme sürecinin izlenmesi ve ileri götürülmesinden, UNMIK ile birlikte AGİT Kosova Misyonu ve AGİT'e bağlı Kosova Ombudsmanı sorumlu tutulmuştur. Misyon, Azınlıkların ve kadınların durumu, ayrımcılıkla mücadele, insan kaçakçılığı, emlak hakları gibi konularda düzenli raporlar hazırlamış, hakim, avukat, polis ve sivil toplum örgütlerine eğitim seminerleri düzenlemiştir. AGİT Kosova Misyonu, Kosova'daki sivil idarenin, siyasi partilerin ve

sivil toplumun gelişimine doğrudan ve dolaylı olarak katkıda bulunmaktadır. Bu amaçla AGİT tarafından; Sivil İdare Enstitüsü, Siyasi Partiler Danışma Kurulu, Siyasi Parti Hizmet Merkezleri desteklenmiştir. Ayrıca, vatandaş inisiyatifleri ve yerel sivil toplum örgütleri de AGİT'in önem verdiği kuruluşlardır. 1999-2002 yılları arasında binden fazla uluslararası ve yerel sivil toplum örgütü Kosova'da faaliyet yapmak üzere kayıt olmuştur. Bunların faaliyetleri insan haklarının korunmasından demokratik gelişim, sosyal güvenlik, ekonomik kalkınma ve çevre korunmasına kadar değişik alanları kapsadığı gibi bu kuruluşların önemli bir kısmı misyonerlik faaliyetleri yapmaktadır. Kosova AGİT misyonu bünyesindeki İnsan Hakları ve Hukuk Düzeni Bölümü, Parlamento ve Bakanlıkların hazırladıkları taslak kanunların, uluslararası insan hakları standartlarına uyumlarını gözden geçirmekte ve görüş bildirmektedir. Kosova Ombudsmanı'nın en önemli görevi, Kosova'da herhangi bir şahıs veya kuruluş tarafından insan hakları ihlalleri veya yetkinin kötüye kullanılması konularında yapılan şikayetlerin soruşturulmasıdır. Bu bağlamda aşırı, sistematik ve ayrımcı ihlaller üzerinde durulmaktadır.

9.2. Kosova'da, BMGK'nın 1244 Sayılı Kararının Genel Özeti, Maksadı ve 1244 Sayılı Kararın Uygulanmasında Karşılaşılan Problemler

Kararın hükümleri ele alındığında, Kosovalı Sırp ve Arnavutların farklı yorumlar getirmelerine sebep olabilecek belirsiz birkaç husus içermesinden dolayı taraflar arasında ihtilafa yol açabilecek durumlar ortaya çıkmıştır. Bu kararlar incelenecek olursa ;

BMGK'nın 1244 Sayılı Kararının 4 ncü maddesi : Bu karara göre, NATO'nun da önemli katkılarıyla, uluslararası güvenlik örgütleri birleşik komuta altında Kosova'ya intikal ettirilmeli ve bütün Kosova halkı için güvenli bir ortam tesis etme ve evlerini terk etmek zorunda kalan bütün insanların ve mültecilerin evlerine emniyetli bir şekilde dönmelerini sağlamalıydı. 11 ve 13 üncü maddelerde bütün üye ülkelerin ve uluslararası örgütlerin Kosova'nın ekonomik ve sosyal açıdan yeniden inşasına ve mültecilerin ve evlerini terk etmek zorunda kalan insanların hiçbir engelle karşılaşmadan evlerine dönmelerini sağlama gayretlerine katkıda bulunmaya çağrıldığı hususu bir kez daha vurgulanmıştır.

Tahminler arasında büyük farklılıklar olmakla birlikte, evlerini terk etmek zorunda kalan Kosovalı çok sayıda Sırp, Boşnak, Hırvat ve Arnavut olmayan diğer

mülteciler öncelikle Sırbistan ve Karadağ olmak üzere Kosova sınırları dışında yaşamaktaydı. Kosova'daki BM Misyonu (UNMIK) bütün mültecilerin evlerine dönmesini desteklemekte, ancak etnik şiddetin engellenmesi için Arnavut olmayan mültecilerin düzenli bir şekilde ve peyderpey geri dönmesini istemektedir. Çünkü çok sayıda Kosovalı Sırp bölgeye geri döndüğü takdirde İnsani yardımların yetersiz kalacağından endişe edilmiş ve vurgulanmıştır. Diğer taraftan Sırp bölgelerine yerleşmiş olan Kosovalı Arnavutları zorla tahliye etmeye teşebbüs edildiği takdirde Arnavut toplumunun husumetle tepkisiyle karşılaşılacaktır.

Bu kararın uygulamalarında; 2000 yılı başlarında Kosovalı Sırp ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti evlerini terk etmek zorunda kalanların yeniden evlerine yerleştirilmesinde Arnavutların kayırıldığını ileri sürmüşler ve tepki göstermişlerdir. Kostunica 14 Ekimde yaptığı bir basın toplantısında UNMIK yönetimini Sırp mültecilerin geri dönmelerine izin vermeden önce beklemek istemekle suçlamıştır. Kostunica, Sırpın Kosova'ya dönme hakkının verilmesi ve istemekle asıl ulaşmak istediği Arnavutların Sırbistan'dan ayrılma girişimlerini kontrol altında tutabilmektir. Bu açıdan ne kadar fazla Sırp Kosova'ya geri dönerse amacına ulaşmış olacaktır.

Kosovalı Arnavutların bu kararın uygulanmasındaki tepkileri geçmişte Sırp mültecilerin geri gönderilmelerine karşı katı bir tavır sergilemek karşı çıkmak şeklinde olmuştur. Ancak uygulanan bu şiddetin her zaman başarılı bir caydırma unsuru olmadığı görülmüştür. 2000 yılı yazında 800 kadar Sırp, KFOR tarafından korunan bölgelerde barındırılmışlardır. Bu kişiler her zaman saldırı riskine maruz kalabileceklerine rağmen kendi istekleriyle Kosova'ya dönmüştür. Bundan dolayı önceden uygulanan düşük seviyedeki gözdağı verme ve tacizlerin etkisiz kalmasından dolayı ilerleyen zamanlarda bu şiddetin arttığı görülmüştür. Arnavut temsilcileri evlerini terk etmek zorunda kalanların, Sırp hapishanelerinde gözaltında tutulan Arnavutların durumu ciddi bir şekilde ele alınıncaya kadar geri gönderilmemeleri gerektiğini savunmuşlardır. Sırp mültecilerin Kosova'ya geri dönüşü ve Sırp hapishanelerindeki Arnavut tutukluların serbest bırakılmaları konuları başlıca gündem maddeleri olmaya devam etmiştir.

1244 Sayılı Kararının 6 ncı maddesi : Kuvvetlerin geri çekilmesinden sonra üzerinde mutabık kalınan sayıda Yugoslav ve Sırp personelin aşağıda belirtilen görevleri ifa etmek üzere geri dönmelerine izin verilecektir. Bunlar; Uluslararası sivil

misyon ve uluslararası güvenlik örgütleriyle irtibat, mayın tarlalarının işaretlenmesi ve temizlenmesi, Sırlara atalarından miras kalan yerlerde kuvvet bulundurulması, kritik öneme haiz sınır geçiş noktalarında kuvvet bulundurulması idi. Karara göre, az sayıda Yugoslav ve Sırp personelin belli görevleri ifa etmek üzere Kosova'ya dönmelerine izin verilmiştir. Ayrıca, dokümanda söz konusu kuvvetlere geri dönmeleri için belli bir mühlet tanınacağı ve Askeri Teknik Anlaşmaya uygun olarak KFOR'un denetimine tabi olacakları belirtilmektedir.

Bu kararın uygulamalarında; Kosovalı Sırlar, Sırbistan Demokratik Muhalefeti lideri Zoran Djindic Sırp Polisine ve Silahlı Kuvvetlerine mensup 1000 kadar personelin 2000 yılı sonuna kadar Kosova'ya döneceğini kamuoyuna açıklamıştır. Kostunica'nın Müşterek Uygulama Heyeti toplantılarının sırayla Sırbistan ve Kosova'da yapılması için baskı yapmış ve KFOR bünyesinde bir Yugoslav Ordusu/Yugoslav İçişleri Bakanlığı Polis Kuvvetleri irtibat misyonunun devamlı olarak görev yapmasını ve Kostunica'nın Kosovska Mitrovica'nın kuzeyinde Sırların yaşadığı bölgedeki Leposaviç bölgesinde Rus kuvvetleriyle bir ortak unsurun konuşlandırılmasını istemiştir. Bu girişimlere tepki olarak Kosovalı Arnavutlar 11 Ekim 2000'de Kosova Merkezi Liberal Parti Başkanı ve UÇK'nın eski önde gelen üyelerinden biri olan Naim Maloku Batılı gazetecilere "UÇK'nın öldüğünü düşünenler varsa kendi kendilerini kandırıyorlar. Düşman yeniden uniformalarıyla karşımıza çıktığı takdirde nasıl karşılık vereceğimizi çok iyi biliyoruz." demiştir. Kosova Demokratik Partisi lideri Haşim Thaci 27 Eylülde yapılan bir röportajda "Sırp Ordusunu ve polisini Kosova'ya geri getirmeye teşebbüs ettikleri takdirde bu yeni bir harbi ateşleyecektir." demiştir.

1244 Sayılı Kararının 10 uncu maddesi : Bu maddeye göre NATO Genel Sekreterine ilgili uluslararası kuruluşların da yardımıyla, Kosova halkına Yugoslavya Federal Cumhuriyeti dahilinde büyük çapta özerklik tanınmasını sağlayacak ve bir taraftan bölgenin geçiş döneminde geçici bir yönetimle idare edilmesini, diğer taraftan bütün Kosova halkının barış içinde normal bir hayat yaşaması için gerekli şartları sağlamak maksadıyla geçici demokratik özerk kurumlar kuracak ve bunların gelişmesini takip edecek bir geçici idare kurulması için Kosova'da uluslararası sivil örgütler görevlendirme yetkisini vermiştir. 11 nci maddenin alt bölümlerinde ise Kosova'da görev yapacak uluslararası sivil örgütlerin sorumlulukları ayrıntılı olarak belirtilmekte olup, BM'nin geçiş dönemi vazifesini nihai çözüme kadar sürdürmesi vurgulanmıştır.

Bu madde Kosova'nın siyasi statüsüne çözüm getirmediği gibi Kosova'nın geleceğini belirsizliğe mahkum etmekteydi.

Bu kararın uygulamalarında; Kosovalı Sırp'ların tepkileri, Kostunica, Ekim ayı başında basına verdiği bir demeçte Yugoslavya topraklarının bir bölümünün uzun bir süre boyunca uluslararası camianın hamiliğinde kalacağını ve Arnavutların bağımsızlıklarını ilan edemeyeceklerini belirtmiştir. Kosovalı Sırp'ların bölgeyi kendi kültürel anavatanları olarak görmekte oldukları, Yugoslavya Federal Cumhuriyetinden ayrılmasına hangi şartlara tabi olursa olsun karşı çıkacaklarını göstermiştir.

Kosovalı Arnavutların ise; Kostunica'nın seçim zaferinden önce "bağımsızlık" kelimesi etnik Arnavut liderler tarafından açık olarak nadiren kullanılmışsa da her zaman başlıca hedefleri olmuştur. Kostunica'nın seçim zaferinden sonra Ramush Haradinaj, Haşim Thaci ve İbrahim Rugova dahil olmak üzere birçok ileri gelen Kosovalı Arnavut bağımsızlığı açıkça savunmuşlar ve bağımsızlık söylemlerinde açıkça artış olmuştur. Üç lider müteakip günlerde Kosova'nın gelecekteki statüsü ve bağımsızlığı ile yakın ilgisi bulunan bölgesel seçimlerin 2001'de yapılması çağrısında bulunmuşlardır.

1244 Sayılı Kararın 11 inci maddesinin alt maddeleri : Nihai bir çözüm bulununcaya kadar, EK-2'nin ve Rambouillet anlaşmalarının bütün hükümleri göz önünde bulundurulmak suretiyle Kosova'ya büyük çapta özerklik ve kendi kendini yönetme hakkının tanınması. Nihai bir çözüm bulununcaya kadar, seçimlerin yapılması dahil olmak üzere, demokratik ve özerk bir hükümet kurulması için gerekli geçici kurumların oluşturulması ve bunların gelişmesinin takip edilmesi Rambouillet anlaşmaları göz önünde bulundurulmak suretiyle Kosova'nın gelecekteki statüsünü belirlemeye yönelik bir siyasi sürecin kolaylaştırılması.

Üç yıllık geçici anlaşmalar olarak imzalanan Rambouillet Anlaşmaları Kosova'da demokratik ve özerk bir hükümet kurulmasını öngörmektedir. Üç yıl sonra, Kosova sorununa nihai bir çözüm getirmek için bir uluslararası toplantı yapılarak bunun için gerekli mekanizmalar belirlenecekti. Halkın iradesi söz konusu uluslararası toplantıda önemli bir etken olacaktır. Ara dönemde Kosova vatandaşları Kosova'nın kurumları vasıtasıyla kendi kendilerini yöneteceklerdir. YFC hükümeti bu anlaşmaları imzalamamış, Kosova'nın bağımsızlığı konusunda yapılacak bir referandumda bunu kabul etmeyeceklerdi. BM'nin 1244 sayılı Kararı 11 nci maddesi uluslararası sivil

örgütleri “nihai bir çözüm bulununcaya kadar, seçimlerin yapılması dahil olmak üzere, demokratik ve özerk bir hükümet kurulması için gerekli geçici kurumları oluşturmak ve bunların gelişmesini takip etmek”le görevlendirilmişti. Bu maksatla da Kosova’da oy kullanma hakkı olanların seçim kütüğüne kaydedilmesi gerekmekteydi ki UNMIK belediye seçimlerinin yapılmasını sağlayarak mahalli idareleri tesis etmiştir.

Kosovalı Sırplar bu kararın uygulamalarında, UNMIK’in emniyetlerini sağlayamadığı için 28 Ekimde yapılan Kosova belediye seçimlerine katılmanın imkansız olduğunu ileri sürerek tepkilerini göstermişler ve seçimlere katılmamışlardır. Seçimleri boykot etmenin altında yatan asıl neden ise özerkliğe gidecek olan bu sürecin yasallaşmasını istememelerinden kaynaklanmakta idi.

Kosovalı Arnavutlar ise seçimleri Kosova’nın özgür ve demokratik bir bölge olması yolunda atılmış ilk adım olarak görüyorlardı. Siyaset sahnesinin ileri gelenleri Rambouillet anlaşmalarının hükümlerinde yer alan “halkın iradesi” kavramını bağımsızlıklarının temeli olarak görmekteydiler. Kosova Demokratik Cemiyeti Başkanı Dr. İbrahim Rugova bir röportajda “bölgenin şu sırada görülebildiği kadarıyla NATO’nun kanadı altında kalacağını umduğunu” belirtmiştir. Rugova sözlerine “NATO yeni bir görev yetkisiyle her zaman bölgede kalacak” ve “bir gün NATO’nun parçası haline geleceğiz” demiştir.

1244 Sayılı Kararın 15 inci maddesi : Kararın bu maddesi uyarınca UÇK’nın ve diğer silahlı Kosovalı Arnavut grupların bütün taarruzlarına derhal son vermeleri ve bölgede görevli uluslararası güvenlik örgütlerinin başkanı tarafından NATO Genel Sekreteriyle istişareyle belirlenen silahsızlandırma şartlarına riayet etmeleri istenmektedir. Ayrıca, uluslararası güvenlik örgütlerinin görevlerinin belirtildiği Madde 9b’de özellikle UÇK’nın ve diğer silahlı Kosovalı Arnavut grupların silahsızlandırma şartlarına riayet etmeleri gerektiği belirtilmektedir.

Bu kararın uygulamalarında Kosovalı Sırpların tepkileri olarak, Kostunica Şubat ayında BMGK’nın 1244 sayılı Kararının uygulanmaması konusuna değinmiştir. Kostunica basına verdiği bir demeçte “UÇK’nın bir kanadının Kosova Metohija’da üslenerek Güney Sırbistan’da, Presevo, Medvedja ve Bujanovac bölgelerinde hareket icra ettiği ve etnik Arnavutların daha fazla Yugoslav toprağı ele geçirmek istediklerini gösterdiklerini belirtmiştir. Orta vadede Kostunica’nın tampon bölgede⁵⁰⁹ Askeri birlik

⁵⁰⁹ Askeri teknik anlaşmasına göre, Kosova sınırından itibaren 5 Km. lik bir bölgede Yugoslavya ve KFOR asker bulunduramazlar.

bulundurma hakkını elde ederek KFOR'un da müdahalesiyle Presevo vadisindeki isyancı gruplarının etkisiz hale getirilmesine izin verilmesini istemiştir.

Kosovalı Arnavutların ise Kosova'da her geçen gün yeni bir silah deposunun ortaya çıkarılması etnik Arnavutların silahsızlanma şartlarına riayet etmediklerini göstermektedir. Kosova Koruma Kolordusu (KPC) Komutanı Agim Ceku söz konusu silahlardan haberi olmadığını iddia etmekle birlikte, alınan bilgiler bazı KPC liderlerinin silah depolarını bildiklerini göstermektedir. Kosova'nın bağımsızlığına kavuşmasını desteklemek üzere gelecekte kurulacak bir Kosova Ordusu'nun temelini atmak, Sırp bölgelerine karşı şiddet eylemlerinin sürdürülmesi için gerekli vasıtaları sağlamak, Sırp bölgelerine karşı şiddet eylemlerinin sürdürülmesi için gerekli vasıtaları sağlamak, Söz konusu silahları Presevo, Medvedja ve Bujanovac Kurtuluş Ordusu (UCPMB)⁵¹⁰ gibi diğer isyancı grupları desteklemek için Arnavutlar silah depolamaktaydılar.

⁵¹⁰ UCPMB, güney Sırbistan'da Presevo, Medvedja, ve Bujanovac bölgelerinde hareket icra eden, 75000 kadar etnik Arnavut'un yaşadığı bu bölgenin Kosova'ya bağlanmasını amaçlayan bir örgüttür. KKO'nun devamı olduğu değerlendirilmektedir.

X. BÖLÜM

SAVAŞ SONRASI KOSOVA VE KOSOVA'DAKİ TÜRK TOPLUMU ve SİYASİ FAALİYETLER, PROBLEM SAHALARI ve DİĞER AZINLIKLAR

10.1. Türk Toplumu ve Siyasi Faaliyetler

1990'lı yıllarda Komünist dönem sona erdiğinde Balkanlarda Bulgaristan ve Romanya gibi ülkelerin geleceklerini Batı'da görmeleri, oraya yönelmeleri, güvenlikleri bakımından da askeri anlamda da NATO'ya üye olmak istemeleri ve bunun için de Batı'ya entegre olmanın şartlarından piyasa ekonomisine geçme ve demokratik yönetimlerle yönetilmeleri gerekmekte idi. İşte Balkanlar'da yaşayan etnik Türkler'den bu ülkelerde yaşayanlar o ülkelerde ama zorunlu ama gönüllü olarak demokratikleşmenin de etkisi ile etnik baskı ve çekişmelerden kısmen de olsa kurtulabilmişlerdir. Ancak Eski Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesi ile eski düşmanlıklar ve milliyetçiliklerin tekrar canlanması ile Kosova'daki Türkler buralarda iktidarı veya toprakları ele geçirmek isteyen ülkenin çoğunluğu Sırp'lar ile büyük azınlık durumundaki Arnavutlar'ın çatışmalarının arasında kaldılar.

Türkler buldukları ortama ayak uydurarak etnik kökenin ön planda olduğu ülkelerde etnik kimliklerini ön plana çıkardılar, demokrasinin önem kazandığı ve uygulandığı ülkelerde ise etnik kökene dayalı tanımlamalardan giderek uzaklaştılar. Her durumda nerdeyse tüm Balkan azınlıkları milliyetçileşirken, Türkler büyük ölçüde etnik ve ayrılıkçı milliyetçilikten uzak durarak ayrılıkçı milliyetçilerin yanında olmamışlardır. Bu bağlamda 1990'lı yıllarda Balkanlardaki eski ve yeni kurulmuş devletlerin toprak bütünlüğünün korunmasını desteklemişlerdir.⁵¹¹ Bu olguda Türkler'in buldukları bölgelerde sayıların azlığı da etkili olmuştur. Genel olarak Kosovalı Türkler sayısal bakımdan küçük azınlık olmaları nedeniyle gerek Sırp'lar gerekse Arnavutlarla eşit mesafede olmuşlar, Sırp'lar ve Arnavutlar arasında taraf olmamışlardır.⁵¹² Diğer azınlıklar ise daha çok Sırp'lara kendilerini yakın hissetmişlerdir.

⁵¹¹ Kut, *a.g.e.*, s.107.

⁵¹² Gökdağ, "Kosova Türkleri", *a.g.m.*, s.105.

Sırp'ların yönetimi altında oldukları için Sırp okullarına gitmişler, Sırp ordusunun ve Sırp polisinin bazı birimlerinde yer almışlardır.⁵¹³

Kosova Yeni dönem Gazetesi'nin ve Yeni Dönem Radyosu'nun sahibi Mehmet Bütüç, yapılan bir röportajda Kosova Türk Topluluğu'nun duygularını dile getirerek, "Bizler Kosova'da yaşayan tüm halkların söz sahibi olabileceği, herkese eşit hakların tanınacağı bağımsız bir Kosova istiyoruz. Sırp'ların da orada olmasını istiyoruz ama Sırbistan'ın değil. Sorunların Kosova'nın başkenti Priştine'de tartışılmasını istiyoruz; Belgrad'ta, Tiran'da, Washington'da, Londra'da değil" demiştir. Bütüç, beş yıllık dönemi değerlendirirken, " NATO'nun müdahalesi ile Kosova yeni bir yapılanma sürecine girdi. Güvenliğin sağlanması için dünyanın birçok ülkesinden gelen askerlerden oluşan KFOR kuruldu. Bunun yanı sıra Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı çalışmalarına başladı. İnsan haklarına, sosyal yaşama, eğitime, kültürel ve yöresel değerlere önem veren hükümet dışı örgütler, sivil toplum örgütleri kuruldu. AGİT'in, UNMİK'in yardımı oldu ve yeni bir yapılanma başladı. Ancak Mart 2004'de Prizren'de yaşanan çatışmalar göstermiştir ki UNMİK'in yaptığı tüm çalışmalar istikrarın sağlanmasında yeteri kadar etkili olamamıştır. Kosova 5 yıl sonra ne statüsüne kavuştu, ne ekonomik istikrar sağlandı, ne de sosyal yaşam düzeldi. Aile yapısına önem verilmedi. Her şey altüst oldu" demiştir. " Kosova'da Mart ayında Sırp'lar ve Arnavutlar arasında çıkan çatışmalar iki halk arasında gerginliğin hala sürdüğünü ve her an herşeyin olabileceğini göstermektedir. BM'nin 5 yıl içerisinde Kosova ile ilgili olarak yetersiz bir politika yürütmüştür."⁵¹⁴

Sovyet komünist rejimi altında Türkiye ile bağların istenen düzeyin altında kalmasına rağmen, dağılmadan sonra Kosova'da da Türkler, Türkiye'nin varlığı ve bölgedeki gücü, hem psikolojik hem de maddi destek ile kendilerine güvenmeleri ve siyasi hayata katılmalarında etken olmuş ve kendi partilerini kurup aktif siyasete başlayıp seçimlere katıldılar.

Komünist rejimin çöküşünden sonra Kosova'da iki Türk partisi kurulmuştur. Bunlardan 1990 yılı Temmuz ayında Prizren'de kurulan Türk Demokratik Birliği Partisi

⁵¹³ *Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri, 2004.*

⁵¹⁴ http://www.dunyagundemi.com/ydg/index.php?option=com_content&task=view&id=813&Itemid, = 41, Dünya Gündemi, 07 Ekim 2004 .

Türk kimliğinin savunmacısı olmuş ve Türklerin Arnavutlaştırılma hareketlerine karşı çıkmış, Türk azınlığın yapması gerekenin etnik kimliğini korumak olduğunu savunmuş ve aynı zamanda da Kosova'daki bütün etnik grupları işbirliğine çağırmıştır. 1992 yılı Mayıs ayında kurulan Türk Halk Cephesi'nin görüşleri ise, Arnavut lider İbrahim Rugova'nın Kosova Demokratik Ligi'yle yakın ilişkiler içinde olmayı seçmiş, Türklerle Arnavutlar arasındaki ortak olan dini ön plana çıkararak Arnavutlarla birlikte hareket etmenin Türkler açısından faydalı olacağını savunmuştur. Bu partinin düşüncesi baskı ve asimilasyonuna karşı en iyi yöntemin Arnavutlarla birlikte hareket edilmesi olmuştur. Çünkü onlara göre Kosova'da Türkler'in sayısı çok azdı ve Sırp egemenliği altında ezilmemenin tek yolu bu idi. Aslında Arnavutların politikalarında din, çok önemli bir yer tutmazken, Arnavut milliyetçileri Türklerle ilişkilerinde dini ön plana çıkarmışlardır.

Görüldüğü gibi iki parti arasındaki politika ve uygulamalarında taban tabana zıt bir anlayış vardır. Bu görüş ayrılıkları doğal olarak 1990 yılındaki seçimlere yansımıştır. Bu seçimlerde Sırp yönetimini meşrulaştırır gerekçesiyle Türk Halk Cephesi Arnavutlarla birlikte hareket ederek seçimleri boykot etmiş ve bir kısım Türk seçimlere katılmazken, Türk Demokratik Birliği Partisi seçimlere katılmıştır. Türklerin büyük kısmının seçimlere katılması, Türklerin büyük kısmı seçimlere katılması Türk Demokratik Birliği Partisi'nin taraftarlarının diğer partiye oranla fazla olmasından kaynaklanmakta idi.

Taraftar sayısı daha fazla olan Türk Demokratik Birliği Partisi'nin görüşlerinin Sırp yönetimine uygun olması nedeniyle Sırp Kosova'nın anayasal özerkliğini tek yönlü olarak iptal ettikleri 1989 sonrasında Türkleri nispeten daha rahat bırakmışlardır.⁵¹⁵ Aslında Sırp, Kosova'da en büyük tehdit olarak Arnavutları gördükleri için, bilinçli olarak Türkler dahil olmak üzere diğer küçük Müslüman azınlıklara iyi davranmışlar ve onları kendilerine çekmeye çalışmışlardır. Türkler de dahil olmak üzere, azınlıklar Kosova olayları sırasında Arnavutların uyguladıkları eğitim boykotuna da katılmamışlardır.⁵¹⁶

⁵¹⁵ Kut, *a.g.e.*, s.233.

⁵¹⁶ *Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri, 2004.*

Burada Sıplar maksadı Arnavut çoğunluk karşısında diğer etnik gruplara daha yakın olmayı menfaatleri gereği uygun görmüşler ve diğer etnik gruplar gibi Türklere de sahip çıkmışlardır. Çünkü diğer etnik unsurlara sahip çıkılması ile Arnavut milliyetçiliğinin yayılmasını önlemek istemişlerdir. Bu bağlamda Sırp yöneticiler Türk Demokratik Birliği Partisinin tutumundan hoşnut olarak Türklere nispeten daha müsamahalı davranmışlardır. Bunlara örnek olarak Sırlar 1990 yılında Priştine Radyo ve Televizyonu'ndaki Arnavutça yayınları kaldırmalarına rağmen Türkçe yayınları devam ettirmişler; 1991 yılında Arnavutlar işten çıkarılırken Türkler işlerinden çıkarılmamışlardır.

Türklerin büyük çoğunluğunun Sırlarla birlikte hareket eder durumda olmasından dolayı Arnavutlar, Türk azınlığı Sırp yönetimiyle birlikte hareket etmekle suçlarken seçimlere büyük oranda katılmalarından dolayı ağır suçlamalara maruz kalmışlardır. 1991'de Türklerin işlerinden çıkarılmamaları karşın Arnavutların çıkarılmaları, Arnavutça yayınlarını kaldırması, Türkçe yayınına devam edilmesi gibi hususlar Arnavutların Türklere karşı tavır almalarına sebep olmuştur. Bu nedenle Kosova Savaşı sonrasındaki ilk dönemlerde Arnavutlar, diğer azınlıklara baskı uygulamaya çalışmışlardır. Arnavutça'nın dışında başka dilin kullanılmaması için zorlamalarda bulunmuşlar, bazı devlet kademelerinden Arnavutların dışındaki bütün azınlık mensuplarının uzaklaştırılması için gayret sarf etmişlerdir. Arnavutların olumsuz tepkisi zamanla azalma göstermiştir. Buna rağmen bir kısım Arnavutların olumsuz tutumu değişik ortamlarda ve şekillerde kendisini halen hissettirmiştir.⁵¹⁷

Arnavutların azınlıklara olan tepkisinde nispeten azalma olmakla birlikte Sırlara karşı tepkilerinde bir değişme olmamıştır ve bu tepki günümüzde de sürmektedir. Savaş esnasında kaybolan Arnavutların akıbetinin açıklamaması, Sırlara olan nefreti arttırmaktadır. Bağımsızlık ilanına kadar Kosova'da az sayıda kalan Sırlar, belirli bölgelerde toplanarak KFOR birlikleri tarafından koruma altına alınmıştır.

Türklerin Sırp politikalarına yakın davranmaların altında yatan asıl neden ise Kosova'da aşırı milliyetçi Arnavut egemenliğinden duyulan korkudur. Çünkü aşırı milliyetçi Arnavut gruplar ve partileri Kosova'da kayda değer bir Türk azınlık olmadığı iddiasında bulunmakta ve bu partilerin düşmanca tutumları Türklerin bu tür bir tepki ve hareket tarzı seçmelerine sebep olmuştur. Arnavutların Türklere karşı bu tavırları

⁵¹⁷ Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri, 2004.

NATO hareketinden sonra ve Türk askerlerinin Kosova Barış Gücü KFOR'da Türklerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde görev yapmaya başlaması ile bir ölçüde değişmeye başlamıştır.⁵¹⁸ Aslında bu düşünce değişikliği sadece görev yapılan yerlerde değil tüm Kosova'da geçerli olmuştur.

Türkler hem nüfuslarının belirlenmesi açısından hem de siyasi hayata katılmaları açısından oldukça önemli olan 2000 yılındaki seçimlere UNMIK yönetimin siyasi nitelikteki bir kararı ile seçim formlarını Türkçe basmayı kabul etmemesi üzerine Priştine ve Prizren'deki Türkler seçmen kaydı yaptırmadılar. Seçimlere katılabilmeleri için de UNMIK'e kayıt olmaları gerekmektedir. Birleşmiş Milletler Kosova Özel temsilcisi Bernard Kouchner ve Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in Ankara'da yapmış olduğu görüşmelerin sonunda Türkçe formların dağıtımına hazır olduğu açıklanmasına rağmen bu gerçekleşmemiştir. Oysa ki 1974 Anayasa'sında Türkçe resmi üç dilden biri olmasına rağmen 2000'li yıllarda UNMIK yönetimi bunu kabul etmemekte ısrar etmiş ve Türkler önceden var olan haklarını alamamışlardır. Önceden de vurgulandığı gibi Batı ve BM Misyonu olmasına karşın daha çok Batı'nın Kosova'daki temsilcisi ve politikalarının uygulayıcısı olan UNMIK yönetimi Şark Meselesi kavramında açıklandığı gibi, Balkanların adının değiştirilerek Güneydoğu Avrupa olması gayretleri gibi, Balkanlarda Türk kimliği ve isminden rahatsızlık duyduklarını bir kez daha göstermişlerdir.

Kosova'da Türkler tarafından kurulmuş ve halen faaliyetine devam eden üç siyasi parti bulunmaktadır. Kosova'nın kayıtlı tek Türk Partisi Kosova Demokratik Türk Partisi (KDTP)'dir. Merkezi Prizren'de olan bu partinin Genel başkanı Mahir Yağcılar'dır. İkinci Parti, merkezi Prizren'de ve Genel başkanlığını Erhan Köroğlu'nun yaptığı Türk Demokratik Birliği(TDP) ve üçüncü parti Genel başkanlığını Sezai Şaipi'nin yaptığı Türk Halk Cephesi (THC)'dir.⁵¹⁹

Yugoslavya'nın Kosova bölgesinde yaşayan Türkler, her zaman olduğu gibi Yugoslavya ile Türkiye arasında bir köprü görevi yapmaktadırlar. Türk Demokratik Birliği Partisi de bu anlayıştan hareketle eğitim ve kültür konularında Türkiye ile sıkı bir işbirliği içinde oldular. Bu parti ve Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı

⁵¹⁸ Kut, *a.g.e.*,s.233.

⁵¹⁹ Gökdağ, "Kosova Türkleri ", *a.g.m.*, s.111.

arasında yapılan işbirliği ile 1992 yılından itibaren her yıl 30 Kosovalı Türk öğrenciye burs temin edilmiş ve Türkiye'de yüksek öğrenim imkanı sağlanmıştır.⁵²⁰

Türk Halk Cephesi'nin kuruluş ve örgütlenmesinde Arnavut güçlerin etkisi büyüktür ve neticede Arnavut yanlısı politika izleyerek Türk halkının tepkisini çekmektedir. THC Kosova'daki Türk birliğini zayıflatmaya yönelik faaliyetlerin öncülüğünü yapmaktadır. TDP ile KDTP'nin faaliyetleri daha çok Türk kültürünün ve Türkçe eğitimin korunması ile ilgilidir. Bu partiler içinde KDTP Türklerin büyük oranda sempatisini kazanmıştır. KDTP'nin Temmuz 1990'da kurulması ile Kosova Türklerinin endişeleri giderilmiştir.

KDTP yaptığı çalışmalarla Kosva'da eskiden kazanılmış bir hak olarak Türk dilinin resmi diller arasında olması, Türk kimliğinin korunmasına, Türk okullarının kapatılması ve Türklere uygulanan ayrımcılık konusunda mücadele etmektedir.

17 Kasım 2001 genel seçimlerinde KDTP toplam oyların %1 ini alarak 120 milletvekili Kosova meclisinde 4 milletvekili çıkardı. Türklerin 2001 yılında kabineye bir Türk bakan da (Sağlık Bakanı- Şükriye Mumcu) sokabilmelerine rağmen Türk partileri arasında fikir birliği sağlanamamış olması ve birlikte hareket edemediklerinden ve zaten sayısal olarak da az olmalarından dolayı bazı fırsatları kaçırmışlardır. 23 Ekim 2004 genel seçimlerinde oy oranını % 1,2'ye yükseltse de 3 sandalye elde edebildi. Böylece 2001 seçimlerinde altı, 2004 seçimlerinde Türkler mecliste 5 milletvekili ile temsil edilmiştir. Ancak 2004 seçimlerinde birleşik hareket edilememiş, oylar bölünmüş ve üç milletvekili çıkarabilecekleri halde oyların dağılımı nedeniyle o dönemde kabineye bakan gönderilemediği gibi ancak iki milletvekili meclise girebilmiştir. Halen Kosova meclisinde KDTP, Sağlık Bakanlığı ile Adalet Bakan Yardımcılığı görevlerini yapmaktadır. Yerel yönetimlerden ise 27 Eylül 2005 tarihi itibarıyla Mamuşa Belediyesi Türkler tarafından yönetilmeye başlanmıştır.

Kosova'ya NATO müdahalesi ve BM Geçici İdaresinin kurulmasından sonra yapılan ikinci Genel Seçimler 23 Ekim 2004 tarihinde yapılmıştır. 120 sandalyeli mecliste, 100 milletvekili seçimle diğer 20 milletvekili ise azınlık kontenjanlarına göre belirlenmiştir. Toplam seçmen sayısı 1.319.987 olarak belirlenmiş seçimlere katılım ise % 53 oranında olmuştur. Seçimlere katılım oranı 2000'de %79, ilk genel seçim 17 Kasım 2001'de %64, 2002 Belediye seçimlerinde %53 olmuştur. 2004 seçimlerinde

⁵²⁰ Müvedded Bako, *Kosova, 5. Türk Kurultayı, Konuşma, Bildiri ve Tutanakları, a.g.e., s. 160.*

Arnavut partilerden; LDK (Kosova Demokratik Ligi) %45 oy oranı ile 47 milletvekili, PDK (Kosova Demokratik Partisi) %28 oy oranı ile 30 milletvekili, AAK (Kosova'nın geleceği) %8 oy oranı ile 9 milletvekili, diğer Arnavut Partileri % 17 oy oranı ile 12 milletvekili, Sırp partileri % 0.1 oy oranı ile kontenjan hakkından dolayı 10 milletvekili, yine Boşnak ve Rom partileri % 1,52 oy oranı ile kontenjandan 8 ve seçim sonuçlarından 1 olmak üzere 9 milletvekili çıkarırken, Türk partisi olan KDTP (Kosova Demokratik Türk Partisi) % 1.21 oy oranı ile kontenjandan 2 ve seçim sonuçlarından 1 olmak üzere toplam 3 milletvekili meclise göndermiştir. Kosova'da; İbrahim Rugova'nın lideri olduğu Kosova Demokratik Ligi Partisi (LDK), Haşim THACİ liderliğindeki Kosova Demokratik Partisi (PDK) ve Ramush HARADINAJ'ın lideri olduğu Kosova'nın Geleceği İçin İttifak Partisi (AAK), Kosova'nın bağımsızlığı konusunda aynı fikirde olmalarına karşın, uygulanacak politikalar konusunda farklılıklar bulunmaktaydı. Buna göre; Beş yaşındayken babası ve dedesi, eski Yugoslavya Başkanı Josip Broz Tito'nun komünist güçleri tarafından idam edilen, 2 Aralık 1944'te Kosova'da doğan ve Müslüman Arnavut olan LDK Genel Başkanı ve Kosova Başkanı İbrahim Rugova barışçı ve Avrupa ile entegre olmuş Kosova'nın bağımsızlığını savunmakta ve çok uluslu Kosova'dan yana olduğunu konuşmalarında ifade etmekle birlikte, milli azınlıklarla ilgili çalışması bulunmamaktaydı. Dış devletler üst düzey temsilcileriyle yaptıkları görüşmelerde "Bağımsız Kosovanın, Balkanlarda istikrarın sağlanmasına yardımcı olacağını" ileri sürmüştür. 2004 yılına kadar Kosova Demokratik Türk Partisi (KDTP) Temsilcileriyle görüşmemiştir. Bağımsızlığın elde edilmesini müteakip NATO'ya üye olma isteğini belirtmiştir. Söylemlerinde barış içinde yaşamak ifadesini sık sık kullanmış ve şiddete karşı olmuştur.

24 Nisan 1969'da doğan Kosova Demokrat Partisi (PDK) Genel Başkanı Hashim Tachi Arnavut'tur. Tachi de Kosova'nın bağımsızlığını savunmuş ancak 2000 yılı belediye meclisi seçimleri esnasında takındığı şiddet yanlısı tutumunu terk etmiştir. Diğer etnik gruplara yönelik olumsuz bir beyanı ile karşılaşılmaş olup genelde hoşgörölü ve dengeli bir politika takip etmiştir.

3 Temmuz 1968'de doğan ve Arnavut olan Kosova'nın Geleceği İçin Birleşim Partisi (AAK) Genel Başkanı Ramush Haradinaj, Demokrat, hoşgörölü, bağımsız bir Kosova'dan yana olduğunu ifade etmiştir. Kosovalı Sırpaları genel seçimlere davet etmiştir. 2 Ekim 2000'de yapılan belediye seçimleri öncesinde; AGİT tarafından, seçim kurallarına tam olarak riayet ettiği için ödüllendirilmiştir. İlimli, hoşgörölü ve şiddet

yanlısı olmadığı imajını oluşturma çabasındadır.

2002 yılında yapılan yerel seçimlerde ise Prizren şehrinde PDK % 38 oy oranı ile 16, LDK 28 oy oranı ile 12, diğer partiler 24 oy oranı ile 9, KDTP %9.81 oy oranı ile 4 üye seçilirken, Belediye Başkan Yardımcısı KDTP'den Ercan ŞPAT seçilmiştir.

Saraybosna'da trafik mühendisliği dalında yüksek öğrenim gören Kosova Türk Demokratik Partisi (KDTP) Genel Başkanı Mahir Yağcılar, 2000 yılında yapılan genel seçimleri, seçmen kütüklerinin ve seçim kayıtlarının Türkçe olmaması nedeniyle boykot etmiştir. 2001 yılında yapılan genel seçimlerde Kosova Parlamentosuna girmeyi başaran üç Kosovalı Türk'ten biri olmuştur. KDTP'nin hedefleri; Türkçe'nin yazışma ve eğitimde kullanımının ve Türk kültürünün diğerleri ile eşit durumda olması, ilk, orta ve lise eğitiminde herkesin kendi dilini kullanması, bütün toplulukların bilim, kültür ve sanatta olduğu gibi medyanın kullanılmasında da eşit haklara sahip olması, kamu sektörü ve diğer alanlarda Türkler için iş imkanlarının artırılması, emekli ve işsizler için düzenli mali ve sosyal yardım sağlanmasıdır.

Kosova Başkanı İbrahim Rugova'nın 25 yıl liderliğini yaptığı LDK, birinci parti oldu. 2001 seçim sonrasında Taçi'nin liderliğindeki PDK'yla koalisyon hükümetini kuran LDK, 2004'teki seçimlerde Haradinay'ın liderliğindeki AAK ve aynı zamanda Türk ve Boşnak milletvekillerinin oluşturdukları "G-6 Artı" parlamento grubuyla hükümeti kurdu. Türk partisi olan KDTP aldığı oylarla 6. parti oldu ve hükümet ortağı oldu.

Kosova'da bulunan 24 parti'den en büyükleri olan İbrahim Rugova'nın lideri olduğu 'Demokrasi Ligi' ve eski Kosova Kurtuluş Ordusu'nun lideri Haşim Taci tarafından kurulan 'Demokratik Gelişim' partileri geçmişteki gergin dönemlerden sonra Rugova ve Taci, çok kültürlü Kosova fikrini kabul etmiş ve Türk azınlığın haklarına saygılı politikalar savunmuşlardır. Fakat Kosova'daki çoğu Türk, özellikle de 1999'daki savaşın ardından, Kosova'da kendilerini güvende hissetmemişlerdir. “ Kosova'dan yaşanan göçte yaklaşık olarak 20 bin kişinin Türkiye'ye geldiği tahmin edilmektedir.”

521

1999 yılından sonra Kosovalı Türkler siyasi hayata katılmışlar, 2007 yılında yaklaşan seçimler için faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu bağlamda Kosova'daki tek

⁵²¹ Kut, *a.g.e.*, s.234.

Türk partisi olan KDTP'nin Genel Başkanı Mahir Yağcılar'ın daveti üzere, 24 Ağustos 2007 tarihinde KDTP Merkez ofisinde Prizren Türk Topluluğu temsilcileri olan ve Prizren'de faaliyet gösteren şube, dernek ve medya temsilcileriyle düzenlenen genişletilmiş istişare ve bilgilendirme toplantısı yapıldı. Toplantıya KDTP Prizren Şubesi yönetim kurulu üyeleri dışında Kosova Merkez Seçim Komisyonu Türk Topluluğu temsilcisi, Doğru Yol TKSD, Kosova Türk Öğretmenler Derneği, Zübeyde Hanım KTKD, Esnaf Derneği, Araştırmacılar Derneği, Mesk ve Tümed gibi dernek başkan ve temsilcileri ile Yeni Dönem ve Kosova Haber medya temsilcileri de katıldı.

KDTP Genel Başkanı Mahir Yağcılar açılış konuşmasında, Kosova Birleşmiş Milletler Misyon Şefi'nin kararı sonrası Kosova Merkez Seçim Komisyonu'nun çalışmaları neticesinde önümüzdeki günlerde Kosova halkını olası ancak tarihinin kesinleşmediği yerel ve merkezi seçimlerin açık listeye gerçekleşeceğini belirten parlamento, belediye meclisi ile belediye başkanlık seçimlerinin gerçekleşmesinin beklediğini belirtti.

Genel Başkan Mahir Yağcılar, seçim tarihinin kesinleşmemesiyle birlikte, şimdilik 7 Eylül 2007 tarihinin seçimlere katılacak olan parti veya oluşumların kayıt ile aday adayları listelerinin son teslim edilme tarihi olduğunu belirtti. Bu çerçevede Başkan Yağcılar, KDTP Prizren Şubesi Yönetim Kurulu üyeleri dışında Prizren'de faaliyet gösteren derneklerden KDTP Prizren Şubesi'ne de yardımcı olmak maksadıyla konuyla ilgili düşünce ve varsa aday önerilerini en geç 29 Ağustos 2007 tarihine kadar yazılı bir şekilde belirtmelerinin Türk Topluluğunun birlik ve beraberliği ile çıkarlarını göz önünde bulundurarak faydalı olacağını belirtti. Yağcılar, çalışmaların Prizren dışı diğer şubelerde de başladığını, 26 Ağustos 2007 tarihinde düzenlenecek olan Merkez Yönetim Kurulu toplantısında da konunun genişçe ele alınacağını ifade etti. Başkan Yağcılar, diğerleri arasında Kosova Türk Topluluğu temsilcisi olarak Kosova Demokratik Türk Partisi'nin Kosova Meclisi'nde seçilmiş sandalyesinin olduğuna dikkat çekerek merkezi seçimlere katılmak için, KDTP'nin 1000 imza toplamaya ihtiyacı olmadığını vurguladı. Belediye meclis seçimleri başvurusu için de KDTP'nin Prizren ve Priştine'de seçilmiş sandalyeleri oluşunu göz önünde bulundurulursa bu belediyelerde de 100'er imza toplamaya ihtiyaç duyulmadığını, Kosova Demokratik Türk partisi olarak sadece Mitroviça, Gilan, Vuştri ile Yanova-Lipyan belediyelerinde, belediye seçimlerine katılmak maksadıyla bu belediyelerde partimizin önceki seçimlerde seçilmiş sandalyelerin olmayışı sebebiyle prosedür gereği 100'er imzanın

toplanmasına ihtiyaç duyulduğunu da belirtti. Daha sonra sözü alan dernek temsilcileri bu tür toplantılardan duydukları memnuniyeti dile getirerek, her zaman olduğu gibi parti, dernek ve medyanın işbirliği içinde bu seçimlerden de başarıyla çıkılacağını, bu işbirliği ve beraberlik neticesinde kazananın Türk topluluğu olacağı görüşleri ortaya koyuldu. Toplantıda diğerleri arasında Prizren yerel seçimlerinde, KDTP Prizren Şubesi'nin Prizren Belediye Başkanlık seçimine de katılması kararlaştırıldı.⁵²²

Kosova Türk Topluluğu ülke içindeki siyasi çalışmalarının yanı sıra uluslararası platformlarda da faaliyet ve girişimlerle Kosovalı Türklerin sorunlarını ifade etmektedirler. Bunlardan bir tanesi, Varşova'da 23 Eylül 2007 tarihinde başlayan ve 5 Ekim 2007 tarihine kadar süren Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) organizasyonu ile düzenlenen "İnsani Boyut Uygulaması" toplantısına 28 Eylül'de Kosova Demokratik Türk Partisi Genel Başkanı Mahir Yağcılar'ın da katılmasıdır. AGİT Müdürü Christian Strohal, AGİT Ulusal Azınlıklar Yüksek komiseri Knut Vollebeak, Polonya Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Witold Waszczykowski, AGİT Genel Sekreteri Marc Perrin de Brichambaut, AB Sekreteri Alberto Navarro Gonzalez, AGİT Medya Bölümü Müdürü Miklos Harastzi, çok sayıda büyükelçi ve diplomatın yanı sıra insan hakları dernekleri, çeşitli ülkelerden azınlık ve sivil örgüt temsilcilerinin de katıldığı toplantıda Mahir Yağcılar konuşma yaptı. Konuşmasının ilk bölümünde kısaca Kosova ile ilgili genel bilgiler verdikten sonra Kosova Türk Topluluğu tarihçesi ve günümüzdeki durumunu anlattı. Konuşmasında Kosova'da Türklerin temsili, dil hakları ve eğitim sorunlarına ağırlık verdi. Kosova Türk topluluğunun yeni Kosova realitesine entegre olduğunu söyleyen Yağcılar, dil, eğitim ve kültür alanlarının yasal zeminde olmasına rağmen, uygulama açısından sıkıntıların var olduğunu belirtti. "Türk dili, Kosova'da resmîyetini 1951 yılında yeniden kazanmıştır. Oysa 1974 yılı Anayasasıyla resmîyeti en üst seviyeye ulaşmıştır." diyen Mahir Yağcılar, savaştan sonra UNMİK yönetimi tarafından Türklerin tanınmadığını vurguladı. Türk topluluğunun buna tepki gösterdiğini söyleyen Mahir Yağcılar, sivil kayıtların yapılmadığını ve akabinde de örgütlenen ilk belediye seçimlerinin protesto edildiğini hatırlattı. Kosova Anayasa Çerçevesi ile Türk diline kısmen resmîyet sağlandığını söyleyen KDTP Genel Başkanı Mahir Yağcılar, Kosova Meclisinin getirdiği kanunlarla Türk dilinin resmîyeti düzenlendiğini vurguladı. "Türk dili Prizren'de yüzdeliğe tabi tutulmayarak resmî dil,

⁵²² <http://www.kdtp.org./kdtp/habergoruntule.asp?bolum=384>, KDTP sitesi.

Türklerin yaşadığı belediyelerde geleneksel bir dil olarak resmi kullanımda olarak ilan edilmektedir.” diyen Mahir Yağcılar, Parlamentoda Türk milletvekillerinin Türkçe konuşma ve evrakları alma hakkına sahip olduklarını vurguladı. Yağcılar, kanunların resmi gazetede Türkçe de basıldığını belirtti ve önümüzdeki dönemde kimliklerin de Türkçe basılacağını duyurdu. Kosova’da Türk dilinde eğitimin 1951 yılında yeniden başlatıldığını hatırlatan Yağcılar, bugün Kosova’da Türk dilinde eğitimin ana okul, ilkokul, lise ve Priştine Üniversitesi’nde iki bölümde devam ettiğini belirtti. Konuşmasında Mahir Yağcılar “Eğitimde kitap, kadro ve şartlar sorunu hala mevcutluğunu koruyor” dedi. Çok sayıda mevcut kültür sanat derneğinin Türklerin gelenek ve göreneklerinin korunmasında rol oynadığını belirten Mahir Yağcılar, derneklerin desteğe ihtiyacı olduğunu vurguladı. Geçenlerde Priştine’de ki Bayraktar Türbesine yapılan saldırıyı kınadığını söyleyen KDTP Başkanı Mahir Yağcılar, Osmanlı tarihi eserlerin tüm Kosovalıların mirası olduğunu hatırlattı. AGİT organizasyonu ile düzenlenen “İnsani Boyut Uygulaması” toplantısında yaptığı konuşmada KDTP Genel Başkanı Mahir Yağcılar şunları da söyledi: “Siyasi temsil açısından Türk toplumu iki tahsis edilmiş sandalye ve bir kazanılmış sandalye olmak üzere üç milletvekiliyle temsil edilmektedir. Hükümette ayrılan bir bakanlık kontenjanından yararlanarak Boşnaklarla kurduğumuz Parlatenter grubu sayesinde Sağlık Bakanı (Boşnak), Adalet Bakan yardımcısı (Türk) ve Kültür Bakan yardımcısı (Türk) tarafımızca yönetilmektedir. Kosova hükümetinin üçüncü ortağıyız ve Prizren Belediyesinde beş yıldır başarıyla LDK ile koalisyonu sürdürmekteyiz. Ancak bunların dışında Hükümetin üçüncü ortağı olmamıza rağmen diğer önemli makamlarda ve işyerlerinde yer almamaktayız. Bunun sebeplerinden biri Arnavutça’nın iyi bilinmemesi ve Sırp topluluğuna azınlık olarak öncüllüğün verilmesindedir. Türk topluluğu Kosova’da azınlıkta olan Boşnak ve Rom topluluğun kaderini yaşamaktadır. İyi siyasi ve sivil örgütlenmemize rağmen günden güne kan kaybetmekteyiz. Uluslararası toplumu ve bazen yerli liderler de Sırp topluluğu sorununa odaklanarak, diğer toplulukları göz ardı etmektedirler. Bizim bile desteklediğimiz Ahtisaari planı yine Sırpı ön plana koymaktadır. Buna rağmen, Ahtisaari planının küçük topluluklar için tek şans olduğunu ve bunun bir an önce meşru olmasının gerekliliğini düşünüyörüz. Türk topluluğunun T.C. ile doğal bağları ve desteklerinin olmasına rağmen uluslararası toplumdan daha fazla maddi ve manevi desteğe ihtiyacı vardır. AGİT Kosova Misyonunun azınlık topluluklara sunduğu desteğini selamlarken gelecek dönemde de

başta Mamuşa Pilot Belediyesine olmak üzere desteklerinin devamını bekliyoruz. Bu çerçevede ihtiyaçlarımızı şöyle sıralayabiliriz:

1. Azınlık toplulukların desteklenmesi ve onların korunmasına dair ortak stratejilerin yapılması,
2. Yeni realiteye göre devlet ve diğer yerler için kadroların hazırlanması,
3. Azınlık dillerinde süren eğitime maddi desteğin sunulması ve özellikle tüm kitapların bir an önce basılması,
4. Gelenek ve göreneklerin korunması amacıyla kültür ve gençlik merkezlerinin kurulması,
5. Yeni Kosova Anayasası'nda topluluk haklarının temin edilmesi,
6. Serbest hareketin sağlanması ve vize işlemlerin kolaylaştırılması,
7. Azınlık dilleri merkezlerinin kurulması,
8. Yasaların tam anlamıyla uygulanması,
9. Azınlık dillerde medyaların desteklenmesi.⁵²³

KDTP Genel Başkanı Mahir Yağcılar konuşmasının sonunda Kosova Türklerinin Ahtisari planını, Kosova'ya denetimli bağımsızlığın tanınmasını desteklediklerini; sosyal, ekonomik ve siyasi statü alanlarında aktif rol oynamaya devam edeceklerini ve bu alanlarda daha fazla destek beklediklerini belirtti. KDTP Genel Başkanı Mahir Yağcılar, Varşova'da bulunduğu 3 gün içerisinde resmi program dışında çok sayıda ikili görüşmeler de gerçekleştirdi.

27 Ekim 2007 tarihinde Türk toplumunun Kosova'daki tek temsilcisi olan Kosova Demokratik Türk Partisi Genel Başkanı Mahir Yağcılar ve beraberindeki heyet Türkiye'ye geldi, Türk Başbakanı ile görüştü. Görüşmenin ardından gazetecilere bir açıklama yapan Yağcılar, Başbakan ile Türk toplumunun öncelikli sorunlarını konuştuklarını söyledi. Kosova'da 17 Kasım'da yapılacak seçimlerle ilgili Başbakana bilgi verdiklerini ve Türk hükümetinden destek istediklerini belirtmiş, Kosova'nın statüsünü ele aldıklarını, Kosova'nın belli bir statüye ulaşması fikrine Rusya'nın karşı çıktığını ancak Avrupa Birliği'nin desteğiyle bu sorunun artık çözülmesi gerektiğini

⁵²³ kosovahaber.net/haber_n_4_1/detay.asp?hid=2223, 29 Eylül 2007.

vurguladı ve seçimlerde 4 milletvekili çıkarmayı hedeflediklerini kaydetti.⁵²⁴ Ayrıca Türk işadamlarının Kosova'daki yatırımlarının artması ve Türk bankalarının şube açması için destek de istemiştir.

Kosova'da 17 Kasım 2007 tarihinde yapılacak hem parlamento hem de belediye meclis üyelerinin seçimleri yani hem genel hem de yerel seçimler için KDTP seçim kampanyalarını ve 16 milletvekili adayı da parlamentoya sokmak için faaliyetlerini sürdürmüştür.

Kosova'daki en büyük Türk kenti Prizren'in Belediye Başkan adayı da Kosova Demokratik Türk Partisi'ndendi. Parti Başkanı Mahir Yağcılar, Kosova'nın içinden geçtiği bu kritik dönemde tüm Türklere seçime gitme çağrısında bulundu. Yağcılar, "Kosova Türk toplumunun tek partisi olarak bu seçimlere katılmaktayız. Aynı şekilde Türk dilinin kültürünün tarihi mirasının korunmasında eğitimin geliştirilmesinde aynı zamanda da Kosova'nın bir an önce Ahtısarı planına göre kendi statüsüne kavuşması konusunda da stratejimiz olacaktır. Bu seçimler Kosova için olduğu kadar Kosova Türk toplumu için de önemlidir. Bu seçimlerde 3 olan sandalye sayımızı 4'e çıkarmak için çalışıyoruz."⁵²⁵

Kosova'da 17 Kasım 2007'de yapılan ve katılımın yüzde 45 civarında olduğu parlamento ve yerel seçimlerde Kosova'nın bağımsızlığı için silahlı mücadele veren eski Kosova Kurtuluş Ordusu'nun komutanlarından ve kriz sonrası Kosova'da kurulan geçici hükümetin başkanı olan Haşim Taçi'nin liderliğindeki Kosova Demokrasi Partisi (PDK) oyların yüzde 34'ünü alarak birinci oldu. Merkez Seçim Komisyonu (MSK) Başkanı ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Kosova Misyonu Şefi Büyükelçi Tim Guldemann, yüzde 34 ile birinci olduğunu açıkladı.⁵²⁶

PDK'yı Kosova Başkanı Fatmir Seydiu'nun liderliğindeki Kosova Demokratik Birliği (LDK) yüzde 21,8; ünlü iş adamı Behçet Patsoli'nin liderliğindeki Yeni Kosova İttifakı (AKR) yüzde 12,1 oy almıştır. LDK'dan ayrılan Necat Datsi'nin kurduğu Dardania Demokrasi Birliği (LDD) seçim koalisyonu yaptığı Arnavut Demokratik Hıristiyan Partisi (PDSHK) oyların yüzde 10,4'ünü; liderleri Lahey Savaş Suçları Mahkemesi 'nde yargılanmakta olan eski Kosova Başbakanı Ramuş Haradinay'ın liderliğindeki Kosova Refah İttifakı (AAK) yüzde 9,9 ve reformcu parti olarak bilinen

⁵²⁴ *Hürriyet*, 28 Ekim 2007.

⁵²⁵ *Hürriyet*, 11 Kasım 2007.

⁵²⁶ *Hürriyet*, 19 Kasım 2007.

medya patronu Veton Surroi'in liderliğindeki ORA'nın yüzde 4,2 oranında oy aldı. Kalan yüzde 7, 6 oranındaki oyun ise seçime katılan diğer siyasi oluşumlar, etnik temelli partiler, yurttaş girişimi, bağımsız adaylar arasında bölüşüldüğü kaydedildi.⁵²⁷

KDTP ise aldığı oylarla 7 nci sırada yer aldı. Seçimleri AA muhabirine değerlendiren KDTP Genel Başkanı Mahir Yağcılar, katılım oranı yüzde 45 olarak açıklanan Prizren'de kesin olmayan oy sayımına göre, oyların yüzde 10'unu aldıklarını söyledi. Yağcılar, aldıkları oy sayısına göre iki milletvekili çıkararak, Kosova Çerçeve Anayasası'yla* garanti edilen 2 sandalyeyle birlikte, Kosova Meclisi'nde 4 milletvekiliyle temsil edilebileceklerini belirtti.⁵²⁸

Bu seçimlerle 1999 yılından sonra Birleşmiş Milletler tarafından yönetilen Kosova'da 2 parlamento ve 3 yerel seçim yapılmış oldu. Sırp seçmenler Sırbistan'ın ve Sırp bölgelerindeki bazı radikal grupların uyguladıkları aşırı baskı sonucu seçimi boykot ettiler.

17 Kasım'da yapılan milletvekili resmi genel seçimi sonuçlarına göre Kosova Türklerinin tek siyasi partisi Kosova Demokratik Türk Partisi Kosova Parlamentosu'nda 3 milletvekiliyle temsil edilecek. Toplam 4999 oy kazanan KDTP'nin milletvekili adayları arasında en fazla oy kazanan Enis Kervan, Genel Başkan Mahir Yağcılar ve Müfera Şinik milletvekili seçildi. Bağımsız Türk aday Cemil Luma ise 1261 oy almasına rağmen barajı geçemediği için seçilemedi. İlk defa seçime katılan Yeni Kosova İttifakı (ARK) listesinde Türk aday Suzan Nobırdalı da gerekli oyu alarak milletvekili oldu. Böylece 120 sandalyeli Kosova Parlamentosu'nda Türk milletvekili sayısı 4'e çıktı. Seçimde en fazla oyu alan Haşim Taçi'nin liderliğindeki Kosova Demokrasi Partisi (PDK) 37, ikinci sıradaki Kosova Demokratik Birliği (LDK) 25, Yeni Kosova İttifakı (ARK) 13, Dardania Demokratik Birliği (LDD) 11, Lahey 'de yargılanmakta olan Ramuş Haradinay 'ın liderliğindeki Kosova Refah İttifakı (AAK) 10 milletvekilliği kazandı. Reformcu parti olarak bilinen ORA, yükseltilmesi için ısrar ettiği yüzde 5'lik barajı geçemediği için parlamentoya giremedi. Kosova 'daki Boşnakların siyasi oluşumları Vakıf Koalisyonu 3 ve Demokratik Eylem Partisi (SDA) 2 sandalyeyle Kosova Parlamentosu'nda temsil edilecek. Sırp'lar sadece Kosova

⁵²⁷ *Hürriyet*, 20 Kasım 2007.

* Kosova Çerçeve Anayasası'na göre, Kosova Parlamentosu, 120 sandalyeden oluşuyor. Seçimle kazanılacak 100 sandalyenin dışında, azınlıklara ayrılan 20 milletvekilinden 10'u Sırp'lara , 4'ü Boşnak ve Gorahlılara, 4'ü Roman ve Haşkalılar, 2'si de Türklere ayrılıyor.

⁵²⁸ *Hürriyet*, 17 Kasım 2007.

Anayasal Çerçevesi ile kendilerine ayrılan kontenjanla 10 milletvekili, diğer etnik topluluklar da 6 milletvekili ile temsil edilecek.

Kosova meclisi, oy çokluğuyla Kosova Demokratik Partisi (PDK) lideri Haşim Taçi'yi Başbakan seçti. Taçi hükümetinde Kosova Türk Demokratik Partisi (KDTP) Genel Başkanı Milletvekili Mahir Yağcılar ise Çevre ve Planlama Bakanı oldu.

Kosova'da seçilen 4 milletvekili yanında Türklerin bir bakanlık olarak Bakanlar Kurulu'nda yer alması Türk toplumu için büyük önem arz etmektedir. Bu Kosovalı Türkler'in haklarının savunulması noktasında da daha çok imkana sahip olacakları anlamına gelmektedir. Alınan Bakanlık konusunda Mahir Yağcılar, " Yani her konu üzerinde birinci elden bilgilerimiz olacak. Elbette bakanlıktaki çalışmalarımızla, parti olarak, toplum olarak performansımızı en iyi şekilde sergilemeye çalışacağız. Dolayısıyla Türk toplumuna yardımcı olacağız. Kosova'yı önemli konular bekliyor, ama Kosova içerisinde Türk toplumunun da beklentileri büyüktür" Kosova'nın bağımsızlığı konusuna da değinen Bakan Yağcılar, " Yeni hükümetin kurulmasıyla birlikte, bu mesele üzerinde bir adım daha ileriye gidilecektir. Kabine çalışmalarının rayına oturmasından sonra bağımsızlık konusu üzerinde gereken faaliyetler yürütülecektir. " Ayrıca Bakanlık sayesinde, " Türkiye ile ilişkilerin daha üst noktalara taşınacağına inanıyorum. Asıl amacımız hem Türkiye ile ilişki ve işbirliğini geliştirmek; hem de Türk toplumunun temsilini en iyi şekilde sağlamaktır ve ilişkilerin de üst düzeye çıkarılmasıdır." diye konuştu.⁵²⁹

Kosovalı Arnavut liderler Aralık 2007'de yaptıkları açıklamalarda, AB ve ABD'nin izni olmadan tek taraflı olarak bağımsızlık ilan etmeyecekleri konusunda güvence vermişlerdi, seçimlerden sonra Taçi, Başbakanı olduğu koalisyon hükümetinin, Kosova Meclisinde büyük oy çoğunluğuyla kabul edilmesinin ardından gazetecilere yaptığı açıklamada, "Birkaç hafta içinde bağımsızlık ilan edeceğimiz konusunda sizi temin ederim" dedi.⁵³⁰

Kosova bağımsızlık ilanına hazırlanırken, ülkedeki Türkler de kararı heyecanla beklemişlerdir. Yağcılar , "Beklentilerimiz bugünlerde bağımsızlığın ilan edilmesidir. Bu konuda herkesin bir beklentisi var. Bu beklenti de daha iyi bir hayat daha fazla yatırımlar, iş konusunda daha fazla olanaklar. Yani daha iyi bir hayat. Tabii bu hayat

⁵²⁹ *Hürriyet*, 10 Ocak 2008.

⁵³⁰ *Hürriyet*, 9 Ocak 2008.

içersinde başta Arnavut topluluğu olmak üzere diğer toplumların da kendi yerini, kendi statüsünü bulmasıdır. Bağımsızlıktan sonra Kosova'nın, Türkiye ile ilişkileri daha da ileri düzeye çıkacak ve ilişkiler daha rahat olacaktır. Bilhassa yatırımlar konusunda, eğitime destek konusunda." dedi.⁵³¹

Kosova Demokratik Türk Partisi Genel Başkanı ve Çevre Bakanı Mahir Yağcılar, " Kosova'nın bağımsızlığının, tüm Kosovalılar için yeni bir geleceğin başlangıcı olacağını, bu dönemde Kosova Türklerinin toplumunun çok önemli bir unsuru olarak katılımcı, yapıcı ve barışçı yaklaşımlarıyla Kosova'nın çok yönlü gelişmesine katkıda bulunmaya hazır olduğunu, tüm Kosova Türk halkını ve partisinin taraftarlarını, önümüzdeki günlerde beklenen gelişmelere yakışır bir şekilde davranmaya, düzenlenmesi beklenen tören ve kutlamalarda yer almaya ve sürecin huzur içinde geçmesine katkıda bulunmaya çağırırdı."⁵³²

Kosova Meclisi, 17 Şubat 2008 tarihinde gerçekleştirdiği olağanüstü toplantıda, oy birliğiyle Bağımsızlık Bildirgesini kabul ederek, bölgenin Sırbistan'dan bağımsızlığını ilan etti. Toplantıya katılan 109 milletvekili, Bağımsızlık Bildirgesini açık oylamada ayakta alkışlayarak kabul etti. Kosova Başkanı ve Başbakanı, dünya ülkelerini Kosova'yı tanımaya da çağırdılar. Kosova'nın her yanında bağımsızlık ilanı büyük bir coşkuyla kutlanıyor. Sokaklar, apartmanlar, dükkanlar ve araçlar, Arnavutluk bayraklarının yanı sıra, Türk, ABD ve diğer Avrupa ülkelerinin bayraklarıyla donatıldı. Kosova Başkanı Fatmir Seydiu ve Başbakan Haşim Taçi'nin yaptıkları konuşmalarda, Kosova'nın, bütün yurttaşların eşit hak ve olanaklara sahip olacağı demokratik bir devlet olacağını belirttiler. Konuşmalarının bir bölümünü Sırpça olarak yapan Seydiu ve Taçi, " Zor günlerin arkada bırakıldı, şimdi yeni bir geleceğin başladı. Sırp'ları Kosova'da kalmalı ve "Avrupa Kosovasını" hep birlikte inşa etmeliyiz "⁵³³ Liderler, Kosova'nın Sırp'lar başta olmak üzere Türkler, Boşnaklar, Romanlar ve diğer etnik toplulukların yurdu olduğunu, yarınlarının güvenli olduğunu belirttiler. Bağımsızlık ilanı günlerinde Kosova içindeki üç etnik grup arasında fikir ayrılıkları olsa da onlar, Arnavut, Türk ve Sırp'ların birbirlerini Kosova halkı olarak benimsediler ve Kosova'yı kendi ülkeleri olarak gördüler. Kosova'da Sırp milletvekilleri bağımsızlık bildirgesine imza atmamaları ileride yaşanacak kaosu belirtisi oldu.

⁵³¹ *Hürriyet*, 13 Şubat 2008.

⁵³² *Hürriyet*, 15 Şubat 2008.

⁵³³ Bölükbaşı, *a.g.m.*, http://ilef.ankara.edu.tr/akil_defteri/yazi.php?yad=3265, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, 07.10.2004.

Kosova'nın 17 Şubat'ta bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Kosova'dan Türkiye'ye ilk resmi ziyaret Kosova Başbakan Yardımcısı Rame Maraj'in yanı sıra Demokratik Türk Partisi Genel Başkanı ve Çevre ile Alan Planlama Bakanı Mahir Yağcılar, belediye başkanları, çok sayıda milletvekili ile 30 Nisan'da yapıldı. Kosova Başbakan Yardımcısı Rame Maraj, Bakan Mahir Yağcılar, Türkiye'ye verdiği destek dolayısıyla teşekkür ederek, Türkiye'den siyasi desteğini sürdürmesini istedi. Bakan Yağcılar, " İlk resmi ziyaretimizi Türkiye'ye yapmaktan büyük mutluluk duyuyoruz. Kosova Cumhuriyeti 2 hafta önce ilan edildi. Türkiye Cumhuriyeti tarafından Kosova'nın hemen tanınması Kosova halkı, hükümeti, orada yaşayan Türkler, Arnavutlar ve diğer tüm topluluklar için büyük bir mutluluktur. Dolayısıyla hem Türkiye'ye teşekkür etmek istiyoruz hem de gelecek dönemde siyasi işbirliği devam etmesini istiyoruz. Kosova'nın büyümesi ve kalkınması için Türkiye ile ekonomik işbirliğinin önem taşımaktadır. Türkiye'nin Kosova'ya yatırım yapmasını istiyoruz. Kosova Eğitim Bakanı'nı da İstanbul'a gelecek ve pazartesi günü Ankara'ya gideceğiz, Ankara'da da bazı bakanlarla resmi görüşmelerde bulunacağız "⁵³⁴ Heyet ayrıca İstanbul'da faaliyet gösteren Kosova Dernekleri ve Eyüp Belediyesi tarafından düzenlenen Kosova Cumhuriyeti'nin bağımsızlık kutlama etkinliklerine katıldı.

Bağımsızlık ilanı ile savaş öncesi ve savaş esnasında işlerinden çıkarılan Türkler bağımsızlık ilanı ile kendilerini daha rahat hissettiklerini ifade etmektedirler.⁵³⁵

10.2. Savaş Sonrasında Bölgenin Önemli Problemleri ve Hassasiyetleri

Bölgenin önemli problemleri; Bölgenin etnik yapısı,Kamu düzeninin tam olarak sağlanamamış olması, halkın elinde bulunan silah, mühimmat ve patlayıcı maddeler, yerinden edilmiş insanlar olan Sırların geri dönüşü ve kaçakçılık faaliyetleridir. Halkın gelir seviyesinin çok düşük olması ve işsizlik nedeniyle ortaya çıkan maddi problemler, bölgede farklı dini gruplardan insanların yaşaması ve misyonerlik faaliyetlerinin yoğunluğu dikkat çekmektedir.

⁵³⁴ *Hürriyet*, 1 Mart 2008.

10.2.1. Dış Politika ve İç Politikadaki Problemler

NATO Harekatı'ndan sonra Kosova'nın uygulamış olduğu dış politika daha çok, bağımsızlığını kazanmak maksadıyla AB'ne karşı ABD'nin desteğini almak olarak özetlenebilir. Ancak iç politikasını dengeye oturtmadan ve statüsü belli olmadan etkin bir dış politika sergilemesi de olanak dışı idi.

Kosova'da iç politikanın önemli unsurları ise; bugün bağımsızlığını ilan ederek statü sorunu çözülmüş görünse de etnik gruplar arasındaki çekişme, güven ortamının sağlanması, azınlıkların temel haklarına kavuşması ve yerinden edilenlerin tekrar geri dönüşü konularının çözülmesi için zamana ihtiyaç bulunduğu görülmektedir. Bu sorunların temeline inildiğinde; Türkler, küçük azınlık olmaları nedeniyle gerek Sırlar gerekse Arnavutlarla eşit mesafede olmuşlardır. Diğer azınlıklar ise, daha çok Sırlara kendilerini yakın hissetmişlerdir. Sırların yönetimi altında oldukları için Sırp okullarına gitmişler, Sırp ordusunun ve Sırp Polisinin bazı birimlerinde yer almışlardır. Sırlar kendilerine Kosova'da en büyük tehdit olarak Arnavutları gördükleri için, bilinçli olarak Türkler dahil olmak üzere diğer küçük Müslüman azınlıklara iyi davranmışlar ve onları kendilerine çekmeye çalışmışlardır. Türkler de dahil olmak üzere, azınlıklar Kosova olayları sırasında Arnavutların uyguladıkları eğitim boykotuna da katılmamışlardır. Bu nedenle Kosova Savaşı sonrasında ilk dönemlerde Arnavutlar, diğer azınlıklara baskı uygulamaya çalışmışlardır. Bu kapsamda; Arnavutça'nın dışında başka dilin kullanılmaması için zaman zaman zorlamalarda bulunmuşlar, bazı devlet kademelerinden Arnavutların dışındaki bütün azınlık mensuplarının uzaklaştırılması için gayret sarf etmişlerdir. Arnavutların bu olumsuz tepkisi, zaman içerisinde azalma göstermiştir. Buna rağmen bir kısım Arnavutların söz konusu olumsuz tutumu az da olsa değişik ortamlarda ve şekillerde kendisini halen hissettirmektedir.

Arnavutların son zamanlarda diğer azınlıklara olan tepkisinde nispeten azalma olmakla birlikte, Sırlara karşı tepkilerinde bir değişme olmadığı görülmektedir. Kosova'da az sayıda kalan Sırlar, belirli bölgelerde toplanarak KFOR birlikleri tarafından koruma altına alınmıştır. Özellikle savaş esnasında kaybolan Arnavutların akıbetinin açıklanamaması, Sırlara olan nefretin artmasına sebep olmuştur.

Sırbistan-Karadağ yönetimi ve Batı Avrupa ülkeleri dolayısıyla KFOR, Sırların Kosova'da tekrar etkin nüfusa ulaşması için yoğun çaba göstermiştir. Bağımsızlığını

⁵³⁵ *Gülcan Topko, Edona Başa ile görüşme, 20 Nisan 2008.*

isteyen Kosova Arnavutları ise bu duruma karşı tepkilerini her ortamda dile getirmişler, zaman zaman UNMIK yönetimi ve KFOR'u suçlamışlar ve bu konu etkin bir politika malzemesi haline gelmiştir. İç politikayı en çok etkileyen hususlardan biri, UNMIK yönetimi ile yerel hükümet arasında ortaya çıkan görüş ayrılıkları olmuştur. Savaşın bitiminden bu güne kadar eski UÇK savaşçılarından 40 kişinin tutuklanması üst düzey komutanların tutuklamalarının artması büyük tepkilere neden olmuştur. Tutuklamaların UNMIK ve KFOR'un ortak operasyonları neticesinde gerçekleşmesi bu oluşumlara tepkiyi daha da artırmıştır.

10.2.2. Bozguncu Faaliyetler

NATO hareketinden sonra, UNMIK ve KFOR'un yönetime hakim olmasıyla Kosova'da sükunet sağlanmış gibi görünse de; zaman zaman etnik çatışmalar ve siyasi içerikli cinayetler meydana gelmiştir. Bu olayların temelinde, Arnavut milliyetçiliği bulunmakla birlikte, bazı radikal siyasi partilerin ve eski UÇK savaşçılarının tansiyonu sürekli yüksek tutmaya çalıştıkları ve sivil halkı şiddet eylemlerine yönettikleri görülmüştür.

Sivil savunma birliği haline getirilen, mevcutları düşürülen ve silahları elinden alınan Kosova Koruma Gücü (TMK) mensupları, halkı toplumsal olaylara yönlendirme imkan ve kabiliyetine her zaman sahip olmuştur. Kosova'da yaşayan Sırlar, Sırbistan'ın da tesiriyle Arnavutları eylemler için tahrik etmekte ve meydana gelen olaylar neticesinde, Kosovalı Sırları uluslararası kuruluşlar nezdinde, etnik temizliğe tabi tutulan ve hakları elinden alınan bir etnik grup gibi göstermeye çalışılmıştır. Kosova'nın Dragas bölgesinde Goran halkın yaşadığı köylerdeki okullarda, Kosova müfredatı yerine Sırbistan müfredatının kullanılması, söz konusu okullarda görev yapan öğretmenlerin maaşlarını Sırbistan Hükümetinin ödemesi ve okutulan kitapların Sırbistan tarafından hazırlanarak okullara gönderilmesi, Arnavut halkı Goran azınlıkla karşı karşıya getirmiştir. 15 Mart 2004 günü Kosovalı bir Sırp'ın silahla yaralanması üzerine Sırlar Priştine-Urosevaç yolunu trafiğe kapatarak Arnavutlara ve araçlarına saldırmışlardır, 16 Mart 2004 günü ise Mitroviça'da Sırlardan kaçan 4 Arnavut çocuğun, İbar Nehri'nin karşı tarafına geçmek isterken ikisinin boğulması ve birinin kaybolması sonucunda, ilk olarak Kosova'nın bölünmüş kenti Mitroviça'da 17 Mart 2004'te gerilim yükselmiş şiddet hareketleri başlamıştır. Düzenlenen protesto gösterileri basın da etkisiyle Kosova çapında kargaşaların yaşanmasına neden olmuş, en sonunda

örgütlenmiş ayaklanmaya dönüşmüştür. Önce belli bir grup Arnavut tarafından kilise ve manastırlar yakılmış, ardından da Sırp yerleşim bölgelerine saldırılarak Sırp evleri ateşe verilmiştir. Bu kadarla kalmayıp, şiddet olaylarında yer alan Arnavutların BM arabalarını ateşe vermiştir. 72 BM aracına saldırılar olmuştur. UNMIK'in aleyhine sloganlar atılmıştır. Yaşanan bu şiddet olaylarında 28 kişinin öldüğü, 800'ün üzerinde kişinin yaralandığı ve yaklaşık 4 bin Kosovalı Sırp'ın evini terk ettiği belirtilmelidir.⁵³⁶

Yukarıda bahsedilen olaylar, uluslararası topluluğun 1999'daki savaştan sonra 2004'ün ortalarına kadar, Kosova'da hep statükocu politika izlemesi ve nihai statünün belirlenmesi konusunda bir karara varılamamasından kaynaklanmıştır. Çünkü bu zamana kadar uluslararası topluluk Kosova sorununun çözümü konusunda ne Sırlara ne de Arnavutlara ciddi bir baskı yapmıştır. Buna karşın hem Kosovalı, hem de Sırbistanlı politikacılar, Kosova sorununu genellikle kendi siyasi çıkarları için kullanmışlardır. Ancak bu belirsiz ortamın devamlılığı ise halkta sürekli endişe yaratmakta ve gerginliklere sebep olmakta idi. İşte bu belirsizlik ortamından kaynaklanan Arnavutlardaki endişe, aşırılık yanlısı grupların ve basının kışkırtmasıyla, Kosova'dan Sırp izlerinin silinmesine yönelik şiddet hareketlerine dönüşmüştür.

17 Mart 2004'te başlayan ve üç gün devam eden bu şiddet olayları ile Kosovalıların, bağımsızlıklarının önünde hiçbir engel tanımayacaklarını göstermiştir. Bu bir yerde hem Sırbistan hem de uluslararası topluma mesaj olmuştur denilebilir. Uluslararası toplum 2004 olaylarında da gördüğü gibi bir anlamda Arnavutlar'ın silaha sarılabileceğini düşünmüştür. Kosovalı Arnavutlar da bunun farkında idiler. Arnavutlar 2000 yılında Sırbistan'ın güneydoğusundaki Preşova Vadisi'nde, 2001 yılında Makedonya'da da silaha sarılarak, önemli kazanımlar elde etmiştir. Şimdi de Arnavutlar, kendilerine bağımsızlık tanınmazsa, Kosova'da tekrar silaha sarılabilecekleri sinyallerini vermektedirler. Ancak, bu kez son olaylarda görülmüştü ki yabancı askerlere de saldırılar olmuştu. Halbuki Kosova'da askeri olan hiçbir ülke, askerlerinin başına en küçük olumsuzluğun bile gelmesini istememekteydi. Örneğin Bosnalı Sırların rehine tuttıkları birkaç Hollanda uyruklu BM barış gücü askerini öldürmemeleri için, Temmuz 1995'te Srebrenica'da 8 bin üzerinde Boşnağın katledilmesine göz yumulmuştu. Bu sebepten uluslararası topluluk Kosova'da izlediği statükocu politikayı gözden geçirmek zorunda kalmıştır. Kosova yeni dönemde önemli kazanımlar elde etmeyi başarmıştır.

⁵³⁶ Türbedar, "Yeni Dönemde Kosova ve Geleceği", a.g.m., s.99.

Kosova'da savaştan sonraki 7 yıllık dönem içinde bağımsız devletlere özgü bütün kurumlar neredeyse oluşturulmuş durumdaydı. Kosovalılar düzenli gerçekleştirilen seçimler sayesinde, kendi siyasi temsilcilerini seçebilmişlerdir. Kosova'nın kendi başkanı, bakanlıkları ve yetkileri kısıtlı da olsa parlamentosu vardı. Kosova hükümeti genel olarak eğitim, sağlık, çevre, spor gibi konularla ilgilenen 12 bakanlığı kontrol etmekte; güvenlik, dış politika, hukukun işlevselliği, mülkiyet sorunları gibi konular ise, UNMIK'in yetki alanına girmektedir. Zaten UNMIK misyonunda başından itibaren bunların sağlanması durumunda Kosova'nın durumunun değerlendirileceği anlaşmalara girmişti. Ayrıca BMGK'nın 1244 sayılı ve 10 Haziran 1999 tarihli kararında da, Kosova'ya en fazla, YFC sınırları içinde geniş bir özerklik vaat edilmekte idi. Ancak 1244 Sayılı Kararın kabul edilmesinden sonra yaşanan önemli bir gelişme, YFC'nin tarih sahnesinden silinmesine neden olan "Sırbistan ve Karadağ" devlet birliğinin ilan edilmiş olmasıdır. Bu yüzden, 1244 Sayılı Kararın Kosova konusundaki hükümlerinin geçersiz olduğu sık sık ifade edilmeye başlanmıştır. Uluslararası hukuktaki "ülkenin bütünlüğü" üzerine yasal düzenlemeler, Sırbistan'ın Kosova üzerindeki toprak bütünlüğünü bir dönem garanti etmiştir. Ancak 21 Mayıs 2006'daki halkoylaması ardından Karadağ'ın bağımsızlığını ilan etmesiyle de ortada bir devlet birliği kalmamış 1244 Sayılı Karar tümünden tartışmalı hale gelmiştir.

Kosova'da, bağımsız devletlere özgü bütün kurumlar neredeyse oluşturulmuş durumdaydı. En önemlisi Kosovalılar düzenli gerçekleştirilen seçimler sayesinde, kendi siyasi temsilcilerini seçebilmekte ve kendi başkanı, bakanlıkları ve parlamentosu bulunmaktaydı. Parlatonun yetkilerinin kısıtlı olmasına rağmen hükümet genel olarak eğitim, sağlık, çevre, spor gibi konularla ilgilenen on iki bakanlığı kontrol etmekte idi.

Birleşmiş Milletler, 24 Ekim 2005 tarihinde, Güvenlik Konseyi'nin kararıyla Kosova'nın gelecekteki statüsü hakkında müzakerelerin başlatılmasına karar vermiştir. 20 Şubat 2006'da ise, en çok bir yıl sürdürülmesi öngörülen bu müzakereler fiilen başlatılmış ve bağımsızlık en iyi çözüm olarak görülmeye başlanmıştır.

10.2.3. Nato Harekatından Sonra Sıcak Çatışma Alanları

10.2.3.1. Mitroviça

Kosova'da farklı dinlere mensup birçok etnik grubun birlikte yaşaması, halkın gelir seviyesinin düşük olması ve devlet otoritesinin henüz kurulmamış olması, çatışmalar için uygun zemin oluşturmuştur. Bölgede mevcut çatışma ortamından faydalanarak, yasa dışı faaliyetler içinde olan kesimler mevcuttur. Bu kesimler istikrarsız ortamı körüklemiştir. Bölgelere göre farklılaşan olayların sebep ve sonuçları bakımından Kosova'nın kuzeyinde yer alan Mitrovica, İbar Nehri'nin ikiye böldüğü bir yerleşim merkezidir ve İbar Nehri'nin kuzeyinde Sırlar, güneyinde ise Arnavutlar yaşamaktadır. Mitroviça'da 800 kadar Türk yaşamaktadır. Türklerin 300 kadarı İbar Nehri kuzeyinde yaşarken, 150-200 kadarı Sırp baskısı nedeniyle güneye akrabalarının yanına göç etmiştir. Kuzey Mitroviça'nın üç ayrı mahallesinde yerleşik azınlık durumundaki 376 Arnavut ailenin zor koşullarda ve Sırların baskısı altında yaşadıkları meydana gelen olaylarla ortaya çıkmıştır. Güney Mitroviça bölgesinde ise, Arnavutların bölgesinde bir Sırp mahallesi bulunmaktadır.

Mitroviça olaylarının temelini, Sırbistan'ın etkisi altındaki Sırların Kosova'nın bağımsızlığına karşı çıkması oluşturmaktadır. Eğer Kosova bağımsız olacak ise Mitroviça'nın Sırbistan'a bağlanması tarzındaki düşünceleri oluşturmaktadır. Sırlar asla stratejik önem arz eden zengin maden yataklarının ve sanayi tesislerinin bulunduğu Trepka bölgesine Arnavutları sokmak istememektedirler. Sırlar, kurtarılmış bölge olarak gördükleri Kuzey Mitrovica (İbar Nehrinin Kuzeyi)'da Leposaviç, Zvečan ve Zubin Potok Belediyelerinde diğer etnik unsurların yaşamasına tahammül edememektedirler.

Olayların odak noktası olan Küçük Bosna Mahallesi'nde gerilim her zaman yüksek olmuş, bu bölgede yaşayan Arnavutlar kendilerini koruyacak önlemlerden yoksun kalmışlardır. Özellikle tansiyonun arttığı günlerde İbar Nehri kuzeyinde yaşayan Arnavutlar'ın güneyde yaşayan Arnavutlardan yardım talep ettikleri görülmüştür. İbar Nehri üzerinde bulunan karayolu köprüsü iki bölge arasında irtibatı sağlayan tek geçiş noktası olduğundan köprü'nün her iki tarafında da KFOR tarafından güvenlik bölgesi oluşturularak güvenliğin devamlılığı sağlanmak istenmiştir.

Mitroviça bölgesinde 2000 yılının Şubat ayında, birleşik görev kuvvetinin müdahalesi sonucu bastırılabilen olaylar meydana gelmiştir. 16 Aralık 2000 tarihinde bir Sırp'ın tutuklanmasını protesto eden halk KFOR kuvvetlerine saldırmış KFOR araçları ateşe verilmiş ve UNMIK Polis binası taşlanmıştır. Mitroviça'da 28 Ocak 2001 tarihinde, Sırların Arnavutlara bombalı saldırılarıyla yeniden alevlenen şiddet olayları 29-30 Ocak 2001 tarihlerinde Arnavutlar'ın Fransız KFOR askerlerine taşlı, sopalı ve bombalı saldırılarıyla devam etmiştir. Olayların Kosova geneline sıçraması ve daha vahim boyutlara ulaşması KFOR ve UNMIK yönetimlerinin olağanüstü çabalarıyla önlenebilmiştir.

Mitroviça olaylarına çözüm bulmak maksadıyla, UNMIK, KFOR ve Arnavut temsilciler arasında 01 Şubat 2001 tarihinde deklarasyon imzalanmıştır. Arnavutlar, deklarasyonun kabulüyle şiddet eylemlerine son vermişlerdir. Benzer bir anlaşma Sırp temsilcileriyle 05 şubat 2001 tarihinde yapılmak istenmiş, ancak Sırp milli kurumu lideri olan Oliver Ivanoviç, KFOR ve UNMIK tarafından muhatap alınmadığından dolayı yapılamamıştır.

On dört ay gibi uzun bir süre gerginlik olmasına rağmen büyük çaplı olayların yaşanmadığı Mitroviça'da 8 Nisan 2002 tarihinde "Three Fountains" (Üç Fıskiye) Meydanında UNMIK Polisinin araç aramaları esnasında bir grup Sırp'ı tutuklaması ile başlayan olaylar, otuz iki UNMIK Polisinin ve çok sayıda saldırgan Sırp'ın yaralanmasıyla neticelenmiştir. Bölgede tansiyonun tekrar yükselmesi üzerine KFOR ve UNMIK acil önlem planlarını yürürlüğe koyarak gerginliği güçlkle yatıştırabilmiştir. 2002-2004 yılları arasında Mitroviça'da Arnavutlarla Sırlar arasında cinayet, yaralama, taciz ve bazı etnik çatışmalar yaşanmış ancak hiçbir zaman 17-20 Mart 2004 tarihleri arasında meydana gelen şiddet olayları kadar güvenliğe zarar vermemiştir. Sırlardan kaçan 4 Arnavut çocuğun İbar nehrinden yüzerek karşıya geçmek istemesi ve çocukların ikisinin boğulması birinin ise kaybolması neticesinde patlak veren etnik çatışmalar tüm Kosova'yı sarmış, olaylar neticesinde 31 kişi ölmüş, 600 civarında kişi yaralanmış, şiddet hareketleri UNMIK ve KFOR'a da yönelmiştir. Mitroviça'nın Arnavutlar ile Sırlar arasındaki bölünmüşlüğü devam etmekte ve bu bölgenin çatışma çıkması en muhtemel bölge olarak Kosova sorunun çözümünde anahtar konumunu muhafaza etmektedir.

10.2.3.2. Preşevo Vadisi

Sırbistan'ın güneyinden Üsküp istikametine akan Morova Nehrinin açmış olduğu bir vadidir. Bölge Sırbistan, Kosova ve Makedonya arasında kalmakta olup, Belgrad-Atina karayolunun geçtiği güzergah olması nedeniyle stratejik öneme haizdir. Bölgede yaklaşık 100.000 Arnavut (bölge nüfusunun %70'i) ve 200 civarında Türk nüfus (Biljaca Köyü) yaşamaktadır. Bölgede yaşayan etnik Arnavut nüfus, çoğunluğu oluşturmasına rağmen yerel yönetimlerde yeteri kadar temsil edilmemektedir. Bu sebeple; Preşevo vadisinde yaşayan etnik Arnavutlar ikinci sınıf vatandaş durumuna sokulmuş ve hak arama mücadelesine girişmişlerdir. Preşevo Vadisi'nde faaliyet gösteren silahlı grupların amacı kendini müdafaadan, "Büyük Arnavutluk" için savaşmaya kadar değişim göstermektedir. Bu gruplar içinde ilk ve en çok bilineni UÇPMB'dir. Bölgenin Kosova'ya ilhakını sağlamak amacıyla faaliyet gösteren UÇPMB örgütü; askeri teknik antlaşma gereği Kosova ile Sırbistan arasında tesis edilen 5 km'lik kara emniyet bölgesine (KEB) Sırp birliklerin girememesinden faydalanarak Sırp mevzilerine karşı havan tacizinde bulunmuş, bazen de Kara emniyet bölgesi (KEB) ilerisine çıkarak Sırp polis ve ordu birliklerine karşı pusu ve taciz faaliyetlerinde bulunmuştur. BM, AB ve KFOR'un baskılarıyla, Kasım 2000 sonlarında UÇPMB örgütü ve YFC makamları arasında süresiz ateşkes antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmaya YFC birlikleri uyarken, UÇPMB örgütü içinde barındırdığı etnik Arnavut silahlı gruplarına tam hakim olamaması ve PCPMB (parti konseyi) ile güç mücadelesi yapması nedeniyle zaman zaman ufak çaplı taciz eylemlerinde bulunmuştur. Kuzey Atlantik Konseyinin müsaadesi ile YFC kuvvetleri KEB'ne girmiş, 2001 yılı ortalarında imzalanan Konçul antlaşması ile UÇPMB örgütü silah bırakarak bölgedeki faaliyetlerine son vermiş ve Preşevo bölgesi nispeten sakin hale gelmiştir. UÇPMB örgütü, kendisini Preşevo Vadisi'nde yaşayan etnik Arnavutların koruyucusu olarak görmüş, asıl amaçlarının, "Doğu Kosova" olarak nitelendirdikleri bu bölgeyi Kosova'ya katmak olduğunu açıklamıştır. Bu niteliğiyle UÇPMB örgütü, 1990'lı yıllarda Sırp zulmüne karşı kurulan UÇK örgütü ile ideoloji açısından benzerlik göstermiş, hatta bazı kaynaklarca UÇK'nın devamı olarak değerlendirilmiştir. Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) ve UÇPMB (Liberation Army Of Presevo, Medveda and Bujanovac) örgütlerinin dağılması sonucunda radikal grupların yeniden buluştuğu bir örgüt olan AKSH / ANA (Arnavut Ulusal Ordusu) ve eski Ulusal Kurtuluş Ordusu (NLA), meydana gelmiştir. Örgüte dahil olan kişi veya gruplar; Ohri Antlaşması'nı yetersiz

bulanlar, Ohri Antlaşması'nın Büyük Arnavutluk rüyasına (İllirida) ters düştüğünü savunanlar, Barışçıl yollardan ulaşılabilecek çözüme karşı olanlardır.

Bu kişi ve gruplar Ohri Antlaşması'nı kesinlikle kabul etmemektedirler. AKSh'nın liderlerinin bazılarının, eski suçlular oldukları ve Eski Yugoslavya'nın askeri birliklerine mensup oldukları bilinmektedir. AKSH savaşçılarının, silahlarını muhtemelen eski NLA tarafından gizlenmiş olan silah yerleri vasıtasıyla sağladıkları değerlendirilmektedir. Sırbistan'da başlatılan reform sürecindeki duraksamanın bölgedeki ekonomik ve siyasi gelişmeleri olumsuz yönde etkilediği, bu sebeple bölgedeki Arnavutlar hayal kırıklığına uğrayıp, barışın kendilerine vaat edilen refahı getirmediğini düşündükleri, yapılan araştırmalar sonucunda hazırlanan rapora göre, bölgede yaşayan Arnavut halkın çoğunluğunun ne AKSH'yi, ne de Sırp güçleriyle yeniden çatışmaların başlamasını desteklemediği tespit edilmiştir. Şubat 2004 ayı içerisinde Sırbistan Güvenlik Ajansı(BIA) tarafından UCBMP'ye ait bir silah deposu ortaya çıkartıldığı, silah deposunda 100 adet uzun namlulu silah, 4 adet Browning 12,7 mm makineli tüfek, 5 adet roketatar, 2 adet GTT bulunduğu yönünde bilgiler alınmıştır. Deponun Kosova sınırına sadece 200 m. uzaklıkta olmasının ise olayın rahatsızlık veren boyutu olduğu değerlendirilmektedir. Preşevo vadisinde şu anda durum sakin olmasına karşın her türlü etkiye açıktır. Özellikle Belgrad-Priştine görüşmeleri olarak bilinen Viyana görüşmelerinin sonuçlandırılmamasının bölgede hassasiyeti artıracak değerlendirilmektedir.

10.2.3.3. Makedonya

2002 yılında yapılan ve 01 Aralık 2003 tarihinde açıklanan sayım sonuçlarına göre Makedonya'daki 2.022.547 olan nüfusun etnik dağılımı;

Tablo-10.1: Makedonya Cumhuriyeti'nin etnik dağılımı

Etnik Grup	Toplam Nüfusa Oran	Nüfus
Makedon	% 64,18	1.297.981
Türk	% 3,85	77.959
Arnavut	% 25,17	509.083

Boşnak	% 0,84	17.018
Sırp	% 1,78	35.939
Roman(Çingene)	% 2,66	53.879
Vlach	% 0,48	9.695
Diğer	% 1,04	20.929
Toplam		2.022.547

Kosova ve Arnavutluk sınırına yakın bölgelerde yoğunlaşan Arnavut nüfus, kurulan yasadışı örgütler vasıtası ile Makedonya içinde çeşitli eylemler icra etmektedir. Özellikle; Arnavutların yoğunlukla yaşadıkları Kumanova, Gostivar ve Tetova gibi yerleşim bölgelerinde bu huzursuzluğun bir müddet daha devam edeceği değerlendirilmektedir. Makedonya’da faaliyetlerini sürdüren Arnavut Demokratik Partisi Başkanı Arben CAFERI Arnavutların durumunun iyi olmadığını, Makedonya anayasasında değişiklikler yapılmasının kaçınılmaz olduğunu, Kosova’nın bağımsızlığının Makedonya’nın istikrarına katkıda bulunacağını iddia etmiştir.

Nitekim Mart 2001 ayında Makedon ordusu ile Arnavut Ulusal Kurtuluş Ordusu (NLA) arasında şiddetli çatışmalar başlamış, ancak 09 Nisan 2001 tarihinde AB ile Makedonya arasında ‘Ortaklık ve İşbirliği’ anlaşmasının imzalanmasıyla çatışmalar durmuştur. Mayıs 2001 tarihinde başlayan silahlı çatışmalar sonucu Makedonya’da iç savaş başlamıştır. Savaş dolayısıyla 85.000’e yakın mülteci Kosova’ya sığınmak zorunda kalmıştır. 13 Ağustos 2001 tarihinde ayaklanmacı Makedonyalı Arnavutlar NLA ile Makedonya arasında Ohri antlaşması imzalanmış ve bu antlaşma ile çatışmalar sona ermiştir.

Ohri antlaşması gereğince Makedonya’daki Arnavut ayaklanmacılar NATO ve uluslararası gözlemcilerin kontrolünde silahlarını teslim edecekler, buna mukabil Makedonya tarafından Makedonya’daki azınlıklara yönelik iyileştirici anayasal düzenlemeler ile NLA mensuplarına yönelik genel af yasası çıkartılacaktır. Halen tam olarak istikrar kazanamayan Makedonya’daki durumun, özellikle 2002 Eylül ayında yapılan genel seçimlerin ardından düzelme sürecine girdiği değerlendirilmektedir.

10.3. Azınlık, Göç Sorunları ve Toprak Sorunları

Kosova'daki en önemli sorun azınlık ve göç sorunu, 1999 yılında yaşanan savaş sırasında yerlerinden edilmiş bulunan ve büyük bölümü Sırp azınlık olan yaklaşık 220.000 Kosovalının geri dönüşünün sağlanmasıdır. Ancak Sırp azınlığın güvenliği sağlanamamış olduğundan, mevcut Sırp KFOR koruması altındaki ceplerde yaşamakta, dönüş için gerekli siyasi ve güvenlik altyapısı bulunmamaktadır. Ayrıca savaş sırasında evlerini terk etmiş olan Sırp'ın taşınmaz mallarının büyük bölümü, Arnavut nüfus tarafından gasp edilmiştir. Geri dönmeyi düşünmeyen pek çok Sırp da, söz konusu mallarını satma yoluna gitmektedir. Azınlık haklarının korunması, azınlık dillerinin kullanılması ve resmi kurumlarda temsil gibi hususlarda sıkıntılar devam etmektedir. 17 Kasım 2001 genel seçimlerine bütün etnik grupların katılarak, Meclis'te temsil imkanı bulmalarının durumun daha da iyileşeceği yönünde umutların artmasına yol açmış, ancak Sırp azınlığın yerel seçimleri büyük ölçüde boykot etmesi olumsuz bir gelişme olarak ortaya çıkmıştır. Aynı durum 2004 seçimlerinde de tekrarlanmıştır. Eylül 2001-Mart 2002 döneminde yerlerinden edilmiş az sayıda Sırp'ın geri dönüşü, UNHCR, UNMIK ve KFOR'un desteği ile ilk defa organize bir şekilde gerçekleştirilmiştir. 2000 yılında 1.800 Sırp, 2001 senesinde ise sadece 500 Sırp geri dönmüştür. 2002 yılında ise geri dönüş yapan 2.668 azınlık mensubunun %35'ini Sırp'lar, %46'sını Roman/ Aşkali/ Mısırlılar, %11'ini ise Sırp Bölgelerine dönen Arnavutlar oluşturmuştur. Geri dönüşlerin büyük bir bölümünü karma köylere dönen yaşlı kişiler teşkil etmekte olup, Kosova'dan ayrılan meslek sahibi kişilerin bir daha dönmedikleri görülmüştür. 1244 sayılı karar ile, yerlerinden edilmiş kişilerin ve mültecilerin güvenli bir ortama serbest dönüş hakları teminat altına alınmış, bütün mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin Kosova'daki evlerine engellenmeden ve güvenli bir şekilde dönmelerinin sağlanması sorumluluğu ise UNMIK'e verilmiştir. Kosova'daki siyasi ve sosyal şartların belirsizliğini koruması, ancak sınırlı sayıda kişinin Kosova'ya dönmesine imkan tanımıştır. UNMIK yönetiminin de açıkladığı gibi yakın gelecekte yerlerinden edilmiş kişilerin kitle halinde geri dönüşlerine imkan verecek koşulların henüz mevcut değildir. Sırp, Aşkali, Mısırlı ve Roman azınlıklara mensup yerlerinden edilmiş kişiler, az sayıda da olsa Kosova'ya dönerken, savaştan sonra Kosova'yı terk eden Boşnaklardan hiçbiri geri dönmemiştir. Diğer taraftan, Sırp çoğunluklu bölgelerde yaşayan Arnavutlar da evlerine geri dönüşleri konusunda ciddi sorunlar yaşamaktadır. Sonuç olarak; Kosova genelinde etnik azınlıkları Arnavut

olmayan topluluklar oluştururken, özellikle Kuzey Kosova'da etnik azınlığı Arnavutlar oluşturmaktadır. Bölgede 1999 sonrası, Sırpların bölgeden akın akın kaçması sonrasında hala burada kalan yaklaşık 100 bin kişilik bir Sırp toplumu var. Sırp azınlık NATO barış gücü nezaretindeki kapalı bölgelerde yaşıyor. Uluslararası diplomatlar Sırp azınlığın hakları konusunda yeterli ilerleme sağlanmadığından şikayetçi.⁵³⁷

Diğer taraftan Kosova Savaşı öncesinde, sırasında ve sonrasında Kosova sorunu Avrupalılar tarafından sadece bir Arnavut-Sırp sorunu olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda UNMİK Yönetimi Kosova'da resmi dil hakkında kabul edilen kanun ve Anayasa ile resmi diller olarak Sırpça, Arnavutça ve İngilizce'yi kabul etmiştir. Uluslararası toplum da, nihai statü görüşmelerini, Arnavutlar ve Sırp aralarında iki takımlı bir maç seviyesine indirgemmiştir. Nihai statü görüşmelerinde sadece iki taraf ön plana çıkmıştır. Bu da Arnavut çoğunluk ile Sırp azınlıktır. Daha da özetlenirse görüşmeler, Kosova'nın statüsünden ziyade Kosova'daki Sırp azınlığının statüsü üzerine odaklanmıştır. Halbuki önceden değinildiği gibi Kosova aynı zamanda Türklerin, Boşnakların, Goralıların, Romlar'ın, Haşkalıların ve Mısırlıların da ülkesidir. Dolayısıyla Kosova sorunu bu yüzde 4'lük azınlığın da sorunudur. Nüfusları dahi hala istatistiksel olarak belirlenemeyen bu halklar, bugün bölgede hayatta kalma mücadelesi vermektedirler. BM'nin eski Kosova ombudsmanı Marek Antoni Nowicki'nin ifadesi ile: "Kosovalı Sırp azınlık, tabiri caizse siyasi bir azınlık; bu yüzden görüşmelerin önemli bir parçası. Sırp olmayan tüm diğer azınlıklar bu görüşmelerin parçası değiller; siyasi sürecin sonuçlarına katılmak zorundalar. Statü tartışmaları belli bir nihai anlaşma noktasına varınca hiç kimse Goralı, Boşnak veya Rom gibi diğer azınlıklara ne verileceğini düşünmeyecek dahi" demiştir.⁵³⁸ Bununla birlikte bu "siyasi açıdan önemsiz azınlıklar" da Kosova'da yaşıyor. Eğer bu durum önemsiz görülür ve dikkate alınmazsa gelecekte yeni sorunlara davetiye çıkaracağı aşıkardır.

23 Şubat 2001 tarihinde yaşanan diğer bir gelişme ise Makedonya Cumhuriyeti ile YFC arasında yapılan anlaşma ile Kosova sınırında 2500 hektarlık alanın Makedonya Cumhuriyeti'ne bırakılmasıdır. Kosova Özerk Yönetimi bu anlaşmayı şiddetle reddederek anlaşmayı tanımadığını ilan etmiştir. Bu anlaşmayı kendisine hiçbir bilgi verilmemesinden dolayı KFOR'da eleştirmiştir. BM kararlarında Kosova'nın

⁵³⁷ BBC, 21 Şubat 2006.

⁵³⁸ Can Karpat, "Ötekiler: Arnavut Olmayanların Kosovası", AIA Balkan Masası, <http://www.axisglobe.com/article.asp?article=862>, 16 Mayıs 2006.

Yugoslavya'ya (Yeni adıyla Sırbistan ve Karadağ Cumhuriyeti) bağılı bir özerk yönetim altında olması esas alınmaktadır. Ancak gayri resmi uluslararası görüşme ve ortamlarda ise, bunun tersine Kosova'nın bağımsız olması gerektiğı ileri sürülebilmektedir. Kosova'yı Sırbistan içinde özerk bölge olarak gösteren Sırbistan-Karadağ Cumhuriyeti anayasası, Sırbistan parlamentosunda 27 Ocak 2003, Karadağ parlamentosunda 29 Ocak 2003 tarihinde kabul edilmesine rağmen, Kosova Özerk Yönetimi kararı sert bir şekilde protesto ederek kabul etmeyeceğini bildirmiştir.

SONUÇ

Kosova'da ve Balkanlar'da durum 1990'lı yıllara göre tartışmasız daha iyidir. Balkanlar'da çatışmalar durmuş, hükümetler birbirlerine göre daha az veya daha fazla reform süreçlerini takip etmekte ve genellikle de Avrupa yanlısı bir eğilim sergilemektedir. Balkanlar'da özellikle büyük siyasi sorunların çözümü önündeki engel, Balkanlar'ın birçok bölgesindeki saldırgan etnik milliyetçiğin ısrarla sürmesidir. Kosova'daki en son karışıklıklar, Makedonya'daki etnik Makedonlar ile Arnavutlar ve Güney Sırbistan'daki Arnavutlar ile Sırpalar arasındaki gizli çatışmalar ve Bosna Federasyonu ile Sırpalar arasında devam eden ayrılıklar bu sorunun hala çözülmediğini göstermektedir. Sırbistan'daki son seçimlerde milliyetçi sloganların yükselerek başarılı çıkması, halen aşırı milliyetçiliğin etkin olduğunun açık bir göstergesidir.

Kosova sorununda güç dengelerinin politikalarına bakıldığında, Kosova sorununda ve savaşında uluslararası girişimlere liderlik ediyor gözükürken Avrupa Birliği, savaşın çıkmasını engellemede ve bu savaşı kısa sürede sona erdirmeye başarısız olmuştur. Uluslararası askeri bir müdahalede bulunulmayacağını sürekli olarak ifade eden uluslararası toplum Miloşeviç'in saldırganlığına göz yumulacağı izlenimini vermiştir. Bu koşullar altında, birbirini takip eden uluslararası ara bulucuların yoğun çabaları en başından beri başarısız olmaya mahkum olmuştur.

Yine bu sorunda Birleşmiş Milletler'in başarısı tatmin edici olmamıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin ve diğer Birleşmiş Milletler kurumlarının insanı faaliyetleri, insan hakları ihlalleri, savaş suçlarının saptanması ve bunlara cezai takibat uygulanması gibi birkaç önemli olumlu özellik dışında ilk görevi olan çatışmanın kontrol altına alınması ve barışın yeniden tesis edilmesi konusunda başarısız olmuştur. Üstelik Birleşmiş Milletler Bosna-Hersek'te Sırp saldırganlığına karşı etkili askeri tedbirler alınması önünde bir engel haline gelmiştir.

17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan eden Kosova jeopolitik olarak Balkanların merkezinde, Güney Avrupa ve NATO ile Rusya arasında direkt bağlantısı bulunmaktadır. Güney Avrupa ile Kuzeybatı Balkan bölgesi arasında ve Batı ülkeleri ile Orta Doğu ülkeleri arasında önemli kara yolları ve hava koridorlarına sahiptir. Komşu ülkelerin ekonomik, askeri ve politik nedenlerden dolayı Kosova'ya karşı emelleri vardır. Kosova sorunu bağımsızlık ilanı ile çözülmüş görünse de ABD ve AB'nin gözetiminde olacaktır. Asırlardır üzerinde birçok çıkar çatışması yaşanan Balkanlar

Bölgesi'nde, günümüzde de aynı faaliyetler devam etmektedir. Nüfuz alanlarını genişletmek isteyen ülkeler, bölge üzerinde siyasi hakimiyet kurma çabalarını sürdürmekte, ancak bu ülkelerin hemen hemen hepsi, Türkiye'yi Balkanlar'da etkisizleştirme ve yalnız bırakma politikasını gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Başta Yunanistan ve Sırbistan olmak üzere bazı devletlerin Balkanlar bölgesinde yürüttükleri politika, bölgenin huzurunu ve kalıcı barışın yerleşmesini engellemektedir. Yunanistan, yeterli güce ulaştığı ve uygun ortam bulunduğu takdirde, başta Kosova ve Makedonya olmak üzere diğer Balkan Ülkeleri aleyhindeki faaliyetlerini de yoğunlaştıracaktır. Yunanistan, Batı Ülkeleri'nin de desteğini alarak, Balkan Ülkeleri ile sorunlarını gündeme getirecek ve kendi lehine çözmeye çalışacaktır.

AB, genişleme stratejisi ile büyük oranda Balkanlar'a yerleşeceğini göstermiştir. Bu bağlamda bölgeyi kontrol etme planları vardır. AB içindeki ilişkilerin derinleşmesi, dış politika ve ortak savunma politikasında birlikteliğin kuvvetlenmesi durumunda ise Türkiye Balkanlar bölgesinde etkinliğini kaybedecek ve bu bölgede meydana gelecek sorunlarda karşısında AB'yi bulacağı değerlendirilmektedir. Avrupa Birliği Balkan bölgesi için geniş bir kavram olan ve 2000'de başlatılan istikrar ve "Katılım Süreci" üzerinde fikir birliğine varmıştır. Bu kavram, Avrupa Birliği katılımcı devletler (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Sırbistan, Karadağ) arasında bireysel anlaşmaları, yeniden yapılanma, gelişim istikrar için toplumsal yardım programı vasıtasıyla mali desteği, Avrupa Birliğinin alacağı asimetrik ticari tedbirleri, istikrar ve katılım süreci ülkeleri arasında her alanında bölgesel iş birliğini beraberinde getirmektedir. Bu sürecin amacı bölge devletlerinin Avrupa Birliğine doğru yol almaları ve sonunda bu ülkelere tam üye olarak Avrupa Birliğine katılmalarını yönlendirmektedir.⁵³⁹

21'inci yüzyılda hayati önemi giderek artan "Enerji kaynaklarını ve ulaşım yollarını kontrol eden, dünyayı kontrol eder" jeopolitik görüşü doğrultusunda hareket eden ABD, enerji kaynaklarının bulunduğu bölgeleri, ulaşım yolları üzerindeki kritik boğaz ve geçitleri kontrol etmeye yönelik politikalarına paravan teşkil ettiği görülmektedir. ABD, Balkanlar'da ihtilafın yayılması ihtimalini hayati çıkarlarına aykırı görmektedir. Bu çerçevede Kosova'daki ihtilafın haline özel ilgi göstermiştir. Diğer taraftan Makedonya'da caydırıcı küçük bir kuvvet bulundurmakta,

⁵³⁹ *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, Şubat 2004, s. 243.

Makedonya'nın Yunanistan ile olan anlaşmazlıklarının çözümlenmesine katkıda bulunmakta, Arnavutluk ile siyasi ve askeri ilişkilerini geliştirmekte ve bu ülkede istikrarın süratle tesisini arzu etmektedir.

Bölgede tarihin her döneminde görülen etnik temelli olarak devam eden çatışmalar Tito'nun ölümünden sonra tekrar başlamış, aşırı Sırp milliyetçiliği Yugoslavya'nın dağılmasına neden olurken ve yukarıda bahsedilen güç merkezleri bunu kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirmiş, şekillendirilmiş ve bir anlamda bu aşırı milliyetçiliği paravan olarak kullanmışlardır.

Bu bağlamda Kosova'daki sorunlar ve meydana gelen gelişmeler analiz edildiğinde sorunun aşırı Sırp milliyetçiliği ile başladığı görülür. Çünkü Sırlar, gerek tarihsel gerçeklere ve gerekse günümüzde oluşan sosyal, siyasal gerçeklere aldırmandan hareket ederek 2000'li yıllarda soruna neden olmuşlardır. Sırp milliyetçiliğinin, önemli bir kaynağını oluşturan temel efsanelerden biri olan, Kosova'nın, Sırların Kudüs'ü olduğu, yani Kosova'nın kutsallığı iddiası, Sırp politikalarına yeterli haklı zemini oluşturma gücünden yoksun kalmaktadır. Çünkü günümüz çağdaş dünyasında, uluslararası ilişkilerin, efsanelere dayandırılarak savunulmasını düşünmek gerçekçi bir yaklaşım olması beklenemez. Kaldı ki Kosova'nın en az Sırlar kadar ve hatta onlardan daha fazla Arnavutlar için de kutsal olduğunu savunanlar bu iddialarını, en az Sırp iddiaları kadar besleyecek tarihsel gerekçeleri vardır. Çünkü Arnavutların ataları olan İlliryalar bölgeye Sırlar'dan daha önce gelmiştir ve bugün Kosova'da, Arnavutlar, % 90 oranının üzerinde bir nüfus çoğunluğuna sahiptirler. Ayrıca Kosova Müslümanlar açısından kutsaldır, Kosova'da Sultan Murat Türbesi vardır ve orası bölge Müslümanları'nın başlıca ziyaretgahını oluşturmaktadır. Diğer taraftan Sırların kutsallık iddialarında samimi oldukları da ciddi şüpheler taşımaktadır. Bölgeye yönelik anlaşmalar çerçevesinde, kutsal saydıkları yöreyi, hiç direnmeden Hırvatlara bırakmışlardır. Bu kutsallık konusuna bu kadar değinilmesinin temel esprisi, Sırların, Kosova'ya yönelik tezlerinde sağlamlaştırmasıdır ki aslında bu da tartışmalı bir konudur.

Diğer taraftan sözde bir kutsallık adına bu insanların hayat haklarının ellerinden alınmasını savunmak mümkün değildir. Kosova krizinin bugünkü boyutlara ulaşmasında, Sırp milliyetçiliğine dayandırılan Miloseviç'in politikaları sorumlu tutulurken, sorunun bir diğer yönü ile ilgili olarak şu değerlendirmeler yapılabilir: Sorunun, önemli ölçüde, Balkan Savaşı ve sonraki gelişmeler sonucu, gidilen yeni siyasal yapılanmadan kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü Arnavutlar, Wilson

Prensiplerine rağmen, ayrı ayrı devletlerin hegemonyası altında yaşamak zorunda bırakılmışlardır. Daha açık bir ifade ile, Sırp'ların son derece zayıf gerekçelerle, tarihsel verilere göre haklı olan Arnavutlar'ın üzerine hakimiyet kurabilmeleri Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası sistemin yeniden yapılanmasında hakim güç olan İngiltere, Fransa, Rusya gibi büyük devletlerin, Sırp'lar lehine uygun koşullar hazırlamaları, Sırp'ları destekler tavır takınmaları ile gerçekleşmiştir. Yukarıda özetlenmeye çalışılan süreç sonrası, 1990'lı yıllarda soruna, yine büyük devletler müdahale etmiş; büyük güçlerin, yukarıda değinilen, bölgede üstünlük kurma mücadeleleri nedeniyle uyguladıkları taraflı politikalar sonucu, günümüzde bölgenin istikrara kavuşması konusunda, endişeler devam etmektedir.

Ancak, sadece Arnavutlara değil, kime olursa olsun, bir topluluğa, bir ulusa hangi nedenlere dayandırılırsa dayandırılınsın, insanca yaşama hakkı verilmez ise, orada sorunlar beklenmelidir. Sorun, hakları gasp edilen ulusun, sesini yükseltebilecek güçten yoksun olması halinde, bir süre bastırılabilir, gizlenebilir ve görünmeyebilir. Fakat, Kosova'da olduğu gibi, koşulların değişmesi ile ezilen ulus, sesini yükselterek haklarını alır veya bölge sorunlu bölge olarak varlığını sürdürür.

Bu bağlamda hem aşırı Sırp milliyetçilerin hem de dönemin güç merkezlerinin hedefinde olan Kosova'daki yaklaşık 50.000 nüfusları ile Türkler Yugoslavya kurulduktan sonra Sırp'lar tarafından baskı ve zulme uğramış, göçe zorlanmış; Tito döneminde bir takım haklar elde etmelerine rağmen 1980'den sonra bölgede meydana gelen karışıklıklar ve çatışmalar nedeniyle zor günler yaşamış ve işlerinden edilmişler, Kosova'nın birliğinden yana tavır koyan ve ancak savaş esnasında UÇK'ya katılım %1-2 seviyesinde kalmalarından, 1999 yılındaki savaştan sonra tekrar Kosova'ya döndüklerinde Arnavutların suçlamaları ve asimilasyon tehdidi ile karşı karşıya kalmışlardır. Fakat tüm bu yaşananlara rağmen varlıklarını devam ettirebilmek için mücadelelerini sürdürmektedirler. Bunun için siyasi hayata katılmışlar, kurulan hükümetlerde bakanlık görevleri alarak siyasi hayatta aktif olmuşlar, Kosova Türk Topluluğunun haklarını daha iyi savunmak için çalışmışlardır. 1974 Yugoslav Anayasası'ndaki hakları olan Türkçe'nin Kosova'da resmi dil olması ve Türkçe eğitim yapılması için günümüzde hala çaba sarfetmektedirler.

Türkiye Kosova'yı Balkan savaşlarıyla kaybetmiştir. Sırp'ların Kosova'nın kalbi olan Priştine'yi işgal etmeleri ile Kosova Osmanlı'dan koparılmıştır. Arnavutların " 96 yıldır bu anı bekliyorduk" dediği olayla 96 yıllık esaret dönemi olarak kabul

ettikleri dönem bitmiş ve 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını elde ederek Kosova özgürlüğüne kavuşmuştur. Kosova'da başta Arnavutlar, Türkler ve Sırlar olmak üzere altı etnik grup yaşamaktadır. Bu sebepten bayraklarında altı yıldız vardır ve bu anlamlı bir jest olarak görülmektedir. Umulan bunun bir jest olarak kalmamasıdır. Türkler, bağımsızlık ilanından sonra kendilerini daha rahat ve özgür hissetmeye başlamalarına rağmen gelecekte Arnavutların tutum ve davranışları Türkler'in gelecekteki durumunu belirleyecektir. Türkler'in nüfusun yüzde 90'ını oluşturan Arnavutlar'la ilişkileri son derece iyi olması ve onları sevmelerine rağmen, bağımsızlıkla birlikte dengenin Arnavut tarafına kayması ile Türkler'in asimilasyona uğrama tehlikesinin eskisinden daha fazla olacağı ihtimali gözardı edilmemelidir.

Kosova-Prizren'de görüştüğüm Türkler'in Anavatan Türkiye'den birtakım istekleri var. Türkiye'nin kendilerine çifte vatandaşlık hakkı tanınması ve Türkçe eğitim konusunda destek sağlanmasını talep etmektedirler. Türkiye'nin Kosova ile tarihi, sosyolojik ve coğrafi bağları mevcuttur. Bu durumun doğal sonucu olarak Türkiye bölge ile yakından ilgili olmak zorundadır. Bu nedenle Türkiye, Kosova'nın milli birlik ve bütünlük içerisinde, demokratik ve bağımsız bir devlet olarak ayakta kalmasını desteklemelidir. Türkiye'nin halen siyasi ve ekonomik yönden zor şartlar içerisinde olan Kosova'ya her türlü yardımı yapma gayreti içerisinde olması memnuniyet vericidir. Türkiye'nin batı ülkeleri ve uluslararası kuruluşlardan beklediği ise; Balkanlar'da kalıcı barışın sağlanmasında büyük katkısı olacağı değerlendirilen Kosova'ya, her türlü çıkar mücadelesinden uzak, biran önce diğer Avrupa ülkeleri düzeyinde bir ülke haline gelmesi için ekonomik, teknolojik ve askeri yönden destek sağlamalarıdır. Türkiye'nin uyguladığı tüm politikaları kalıcı barışın sağlanması yönünde olup bu yöndeki her türlü girişimi desteklemektedir.

Kosova, Balkanlarda yeni kurulan diğer devletler gibi, örnek olarak gördükleri Türkiye'nin desteğine ve ilgisine muhtaçtır. Türkiye, bir yandan Arnavutluk, Bosna - Hersek ve Kosova ile iyi ilişkiler kurarak bölgede yaşam fırsatı bulan kendi kültür mirasına sahip çıkarken, bir yandan da bir Balkan ülkesi olması sebebiyle yeni kurulan Hırvatistan ve Slovenya ile çok iyi ilişkiler kurmalı ve onlara destek olmalıdır. Bu arada, yönetimini değiştiren, savaş suçlularını teslim eden ve uygar dünyayla iş birliğini kabul eden Sırbistan ve Karadağ'ın mevcut yönetimini desteklemeli ve bu ülkeyle de iyi ilişkiler tesis edilmelidir. Bazı Sırlarda Türk Milleti'ne karşı var olan tarihi düşmanlığın bu yolla giderilmesi Türkiye'nin bölgedeki etkinliği açısından önemlidir.

Halen Türkiye'nin bölge üzerinde etkisi devam etmektedir. Türkiye bu etkinin devam ettirilmesi için yakın çevresindeki soydaşlarını ve kültürel mirasını korumalı ve bölgesel güç olmanın gereklerini yerine getirmeye devam etmelidir. Bu bağlamda Kosova'daki Türk kültür varlıkları, tarihi eserler olarak uygun şekilde muhafaza edilmelidir. Bu eserlerin Arap ülkeleri tarafından Arap mimarisi esas alınarak restore edilmesine izin verilmemelidir. Kosova'daki tarihi eserlerin restorasyonu, Türk Kültür Varlıklarının yaşatılması ve bölge ile tarihi bağların devam ettirilmesi bakımından son derece önemlidir. Bu nedenle ilgili kuruluşlar ve sivil toplum örgütlerinin konu üzerine eğinilmesi sağlanmalıdır.

Batı Ülkeleri, Kosova halkının kültür değişimini sağlamak üzere yoğun faaliyetler yürütmektedir. Kosova halkı bunu bilerek gerekli tedbirleri almalı, kültür değerlerine sahip çıkmalıdır. Ortak tarihi ve kültürel bağların mevcut olduğu Kosova halkı ile Türk halkı arasındaki ilişkilerin pekiştirilmelidir.

Kosova'daki basın yayın organları, Kosova halkının kültür değerlerinin muhafazası yönünde yayımlar yapmalı, bu konuda Türkiye ile iş birliğini azami ölçüde sürdürmelidir. Türkiye ile Kosova arasındaki iletişimin kuvvetlendirilmeli ve her alanda sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla daha fazla iş birliğine gidilmelidir.

Günümüzde Kosova'daki Türler bakımından Türkiye'nin uygulanması gereken doğru politikaların neler olacağı konusunda ise geçmişte Büyük Önder Atatürk'ün dünyadaki tüm Türk devlet ve toplulukları için uyguladığı politikalar, günümüz konjektürü de dikkate alınarak rehber alınmalıdır.

Atatürk dönemindeki gelişmelere ve Onun uyguladığı politikalara bakacak olursak; 1990'larda Sovyetler Birliği'nin dağılarak yıkılması dünyanın büyük bir kısmında şaşkınlık yaratmasına rağmen tarihi ve toplumsal hayatın felsefesini bilenler için bu sonuç bir sürpriz olmamıştır. Bu bağlamda 1917'den itibaren uygulanmaya çalışılan Marksist ekonomik yapılanmanın bir anlamda insanın doğasına uymamasından iflas etmesi, millet gerçeğini reddeden ve sınıf temelini esas alan devlet denemesinin, millet gerçeği ve milliyet ideali karşısında yenilgisi olmuştur. Sovyet idaresi altına alınan tüm milletler milli kimliklerinden, tarihi, kültürel miraslarından soyutlanarak Rusça konuşan ve Rus gibi düşünen Sovyet insanına dönüştürülmesinden kurtularak milli kurtuluşlarını gerçekleştirmişlerdir.

Türk Cumhuriyeti Devleti'nin büyük önderi Atatürk bu durumu yıllar önce görerek, Lenin'in Rusya Çarlığı empeyalizmini, maskeleyerek sürdürmesi haksız teşebbüsünün birgün iflas edeceğini şu sözleri ile ifade etmiştir: *“Tarih, vukuat, hadisat ve gözlemler; insanlar ve milletler arasında hep milletin hakim olduğunu göstermiştir ve milliyet prensibi aleyhindeki büyük mikyasta fiili tecrübelerle rağmen yine milliyet hissini öldürülemediği ve yine kuvvetle yaşadığı görülmektedir.”* *“Tarih bir milletin haklarını, varlığını hiç bir zaman inkar edemez.”* *“Benim mi, Lenin'in mi haklı olduğunu zaman gösterecektir.”* demiştir.

Atatürk gelecekte Türkiye'nin izlemesi gereken politikaları ise şu cümlelerle ifade etmiştir: *“Bugün Sovyetler birliği dostumuzdur, komşumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacak kimse bu günden kestiremez. Tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya-Macaristan gibi parçalanabilir, ufalabilir. Bu gün elinde sınımsız tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilir. Dünya yeni bir dengeye ulaşabilir. İşte o zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir. Bizim bu dostumuzun idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lazımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır. Manevi köprüleri sağlam tutarak. Dil bir köprüdür, inanç bir köprüdür, köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimiz içinde bütünleşmeliyiz. Onların (Dış Türklerin) bize yakınlaşmasını bekleyemeyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gereklidir.”*

Atatürk Pan-Türkist bir politika izlendiği görüntüsü yaratılarak Türkiye ve Türklük aleyhinde bir askeri, siyasi ittifak doğmasına sebebiyet vermemeye, komşu devletleri tedirgin etmemeye özen göstermiştir. Ancak bununla birlikte Türk Milli Kurtuluş Savaşı'nın ve laik, milli, demokratik Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş ve yükselişinin dünya dengeleri ve kardeş Türk toplumlarının, ülkelerinin, mazlum milletlerin kurtuluşları için ne ölçüde hayati önemde bir çaba ve aşama olduğunu ve bu gerçeği diplomatik bir dille vurgulamıştır; *“Türkiye'nin bu günkü mücadelesi yalnız kendi nam ve hesabına olsaydı belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi. Türkiye azim ve mühim bir gayret sarf ediyor. Çünkü müdafaa ettiği bütün mazlum milletlerin, bütün Şarkın davasıdır ve bunu nihayete getirinceye kadar Türkiye, kendisiyle beraber olan Şark milletleriyle beraber yürüyeceğine emindir.”*

Atatürk, gelecekte özgürlüklerini kazanacaklarına inandığı Türk Devletleri ve Türk toplulukları için kültür birliği ve dilin son derece önemli olduğunu görüşünde

olmuş ve bu yönde politikalar izlemiştir. Örneğin, Sovyet hakimiyeti altına giren Türkler kültür birliğini devam ettirmek için ortak bir alfabe kullanmak gerektiğini ve bu maksada yönelik olarak Türkiye ile müşterekliği de sağlamak üzere Arapça'yı kullanmaya başlamışlardır. Ancak Sovyetler birliği, Türk kültür birliğini tehlike olmaktan çıkarmak için, Türk Cumhuriyetleri'nde Latin alfabesinin kullanılmasına karar vermiştir. Buna ilave olarak her Türk lehçesini ayrı ayrı lisanlar gibi geliştirecek şekilde Latin alfabesi tanzim etmiş, Rusça'nın yanı sıra, eğitim dili olarak Özbekistan, Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Azerbaycan ve Tataristan (Başkurt) Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlerinde kullanılmaya başlanmıştır. Ancak Sovyetlerin Türk toplumlarına Latin alfabesini zorla kabul ettirmesinin hemen ardından Atatürk'ün de Türkiye'de Latin alfabesine süratle geçişi nedeniyle Sovyetlerin planları alt üst olmuştur. Türkiye'nin Latin alfabesine geçmesi ile birlikte Türk dünyasında dil ve kültür kopukluğu da kademe kademe giderilmeye başlanmıştır. Böylece Türkiye'de çıkan yayınlar Sovyet idaresindeki Türklere ve onların yayınları da Türkiye'ye kolayca ulaşmıştır. Böylece bütün Türkler, aynı dili konuşmaya ve aynı millete mensup olmanın bilincine sahip olmaya başlamışlardır.

Atatürk, Harf İnkılabı'ndan sonra da kültür hamlelerine devam ederek dil ve tarih inkılabını başlatmıştır. Uzun yıllar Türk kültürüne hizmet etmiş, milli mücadele yıllarında Türklük şuurunun canlı kalmasında büyük katkıları olmuş olan Türk Ocakları'nı fesh ederek bunun yerine Türk dilini ve tarihini bilimsel yöntemlerle araştırıp ortaya koyacak "Türk Dilini Tetkik Cemiyeti" ve "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti"ni kurdurmuştur. Bir müddet sonra bu cemiyetler "Türk Tarih Kurumu" ve "Türk Dil Kurumu" şekline dönüştürülmüştür. Atatürk, Türk Tarih Kurumu'nun asli vazifesinin "Türk tarihinin ve kültürünün merkezi addettiği Türkistan (Orta Asya) tarihini çok iyi bir şekilde araştırıp ortaya koymak" olduğunu, Türk Dil Kurumunun vazifesinin de "Türk dilinin kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşturulması" olduğunu belirterek gereken çalışmalara derhal başlanılmasını istemiştir.

Bir taraftan Türklerle müşterek tarihimiz ortaya konulurken, diğer taraftan da Türk dilinin daha da geliştirilerek ve yaygınlaştırılarak bütün Türk dünyasının müşterek sesi ve düşünce vasıtası haline gelmesini istemiştir. Atatürk, alfabe birliğinden sonra Türkiye Türklerinin önderliğinde Türk dilini hem Azerbaycan Türklerinin ve hem de Türkistan ve diğer bölge Türklerinin konuştuğu dil ile kaynaştırmak ve müşterek bir dil

haline getirmek istemiştir. Böylece, müşterek bir tarihe sahip olan Türk dünyasının, lehçe farklılıkları giderilerek müşterek bir dil bağı ile birleşmeleri, kısacası, bütün Türk dünyasında bir kültür birliği meydana getirilmesi arzulanmıştır.

Ancak Atatürk'ün önderliğinde Türkiye'de yapılan bu dil ve tarih çalışmaları Sovyetleri son derece rahatsız etmiş, kendilerinin bazı değişik harfler ilavesiyle Sovyetlerdeki Türk Cumhuriyetlerine kullandıkları Latin alfabesiyle yapılan öğretim ve yayınların, bu cumhuriyetlerde yaşayan Türklerin Türkiye ile kültürel ilişkilerini koparamadığını, bilhassa Türkiye'nin de Latin alfabesine geçmesi ile birlikte kültür birliğinin hızlandığını görmüşler ve bundan rahatsız olmuşlardır. Türkleri manen, dil ve kültür yönünden Türkiye'den uzaklaştırarak sosyalist bir kültür içinde sosyalist bir millet yaratmak için Kiril alfabesine geçmişlerdir. Bu geçişi hızlandırmak için şair, yazar, ressam, bilimadamı, öğretmen ve düşünür 140.000 milli aydını silip süpüren bir katliam gerçekleştirerek Türk dünyasında alfabe değişikliğini yapmayı başarmışlardır.

Dünya güç dengelerini çok iyi bilen ve uluslararası ilişkilerde “gerçekçilik” ilkesiyle hareket eden Atatürk, Dünya Türklüğünü tek bir sınır içinde toplama gibi bir düşüncesi olmamıştır. Atatürk'ün dış politika anlayışı Türkiye dışındaki Türklerin öncelikle dil ve kültür sorunları ile ilgilenerken Türklüklerinin devamlılığı ve onların buldukları yerlerde insan hak ve hürriyetlerinden faydalanmalarını, en tabii hakları olan hür yaşama hakkına sahip olmalarını ve bu yolda çalışılması gerektiği görüşünde olmuş ve buna yönelik politikalar uygulamıştır. Atatürk'ün Dış Türkler için uyguladığı politikalar ışığında günümüz ve gelecekte Kosova Türkleri için de Türkiye'nin izlemesi gereken politikalar şekillendirilmelidir.

KAYNAKÇA

A) BASILI ESERLER

1. Alpkaya Gökçen, *NATO Müdahalesi Üzerine, Tartışma Metinleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1999.
2. Anderson Matthew Smith, *The Eastern Question 1774-1923*, çev.: İdil Eser, *Doğu Sorunu 1774-1923*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Mart 2001.
3. Andonyan Aram, *Balkan Savaşı*, çev: Zaven Biberyan, Aras Yayıncılık, İstanbul, 1999.
4. Armaoğlu Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1980-1990*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1992.
5. Aydoğan Metin, *Bitmeyen Oyun ve Türkiye'yi Bekleyen Tehlikeler*, Umay Yayınları, İstanbul, 1999.
6. Başbakanlık, Süleyman Demirel'in basın toplantısı, “ *Türkiye ve Yeni Dünya Düzeni* “, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1991.
7. Bereketli Mustafa, *Berlin Anlaşmasından Günümüze Balkanlar*, Rumeli Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997.
8. Bora Tanıl, *Yugoslavya: Milliyetçiliğin Provakasyonu*, Birikim Yayınları, İstanbul, 1991.
9. Calvocoressi Peter, *World Politics Since 1945*, 7th Edition, Longman, London, 1996.
10. Castellan Georges, *Histoire des Balkans*, çev.: Ayşegül Yaraman (Başbuğu), *Balkanların Tarihi: 14.-20. Yüzyıl*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1995.
11. Çelik Bilgin, *İttihatçılar ve Arnavutlar II. Mevlutiyet Döneminde Arnavut Ulusçuluk ve Arnavutluk Sorunu*, Büke Yayınları, İstanbul, 2004.
12. Davudoğlu Ahmet, *Küresel Bunalım*, Küre Yayınları, İstanbul, Mayıs 2002.
13. Davudoğlu Ahmet, *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, İstanbul, 2001.
14. Eren Halit, *Balkanlarda Türk ve Diğer Müslüman Toplulukları ve Göç Olgusu*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yayınları, Eren Yayınları, İstanbul, 1993.
15. Hasan Eren, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara, 1999.
16. Fouskas Vassilis K., *Balkanlar*, “ *Ortadoğu, Kafkasya, Soğuk Savaş Sonrası ABD Politikaları* ”, *Aykırı Yayınları*, İstanbul, 2004.

17. Genel Kurmay Başkanlığı, *Kosova Harekatı*, Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
18. Geray Cevat, *Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskanı (1923-1961)*, Türk İktisadi Gelişmesi Araştırma Projesi, nu.9, Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Enstitüsü, Ankara, 1962.
19. Gutman Roy, *Bosna'da Soykırım Günlüğü*, çev.: Şakir Altıntaş, Pınar Yayınları, İstanbul, 1994.
20. Gürken İhsan, *Balkanlar Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yayınları, İstanbul, 1993.
21. Hacısalihoğlu Yaşar, *Yeni Dünya Düzeni Arayışı ve Türkiye*, Çantay Kitapevi, İstanbul, 2001.
22. Harp Akademileri, *Balkan Harbinden Günümüzde Bakış*, HAK Yayını, İstanbul, 1995.
23. Harp Akademileri, *Balkanlardaki Gelişmeler ve Türkiye'ye Etkileri ile Balkanlar-Türkiye Otoyol Projesi*, HAK Yayınları İstanbul, Mayıs 1999.
24. Harp Akademileri, *Balkanlar'ın Dünü-Bugünü-Yarını*, Harp Akademileri (HAK) Basımevi, İstanbul, 1993.
25. Harp Akademileri, *Bosna-Hersek*, HAK Yayını, İstanbul, 1992.
26. Hopkirk Peter, çev.: Mehmet Harmancı, *İstanbul'un Doğusunda Bitmeyen Oyun*, Yeni Yüzyıl Yayınevi, İstanbul, 1994.
27. İslam Ansiklopedisi.
28. Jürgen Heinz, “ *Did Genscher Disunite Yugoslavia? Myths and Facts about the Foreign Policy of United Germany “ Balkans, A Mirror of tlie New International Order*, editör: Günay Göksu Özdoğan, Kemali Saybaşılı, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık, İstanbul, 1995.
29. Karadağ Raif, *Şark Meselesi*, Emre Yayınları, İstanbul, 2005.
30. Karatay Osman, *Kosova Kanlı Ova*, İz Yayıncılık, İstanbul, Mart 1998.
31. Kologlu Orhan, *Osmanlı Döneminde Balkanlar*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV), İstanbul, 1993.
32. Kut Şule, *Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.
33. Kutay Cemal, *Kurtuluşun Kuvvacı Din Adamları*, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, 1998.
34. Malcom Noel, *Kosova a Short History*, Mcmillian Yayınları, 1998.

35. Malcolm Noel, *Kosova Balkanları Anlamak İçin*, çev.: Özden Arıkan, Sabah Kitapları, İstanbul,1998.
36. Mccarthy Justin, *Death and Exile*, Darwin Press. Inc. Princeton/New Jersey, 1995. çev.: Bilge Umar, *Ölüm ve Sürgün*, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1998.
37. Ortakovski Vladimir, *Minorities in the Balkans*, Skopje (Makedonya- Üsküp),1998.
38. Öymen Onur, *Silahsız Savaş*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002.
39. Özdoğan Günay Göksu, Saybaşı Kemal, *Balkans: A Mirror of New International Order*, Eren Yayıncılık, İstanbul,1995.
40. Özşafak Zeki, *Türkiye'nin Balkanlara Yönelik Politikasına İlişkin Esaslar*, HAK Yayınları, İstanbul, 2001.
41. Öztuna Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi*, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1977.
42. Poulton Hugh, *Balkanlar, Çatışan Azınlıklar Çatışan Devletler*, çev.: Yavuz Alogan, Sarmal Yayınları, İstanbul, 1993.
43. Sander Oral, *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1960)* , Sevinç Matbaası, Ankara, 1969.
44. Selver Mustafa, *Balkanlara Stratejik Yaklaşım ve Bosna*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, Nisan 2003.
45. Soysal İsmail, *Günümüzde Balkanlar ve Türkiye'nin Tutumu 1989-1992*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı -OBİV- Yayınları, İstanbul, 1993.
46. Soysal İsmail, *Dağılan Yugoslavya ve Bosna Hersek Sorunu: Olaylar, Belgeler 1990-1996*, OBİV, İstanbul, 1997.
47. Sönmezoğlu Fahir, *Türk Dış Politikası Analizi*, Der Yayınları, İstanbul, 1994.
48. Sükan Özer, *21 inci Yüzyıl Başlarında Balkanlar ve Türkiye*, HAK yayını, İstanbul, 2001.
49. Şimşek Halil, *Türk – Bulgar İlişkileri ve Göç*, HAK Yayını, 1999.
50. Şimşek Halil, *Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2002.
51. Tekin Arslan, *Balkan Volkanı*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1993.
52. Tılıç L.Doğan, *Kosova*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1999.
53. Topçubaşı Arslan, *Batı ve Şark Meselesi*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
54. Türkoğlu Emir, *Balkan Diplomasisi*, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.
55. Ülger İrfan Kaya, *Yugoslavya Neden Parçalandı?* , Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003.

56. Wolf, Robert Lee “ *Tlie Balkans In Our Time*”, Harvard University Press, Cambridge Massachusetts, 1956.
57. *Yeni Türk Ansiklopedisi*, Cilt 12, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1985.
58. Yılmaz Veli, *Siyasi Tarih*, İstanbul, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1998.

B) TEZLER

1. Dikmensoy A.Kadir, *Balkanlardaki Türk Varlığı ve Türkiye'nin Balkanlar'da İzlemesi Gereken Politikalara*, HAK Tezi, İstanbul, 2002.
2. Oğuz Mustafa, *Türkiye'nin Balkanlar'da İzleyeceği Politikanın Kısa, Orta ve Uzun Vadeli Hedefleri*, HAK Tezi, İstanbul, 2001.
3. Özdemir Mehmet, *Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkanlarda İzleyeceği Politikanın Kısa, Orta ve Uzun Vadeli Hedefleri*, HAK Tezi, İstanbul, 2002.
4. Pleh Rizvo, *Soğuk Savaş ve 11 Eylül Sonrası Gelişmelerin Balkanlar Bölgesi ve Bosna-Hersek'in Güvenlik ve İstikrarına Etkileri*, HAK Tezi, İstanbul, 2002.
5. Tursunoviç Husein, *Balkanlara Stratejik Yaklaşım, Bosna-Hersek'teki Stratejik Gelişmeler ve Balkanlar'ın İstikrarına Olan Etkileri*, HAK Tezi, İstanbul, 2005.

C) MAKALE VE DERGİLER

1. Akgönenç Oya, “ *Dayton Uzlaşması ve Bosna Üzerine Etkileri* “, *Yeni Türkiye-Türk Dünyası Özel Sayısı I*.
2. “ *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası*, Türk Dünyası'ndan Uluslararası-Kurumlararası Bir Köprü: TİKA”, *Avarsaya Dosyası Bülteni*, TİKA Yayınları, yıl 1, cilt 1, sayı 4, Ankara, 1993.
3. *Avrasya Dosyası*, ASAM Yayınları, yıl 6, sayı 101, Ankara, Haziran 1998.
4. Aydemir Sefer, “*Balkanlar*”, çev.: 24 Haziran 1998 tarihli *Economist*, HAK yayını, İstanbul, 1998.
5. Caplan Richard, “ *International Diplomacy and the Crisis in Kosovo* “, *International Affairs, volume1, 74A*, October 1998.
6. Çaşın Mesut, “*Balkan Jeopolitiği ve Trajedik Bosna-Hersek Savaşı.*”, *Avrasya Dosyası* ASAM Yayınları,, c.3, sayı 3, Ankara, 1996.

7. Cıgar Norman, “ Sırbistan’ın Şarkiyatçıları ve İslam: Bosna Soykırımının Entelektüel Açından Saygın Bir Gerekçe Bulmaya Çalışanlar.”, *Avrasya Dosyası*, ASAM Yayınları, c.3. sayı. 3, Ankara, 1996.
8. Demir Sertif, ” Balkanlardaki Son Etnik Çatışma Alanı ”, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, sayı 388, Ankara, Nisan 2006.
9. *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Deniz Kuvvetleri Basımevi, Ankara, Mart 2001.
10. Emiroğlu Hüseyin, “ *Soguk Savaş Sonrasında Kosova Sorunu ve Birleşmiş Milletler* “, *Avrasya Etüdleri*, yıl: 12, sayı: 29-30, TİKA Yayınları, Ankara, 2006.
11. Emiroğlu Hüseyin, “ *Kosova’nın Statüsü Sorunu ve Çözüm Olasılıkları* “, *Global Dergisi*, yıl 2, sayı 8, Türmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, Başak Matbaacılık, Ankara, Sonbahar 2006.
12. Emiroğlu Hüseyin, Çakır M.Faruk, “ *Kosova Devlet Olma Yolunda: Sırbistan Nerelede Hata Yaptı* “, *Global Dergisi*, yıl 3, sayı 10, Türmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, Başak Matbaacılık, Ankara, İlkbahar 2007.
13. Gökdağ Bilgehan A., “ *Kosova Türkleri* “, *Balkanlar El Kitabı, Çağdaş Balkanlar*, Der : Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ, c.II: , Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları, Ankara, 2006.
14. Gökdağ Bilgehan A., “*Balkan Türklüğünün Dil ve Eğitim Sorunları*”, *Balkan Türkleri. Balkanlarda Türk Varlığı*, der.: Erhan Türbedar, Ankara 2003.
15. Gürkan İhsan, “ *İkinci Dünya Savaşı’dan Günümüze Değın Balkanlar (1945-1989)* ”, *Balkanlar*, editör: İsmail Soysal, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993.
16. Gürüzümcü Sabri, “ *Kosova’daki Azınlıklar Bakımından Ahtisaari Planı* “, *Global Dergisi*, Global Strateji Enstitüsü Yayınları, Ankara, Mart 2007.
17. *HAK Dış Basın Bülteni*, sayı 336, HAK.’lığı Yayını, İstanbul, Kasım 2000.
18. *HAK Dış Basın Bülteni*, sayı 340, HAK.’lığı Yayını, İstanbul, Mart 2001.
19. Necip Hablemitoğlu, “*Alman İstihbarat Örgütü BND, Alman Derin Devleti ve Kosova Sorunu*”, Yeni Hayat, Dergisi, sayı 55, Yeni Hayat Yayıncılık Matbaacılık İnşaat Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi, İstanbul, Mayıs 1999.
20. Hasani Enver, “ *Kosova Krizi: Hukuki ve Siyasi Boyutu* ” *Avrasya Dosyası*, ASAM Yayınları, c. 4, sayı 1, Ankara, 1998.

21. Kirişçi Kemal, “ Post Second World War Immigration from Balkan Countries to Turkey “, *Nem Perspective On Turkey 12*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, Mayıs 1995.
22. Köni Hasan, *Savunma ve Havacılık Dergisi*, cilt 13, sayı 71, Ankara, 1999.
23. Kut Şule, “ Kosova: Milliyetçiliğin Kördüğümü “, *Foreign Policy (Küresel Politika, Ekonomi ve Fikirler Uluslararası Politika ve Ekonomi Dergisi)*, sayı 3, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Güz 1998.
24. Kut Şule, “ Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve Geleceği “, *Sosyal Demokrat*, Temmuz-Ağustos 1999.
25. Kut Şule, “ Karadeniz İşbirliğinin Boyutları ”, *Strateji*, İstanbul, Şubat 1999.
26. Kut Şule, “ Yeni Balkan Savaşı Senaryolar ”ı, *Türkiye Günlüğü Dergisi*, sayı 34, Mayıs-Haziran 1995.
27. Şule Kut, “ Sırbistan Politikası Nasıl Olmalı “, *Milliyet*, 1 Şubat 1995.
28. Şule Kut, “ Turkey and Macedonia: A Curious Allince in the Balkans “, *Turkish Review of Balkan Studies, Annual 1997-98 ”*, OBİV Yayınları, İstanbul, 1998.
29. *NATO Dergisi*, “ Kosova ile İlgili Bildiri “, HAK Yayını, İstanbul, Bahar 1999.
30. *NATO Dergisi*, “ NATO Office of Information and Pres “, 2001.
31. Savaş Hüseyin, “Dünü ve Bugünüyle Kosova Sorunu-II”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 25 No:1, Adana, Mayıs 2001.
32. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, Şubat 2004.
33. *TİKA Faaliyet Raporu*, TİKA Yayınları, Ankara, 2002.
34. *TİKA Faaliyet Raporu*, TİKA Yayınları, Ankara, 2003.
35. *TİKA Faaliyet Raporu*, TİKA Yayınları, Ankara, 2004.
36. *TİKA Faaliyet Raporu*, TİKA Yayınları, Ankara, 2005.
37. Cemali K. Tunalıgil, “ Kosova ve Sancak”, *Yeni Türkiye - Türk Dünyası Özel Sayısı II*.
38. Türbedar Erhan, “ Kosova Sorunu “, *Balkanlar El Kitabı, Çağdaş Balkanlar*, Der : Osman Karatay, Bilgehan A. Gökkdağ, c.II, Araştırma ve kültür Vakfı Yayınları, Ankara, 2006.
39. Türbedar Erhan, “ Yeni Dönemde Kosova ve Geleceği “, *Balkanlar El Kitabı, Çağdaş Balkanlar*, Der: Osman Karatay, Bilgehan A. Gökkdağ, c.II: , Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları, Ankara, 2006.
40. “ Türkmenistan Ülke Raporu “, TİKA Yayınları, No 29. Ankara, 1996.

41. Uzgel İlhan, “Kosovo:Nasyonalizm, Politics and The Question of International Intervention”, *Balkanlar*, OBİV Yayınları, İstanbul, 1993.
42. Ülger İrfan Kaya,” *Sırlara Göre Kosova Sorunu* “, *Avrasya Dosyası*, TİKA Yayınları, yıl 1, sayı 1, Ankara, 1993.
43. Ünal Hasan, *Balkanlarda “Arnavut Meselesi ve Türkiye”*, *Avrasya, Dosyası*, TİKA Yayınları, yıl 1, sayı 1, Ankara, 1993.
44. Yaşın Gözde Kılıç, “*Balkanlarda Boru Hattı Yarışı*”, *Cumhuriyet Strateji*, sayı:41, 11 Nisan 2005.
- 45.*Yeni Türkiye Dergisi, Türk Dış Politikası Özel Sayısı*, sayı 3, 1995.

D) SEMPOZYUMLAR

1. Bako Müvedded, *Kosova, 5. Türk Kurultayı, Konuşma, Bildiri ve Tutanakları*.
2. Hacısalihoğlu Yaşar, “*Küresel İlişkiler zemininde Türkiye'nin jeopolitiği ve Türkiye*”, *Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu Bildirileri*, Harp Akademileri (HAK) Yayınları, İstanbul, 1999.
3. Özkürkçü E.Gazi, “*Balkanların Coğrafi Konumu, Bölgenin Jeopolitik, Jeostratejik ve Jeoekonomik Özelliklerinin, Bölgedeki Güç ve Rekabet Mücadelelerine Olan Etkileri*”, *Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu Bildirileri*, Harp Akademileri (HAK) Yayınları, İstanbul, 1999.
4. Şimşek Halil, “*Balkanların Tarihsel Gelişimi* “ *Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu Bildirileri*, HAK Yayınları, İstanbul, 1999.
5. Şükrü Elekdağ, *Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu Bildirileri*, Harp Akademileri (HAK) Yayınları, İstanbul, 1999.
6. Tunalgil Cemali K.,” *Yugoslavya'da (Kosova'da) Türk Dilinde Öğretim Eğitim ve Sorunları (1951-1997)*”, *5. Türk Devlet ve Toplulukları Dostluk, Kardeşlik ve İşbirliği Kurultayı*.

E) GÖRÜŞMELER

1. *Ercan Şpat* ile görüşme, (Prizren-Kosova Belediye Başkan Yardımcısı), Kosova-Prizren, 24 Aralık 2004.
2. *Edona Başa* ile görüşme, (Öğretmen- Tercüman) Kosova-Prizren, 17 Kasım 2004.
3. *Fevzi Karamuço* ile görüşme, (Mamuşa Lisesi Müdürü) Prizren–Mamuşa, 14 Mart

2005.

4. *Gülcan Topko* ile görüşme, (İngilizce öğretmeni) Kosova-Prizren, 20 Ekim 2004.

5. *İrfan Morina* ile görüşme, (Prof. Dr., Priştine Üniversitesi Türkoloji Bölüm Başkanı) Priştine, 5 Mart 2005.

6. *Kosovalı iki Türk* ile görüşme, (Priştina'da Sultan Murat Türbesi'nin bakımında görevli olan) 10 Şubat 2005.

7. *Orhan Gota*, ile görüşme, Kosova-Prizren, 13 Aralık 2004.

8. *Şemsettin Zahimi* ile görüşme, (Prof.Dr., Prizren Eğitim Fakültesi Dekanı) Prizren, 16 Aralık 2004

9. AGIT Verileri 2004.

10. Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, *Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri*, Ocak 2003.

11. Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, *Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri*, Ocak 2004.

12. Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, *Priştina Eşgüdüm Başkanlığı verileri*, Şubat 2005.

F) GAZETELER

ANKA Haber Ajansı, 3 Haziran 2006, 30 Temmuz 2006, 6 Ağustos 2006.

BBC, 20 Şubat 1990, 24 Ekim 2004, 03 Aralık 2004, 10 Mart 2004, 14 Mart 2005, 16 Mart 2005, 04 Nisan 2005, 12 Nisan 2005, 14 Nisan 2005, 27 Mayıs 2005, 7 Haziran 2005, 24 Ekim 2005, 8 Kasım 2005, 17 Kasım 2005, 30 Kasım 2005, 20 Şubat 2006, 21 Şubat 2006, 2 Mart 2006, 10 Mart 2006, 4 Mayıs 2006, 6 Haziran 2006, 28 Haziran 2006, 25 Temmuz 2006, 10 Kasım 2006, 26 Ocak 2007, 30 Ocak 2007, 1 Şubat 2007.

Dünya Gündemi, 7 Ekim 2004.

Milliyet, 11 Nisan 1991, 30 Haziran 1991. 11 Temmuz 1991, 16 Temmuz 1991, 1 Şubat 1995, 11 Kasım 1997, 19 Mart 1999, 26 Mart 1999, 28 Haziran 2001, 29 Haziran 2001, 30 Haziran 2001, 13 Şubat 2002, 13 Mart 2002, 24 Ekim 2004, 22 Mayıs 2006, 15 Haziran 2006, 18 Temmuz 2006, 24 Temmuz 2006, 29 Haziran 2006, 6 Ağustos 2006, 7 Ağustos 2006, 18 Eylül 2007, 20 Eylül 2006, 23 Eylül 2006,

13 Ekim 2006, 15 Ekim 2006, 24 Ocak 2007, 2 Şubat 2007, 6 Şubat 2007, 7 Şubat 2007, 10 Nisan 2008.

Hürriyet, 10 Mayıs 1992, 6 Şubat 1992, 20 Şubat 1993, 24 Şubat 1998, 2 Mart 1998, 4 Mart 1998, 3 Mart 1998, 6 Mart 1998, 7 Mart 1998, 8 Mart 1998, 9 Mart 1998, 10 Mart 1998, 24 Mart 1998, 20 Nisan 1998, 2 Haziran 1998, 9 Haziran 1998, 11 Haziran 1998, 17 Haziran 1998, 24 Haziran 1998, 25 Haziran 1998, 28 Haziran 1998, 7 Temmuz 1998, 16 Temmuz 1998, 20 Temmuz 1998, 24 Temmuz 1998, 28 Temmuz 1998, 6 Ağustos 1998, 7 Ekim 1998, 11 Şubat 1999, 25 Mart 1999, 26 Mart 1999, 27 Mart 1999, 28 Mart 1999, 1 Nisan 1999, 6 Nisan 1999, 29 Haziran 2001, 8 Mart 2004, 6 Ağustos 2006, 28 Ekim 2007, 11 Kasım 2007, 17 Kasım 2007, 19 Kasım 2007, 20 Kasım 2007, 09 Ocak 2008, 10 Ocak 2008, 12 Ocak 2008, 13 Şubat 2008, 15 Şubat 2008, 1 Mart 2008, 8 Mart 2008.

Radikal, 18 Nisan 2005.

Referans Gazetesi, 19 Şubat 2008.

Sabah, 2 Haziran 2006.

Turkish Daily News, 13 Ekim 1994.

Yeni Şafak, 24 Şubat 2008.

Capital (İş ve Ekonomi Dergisi) 31 Ağustos 2005.

G) İNTERNET

1. Abdülhamit Bilici, “Kosova’nın Dayton’ı Rambouillet”, <http://www.aksiyon.com.tr/arsiv/218/pages/dosyalar/dos9.html>,
2. Alexander Nikitin, “Barışı Korumada Ortaklar” <http://www.nato.int/docu/review/2004>
3. <http://www.devletarsivleri.gov.tr/yayin/osmanli/ermeni3/onsoz.htm>, Başbakanlık Devlet Arşivler Genel Müdürlüğü, 18 Ekim 2001.

4. <http://www.tika.gov.tr/TR/Default.ASP>, Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı.
5. http://www.comu.edu.tr/inkilap_tarihi/ilkdonem/chapter4/section1/, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnkılap Tarihi, 21 Eylül 2001.
6. <http://www.mfa.gov.tr/turkce/gruph/ha/ha01htm/03.htm>, Dışişleri Bakanlığı, Uluslar arası İlişkiler Sözlüğü, 9 Ekim 2001.
7. <http://www.dogruiyol-tksd.org/>; http://www.gercekdernegi.org/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=32, Doğruyol Derneği, 5 Mart 1999.
8. http://www.dunyagundemi.com/ydg/index.php?option=com_content&task=view&id=813&Itemid=41, Dünya Gündemi, 7 Ekim 2004 .
9. Gülşen Bölükbaşı, “ *Kosova'nın Sorunlarının Priştine'de Tartışılmasını İstiyoruz; Belgrad'ta, Tiran'da, Washington'da, Londra'da Değil* ”, <http://ilef.ankara.edu.tr/akildefteri/yazi.php?yad=3265>, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, 7 Ekim 2004.
10. <http://www.Prizrenliler.org>. *Balkanlıların Sesi Prizrenliler*, Doğruyol Türk Kültürü ve Sanat Derneği, 1 Aralık 2007.
11. <http://www.edirne.gov.tr/sinirkapilarimizdir.asp>., Edirne Valiliği, 17 Mart 2007.
12. Karpat Can, “ Ötekiler: Arnavut Olmayanların Kosovası “, AIA Balkan Masası, <http://www.axisglobe.com/article.asp?article=862>, 16 Mayıs 2006.
13. Mujezinoviç Mirzet, “ *Kosova Sorununun Geleceği*”, www.usak.org.uk, 15 Mart 2005.
14. Mujezinovic Mirzet, “ *Kosova: Balkanların Yeni Devleti*”, <http://www.turkishweekly.net/turkce/yazarlar.php?type=12&id=228>.
15. Sait Rifat, <http://rifatsait@superonline.com>, Balkan Federasyonu Genel sekreteri, 20 Ocak 2008.
16. “ *Bağımsız Kosova'nın Tarihi*”, <http://www.tarihdostu.org/Haberler.asp?haber=devam&id=121>, Tarih Dostu, 17 Şubat 2008.
17. <http://www.tsk.mil.tr/INDEX.html>., Türkiye Cumhuriyeti Genel Kurmay Başkanlığı.
18. <http://www.osmanli.org.tr/makaleler/ermenimeseselesi.htm>, “ *Tarih Boyunca Türk-Ermeni İlişkilerine Kısa Bir Bakış* “, Osmanlı Araştırmaları Vakfı (OSAV), 14 Ekim 2001.
19. Samary Catherine, *Protectoralar*, <http://www.kozmopolit.com/Druck/>, Haziran 2003.
20. http://www.inaf.gen.tr/turkish/arastir/aras_13.htm., “ *Avrupa Türkiye'den Ne İstiyor* “, Uluslararası İlişkiler Araştırma Merkezi (INAF), 15 Ekim 2001.

21. Varol Ahmet, “ *Kosova Drami* “, <http://www.vahdet.com.tr/>, *Vahdet Dergisi*, 20 Mart 2008.

22.http://wikipedia.org/wiki/Kosova#Yugoslavya_D.C3.B6nemi, Vikipedi Ansiklopedisi.

ÖZGEÇMİŞ

12 Şubat 1969'da Yozgat Boğazlıyan İlçesi Yenikışla Köyü'nde doğdum. İlk ve Orta öğrenimime Ankara'da başladıktan sonra, Ortaokulu Kars-Cumhuriyet Ortaokulu'nda, lise öğrenimimi Çanakkale-Çanakkale Lisesi'nde tamamladım. 1986 yılında Kara Harp Okulu'na girdim ve 1990 yılında Piyade Teğmen rütbesi ile mezun oldum. 1990-1991 yılları arasında Piyade Okulu'nda Sınıf Okulu eğitimime devam ettim. 1991 yılından itibaren Kıt'aya çıktım ve 1999 yılına kadar Türk Silahlı Kuvvetleri'nin çeşitli birliklerinde Takım ve Bölük Komutanı olarak görev yaptım. 2004 yılında altı ay süre ile Kosova'da görev yaptım. 2005 yılından itibaren Harekat ve Eğitim Subayı olarak görev yapmakta ve halen Ağrı-Patnos'ta görevime devam etmekteyim. Evli ve bir kız çocuk babasıyım.

AUTOBİGRAPHY

I was born on the 12 th of Febmary 1969 in Yozgat Boğazlıyan, Yenikışla. After starting primary and Monday school in Ankara I finished mondan school in dans Cumhuriyet Monday school and high school in Çanakkale high school. İn 1986 I entezed the military Academy and in 1990 I graduaaded as a infantry lielenant Between 1990-1991 I contnued muy education in İstanbul infanty school in 1990 I stanted to work, untel 1999 I worted in vanous ports of my county as a milltay campany and feep commandez. From 2005 an I warted as an operation and Kianing Commandez. I'm stil an operation and Kianing Commandez. İn Ağrı/Patnos I'm married and I have a daughter.